

מלכים א פרק א

(א) וְהַמֶּלֶךְ דָּוִד זָקֵן בָּא בַיָּמִים דוד המלך הזדקן בזמנו, כלומר: הזיקנה לא קפצה עליו לפתע,¹ וַיִּכְסְהוּ בַּבְּגָדִים מִשְׁרֵתוֹ של דוד כיסו את דוד המלך עם בגדים,² וְלֹא יָחַם לוֹ אך למרות שדוד כוסה בבגדים על ידי משרתיו, דוד עדיין לא התחמם:³ (ב) וַיֹּאמְרוּ לוֹ עֲבָדָיו עֲבָדָיו של דוד ניסו לפתור את הבעיה שכל הזמן היה קר לדוד, ולכן אמרו לו:⁴ יִבְקְשׁוּ לְאֲדֹנָי הַמֶּלֶךְ נַעֲרָה בְּתוּלָה (עבדיו של דוד אמרו לו): אנשיך יחפשו נערה שלא התחתנה,⁵ וְעַמְדָה לְפָנָי הַמֶּלֶךְ הנערה הבתולה תשב בבית המלך להיות מוכנה לו,⁶ וְתֵהִי לוֹ סִכְנַת נַעֲרָה זו תחמם את המלך,⁷ וְשִׁכְבָה בְּחִיקָךָ הנערה תשכב אצלך,⁸ וְיָחַם לְאֲדֹנָי הַמֶּלֶךְ ועל ידי כך אדוני המלך, אתה תתחמם:⁹ (ג) וַיִּבְקְשׁוּ נַעֲרָה יָפָה בְּכָל גְּבוּל יִשְׂרָאֵל בכל גבולות ממלכת ישראל, חיפשו עבדיו של דוד נערה יפה,¹⁰ וַיִּמְצְאוּ אֶת אֲבִישַׁג הַשּׁוֹנֵמִית עֲבָדָיו של דוד מצאו את אבישג השונמית שהייתה נערה יפה מהעיר "שונם",¹¹ וַיָּבִיאוּ אֹתָהּ לְמֶלֶךְ עֲבָדָיו של דוד הביאו את אבישג אל דוד:¹² (ד) וְהַנַּעֲרָה יָפָה עַד מְאֹד אֲבִישַׁג הייתה מאוד יפה,¹³ וְתֵהִי לְמֶלֶךְ סִכְנַת וְתִשְׁרָתָהּ אֲבִישַׁג שירתה את דוד המלך על ידי שהיא חיממה אותו,¹⁴ וְהַמֶּלֶךְ לֹא יָדָעָה דוד לא התחתן עם אבישג:¹⁵ (ה) וַאֲדֹנָיָהּ בֶן חַגִּית מִתְּנַשָּׂא לְאֹמֶר אֲנִי אֶמְלֹךְ אדוניה שהיה הבן של חגית (אחת מנשותיו של דוד) התרברב

¹ מצודות. רד"ק: מדובר על שנת השבעים לדוד המלך, והכוונה שהזיקנה קפצה על דוד בגלל שנלחם הרבה מלחמות. מלבי"ם: מדובר על תיאור סיבה – מה ראה אדוניה למרוד בדוד ומה ההבדל בינו לאבשלום? אבשלום מרד בעוד דוד תפקד במלוא כוחו, והיה בדבר משום מרידה בדוד, ולעומתו אדוניה מרד כאשר לדוד כבר לא היו כוחות להתנגד לו. כך מסביר המלבי"ם מדוע פרק א' לא נכתב בספר שמואל. הנביא רצה לתאר בספר מלכים את מלכותו של שלמה, ובכך שהסביר את זקנותו של דוד ואת מרד אדוניה, הסביר הנביא מדוע היה צריך להמליך את שלמה. כמו"כ הסביר המלבי"ם בפסוק ב' שאדוניה העיז למרוד משום שלאחר שהביאו לפני דוד את אבישג השונמית, דוד היה מבודד משום שאין זה מן הראוי שאנשים ייכנסו אליו בעוד אבישג נמצאת אצלו.

² מצודות.

³ מצודות. רש"י הביא בשם חז"ל שני הסברים לסיבה שלדוד המלך היה קר ושהבגדים לא חיממו אותו: א. משום שביזה את הבגדים בשעה שקרע את כנף מעילו של שאל. ב. משום שדוד הצטנן כשראה את המלאך עומד בירושלים וחרבו שלופה בידו. דוד היה ירא מהמלאך ועקב כך הצטנן (ומהר"י קרא הביא הוכחה למדרש השני מפסוק בדברי הימים). רד"ק: לא היה הבדל בין דוד לסתם אדם זקן. כשאדם מזדקן הוא מתקרר ויותר קשה לחממו. כמו כן אמר על המדרש המסביר את סיבת התקררותו של דוד בכך שהוא ביזה את בגדיו של שאל שהוא דרש רחוק, וכתב שהמדרש השני שהביא רש"י, מסתבר יותר. מלבי"ם: חומו הטבעי של דוד הפסיק וכל מה שהועיל לו היה להרחיק את הקור הבא מבחוץ.

⁴ תרגום. מלבי"ם: הרעיון היה שימצאו לו אישה שתחמם אותו בלי שתתעורר אצלו תאוות המשגל, ולכן לא ייעצו לו להתחמם על ידי אחת מנשותיו.

⁵ תרגום.

⁶ מצודות. תרגום: תשמש לפניו.

⁷ מצודות. תרגום: סוכנת פירושה קרובה. רלב"ג: שומרת על אוצרות המלך ולכן יש סיבה טובה שתהיה מזומנת לידו (וכן פירש המלבי"ם), אך רד"ק דחה פירוש זה היות ודוד המלך לא חיפש מישהי שתהיה אחראית על אוצרותיו, וסיים שהפירוש הנכון הוא מועילה, שתהיה למלך תועלת בה.

⁸ תרגום.

⁹ תרגום.

¹⁰ תרגום.

¹¹ מהר"י קרא.

¹² תרגום.

¹³ תרגום. מלבי"ם: זוהי הסיבה המרכזית שאדוניה רצה למלוך, כדי שהוא יוכל להתחתן עם אבישג.

¹⁴ מצודות.

¹⁵ רש"י ומצודות, וכתבו שני טעמים בדבר: או בגלל שהבעולה מחממת פחות מהבתולה או בגלל שהיה אסור לדוד המלך להתחתן עם אבישג בגלל שכבר היו לו שמונה עשר נשים. רד"ק: הסיבה שהנביא הדגיש שדוד לא ידעה היא כדי שנבין מדוע הייתה מותרת לשלמה.

ואמר: "אני ראוי למלוך אחרי דוד אָבִי",¹⁶ וַיַּעַשׂ לוֹ אַדוֹנִיָּה נְהַג בְּשִׁלוּשָׁה גִינוּנֵי מַלְכוּת וְכך רָצָה שְׂכּוּלָם יִרְאוּ שֶׁהוּא יִמְלֹךְ אַחֲרַי דָּוִד: (1) רָכַב מִרְכָּבוֹת (כְּדַרְכָּם שֶׁל מַלְכִים לְרִכְבַּע עַל מִרְכָּבוֹת מְכֻבָּדוֹת),¹⁷ (2) וּפְרָשִׁים סוֹסִים (כְּדַרְכָּם שֶׁל מַלְכִים לְרִכְבַע עַל סוֹסִים מוּבַחְרִים),¹⁸ (3) וְחַמְשִׁים אִישׁ רָצִים לְפָנָיו וְגַם חַמְשִׁים אֲנָשִׁים הָיוּ רָצִים לְפָנָי מִרְכַּבְתּוֹ שֶׁל אַדוֹנִיָּה, כְּמִנְהַג הַמַּלְכִים:¹⁹ (1) הַנְּבִיא מוֹנֵה שְׁלֹשׁ סִיבוֹת לְכַךְ שֶׁאַדוֹנִיָּה חָשַׁב שֶׁהוּא יִמְלֹךְ אַחֲרַי דָּוִד: (1) וְלֹא עָצְבוּ אָבִיו מִיָּמָיו לְאֹמֵר מְדוּעַ כָּכָה עָשִׂיתָ גַם כִּשְׁאַדוֹנִיָּה עָשָׂה מַעֲשֵׂה שֶׁאֶסוּר לַעֲשׂוֹתוֹ, דָּוִד אָף פָּעַם לֹא הֵעִיר לוֹ עַל כֵּךְ, וְעַקֵּב כֵּךְ אַדוֹנִיָּה חָשַׁב שְׂכָל מַעֲשָׂיו רָצוּיִים וְשֶׁהוּא יִכּוֹל לַעֲשׂוֹת כָּל מַה שֶׁעוֹלָה עַל רוּחוֹ,²⁰ (2) וְגַם הוּא טוֹב תָּאֵר מְאֹד אַדוֹנִיָּה הָיָה אָדָם יָפֵה תוֹאֵר, וַיּוֹפִיּוּ גַרְם לוֹ לְהַתְּגָאוֹת,²¹ (3) וְאֵתוֹ יִלְדָה אַחֲרַי אֲבִשָׁלוֹם אַדוֹנִיָּה הָיָה הַבֵּן הַשֵּׁנִי שֶׁל דָּוִד. אִם כֵּן, עֵתָהּ, לְאַחַר שֶׁאַבְשָׁלוֹם נִהַרְגַ, אַדוֹנִיָּה הוּא הַבֵּן הַגְּדוֹל שֶׁל דָּוִד, וְלִכֵּן הוּא הֵרָאוּ לְמַלְכוּךְ מִבְּנָיו שֶׁל דָּוִד:²² (1) וַיְהִי דְבָרָיו עִם יוֹאָב בֶּן צְרוּיָה וְעִם אֲבִיתֵר הַכֹּהֵן אַדוֹנִיָּה דִּיבַר עִם יוֹאָב בֶּן צְרוּיָה וְאַבִּיתֵר הַכֹּהֵן שִׁיצֵטְרָפוּ אֵלָיו לְמַרְד. הַסִּיבָה שֶׁאַדוֹנִיָּה פָּנָה אֵלֵיהֶם הָיָה מִשּׁוֹם שֶׁהֵם יָדְעוּ שְׂדוּד כּוֹעֵס עֲלֵיהֶם (יוֹאָב בְּגַלְל שֶׁהֵרַג אֶת אֲבִנֵר, אֶת אֲבִשָׁלוֹם וְאֶת עֲמִשָׂא, וְאֵילָו אֲבִיתֵר סוֹלֵק עַל יָדֵי דָּוִד מִלְּשֵׁמֶשׁ כְּכֹהֵן גְּדוֹל) וּמִמִּילָא הָיָה בְּרוּר לְאַדוֹנִיָּה שֶׁהֵם יִצְטָרְפוּ אֵלָיו לְמַרְד, כְּדִי שֶׁאֵם הַמַּרְד יִצְלִיחַ, הֵם יִמְצְאוּ חֵן בְּעֵינָיו,²³ וַיַּעֲזְרוּ אַחֲרַי אַדְנִיָּה יוֹאָב וְאַבִּיתֵר עָזְרוּ לְאַדוֹנִיָּה בְּמַרְד:²⁴ (ח) וַיִּצְדֹּק הַכֹּהֵן וּבְנֵיהוּ בֶּן יְהוֹיָדָע וְנָתַן הַנְּבִיא וְשָׁמְעִי צְדוּק הַכֹּהֵן, בְּנִיחָו בֶּן יְהוֹיָדָע, נָתַן הַנְּבִיא, וְשָׁמְעִי בֶּן גִּירָא,²⁵ וְרַעֲי וְאָדָם בִּשְׁם חוּשִׁי,²⁶ וְהַגְּבֹרִים אֲשֶׁר לְדָוִד וְהַגִּיבֹרִים שֶׁל דָּוִד שֶׁהוֹזְכְּרוּ בְּסוּף סֵפֶר שְׁמוּאֵל,²⁷ לֹא הָיוּ עִם אַדְנִיָּהוּ (צְדוּק הַכֹּהֵן, בְּנִיחָו בֶּן יְהוֹיָדָע, נָתַן הַנְּבִיא, שְׁמַעֲי וְחוּשִׁי) לֹא הָיוּ בְּעֵצַת אַדוֹנִיָּה לְמַרְדוֹ בְּדוּד:²⁸ (ט) וַיִּזְבַּח אַדְנִיָּהוּ אַדוֹנִיָּה שָׁחַט אֶת בְּעֲלֵי הַחַיִּים בְּמַהֲלֵךְ טַקְס הַמַּלְכָּתוֹ לְמַלְכָּ: (1) צֵאן כְּבָשִׁים, (2) וּבִקְרָ שׁוֹרִים, וּמְרִיא סוּג מְסוּיִים שֶׁל שׁוֹר מְפוּטָם,³⁰ עִם אֶבֶן הַזֹּחֶלֶת (אַדוֹנִיָּה שָׁחַט אֶת הַבְּהֵמוֹת) סָמוּךְ לְמַקְוֵם שֶׁנִּקְרָא אֲבָן הַזֹּחֶלֶת,³¹ אֲשֶׁר אֶצֶל עֵין רִגְלָ אֲבָן הַזֹּחֶלֶת

¹⁶ **תרגום. מצודות:** היה מראה בעצמו נשיאות וכבוד כאילו הוא ימלוך. רד"ק כותב שהסיבה להתרברבות אדוניה היא שהתגאה ביופיו.

¹⁷ **מצודות.**

¹⁸ עפ"י מהר"י קרא. רלב"ג: יש איסור על מלכי ישראל להרבות סוסים ובכל זאת אדוניה לא נמנע מכך.

¹⁹ מהר"י קרא.

²⁰ **מצודות. רש"י:** מכאן שכל המונע מבנו תוכחה, מביאו לידי מיתה. רד"ק (בפסוק ה'): בגלל שדוד לא גער בו אף פעם, אדוניה חשב שהוא הבן האהוב על דוד.

²¹ **מצודות.**

²² **מצודות. רש"י:** פירש שחגית גידלה את אדוניה באותו תרבות, כמו שמעכה גידלה את אבשלום. רד"ק: ייתכן שדניאל מת ללא שכתבו את עניין מיתתו.

²³ **מצודות. רד"ק:** הסביר שהסיבה היחידה שדוד עדיין לא העביר את יואב מתפקידו הוא שהייתה לו תועלת ביואב על כך שנלחם את מלחמותיו. רלב"ג: לא כותב שאביתר הועבד מתפקידו ככהן גדול, אלא שאביתר ראה שדוד מכבד לאחרונה את צדוק יותר ממנו. **מלבי"ם:** אדוניה חשב שהמרד שלו יצליח משום שיואב יטה אחריו את הצבא ואביתר יטה אחריו את שאר העם.

²⁴ **תרגום. רד"ק:** הכוונה היא שהסיתו את העם שילכו אחרי אדוניה.

²⁵ **מצודות.**

²⁶ **מצודות.**

²⁷ **מצודות.**

²⁸ **תרגום.**

²⁹ **תרגום.**

³⁰ **מצודות. רד"ק:** צאן ובקר הם מהמרעה בעוד שמריא הם שוורים שפיטמו אותם בבית.

³¹ **מצודות. רש"י:** כתב שני הסברים ל"אבן הזוחלת". א. אבן גדולה שהיו הבחורים מנסים את כוחם בהזזתה (זוחלת היינו מלשון הזזה). ב. אבן שעומדים עליה וצופים עליה מרחוק (תרגום יונתן תרגם "אבן סכותא")

נמצאת ליד מעיין שנקרא "עין כובס", שם היו מכבסים את הבגדים,³² ויקרא את³³ כל אחיו בני המלך אדוניה הזמין לטקס הכתרתו את כל אחיו שהיו בניו של דוד,³⁴ ולכל אנשי יהודה עבדי המלך וכן הזמין אדוניה לטקס הכתרתו חלק מאנשי יהודה ששימשו כעבדיו של דוד ורצו בהצלחת המרד:³⁵ (י) ואת נתן הנביא ובניהו ואת הגבורים ואת שלמה אחיו לא קרא אדוניה לא הזמין לטקס הכתרתו את נתן הנביא, את בניהו, את גיבוריו של דוד, וכן את שלמה, מכיוון שהוא ידע שהם מתנגדים להכתרתו ושהם רוצים ששלמה ימלוך:³⁶ (יא) ויאמר נתן אל בת שבע אם שלמה לאמר נתן הנביא אמר לבת שבע שהייתה אם שלמה:³⁷ הלא שמעת כי מלך אדוניהו בן חגית בוודאי שמעת שאדוניה בן חגית המלך עצמו למלך,³⁸ ואדוניהו דוד לא ידע ודוד אדונו לא יודע על מעשיו של אדוניה, וממילא לא הסכים לכך. אם דוד יידע מה עשה אדוניה, ייתכן שיהיה אפשר למנוע את המרד:³⁹ (יב) ועתה עכשיו, לאחר שאנחנו יודעים שאדוניה מרד והמלך את עצמו, ושהמרד לא היה על דעתו של דוד,⁴⁰ לכי אינני נא עצה בואי ואיני עצה לך עתה עצה,⁴¹ ומלטי את נפשך ועל ידי קיום עצתי, את תצילי את עצמך. נתן אמר לבת שבע שאם אדוניה יצליח במרד והוא ימלוך, הוא בוודאי יהרוג אותה (כדי שהיא לא תנסה להמליך את שלמה בנה). לכן, בקיום עצתו ומניעת המלכת אדוניה, היא תציל עצמה,⁴² ואת נפש בנה שלמה וכן, בכך שתמנעי מאדוניה למלוך, תצילי בכך גם את בנך שלמה, שהרי אדוניה יהרוג גם את שלמה אם המרד יצליח (כדי ששלמה לא ימרוד חזרה באדוניה): (יג) לכי ובאי אל המלך דוד (נתן הנביא ממשיך בדבריו אל בת שבע) תלכי ותיכנסי למלך דוד,⁴³ ואמרת אליו כך תאמרי לדוד המלך: הלא אתה אדני המלך נשבעת לאמתך הרי אתה נשבעת לי (לבת שבע), שאני שפחתך, ואמרת לי,⁴⁴ לאמר כך נשבעת אליי בשבועתך:⁴⁵ כי שלמה בנה ומלך אחרי (נשבעת אליי בשבועתך) ששלמה שהוא הבן שלך יהיה מלך על ישראל אחריי,⁴⁶ והוא יושב על כסאי (וכן אמרת לי) שלמה יישב על כסא המלכות אחריי,⁴⁷ ומדוע מלך אדוניהו

בפירוש זה). רד"ק מסביר שהסיבה שנקרא "אבן הזוחלת" היא משום שהיו מים זוחלים ליד האבן. רלב"ג כתב שאינו יודע מדוע נקרא אבן הזוחלת ופירש שהכוונה היא שהייתה חלקה מאוד, וכך הייתה זזה ממקום למקום.

³² מצודות.

³³ מלבי"ם: יש הבדל בין "קרא את" לבין "קרא ל...". כאשר כתוב קרא "את" הכוונה היא שהזמין אותו לדבר גדול, ופירוש הדבר הוא שבשעת העצה רצה לקרא קודם כל לבני המלך ולהתייעץ איתם בנושא, ומכאן שתפקידם בקריאה הייתה גדולה יותר משאר העם, להם קרא רק כדי לאכול מהזבח.

³⁴ תרגום.

³⁵ מצודות.

³⁶ רש"י.

³⁷ רד"ק: הסיבה שדווקא נתן התערב יותר בדבר היא משום שנתן הוא זה שהתנבא ששלמה ימלוך אחרי דוד.

³⁸ מצודות.

³⁹ מצודות.

⁴⁰ תרגום.

⁴¹ תרגום.

⁴² מצודות. רש"י: מלטי עצמך מפני המחלוקת. רד"ק הוסיף פירוש נוסף וכתב שהכוונה שימלטו את עצמם מבזיון כדי שלא יהיו צריכים להיות עבדים לאדוניה.

⁴³ תרגום.

⁴⁴ תרגום.

⁴⁵ עפ"י הגר"א בספר יהושע פרק א' פסוק א'.

⁴⁶ תרגום. רד"ק: כאשר מת הבן הראשון של בת שבע, אמרה בת שבע לדוד שאפילו אם יהיה לה בן הגון ממנו, האחים שלו יבזו אותו, עד שדוד נשבע לה שבנה ימלוך אחריו, והדבר נאמר לו בנבואה.

⁴⁷ תרגום.

אם כן (ששלמה אמור למלוך אחריך), למה אדוניה המליך את עצמו?⁴⁸ (יד) הִנֵּה עוֹדֶךָ מְדַבֵּרֶת שָׁם עִם הַמֶּלֶךְ הַנֶּה, כשאת עוד תהיי באמצע לדבר עם דוד,⁴⁹ וְאֲנִי אָבּוֹא אַחֲרֶיךָ וּמְלֹאתִי אֶת דְּבָרֶיךָ (כשאת עוד תדברי עם דוד) אני אבוא אחריך אל דוד ואשלים את מה שאמרת לו:⁵⁰ (טו) וְתָבֵא בַת שֶׁבַע אֶל הַמֶּלֶךְ הַחֲדָרָה בַת שֶׁבַע נִכְנְסָה אֶל הַחֲדָר בּוֹ הִיָּה דוֹד,⁵¹ וְהַמֶּלֶךְ זָקֵן מְאֹד דוֹד הִיָּה מְאֹד זָקֵן וְחַלְשׁ,⁵² וְאֲבִישׁג הַשְּׁוֹנְמִית מִשֶּׁרֶת אֶת הַמֶּלֶךְ אֲבִישׁג חִימְמָה אֶת דוֹד בְּזִמְן שֶׁבַע בָּאָה לִפְנֵי: (טז) וְתִקַּד בַּת שֶׁבַע בַּת שֶׁבַע כּוֹפֶפָה אֶת רֹאשָׁהּ בְּפָנָי דוֹד. בִּימֵיהֶם הָיוּ נוֹהֲגִים כִּךְ כְּשֶׁרָצוּ לִכְבֹּד אֶת הָאָדָם שֶׁעֲמָדוֹ מוֹלוּ,⁵³ וְתִשְׁתַּחֲוּ לַמֶּלֶךְ בַּת שֶׁבַע הִשְׁתַּחֲוֹתָה לִפְנֵי דוֹד הַמֶּלֶךְ,⁵⁴ וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ דוֹד שָׂאֵל אֶת בַּת שֶׁבַע: מַה לָּךְ (דוד שאל את בַּת שֶׁבַע) מְדוּעַ בָּאת אֵלַי?⁵⁵ (יז) וְהֹאמְרָ לֹא בַת שֶׁבַע עֲנָתָה לְדוֹד: אֲדֹנָי אֲדוֹנֵי הַמֶּלֶךְ: אֵתָּה נִשְׁבַּעְתָּ בִּיקוֹן אֱלֹהֶיךָ לְאַמְתְּךָ אֶתָּה נִשְׁבַּעְתָּ בְּשֵׁם ה' לְשַׁפְּחֶתְךָ, נִשְׁבַּעְתָּ לִי בְּשֵׁם ה',⁵⁶ כִּי שְׁלֹמֹה בְנִךְ יִמְלֹךְ אַחֲרָי וְהוּא יֵשֵׁב עַל כִּסֵּאִי (אתה נשבעת לי בשם ה') ששלמה בנך ימלוך על ישראל אחריי, ושלמה הוא זה שישב על כסא המלכות אחריי:⁵⁷ (יח) וְעֲתָה הִנֵּה אֲדֹנָיָה מְלֶךְ וְעֲתָה אֲדֹנָי הַמֶּלֶךְ לֹא יָדַעְתָּ וְאֵילוּ עֲכָשִׁי, אֲדוֹנִיָּה הַמֶּלֶךְ אֶת עֲצָמוֹ לְמֶלֶךְ (בניגוד לשבועתך), ואתה אינך יודע על כך?⁵⁸ (יט) וַיַּבֵּחַ שׁוֹר וּמְרִיא וְצֹאֵן לְרֹב אֲדוֹנִיָּה שֶׁחַט בְּטַקֵּס הַכְּתָרָתוֹ הַרְבָּה בְּעֵלֵי חַיִּים: שוורים, מריא וצאן,⁵⁹ וַיִּקְרָא לְכָל בְּנֵי הַמֶּלֶךְ אֲדוֹנִיָּה קָרָא לְכָל בְּנֵי הַמֶּלֶךְ לְהִשְׁתַּחֲוֹת בְּטַקֵּס הַכְּתָרָתוֹ, וְלִאֲבִיתָר הַכֹּהֵן וְלִיָּאֵב שֶׁר הַצִּבְאָה וְכֵן קָרָא אֲדוֹנִיָּה לְאֲבִיתָר הַכֹּהֵן וְלִיָּאֵב שֶׁר הַצִּבְאָה, וְלִשְׁלֹמֹה עֲבָדְךָ לֹא קָרָא אֹלָם אֲדוֹנִיָּה לֹא קָרָא לְשֹׁמֵר הַשְׁתַּחֲוֹת בְּטַקֵּס הַכְּתָרָתוֹ. מִכֵּךְ שֶׁאֲדוֹנִיָּה לֹא קָרָא לְשֹׁמֵר הַשְׁתַּחֲוֹת בְּטַקֵּס, סִימָן שֶׁמְטַרְתָּ אֲדוֹנִיָּה בְּטַקֵּס הִיא שִׁמְלוֹךְ עַל יִשְׂרָאֵל. לוֹ לֹא הִיִּיתָה מְטַרְתוֹ שֶׁל אֲדוֹנִיָּה לְמֶלֶךְ עַל יִשְׂרָאֵל, הִיָּה בּוֹדָאֵי קוֹרָא גַם לְשֹׁמֵר:⁶² (כ) וְאַתָּה אֲדֹנָי הַמֶּלֶךְ עֵינֵי כָל יִשְׂרָאֵל עָלֶיךָ אֲדוֹנֵי הַמֶּלֶךְ! עִם יִשְׂרָאֵל מַחְכִּים לְשִׁמוּעַ אֶת מוֹצֵא פִּיךָ,⁶³ לְהַגִּיד לָהֶם מִי יֵשֵׁב עַל כִּסֵּא אֲדֹנֵי הַמֶּלֶךְ אַחֲרָיו עִם יִשְׂרָאֵל מַחְכָּה לְשִׁמוּעַ מִמֶּךָ שֶׁתֹּאמַר לָהֶם מִי יִמְלֹךְ אַחֲרֶיךָ. בַּת שֶׁבַע אָמְרָה לְדוֹד שֶׁלֹּא כָל הָעָם מְסַכִּים לְמַרְדֵּם אֲדוֹנִיָּה, אֲלֵא שֶׁהֵם מַחְכִּים לְשִׁמוּעַ מִמֶּנּוּ בְּמִי הוּא תוֹמֵךְ. אִם

⁴⁸ תרגום.

⁴⁹ מצודות.

⁵⁰ מצודות. רלב"ג בפירושו השני: "יצשך אחריה", הכוונה היא שיאמר כדבריה.

⁵¹ תרגום.

⁵² רד"ק, וכתב שלמרות שאבישג הייתה באמצע לחמם את דוד ולא היה רשות לאף אדם להיכנס באותו הזמן, בת שבע כן נכנסה אל דוד ללא רשות, והייתה יכולה לעשות זאת משום שהייתה אשתו של דוד. מצודות: הכוונה שבת שבע נכנסה לחדר השינה של דוד, וכדי שלא נחשוב שהיא באה על מנת לשכב עימו, כתב הנביא שדוד היה זקן ולא היה יכול לשמש אותה.

⁵³ מצודות. תרגום: הכוונה שבת שבע כרעה בפני דוד.

⁵⁴ תרגום. מלבי"ם: היות ואין דרכה של המלכה להשתחוות למלך, ידי דוד שיש כאן עניין רציני.

⁵⁵ מצודות, וכתב שהשאלה נבעה מכך שבת שבע לא הייתה רגילה לבוא לפני דוד. מלבי"ם: מכך שבת שבע השתחוותה לפני דוד, דוד הבין שיש בפיה בקשה כלשהי.

⁵⁶ תרגום.

⁵⁷ תרגום.

⁵⁸ מצודות. מלבי"ם: בת שבע טוענת כלפי דוד: איך אינך יודע מה קורה בממלכתך עכשיו. רד"ק ומנחת שי כתבו שהמילה "ועתה" כאן צריכה להיות כתובה בע' ובפסוק כ' היא צריכה להיות כתובה בא'.

⁵⁹ תרגום.

⁶⁰ תרגום.

⁶¹ תרגום.

⁶² מצודות.

⁶³ מצודות.

דוד יאמר שהוא תומך בשלמה, העם יקבל את דבריו ולא יצטרף אל המרד⁶⁴: **(כא) וְהָיָה כְּשֶׁכֶּבֶד אֲדֹנָי הַמֶּלֶךְ עִם אֲבֹתָיו וְהָיִיתִי אֲנִי וּבְנֵי שְׁלֹמֹה חֹטְאִים** (אם לא תאמר עכשיו מי ימלוך אחריו) לאחר שאתה, אדוני המלך תמות, אני ושלמה הבן שלי נהיה חסרים את עניין המלוכה, לא נוכל למלוך על ישראל. בת שבע אמרה לדוד שרק אם הוא יתערב ויאמר לעם ששלמה הוא זה שימלוך אחריו, העם לא יימשך אחרי אדוניה וימליך את שלמה⁶⁵: **(כב) וְהָיָה עוֹדְנָה מְדַבְּרַת עִם הַמֶּלֶךְ כְּאִשֶׁר בַּת שֶׁבַע הָיִיתָ עֵדִיךָ בְּאִמְצַע לומר את דבריה לדוד, ⁶⁶ וְנָתַן הַנְּבִיא בָּא (בעוד בת שבע הייתה באמצע לומר את דבריה לדוד) נתן הנביא הגיע גם הוא אל חצר דוד המלך⁶⁷: **(כג) וַיִּגִּידוּ לַמֶּלֶךְ שׁוּמְרֵי הַמֶּלֶךְ אֲמָרוּ לַמֶּלֶךְ, ⁶⁸ לֵאמֹר כִּי אֲמָרוּ שׁוּמְרֵי הַמֶּלֶךְ לַמֶּלֶךְ דּוֹד: ⁶⁹ הֲגַה נָתַן הַנְּבִיא (שׁוּמְרֵי הַמֶּלֶךְ אֲמָרוּ לַמֶּלֶךְ) הִנֵּה מְגִיעַ נָתַן הַנְּבִיא, וַיָּבֵא לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ נָתַן הַנְּבִיא נִכְנַס מֵהַחֲצַר אֶל תּוֹךְ בֵּית הַמֶּלֶךְ (ובאותה שעה בת שבע יצאה מלפני המלך), ⁷⁰ וַיִּשְׁתַּחוּ לַמֶּלֶךְ עַל אִפְיוֹ אֲרָצָה נָתַן הַשְׁתַּחוּוָה עַל פְּנֵי לִפְנֵי דּוֹד הַמֶּלֶךְ⁷¹: **(כד) וַיֹּאמֶר נָתַן נָתַן אֲמָר אֶל דּוֹד: אֲדֹנָי הַמֶּלֶךְ אֲתָה אֲמַרְתָּ אֲדֹנָיְהוּ וְיִמְלֹךְ אַחֲרָי וְהוּא יֵשֵׁב עַל כִּסֵּאִי (נתן אמר לדוד) אדוני המלך! האם אמרת שאדוניה ימלוך אחריו, ושאדוניה יישב על כסא מלכותך אחריו⁷²: **(כה) כִּי יֵרֵד הַיּוֹם אֲדוֹנִי הַמֶּלֶךְ! הָאֵם אֲמַרְתָּ מֵהָעִיר יְרוּשָׁלַיִם אֶל אֲבִן הַזּוֹחֶלֶת (אֲבִן הַזּוֹחֶלֶת הָיִיתָ בְּמִקּוֹם נִמּוֹךְ יוֹתֵר מֵהָעִיר יְרוּשָׁלַיִם), ⁷³ וַיִּבְחַשׁ שׁוֹר וּמְרִיא וַיִּצְאֵן לָרֶב אֲדוֹנִי שַׁחַט הַרְבֵּה בַּחַמּוֹת בְּאֲבִן הַזּוֹחֶלֶת: שׁוֹר, מְרִיא וַצֵּאן, וַיִּקְרָא לְכָל בְּנֵי הַמֶּלֶךְ וּלְשָׂרֵי הַצָּבָא וּלְאַבְיָתָר הַכֹּהֵן אֲדוֹנִי קָרָא לְכָל בְּנֵי הַמֶּלֶךְ לְהַשְׁתַּתֵּף בְּטַקְס הַכְּתָרָתוֹ, וְכֵן לְכָל שָׂרֵי הַצָּבָא וּלְאַבְיָתָר הַכֹּהֵן, וְהֵנָּם אֹכְלִים וְשֹׂתִים לִפְנֵי הַמוֹזְמִינִים שֶׁל אֲדוֹנִי אוֹכְלִים וְשׁוֹתִים אִיתוֹ, וַיֹּאמְרוּ יַחֲי הַמֶּלֶךְ אֲדֹנָיְהוּ הַמוֹזְמִינִים אֶל טַקְס הַכְּתָרָת אֲדוֹנִי בּוֹדָאִי אֲמָרוּ בְּמַהֲלֵךְ הַטַּקְס "יַחֲי הַמֶּלֶךְ אֲדוֹנִי"⁷⁴: **(כו) וְלִי אֲנִי עֲבָדְךָ וְלְצִדִּיק הַכֹּהֵן וְלְבְנֵיָהוּ בֶן יְהוֹיָדָע וְלְשְׁלֹמֹה עֲבָדְךָ לֹא קָרָא וְאִילוֹ אֲדוֹנִי לֹא הִזְמִין אוֹתִי, אֶת צְדוֹק הַכֹּהֵן, אֶת בְּנֵיָהוּ בֶן יְהוֹיָדָע וְאֶת שְׁלֹמֹה עֲבָדְךָ לְהַשְׁתַּתֵּף גַּם אֲנַחְנוּ בְּטַקְס הַכְּתָרָתוֹ⁷⁵: **(כז)************

⁶⁴ **מצודות. מלבי"ם:** בת שבע לא רצתה לספר שהעם היה אחרי אדוניה, ולכן אמרה שהעם מצפה לתגובתו של דוד ויעשה כמו שירצה דוד.

⁶⁵ **מצודות. תרגום:** "חטאים" היינו מגורשים מעניין הממלכה (תרגם מתרכין). **רד"ק:** כתב שני פירושים: א. הכוונה שיהיה עוון בידי בת שבע ושלמה, כלומר: כולם יאמרו שהסיבה ששלמה לא מלך למרות שדוד נשבע בכך, היא משום שדוד מצא חטא בבת שבע ובשלמה. ב. דוד עצמו יהיה מגורש מעניין המלוכה אלא שאמרה זאת בלשון עדינה. **רלב"ג ומלבי"ם** שניהם מפרשים כעין הפירוש הראשון ברד"ק ומקשרים את עניין העברת המלוכה משלמה לחטא דוד עם בת שבע, ואומרים שבכך ששלמה לא ימלוך, יהיה בכך משום הודאה שבת שבע הייתה אסורה על דוד.

⁶⁶ **מצודות.**

⁶⁷ **מצודות.**

⁶⁸ עפ"י רד"ק.

⁶⁹ עפ"י הגר"א בספר יהושע פרק א' פסוק א'.

⁷⁰ **מצודות.** ויש לשים לב שהתרגום כאן לא תרגם שפירוש המילה "בא" הוא נכנס בניגוד למקומות אחרים. את עניין יציאתה של בת שבע מצאנו במהר"י קרא וכן במצודות בפסוק כח'.

⁷¹ **תרגום.**

⁷² **מצודות. מלבי"ם:** נתן הנביא פנה אל דוד המלך מזווית ראייה אחרת מבת שבע. בת שבע פנתה ואמרה שטענתה אל אדוניה. נתן אמר שטענתו על דוד שלא הודיע לו על השינוי בתוכנית ועל החלטתו של דוד להמליך את אדוניה במקום את שלמה.

⁷³ **רש"י.**

⁷⁴ **מצודות.**

⁷⁵ **מהר"י קרא:** הדין הוא שכדי להמליך מלך, יש צורך בכהן, נביא ואורים ותומים. נתן אומר לדוד שאדוניה לא הומלך על ידי אחד מהדברים האלה, אלא המליך את עצמו שלא על פי הדין. **מלבי"ם:** נתן אומר לדוד שאינו מביט מדוע לא הוזמנו לקטס הכתרת אדוניה, אם הדבר נעשה על דעתו של דוד.

אם מאת אדני המלך נהיה הדבר הזה אם המלכותו של אדוניה היא על פי מצוותך אדוני המלך,⁷⁶ ולא הודעת את עבדך מי ישב על כסא אדני המלך אחריו (אם אדוניה המליך את עצמו על פי ציווי שלך) כיצד ייתכן שלא הודעת לי שאתה ממנה את אדוניה למלך אחרך?⁷⁷ (כח) ויען המלך דוד ויאמר דוד ענה ואמר לנתן: קראו לי לבת שבע (דוד אמר לנתן) לפני שאני עונה את תשובתי, תקראו לי לבת שבע. כפי שהסברנו בפסוק כג', בת שבע נעמדה יצאה מהחדר בזמן שנתן הנביא דיבר עם דוד,⁷⁸ ותבא לפני המלך בת שבע נכנסה אל המלך,⁷⁹ ותעמד לפני המלך בת שבע נעמדה לפני דוד המלך.⁸⁰ (כט) וישבע המלך ויאמר דוד נשבע ואמר: חי יקוק לשון שבעה, דוד אמר שהוא נשבע בשם ה', אשר פדה את נפשי מפל צרה (אני נשבע בשם ה') שהציל אותי מכל הצרות שפקדו אותי.⁸¹ (ל) כי כאשר נשבעתי לך ביקוק אלהי ישראל כמו שנשבעתי לך בעבר בשם ה',⁸² לאמר כך אמרתי בשבעתי,⁸³ כי שלמה בנך ימלך אחריו והוא ישב על כסא תחתתי (כשם שנשבעתי לך בעבר בשם ה') ששלמה בנך ימלוך אחריי וישב על כסא מלכותי במקומי,⁸⁴ כי בן אעשה היום הזה כך אעשה היום הזה. דוד אמר לבת שבע שכשם שבעבר הוא נשבע בשם ה' שהוא ימליך את שלמה שימלוך לאחר מותו, עתה הוא נשבע שהוא ימליך את שלמה עוד בחייו.⁸⁵ (לא) ותקד בת שבע אפים ארץ בת שבע כופפה את ראשה לכיוון הקרקע, בת שבע כופפה את ראשה לכיוון מטה,⁸⁶ ותשתחו למלך בת שבע השתחוותה לפני המלך, ותאמר כך אמרה בת שבע לדוד בשעה שהשתחוותה פניו: יחי אדני המלך דוד לעולם יהי רצון שאתה אדוני המלך תזכה לחיות בעולם הבא.⁸⁷ (לב) ויאמר המלך דוד דוד ציווה את עבדיו: קראו לי לצדוק הכהן ולנתן הנביא ולבניהו בן

⁷⁶ מצודות.

⁷⁷ מצודות. מהר"י קרא ממשיך את הקו של פירושו וכותב שכוונת נתן לומר לדוד שאם הוא (דוד) אכן ציווה שימליכו את אדוניה, עדיין חסר נביא כדי לאשר את דבר ההמלכה, והיה אסור לדוד לצוות על המלכותו. מלבי"ם: בדברים אלה מבטא נתן הנביא תרעומת על דוד ואומר שמעבר לכך שרא הודיע לו על שינוי תוכניתו ולא הזמן לטקס ההכתרה, יש כאן גם עניין אישי. נתן הוא זה שניבא ששלמה ימלוך אחרי דוד, והיה מן הראוי לומר לנתן שיש שינוי בתכנית על מנת שנתן לא ימצא את עצמו במצב שחושבים שהוא ניבא נבואת שקר. כמו"כ הסביר המלבי"ם שבת שבע ונתן ניסו להניע את דוד בשתי דרכים. בת שבע ניסתה להכעיס את דוד עד שהוא יפעל וזאת על ידי הגדלת חטאו של אדוניה. נתן ניסה לגרום לדוד להתבייש על שלא הזמן, וזאת על ידי הטחת האשמה שלא הזמינו אותו לטקס.

⁷⁸ מצודות והסביר שהטעם שקרא דוד לבת שבע הוא משום שהיא נוגעת בדבר. רד"ק כתב שאין הכוונה שבת שבע ממש יצאה מלפני דוד, אלא שהיא נעמדה בצד בעוד נתן דיבר עם דוד. בשם המדרש כתב רד"ק שהכוונה היא שדוד קרא לבת שבע לשם תשמיש כדי לומר לאבישג שהסיבה שלא שימש איתה אינה משום שלא היה יכול אלא משום שהייתה אסורה עליו.

⁷⁹ תרגום.

⁸⁰ תרגום.

⁸¹ תרגום.

⁸² מצודות.

⁸³ עפ"י הגר"א לספר יהושע פרק א' פסוק א'.

⁸⁴ מצודות.

⁸⁵ מצודות.

⁸⁶ עפ"י מצודות לפסוק טז'. תרגום: הכוונה שבת שבע כרעה לפני דוד.

⁸⁷ מצודות ורד"ק. רד"ק הסביר שהסיבה שיש לפרש כך היא משום שדוד בכל מקרה היה קרוב למיתתו. מהר"י קרא: הכוונה שבת שבע איחלה לדוד שימשיך למלוך לעולם וכך לא יצטרך שלמה למלוך כלל. לא הסברנו עפ"י מהר"י קרא למרות שלכאורה פירושו תואם יותר את פשט המילים, משום שיש קושי בדבריו. אם בת שבע רצתה לומר שלא יזדקקו להמלכותו של שלמה, מדוע היא ניגשת בכלל אל דוד? מלבי"ם: הכוונה שעל ידי ששלמה ימלוך, יהיה ניכר גם מלכותו של דוד. מלכותו של שלמה יהיה המשך למלכותו של דוד.

יְהוֹדֵעַ תִּקְרָאוּ לִי לְצַדוֹק הַכֹּהֵן, נָתַן הַנְּבִיא וּבִנְיָהוּ בֶן יְהוֹדָע,⁸⁸ וַיָּבֵאוּ לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ צַדוֹק, נָתַן וּבִנְיָהוּ נֹעַמְדוֹ לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ.⁸⁹ (לג) וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לְהֵם הַמֶּלֶךְ צִוּוּהוּ אֶת צַדוֹק, נָתַן וּבִנְיָהוּ, קָחוּ עִמָּכֶם אֶת עַבְדֵי אֲדֹנֵיכֶם תִּיקָחוּ אִתְּכֶם אֶת הָעַבְדִּים שְׁלִי, וּתְעַשׂוּ אֶת הַדְּבָרִים הַבָּאִים עַל מִנַּת לְהַמְלִיךְ אֶת שְׁלֹמֹה: 1⁹⁰) וְהִרְכַּבְתֶּם אֶת שְׁלֹמֹה בְּנִי עַל הַפָּרָדָה אֲשֶׁר לִי תִרְכִּיבוּ אֶת שְׁלֹמֹה עַל הַפָּרָד הַמִּלְכוּתִי הַמִּיּוּחָדָת לִי (הִרְכִּיבָה עַל הַפָּרָדָה הַיָּא סִימֹן לְמִלְכוּת, מִשׁוּם שְׁלֹמֹה לְרַכֵּב עַל סוּסוֹ שֶׁל הַמֶּלֶךְ),⁹¹ 2) וְהוֹרְדְתֶם אֹתוֹ אֶל גַּחֲזוֹן תּוֹרִידוֹ אֶת שְׁלֹמֹה אֶל מַעֲיִן הַשִּׁילוֹח:⁹² (לד) 3) וּמָשַׁח אֹתוֹ שָׁם צַדוֹק הַכֹּהֵן וְנָתַן הַנְּבִיא לְמֶלֶךְ עַל יִשְׂרָאֵל צַדוֹק וְנָתַן יִמְשְׁכוּ אֶת שְׁלֹמֹה לְהִיּוֹת מֶלֶךְ עַל יִשְׂרָאֵל, עַל יְדֵי שִׁייתֵנוּ שִׁמֹן בֵּין רִיסֵי הָעֵינָיִים שֶׁל שְׁלֹמֹה,⁹³ 4) וְהִתְקַעְתֶּם בְּשׁוֹפָר (לְאַחַר שֶׁתִּמְשַׁחוּ אֶת שְׁלֹמֹה בְּשִׁמֹן הַמִּשְׁחָה) תִּתְקַעוּ בְּשׁוֹפָר, וְעַל יְדֵי כֵךְ אֲנָשִׁים רַבִּים יִידְעוּ שֶׁשְׁלֹמֹה הוּמֶלֶךְ,⁹⁴ 5) וַאֲמַרְתֶּם יְחִי הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה וְאַתֶּם תֹּאמְרוּ: "יְחִי הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה" וְתֵאחֲלוּ שֶׁמִּלְכוּתוֹ תִּצְלִיחַ:⁹⁵ (לה) 6) וְעֲלִיתֶם אַחֲרָיו אֲתֶם תִּלְכוּ אַחֲרֵי שְׁלֹמֹה, כְּדֶרֶךְ הַמְּלָכִים שֶׁעַבְדִּיהֶם הוֹלְכִים אַחֲרֵי הַמֶּלֶךְ,⁹⁶ 7) וּבֹא וְיֹשֶׁב עַל כֶּסֶף וְהוּא יִמְלֹךְ תִּתְחַתֵּי שְׁלֹמֹה יֵשֵׁב עַל כֶּסֶף הַמִּלְכוּת שֶׁלִּי וַיִּמְלֹךְ בְּמִקוּמִי עוֹד בְּחַיִּי,⁹⁷ וְאַתֶּם צִוִּיתִי לְהִיּוֹת נֶגִיד עַל יִשְׂרָאֵל וְעַל יְהוּדָה אֲנִי מִיְנִיתִי אֶת שְׁלֹמֹה לְמִשׁוֹל עַל יִשְׂרָאֵל וְיְהוּדָה:⁹⁸ (לו) וַיַּעַן בְּנֵיהוּ בֶן יְהוֹדָע אֶת הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר בְּנֵיהוּ בֶן יְהוֹדָע עֲנֵה לְדוֹד הַמֶּלֶךְ וְאֹמַר לוֹ: אֲמֵן יְהִי רְצוֹן שֶׁכֵךְ יִתְקַיְּמוּ הַדְּבָרִים (שֶׁשְׁלֹמֹה יִמְלֹךְ עַל יִשְׂרָאֵל),⁹⁹ בֶּן יֹאמֶר יִקְוֶה אֱלֹהֵי אֲדֹנֵי הַמֶּלֶךְ יְהִי רְצוֹן שֶׁכֵךְ יְהִי רְצוֹנוֹ שֶׁל ה' אֱלוֹקֵי הַמֶּלֶךְ, שֶׁשְׁלֹמֹה יִמְלֹךְ אַחֲרַי:¹⁰⁰ (לז) כֹּהֲאֶשֶׁר הָיָה יִקְוֶה עִם אֲדֹנֵי הַמֶּלֶךְ בֶּן יְהִיָּה עִם שְׁלֹמֹה (בְּנֵיהוּ בֶן יְהוֹדָע מִמְשִׁיךְ בְּדַבְרֵי דוֹד הַמֶּלֶךְ) אֲנִי מֵאֲחַל שֶׁכֵמו שֶׁה' הִיא בְּעֹזְרֶתְךָ אֲדוֹנֵי הַמֶּלֶךְ, כֵךְ יְהִיָּה ה' בְּעֹזְרֶתוֹ שֶׁל שְׁלֹמֹה,¹⁰¹ וַיִּגְדַּל אֶת כֶּסֶף אֲדֹנֵי הַמֶּלֶךְ דָּוִד וְכֵן אֲנִי מֵאֲחַל שֶׁה' יִגְדַל אֶת מִלְכוּתוֹ שֶׁל שְׁלֹמֹה, כֵךְ שֶׁמִּלְכוּתוֹ שֶׁל שְׁלֹמֹה תִהְיֶה גְדוֹלָה יוֹתֵר מִמִּלְכוּתְךָ:¹⁰² (לח) וַיִּרְד

⁸⁸ מהר"י קרא: הסיבה שדוד קרא לאלה היא משום שאין ממנים מלך אלא על ידי כהן, נביא וסנהדרין. מלבי"ם: הסיבה היחידה שדוד נזקק לכהן, נביא וסנהדרין היא משום המחלוקת שפרצה.

⁸⁹ תרגום.

⁹⁰ מצודות. רד"ק: הציווי של דוד היה ישיקחו איתם את הכרתי והפלתי.

⁹¹ רש"י. מלבי"ם: הסיבה שדוד השתמש דווקא בפרד – משום שאין היא מקבלת זכר, ואין זה ראוי שישתמשו בבעל חיים השייך למלך.

⁹² רש"י, ולמד מכאן שהמלכת מלך חייבת להיות ליד מעיין משום שבמעין יש סימן ורמז שתימשך מלכותו של המלך. מלבי"ם: רמז שמלכותו תהיה בנחת כשם שהמים זורמים בנחת.

⁹³ רש"י. מהר"י קרא: לא ייתכן לומר שמשכו את כל גופו של המלך בשמן המשחה, משום שלא היה מספיק שמן מהשמן שעשה שלמה. ועיין באוצר מפרשי התנ"ך על פרשת כי תישא שם ביררנו האם משיחת המלך הייתה על ידי שמן המשחה או לא. רד"ק: בדרך כלל אין מושחים מלך בן מלך אלא שכאן משחו את שלמה משום המחלוקת, בגלל שאדוניה ערער על מלכותו, וכדי להוציא מליבם של ישראל שאדוניה הוא זה שראוי למלוך, משחו את שלמה בשמן המשחה.

⁹⁴ מצודות.

⁹⁵ תרגום. רד"ק הסביר את הקשר ביו "יחי המלך" להצלחה, וכתב שללא הצלחה אין טעם לחיים.

⁹⁶ מצודות.

⁹⁷ רלב"ג.

⁹⁸ תרגום.

⁹⁹ מצודות.

¹⁰⁰ מצודות.

¹⁰¹ תרגום.

¹⁰² תרגום. רש"י: מכאן שאין אדם מתקנא בבנו. לו אדם היה מקנא בבנו, לא היה זה ראוי שבניה יאחל שמלכותו של שלמה תהיה גדולה יותר ממלכותו של דוד. מהר"י קרא: הכוונה היא שה' יגדל את כסאו של שלמה מתוך כסאו של דוד המלך, בזכות דוד המלך.

צְדוֹק הַכֹּהֵן וְנִתָּן הַנְּבִיא וּבְנֵיהוּ בֶן יְהוֹדָע יֵרְדוּ לַמַּעֲיִן הַשִּׁילוּחַ, וְהַכֹּהֵן וְהַפְּלִי (יחד עם צדוק, נתן ובניהו ירדו גם) חֵילֵי הַסִּירָת שֶׁל דוֹד, הַקּוֹלְעִים בַּקֶּשֶׁת וְהַקְּלָעִים,¹⁰³ וְיִרְכְּבוּ אֶת שְׁלֹמֹה עַל פְּרֹדֶת הַמֶּלֶךְ דָּוִד וַיִּלְכוּ אִתּוֹ עַל גַּחוֹן צְדוֹק, נתן ובניהו הרכיבו את שלמה על הפרדה של דוד והוליכו אותו אל מעיין השילוח¹⁰⁴: (לט) וַיִּקַּח צְדוֹק הַכֹּהֵן אֶת קֶרֶן הַשֶּׁמֶן צְדוֹק לִקַּח כָּלִי שֶׁנִּקְרָא "קֶרֶן" שֶׁהִיא מְלֵא בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה,¹⁰⁵ מִן הָאֵהָל (צְדוֹק לִקַּח אֶת שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה) מֵהָאוֹהֶל בַּעִיר דוֹד שֶׁשֵׁם הַנִּיחַ דוֹד הַמֶּלֶךְ אֶת אֲרוֹן הַבְּרִית,¹⁰⁶ וַיִּמָּשַׁח אֶת שְׁלֹמֹה צְדוֹק נָתַן אֶת הַשֶּׁמֶן בֵּין רִיסֵי עֵינָיו שֶׁל שְׁלֹמֹה, וּבַכֹּךְ מָשַׁח אֹתוֹ לַמֶּלֶךְ,¹⁰⁷ וַיִּתְּקְעוּ בַּשּׁוֹפָר צְדוֹק, בָּנִיה וְנָתַן תִּקְעוּ בַּשּׁוֹפָר, וַיֹּאמְרוּ כָּל הָעָם יַחֲיֵי הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה הַנוֹכָחִים בְּטַקְס הַהַמְלָכָה שֶׁל שְׁלֹמֹה אָמְרוּ: "יַחֲיֵי הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה". הָעַם אֵיחָל שֶׁתִּצְלַח מַלְכוּתוֹ שֶׁל שְׁלֹמֹה¹⁰⁸: (מ) וַיַּעֲלוּ כָּל הָעָם אַחֲרָיו (כְּפִי שְׁצִיּוּהָ דוֹד הַמֶּלֶךְ) הָעַם עָלָה אַחֲרֵי שְׁלֹמֹה וּבַכֹּךְ כִּיבְדוּ אֹתוֹ, כְּדֶרֶךְ הַמַּלְכִּים,¹⁰⁹ וְהָעָם מְחַלְלִים בְּחַלְלִים הָאֲנָשִׁים שֶׁעָלוּ אַחֲרֵי שְׁלֹמֹה נִיגְנוּ בַחֲלִילִים נִגִּיט שְׁמִחָה,¹¹⁰ וְשִׂמְחִים שְׂמִיחָה גְדוֹלָה הָאֲנָשִׁים שֶׁעָלוּ אַחֲרֵי שְׁלֹמֹה הָיוּ שְׂמִיחִים מְאֹד, וְהַבְּקָעָה הָאֲרֶץ בְּקוֹלֵם הַנְּבִיא כֹּאֵן מוֹתָאֵר אֶת הַשְּׂמִיחָה הַגְּדוֹלָה שֶׁהֵייתָה בְּהַמְלָכָה שְׁלֹמֹה וּמִדְּמָה אֶת הַשְּׂמִיחָה הַרְבֵּה, עַד שֶׁהָאֶרֶץ כָּאֵילוּ נִבְקָעָה מִתַּחַת רַגְלֵי הַשְּׂמִיחִים מְרֹב נִיגְוִנִים וְשְׂמִיחָה¹¹¹: (מא) וַיִּשְׁמַע אֲדֹנָיהוּ וְכָל הַקְּרָאִים אֲשֶׁר אָתוּ אֲדוֹנֵיהּ וְהַמוֹזְמֵנִים לְטַקְס הַמַּלְכוּתוֹ שָׁמְעוּ אֶת קוֹל הַשּׁוֹפָר שֶׁעָלָה מִטַּקְס הַמַּלְכוּתוֹ שֶׁל שְׁלֹמֹה,¹¹² וְהֵם כָּלוּ לְאַכְלֵל אֲדוֹנֵיהּ שָׁמַע אֶת קוֹל הַשּׁוֹפָר מִטַּקְס הַמַּלְכוּת שְׁלֹמֹה בְּדִיוֹק בְּשַׁעָה שֶׁהוּא וְהַמוֹזְמֵנִים לְטַקְס הַמַּלְכוּתוֹ סִימּוֹ לֵאכּוֹל אֶת סְעוּדַת הַהַמְלָכָה,¹¹³ וַיִּשְׁמַע יוֹאָב אֶת קוֹל הַשּׁוֹפָר יוֹאָב שָׁמַע אֶת קוֹל הַשּׁוֹפָר שֶׁעָלָה מִטַּקְס הַמַּלְכוּתוֹ שֶׁל שְׁלֹמֹה, וַיֹּאמֶר יוֹאָב שֶׁאֵל כִּשְׁשֵׁמֶע אֶת קוֹל הַשּׁוֹפָר: מִדּוֹעַ קוֹל הַקְּרִיָּה הַזֹּמָה מִדּוֹעַ יֵשׁ קוֹל הַמִּיָּה בַעִיר¹¹⁴: (מב) עוֹדְנֵנוּ מִדְּבַר בְּשַׁעָה שִׁיּוֹאָב הָיָה עֵדִיין בְּאֲמִצֵּעַ לְשֹׂאוֹל מִדּוֹעַ יֵשׁ קוֹל הַמִּיָּה בַעִיר, וְהִנֵּה יוֹנָתָן בֶּן אֲבִיתָר הַכֹּהֵן בָּא (בְּשַׁעָה שִׁיּוֹאָב עֵדִיין הָיָה בְּאֲמִצֵּעַ לְשֹׂאוֹל אֶת שְׂאֵלְתוֹ) יוֹנָתָן בֶּן אֲבִיתָר בָּא וְנַעֲמַד לִפְנֵי אֲדוֹנֵיהּ. יוֹנָתָן בֶּן אֲבִיתָר הָיָה בְּצִידוֹ שֶׁל אֲדוֹנֵיהּ, אֲךָ נִשְׂאָר בַּעִיר כְּדִי לְרַגֵּל אַחֲרֵי

¹⁰³ מצודות. רש"י בפירושו השני: האורים והתומים. רלב"ג: הסנהדרין. מהר"י קרא: הכוונה לאנשים שבאו

מארץ כרת' ומארץ פלתי.

¹⁰⁴ מצודות ופירש ש"על" ו"אל" היינו אותו הדבר.

¹⁰⁵ רש"י. מצודות פירש שקרן הוא כלי שעשוי בצורה של קרן.

¹⁰⁶ רש"י. רד"ק: הכוונה היא שצדוק לקח את השמן מאוהל מועד שבגבעון, שם היה המשכן. כמו כן מוסיף הרד"ק שכאשר הוציאו את ארון הברית למלחמות, לא היו מוציאים איתו את שמן המשחה וצנצנת המן, ולכן גם עתה כשדוד העלה את הארון לעיר דוד, נשארו צלוחית המשן וצנצנת המן בגבעון. כמו"כ מוסיף הרד"ק ומשלים את התמונה מספר דברי הימים, שם כתוב שמשחו את שלמה פעם נוספת משום שמעמד המשחה כאן היה רק במעמד אנשי יהודה, ולכן היה צריך למשוח אותו שוב

¹⁰⁷ עפ"י ביאורינו בפסוק לד'.

¹⁰⁸ תרגום.

¹⁰⁹ עפ"י ביאורנו בפסוק לה'.

¹¹⁰ מצודות.

¹¹¹ רש"י. רלב"ג בפירושו הראשון כתב כרש"י. בפירושו השני כתב: הכוונה שאנשים מכל הארץ התאספו והצטרפו לשלמה.

¹¹² מצודות.

¹¹³ מצודות.

¹¹⁴ מלבי"ם: יואב בהיותו של צבא, הבין לפי קול השופר שיש משהו מיוחד בעיר, מה שלא הבינו הנוכחים האחרים שאמנם גם הם שמעו את קול השופר, אך הם לא שמעו שהיה לו קול שונה משאר השופרות.

מעשיהם של הנאמנים לדוד ושלמה,¹¹⁵ וַיֹּאמֶר אֲדֹנָיְהוָה אֲדוֹנֵיהוּ אִמְר לַיּוֹנָתָן: בֵּא כִּי אִישׁ חִיל אֶתֶּה גַשׁ
אלֵּי הַיּוֹת וְאֵתָה אִדָּם מֵעוֹלָה, אָדָם טוֹב וְזָרִיז,¹¹⁶ וְטוֹב תִּבְשֹׂר וּבוֹדָאִי שֵׁשׁ בַּפִּיךָ בְּשׁוֹרוֹת טוֹבוֹת. אֲדוֹנֵיהוּ
אִמְר לַיּוֹנָתָן שֶׁהַיּוֹת הוּא אָדָם טוֹב וְזָרִיז, כִּנְרָאָה שְׁסִיבֶת בּוֹאוּ הַיִּיתָה לִמְהַר לִבְשֹׂר בְּשׁוֹרָה טוֹבָה¹¹⁷: (מג)
וַיַּעַן יוֹנָתָן וַיֹּאמֶר לְאֲדֹנָיְהוָה יוֹנָתָן עֲנֵה וְאִמְר לַאֲדוֹנֵיהוּ: אֲבָל בֵּאתִי לִבְשֹׂר אֶת הַהִיפֶךְ מִמָּה שְׁחִשַׁבְתָּ, בֵּאתִי
לִבְשֹׂר בְּשׁוֹרָה רַעָה,¹¹⁸ אֲדֹנָיְהוָה הַמֶּלֶךְ דָּוִד הַמְּלִיךְ אֶת שְׁלֹמֹה (הַבְּשׁוֹרָה הֵיא שֶׁ- דָּוִד אֲדוֹנֵינוּ הַמְּלִיךְ אֶת
שְׁלֹמֹה לַמֶּלֶךְ¹¹⁹: (מד) וַיִּשְׁלַח אֶתְּוֹ הַמֶּלֶךְ אֶת צְדוֹק הַכֹּהֵן וְאֶת נָתָן הַנָּבִיא וְבָנִיהוּ בֶן יְהוֹיָדָע דָּוִד שְׁלַח
עִם שְׁלֹמֹה אֶת צְדוֹק הַכֹּהֵן, אֶת נָתָן הַנָּבִיא וְאֶת בִּנְיָה בֶן יְהוֹיָדָע,¹²⁰ וְהַכֹּהֲנִי וְהַפְּלִטִי וְכֵן שְׁלַח דָּוִד עִם שְׁלֹמֹה
אֶת הַחַיִּילִים הַמּוֹבַחְרִים, הַסַּיִירִת, הַקּוֹלְעִים בַּקֶּשֶׁת וְהַקְּלָעִים,¹²¹ וַיִּרְכְּבוּ אֶתְּוֹ עַל פְּרָדֹת הַמֶּלֶךְ צְדוֹק, נָתָן
וּבִנְיָה הַרְכִּיבוּ אֶת שְׁלֹמֹה עַל הַפְּרָד שֶׁל דָּוִד שֶׁזֶהוּ סִימָן לַמַּלְכוּת: (מה) וַיִּמְשְׁחוּ אֶתְּוֹ צְדוֹק הַכֹּהֵן וְנָתָן
הַנָּבִיא לְמֶלֶךְ בְּגַחוֹן צְדוֹק הַכֹּהֵן וְנָתָן הַנָּבִיא מִשְׁחוּ אֶת שְׁלֹמֹה לַמֶּלֶךְ בְּמַעֲיִן הַשִּׁילוֹת,¹²² וַיַּעֲלוּ מִשֶּׁם
שְׂמֹחִים הָאֲנָשִׁים שֶׁהוּ בְּטַקְס הַכְּתָרָתוֹ שֶׁל שְׁלֹמֹה עָלוּ מִמַּעֲיִן הַגִּיחוֹן לִירוּשָׁלַיִם שְׂמֹחִים,¹²³ וְתַהֵם הַקְּרִיָּה
הוּא הַקּוֹל אֲשֶׁר שָׁמַעְתֶּם הַיִּיתָה קוֹל הַמֵּיָה בַעִיר, וְזֶהוּ הַקּוֹל שֶׁשָּׁמַעְתָּ וְשֶׁשָּׁאלְתָּ אוֹתִי לִפְשֹׁרוֹ¹²⁴: (מו) וְגַם
יֵשֵׁב שְׁלֹמֹה עַל כְּסֵא הַמְּלוּכָה וְכֵן יֵשֵׁב שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ עַל כְּסֵא הַמַּלְכוּת שֶׁל דָּוִד לַאוֹת שֶׁהוּא יֵהִיָה הַמֶּלֶךְ
הַבֵּא: (מז) וְגַם בָּאוּ עִבְדֵי הַמֶּלֶךְ לְבָרֵךְ אֶת אֲדֹנָיְהוָה הַמֶּלֶךְ דָּוִד וְגַם נִכְנְסוּ עַבְדָּיו שֶׁל דָּוִד לְבָרֵךְ אֶת
אֲדוֹנָיְהוּ דָּוִד (ומְכַאֵן שֶׁהָעַם הַסַּכִּים לְהַמַּלְכוּת שֶׁל שְׁלֹמֹה),¹²⁵ לֵאמֹר כֹּךְ אִמְרוּ עַבְדָּיו שֶׁל דָּוִד לְדָוִד: יֵיטֵב
אֱלֹהִים אֶת שֵׁם שְׁלֹמֹה מִשֵּׁם רַצוֹן שֶׁהִי יַעֲשֶׂה שֶׁשְׁמוֹ שֶׁל שְׁלֹמֹה יֵהִיָה גְדוֹל מִשְׁמֹךְ,¹²⁶ וַיְגַדֵּל אֶת כְּסָאוֹ
מִכְּסֵאָךְ וַיְהִי רַצוֹן שֶׁהִי יְגַדֵּל אֶת כְּסָאוֹ שֶׁל שְׁלֹמֹה יוֹתֵר מֵהַכְּסֵא שֶׁלְּךָ, שֶׁהַמַּלְכוּת שֶׁל שְׁלֹמֹה תֵהִיָה גְדוֹלָה
יוֹתֵר מִמַּלְכוּת דָּוִד,¹²⁷ וַיִּשְׁתַּחֲוּ הַמֶּלֶךְ עַל הַמְּשָׁכָב לֵאחֲרַי שֶׁשָּׁמַעְתָּ אֶת דְּבַרֵי עַבְדָּיו, דָּוִד הַשְּׁתַּחֲוּוּהָ לְהִי בַעַת
שֶׁשָּׁכַב עַל הַמִּיטָה¹²⁸: (מח) וְגַם כָּכָה אָמַר הַמֶּלֶךְ וּבְנוֹסֶף לַכֹּךְ אִמְר דָּוִד: ¹²⁹ בָּרוּךְ יְקֻנֵּךְ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל
אֲשֶׁר נָתַן הַיּוֹם יֵשֵׁב עַל כְּסֵאֵי וְעֵינֵי רֵאוֹת בְּרוּךְ הִי שֶׁנָּתַן אֶת בְּנֵי שְׁלֹמֹה עַל כְּסֵאֵי, שֶׁהַמְּלִיךְ אֶת בְּנֵי שְׁלֹמֹה

¹¹⁵ מלבי"ם.

¹¹⁶ מצודות, והכוונה היא שאדם טוב מתאמץ לבשר דברים טובים. תרגום: אדם צדיק הכובש את יצרו.

¹¹⁷ מלבי"ם: אדוניה חשב שקול השופר הוא קול תקיעתו של יונתן שתקע בשופר בעיר כדי שגם יושבי העיר ימליכו

את אדוניה...

¹¹⁸ מצודות.

¹¹⁹ מצודות.

¹²⁰ רד"ק.

¹²¹ מהר"י קרא: יונתן מדגיש כאן שהמלכתו של שלמה הייתה עפ"י נביא, כהן וסנהדרין.

¹²² עפ"י ביאורנו בפסוק לח'.

¹²³ תרגום.

¹²⁴ תרגום.

¹²⁵ מצודות.

¹²⁶ תרגום + מהר"י קרא.

¹²⁷ תרגום.

¹²⁸ תרגום. מהר"י קרא: כוונת יונתן בדבריו הייתה לומר לאדוניה ששלמה הומלך וישמש כמלך עוד בחייו של

דוד.

¹²⁹ רד"ק.

תרגום.

למלך, ואני זכיתי לראות את ההמלכה¹³⁰: **(מט) וַיִּחַרְדּוּ הַמוֹזַמְנִים** שאדוניה הזמין לטקס המלכתו התמלאו בחרדה כששמעו שדוד המליך את שלמה למלך,¹³¹ **וַיִּקְמוּ כָּל הַקְּרָאִים אֲשֶׁר לְאֲדֹנָיָהוּ וַיִּלְכוּ אִישׁ לְדַרְבּוֹ** כל המוזמנים שאדוניה הזמין לטקס הכתרתו, קמו והלכו למקומם. המוזמנים לטקס הכתרתו של אדוניה התפזרו כששמעו שדוד המליך את שלמה למלך: **(נ) וַאֲדֹנָיָהוּ יָרָא מִפְּנֵי שְׁלֹמֹה** אדוניה פחד משלמה (כיוון שפחד ששלמה יהרוג אותו לאחר שניסה למרוד בו),¹³² **וַיִּקָּם וַיֵּלֶךְ וַיַּחְזֵק בְּקִרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ** אדוניה קם והלך והחזיק בקרנות המזבח שבמשכן, כיוון שחשב ששלמה יימנע מלהרוג אותו שם כדי שלא לחלל את המשכן¹³³: **(נא) וַיַּגֵּד לְשְׁלֹמֹה** נאמר לשלמה: **לֵאמֹר** כך נאמר לשלמה:¹³⁴ **הֲנֵה אֲדֹנָיָהוּ יָרָא אֶת הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה הֵנָּה** אדוניה פחד ממך המלך שלמה,¹³⁵ **וְהֵנָּה אָחִז בְּקִרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ** וכן החזיק אדוניה בקרנות המזבח,¹³⁶ **לֵאמֹר** אדוניה אמר בשעה שאחז בקרנות המזבח: **יִשְׁבַּע לִי כִּיֹם הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה אִם יָמִית אֶת עַבְדּוֹ בְּחָרֵב** (אדוניה אמר בשעה שאחז בקרנות המזבח) אפסיק לאחוז בקרנות המזבח רק אם יישבע לי המלך שלמה שלא יהרוג אותי עם החרב¹³⁷: **(נב) וַיֹּאמֶר שְׁלֹמֹה** שלמה ענה לאנשיו:¹³⁸ **אִם יִהְיֶה לְבֶן חַיִּל אִם אֲדֹנָיָה יִהְיֶה יָרָא מֵה', וַיִּקְיִים אֶת כָּל מֵה שֶׁהַמֶּלֶךְ יֹאמֶר לוֹ לַעֲשׂוֹת,**¹³⁹ **לֹא יִפְּלֵ מִשְׁעָרָתוֹ אֲרֻצָּה** אף אחת משערותיו של אדוניה לא ייפלו לארץ. שלמה אמר שלא יפגע באדוניה אפילו פגיעה קטנה כל עוד אדוניה יהיה נאמן לו ויהיה ירא את ה',¹⁴⁰ **וְאִם רָעָה תִּמְצָא בּוֹ וָמָת אֲךָ** אם יעשה אדוניה דבר רע, ואפילו חטא קטן שבדרך כלל לא מענישים עליו עונש מיתה, עונשו יהיה מוות¹⁴¹: **(נג) וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה** שלמה שלח שליחים, **וַיִּרְדּוּהוּ מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ** השליחים הורידו את אדוניה מקרנות המזבח, על ידי שאמרו לאדוניה את דבריו של שלמה,¹⁴² **וַיָּבֵא וַיִּשְׁתַּחוּ לַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה** אדוניה בא והשתחוה לשלמה, **וַיֹּאמֶר לוֹ שְׁלֹמֹה לֵךְ לְבֵיתְךָ** שלמה אמר לאדוניה לחזור לביתו. בתחילה אדוניה חשב שכוונתו של שלמה היא שיעמוד לפני שלמה וישרת אותו, אך שלמה אמר לאדוניה לחזור חזרה לביתו¹⁴³:

¹³⁰ מצודות.

¹³¹ תרגום.

¹³² מצודות.

¹³³ מצודות.

¹³⁴ נחלקו המפרשים מהו המזבח המוזכר בפסוקים. רש"י אומר שהכוונה למזבח שהיה בגבעון. רד"ק ומצודות אומרים שהכוונה למזבח שהיה באוהל בעיר דוד שם היה מונח ארון הברית. רש"י כתב שהסיבה שאדוניה ברח למזבח היא משום שהרוגי בית דין נקברים בקבר אבות, וכך רצה אדוניה להיקבר גם הוא בקבר אבות. רלב"ג: הסיבה שאדוניה ברח אל המזבח היא משום שכתוב בתורה שהמזבח קולט רוצח בשגגה. שער מקלט קולטת רוצח בשגגה.

¹³⁵ עפ"י הגר"א בפירושו לספר יהושע פרק א' פסוק א'.

¹³⁶ תרגום.

¹³⁷ תרגום.

¹³⁸ מצודות. מלבי"ם: ביום ההמלכה היה המלך מוחל לכל הפושעים בו, ולכן אמר אדוניה ששלמה ימחל לו "כיום".

¹³⁹ מלבי"ם: שלמה לא נשבע היות וסבר שאדוניה לא חייב מיתה על מה שעשה בעבר, ורק הזהיר אותו שלא ימרוד בו בעתיד.

¹⁴⁰ תרגום + מצודות. מהר"י קרא הבין גם בפירושו של התרגום שהכוונה היא שיהיה נאמן לשלמה. רד"ק: כוונת התרגום היא שאדוניה יהיה נאמן ליצרו.

¹⁴¹ מצודות.

¹⁴² מצודות. מהר"י קרא פירש שהכוונה היא ששלמה אמר שאם ימצא באדוניה רצון למרוד שוב במלך, ובכך פירש בשונה מהמצודות שכתב שהכוונה היא אפילו לחטא קטן.

¹⁴³ מצודות.

מצודות.

מלכים א פרק ב

(א) וַיִּקְרְבוּ יָמֵי דָוִד לְמוֹת, כאשר דוד ראה שלא נותר לו עוד זמן רב לחיות,¹⁴⁴ וַיֵּצֵא אֶת שְׁלֹמֹה בְּנֹו (כשדוד ראה שלא נותר לו עוד זמן רב לחיות) דוד ציווה את שלמה את הדברים הבאים,¹⁴⁵ לְאָמַר כֹּךְ צִוּוּה דוד את שלמה לפני מותו¹⁴⁶: (ב) אָנֹכִי הֵלֵךְ בְּדַרְךְ כָּל הָאָרֶץ אֲנִי (דוד) הולך למוות כדרכו של עולם,¹⁴⁷ וְחִזְקָה וְהָיִיתָ לְאִישׁ לְאַחַר מוֹתִי, עליך להתנהג כאדם מבוגר, עליך להיות מיושב בדעתך, למרות שהנך עדיין נער¹⁴⁸: (ג) וְשִׁמְרָתָ אֶת מְשֻׁמְרַת יְקֹוֹק אֱלֹהֶיךָ תִּקְיִים את הדברים שה' ציווה לקיימם, אל תתנהג כפי ששכלך מורה לך, אלא קיים את מצוותיו של ה' כפי שהוא (ה') ציווה לקיימם,¹⁴⁹ לְלַכֵּת בְּדַרְכֵיךָ עליך להיות מתקון במידותיך ובכך ללכת בדרכי ה'. לדוגמא: עליך להיות רחמן כמו שה' יתברך רחמן,¹⁵⁰ לְשָׁמֵר חֻקֹּתָיו (וכן עליך לשמור את) מצוות ה' שטעמם לא התגלה,¹⁵¹ מִצְוֹתָיו (וכן עליך לשמור את) המצוות שבין אדם למקום,¹⁵² וּמִשְׁפָּטָיו (וכן עליך לשמור את) המצוות שבין אדם לחברו,¹⁵³ וְעֲדוּתָיו (וכן תשמור את) המצוות שמטרתן להעיד על נפלאות ה' ועל הניסים שעשה לעם ישראל (כמו החגים),¹⁵⁴ כְּכָתוּב בְּתוֹרַת מֹשֶׁה (עליך לקיים את המצוות) כמו שכתוב בתורה שציווה לנו משה רבינו,¹⁵⁵ לְמַעַן תִּשְׁכַּל אֶת כָּל אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה וְאֵת כָּל אֲשֶׁר תִּפְנֶה שָׁם על ידי שתקיים את מצוות ה', תוכל להשכיל מהם ולדעת כיצד לעשות בכל דבר שאתה עושה ובכל מקום שאתה הולך. בשעה שאדם מקיים את מצוות ה', הוא לא רק מקיים בכך את רצונו של ה', אלא גם לומד מכך חכמה ותבונה, ועל ידי כך הוא לומד כיצד להתנהג בכל תחום בחיים¹⁵⁶: (ד) לְמַעַן יִקִּים יְקֹוֹק אֶת דְּבָרֹוֹ אֲשֶׁר דָּבַר עָלֶיךָ עליך לקיים את המצוות, מכיוון שעל ידי קיום המצוות ה' יקיים את מה שהוא דיבר עליי,¹⁵⁷

¹⁴⁴ תרגום.

¹⁴⁵ תרגום.

¹⁴⁶ עפ"י הגר"א בספר יהושע פרק א' פסוק א'.

¹⁴⁷ מצודות.

¹⁴⁸ מצודות. תרגום: "איש" היינו אדם המושל ביצור, ירא שמים. רד"ק בפירושו של אונקלוס שהכוונה לאדם חשוב. מלבי"ם: הכוונה שלא יפחד מאיש.

¹⁴⁹ מצודות. רד"ק: הכוונה ששלמה לא יעבור על הדברים שמתועבים בעיני ה'. מהר"י קרא: הכוונה היא שדוד מצווה את שלמה לקיים את כל המצוות שנאמרו בפרשת המלך. רלב"ג: הכוונה היא להפנים ללב את כל מה שהקב"ה מצווה את האדם. מלבי"ם: יש כאן הקבלה וניגודיות למה שנאמר בפסוק ב'. בפסוק ב' ציווה דוד את שלמה שלא יפחד מאדם ושיהיה איש, וכאן אמר לו שיקטין עצמו בפני ה'.

¹⁵⁰ רד"ק וכן פירש מצודות.

¹⁵¹ מצודות.

¹⁵² מצודות. רד"ק: הכוונה למצוות שנאמר בהם בתורה שיש ציווי. לדוגמא: מצוות שילוח טמאים מהמחנה. מלבי"ם: הכוונה למצוות שיש בהם טעם.

¹⁵³ מצודות. רד"ק: הכוונה לדינים.

¹⁵⁴ מצודות.

¹⁵⁵ תרגום. מלבי"ם: דוד ציווה את שלמה שלא לסמוך על בינתו האנושית, אלא לקיים את המצוות כפי שציווה משה רבינו.

¹⁵⁶ מצודות ועיין רמב"ן בהקדמתו לתורה. רד"ק התלבט האם הכוונה שמעשיו יצליחו (ואז תשכיל הוא פועל עומד) או שכוונת הפסוק היא שעל ידי שמירת חוקי התורה, שלמה יגרום לכך שמעשיו יצליחו. רלב"ג: כתב שני פירושים. בפירוש השני כתב שמו מצודות שהכוונה שעל ידי קיום התורה יזכה שלמה להצלחה בכל שטחי החיים. בפירוש הראשון כתב שעל ידי הפנמת המצוות, יידע כיצד לקיים את אותן מצוות. מלבי"ם: ההבדל בין השכלה ובין הצלחה היא שהצלחה תלויה גם במזל ואילו השכלה תלויה רק במעשיו של האדם. דוד אמר לשלמה שיקיים את מצוות ה' ועל ידי כך יזכה להצלחה במעשיו גם ללא תלות במזל.

¹⁵⁷ תרגום. מלבי"ם: לא שדוד רצה ששלמה יעבוד את ה' שלא לשמה, אלא שרצה שמלכות בית דוד תיכון כדי שיוכל כסא ה' לגדול בעולם וכדי שה' יוכל לקיים את הבטחתו להמשך שושלת המלוכה מדוד.

לְאָמֹר כֹּךְ אָמַר לִי ה' כִּשְׁהוּא דִּיבַר עֲלַי, ¹⁵⁸ אִם יִשְׁמְרוּ בְּנֵיךָ אֶת דְּרָכֶם לְלֶכֶת לְפָנַי בְּאֵמֶת בְּכָל לְבָבָם וּבְכָל נַפְשָׁם אִם בְּנִיךְ יִשְׁמְרוּ אֶת דְּרָכָם וְיִלְכוּ לְפָנַי (לפני ה') בְּכָל לִיבָם וּבְכָל נַפְשָׁם, אִם בְּנִיךְ יִתְאַמְצוּ בְּכָל כּוֹחַם לַעֲבֹד אוֹתִי, ¹⁵⁹ לְאָמֹר כֹּךְ ה' אָמַר לִי שִׁיקְרָה אִם בְּנֵי יִקְיִמוּ אֶת מִצְוֹתַי, ¹⁶⁰ לֹא יִפְרֹת לְךָ אִישׁ מֵעַל כִּסֵּא יִשְׂרָאֵל לֹא יִפְסַק לְךָ אָדָם מֵעַל כִּסֵּא מַלְכוּת יִשְׂרָאֵל, צֹאצְאִיךָ יִהְיוּ מַלְכִים עַל יִשְׂרָאֵל. דוֹד אָמַר לְשַׁלְמָה שִׁיקִיִּים אֶת מִצְוֹת ה', מִשׁוֹם שֶׁה' הִבְטִיחַ לוֹ שֶׁאִם בְּנֵי יִקְיִמוּ אֶת מִצְוֹת ה', צֹאצְאִי יִמְשִׁיכוּ לְמַלּוּךְ עַל יִשְׂרָאֵל¹⁶¹: (ה) וְגַם אַתָּה יָדַעְתָּ אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה לִי יוֹאֵב בֶּן צְרוּיָה חוֹץ מֵהַצִּוּוֹי עַל קִיּוֹם מִצְוֹת ה', אֲנִי (דוֹד) מִצְוֹה אוֹתְךָ (שְׁלֹמֹה) עַל דְּבַר נֹסֵף.¹⁶² אַתָּה יוֹדַע אֶת מַה שֶׁעָשָׂה לִי יוֹאֵב בֶּן צְרוּיָה, וְאֲנִי (דוֹד) לֹא צָרִיךְ לְסַפֵּר לְךָ (שְׁלֹמֹה) עַל פְּרֻטֵי הַמִּקְרָה, וְלִכֵּן רַק אֲזַכִּיר בְּאוֹפֵן כְּלָלִי אֶת מַעֲשָׂיו שֶׁל יוֹאֵב,¹⁶³ אֲשֶׁר עָשָׂה לְשָׁנַי שְׂרֵי צְבָאוֹת יִשְׂרָאֵל לְאַבְנֵר בֶּן נֵר וְלְעִמְשָׂא בֶּן יֵתֵר (אַתָּה יוֹדַע) מַה עָשָׂה יוֹאֵב לְשָׁנַי שְׂרֵי הַצְּבָא שֶׁל יִשְׂרָאֵל, אַבְנֵר בֶּן נֵר וְעִמְשָׂא בֶּן יֵתֵר (אֲמַנְם עִמְשָׂא לֹא הִיָּה שֶׁר צְבָאוֹ שֶׁל דוֹד אֲךָ הוּא הִיָּה שֶׁר צְבָאוֹ שֶׁל אַבְשֻׁלֹם וְגַם דוֹד רָצָה לְמַנּוֹת אוֹתוֹ לְשֶׁר צְבָא לְוִלֵי שִׁיּוֹאֵב הִיָּה הוֹרֵג אוֹתוֹ),¹⁶⁴ וַיְהִרְגֵם יוֹאֵב הִרְגָה אֶת אַבְנֵר וְעִמְשָׂא, וְהַדְּבַר גָּרַם לִי לְבוֹשָׁה מִשׁוֹם שֶׁהֵם נִהְרְגוּ כִּשְׁהֵם בִּיצְעוּ דְבָרִים בְּשִׁלְיחוֹתַי (אַבְנֵר הִיָּה בְּשִׁלְיחוֹתוֹ שֶׁל דוֹד לְאֶסּוֹף אֶת יִשְׂרָאֵל עַל מִנַּת שִׁיכְרָתוֹ בְּרִית וּיקְבְּלוּ עֲלֵיהֶם אֶת דוֹד לְמַלְךְ (שְׁמוּאֵל ב') פֶּרֶק ג' פְּסוּק כ"א). עִמְשָׂא הִיָּה בְּשִׁלְיחוֹתוֹ שֶׁל דוֹד כְּדִי לְאֶסּוֹף אֶת הָעָם שְׁבִיחֻדָּה לְמַלְחָמָה נֶגַד שֶׁבַע בֶּן בְּכָרִי (שְׁמוּאֵל ב') פֶּרֶק כ"ב פְּסוּק ד'),¹⁶⁵ וַיִּשְׂם דָּמִי מִלְחָמָה בְּשָׁלֹם בְּמִקּוֹם לְהַרְגוֹ אֶת אוֹיְבָי, הִרְגָה יוֹאֵב אֶת הָאֲנָשִׁים שֶׁהָיוּ עִימִי בְּשָׁלוֹם,¹⁶⁶ וַיִּתֵּן דָּמִי מִלְחָמָה בְּחִגְרָתוֹ אֲשֶׁר בְּמִתְנָיו יוֹאֵב גָּרַם לְכַךְ שֶׁחִגְרָתוֹ שְׁבַמְתָּנוּ וְבוֹ הִיָּה תְלוּי חֶרֶב, יִהְיוּ דָמֵי הַמֵּתִים. יוֹאֵב גָּרַם לְכַךְ שֶׁחֶרְבוּ תִתְלַכֵּךְ מִדָּם הַמֵּתִים שֶׁהִרְגָה (דְּבַר זֶה הוּא בְּגֵדֵר מִשְׁל),¹⁶⁷ וּבְנִעְלוֹ אֲשֶׁר בְּרִגְלוֹ וְכֵן גָּרַם יוֹאֵב שֶׁנִּעְלָיו יִהְיוּ מְלוּכִים בְּדָם הַמֵּתִים שֶׁהִרְגָה וְשֶׁהָיוּ נוֹפְלִים לְפָנַי רְגְלוֹ¹⁶⁸: (ו) וְעִשִׂיתָ בְּחִכְמָתְךָ תִּנְהַג בְּחִכְמָה לְמִצְוֹת לְיוֹאֵב עוֹוֹל, תִּשְׁתַּמֵּשׁ בְּחִכְמָתְךָ עַל מִנַּת לְמִצְוֹת תִּירוֹץ לְהַרְגוֹ אֶת

¹⁵⁸ עפ"י הגר"א בפירושו לספר יהושע פרק א' פסוק א'.

¹⁵⁹ תרגום.

¹⁶⁰ עפ"י הגר"א בפירושו לספר יהושע פרק א' פסוק א'. מצודות: הסיבה שכתוב כאן "לאמר" פעם נוספת היא בגלל שהייתה אריכות דברים בפסוק. מלבי"ם: כפל מילת "לאמר" באה לומר שכל האמירה כאן הייתה על תנאי, ולכן אין הבטחתו של הקב"ה להמשך המלכות משושלת דוד נחשב כדבר שיצא מפיו שאפילו על תנאי לא חוזר בו, אלא שמלכתחילה הקב"ה אמר לדוד שכל ההבטחה היא רק על תנאי.

¹⁶¹ תרגום.

¹⁶² רד"ק.

¹⁶³ מצודות. רש"י: הכוונה שיואב הראה לאנשים את האיגרת ששלח לו דוד בידיו של אוריה. רד"ק: הכוונה שהרג את אבשלום. רלב"ג הוסיף שבנוסף לכוונה שהרג את אבשלום, עוד שיבר יואב קשות עם דוד לאחר מכן.

¹⁶⁴ מצודות. רד"ק: הוסיף שעמשא היה אדם נחשב ביהודה ולכן לא חייבים לומר שהיה לו תפקיד רישמי של שר צבא.

¹⁶⁵ מצודות.

¹⁶⁶ מצודות. רש"י: אבנר ועמשא לא נזהרו מיואב מכיוון שהם רצו להיות איתו בשלום ולא חשבו לרגע שיהרוג אותם. רד"ק: יואב הרג את אבנר ועמשא בשלום אך הפך את דמיהם כאילו היו דמי מלחמה. בפירוש נוסף כתב שהכוונה שאת דמי המלחמה, את דמיו של עמשהל שרדף אחרי אבנר ובכך לעשאהל דין של רודף, הפך יואב לדמי שלום, כאילו לאבנר היה אסור להורגו. מהר"י קרא: הכוונה שיואב שאל כל אחד מהם לשלום והראה להם כאילו שאין בליבו עליהם ורק לאחר מכן הרג אותם.

¹⁶⁷ רד"ק. רש"י: הכוונה לערמה שבה הרג יואב את עמשא, שחגר את החגורה שלו על מותניו כלפי מטה במקום כלפי מעלה, וכשהחרב נפל בעוד יואב עומד ליד עמשא, חשב עמשא שיואב רק רוצה להרים את החרב ואז הרג אותו, ויואב ניצל את ההפתעה ודקר את עמשא בחרבו.

¹⁶⁸ רד"ק. רש"י: הכוונה לערמה שבה הרג יואב את אבנר על ידי ששאל אותו היאך חולצת גידמת וכשאבנר הראה לו, הרג יואב את אבנר. רלב"ג: הכוונה שחרבו של עמשא נפל מתערו כאשר עמשא התכופף לסדר את נעלו ואז יואב בא והרגו.

יואב,¹⁶⁹ וְלֹא תוֹרֵד שִׁיבְתוּ בְּשָׁלֶם שְׂאֵל אל תתן ליואב למות מיתה טבעית, ובכך הוא יידון בבית דין של מעלה לגיהינם¹⁷⁰: (ז) וּלְבָנֵי בְּרִזְלֵי הַגְּלָעָדִי תַעֲשֶׂה חֶסֶד וכן אני מצווה אותך שתעשה חסד עם בני ברזילי הגלעדי, תעשה להם טובות,¹⁷¹ וְהָיוּ בְּאֶכְלֵי שְׁלַחְנֶךָ בני ברזילי יאכלו על שולחן המלך, יהיו מקורבים למלכות,¹⁷² כִּי בֶן קָרְבוֹ אֵלַי בְּבָרְחֵי מִפְּנֵי אֲבִשְׁלוֹם אַחִיךָ בני ברזילי קרבו אותי אליהם על ידי שנתנו לי אוכל כאשר ברחתי מאבשלום אחיך, ולכן ראוי שנגמול להם מידה כנגד מידה ושהם יאכלו על שולחן המלך¹⁷³: (ח) וְהִנֵּה עִמָּךְ שְׁמַעִי בֶן גְּרָא בֶן הַיְמִינִי מִבְּחָרִים הנה קרוב אליך אדם שנקרא שמעי בן גרא, משבט בנימין וממקום שנקרא בחורים,¹⁷⁴ וְהוּא קָלְלָנִי קָלְלָה נִמְרָצֶת שמעי קילל אותי קללה חזקה,¹⁷⁵ בַּיּוֹם לְכַתִּי מַחְנֵים (שמעי קילל אותי) כאשר ברחתי מאבשלום והלכתי למחניים,¹⁷⁶ וְהוּא יָרַד לְקַרְאֹתִי הִירְדָן (הסיבה שלא הרגתי את שמעי באותו זמן שקילל אותי היא שלאחר שהסתיים מרד אבשלום) שמעי ירד לקראתי לירדן וביקש את סליחתי,¹⁷⁷ וְאַשְׁבַּע לוֹ בַּיְקִיָּק (לאחר שביקש ממני סליחה) נשבעתי לו בשם ה',¹⁷⁸ לֵאמֹר כֹּךְ אִמְרַתִּי לְשִׁמְעִי בִשְׁעָה שֶׁנִּשְׁבַּעְתִּי לוֹ: ¹⁷⁹ אִם אֲמִיתָךְ בְּחָרֵב לא אהרוג אותך על ידי חרב¹⁸⁰: (ט) וְעַתָּה עֲכָשִׁיו כְּשִׂאתָה תַמְלוּךְ אַחֲרָיִי,¹⁸¹ אֵל תִּנְקְהוּ אל תנקה את שמעי מהעוון שקילל אותי,¹⁸² כִּי אִישׁ חָכֵם אֲתָה כיוון שאתה אדם חכם ותוכל למצוא עילה לפגוע בו למרות שבעתי, תוכל למצוא תירוץ אחר להרוג אותו וכך לא תעבור על שבעתי,¹⁸³ וְיִדְעַתָּ אֵת אֲשֶׁר תַעֲשֶׂה לוֹ אתה יודע מה אתה יכול לעשות לשמעי על מנת לנסות אותו ולהראות שהוא אינו נאמן באמת למלך,¹⁸⁴ וְהוֹרְדָתָ אֶת שִׁיבְתוֹ בְּדָם

¹⁶⁹ **מצודות. רד"ק:** אל תהרוג אותו לפני שתמצא בחכמתך סיבה להרוג אותו, למרות שהוא חייב מיתה, וזאת מכיוון שיש לו הרבה זכויות בכך שנלחם מלחמות רבות. **מלבי"ם:** הכוונה היא שדוד אמר לשלמה שכונן הדבר שהוא צריך לקיים את מצוות התורה כפי שציווה עליהם משה רבינו, אלא שבתחומים מסוימים יש לו כח לנהוג במשפטי המלוכה, גם כאשר הנהגה זו סותרת את מה שכתוב בתורה, משום שהתורה נתנה ביד המלך כח לנהוג לעיתים שלא על פי דין תורה. כך גם לגבי יואב. מדין תורה יואב לא היה חייב מיתה מכיוון שהוא הרג את עמשא ואבנר ללא עדים והתראה, ובכל זאת אמר דוד לשלמה שימצא דרך להורגו על פי משפט המלך.

¹⁷⁰ **רש"י. רד"ק:** הכוונה שלא ימות מיתה עצמאית, אלא מיתה דומה למיתה שבה הוא עצמו נהרג. **מצודות** כתב שפירוש הפסוק הוא שלא לתת לשיבתו של יואב לעמוד לימינו, לא להסתנוור מזקנותו של יואב, אלא יש להרגו למרות זקנותו. **רלב"ג:** כתב שהטעם שדוד ציווה את שלמה להרוג את יואב אינה כדי שהוא לא יירש גיהינם, אלא כדי ששאר העם יפחד למרוד במלך. המלבי"ם מסביר שועשית כחכמתך הינו למשפט המלך, שהרי יואב לא היה חייב מיתה, שכן הרג ללא עדים והתראה, ולכן שלמה היה יכול להרוג אותו רק עפ"י משפט המלוכה.

¹⁷¹ **תרגום.**

¹⁷² **תרגום.**

¹⁷³ **מצודות. מהר"י קרא:** הם הקריבו לפניי מנחה במה שהגישו לי.

¹⁷⁴ **מצודות** וכתב שעפ"י רבותינו שמעי היה רבו של שלמה. **רד"ק:** הכוונה שלמרות ששמעי משבט בנימין, עדיין ברשותו של שלמה לדון אותו. בפירושו השני כתב שהכוונה ששמעי נמצא בירושלים. **מהר"י קרא:** הכוונה ששמעי היה ליצידו של שלמה בשעת מרד אדוניה כמו שכתוב בפרק א' "שמעי ורעי".

¹⁷⁵ **מצודות. רש"י:** קללה מפורשת (וכנראה שכוונת רש"י ומצודות דומה).

¹⁷⁶ **מצודות.**

¹⁷⁷ **מצודות. מלבי"ם:** עצם ירידתו של שמעי לירדן לקראת דוד היא גם סיבה לעזות מצח, מפני ששמעי לא בחל בהשבעת דוד שלא יהרגו, וזאת למרות שקילל את דוד.

¹⁷⁸ **מצודות.**

¹⁷⁹ עפ"י הגר"א בפירושו לספר יהושע פרק א' פסוק א'.

¹⁸⁰ **תרגום.**

¹⁸¹ **מצודות.**

¹⁸² **מצודות.**

¹⁸³ **מצודות.**

¹⁸⁴ **מלבי"ם.**

שָׂאוֹל תִּשְׁפֹּךְ אֶת דַּמּוֹ שֶׁל שְׁמַעִי, תִּהְרֹג אֶת שְׁמַעִי בְּחַרְבִּי¹⁸⁵: (י) וַיִּשְׁכַּב דָּוִד עִם אֲבֹתָיו וַיִּקְבֹּר בְּעִיר דָּוִד דָּוִד מֵת וַנִּקְבֹּר בְּעִיר דָּוִד¹⁸⁶: (יא) וְהַיְמִים אֲשֶׁר מָלַךְ דָּוִד עַל יִשְׂרָאֵל אַרְבַּעִים שָׁנָה דָּוִד מֶלֶךְ עַל יִשְׂרָאֵל בְּסֶךְ הַכֹּל בְּמִשְׁךְ אַרְבַּעִים שָׁנָה,¹⁸⁷ בְּחִבְרוֹן מָלַךְ שִׁבְעַת שָׁנִים וּבִירוּשָׁלַם מָלַךְ שְׁלֹשִׁים וְשָׁלֹשׁ שָׁנִים דָּוִד מֶלֶךְ בְּחִבְרוֹן עַל הָעָם שְׁבַע שָׁנִים, וְאַחֲרַיִם מֶלֶךְ בִּירוּשָׁלַם עַל כָּל יִשְׂרָאֵל בְּמִשְׁךְ שְׁלוּשִׁים וְשָׁלֹשׁ שָׁנִים¹⁸⁸: (יב) וְשָׁלְמָה יָשָׁב עַל כֶּסֶף דָּוִד אָבִיו שְׁלֵמָה יָשָׁב עַל כֶּסֶף מַלְכוּתוֹ שֶׁל דָּוִד וְהָיָה יָרָא אֶת ה' כִּשְׁם שְׁדוּד אָבִיו הָיָה יָרָא אֶת ה',¹⁸⁹ וְתַבֵּן מַלְכָתוֹ מְאֹד מַלְכוּתוֹ שֶׁל שְׁלֵמָה הִתְבַּסְּסָה מְאֹד, שְׁלֵמָה שֶׁבַּבְּטַחָה עַל כֶּסֶף מַלְכוּתוֹ בְּלֹא שְׁנִיסוֹ לַעֲרֹעֵר עַל מַלְכוּתוֹ¹⁹⁰: (יג) וַיָּבֵא אֲדֹנָיָהוּ בֶן חַגִּית אֶל בַּת שִׁבְעָה אִם שְׁלֵמָה אֲדוּנִיָּה בָּא וְעָמַד לִפְנֵי בַת שִׁבְעָה שֶׁהֵייתָה אִמּוֹ שֶׁל שְׁלֵמָה,¹⁹¹ וְהֵאמְרָה בַת שִׁבְעָה שְׁאֵלָה אֶת אֲדוּנִיָּה: הַשְּׁלוֹם בְּאָדָם הָאֵם אֵתָהּ בָּא לְדַבֵּר עַל דְּבַר שְׁלוֹם אוֹ שְׁאֵתָהּ בָּא לְהִתְקוּטֵט וּלְרִיב אִיתִי?¹⁹² וַיֹּאמֶר אֲדוּנִיָּה עֵנָה לְבַת שִׁבְעָה: שְׁלוֹם בְּאֵתִי לְדַבֵּר עַל דְּבַר שְׁלוֹם¹⁹³: (יד) וַיֹּאמֶר אֲדוּנִיָּה אִמְרָ לְבַת שִׁבְעָה: דְּבַר לִי אֵלֶיךָ יֵשׁ דְּבַר עֲלִי אֲנִי צָרִיךְ לְדַבֵּר אִיתְךָ, יֵשׁ לִי בְקִשָּׁה אֵלֶיךָ,¹⁹⁴ וְהֵאמְרָה בַת שִׁבְעָה עֲנֵתָה לְאֲדוּנִיָּה: דְּבַר תֹּאמְרָ לִי אֵת בְּקִשְׁתְּךָ¹⁹⁵: (טו) וַיֹּאמֶר אֲדוּנִיָּה אִמְרָ לְבַת שִׁבְעָה: אֵת יָדְעָתָּ כִּי לִי הָיְתָה הַמְּלוּכָה אֵת יוֹדַעַת שֶׁהַמְּלוּכָה הִגִּיעָה לִּי, אֵת יוֹדַעַת שְׁאֲנִי הֵייתִי רָאוּי לְמֶלֶךְ אַחֲרַיִם דָּוִד מִשּׁוּם שְׁאֲנִי הֵייתִי הַגְּדוֹל שֶׁבְּבָנֵי דָוִד,¹⁹⁶ וְעָלִי שְׁמוֹ כָּל יִשְׂרָאֵל פְּנִיָּהֶם לְמֶלֶךְ וְגַם כָּל אֲנָשֵׁי יִשְׂרָאֵל רָצוּ שְׁאֲמִלֹךְ עֲלֵיהֶם, וְזוּהִי סִיבָה נוֹסֶפֶת לְכַךְ שֶׁהֵייתִי רָאוּי לְמֶלֶךְ אַחֲרַיִם דָּוִד,¹⁹⁷ וְתִסַּב הַמְּלוּכָה (לְמִירוֹת שֶׁהֵייתִי רָאוּי לְמֶלֶךְ אַחֲרַיִם דָּוִד) הַמְּלוּכָה הַסְּתוּבָבָה מִמֶּנִּי, אֵיבַדְתִּי אֶת הַמְּלוּכָה,¹⁹⁸ וְתָהִי לְאַחֵי הַמְּלוּכָה הוֹעֲבֵרָה לְאַחֵי שְׁלֵמָה,¹⁹⁹ כִּי מִיָּקוֹק הָיְתָה לוֹ הַעֲבֵרָתָה הַמְּלוּכָה לְשְׁלֵמָה הֵייתָה מֵה'. אֲדוּנִיָּה רָצָה לְבַקֵּשׁ מִבַּת שִׁבְעָה שֶׁתַּעֲזוֹר לוֹ שִׁתְּחַתֵּן עִם אֲבִישָׁג. מִטְּרַתּוֹ הָאֲמִיתִית הֵייתָה מִשּׁוּם שֶׁהוּא רָצָה לְמַרְוֹד בְּשְׁלֵמָה וּמֶלֶךְ בְּמִקוּמוֹ, אֵךְ כְּדִי לְהַרְגִיעַ אֶת בַּת שִׁבְעָה, הוּא אִמְרָ לָהּ שְׁאֵין כָּל חֶשֶׁשׁ שֶׁהוּא יִמְלֹךְ בְּמִקוּמוֹ שֶׁל שְׁלֵמָה, שֶׁהָרִי לְמִירוֹת שֶׁהוּא הָיָה רָאוּי לְמַלְכוּת (מִשּׁוּם שֶׁהִיא גְּדוֹל וּמִשּׁוּם שֶׁעַם יִשְׂרָאֵל רָצָה בּוֹ לְמֶלֶךְ), הַקְּבִי"ה סִיבַּב אֶת הַדְּבָרִים שֶׁשְׁלֵמָה יִמְלֹךְ, וְאִם כֵּן גַּם עֲתָה, אִם

¹⁸⁵ **מצודות. מלבי"ם:** הציווי כאן הוא לא להרוג את יואב. הציווי הוא לדאוג שלא ירד בשלום אל שאול, אלא יענש לפני מותו.

¹⁸⁶ **מצודות** כתב שמצודות הוא חלק העיר שנקרא "ציון". **רלב"ג:** מכאן שאבותיו של דוד היו צדיקים כמוהו.

¹⁸⁷ **תרגום.**

¹⁸⁸ לכאורה חסרה חצי שנה ממניין שנות מלכותו שבספר שמואל. **מצודות:** חצי שנה זו היא חצי השנה בה רדף אבלום אחרי אביו, ולכן לא נמנתה כאן. **רד"ק** בספר שמואל: הייתה חצי שנת חפיפה, בין מלכות שלמה למלכות

דוד.

¹⁸⁹ **תרגום + רלב"ג.**

¹⁹⁰ **תרגום. רש"י:** הכוונה היא ששלמה מלך גם על העליונים. **רד"ק:** מדובר שלאחר ששלמה הרג את המורדים הפוטנציאליים בו (כשמעי בן גירא), שמלכותו התבססה, ולפי זה הפסוק מוקדם יותר והיה מקומו בסוף הפרק. **מלבי"ם:** יש כאן ניגודיות לדוד. בעוד דוד בתחילה לא מלך על כל ישראל, שלמה מהרגע הראשון מלך על כל ישראל.

¹⁹¹ **תרגום.**

¹⁹² **מצודות.**

¹⁹³ **תרגום.**

¹⁹⁴ **תרגום.**

¹⁹⁵ **תרגום.**

¹⁹⁶ **מצודות.**

¹⁹⁷ **מצודות. מלבי"ם:** אדוניה אומר שהיה ראוי שיפייסו אותו מעט, שהרי העם רצה בו שימלוך ויש בו מעט את עניין המלוכה, ולכן ראוי שיינתן לו אבישג השונמית לאישה.

¹⁹⁸ **מצודות.**

¹⁹⁹ **מצודות. מהר"י קרא:** כל דבר שהיה ראוי להיות של אדם אחד, והדבר עבר ממנו לאדם אחר, נקרא הדבר בלשון התנ"ך בלשון "עבר".

הוא יתחתן עם אבישג, הוא עדיין לא יוכל לשנות את החלטתו של הקב"ה²⁰⁰: (טז) וְעַתָּה עֲכָשִׂי כְּשֶׁאִין חֲשֵׁשׁ שְׂאוּכַל לְמַלּוּךְ בְּמִקּוּמוֹ שֶׁל שְׁלֹמֹה,²⁰¹ שְׂאֵלָה אַחַת אֲנֹכִי שְׂאֵל מֵאַתָּה אֲנִי מִבְּקֶשׁ מִמֶּךָ רַק בְּקִשָּׁה אַחַת,²⁰² אֵל תִּשָּׁבֵי אֶת פָּנָי אֶל תִּסְרְבִי לְבִקְשָׁתִי,²⁰³ וְתֹאמְרִי אֵלָיו בַּת שֶׁבַע אָמְרָה לְאֲדוֹנִיָּה: דְּבַר תִּדְבֹר, תֹּאמֶר אֶת בְּקִשְׁתְּךָ²⁰⁴: (יז) וְיֹאמְרֵהּ אֲדוֹנִיָּה אָמַר לְבַת שֶׁבַע: אֲמַרִי נָא לְשְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ תֹּאמְרִי עֲכָשִׂי לְשְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ,²⁰⁵ כִּי לֹא יָשִׁיב אֶת פָּנָיֶיךָ (הַסִּיבָה שֶׁאֲנִי מִבְּקֶשׁ מִמֶּךָ לְדַבֵּר עִם שְׁלֹמֹה הִיא) מִפְּנֵי שֶׁשְׁלֹמֹה לֹא יִסְרַב לְךָ,²⁰⁶ וְיִתֶּן לִי אֶת אֲבִישָׁג הַשְּׁוֹנְמִית לְאִשָּׁה (אֲנִי מִבְּקֶשׁ) שֶׁשְׁלֹמֹה יִתֶּן לִי אֶת אֲבִישָׁג הַשְּׁוֹנְמִית לְאִשָּׁה²⁰⁷: (יח) וְתֹאמְרֵהּ בַּת שֶׁבַע עֲנֵתָה לְאֲדוֹנִיָּה: טוֹב הַדְּבַר שֶׁאַתָּה מִבְּקֶשׁ הוּא הַגּוֹן וְרֹאוּי, אֲנִי מִסְכִּימָה לְבִקְשְׁתְּךָ,²⁰⁸ אֲנֹכִי אֲדַבֵּר עִלְיָךְ אֵל הַמֶּלֶךְ אֲנִי אֲדַבֵּר עִלְיָךְ לְפָנָי הַמֶּלֶךְ, אֲנִי אֶעֱבִיר אֶת בְּקִשְׁתְּךָ לְשְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ²⁰⁹: (יט) וְתִבָּא בַת שֶׁבַע אֵל הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה בַת שֶׁבַע בָּאָה וְנִעְמְדָה לְפָנָי הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה,²¹⁰ לְדַבֵּר לוֹ עַל אֲדֹנָיָהּ (בַּת שֶׁבַע בָּאָה וְנִעְמְדָה לְפָנָי שְׁלֹמֹה) כְּדִי לְדַבֵּר עִם שְׁלֹמֹה בְּשִׁבִיל אֲדוֹנִיָּה, לֹמֵר לְשְׁלֹמֹה אֶת בְּקִשְׁתּוֹ שֶׁל אֲדוֹנִיָּה,²¹¹ וַיִּקָּם הַמֶּלֶךְ לְקִרְאָתָהּ שְׁלֹמֹה קָם עַל מִנְתַּלְתַּל לְלַכֵּת לְקִרְאֵת בַּת שֶׁבַע,²¹² וַיִּשְׁתַּחֲוֶה לָּהּ שְׁלֹמֹה הַשְּׁתַּחֲוּוֹה לְבַת שֶׁבַע,²¹³ וַיִּשָּׁב עַל כִּסְאוֹ שְׁלֹמֹה הִתְיַשֵּׁב עַל הַכִּסֵּא שְׁלוֹ,²¹⁴ וַיִּשֶׂם כֶּסֶף לְאֵם הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה שֵׁם כֶּסֶף כְּדִי שֶׁבַע תִּשָּׁב עִלָּיו,²¹⁵ וְתִשָּׁב לְיָמֵינוּ בַּת שֶׁבַע יֹשֵׁבָה לְיָמֵינוּ שֶׁל שְׁלֹמֹה²¹⁶: (כ) וְתֹאמְרֵהּ בַּת שֶׁבַע אָמְרָה לְשְׁלֹמֹה: שְׂאֵלָה אַחַת קִטְנָה אֲנֹכִי שְׂאֵלָת מֵאַתָּה אֲנִי מִבְּקִשְׁתְּ מִמֶּךָ בְּקִשָּׁה קִטְנָה,²¹⁷ אֵל תִּשָּׁב אֶת פָּנָי אֶל תִּסְרְבִי לִי,²¹⁸ וְיֹאמְרֵהּ לָהּ הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה אָמַר לְבַת שֶׁבַע: שְׂאֵלִי אֲמִי כִּי לֹא אֲשִׁיב אֶת פָּנָיֶיךָ תְּבַקְשִׁי אֶת בְּקִשְׁתְּךָ אִימִי, שֶׁהָרִי לֹא אִסְרַב לְבִקְשְׁתְּךָ²¹⁹: (כא) וְתֹאמְרֵהּ בַּת שֶׁבַע אָמְרָה לְשְׁלֹמֹה: יִתֶּן אֶת אֲבִישָׁג הַשְּׁוֹנְמִית לְאֲדֹנָיָהּ אַחִיךָ לְאִשָּׁה (אֲנִי מִבְּקִשְׁתְּ) שִׁיִּתְּנוּ אֶת אֲבִישָׁג הַשְּׁוֹנְמִית לְאֲדוֹנִיָּה אַחִיךָ

²⁰⁰ מצודות. מלבי"ם: לא אצל כל מלך שייך לאסור על אחרים שישתמשו בשרביטו. רק כאשר ההמלכה היא מצד העם, על מנת ליצור אצל המלך יתרון על פני שאר האנשים שלא נבחרו, ראוי לאסור להשתמש בשרביטו של מלך. אולם שלמה נבחר למלוך על ידי ה', אין שום סיבה לגרום להבדל כזה בינו לבין שאר העם.

²⁰¹ מצודות.

²⁰² תרגום.

²⁰³ מצודות.

²⁰⁴ תרגום.

²⁰⁵ תרגום.

²⁰⁶ תרגום.

²⁰⁷ תרגום. רד"ק: אבישג הייתה מותרת לאדוניה משום שדוד לא שימש אותה.

²⁰⁸ מצודות.

²⁰⁹ תרגום.

²¹⁰ תרגום.

²¹¹ מצודות. מלבי"ם: לדבר לו על אדוניה, הכוונה לדבר לטובתו של שלמה על עניין אדוניה. בת שבע חשבה שיהיה זה לטובתו של שלמה לתת לאדוניה את בת שבע, משום שאז אדוניה יחזור לאהוב אותו.

²¹² מצודות.

²¹³ תרגום.

²¹⁴ תרגום.

²¹⁵ תרגום. רש"י: שלמה שם כיסא לאם המלכות, לרות המואביה, אך רד"ק דחה האפשרות שרות הייתה

עדיין בחיים.

²¹⁶ תרגום.

²¹⁷ תרגום.

²¹⁸ תרגום.

²¹⁹ תרגום.

לאישה, שני מבקשת שאדוניה יתחתן עם אבישג השונמית²²⁰: **(כב) וַיַּעַן הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה** שלמה ענה לבת שבע אימו, **וַיֹּאמֶר לְאִמּוֹ** כך אמר שלמה לבת שבע בתשובתו: **וְלָמָּה אַתְּ שֹׂאֵלַת אֶת אֲבִישַׁג הַשְּׁנֹמִית לְאֲדֹנֶיהָ** למה את רק מבקשת שאדוניה יתחתן עם אבישג השונמית,²²¹ **וְשֹׂאֵלִי לֹא אֶת הַמְּלוּכָה** במקום לבקש שאדוניה יתחתן עם אבישג, את יכולה לבקש שאדוניה ימלוך במקומי, שהרי כל הסיבה שאדוניה רוצה להתחתן עם אבישג היא מפני שהוא רוצה למלוך על ידי כך. על ידי שאדוניה יתחתן עם אשתו של המלך (במקרה זה הכוונה היא לאבישג אשתו של דוד), דבר שאסור לאדם פשוט, הוא יוגדר בתור מלך,²²² **כִּי הוּא אָחִי הַגָּדוֹל מִמֶּנִּי** (הסיבה שאדוניה חושב שהוא ראוי למלוכה הוא) מפני שאדוניה גדול יותר ממני,²²³ **וְלֹא לְאִבִּיתֵךְ הִכְהֵן וְלִיּוֹאֵב בֶּן צְרוּיָה** ואם אנחנו מחזירים את אדוניה למלכות, ניתן להחזיר גם את אביתר הכהן ואת יואב בן צרויה לתפקידם, שהרי זוהי הסיבה שהם הצטרפו למרד של אדוניה מלכתחילה²²⁴: **(כג) וַיִּשְׁבַּע הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה בִּיקוֹק לֵאמֹר** שלמה נשבע בשם ה',²²⁵ **כֹּה יַעֲשֶׂה לִּי אֱלֹהִים וְכֹה יוֹסִיף לְשׁוֹן שְׁבוּעָה,**²²⁶ **כִּי בִּנְפֹשׁוֹ דָּבַר אֲדֹנָיָהוּ אֶת הַדְּבָר הַזֶּה** שהרי אדוניה התחייב בנפשו על בקשתו. שלמה נשבע ואמר שאדוניה התחייב מיתה בגלל בקשתו להתחתן עם אבישג, שהרי בבקשה זו הוא מרד במלך²²⁷: **(כד) וַעֲתָה חַי יְקוֹק** אני נשבע עכשיו בשם ה' שעשה לי את הדברים הבאים:²²⁸ **(1) אֲשֶׁר הִכְיִנֵּנִי שְׁכוֹן אוֹתִי, חִזַּק אוֹתִי,**²²⁹ **(2) וַיּוֹשִׁיבֵנִי עַל כִּסֵּא דָּוִד אָבִי** הושיב אותי על אותו כסא מלכות עליו ישב דוד אבי,²³⁰ **(3) וְאֲשֶׁר עָשָׂה לִּי בַּיִת** עשה לי בית מלכות, המליך אותי למלך (יש כאן כפילות על צלע הפסוק הקודמת),²³¹ **כֹּאֲשֶׁר דָּבַר** (ה' המליך אותי למלך) כמו ששהוא דיבר והבטיח לדוד אבי,²³² **כִּי הַיּוֹם יוֹמַת אֲדֹנָיָהוּ** (אני נשבע בשם ה') שהיום אדוניה ייהרג²³³: **(כה) וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה בְּיַד בָּנָיָהוּ בֶן יְהוֹיָדָע** שלמה שלח את שליחותו בידי בניהו בן יהוידע, שלמה ציווה את בניהו למלא את שליחותו ולהרוג את אדוניה,²³⁴ **וַיִּפְגַּע בּוֹ** בניהו היכה את אדוניה מכת מוות,²³⁵ **וַיָּמַת** כתוצאה ממכת המוות שהיכה בניהו את אדוניה, אדוניה מת²³⁶: **(כו) וְלֹא לְאִבִּיתֵךְ הִכְהֵן** אמר שלמה אמר לאביתר הכהן (משום שחשב

²²⁰ תרגום.

²²¹ מצודות.

²²² מצודות. מהר"י קרא: שלמה פחד שמא בעתיד יסוב לב ישראל אחרי אדוניה, לאחר שיראו שהתחתן עם אבישג השונמית.

²²³ מצודות.

²²⁴ מצודות. רד"ק: שלמה חשב שיתכן שאביתר ויואב היו בעצה אחת עם אדוניה גם עכשיו. רלב"ג: שלמה בעצם אמר שכמו שאדוניה היה ראוי למלכות בגלל שהוא גדול יותר, כך אביתר ראוי יותר לכהונה משום שהוא גדול יותר ויואב ראוי יותר להיות שר צבא כיוון שהיה כבר פעם בתפקיד זה.

²²⁵ תרגום.

²²⁶ מצודות, ולא אמר שלמה מה יעשה לו הקב"ה.

²²⁷ מצודות.

²²⁸ תרגום.

²²⁹ תרגום. מלבי"ם: הכוונה היא שה' הבטיח לשלמה שהוא ימלוך ללא שימרדו בו.

²³⁰ תרגום.

²³¹ מצודות. מלבי"ם: הכוונה היא שה' אמר שגם צאצאיו של שלמה יוכלו למלוך ללא מפריע.

²³² מהר"י קרא.

²³³ תרגום. מהר"י קרא: שלמה אמר שאדוניה רוצה לבטל את גזרתו של ה' שהוא ימלוך, ולכן יש צורך בהריגת אדוניה.

²³⁴ תרגום.

²³⁵ מצודות.

²³⁶ מצודות וכתב שלמרות שבניה היה כהן, בניה פרש מאדוניה עוד לפני שאדוניה הספיק למות. רד"ק הוסיף הסבר נוסף וכתב שלמרות שבניה היה כהן, במקום מצווה מותר לכהן להיטמא למת.

שאביתר היה שותף לאדוניה במזימתו): **עַנְתַּת לָךְ עַל שְׂדֵיךָ** לך למקומך בעיר ענתות שהייתה עיר כהנים (בנחלת שבט בנימין),²³⁷ **כִּי אִישׁ מֵוַת אֶתָּה** (תלך על ענתות) משום שהנך בן מוות, מגיע לך למות על שהשתתפת במרד אדוניה,²³⁸ **וּבַיּוֹם הַזֶּה לֹא אָמִיתָךְ** אולם, למרות שמגיע לך למות, לא אהרוג אותך היום,²³⁹ **כִּי נִשְׂאֵת אֶת אַרְוֹן אֲדָנִי יִקְוֶה לְפָנַי דָּוִד אָבִי** (הסיבה שלא אהרוג אותך היא) שכאשר אבי דוד ברח מפני אבשלום, נשאת את ארון ה' לפניו,²⁴⁰ **וְכִי הִתְעַנִּיתָ בְּכָל אֲשֶׁר הִתְעַנְּהָ אָבִי** ושהצטערת בכל הצער שדוד אבי הצטער כשברח משאול ומאבשלום. שלמה אמר לאביתר שהסיבה שאינו הורג אותו היא משום שהיה נאמן לדוד בזמן מרד אבשלום ובזמן שדוד ברח משאול²⁴¹: **(כז) וַיִּגְרַשׁ שְׁלֹמֹה אֶת אֲבִיתָר מִהַיּוֹת כִּי לִיקְוֶה שְׁלֹמֹה גִירַשׁ אֶת אֲבִיתָר מִלְשֵׁמֶשׁ כֶּהֵן גָּדוֹל,**²⁴² **לְמַלְאֵת אֶת דְּבַר יִקְוֶה אֲשֶׁר דָּבַר עַל בֵּית עָלֵי בְּשֻׁלָּה** (הסיבה האמיתית ששלמה גירש את אביתר מלשמש בכהונה היא) להשלים את מה שהי' אמר בזמן שהמשכן היה קיים בשילה על בית עלי (שלא יהיו כהנים מזרעו של עלי, כמו שכתוב בספר שמואל א' פרק ב'). הנביא אומר שאמנם שלמה גירש את אביתר מלהיות כהן גדול בגלל שהשתתף במרד אדוניה, אך הסיבה המהלך האלוקי העמוק שעמד מאחרי גירושו של אביתר הוא קיום הנבואה שאמר ה' על בית עלי שלא יהיו יותר כהנים. אביתר היה צאצא של בית עלי, ולכן לא היה יכול לשמש יותר ככהן²⁴³: **(כח) וְהִשְׁמַעְהָ בָּאָה עַד יוֹאָב** השמועה שאדוניה נהרג ושאביתר גורש מלשמש בכהונה הגיעה עד יואב בן צרויה,²⁴⁴ **כִּי יוֹאָב נָטָה אַחֲרַי אֲדֹנָיָה** (יואב חשש) כיוון שהצטרף גם הוא למרד אדוניה יחד עם אדוניה ואביתר, ולכן הבין יואב שאם שלמה העניש את אדוניה ואביתר, גם תורו יגיע,²⁴⁵ **וְאַחֲרַי אֲבִשְׁלוֹם לֹא נָטָה** (סיבה נוספת שיואב חשש היא מפני ש-) יואב לא ניסה להציל את אבשלום מהמוות,²⁴⁶ **וַיָּנֶס יוֹאָב אֶל אֶהֱלֵ יִקְוֶה** יואב ברח אל המשכן,²⁴⁷ **וַיַּחֲזֶק בְּקַרְנֹת הַמִּזְבֵּחַ** יואב החזיק בקרנות המזבח, היות וחשב

²³⁷ מצודות.

²³⁸ **מצודות. רד"ק** התלבט מדוע היה חייב אביתר מוות בהשתתפות במרד אדוניה וכתב שתי אפשרויות. א. שידע שדוד רוצה להמליך את שלמה, ובכל שהצטרף לאדוניה היה מרידה במלכות של דוד. ב. גם אם אביתר לא ידע שדוד רצה להמליך את שלמה, היה בהמלכת אדוניה מעין מרד במלכות, שהרי היה אסור להמליך אדם ללא רשותו של דוד.

²³⁹ מצודות.

²⁴⁰ מצודות.

²⁴¹ רד"ק.

²⁴² מצודות.

²⁴³ **מצודות. רש"י** מסביר שדווקא עכשיו היה צריך לגרש את אביתר מלהיות כהן, משום שלאחר שנחרבה שילה, לא היה מקום שהיה חשוב כל כך לעבודת הקרבנות (כידוע, המשכן שהיה בגבעון לא היה בחשיבותו כמו המשכן בשילה שהרי הבמות היו מותרות בעוד המשכן היה בגבעון ולא היו מותרות בזמן שהמשכן היה בשילה), אך עתה, שלמה עמד לבנות את בית המקדש, ולכן היה צריך לגרש את אביתר מלהיות כהן. **מהר"י קרא:** הקב"ה סיבב את עצם השתתפותו של אביתר במרד אדוניה, כדי לסבב את הדבר כך שהכהונה תילקח ממנו, וכך יתקיימו דברי הנבואה על בית עלי.

²⁴⁴ מצודות.

²⁴⁵ **מצודות. רד"ק:** כל עוד לא הרג שלמה את אדוניה, לא פחד יואב, מכיוון שהוא אמר שאם את המורד בעצמו לא הרג שלמה, גם את מי שהשתתף במרד המלך לא יהרוג (ואת ציווי דוד לשלמה לא ידע יואב). עכשיו, לאחר שראה יואב ששלמה הרג את אדוניה, התחיל יואב לפחד גם הוא.

²⁴⁶ **רלב"ג. מצודות:** לו היה יואב נוטה גם אחרי אבשלום כמו שאמר עם ישראל נטה, לא היה שלמה מתנקם בו, מכיוון שהיה ברור שיואב לא התנגד למינוי אישי של שלמה המלך. עכשיו, כשנטה רק אחרי אדוניה, סימן הדבר שיואב לא רצה דווקא בהמלכתו של שלמה, ולכן חשש ששלמה יתנקם בו. **רש"י:** הכוונה היא שיואב רצה לנטות אחרי אבשלום, אך עדיין לא העיז.

²⁴⁷ עיין בביאורנו בפרק א' פסוק נ' ובהערות שם.

ששלמה לא יטמא את המשכן ולא יהרוג אותו שם²⁴⁸: (כט) וַיֵּגֵד לַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה בִּי נָס יוֹאָב אֶל אֱהֵל יְקֹקֶךָ וְהִנֵּה אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ נֹאמֵר לְשֹׁלֵמָה הַמֶּלֶךְ שְׁיֹאֵב בָּרַח אֶל הַמֶּשְׁכָּן וְשֶׁהוּא נֹמֵצָא לִיד הַמִּזְבֵּחַ, וַיִּשְׁלַח שְׁלֹמֹה אֶת בְּנֵיהוּ בֶן יְהוֹיָדָע שְׁלֹמָה שְׁלַח אֶת בְּנֵיהוּ בְּשִׁלְחוֹתָיו אֶל יוֹאָב, לֵאמֹר כֹּךְ אִמַר שְׁלֹמָה לְבָנֵיהוּ בִשְׁעָה שְׁמִינָה אוֹתוֹ בְּשִׁלְחוֹתוֹ, לֵךְ פָּגַע בּוֹ לֵךְ תַּכֶּה אֶת יוֹאָב מִכַּת מוֹת²⁵¹: (ל) וַיָּבֵא בְנֵיהוּ אֶל אֱהֵל יְקֹקֶךָ בְּנֵיהוּ הִגִּיעַ לְמֶשְׁכָּן, וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי בְנֵיהוּ אִמַר אֶל יוֹאָב: כֹּה אִמַר הַמֶּלֶךְ יוֹאָב! שְׁלֹמָה הַמֶּלֶךְ צִוּוּהָ עֲלֶיךָ לְצֵאת מִהַמֶּשְׁכָּן (בְּנֵיהוּ חָשַׁב שֶׁדַעְתּוֹ שֶׁל שְׁלֹמָה הֵייתָה לְהוֹצִיא אֶת יוֹאָב מִהַמֶּשְׁכָּן בְּעֶרְמָה כְּדֵי שֶׁלֹא לְבִזּוֹת אֶת הַמֶּשְׁכָּן בְּהִרְיָגָתוֹ יוֹאָב), וַיֹּאמֶר יוֹאָב עֵנָה לְבָנֵיהוּ: לֹא כִי פֶה אָמוֹת לֹא אֵצָא מִהַמֶּשְׁכָּן, אֲלֵא אֲמוֹת בְּתוֹךְ הַמֶּשְׁכָּן, וַיֵּשֶׁב בְּנֵיהוּ אֶת הַמֶּלֶךְ דָּבָר בְּנֵיהוּ עֵנָה לְשֹׁלֵמָה אֶת תְּשׁוּבַת יוֹאָב, לֵאמֹר כֹּךְ אִמַר בְּנֵיהוּ בְּתִשׁוּבָתוֹ לְשֹׁלֵמָה: כֹּה דָבָר יוֹאָב וְכֹה עֲנִי כֹךְ אִמַר יוֹאָב וְכֹךְ עֵנָה לִי (יֵשׁ כֵּאֵן כְּפִילוֹת עַל אוֹתוֹ עֲנִין בְּמִילִים שׁוֹנוֹת)²⁵⁶: (לא) וַיֹּאמֶר לוֹ הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמָה אִמַר לְבָנֵיהוּ: עֲשֵׂה כַּאֲשֶׁר דָּבָר תַּעֲשֶׂה כְּפִי שְׁיֹאֵב אִמַר, תִּהְרֹג אוֹתוֹ בְּתוֹךְ הַמֶּשְׁכָּן, וּפָגַע בּוֹ תִהְרֹג אֶת יוֹאָב, וְקִבַּרְתּוֹ וְלֹאֲחֵר מִכֵּן תִּקְבֹּר אוֹתוֹ. שְׁלֹמָה צִוּוּהָ לְקַבֵּר אֶת יוֹאָב לֹאֲחֵר הִרְיָגְתוֹ מִכִּיוּן שֶׁמְדוּבָר בְּשֶׁר צָבָא יִשְׂרָאֵל וְלִכֵּן רָאוּי לְכַבְּדוֹ, וְהִסִּירְתָּ דָמֵי חַנּוּם אֲשֶׁר שָׁפַךְ יוֹאָב מֵעַלְי וּמֵעַל בֵּית אָבִי וּבִכְךָ שֶׁתִּהְרֹג אֶת יוֹאָב, אֶתָּה תִסִּיר מִמֶּנִּי וּמִבֵּית אָבִי אֶת הָעוֹנֵשׁ עַל כֹּךְ שְׁיֹאֵב שֶׁפָּךְ אֶת דָּמֵם שֶׁל אֲנָשִׁים שֶׁהָיוּ זָכָאִים. אִם לֹא תִהְרֹג אֶת יוֹאָב, עוֹנֵשׁ שֶׁל הָאֲנָשִׁים הַזְכָּאִים שֶׁהוּא הֵרַג (אֲבִנֵּר וְעֵמֶשָׂא) יִהְיוּ בְּאֲחֵרִיתוֹ וּבְאֲחֵרִיתוֹ בֵּית אָבִי, מִשׁוּם שֶׁעֲלִינוּ מוֹטֵל לְבַעַר אֶת הָרַע²⁶⁰: (לִב) וְהֵשִׁיב יְקֹקֶךָ אֶת דָּמוֹ עַל רֹאשׁוֹ עַל שֶׁתִּהְרֹג אוֹתוֹ, הִי יִחְזִיר אֶת דָּמֵי הָאֲנָשִׁים הַזְכָּאִים עַל רֹאשׁוֹ, תִּתְבַּצַּע בְּיוֹאָב נִקְמַת הִי עַל שֶׁהֵרַג אֲנָשִׁים חֲפִים מִפְּשַׁע, אֲשֶׁר פָּגַע בְּשֵׁנֵי אֲנָשִׁים צְדִיקִים וְטָבִים מִמֶּנּוּ עַל שְׁיֹאֵב הֵרַג אֲנָשִׁים יוֹתֵר צְדִיקִים מִמֶּנּוּ, שֶׁהָרַג אֲנָשִׁים שֶׁהָיוּ חֲפִים מִפְּשַׁע, וַיִּהְרָגם בְּחָרָב

מצודות²⁴⁸

²⁴⁹ **תרגום רד"ק:** עד עתה לא הרג שלמה את יואב מכיוון שעוד לא מצא תירוץ טוב להורגו. עכשיו, כשיואב ברח אל אוהל מועד, היה בדבר מעין מרידה במלכות, שהרי יואב חשב שהוא יוכל להימלט משלמה על ידי שיחזיק בקרנות המזבח.

²⁵⁰ עפ"י הגר"א בפירושו לספר יהושע פרק א' פסוק א'.

²⁵¹ עיין בביאורנו לפסוק כה'.

תרגום²⁵²

מצודות²⁵³

²⁵⁴ **מצודות** וכתב שיואב הבין שהוא בכל מקרה הולך למות, ולכן רצה לגרום לפחות לשלמה לבזות את המשכן בהריגתו שם. **רש"י:** לא אקבל עלי גם מיתה וגם את קללותיו של דוד ולכן אצא רק אם שלמה יקבל עלי את קללות דוד (הקללות שדוד קילל את יואב לאחר שהרג את אבנר). **חז"ל** נחלקו בדבריו של יואב: יש מהם שאומרים שיואב רצה להימנע מלהעביר את נכסיו אל שלמה, מכיוון שכל הרוגי מלכות נכסיהם אל המלך, ויש שאומרים שרצה לזכות לעוד זמן מועט של חיים – עד שבניה יקבל רשות משלמה להרוג אותו.

²⁵⁵ עפ"י הגר"א בפירושו לספר יהושע פרק א' פסוק א'.

²⁵⁶ **מצודות רד"ק:** ייתכן שהיו דברים נוספים שאמר יואב לבניה, ודברים אלה אמר בניה לשלמה, אך מסקנת הדברים היא שיואב אמר שהוא אינו מסכים לצאת מהמשכן.

מצודות²⁵⁷

²⁵⁸ **מצודות**, וכתב שיש כאן כפילות על צלע הפסוק הקודמת משום ששלמה זירז את בניה לעשות כך.

²⁵⁹ **רד"ק**, וכתב שלא היה צורך בציווי לקבורת אדוניה מכיוון שהדבר היה ברור מאליה שהרי אדוניה היה בן מלך. **מצודות** כתב שהציווי לא היה שבניה עצמו יקבור את יואב, שהרי בניה היה כהן, אלא הציווי היה שבניה יודא אנשים אחרים יקברו את יואב.

מצודות²⁶⁰

מצודות²⁶¹

²⁶² **רד"ק** בפירושו הראשון. בפירושו השני כתב שיתכן שלאבנר ולעמשא היו מעלות מיוחדות שלא היו ליואב. בשם חז"ל כתב שאבנר ועמשא לא רצו להרוג את אחימלך למרות ששאלו ציווה אותם על כך, ואילו יואב הראה

יואב הרג את אבנר ועמשא על ידי שימוש בחרב,²⁶³ **וְאָבִי דָּוִד לֹא יָדַע** דוד אבי לא ידע שיואב מתכוון להרוג אותם,²⁶⁴ **אֶת אַבְנֵר בֶּן נֵר שֶׁר צָבָא יִשְׂרָאֵל וְאֶת עֲמֶשָׁא בֶן יִתְרֵ שֶׁר צָבָא** יהודה (יואב הרג) את אבנר בן נר שהיה שר צבא ישראל, ועמשא בן יתר שהיה שר צבא יהודה²⁶⁵: **(לג) וְשָׁבוּ דְמִיָּהֶם בְּרֹאשׁ יוֹאָב וּבְרֹאשׁ זִרְעוֹ לְעֵלָם** חטא רציחתם של אבנר ועמשא יישאר על ראשו של יואב וצאצאיו. העונש על הריגת אבנר ועמשא ילווה את יואב וצאצאיו לעולם, בהריגת יואב עתה לא תהיה כפרה שלימה על רציחתם של אבנר ועמשא,²⁶⁶ **וְלִדְוֹד וְלִזְרָעוֹ וְלִבְיָתוֹ וְלִכְסָאוֹ יִהְיֶה שְׁלוֹם עַד עוֹלָם מֵעַם יִקְוֶה** (ולעומת יואב שהוא וצאצאיו ייענשו), לדוד, לצאצאי דוד ולמלכותו של דוד יהיה שלום, היות וביצעו את המוטל עליהם והרגו את יואב, ובכך ביערו את הרע²⁶⁷: **(לד) וַיַּעַל בְּנֵיהוּ בֶן יְהוֹיָדָע בְּנֵיהָ עֵלָה אֶל הַמֶּשְׁכָּן,**²⁶⁸ **וַיַּפְגֵּעַ בּוֹ וַיִּמְתְּהוּ** בניה הכה את יואב והרג אותו,²⁶⁹ **וַיִּקְבֹּר בְּבֵיתוֹ בַּמִּדְבָּר** יואב נקבר בביתו שהיה במדבר²⁷⁰: **(לה) וַיִּתֵּן הַמֶּלֶךְ אֶת בְּנֵיהוּ בֶן יְהוֹיָדָע תַּחְתָּיו עַל הַצָּבָא שְׁלֵמָה מִיָּנָה אֶת בְּנֵיהוּ כֶּשֶׁר צָבָא בְּמִקְוֹמוֹ שֶׁל יוֹאָב,**²⁷¹ **וְאֶת צְדוֹק הַכֹּהֵן נָתַן הַמֶּלֶךְ תַּחַת אָבִיתָר שְׁלֵמָה מִיָּנָה אֶת צְדוֹק לְשֵׁמֶשׁ כַּכְּהֵן גָּדוֹל בְּמִקְוֹמוֹ שֶׁל אֲבִיתָר**²⁷²: **(לו) וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ וַיִּקְרָא לְשָׁמְעִי שְׁלֵמָה שְׁלַח שְׁלִיחִים וְקָרָא לְשָׁמְעִי,**²⁷³ **וַיֹּאמֶר לוֹ שְׁלֵמָה אִמְרָ לְשָׁמְעִי: בְּנֵה לְךָ בַּיִת בִּירוּשָׁלַם וַיִּשְׁבְּתָ שָׁם** (שלמה אמר לשמעעי) תבנה לך בית בירושלים ותשב בבית זה (במקום הבית שבו גר עד עתה שהיה בבחורים),²⁷⁴ **וְלֹא תֵצֵא מִשָּׁם אָנָּה וְאָנָּה לֹא תֵצֵא מֵהַבַּיִת לְכָאן וּלְכָאן,** לא תצא מן הבית לאף מקום. הסיבה ששלמה אמר לשמעעי לבנות בית בירושלים היא כדי ששמעי יהיה קרוב לשלמה, וכך יוכל שלמה למצוא עילה להרוג את שמעי²⁷⁵: **(לז) וַיְהִי בַיּוֹם צִאתָךְ וְעֵבְרַתְךָ אֶת נַחַל קְדְרוֹן** (שלמה ממשיך בדבריו לשמעעי) ביום שתצא מירושלים ותעבור את נחל קדרון (שנמצא קרוב מאוד לירושלים),²⁷⁶ **יָדַע תִּדְעַ כִּי מוֹת תָּמוּת** (ביום שתצא מירושלים ותעבור את נחל קדרון) תדע שאתה תמות (אנחנו נהרוג

לכולם את האיגרת ששלח לו דוד על ידי אוריה החיתי. כמו"כ יואב מילא אחרי ציווי דוד לגרום למיתתו של אוריה למרות שהיה זה נגד ציווי התורה, ואילו אבנר ועמשא סירבו למלא אחר ציווי שאול שהיה נגד התורה.

²⁶³ **תרגום.**

²⁶⁴ **מצודות.**

²⁶⁵ **מצודות** כתב שייטכן שאבשלום מינה את עמשא לשר צבא רק על יהודה. **מהר"י קרא:** מלכתחילה הייתה כוונתו של דוד למנות את עמשא לשר צבא רק על יהודה, כאשר מעליו היה אמור להיות יואב שר צבא על כל ישראל.

²⁶⁶ **מצודות. מהר"י קרא:** כאן חזר שלמה על קללות דוד ליואב.

²⁶⁷ **מצודות.**

²⁶⁸ **תרגום.**

²⁶⁹ עיין בביאורנו בפסוק כה'.

²⁷⁰ **מצודות.** בשם חז"ל כתב מצודות שהכוונה היא שביתו היה מקום הפקר לכל העניים היות ויואב היה בעל חסד גדול. **ורד"ק** הוסיף מדרשים שביתו של יואב היה נקי מהגזל כמו המדבר וכן שמאז שיואב נהרג נעשו ישראל כמדבר. **רלב"ג:** הכוונה היא שלא היה ראוי לקבור את יואב במקום שבו היו בני אדם לאחר שהרג אנשים חפים מפשע.

²⁷¹ **תרגום.**

²⁷² **מצודות.**

²⁷³ **תרגום.**

²⁷⁴ **מצודות.**

²⁷⁵ **מצודות. מלבי"ם:** ההוספה בצלע פסוק זה הוא משום שמצלע הפסוק הקודמת היה נשמע שייטכן שכוונת שלמה היא ששמעי יוכל לצאת אם דעתו לחזור מיד. לכן פירש שלמה את כוונתו ואמר ששמעי לא ייצא מביתו כלל וכלל.

²⁷⁶ **מצודות. מלבי"ם:** מכאן משמע שרק אם שמעי יעבור את נחל קדרון לכיוון נחלת שבט בנימין – הוא יתחייב מיתה, ואילו מהפסוק הקודם שם כתוב שלא ייצא אנה ואנה משמע שלא ייצא כלל מירושלים. הסבר הדבר תלוי בסיבה ששלמה השביע את שמעי שלא ייצא מירושלים. אם הסיבה על מנת שלא ימרוד בו יחד עם שבט בנימין, אזי מתאים שהציווי והשבועה יהיו רק אם יעבור את נחל קדרון. אולם אם מטרתו של שלמה לכלוא את שמעי במקום אחד, אזי אסור לשמעעי לצאת מירושלים כלל וכלל.

277, דָּמַךְ יִהְיֶה בְּרֵאשִׁיךְ (אם תצא מירושלים) חטא מיתתך יהיה מוטל עליך, אתה תהיה אחראי
 למיתתך, שהרי אתה תומת בגלל שלא נזהרת מספיק ויצאת מתחומי ירושלים²⁷⁸: (לח) וַיֹּאמֶר שְׁמְעִי
 לְמַלְךְ שְׁמְעִי אִמַר לְשִׁלְמָה: טוֹב הִדְבָר אִמַרְת דְּבָרִים טוֹבִים וְהַגּוֹנִים,²⁷⁹ כְּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֲדֹנָי הַמֶּלֶךְ בֶּן
 יַעֲשָׂה עֲבָדָךְ כְּמוֹ שְׂדִיבַרְת אֲדוֹנָי הַמֶּלֶךְ, כִּךְ אֲנִי עֲבַדְךָ אַעֲשֶׂה, (לא אעזוב את ירושלים), וַיֵּשֶׁב שְׁמְעִי
 בִירוּשָׁלַם יָמִים רַבִּים שְׁמְעִי יֵשֵׁב וְנִשְׂאָר בִירוּשָׁלַם לְמִשְׁךְ תִּקּוּפָה אֲרוּכָה²⁸⁰: (לט) וַיְהִי מִקֵּץ שָׁלֹשׁ שָׁנִים
 לְאַחַר שֶׁעֲבָרוּ שְׁלֹשׁ שָׁנִים מִשְׁעָה שְׁצִיּוּהָ שְׁלִמָה אֶת שְׁמְעִי שְׁלֹשׁ אֲעֻזֹב אֶת יְרוּשָׁלַם,²⁸¹ וַיִּבְרָחוּ שְׁנֵי עֲבָדִים
 לְשְׁמְעִי אֶל אַכִּישׁ בֶּן מַעֲכָה מֶלֶךְ גַּת (לאחר שֶׁעֲבָרוּ שְׁלֹשׁ שָׁנִים מִשְׁעָה שְׁצִיּוּהָ שְׁלִמָה אֶת שְׁמְעִי שְׁלֹשׁ
 אֲעֻזֹב אֶת יְרוּשָׁלַם) שְׁנֵי עֲבָדִים שֶׁל שְׁמְעִי בָּרוּחוּ לְאַכִּישׁ בֶּן מַעֲכָה שֶׁהִיָּה מֶלֶךְ גַּת,²⁸² וַיִּגִּדּוּ לְשְׁמְעִי נֹאמַר
 לְשְׁמְעִי, לְאֹמַר כִּךְ נֹאמַר לְשְׁמְעִי:²⁸³ הִנֵּה עֲבָדֶיךָ בָּגַת הֵנָּה, עֲבַדְךָ שְׁבָרוּ מִמֶּךָ נִמְצְאִים בַּגַּת²⁸⁴: (מ) וַיִּקֶּם
 שְׁמְעִי וַיַּחֲבֹשׂ אֶת חֲמֹרוֹ שְׁמְעִי קָם וְהִנִּיחַ אֶת הָאוֹכֵף עַל חֲמֹרוֹ,²⁸⁵ וַיֵּלֶךְ גַּתָּה אֶל אַכִּישׁ לְבַקֵּשׁ אֶת עֲבָדָיו
 שְׁמְעִי הֵלֶךְ לְגַת לְאַכִּישׁ כְּדִי לְבַקֵּשׁ מֵאַכִּישׁ שִׁיחֲזִיר לוֹ אֶת עֲבָדָיו,²⁸⁶ וַיֵּלֶךְ שְׁמְעִי וַיָּבִיא אֶת עֲבָדָיו מִגַּת שְׁמְעִי
 הֵלֶךְ לְגַת וְהִבִּיא אֶת עֲבָדָיו מִשָּׁם²⁸⁷: (מא) וַיִּגֵּד לְשְׁלִמָה כִּי הֵלֶךְ שְׁמְעִי מִירוּשָׁלַם גַּת נֹאמַר לְשִׁלְמָה
 שְׁשְׁמְעִי יֵצֵא מִירוּשָׁלַם וְהֵלֶךְ לְגַת,²⁸⁸ וַיֵּשֶׁב וְכִן נֹאמַר לְשִׁלְמָה שְׁשְׁמְעִי כִּבֵּר חָזַר לִירוּשָׁלַם²⁸⁹: (מב) וַיִּשְׁלַח
 הַמֶּלֶךְ וַיִּקְרָא לְשְׁמְעִי שְׁלִמָה שֶׁלַח שְׁלִיחִים לְקִרְוֹא לְשְׁמְעִי, וַיֹּאמֶר אֵלָיו שְׁלִמָה אִמַר לְשְׁמְעִי: הֲלוֹא
 הִשְׁבַּעְתִּיךָ בִּיקִנּוֹךְ הָרִי הַשְּׁבַעְתִּי אֹתְךָ בְּשֵׁם ה' (לְמִירוֹת שְׁלַעִיל לֹא כְּתוּב שְׁשִׁלְמָה הַשְּׁבִיעַ אֶת שְׁמְעִי אֲלֵא רַק
 אִמַר לוֹ אֶת הַדְּבָרִים בְּלֹא שְׁבֻעָה, מִכֵּאֵן אֲנִי רוֹאִים שֶׁאֲכִן הִייתָ שְׁבֻעָה עַל זֶה),²⁹⁰ וְאָעַד בָּךְ וְכִן הִתְרִיתִי
 בְךָ, הַזְהַרְתִּי אֹתְךָ בְּפָנֵי עֲדִים, כֹּל שֶׁאֵינְךָ יֹכֹל לְהִתְכַחֵשׁ לְדְבָרִים,²⁹¹ לְאֹמַר כִּךְ אִמַרְתִּי לְךָ בְּשַׁעָה שֶׁהַשְּׁבַעְתִּי
 אֹתְךָ וְהַזְהַרְתִּי אֹתְךָ:²⁹² בְּיוֹם יֵצֵאתָ וְהִלַּכְתָּ אָנָּה וְאָנָּה בְּיוֹם שֶׁתִּצָּא מִירוּשָׁלַם וְתֵלֶךְ לְכֵאֵן אוֹ לְכֵאֵן,
 בְּיוֹם שֶׁתִּצָּא מִירוּשָׁלַם לְמִקּוֹם אַחֵר,²⁹³ יָדַע תִּדַּע כִּי מוֹת תָּמוּת (הַשְּׁבַעְתִּי אֹתְךָ שְׁבִיּוֹם שֶׁתִּצָּא מִירוּשָׁלַם)
 תִּדַּע שֶׁאֵתָּה תָּמוּת,²⁹⁴ וְתֹאמַר אֵלָי וְאֵתָּה אִמַרְתִּי לִי, טוֹב הִדְבָר שְׁשְׁמְעִי הַדְּבָרִים שְׁשְׁמְעִי הֵם דְּבָרִים

277 תרגום.

278 מצודות.

279 מצודות.

280 תרגום.

281 תרגום.

282 תרגום.

283 עפ"י הגר"א בפירושו לספר יהושע פרק א' פסוק א'.

284 תרגום.

285 מצודות.

286 מצודות. מלבי"ם: שמעי חשב שהשבועה היא רק שלא יעבור את נחל קדרון שלא יחזור אל שאר שבת בנימין, ולכן הלך אל אכיש מלך גת שהיה לכיוון מערב ירושלים. גם ההקשר בו יצא מירושלים, לבקש את עבדיו חזרה, הוכיח שלא היה ברצונו למרוד בשלמה.

287 תרגום.

288 תרגום.

289 תרגום.

290 רד"ק. מלבי"ם: שלמה אמר לשמעי שהיה עליו לדקדק בדבר שבועתו.

291 רד"ק.

292 עפ"י הגר"א בפירושו לספר יהושע פרק א' פסוק א'.

293 תרגום.

294 תרגום.

טובים, אני מסכים למה שאמרת לי שלא לצאת מירושלים ושאם אצא מירושלים אתחייב בכך מיתה²⁹⁵:
 (מג) ומדוע לא שְׁמַרְתָּ אֶת שְׁבַעַת יְקוֹק למה לא שמרת את מה שנשבעת בשם ה',²⁹⁶ וְאֵת הַמִּצְוָה אֲשֶׁר
 צִוִּיתִי עָלֶיךָ ומדוע לא קיימת את הציווי הציוויתי אותך שלא לצאת מירושלים²⁹⁷: (מד) וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ
 אֶל שְׁמַעִי שלמה אמר לשמע: אֲתָה יָדַעְתָּ אֵת כָּל הָרָעָה אֲשֶׁר יָדַע לְבַבְךָ אֲשֶׁר עָשִׂיתָ לְדָוִד אָבִי
 הסיבה שיצאת מירושלים היא מכיוון שקיללת את דוד אבי בקללות שאתה יודע שקיללת אותו (שלמה לא
 רצה להוציא מפיו את הקללות בהן קילל שמעי את דוד ולכן רק אמר לשמע שהוא עצמו יודע באיזה
 קללות קילל אותו),²⁹⁸ וְהָשִׁיב יְקוֹק אֶת רָעַתְךָ בְּרֹאשְׁךָ וה' העניש אותך על החטא בו חטאת כשקיללת
 את דוד אבי. שלמה אמר לשמע שלמרות שההגיון חייב שהוא לא יעבור על השבועה ולא ייצא מירושלים,
 הקב"ה סיבב את הדברים שהוא ייצא מירושלים על מנת להענישו על כך שקילל את דוד²⁹⁹: (מה) וְהַמֶּלֶךְ
 שְׁלֹמֹה בָּרוּךְ העם יברך את שלמה המלך על שלא נשא פנים והרג את שמעי על שעבר על שבועת ה' וזאת
 למרות ששמעי היה רבו של שלמה,³⁰⁰ וְכִסָּא דָּוִד יִהְיֶה נְכוּן לְפָנָי יְקוֹק עַד עוֹלָם מלכותו של דוד תהיה
 מתוקנת לעולם משום שדוד לא עבר על שבועתו ולא הרג את שמעי על ששמעי קילל אותו, אלא שלמה הרג
 את שמעי על חטא אחר בו חטא שמעי (על שיצא מירושלים למרות שבועתו)³⁰¹: (מו) וַיֵּצֵא הַמֶּלֶךְ אֶת בְּנֵי־הוּ
 בֶן יְהוֹיָדָע שלמה ציווה את בניה להרוג את שמעי, וַיֵּצֵא בְנֵי הוּצִיא את שמעי למקום המשפט,³⁰² וַיִּפְגַּע
 בוֹ לאחר המשפט, בניה הכה את שמעי מכת מוות,³⁰³ וַיָּמָת שמעי מת כתוצאה מהמכה שהיכה אותו בניה,
 וְהַמֶּמְלָכָה נְכוֹנָה בְיַד שְׁלֹמֹה על ידי הריגת האנשים הנזכרים, מלכותו של שלמה התבססה משום שלא
 נשאר מי שימרוד בו³⁰⁴:

²⁹⁵ מצודות.

²⁹⁶ תרגום.

²⁹⁷ תרגום.

²⁹⁸ מצודות. רד"ק: שלמה אמר לשמע שבלבו היו קללות רבות יותר על דוד ממה שקילל אותו. מלבי"ם:
 שלמה אמר לשמע: עד עתה היית יכול לטעון שהיית שוגג במה שקיללת את דוד אבי ואף אחד לא היה יודע את
 מה שבלבך. אולם, לאחר שה' סובב את הדברים באופן שתצא מירושלים ותעבור על השבועה ובכך תתחייב
 מיתה, גלוי לכל שגם בשעה שקיללת את דוד אבי, היית מזיד.

²⁹⁹ מצודות.

³⁰⁰ מצודות. מהר"י קרא: שלמה יהיה ברוך על שקיים את מצוות אביו.

³⁰¹ מצודות.

³⁰² רד"ק.

³⁰³ עיין בביאורנו לפסוק כה'.

³⁰⁴ רלב"ג. מצודות: למרות ששלמה הרג את שריו, העם לא ערער על מלכותו משום שהם הבינו שהוא הרג
 אותם עם סיבה. רש"י: שלמה לא נענש על שהרג אנשים אלה. מלבי"ם: יש הבדל בין מלוכה לממלכה. מלוכה
 היינו מלכותו של המלך. ממלכה היינו תושבי המלוכה.

עיקרי התועליות לרלב"ג:

1. כשאדם עושה מעשה שייטכן שיש בכך בושה – עדיף שיעשה זאת בחכמה שהסובבים לא יבינו בדיוק
 מה קורה כמו שדוד לקח את אבישג לסוכנת.
2. להודיע את יושרו של דוד שלא לקח אישה נוספת ובכך הראה גם שחזר בתשובה מחטא בת שבע.
3. שאדם צריך לחנך את בנו כדי שלא תיווצר מציאות כמו אדוניה.
4. אדם אינו יכול לעשות דבר בניגוד לרצון ה' כמו שלא הועיל לאדוניה לחלוק על המלוכה.
5. מעלתו של האדם אינה נגזרת מהיופי כשם שאדוניה היה יפה מאוד ובכל זאת ה' לא בחר בו למלך.
6. ה' מסבב את הדברים כך שמי שעושה מעשה רע – הקב"ה יחזיר לו כרעותו, כפי שקרה עם יואב
 ואביתר.
7. אדם צריך להתחכם באופן שיגיע לו מבוקשו כשם שעשה נתן הנביא.
8. משיחת מלך צריכה להיעשות על ידי כהן גדול או נביא, ליד מעיין.
9. אדם טוב יודיע גם בשורות רעות כמו שיונתן בן אביתר עשה.

מלכים א פרק ג

(א) וַיִּתְחַתֵּן שְׁלֹמֹה אֶת פְּרַעְיָה מֶלֶךְ מִצְרַיִם שְׁלֹמֹה בֶּאֱמֶנֶן מֶלֶךְ מִצְרַיִם, ³⁰⁵ וַיִּקַּח אֶת בַּת פְּרַעְיָה שְׁלֹמֹה הַתְּחַתֵּן עִם בַּת פְּרַעְיָה לְאַחֵר שְׂגִייר אֹתָהּ, ³⁰⁶ וַיָּבִיֵאָהּ אֶל עִיר דָּוִד שְׁלֹמֹה הֵבִיא אֶת בַּת פְּרַעְיָה אֶל עִיר דָּוִד, ³⁰⁷ עַד כָּלְתָו לְבָנוֹת אֶת בֵּיתוֹ וְאֶת בֵּית יִקְוֶק וְאֶת חוֹמֹת יְרוּשָׁלַם סָבִיב שְׁלֹמֹה הִשְׁאִיר אֶת בַּת פְּרַעְיָה בְּעִיר דָּוִד עַד שְׁסִיִּים לְבָנוֹת אֶת בֵּיתוֹ וְאֶת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וְאֶת חוֹמֹת הָעִיר יְרוּשָׁלַם, וְכַשְׁסִיִּים שְׁלֹמֹה לְבָנוֹת דְּבָרִים אֱלֹהִים, הַתְּפַנָּה שְׁלֹמֹה לְבָנוֹת בֵּית מִיּוּחָד לְבַת פְּרַעְיָה ³⁰⁸: (ב) רַק הָעַם מְזֻבְחִים בְּבָמֹת רַק הָעַם מִיִּשְׂרָאֵל הָיוּ מִקְרִיבִים קִרְבָּנוֹת לָהִי עַל מְזֻבְחוֹת קִטְנִים שֶׁהָיוּ בְּכָל עִיר וְעִיר, וְזֹאת בְּנִיגוּד לְדוֹד הַמֶּלֶךְ שֶׁהָיָה מִקְרִיב קִרְבָּנוֹת רַק בְּמִשְׁכַּן שְׁבַגְבְּעוֹן אוֹ בְּאֶהוֹל שֶׁבָּו הֵנִיחַ אֶת אַרְוֹן הִבְרִית בְּעִיר דָּוִד, ³⁰⁹ כִּי לֹא נִבְנְהָ בֵּית לְשֵׁם יִקְוֶק עַד הַיָּמִים הָהֵם (הַסִּיבָה שֶׁהָעַם הָיוּ מִקְרִיבִים קִרְבָּנוֹת בְּבָמֹת הָיָה) כִּיּוֹן שְׁעוֹד לֹא נִבְנְהָ בֵּית הַמִּקְדָּשׁ ³¹⁰: (ג) וַיָּאָהֵב שְׁלֹמֹה אֶת יִקְוֶק לְלֶכֶת בְּחֻקֹּת דָּוִד אָבִיו שְׁלֹמֹה אָהֵב אֶת ה' וְהֵלֶךְ בְּדֶרֶךְ דָּוִד אָבִיו. הַנְּבִיא מְצִיֵּן שְׁלֹמֹה הַתְּחַתֵּן עִם בַּת פְּרַעְיָה, הוּא לֹא סָר מִעֲבֹדַת ה', ³¹¹ רַק בְּבָמֹת הוּא מְזַבֵּחַ וּמְקַטֵּיר רַק בְּדָבָר אֶחָד לֹא הֵלֶךְ שְׁלֹמֹה בְּדַרְכּוֹ שֶׁל דָּוִד, וְהוּא שְׁשֹׁלְמָה הַקְּרִיב קִרְבָּנוֹת בְּבָמֹת, בְּנִיגוּד לְדוֹד אָבִיו שֶׁלֹּא הַקְּרִיב קִרְבָּנוֹת בְּבָמֹת ³¹²: (ד) וַיִּלְךְ הַמֶּלֶךְ גְּבַעְנָה לְזֻבֵּחַ שָׁם שְׁלֹמֹה הֵלֶךְ לְגַבְעוֹן (שָׁם הָיָה הַמִּשְׁכָּן) כְּדִי לְהַקְרִיב שָׁם קִרְבָּנוֹת, ³¹³ כִּי הָיָה הַבָּמָה הַגְּדוֹלָה (שְׁלֹמֹה הֵלֶךְ לְהַקְרִיב קִרְבָּנוֹת בְּגַבְעוֹן) כִּיּוֹן שְׁבַגְבְּעוֹן הָיָה הַמְּזֻבֵּחַ הַמִּקְדָּשׁ בְּיוֹתֵר. בְּגַבְעוֹן הָיָה הַמִּשְׁכָּן וְשָׁם הָיָה מְזֻבֵּחַ הַנְּחוּשֵׁת שֶׁעָשָׂה

10. אדם הירא מדבר כלשהו – שלא יחכה עוד זמן כשהוא ירא, כפי שאדוניה בירר תיכף ומיד אם דעתו של שלמה להרוג אותו.

11. אדם צריך לפני מותו להנהיג את צאצאיו כפי שעשה דוד לשלמה.

12. ראוי להשתדל לשפוט את עושי הרע ולגמול לעושי הטוב.

13. ראוי שהמלך ישפוט את נתיניו אפילו יותר ממשפטי התורה, כפי שדוד ציווה את שלמה לשפוט את יואב, למרות שמצד הדין יואב לא היה חייב מיתה (שהרי הוא הרג את אבנר ועמשא ללא עדים והתראה).

14. שלמה מיהר לקיים את מצוות אביו.

³⁰⁵ **תרגום רד"ק** כתב בשם חז"ל שנסמכה לכאן מיתת שמעי כדי לומר שכל זמן ששמעי היה קיים, לא התחתן שלמה עם בת פרעה. **מלבי"ם**: לאחר ששלמה ביסס את מלכותו מבפנים, התחתן שלמה עם בת פרעה, על מנת לקשור קשרים פוליטיים עם העמים מסביב.

³⁰⁶ **רד"ק** בשיטה הראשונה ששלמה גייר אותה וכתב שלשיטה השנייה האומרת שבימי דוד ושלמה לא קיבלו בכלל גרים, מתוך האהבה היתירה ששלמה אהב את בת פרעה, מעלה עליו הכתוב כאילו התחתן איתה.

³⁰⁷ **תרגום**

³⁰⁸ **מצודות**

³⁰⁹ **מצודות**

³¹⁰ **מצודות מהר"י קרא**: הכתוב כאן מציין שלא הייתה טענה על העם שהם הקריבו בבמות משום שעוד לא נבנה בית המקדש.

³¹¹ **רד"ק רש"י**: הכוונה היא שבמשך ארבע השנים הראשונות למלכותו הלך שלמה בדרכי דוד אביו, אך לאחר מיתתו של שמעי התחתן עם בת פרעה. **רד"ק**: בהתחלה, כשלמה התחתן רק עם בת פרעה, הלך דוד בדרך ה', רק לאחר שהתחתן עם נשים רבות, לא מנע מהן מלעבוד ע"ז.

³¹² **מצודות רד"ק**: ריבוי הקרבת קרבנות בבמות, מביא בסופו של דבר לידי ע"ז. **רש"י**: הנביא כאן מספר על גנותו של שלמה ששהה מלבנות את ביהמ"ק ארבע שנים, ולא הפריע לו להקריב בבמות. **רלב"ג**: מטרתו של שלמה בהקרבת קרבנות העולה בבמות היה להגיע לנבואה.

³¹³ **תרגום מלבי"ם**: שלמה הלך לגבעון על מנת לתקן את העניין שהיו בני ישראל מקריבים קרבנות בבמות. שלמה רצה להראות להם שראוי להקריב קרבנות רק במשכן. כמו"כ כתב שייתכן שאז שלמה העביר את המזבח מהמשכן בגבעון לירושלים.

שלמה, ³¹⁴ אָלֶף עֹלוֹת יַעֲלֶה שְׁלֹמֹה עַל הַמִּזְבֵּחַ הַהוּא בְּיוֹם אֶחָד, הַקְּרִיב שְׁלֹמֹה אֶלֶף קֶרְבָּנוֹת עוֹלָה עַל הַמִּזְבֵּחַ שְׁבַמִּשְׁכָּן ³¹⁵: (ה) בְּגִבְעוֹן נִרְאָה יִקְוֶה אֶל שְׁלֹמֹה בְּחִלּוֹם הַלַּיְלָה בְּעוֹד שְׁלֹמֹה הִיא בְּגִבְעוֹן עַל מִנַּת לַהֲקָרִיב קֶרְבָּנוֹת, הַתְּגַלָּה ה' אֵל שְׁלֹמֹה בַּעַת שְׁחִלְמִי, ³¹⁶ וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים ה' אָמַר לְשֹׁלֹמֹה: שְׂאֵל מָה אֲתָן לָךְ תִּשְׁאֵל מִמֶּנִּי בִקְשָׁה וְאִמְלֵא לָךְ אוֹתָהּ, אִמְלֵא כָל בִּקְשָׁה שֶׁתִּבְקֶשׁ מִמֶּנִּי ³¹⁷: (ו) וַיֹּאמֶר שְׁלֹמֹה שְׁלֹמֹה עֵנָה לְה': אֲתָה עֹשִׂיתָ עִם עַבְדְּךָ דָּוִד אֲבִי חֶסֶד גָּדוֹל אֲתָה עֹשִׂיתָ עִם אֲבִי דָּוִד חֶסֶד גָּדוֹל בְּכַךְ שֶׁהִמְלַכְתָּ אוֹתוֹ. הַסִּיבָה שֶׁשְׁלֹמֹה אוֹמֵר שֶׁהִיא בְּכַךְ חֶסֶד גָּדוֹל הִיא שְׁדוּד הִיא רְעוּהָ צָאן וְהַקְּבִי"ה הֵעֵלָה אוֹתוֹ מִלְּהוּיֹת רְעוּהָ צָאן לְהוּיֹת מֶלֶךְ, ³¹⁸ כִּי־אֲשֶׁר הָלַךְ לְפָנֶיךָ בְּאֶמֶת הַסִּיבָה שֶׁבַחְתָּ (ה') בְּדוֹד לְהוּיֹת מֶלֶךְ הִיא מִשׁוֹם שֶׁהוּא הֵלֵךְ אַחֲרֶיךָ בְּכָל מָה שֶׁעָשָׂה, ³¹⁹ וּבִצְדָקָה (וְכֵן הֵלֵךְ אֲבִי דָּוִד לְפָנֶיךָ) בְּמַעֲשִׂים טוֹבִים בֵּין אָדָם לְמִקּוֹם, ³²⁰ וּבִישֻׁרֵת לְבָב עַמְּךָ (וְכֵן הֵלֵךְ אֲבִי דָּוִד לְפָנֶיךָ) עַל יְדֵי שֶׁהֵלֵךְ בְּדֶרֶךְ ה' וְלִמַּד מִמִּידוּתָיו: לְהוּיֹת רַחֲמָן כְּמוֹ ה' וְשֹׂאֵר הַמִּידוּת שֶׁלִּמַּד מִה', ³²¹ וְתִשְׁמָר לוֹ אֶת הַחֶסֶד הַגָּדוֹל הַזֶּה שֶׁמֶרְתָּ לְדָוִד אֲבִי אֶת הַחֶסֶד הַגָּדוֹל שֶׁעָשָׂה, שֶׁמֶרְתָּ לְדָוִד אֶת הַזְכוּיּוֹת בְּכַךְ שֶׁהֵלֵךְ לְפָנֶיךָ, וְלֹא נָתַתָּ לְמַעֲרַעְרֵים עֲלָיו לְהַצְלִיחַ לְקַחַת מִידוֹ אֶת הַמְּלוּכָה, ³²² וְתִתֵּן לוֹ בֶּן יִשָּׁב עַל כִּסֵּאוֹ בְּיוֹם הַזֶּה וְאֲתָה (ה') נָתַתָּ לְאֲבִי דָּוִד בֶּן שִׁיִּשַׁב עֲכָשָׁיו אַחֲרָיו עַל כִּסֵּא מְלָכוּתוֹ ³²³: (ז) וְעַתָּה יִקְוֶה אֱלֹהֵי אֲתָה הַמְּלִכְתָּ אֶת עַבְדְּךָ תַּחַת דָּוִד אֲבִי וְעֲכָשָׁיו ה' אֱלֹקֵי, הַמְּלַכְתָּ אוֹתִי (שְׁלֹמֹה) שֶׁאֲנִי עַבְדְּךָ בְּמִקּוּמוֹ שֶׁל דָּוִד אֲבִי, ³²⁴ וְאֲנִכִּי נֶעַר קָטָן וְאֲנִי (שְׁלֹמֹה) נֶעַר צַעִיר בֶּן שְׁתַּיִם עֹשֶׂה, ³²⁵ לֹא אֲדַע צֵאת וּבֹא אֲיַנְנִי יוֹדַע אֵיךְ לְצֵאת וּלְבֹא לְהִנְהִיג אֶת הָעָם כְּרֵאוֹ ³²⁶: (ח) וְעַבְדְּךָ בְּתוֹךְ עַמְּךָ אֲשֶׁר בְּחַרְתָּ אֲנִי מוֹלֵךְ עַל הָעָם שֶׁאֲתָה בַּחֲרָתָּ, עַל עַם יִשְׂרָאֵל (וּמִשׁוֹם שֶׁבַחְתָּ בְּעַם יִשְׂרָאֵל, עַם יִשְׂרָאֵל הוּא עִם חֹשֵׁב), ³²⁷ עִם רַב אֲשֶׁר לֹא יִמְנָה וְלֹא יִסְפֵּר מִרְבֵּי עַם יִשְׂרָאֵל הוּא עִם גָּדוֹל שֶׁלֹּא נִיתֵן לְמִנּוֹת וּלְסַפּוֹר אוֹתוֹ מִשׁוֹם שִׁישׁ כָּל כֶּךָ הַרְבֵּה אֲנָשִׁים בְּעַם יִשְׂרָאֵל. וְלָכֵן, בְּגַלְלֵי שֶׁאֲנִי (שְׁלֹמֹה) מוֹלֵךְ עַל הָעָם שֶׁרַב שֶׁבָהֶם בַּחֲרָתָּ, אֲנִי צָרִיךְ הַרְבֵּה חֲכָמָה כְּדֵי שֶׁאוּכַל לְהִנְהִיג אוֹתָם ³²⁸: (ט) וְנָתַתָּ לְעַבְדְּךָ לֵב שֹׂמֵעַ לְשִׁפְטֵי אֶת עַמְּךָ אֲנִי מִבְּקֶשׁ מִמֶּךָ ה' לְתֵת לִי לֵב מִבִּין

³¹⁴ מצודות.

³¹⁵ מצודות וכתב שכתוב "יעלה" בלשון עתיד כדרך המקרא. רד"ק: הכוונה ששלמה הקריב אלף עולות באותו

ביקור במשכן.

³¹⁶ תרגום.

³¹⁷ תרגום.

³¹⁸ מצודות. מלבי"ם: כסא דוד עומד על שני רגליים: חסד ואמונה. החסד אינו בזכות מעשה מסוים, ולכן, ייתכן שהקב"ה ירצה להעביר את החסד לאדם אחר, כפי שהעביר את החסד משאול לדוד. לעומ"ז, האמונה היא בזכות מעשה מסוים, ואז הקב"ה אינו מעביר את החסד מאותו אדם, אלא שהאמונה נותנת לאדם גמול רק כנגד המעשה שעשה ולא יותר מכך. אצל דוד התקבצו שני הדברים גם יחד, ולכן זכה למלכות שלא תזוז ממנו לאדם אחר.

³¹⁹ מצודות. מלבי"ם: הכוונה היא שדוד הלך אחרי ה' בכל הדברים הקשורים לידיעת האמונה.

³²⁰ מלבי"ם.

³²¹ מלבי"ם.

³²² מצודות. רש"י: שמרת באמונה על מה שהבטחת לו, קיימת את מה שאמרת לו שתעשה, שתמליך את זרעו

למלך על ישראל.

³²³ מצודות.

³²⁴ תרגום.

³²⁵ רש"י ומחשב את השנים מרגע הולדת שלמה ועד עתה.

³²⁶ מצודות.

³²⁷ מצודות.

³²⁸ מצודות.

כדי שאוכל לשפוט את העם, ³²⁹ לְהִבִּין בֵּין טוֹב לְרָע ושאדע להבחין בין טוב לרע, ³³⁰ כִּי מִי יוּכַל לְשַׁפֵּט אֶת עַמְּךָ הַכְּבֹד הַזֶּה (אני מבקש לב להבין את העם) מכיוון שללא עזרתך, לא ניתן לשפוט את העם הרב הזה, לא ניתן לשפוט את עם ישראל ללא עזרה מה'. בגלל שעם ישראל הוא עם גדול, יש להם נושאים רבים שהם באים לפניי על מנת להישפט, וקשה לרדת לעומק העניין בכל כך הרבה דינים, ולכן יש צורך בסיוע מה' על מנת לשפוט את עם ישראל ³³¹: (י) וַיִּיטֹב הַדְּבָר בְּעֵינַי אֲדַנִּי כִּי שָׁאַל שְׁלֹמֹה אֶת הַדְּבָר הַזֶּה הֲיָה טוֹב בְּעֵינַי ה' ששלמה ביקש לב מבין לשפוט את העם, שכן רק אדם שיש בו יראת שמים יבקש לב מבין לשפוט את העם ³³²: (יא) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֵלָיו ה' אמר לשלמה: יַעַן אֲשֶׁר שָׁאַלְתָּ אֶת הַדְּבָר הַזֶּה בְּגַלֵּל שְׂבִיקֶשֶׁת מִמֶּנִּי חֲכָמָה לְשַׁפֵּט אֶת הָעָם, ³³³ וְלֹא שָׁאַלְתָּ לְךָ יָמִים רַבִּים וְלֹא שָׁאַלְתָּ לְךָ עֹשֶׁר וְלֹא בִיקֶשֶׁת אֲרִיכוֹת יָמִים או עושר, ³³⁴ וְלֹא שָׁאַלְתָּ נֶפֶשׁ אִיבִיךָ וגם לא ביקשת ממני להכניע את אויביך, ³³⁵ וְשָׁאַלְתָּ לְךָ הֲבִין לְשִׁמְעַע מִשְׁפָּט אלא ביקשת רק בינה כדי לשמוע את דברי הנשפטים לפניך, וביקשת הבנה כיצד לשפוט את המשפט ³³⁶: (יב) הֲנֵה עֲשִׂיתִי בְּדַבְרֶיךָ (בגלל שרק ביקשת בינה לשפוט את העם ולא דבר אחר) אני (ה') אמלא את בקשתך, ³³⁷ הֲנֵה נִתְּתִי לְךָ לֵב חָכָם וְנִבּוֹן וְאַתָּן לְךָ לֵב חָכָם וְנִבּוֹן, ³³⁸ אֲשֶׁר כְּמוֹד לֹא הָיָה לְפָנֶיךָ וְאַחֲרֶיךָ לֹא יִקּוּם כְּמוֹד (החכמה שתהיה לך) לא הייתה לאדם לפניך ולא יהיה אדם אחריך שתהיה לו חכמה כזאת ³³⁹: (יג) וְגַם אֲשֶׁר לֹא שָׁאַלְתָּ נִתְּתִי לְךָ אני (ה') אתן לך (שלמה) גם את הדברים שלא ביקשת, ³⁴⁰ גַּם עֹשֶׁר גַּם כְּבוֹד אֲשֶׁר לֹא הָיָה כְּמוֹד אִישׁ בְּמַלְכִים אני (ה') אתן לך (שלמה) כל כך הרבה עושר וכבוד, שלא היה לאף מלך אחר עושר וכבוד כזה. מכך שלא היה שום מלך שהיה לו עושר וכבוד כזה, קל וחומר שלא היה אף אדם, גם הדיוט, שהיה לו את העושר והכבוד שה' ייתן לשלמה, ³⁴¹ כָּל יְמֵיךָ כל זמן שתחיה, תהיה עשיר ומכובד ³⁴²: (יד) וְאִם תֵּלֵךְ בְּדַרְכֵי לְשֹׁמֵר חֻקֵי וּמִצְוֹתַי כַּאֲשֶׁר הִלַּךְ דָּוִד אָבִיךָ (ההבטחות הקודמות לשלמה על חכמה, עושר וכבוד הם ללא תנאי, וגם אם שלמה לא יקיים את מצוות ה', הוא יזכה לשלשת הדברים האלה. אולם ההבטחה הבאה היא רק על תנאי) אם תלך בדרכי

³²⁹ מצודות.

³³⁰ תרגום.

³³¹ רש"י בפירושו הראשון. בפירושו השני כתב שהכוונה היא שהאחריות של שפיטת עם ישראל היא אחריות גדולה. מהר"י קרא: רק אדם חכם מאוד מסוגל לשפוט את עם ישראל.

³³² מהר"י קרא. מלבי"ם: בחכמה אמנם גלומים גם עושר וכבוד, אך שלמה ביקש את החכמה לשם החכמה ולא לשם הדברים האחרים. כמו"כ, צורת הבקשה לחכמה, שהיא בקשה לשפוט את העם ולא לצורך דברים אחרים, מוכיחה גם היא שכוונתו של שלמה הייתה רק כדי לשפוט את העם ולא לשם עושר וכבוד.

³³³ מצודות.

³³⁴ תרגום.

³³⁵ תרגום.

³³⁶ מצודות.

³³⁷ תרגום.

³³⁸ תרגום. רד"ק: הכוונה היא שהקב"ה ייתן לשלמה לב המקיים את דבר לימודו, שליבו יבין ויפנים את מה שילמד.

³³⁹ תרגום. רד"ק התלבט בהשוואת חכמתו של שלמה מול חכמתו של משה רבינו וכתב שתי אפשרויות להשוואה. א. שלמה היה חכם יותר משלמה בחכמת הטבע אך בחכמת האלוקות משה היה גדול יותר. ב. כוונתו של ה' היא שהמלכים לא יהיו חכמים יותר משלמה, אך אנשים ללא תפקיד מלכותי – ייתכן שיהיו חכמים יותר ממנו.

³⁴⁰ תרגום.

³⁴¹ רד"ק.

³⁴² מצודות בפירושו הראשון. בפירושו השני כתב שלא יהיו מלכים עשירים ממנו לאורך כל ימי חייו, אך ייתכן שלא בימיו היה מלך שיהיה לו עושר וכבוד.

ותשמור את דברי החוקים והמצוות שציוויתי לשמור אותם, כפי שדוד אביך שמר את החוקים והמצוות,³⁴³ וְהֶאֱרַכְתִּי אֶת יְמֵיךָ (אם תשמור את החוקים והמשפטים) אני (ה') אאריך את ימֵיךָ³⁴⁴: (טו) וַיִּקַּח שְׁלֹמֹה וְהִנֵּה חָלוֹם כֹּאשֶׁר שִׁלְמָה הִתְעוֹרֵר מִשְׁנֵתוֹ, הוּא הִבִּין שְׁדַבְרֵי ה' נֹאמְרוּ לוֹ בַחלוֹם,³⁴⁵ וַיָּבֹאוּ יְרוּשָׁלַם וַיַּעֲמִד לִפְנֵי אַרְוֹן בְּרִית אֲדֹנָי (לאחר ששלמה הבין שה' דיבר אליו בחלום) שלמה בא לירושלים ונעמד לפני ארון הברית על מנת להודות לה' על ההבטחות לטובה,³⁴⁶ וַיַּעַל עֲלוֹת וַיַּעַשׂ שְׁלֹמֹה קִרְבָּנוֹת עוֹלָה וְשִׁלְמִים בִּירוּשָׁלַם,³⁴⁷ וַיַּעַשׂ מִשְׁתָּה לְכָל עַבְדָּיו שִׁלְמָה עָשָׂה מִשְׁתָּה לְכָל הַעֲבָדִים שֶׁלּוֹ בַגִּלְל שִׁמְחָה עַל נְבוֹאָתוֹ:³⁴⁸ (טז) אֲזַי לֵאחֲרָי שֶׁה' הִבְטִיחַ לְשִׁלְמָה חֲכָמָה, וְשִׁלְמָה חָזַר מִגְּבֻעוֹן לִירוּשָׁלַם, הִבִּיא ה' לִפְנֵי שִׁלְמָה מִקְרָה, וְעַל יַדִּי מִקְרָה זֶה חֲכָמָתוֹ תִּתְגַּלֶּה לְעֵינַי כּוֹלֵם,³⁴⁹ תִּבְאֲנָה שְׁתֵּים נְשִׁים זֹנוֹת אֶל הַמֶּלֶךְ בָּאוּ לִפְנֵי שִׁלְמָה שְׁתֵּי נָשִׁים שְׁמוֹכְרוֹת מְזוֹנוֹת,³⁵⁰ וַתַּעֲמִדְנָה לְפָנָיו שְׁתֵּי הַנָּשִׁים נִעְמְדוּ לִפְנֵי שִׁלְמָה לְמִשְׁפָּט:³⁵¹ (יז) וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה הָאֶחָת אַחַת מֵהַנָּשִׁים שֶׁבָּאוּ לִפְנֵי שִׁלְמָה אִמְרָה,³⁵² בִּי אֲדֹנָי בִּבְקֶשָׁה אֲדוֹנֵי הַמֶּלֶךְ, שָׁמַע אֶת דְּבָרַי,³⁵³ אֲנִי וְהָאִשָּׁה הַזֹּאת יִשְׁבֹּת בְּבֵית אֶחָד גַּם אֲנִי וְגַם הָאִשָּׁה שֶׁהִגִּיעָה יַחַד אִתִּי יִשְׁבְּנוּ בְּאוֹתוֹ בֵּית, הִתְגוֹרְרָנוּ יַחַד בְּאוֹתוֹ בֵּית,³⁵⁴ וְאֵלֶּךְ עִמָּה בְּבֵית יִלְדָתִי בֵּן בְּבֵית שֶׁבּוּ שְׁתֵּינוּ גֵרְנוּ³⁵⁵: (יח) וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי לְיִלְדוֹתָי לֵאחֲרָי שֶׁעָבְרוּ שְׁלֹשָׁה יָמִים מֵאֲזִי שִׁילַדְתִּי,³⁵⁶ וַתֵּלֶךְ גַּם הָאִשָּׁה הַזֹּאת גַּם הָאִשָּׁה שֶׁהִתְגוֹרְרָה אִתִּי בְּבֵית יִלְדָה בֵּן,³⁵⁷ וְאֲנַחְנוּ יַחְדָּו אֵין זֶר אֲתָנּוּ בְּבֵית שְׁתֵּינוּ הֵינּוּ יַחַד לֵלֵא שֶׁהִיָּה עוֹד אָדָם אִתְּנוּ שֶׁהִיָּה יִכּוֹל לְהַעִיד עַל מַה שֶׁקָּרָה,³⁵⁸ זֹלָתִי שְׁתֵּים אֲנַחְנוּ בְּבֵית חוּץ מִשְׁתֵּינוּ, אֲנִי וְהָאִשָּׁה הַנוֹסֶפֶת שִׁילְדָה, שֶׁהֵינּוּ לְבַד בְּבֵית:³⁵⁹ (יט) וַיָּמַת בֶּן הָאִשָּׁה הַזֹּאת לִילָה בְּנָה שֶׁל הָאִשָּׁה הַזֹּאת מֵת בַּלַּיְלָה,³⁶⁰ אֲשֶׁר שָׁכְבָה עָלָיו בְּנָה שֶׁל הָאִשָּׁה מֵת עַל יַדִּי שֶׁהִיא בְּטִעוֹת שָׁכְבָה עָלָיו, וְכֵן גַּם לֹא נִיתֵן לְהַכִּיר בֵּן מִי הוּא. לוֹ הִבֵּן הִיָּה מֵת מִחֲמַת מַחְלָה, הִיָּה נִיתֵן לְזַהוֹת אוֹתוֹ, שֶׁכֵּן הַנָּשִׁים הָאֲחֵרוֹת שֶׁהִיוּ מִבְּקָרוֹת אוֹתוֹ בְּזָמַן מַחְלָתוֹ הִיוּ יוֹדְעוֹת לֹמַר בֵּן מִי הוּא. אוֹלָם עֵתָה, מִשְׁמַת בְּפִתְאוּמִיּוֹת, לֹא נִיתֵן לְבַרֵּר בֵּן מִי הוּא³⁶¹: (כ) וַתִּקַּח בְּתוּךָ הַלַּיְלָה הָאִשָּׁה הַזֹּאת שֶׁבָּנָה מֵת קָמָה מִשְׁנֵתָה בְּאִמְצַע הַלַּיְלָה,³⁶² וַתִּקַּח אֶת בְּנֵי מֵאֲעֲלִי (הָאִשָּׁה הַזֹּאת) לְקַחָה אֶת הַבֵּן שֶׁלִּי מִמֶּנִּי,³⁶³

³⁴³ תרגום.

³⁴⁴ רד"ק וכתב שבגלל ששלמה לא הלך בדרך ה', לא זכה לאריכות ימים, אלא חי רק עשרים ושתיים שנה. אולם העושר והכבודו כן היה לו.

³⁴⁵ מצודות. רד"ק: הוסיף פירוש חז"ל על פי הדרש שכאשר שלמה התעורר, הוא כבר היה חכם מאוד והוא הבין שהבטחת ה' התקיימה.

³⁴⁶ רלב"ג.

³⁴⁷ תרגום.

³⁴⁸ רש"י.

³⁴⁹ רד"ק.

³⁵⁰ רלב"ג.

³⁵¹ תרגום.

³⁵² תרגום.

³⁵³ מצודות.

³⁵⁴ תרגום.

³⁵⁵ תרגום.

³⁵⁶ תרגום.

³⁵⁷ תרגום. מהר"י קרא: יש הבדל גדול בין תינוק בן יום אחד לתינוק בן שלושה ימים.

³⁵⁸ מצודות.

³⁵⁹ תרגום.

³⁶⁰ תרגום.

³⁶¹ מצודות.

³⁶² תרגום.

וְאָמְרָהּ יִשְׁנָה (הסיבה שהאישה הצליחה לקחת את הבן שלי היא ש-) אמתך, אני, ישנתי בזמן שהיא לקחה לי את הילד, ולא הרגשתי שהיא לקחה ממני את בני,³⁶⁴ וְתִשְׁכְּבֵיהוּ בְּחִיקָהּ האִיִּשָׁה הַזֹּאת הַשְּׂכִיבָה אֶת הַבֵּן שֶׁלִּי, אֶת הַבֵּן הַחַי, בְּחִיקָה,³⁶⁵ וְאֵת בְּנֵה הַמֵּת הַשְּׂכִיבָה בְּחִיקָי וְאֵילוּ אֶת הַבֵּן שֶׁלָּה שְׁמֹת, הַשְּׂכִיבָה הַאִיִּשָׁה בְּחִיקָי:³⁶⁶ (כא) וְאָקֶם בְּבִקְרָה לְהֵינִיק אֶת בְּנֵי וְהֵנָּה מֵת כְּשִׁקְמֹתֵי בְּבוֹקֵר כְּדֵי לְהַנִּיק אֶת בְּנֵי, רֵאִיתִי שֶׁהֵתִינוּק מֵת,³⁶⁷ וְאֶת־בּוֹנֵן אֱלֹוֵי בְּבִקְרָה וְהֵנָּה לֹא הָיָה בְּנֵי אֲשֶׁר יִלְדֹתֵי לְאַחַר שֶׁהֵתִבּוֹנְנֹתִי בְּתִינוּק הַמֵּת, רֵאִיתִי שֶׁאֵין זֶה הַבֵּן שֶׁלִּי שִׁלְדַתִּי:³⁶⁸ (כב) וְתֹאמֶר הָאִשָּׁה הָאֲחֵרֶת הַאִיִּשָׁה הַשְּׁנִיָּה אִמְרָה: לֹא כִּי לֹא נִכּוֹן,³⁶⁹ בְּנֵי הַחַי וּבְנֵי הַמֵּת הַבֵּן שֶׁלִּי הוּא הַבֵּן הַחַי וְאֵילוּ הַבֵּן שֶׁלְךָ הוּא הַבֵּן הַמֵּת,³⁷⁰ וְזֹאת אִמְרַת וְלַעֲוֹמֶתָה טוֹעֶנֶת הַאִיִּשָׁה שְׂדִיבְרָה רֵאשׁוֹנָה: לֹא כִּי לֹא נִכּוֹן,³⁷¹ בְּנֵי הַמֵּת וּבְנֵי הַחַי הַבֵּן שֶׁלְךָ הוּא הַבֵּן הַמֵּת וְאֵילוּ הַבֵּן שֶׁלִּי הוּא הַבֵּן הַחַי, וְתִדְבְּרָנָה לְפָנַי הַמֶּלֶךְ שְׁתֵּי הַנְּשִׁים הַתּוֹכַחְוּ בְּפָנַי הַמֶּלֶךְ:³⁷² (כג) וְיֹאמֶר הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמָה אִמֵּר: זֹאת אִמְרַת זֶה בְּנֵי הַחַי וּבְנֵי הַמֵּת הַאִיִּשָׁה הַזֹּאת אוֹמֶרֶת שְׁבֵנָה הוּא הַתִּינוּק הַחַי וְאֵילוּ בְּנֵי הַמֵּת הַחַי הַתִּינוּק הַמֵּת, וְזֹאת אִמְרַת לֹא כִּי בְּנֵי הַמֵּת וּבְנֵי הַחַי וְאֵילוּ הַאִיִּשָׁה הַשְּׁנִיָּה אוֹמֶרֶת שֶׁאֵין דְּבָרִיהָ שֶׁל הַאִיִּשָׁה הַרֵאשׁוֹנָה נִכּוֹנִים, אֲלֵא בְנֵה שֶׁל הַאִיִּשָׁה הַשְּׁנִיָּה הוּא הַבֵּן הַחַי וְאֵילוּ הַבֵּן שֶׁלָּה הוּא הַבֵּן הַחַי, וְלִכֵּן אֵין צוֹרֵךְ יוֹתֵר לְהַתּוֹכַח, שֶׁהָרִי אֲנִי (שְׁלֹמָה) הַבְּנֵי אֶת טַעֲנוֹת כָּל אַחַת מֵהַנְּשִׁים:³⁷³ (כד) וְיֹאמֶר הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמָה צִוּוּהָ אֶת עַבְדֵּיו: קָחוּ לִי חֶרֶב הַבִּיאוּ לִי חֶרֶב,³⁷⁴ וְיָבִיאוּ הַחֶרֶב לְפָנַי הַמֶּלֶךְ עַבְדֵּיו שֶׁל שְׁלֹמָה הַבִּיאוּ אֶת הַחֶרֶב לְפָנַי שְׁלֹמָה הַמֶּלֶךְ:³⁷⁵ (כה) וְיֹאמֶר הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמָה צִוּוּהָ אֶת עַבְדֵּיו: גְּזְרוּ אֶת הַיֶּלֶד הַחַי לְשָׁנַיִם (שְׁלֹמָה צִוּוּהָ אֶת עַבְדֵּיו) תַּחֲתֹכּוּ אֶת הַיֶּלֶד הַחַי לְשָׁנַיִם,³⁷⁶ וְתִנּוּ אֶת הַחֶצִי לְאַחַת וְאֵת הַחֶצִי לְאַחַת תִּנּוּ חֶצִי מֵהַיֶּלֶד הַחַי לְאִשָּׁה זֹאת וְאֵילוּ אֶת הַחֶצִי הַשְּׁנִי תִנּוּ לְאִשָּׁה הַשְּׁנִיָּה:³⁷⁷ (כו) וְתֹאמֶר הָאִשָּׁה אֲשֶׁר בְּנָה הַחַי אֶל הַמֶּלֶךְ הַאִיִּשָׁה שֶׁהֵבֵן שֶׁלָּה הוּא בְּאִמְתּוֹ הַבֵּן הַחַי, אִמְרָה לְשְׁלֹמָה: כִּי נִכְמְרוּ רַחֲמֵיךָ עַל בְּנָהּ (הַאִיִּשָׁה שְׁבֵנָה הוּא הַבֵּן הַחַי אִמְרָה אֶת הַדְּבָרִים) כִּיוּן שֶׁהֵתַחַמְמוּ רַחֲמֵיךָ עַל הַבֵּן שֶׁלָּה, כִּיוּן שֶׁהִיא

³⁶³ **תרגום. מלבי"ם:** זוהי הוכחה נוספת שהאישה השנייה משקרת, שהרי אני הנחתי את הבן שלי אצלי ולא בחיקי, והאישה השנייה הניחה את בנה המת בחיקי כדי שאחשוב שהרגתי אותו תוך כדי שינה.

³⁶⁴ **מצודות.**

³⁶⁵ **תרגום.**

³⁶⁶ **תרגום.**

³⁶⁷ **תרגום.**

³⁶⁸ **מצודות. מלבי"ם:** עיקר מה שהכירה היה שהבן המת לא היה הבן שלה.

³⁶⁹ **תרגום.**

³⁷⁰ **תרגום. מלבי"ם:** התובעת תמיד אמרה קודם שבנה של חברתה הוא הבן המת ואילו הנתבעת תמיד אמרה קודם שבנה הוא הבן החי. מכאן שעיקר הטענה של התובעת הייתה שקרית מכיוון שעיקר טענתה והדברים שהיא אמרה ראשונים היה שבנה של השני הוא הבן המת, ואילו הנתבעת עיקר טענתה היה אמת מכיוון שהיא תמיד אמרה קודם שבנה הוא הבן החי.

³⁷¹ **תרגום.**

³⁷² **מצודות. מלבי"ם:** מכך שהנשים התווכחו בפניהם לפני המלך והתובעת תיד חזרה קודם על חלק המשפט שבנה של השני הוא הבן המת, הבין שלמה שהתובעת משקרת. לו היה זה קורה פעם אחת, היה ניתן לומר שסיבת ההקדמה היא כדי להביא הוכחה לדבריה.

³⁷³ **מצודות. רד"ק:** מכאן למדו חז"ל שהדיין צריך לשנות את טענות בעלי הדין בפניהם.

³⁷⁴ **תרגום.**

³⁷⁵ **תרגום.**

³⁷⁶ **מצודות.**

³⁷⁷ **תרגום.**

התמלאה רחמים על הבן שלה ולא רצתה שיחטכו את הבן לשניים, ³⁷⁸ וְהֵאמֵר האם האמיתית אמרה: בִּי אֲדֹנָי בבקשה אדוני המלך, ³⁷⁹ תִּנְנוּ לָהּ אֶת הַיְלֹוד הַחַי תנו לאישה השנייה את התינוק החי, ³⁸⁰ וְהֵמֵת אֶל תְּמִיתָהּ ואל תהרגוהו, אל תחטכוהו את התינוק החי לשניים, ³⁸¹ וְזֹאת אִמְרַת מי שאינה האם האמיתית אמרה: גַּם לִי גַם לָךְ לֹא יִהְיֶה גְזֵרוֹ לַשְׁתֵּינוּ לא יהיה תינוק, תחטכו לשניים את התינוק החי ³⁸²: (כז) וַיַּעַן הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר שלמה המלך ענה ואמר: תִּנְנוּ לָהּ אֶת הַיְלֹוד הַחַי וְהֵמֵת לֹא תְמִיתָהּ תתנו לה (לאישה שאמרה לתת את התינוק בשלמותו לאישה השנייה) את התינוק החי, ואל תהרגו את התינוק, ³⁸³ הֲיֵא אָמוּ (האישה שאמרה לתת את התינוק לאישה השנייה ולא לגזור אותו לשניים) היא האם האמיתית של הילד, היות והיא מרחמת עליו ³⁸⁴: (כח) וַיִּשְׁמְעוּ כָּל יִשְׂרָאֵל אֶת הַמְּשָׁפֵט אֲשֶׁר שָׁפַט הַמֶּלֶךְ עם ישראל שמע על הדרך בה הכריע שלמה את המשפט שעמד לפניו, ³⁸⁵ וַיֵּרְאוּ מִפְּנֵי הַמֶּלֶךְ עם ישראל היה ירא מפני שלמה, היות ועם ישראל ראה שלשלמה המלך יש יכולת להבין מה חושב אדם במעמקי ליבו, ³⁸⁶ כִּי רָאוּ כִּי חֲכָמַת אֱלֹהִים בְּקִרְבּוֹ לַעֲשׂוֹת מְשָׁפֵט (עם ישראל היה ירא מפני שלמה) כיוון שראו שלשלמה יש חכמה מיוחדת מה' כדי להבין מי אומר דברי אמת במשפט ומי משקר ³⁸⁷:

מלכים א פרק ד

(א) וַיְהִי הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה מֶלֶךְ עַל כָּל יִשְׂרָאֵל לאחר שעם ישראל כולו ראה את חכמתו של שלמה (במקרה של שתי הנשים שהתווכחו למי שייך התינוק החי), כל עם ישראל קיבל את שלמה למלך עליהם ³⁸⁸: (ב) וְאַלֶּה הַשְּׂרִים אֲשֶׁר לוֹ האנשים הרשומים ברשימה הבאה הם האנשים החשובים בממשלתו של שלמה: ³⁸⁹ עֲזַרְיָהוּ בֶן צְדוֹק הַכֹּהֵן עזריה בן צדוק היה כהן משוח מלחמה (הכהן שמדבר עם היוצאים למלחמה כפי שציוותה התורה בספר דברים פרק כ') ³⁹⁰: (ג) אֶלְיָחָרָף וְאַחִיָּה בְנֵי שִׁשָּׂא סֹפְרִים אליחורף ואחיה, שניהם בניו של שישא, היו ממונים לכתוב את ספר הזכרונות של המלך, ³⁹¹ יְהוֹשָׁפָט בֶּן אַחִיָּלֹוד

³⁷⁸ מצודות. מהר"י קרא: הכוונה שהרחמים התקבצו, נאספו.

³⁷⁹ תרגום.

³⁸⁰ תרגום.

³⁸¹ תרגום.

³⁸² תרגום.

תרגום. מצודות: עיקר הרצון של האישה שרימתה היה שלחברתה לא יהיה טוב, והיא העדיפה להניק בן שלא היה שלה על פני שלחברתה יהיה טוב. אולם, לאחר ששלמה אמר שיהרגו את התינוק החי, האישה שמחה עוד יותר, משום שכך חברתה לא תשמח והיא לא תצטרך להניק בן שאינו שלה. רד"ק: הסיבה שהאישה המרמה לא לקחה פשוט את הילד היא משום שהיא הבינה ששלמה לא ייתן לה את התינוק לאחר שהאישה השנייה ריחמה עליו.

³⁸³ מצודות.

³⁸⁴ מצודות.

³⁸⁵ תרגום.

³⁸⁶ מצודות.

³⁸⁷ מצודות.

³⁸⁸ מצודות.

מהר"י קרא: הכוונה שכל עם ישראל שמח במלכותו. רד"ק: כוונת הנביא להדגיש את הניגודיות בין שלמה שמלך כבר בתחילה על כל ישראל לדוד אביו שמלך בתחילה רק על חלק מישראל.

³⁸⁹ תרגום.

³⁹⁰ מצודות וכתב שהמינוי היה במקומו של צדוק שמונה להיות כהן גדול. כמו"כ כתב מצודות שדוד בעצם העמיד את עירא במקומו של צדוק, אלא שעירא מת עוד לפני שהספיק לביכנס לתפקיד. רד"ק: אם הכוונה כאן היא לצדוק הכהן, הרי שעזריה היה נכדו של צדוק ולא בנו, היות ואחימעץ היה בנו של צדוק.

³⁹¹ רש"י.

הַמְזִבִּיר יהושפט בן אחילוד היה ממונה על לוח הזמנים של שלמה וקובע באיזה דין מהדינים שבאו לפני שלמה ידון שלמה המלך³⁹²: (ד) **וּבְנִיָּהוּ בֶן יְהוֹדָע עַל הַצָּבָא** בניהו בן יהודע היה ממונה על חייליו של שלמה, היה מפקד הצבא,³⁹³ **וְצָדוֹק וְאַבְיָתָר כֹּהֲנִים** צדוק היה כהן גדול ואביתר היה סגנו³⁹⁴. אין מדובר כאן על אביתר בן אחימלך, שהרי שלמה גירש אותו מלהיות כהן, אלא מדובר על כהן אחר שנקרא בשם אביתר³⁹⁵: (ה) **וְעֹזְרִיָּהוּ בֶן נָתָן עַל הַנִּצְבִּים** עזריה היה ממונה על שנים עשר הניצבים שתפקידם היה לכלכל את המלך (כפי שנראה בהמשך),³⁹⁶ **וְזָבוּד בֶן נָתָן כֹּהֵן רֵעֵה הַמֶּלֶךְ** זבוד בן נתן היה חברו של המלך. תפקידו היה לעמוד לפני המלך לארח לו חברה³⁹⁷: (ו) **וְאַחִישָׁר עַל הַבַּיִת** אחישר היה אחראי על תחזוקת בית המלך,³⁹⁸ **וְאַדְנִירָם בֶּן עֶבְדָּא עַל הַמָּס** אדונירם בן עבדא היה ממונה על המיסים שגבה שלמה מהעם. כפי שנראה בעז"ה בהמשך, שלמה גבה מס מעם ישראל, אלא שלא מדובר בגביית כסף למס, אלא שמתוך העם לקח שלמה שלושים אלף (30,000) אנשים שיעבדו את עבודות המלך, ואדנירם היה אחראי על אותם שלושים אלף איש³⁹⁹: (ז) **וְלְשִׁלְמָה שְׁנַיִם עֶשְׂרֵי נָצִיבִים עַל כָּל יִשְׂרָאֵל** לשלמה היו שנים עשר אנשים שהיו ממונים על כל עם ישראל,⁴⁰⁰ **וְכָל־כָּלוּ אֶת הַמֶּלֶךְ וְאֶת בֵּיתוֹ** תפקיד הניצבים היה להאכיל את המלך ואת אנשי ביתו,⁴⁰¹ **חֲדָשׁ בַּשָּׁנָה יִהְיֶה עַל הָאָחָד לְכָל־כָּל** כל נציב היה צריך לכלכל את המלך חודש אחד בכל שנה. היו שנים עשר נציבים, ותפקידו של כל נציב היה לכלכל את שלמה המלך במשך חודש אחד משנים עשר חודשי השנה על ידי שגבה מס מאנשי המחוז עליו היה אחראי⁴⁰²: (ח) **וְאַלְהָה שְׂמוֹתָם** אלה השמות של הניצבים: **בֶּן חוּר בְּהָר אֶפְרָיִם** אדם בשם בן חור היה ממונה בהר אפרים. בן חור היה גובה את המיסים בהר אפרים בחודש שבו היה אחראי לכלכל את שלמה, והוא היה מעביר את המיסים שגבה לשלמה⁴⁰³: (ט) **בֶּן דָּקָר בְּמַקֵּץ וּבְשַׁעֲלָבִים וּבֵית שָׁמֶשׁ וְאֵילֹן בֵּית חֲנָן** בן דקר היה אחראי לגבות מיסים מהמקומות הבאים: מקץ, שעלבים, בית שמש, אילון ובית חנון; **(י) בֶּן חֲסֵד בְּאַרְבּוֹת** בן חסד היה אחראי לגבות מיסים ממקום שנקרא "ארובות", **לוֹ שִׁכָּה** גם מקום שנקרא "שכה" היה תחת תחום אחריותו של בן חסד והוא גבה מהם מיסים,⁴⁰⁴ **וְכָל אֶרֶץ חֶפְרָו** וכן היה בן חסד אחראי לגבות מיסים מחבל ארץ שנקרא בשם "חפרו"⁴⁰⁵: **(יא) בֶּן אַבְיָנָדָב כָּל נֶפֶת דָּאָר** בן אבינדב היה ממונה על כל המחוז שנקרא "דאר",⁴⁰⁶ **טָפַת בַּת**

392 רש"י. מצודות: ממונה על ספר הזכרונות ולפירושו קשה להבין על מה היו ממונים אליחרף ואחיה.

393 תרגום.

394 מצודות.

395 רד"ק. רלב"ג: הכוונה לאביתר בן אחימלך, אלא שלמרות ששלמה גירש אותו, הוא עדיין היה עובד בזמנים שבהם צדוק לא היה ראוי לעבודה.

396 מצודות.

397 מצודות.

398 מצודות.

399 מצודות.

400 מצודות.

401 תרגום. רש"י הוסיף שתפקידם היה גם לכלכל את סוסיו של שלמה.

402 מצודות.

403 מצודות. כמו"כ כתב שאנשים אלה היו מוכרים בשם אביהם ולא בשם שלהם עצמם ולכן הם הזכירו רק

בשם אביהם.

404 מצודות.

405 תרגום.

406 מצודות.

שְׁלֹמֹה הִיָּתָה לוֹ לְאִשָּׁה טַפַּת בַּת שְׁלֹמֹה הִיָּתָה אִשְׁתּוֹ שֶׁל בֶּן אֲבִינָדָב⁴⁰⁷: (יב) בַּעֲנָא בֶן אַחִילוּד תַּעֲנֵן; וּמִגִּדּוֹ וְכָל בַּיִת שְׁאֵן אֲשֶׁר אֵצֶל צְרַתְנָה מִתַּחַת לְיִזְרְעֵאל בַּעֲנָא בֶן אַחִילוּד הָיָה אַחֲרָאֵי עַל גְּבִיִּית הַמָּס מִהַמְקוּמוֹת הַבָּאִים: תַּעֲנֵן, מִגִּידּוֹ, וּמִמְקוֹם שְׁנִקְרָא "בַּיִת שְׁאֵן" שֶׁנִּמְצָא לַיַּד הָעִיר צְרַתְנָה, מִתַּחַת לַמְקוֹם שְׁנִקְרָא "יִזְרְעֵאל"⁴⁰⁸, מִבַּיִת שְׁאֵן עַד אֲבֵל מְחוּלָּה עַד מַעְבַּר לְיִקְמָעַם מִבַּיִת שְׁאֵן הִיָּגִיעָה תַּחוּם אַחֲרֵינוּ שֶׁל בַּעֲנָא בֶן אַחִילוּד עַד לַמְקוֹם שְׁנִקְרָא "אֲבֵל מְחוּלָּה" וּמֵהַצַּד הַשֵּׁנִי שֶׁל בַּיִת שְׁאֵן הִגִּיעַ תַּחוּם אַחֲרֵינוּ שֶׁל בַּעֲנָא בֶן אַחִילוּד עַד לַצַּד מִמְקוֹם שְׁנִקְרָא "יִקְמָעַם"⁴⁰⁹: (יג) בֶּן גָּבֵר בְּרַמַּת גְּלָעַד בֶּן גִּבְרִי הָיָה אַחֲרָאֵי עַל גְּבִיִּית הַמִּיָּסִים מִמְקוֹם שְׁנִקְרָא "רַמַּת גְּלָעַד", לוֹ חוּת יָאִיר בֶּן מְנַשֶּׁה אֲשֶׁר בְּגְלָעַד בֶּן גִּבְרִי קִיבֵל כִּנְחָלָה אֶת חוּת יָאִיר שֶׁהָיוּ בְּגְלָעַד,⁴¹⁰ לוֹ חָבֵל אֲרָגֹב אֲשֶׁר בְּבִשְׁטָן חָבֵל הָאֲרָץ שֶׁהָיָה פֶּעַם שֵׁיךְ לְאָדָם בְּשֵׁם אֲרָגֹב, הָיָה עֹשֶׂה תַּחַת תַּחוּם אַחֲרֵינוּ שֶׁל בֶּן גִּבְרִי,⁴¹¹ שְׂשִׁים עָרִים גְּדוּלוֹת חוּמָה וּבְרִיחַ נְחֹשֶׁת בְּחָבֵל אֲרָגֹב הָיוּ שִׁשִּׁים עָרִים, שֶׁהָיוּ מוֹגְנוֹת עַל יְדֵי חוּמָה וּמִנְעוּל נְחוּשֶׁת⁴¹²: (יד) אַחֲיָנָדָב בֶּן עֵידָא מְחַנְיָמָה אַחֲיָנָדָב בֶּן עֵידָא הָיָה מְמוֹנָה לְגַבּוֹת אֶת הַמָּס שֶׁל שְׁלֹמֹה מִמְקוֹם שְׁנִקְרָא מְחַנְיָמָה: (טו) אַחֲיָמְעָץ בְּנִפְתָּלִי אַחֲיָמְעָץ הָיָה אַחֲרָאֵי לְגַבּוֹת אֶת הַמִּיָּסִים שֶׁל שְׁלֹמֹה בְּאֲרָץ נִפְתָּלִי, בְּנַחֲלַת שְׁבַט נִפְתָּלִי (בְּדֶרֶךְ כָּל תַּחוּם הָאֲחֲרֵיָוִת שֶׁל נְצִיב לֹא נִקְבַּע עַל פִּי מְקוּמוֹ שֶׁל שְׁבַט, אֲלֹא עַל פִּי אֲזוּר גִּיאוֹגְרָפִי. חִילְקוֹ אֶת אֲרָץ יִשְׂרָאֵל לְשָׁנִים עֶשֶׂר חֲלָקִים שְׁווִים, וְכָל נְצִיב הָיָה אַחֲרָאֵי לְגַבּוֹת אֶת הַמָּס מִהַחֲלֵק שִׁיבָא בְּאֲחֲרֵיָוִת. לְאֲחִימְעָץ יָצָא שֶׁהוּא הָיָה אַחֲרָאֵי לְגַבִּיִּית מִיָּסִים דּוּקָא מִנְחַלַּת אֲרָץ שֶׁל שְׁבַט מְסוּיָם),⁴¹³ גַּם הוּא לָקַח אֶת בְּשִׁמַּת בַּת שְׁלֹמֹה לְאִשָּׁה גַּם אַחֲיָמְעָץ הָיָה נְשׂוּי לְבִשְׁמַת אַחַת מִבְּנוֹתָיו שֶׁל שְׁלֹמֹה (כְּפִי שְׁגָם בֶּן אֲבִינָדָב הָיָה נְשׂוּי לְבַת אַחֲרַת שֶׁל שְׁלֹמֹה): (טז) בַּעֲנָא בֶּן חוּשִׁי בְּאִשְׁרָא וּבְעֵלוֹת בַּעֲנָא בֶן חוּשִׁי הָיָה אַחֲרָאֵי לְגַבִּיִּית מִיָּסוֹ שֶׁל שְׁלֹמֹה מִנְחַלַּת שְׁבַט אֲשֶׁר וּמִמְקוֹם שְׁנִקְרָא "עֵלוֹת" (שֶׁהָיָה בְּאֲרָץ יְהוּדָה)⁴¹⁴: (יז) יְהוֹשֻׁפֵּט בֶּן פְּרוּחַ בִּישְׁשָׁכָר יְהוֹשֻׁפֵּט בֶּן פְּרוּחַ הָיָה אַחֲרָאֵי לְגַבִּיִּית הַמִּיָּסִים מִנְחַלַּת שְׁבַט יִשְׁשָׁכָר: (יח) שְׁמַעִי בֶּן אֵלָא בְּבִנְיָמֵן שְׁמַעִי בֶּן אֵלָא הָיָה אַחֲרָאֵי לְגַבִּיִּית הַמִּיָּסִים מִנְחַלַּת שְׁבַט בְּנִימִין: (יט) גָּבֵר בֶּן אֲרִי בְּאֲרָץ גְּלָעַד אֲרִי סִיחּוֹן מֶלֶךְ הָאֲמֹרִי וְעוֹג מֶלֶךְ הַבְּשָׁן גִּבְרִי בֶן אֲרִי הָיָה אַחֲרָאֵי לְגַבִּיִּית הַמִּיָּסִים מִמְקוֹם שְׁנִקְרָא "עוֹג מֶלֶךְ הַבְּשָׁן" (חוֹץ מִחוּוֹת יָאִיר עֲלֵיהֶם הָיָה מְמוֹנָה בֶּן גִּבְרִי). אֲרָץ הַגְּלָעַד הִיָּתָה פֶּעַם נְתוּנָה בְּחִצְיָה תַּחַת שְׁלֹמֹה שֶׁלֹּא הָיוּ מִלְּךְ הָאֲמֹרִי וּבְחִצְיָה הִיָּתָה נְתוּנָה תַּחַת שְׁלֹמֹה שֶׁל עוֹג מֶלֶךְ הַבְּשָׁן,⁴¹⁵ וְנְצִיב אֶחָד אֲשֶׁר בְּאֲרָץ חוֹץ מִנְצִיבִים אֵלּוּ, הָיָה נְצִיב נוֹסֵף שֶׁהָיָה מְמוֹנָה בְּכָל הָאֲרָץ, וְתַפְקִידוֹ הָיָה לְהִיָּתָר מְמוֹנָה עַל כָּל הַנְּצִיבִים. שְׁמוֹ הָיָה עֲזַרְיָה בֶּן נֶתַן⁴¹⁶: (כ)

⁴⁰⁷ תַּרְגוּם.

⁴⁰⁸ תַּרְגוּם וְכִנְרָאָה שְׁכוּנַת הַפְּסוּק לְהַבְדִּיל בֵּין שְׁנֵי עָרִים שְׁנִקְרָאוּ בְּשֵׁם בַּיִת שְׁאֵן.

⁴⁰⁹ מְצוּדוֹת.

⁴¹⁰ מְצוּדוֹת.

⁴¹¹ רִשְׁ"י.

⁴¹² מְצוּדוֹת.

⁴¹³ רַד"ק.

⁴¹⁴ רַד"ק.

⁴¹⁵ מְצוּדוֹת.

⁴¹⁶ מְצוּדוֹת. רִשְׁ"י הֵבִיא גַּם אֶת הַשִּׁטָּה הַשְּׁנִיָּה בְּחַז"ל שֶׁתַּפְקִיד אוֹתוֹ נְצִיב הָיָה לְכֻלְל אֶת שְׁלֹמֹה בְּחוּדֵשׁ שְׁנוֹסֵף בְּשָׁנָה מְעוּבֵרַת. מֵהַר"י קָרָא כְּתָב שְׁמִסְתַּבֵּר יוֹתֵר לוֹמֵר שֶׁתַּפְקִיד שְׁנִצִּיב הָיָה לְהִיָּתָר אַחֲרָאֵי עַל שְׁאֵר הָעָם, אַחֲרַת הָיָה צָרִיךְ לוֹמֵר שֶׁחָבֵל הָאֲרָץ עֲלָיו הָיָה אַחֲרָאֵי הָיָה מֵעַט גְּדוּל יוֹתֵר מִשְׁלִישׁ חָבֵל הָאֲרָץ עֲלֵיהֶם הָיָה אַחֲרָאֵי כָּל אֶחָד מִהַנְּצִיבִים הָאֲחֵרִים, כְּדִי שִׁיבָא שֶׁהַמִּיָּסִים שֶׁהָיוּ מְבִיאִים לְשְׁלֹמֹה בְּתַחוּם שִׁפּוּטוֹ יִהְיוּ דוֹמִים לְמִיָּסִים הָאֲחֵרִים. לְשִׁיטַּתוֹ צָרִיךְ כְּנִרָאָה לוֹמֵר שֶׁחֲלֻקַּת הַנְּצִיבִים לֹא הִיָּתָה עַל פִּי שְׁטַחֵי אֲרָץ אֲלֹא עַל פִּי כְּמוֹת שֶׁל אֲנָשִׁים, וּבְכָךְ חוֹלֵק הוּא עַל הַרַד"ק בְּפִירוּשׁוֹ לַפְּסוּק ח'.

יְהוּדָה וְיִשְׂרָאֵל רַבִּים בַּחֹל אֲשֶׁר עַל הַיָּם לְרֹב הָעַם בְּיִשְׂרָאֵל וּבִיהוּדָה הָיָה עִם רַב עַד שֶׁהִנְבִּיא מִדְּמָה אֶת מִסְפַּר הָאֲנָשִׁים הַגְּדוֹל שֶׁהָיָה בְּעַם יִשְׂרָאֵל לְגִרְגִירֵי הַחֹל הַרְבִּים שֶׁנִּמְצְאוּ עַל שֵׁפֶת הַיָּם,⁴¹⁷ אֲכָלִים וְשִׁתִּים וְשִׁמְחִים עִם יִשְׂרָאֵל הָיָה אוֹכֵל, שׁוֹתָה וְשִׁמְחָה, וְלֹא הָיָה צָרִיךְ לְדַאֵג שְׂמָא אוֹיֵב יִתְקוֹף אוֹתָם, כִּיּוּן שֶׁהָיָה שְׁלוֹם בִּימֵי שְׁלֹמֹה⁴¹⁸:

מלכים א פרק ה

(א) וְשְׁלֹמֹה הָיָה מוֹשֵׁל בְּכָל הַמַּמְלָכוֹת שְׁלֹמֹה מֶלֶךְ עַל כָּל הַמַּמְלָכוֹת שֶׁנִּמְצְאוּ בְּתַחוּמֵי הָאָרֶץ הַבְּאִים:⁴¹⁹ מִן הַנְּהָר בְּמִזְרַח הָיָה גְּבוּל אֶרְצוֹ הַנְּהָר הַגְּדוֹל שִׁיּוּצָא מֵעֵדֶן, נְהַר פְּרַת,⁴²⁰ אֲרִיץ פְּלִשְׁתִּים בְּמַעְרֵב הָיָה גְּבוּל מַמְלַכְתּוֹ שֶׁל שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ גְּבוּלָה בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם, מִגְּשֵׁשׁ מִנְּחָה הַתּוֹשְׁבִים בְּתַחוּם מַמְלַכְתּוֹ שֶׁל שְׁלֹמֹה הָיוּ מְגִישִׁים לוֹ מִנְּחָה,⁴²² וְעֹבְדִים אֶת שְׁלֹמֹה כָּל יְמֵי חַיָּו וְכֵן הָיוּ הַתּוֹשְׁבִים בְּתַחוּם מַמְלַכְתּוֹ שֶׁל שְׁלֹמֹה מַעֲלִים לוֹ מִסַּלְוֹרְךְ כָּל הַשָּׁנִים שְׁבַהֵם הוּא (שְׁלֹמֹה) הָיָה חֵי⁴²³: (ב) וַיְהִי לֶחֶם שְׁלֹמֹה לְיוֹם אֶחָד כַּמּוֹת הַלֶּחֶם שֶׁשְׁלֹמֹה הָיָה צָרִיךְ לְכַלֵּל אֶת בְּנֵי בֵיתוֹ בְּכָל יוֹם הָיָה⁴²⁴ שְׁלֹשִׁים כֹּר סֶלֶת שְׁלוּשִׁים כוֹרִים (כוֹר הָיָה מִידַת מִדֵּיחָה בָּהּ הָיוּ מוֹדֵדִים בּוֹזֵמֵן הַנְּבִיאִים, כַּמּוֹ שֶׁהָיוּ מְקוּבֵל לְמַדּוֹד בְּקִילוֹגֵרָם) שֶׁל קֶמַח נָקִי וּמְשׁוּבָח, וּמֵהֶם הָיוּ מְכִינִים שְׁלִישׁ מִכְּמוֹת הַלֶּחֶם שֶׁאֲנָשִׁי בֵיתוֹ שֶׁל שְׁלֹמֹה הָיוּ אוֹכְלִים בְּכָל יוֹם,⁴²⁵ וְשְׁשִׁים כֹּר קֶמַח שְׁנֵי שְׁלִישׁ מִכְּמוֹת הַלֶּחֶם שֶׁבְנֵי בֵיתוֹ שֶׁל שְׁלֹמֹה הָיוּ אוֹכְלִים בְּכָל יוֹם הָיָה עֲשׂוּי מְשִׁישִׁים כוֹרִים שֶׁל קֶמַח רִגִּיל: (ג) עֶשְׂרֵה בְּקָר בְּרֵאִים (וְכֵן צָרַךְ שְׁלֹמֹה בְּכָל יוֹם) עֶשְׂרֵה שׁוֹרִים שְׁמֵנִים שְׁפוּטְמוֹ בְּרֶפֶת,⁴²⁶ וְעֶשְׂרִים בְּקָר רְעֵי (וְכֵן צָרַךְ שְׁלֹמֹה בְּכָל יוֹם) עֶשְׂרִים בְּקָר שְׁבִיאִים מִהַמְרַעָה,⁴²⁷ וּמֵאָה צֹאן (וְכֵן צָרַךְ שְׁלֹמֹה בְּכָל יוֹם) מֵאָה כְּבָשִׁים,⁴²⁸ לְבַד מֵאֵיל וְצִבִי וְיַחְמוֹר וּבְרֵבְרִים אֲבוֹסִים רְשִׁימַת הַצְּרִיכָה שֶׁצָּרַךְ שְׁלֹמֹה כָּל יוֹם (הַכְּתוּבָה בְּשָׁנֵי הַפְּסוּקִים הָאֲחֵרוֹנִים) אֵינָה כּוֹלֶלֶת אֶת הָאֵילִים, צִבִּיִּים, יַחְמוֹרִים וּבְרֵבְרִים מְפּוּטְמִים (עוֹפוֹת מְפּוּטְמִים), שֶׁהָיוּ מְגִישִׁים לְשְׁלֹמֹה בְּכָל יוֹם בְּנוֹסָף לְאִמּוֹר לְעִיל (בְּנוֹסָף לְלַחְמִים וּלְשׁוֹרִים וּלְצֹאן)⁴²⁹: (ד) כִּי הוּא רָדָה בְּכָל עֶבֶר הַנְּהָר (הַסִּיבָה שֶׁהָיָה צוֹרֵךְ בְּכָל כֶּךָ הַרְבֵּה אוֹכֵל לְבִנֵי בֵיתוֹ שֶׁל שְׁלֹמֹה הָיָה מְכִיּוּן ש-) שְׁלֹמֹה הָיָה שׁוֹלֵט עַל כָּל הָעֵבֶר הַמַּעְרָבִי שֶׁל נְהַר

⁴¹⁷ מצודות.

⁴¹⁸ רד"ק. מלבי"ם: כוונת הפסוק לומר שלמרות שהיו מיסים כבדים שהטיל שלמה על העם, הדבר לא פגע ביכולת של העם לאכול ולשמוח, משום שלא היה חסר להם דבר ומיסים אלה לא היו עליהם למעמסה.

⁴¹⁹ תרגום.

⁴²⁰ תרגום.

⁴²¹ תרגום.

⁴²² מצודות.

⁴²³ מצודות. מלבי"ם: הנביא בא לומר שלמרות ששלמה היה צריך לכלכל הרבה אנשים, שהרי היו באים לאכול על שולחנו ממלכי הממלכות שהיו מסביב לארץ ישראל, בכל זאת לא נפל הדבר למעמסה על העם, מכיוון שהעמים שהיו מסביבו היו מעלים לו מס, וכסף זה היה משמש אותו לצורך כלכלת ביתו ואורחיו הרבים.

⁴²⁴ מצודות.

⁴²⁵ מצודות.

⁴²⁶ רד"ק.

⁴²⁷ מצודות.

⁴²⁸ תרגום.

⁴²⁹ מצודות. רד"ק הסתפק מהם הברבורים: האם עופות מסורסים ולכן הם מפותמים יותר או עופות שבאים ממקום שנקרא ברבריא. רש"י כתב שהכוונה לתרנגולים. מהר"י קרא: הברבורים אינם בכלל עופות, אלא שור הבר שפיטמו אותו.

הפרת ועל על מלכיהם, ולכן היו אנשים רבים באים אליו בכל יום מכל תחומי ממלכתו,⁴³⁰ **מִתְפַּסֵּחַ וְעַד** עֲזָה שלמה מלך ממקום שנקרא תפסח ועד למקום שנקרא עזה (תפסח ועזה היו ממלכות שהיו בתוך תחומי עבר הנהר המערבי של נהר הפרת),⁴³¹ **בְּכָל מַלְכֵי עֶבֶר הַנְּהָר** (שלמה שלט) על כל המלכים ששלטו מהעבר המערבי של נהר הפרת,⁴³² **וְשָׁלוֹם הָיָה לוֹ מִכָּל עֶבְרֵי מִסְבֵּיב** לשלמה היה שלום מכל צד שבו העמים ישבו סביבו⁴³³: **(ה) וַיָּשָׁב יְהוּדָה וְיִשְׂרָאֵל לְבִטָּח** העם ביהודה ובישראל ישב לבטח בימיו של שלמה ולא היה צריך לפחד מכך שיותקף על ידי עמים אחרים,⁴³⁴ **אִישׁ תַּחַת גִּפְנוֹ וְתַחַת תְּאֵנָתוֹ** כל אחד היה יכול לשבת תחת עץ הגפן או תחת עץ התאנה שלו, ולא היה צריך לנדוד ממקום למקום כתוצאה מהתקפת עמים אחרים. הנביא אומר שהשלום שהיה בימיו של שלמה גרם לכך שכל אדם היה יכול לשבת בבטחה במקומו ולא לנוע ממקום למקום כפי שקורה בדרך כלל במלחמות שהאוכלוסיה זזה מהמקום בו הוא נמצא למקום בטוח יותר,⁴³⁵ **מִדָּן וְעַד בְּאֵר שֶׁבַע** (עם ישראל ישב בשלום) מדן בצפון ועד באר שבע בדרום,⁴³⁶ **כָּל יְמֵי שְׁלֹמֹה** בכל שנות מלכותו של שלמה היה שלום בכל הארץ⁴³⁷: **(ו) וַיְהִי לְשְׁלֹמֹה אַרְבַּעַיִם אֶלֶף אַרְוֹת סוּסִים לְמִרְכָּבָו** לשלמה היו ארבעים אלף (40,000) אורוות משם היה לוקח סוסים למרכבתו,⁴³⁸ **וּשְׁנַיִם עֶשְׂרֵי אֶלֶף פָּרָשִׁים** וכן היו לשלמה שנים עשר אלף (12,000) אנשים שתפקידם היה לרכב על הסוסים⁴³⁹: **(ז) וְכָל־פְּלוֹ הַנִּצְבִּים הָאֵלֶּה אֶת הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה הַנְּצִיבִים** היו מכלכלים, דואגים לכל הצרכים של שלמה,⁴⁴⁰ **וְאֵת כָּל הַקָּרֵב אֶל שְׁלֹחַן הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה** וכן דאגו הנציבים לצרכיהם של כל אחד מהמסובים על שולחנו של שלמה, כולל אלה שהסבו על שולחנו מהעמים האחרים,⁴⁴¹ **אִישׁ חֲדָשׁוֹ** הנציבים לא היו מתעכבים מלספק את צרכיו של שלמה, אלא כל אחד מהם היה מספק את צרכיו באותו חודש שהוטל עליו לעשות זאת,⁴⁴² **לֹא יַעֲדְרוּ דָבָר** הנציבים לא היו מחסירים דבר ממה ששלמה ואוכלי שולחנו היו צריכים⁴⁴³: **(ח)**

⁴³⁰ **מצודות.**

⁴³¹ **רד"ק** והביא את מחלוקת האמוראים בגמרא שיש שאמרו שתפסח ועזה היו בשני קצוות של תחום ממלכתו ויש שאמרו שהן היו ממלכות סמוכות זו לזו, אלא שהכתוב בא לומר שכשם ששלמה מלך על שתי הממלכות הסמוכות, הוא מלך גם על שאר הממלכות.

⁴³² **תרגום.**

⁴³³ **מצודות.**

⁴³⁴ **תרגום.**

⁴³⁵ **מצודות.**

⁴³⁶ **תרגום.**

⁴³⁷ **תרגום.**

⁴³⁸ **תרגום.**

תרגום. דבר הסתירה בין הכתוב כאן לשלמה היו ארבעים אלף אורוות ואילו בדברי הימים כתוב שהיו לו ארבעת אלפים, כתבו המפרשים שהכוונה כאן לסוסים עצמם, או שבכל אורווה מארבעים אלף האורוות היו ארבעת אלפים אצטבלאות של סוסים, או שהכוונה לארבעת אלפים אורוות שבכל אחד מהם היו ארבעים אלף אצטבלאות. **רד"ק**: שלמה עבר על האיסור שמוטל על המלך שלא ירבה לו סוסים מכיוון שהיו לו ארבעים אלף אורוות סוסים בעוד היו לו רק שנים עשר אלף פרשים, ומכאן שהיו לו יותר סוסים ממה שהיה מותר לו. הסיבה ששלמה הוסיף ולקח סוסים מעבר למה שהיה צריך היה לשם כבוד או משום שכן היו לו מעט מלחמות בחייו. **מלבי"ם**: יישב את הסתירה בין הנאמר כאן לנאמר בדברי הימים וכתב ששלמה עצמו היה צריך ארבעת אלפים אורוות סוסים לצורך שימוש האיש, וכדי להפחיד את העמים האחרים שלא ינסו למרוד בו, החזיק ארבעים אלף אורוות סוסים.

⁴³⁹ **מצודות.**

⁴⁴⁰ **תרגום. רד"ק**: למרות שכתוב כבר שהנציבים היו מכלכלים את שלמה, כאן הדבר נכתב שוב כדי לומר שהיו מכלכלים גם את צרכי הסוסים וגם את מי שאינו סמוך תדיר על שולחן המלך.

⁴⁴¹ **מצודות.**

⁴⁴² **רד"ק.**

⁴⁴³ **מצודות. רש"י** הוסיף שהכוונה היא שגם הדברים שלא היו בעונה, כמו דברים שהיו גדלים בימות החמה, שלמה היה מקבל גם בימות הגשמים, וכן ההיפך.

וְהַשְׁעָרִים וְהַתְּבִינִים לְסוֹסִים הַנְּצִיבִים הַבִּיאוּ גַם שְׁעוּרִים וַתִּבְנֶן לְצוּרֶךָ הַסּוֹסִים שֶׁל שְׁלֹמֹה,⁴⁴⁴ וְלִרְכֹּשׁ (וְכֹן הַבִּיאוּ הַנְּצִיבִים שְׁעוּרִים וַתִּבְנֶן בְּשִׁבִיל הַרְכָּשׁ שֶׁהוּא) בַּהֲמָה שְׂרָצָה מֵהָר, ⁴⁴⁵ יָבֹאוּ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִהְיֶה שָׁם הַנְּצִיבִים הַבִּיאוּ אֶת הַשְׁעוּרִים וְהַתְּבִינִים לְמָקוֹם בּוּ הָיוּ הַסּוֹסִים וְהַרְכָּשִׁים,⁴⁴⁶ אִישׁ כְּמִשְׁפָּטוֹ כֹּל נְצִיב הַבִּיא אֶת כְּמוֹת הַשְׁעוּרִים וְהַתְּבִינִים לְפִי מָה שֶׁהָיָה מוּטֵל עֲלָיו לְהַבִּיא בְּאוֹתוֹ חוֹדֶשׁ⁴⁴⁷: (ט) וַיִּתֵּן אֱלֹהִים חֲכָמָה לְשְׁלֹמֹה וְתִבּוּנָה הַרְבֵּה מְאֹד ה' נָתַן לְשְׁלֹמֹה הַרְבֵּה מְאֹד חֲכָמָה וְתִבּוּנָה,⁴⁴⁸ וְרָחַב לֵב (וְכֹן נָתַן ה' לְשְׁלֹמֹה) לֵב רָחֵב עַל מִנְת שִׁיכֹל לְלִמּוּד חֲכָמוֹת רַבּוֹת,⁴⁴⁹ כְּחֹל אֲשֶׁר עַל שְׁפַת הַיָּם מִיַּד חֲכָמָתוֹ שֶׁל שְׁלֹמֹה הֵייתָה כֹּל כֵּךְ גְּדוּלָה כֶּשֶׁם שֶׁעַל שְׁפַת הַיָּם יִשְׁנֵם גְּרַגְרִי חוֹל רַבִּים⁴⁵⁰: (י) וַתִּרְבַּח חֲכָמָת שְׁלֹמֹה מִחֲכָמַת כָּל בְּנֵי קֶדֶם שְׁלֹמֹה הָיָה חָכֵם יוֹתֵר מִהַחֲכָמִים שֶׁל בְּנֵי קֶדֶם, שֶׁהָיוּ בְּקִיָּאִים בְּחֲכָמַת הַמְּזוּלוֹת,⁴⁵¹ וּמִכָּל חֲכָמַת מִצְרַיִם וְכֹן הָיָה שְׁלֹמֹה חָכֵם יוֹתֵר מִחֲכָמַתֵּם שֶׁל הַמִּצְרַיִם שֶׁהָיוּ בְּקִיָּאִים בְּחֲכָמַת הַטֶּבַע⁴⁵²: (יא) וַיִּחְפֹּם מִכָּל הָאָדָם שְׁלֹמֹה הָיָה יוֹתֵר חָכֵם מִכָּל בְּנֵי הָאָדָם,⁴⁵³ מֵאֵיתָן הָאֲזָרְחִי וְהַיִּמְנִי וְכָל־כָּל וְדָרְדַּע שְׁלֹמֹה הָיָה חָכֵם יוֹתֵר גַּם מֵאַרְבַּעָה אֲנָשִׁים בְּדוּרוֹ שֶׁהָיוּ מִפּוֹרְסָמִים מְאֹד בְּחֲכָמַתֵּם בְּזִמְנֵנו שֶׁל שְׁלֹמֹה: אֵיתָן הָאֲזָרְחִי, הַיִּמְנִי, כֹּל־כָּל וְדָרְדַּע,⁴⁵⁴ בְּנֵי מְחֹל אֵיתָן הָאֲזָרְחִי, הַיִּמְנִי, כֹּל־כָּל וְדָרְדַּע הָיוּ בְּנֵי שֶׁל מְחֹל,⁴⁵⁵ וַיְהִי שְׁמוֹ כְּכֹל הַגּוֹיִם סָבִיב שְׁמוֹ שֶׁל שְׁלֹמֹה הַתְּפָרֶסֶם בְּכָל הָעַמִּים מִסָּבִיב לְאַרְצֵי יִשְׂרָאֵל, בְּגַלֵּל חֲכָמָתוֹ הַרְבֵּה⁴⁵⁶: (יב) וַיְדַבֵּר שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים מִשָּׁל שְׁלֹמֹה אָמַר שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים (3,000) מִשָּׁלִים, שֶׁתְּפָקִידִם הָיָה לְהַכְנִיס בְּלֵב שׁוֹמֵעִם יִרְאֵת שְׁמַיִם,⁴⁵⁷ וַיְהִי שִׁירוֹ חֲמִשָּׁה וְאַלְף שְׁלֹמֹה גַם אָמַר אֶלֶף וְחֲמִשׁ (1005) שִׁירִים⁴⁵⁸: (יג) וַיְדַבֵּר עַל הָעֵצִים

444 תרגום.

445 מצודות. רד"ק: יש אומרים שהרכש הם פרדים שרצים מהר.

446 מצודות.

447 מצודות. רד"ק: כל אחד מהנציבים היה מביא את המצרכים למקום אליו היה מוטל עליו להביא אותם. חלק היו מביאים את צרכי שלמה לביתו וחלק מהם היו מסתובבים בערים על מנת להביא את צרכי הסוסים והרכשים באותן ערים.

448 תרגום. מלבי"ם: ההבדל בין חכמה לתבונה היא בכך שחכמה מלמדת את האדם את כל הדברים הקשורים לטוב ורע, ואילו תבונה כוללת את כל הדברים הקשורים לאמת ושקר.

449 מצודות. מהר"י קרא: רוחב לב היא תכונה עצמית שגם היא נדרשת על מנת לשפוט את העם.

450 רד"ק. מצודות: בכל חכמה ישנם הרבה דברים שצריך ללמוד, עד שהדברים הרבים הם כחול הים הרבה מאוד.

451 מצודות.

452 מצודות. מלבי"ם: חכמת שלמה הייתה ניסית, ולכן לא באה בהדרגה שמו אצל שאר האנשים.

453 רש"י וכתב בשם המדרש ש"מכל האדם" משמעו אדם הראשון. "איתן האזרחי" משמעו אברהם. "הימן" משמעו משה. "כלכל" משמעו יוסף. "דרדע" משמעו דור המדבר. מלבי"ם: חכמתו של שלמה באה לו בפעם אחת ולא בהדרגה, ומכאן שחכמתו הייתה אלוקית.

454 מצודות.

455 רש"י: ארבעה אלה היו אחים בני זרח בן יהודה והיו יודעים לייסד מזמורים האמורים במחולות שיר, שהיו שרים הלויים בבית המקדש. ולפי המדרש שהביא רש"י שהכוונה לאברהם ומשה, הכוונה בבני מחול היינו שנמחל לדור המדבר מעשה העגל. רלב"ג: ייתכן לומר שלזרח היו שני שמות: זרח ומחול.

456 תרגום.

457 מצודות. משלים אלו אינם נמצאים בידו, וחלקם התגלגלו לידי אומה"ע והם גבבו אותם ממנו ואמרו זאת בשמם. רלב"ג: שיר השירים ומשלי הם חלק מאותם משלים, רק ששאר השירים לא נכתבו ברוח הקודש, ולכן לא צורפו לתנ"ך. רד"ק: על כל פסוק שכתוב בכתביו של שלמה המלך, יש לדרוש שניים ושלושה טעמים וכך מגיעים לשלושת אלפים משלים. המלבי"ם: המשלים הם ספרי משלי, ואילו השירים הוא שיר השירים. רש"י: "משלו", היינו מהמשלים שבספר משלי שכתוב לאורך הספר שלש פעמים "משלי שלמה" והמילה "אלפים" היינו מלשון "לימוד" – מה שאותם משלים מלמדים אותנו.

458 מצודות. רש"י: שירו הנאמר בפסוק היינו שלשת הספרים שכתב שלמה: למשלי (=3) + קהלת + שיר השירים, וגם כאן חזר על הנאמר לפני כן שהכוונה ב"אלף" היינו מלשון לימוד. מהר"י קרא: הכוונה ששלמה

שלמה אמר על כל עץ את הטבע המיוחד שלו, ואת תועלתו המיוחדת: עץ זה טוב לבניין וכדו',⁴⁵⁹ מן הארז אשר בלבנון ועד האזוב אשר יצא בקיר (שלמה אמר את טבעם של כל העצים) מהעצים הגדולים והחשובים כמו עץ הארז שגדל ביער הלבנון, ועד עשב קטן שגדל על הקיר, כמו האזוב,⁴⁶⁰ וידבר על הבהמה ועל העוף ועל הרמש ועל הדגים שלמה דיבר והסביר גם על טבע הבהמות, העופות, השרצים והדגים⁴⁶¹: (יד) ויבאו מכל העמים לשמע את חכמת שלמה מלכי כל העמים היו באים לשלמה כדי לשמוע את חכמתו,⁴⁶² מאת כל מלכי הארץ אשר שמעו את חכמתו כאשר המלכים היו חוזרים לארצם לאחר ששמעו את חכמתו של שלמה, היו באים אליהם אנשי מדינתם על מנת לשמוע מהם את דברי החכמה של שלמה⁴⁶³: (טז) וישלח חירם מלך צור את עבדיו אל שלמה חירם מלך צור שלח את עבדיו אל שלמה על מנת לדבר עימו דברי שלום, כפי מנהג המלכים,⁴⁶⁴ כי שמע כי אתו משחו למלך תחת אביהו (חירם שלח את השליחים אל שלמה) כיוון ששמע שמשחו את שלמה למלך במקומו של דוד אביו,⁴⁶⁵ כי אהב היה חירם לדוד כל הימים (חירם שלח את השליחים אל שלמה) כיוון שחירם אהב את דוד לאורך כל השנים שבהם היה חי, ועכשיו רצה להמשיך את יחסי הידידות עם שלמה בנו⁴⁶⁶: (טז) וישלח שלמה אל חירם החזיר תשובה לחירם עם השליחים שחירם שלח אליו,⁴⁶⁷ לאמר כך אמר שלמה בדברי השליחות ששלח ביד שליחי חירם⁴⁶⁸: (יז) אתה ידעת את דוד אבי כי לא יכל לבנות בית לשם יקוק אלהיו אתה יודע שדוד אבי לא היה רשאי לבנות את בית המקדש,⁴⁶⁹ מפני המלחמה אשר סבבהו (הסיבה שאבי דוד לא היה יכול לבנות את בית המקדש היא) מפני שהיה טרוד במלחמות שהקיפו אותו,⁴⁷⁰ עד תת יקוק אתם תחת כפות רגלי והיום כל האויבים של ישראל נמסרו בידיי, וכבר אינני עסוק יותר

חיבר לחנים למשלים שכתב, לכל משל היה לחן אחר. בפירוש נוסף כתב שהכוונה לספר משלי שיש בו אלף וחמישה פסוקים. מלבי"ם: הכוונה לספר שיר השירים בו השיר האחרון מתחיל "... אלף כסף".⁴⁵⁹ מצודות + רש"י. בשם חז"ל הוסיף רש"י שהכוונה ששלמה אמר על כל עץ או בעל חיים למה התורה גזרה דווקא להביא אותו לצורך מסוים, כמו שהתורה כתבה שהמצורע נטהר על ידי עץ ארז ואזוב. תרגום: הכוונה היא ששלמה המלך התנבא על מלכי בית דוד שעתידים למלוך גם בעולם הזה וגם בעולם הבא.

⁴⁶⁰ מצודות.

⁴⁶¹ מצודות.

⁴⁶² רד"ק. מלבי"ם: הכוונה היא שהמלכים היו שולחים שלוחים לשמוע את דברי חכמתו של שלמה.

⁴⁶³ רד"ק.

⁴⁶⁴ מצודות. מהר"י קרא הביא בשם חז"ל שהכוונה לחרה העדולמי שלמוד היה לאהוב את שבט יהודה. מלבי"ם: בניגוד למסופר אצל דוד שם כתוב שחירם שלח אליו מלאכים, כאן כתוב שחירם שלח אל שלמה עבדים. הסיבה היא שלא היה לחירם ברית עדיין עם דוד, ולכן היה צריך לשלוח אליו קודם כל שליחים נכבדים על מנת שיכרתו ברית עם דוד. לעומת זה אצל שלמה כבר הייתה ברית עוד מימי דוד, ולכן היה ניתן להסתפק בשליחת עבדיו.

⁴⁶⁵ תרגום.

⁴⁶⁶ תרגום.

⁴⁶⁷ רד"ק.

⁴⁶⁸ עפ"י הגר"א בפירושו לספר יהושע פרק א' פסוק א'.

⁴⁶⁹ רש"י.

⁴⁷⁰ תרגום. רד"ק: שלמה לא אמר את הטעם האמיתי שהקב"ה לא הרשה לדוד לבנות את בית המקדש, מפני כבודו של דוד. כמו"כ הסביר שהכוונה במלחמות שסיבבו את דוד אינה לאויבים אלא שכל מלחמה הקיפה את דוד. מהר"י קרא: הסיבה שהיה אסור לדוד לבנות את בית המקדש היא בגלל המלחמות שהקיפו אותו. מלבי"ם: על ידי בניית בית המקדש, יהיה לבני ישראל מנוחה מאויביהם, ולכן דוד לא היה יכול לבנות את בית המקדש, כדי שבניית בית המקדש לא תהיה אצלו לשום המנוחה מהאויבים, אלא לשם ה'. זוהי הסיבה שרק שלמה שהובטח לו שיהיה לו מנוחה מאויביו היה יכול לבנות את בית המקדש. כמו"כ כתב המלבי"ם שאין מצווה לבנות את בית המקדש, אלא יש מצווה שאם בונים את בית המקדש, שיהיה הדבר לשם ה'.

במלחמות⁴⁷¹: (יח) וְעֵתָה הִנִּיחַ יְקֹנֵק אֱלֹהֵי לִי מִסְבִּיב ה' נִתַּן לִי עֲכָשִׁיו מִנוּחָה מִכֹּל אוֹיְבָי שִׁמְקִיפִים אוֹתִי, ולכן יש עליי מצווה עכשיו לבנות את בית המקדש,⁴⁷² אֵינִי שֹׁטֵן אִין מִקְטָרְג שִׁפְרִיעֵ לִי,⁴⁷³ וְאֵינִי פִּגְעֵ רַע וְאִין דָּבָר רַע שִׁפְגַע בִּי וַיִּמְנַע מִמֶּנִּי לִבְנוֹת אֶת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ⁴⁷⁴: (ט) וְהִנֵּנִי אֹמֵר לִבְנוֹת בֵּית לְשֵׁם יְקֹנֵק אֱלֹהֵי אֲנִי אוֹמֵר עֲכָשִׁיו שֶׁאֲנִי רוֹצֵה לִבְנוֹת בֵּית לְשֵׁם ה' אֱלֹהֵי, אֲנִי רוֹצֵה לִבְנוֹת עֲכָשִׁיו אֶת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ,⁴⁷⁵ כִּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְקֹנֵק אֱלֹהֵי דָּוִד אָבִי אֲנִי רוֹצֵה לִבְנוֹת אֶת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ כִּמוֹ שֶׁה' אֹמֵר לְדָוִד אֲבִי, ה' דִּבֶּר יְקֹנֵק אֱלֹהֵי דָּוִד אָבִי:⁴⁷⁷ בְּנֵה אֲשֶׁר אֶתֶּן תַּחְתֶּיךָ עַל כְּסֶאֱדָה הוּא יִבְנֶה הַבַּיִת לְשֵׁמִי הֵבֵן שְׁלֶךְ שִׁיִּשְׁבֵּב בְּמִקְוֹמְךָ עַל כִּסֵּא הַמַּלְכוּת, הֵבֵן שִׁימְלֹךְ בְּמִקְוֹמְךָ, הוּא זֶה שִׁיבְנָה אֶת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ⁴⁷⁸: (כ) וְעֵתָה עֲכָשִׁיו, כִּשְׁאֲנִי רוֹצֵה לִבְנוֹת אֶת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, צִוָּה וַיִּכְרְתוּ לִי אֲרָזִים מִן הַלְּבָנוֹן אֲנִי (שְׁלֵמָה) מִבְּקֵשׁ מִמֶּךָ (חִירָם) לְצוּוֹת עַל עֲבָדֶיךָ לְכַרוֹת עֲצֵי אֲרָזִים בְּאֶרֶץ הַלְּבָנוֹן עַל מִנֵּת שְׁעֵצִים אֱלֹהֵי יִשְׁמְשׁוּ לִבְנִינִי בֵּית הַמִּקְדָּשׁ,⁴⁷⁹ וְעַבְדֵי יִהְיוּ עִם עֲבָדֶיךָ הַעֲבָדִים שְׁלִי יַעֲזְרוּ לְעֲבָדֶיךָ לְכַרוֹת אֶת עֲצֵי הָאֲרָזִים,⁴⁸⁰ וְשָׂכַר עֲבָדֶיךָ אֶתֶּן לָךְ כְּכֹל אֲשֶׁר תֹּאמַר אֲנִי אֶשְׁלֵם כֹּל מַחִיר שֶׁתִּקְבַּע תִּמְוֹרֵת כְּרִיתֵת עֲצֵי הָאֲרָזִים עַל יְדֵי עֲבָדֶיךָ,⁴⁸¹ כִּי אֵתָה יִדְעָתָ כִּי אֵינִי בָּנוֹ אִישׁ יִדְעֵ לְכַרֵּת עֲצִים כְּצִדְנִים (הַסִּיבָה שֶׁאֲנִי מִבְּקֵשׁ מִכֶּם לְכַרוֹת אֶת עֲצֵי הָאֲרָזִים הֵיא) מִכִּיוּן שֶׁאֵתָה יוֹדַע שֶׁאִין מִיִּשְׁהוּ בְּעַם יִשְׂרָאֵל שִׁיּוֹדַע לְכַרוֹת אֶת הָעֲצִים טוֹב יוֹתֵר מֵאֲנָשֵׁי צִידוֹן (צִידוֹן הֵייתָה קְרוּבָה לְצוֹר וְשִׁנְיָהם הֵיוּ תַחַת שְׁלִטוֹנוֹ שֶׁל חִירָם)⁴⁸²: (כא) וַיְהִי כִּשְׁמִיעַ חִירָם אֶת דְּבָרֵי שְׁלֵמָה וַיִּשְׁמַח מְאֹד חִירָם שֶׁמַּח מְאֹד כִּשְׁשִׁמַּע אֶת דְּבָרֵי שְׁלֵמָה, מִשּׁוּם שֶׁהִיָּה בְּהֵם חֲכֵמָה רַבָּה. שְׁלֵמָה בְּחֹכְמָתוֹ לֹא בִיקֵשׁ מִחִירָם אֶת עֲזָרָתוֹ בְּחִינָם בְּגַלְל אֲהַבְתּוֹ לְדָוִד, אֲלֵא הִצִּיעַ לְשֵׁלֵם תִּמְוֹרֵת עֲבוֹדַת הַצִּידוֹנִים,⁴⁸³ וַיֹּאמֶר כֵּךְ אֹמֵר חִירָם לְאַחַר שֶׁשִּׁמַּע אֶת דְּבָרָיו שֶׁל שְׁלֵמָה: בְּרוּךְ יְקֹנֵק הַיּוֹם אֲשֶׁר נָתַן לְדָוִד בֶּן חָכָם עַל הָעָם הָרַב הַזֶּה בְּרוּךְ ה' שֶׁנָּתַן לְדָוִד בֶּן חָכָם כִּמוֹ שְׁלֵמָה שֶׁמוֹלֵךְ עַל עַם יִשְׂרָאֵל שֶׁהוּא עִם גְּדוֹל⁴⁸⁴: (כב) וַיִּשְׁלַח חִירָם אֶל שְׁלֵמָה חִירָם שֶׁלַח שְׁלִיחִים נוֹסְפִים

⁴⁷¹ מצודות. רד"ק: הסיבה לקרי ולכתיב (בכתיב כתוב "רגלו") הינה בגלל שהקב"ה הניח גם את אויביו של דוד תחת כפות רגליו, ולא רק תחת כפות רגליו של שלמה.

⁴⁷² רד"ק.

⁴⁷³ מצודות.

⁴⁷⁴ מצודות.

⁴⁷⁵ תרגום.

⁴⁷⁶ תרגום.

⁴⁷⁷ עפ"י הגר"א בפירושו לספר יהושע פרק א' פסוק א'.

⁴⁷⁸ תרגום.

⁴⁷⁹ מצודות. יש מחלוקת במפרשים לגבי מיקום הלבנון. מצודות סובר ששטח הלבנון היה בשליטתו של חירם ליד צור, ואילו רד"ק סובר שהלבנון היה בארץ ישראל, ושלמה ביקש מחירם לשלוח את עבדיו למקום בארץ ישראל כדי לכרות את העצים. מלבי"ם: סובר שהיו שני מקומות שנקראו בשם לבנון. שלמה התחיל בבקשה קטנה מאת חירם, ולאט לאט ביקש ממנו יותר ויותר. בתחילה ביקש ממנו שישלח לו ללבנון שבארץ ישראל עבדים שיכרתו שם את העצים. חירם הבין מבקשתו של שלמה, ששלמה בעצם מבקש יותר מכך, שהרי אם כל בקשתו של שלמה הייתה רק שחירם ישלח אליו כורתים עצים, לא היה שלמה מאריך לדבר על מניעת בניין ביהמ"ק מדוד אביו. לכן הציע חירם לשלוח לשלמה עצים מהלבנון שבתחום ממלכתו ולא רק כורתים עצים.

⁴⁸⁰ מצודות.

⁴⁸¹ תרגום. מהר"י קרא: שלמה אמר בדבריו שרק את שכר העבדים ישלם אך את שכר העצים עצמם לא ישלם.

⁴⁸² מצודות.

⁴⁸³ רלב"ג וכן רמז שלמה בחכמתו שהבית נבנה על מנת להכניע את אויבי ישראל וכך יהיה גם גורלו של חירם באם יפר את הברית עם ישראל. חכמתו של שלמה הייתה בשילוב דברי הפיוס והאיום כאחד.

⁴⁸⁴ מצודות.

לשלמה, ⁴⁸⁵ לְאָמַר כִּךְ אָמַר חִירָם לְשִׁלְמָה עַל יַדֵּי עֲבָדָיו: ⁴⁸⁶ שְׁמַעְתִּי אֶת אֲשֶׁר שָׁלַחְתָּ אֵלַי אֲנִי שָׁמַעְתִּי אֶת הַדְּבָרִים שֶׁמִּסְרַת לִי עַל יַדֵּי הַשְּׁלִיחִים, ⁴⁸⁷ אֲנִי אֶעֱשֶׂה אֶת כָּל חֲפָצְךָ אֲנִי אֶעֱשֶׂה כָּל מַה שֶׁבִּיקֶשֶׁת (עֲבָדֵי יִכְרְתוּ אֶת הָעֵצִים), ⁴⁸⁸ בְּעֵצֵי אֲרָזִים וּבְעֵצֵי בְרוֹשִׁים עֲבָדֵי לֹא יִסְתַּפְּקוּ בְּכִרְיַת עֵצֵי אֲרָזִים, אֲלֵא יִכְרְתוּ לָךְ גַּם עֵצֵי בְרוֹשִׁים ⁴⁸⁹: (כג) עֲבָדֵי יָרְדוּ מִן הַלְּבָנוֹן יָמָּה עֲבָדֵי יִכְרְתוּ אֶת הָעֵצִים בַּלְּבָנוֹן וְאַחֵר כִּךְ יִוְרִדוּ אֶת הָעֵצִים אֶל הַיָּם הַסְּמוּךְ לַלְּבָנוֹן, ⁴⁹⁰ וְאֲנִי אֲשִׁימָם דְּבָרוֹת בַּיָּם אֲנִי (הַכּוֹוֹנָה הִיא לְעֲבָדָיו שֶׁל חִירָם) אֲשִׁים אֶת קוֹרוֹת עֵצֵי הָאָרֶז וְעֵצֵי הַבְּרוֹשׁ הַקְּשׁוּרוֹת בַּיָּם, ⁴⁹¹ עַד הַמְּקוֹם אֲשֶׁר תִּשְׁלַח אֵלַי אֲשִׁלַּח אֶת הַקְּשׁוּרוֹת הַקְּשׁוּרוֹת עַד הַמְּקוֹם שֶׁאַתָּה רוֹצֵה שֶׁאֲנִי אֲשִׁלַּח לָךְ אוֹתָם. עַל יַדֵּי קְשִׁירַת קוֹרוֹת הָעֵצִים, הִיָּה נִיתֵן לְהִנְהִיג אֶת הָעֵצִים בַּיָּם כַּמִּין רַפְסוּדוֹת. חִירָם אָמַר שֶׁעֲבָדָיו יִשְׂטוּ אֶת הַקְּשׁוּרוֹת הַקְּשׁוּרוֹת מִלְּבָנוֹן לְמְקוֹם בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אֲלֵיו יִבְחַר שֶׁלְמָה לְהִנְהִיג אֶת הַקְּשׁוּרוֹת, ⁴⁹² וְנִפְצְתִים שָׁם בְּמְקוֹם בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁתִּבְחַר, יִתִּירוּ עֲבָדֵי אֶת הַקְּשָׁרִים וְיִפְרִידוּ אֶת הַקְּשׁוּרוֹת, ⁴⁹³ וְאַתָּה תִּשָּׂא הָעֲבָדִים שֶׁלְךָ יִישְׂאוּ אֶת הַקְּשׁוּרוֹת מִהַמְּקוֹם בּו הוֹתֵרוּ הַקְּשָׁרִים, וְיִבְיֵאוּ אוֹתָם אֶל הַמְּקוֹם בּו אֵתָּה תִּבְנֶה אֶת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, ⁴⁹⁴ וְאַתָּה תִּעֲשֶׂה אֶת חֲפָצֵי לְתֵת לְחֵם בֵּיתִי כַּתְּמוּרָה לְעִבּוּדֵת כּוֹרְתֵי הַקְּשׁוּרוֹת וְתִמְוֹרַת הַקְּשׁוּרוֹת עֲצֵמָן, אֵתָּה תִּמְלֵא אֶת רְצוֹנִי וְתִפְרַנֵּס אוֹתִי וְאֵת אֲנָשֵׁי בֵיתִי ⁴⁹⁵: (כד) וַיְהִי חִירוֹם נָתַן לְשִׁלְמָה עֵצֵי אֲרָזִים וְעֵצֵי בְרוֹשִׁים כָּל חֲפָצוֹ חִירוֹם נָתַן לְשִׁלְמָה אֶת כָּל כִּמּוֹת עֵצֵי הָאָרֶז וְעֵצֵי הַבְּרוֹשׁ אֲלֵיו הִיָּה זָקוּק שֶׁלְמָה ⁴⁹⁶: (כה) וְשִׁלְמָה נָתַן לְחִירָם שֶׁלְמָה נָתַן לְחִירָם תְּמוֹרַת הָעֵצִים: עֲשָׂרִים אֶלֶף כֹּר חֲטִיִּם עֲשָׂרִים אֶלֶף (20,000) כּוֹר חֲטִיִּים (כּוֹר הִיא מִידָה שֶׁבָּה הִיוּ מוֹדָדִים בְּזִמְנֵן הַתְּנַ"ךְ), מִכְּלַת לְבֵיתוֹ (שֶׁלְמָה נָתַן לְחִירוֹם עֲשָׂרִים אֶלֶף כּוֹרִים) כְּדֵי שִׁיְהִי לוֹ וְלֹאֲנָשֵׁי בֵיתוֹ לְמֵאכֶל, ⁴⁹⁷ וְעֲשָׂרִים כֹּר שֶׁמֶן כְּתִית (וּכְן נָתַן שֶׁלְמָה לְחִירָם) עֲשָׂרִים (20) כּוֹר שֶׁמֶן הָעֲשׂוּי מִזֵּיתִים כְּתוּשׁוֹת, ⁴⁹⁸ כֹּה יִתֵּן שִׁלְמָה לְחִירָם שָׁנָה בְּשָׁנָה כִּךְ נָתַן שֶׁלְמָה לְחִירָם בְּכָל שָׁנָה מֵהַשָּׁנִים שֶׁעֲבָדֵי חִירָם כְּרָתוּ אֶת הָעֵצִים לְשִׁלְמָה. בְּכָל שָׁנָה שֶׁעֲבָדֵי חִירָם כְּרָתוּ אֶת הָעֵצִים לְשִׁלְמָה, הִיָּה שֶׁלְמָה נוֹתֵן לְחִירָם עֲשָׂרִים אֶלֶף כּוֹר חֲטִיִּים וְעֲשָׂרִים כּוֹר שֶׁמֶן הָעֲשׂוּי מִזֵּיתִים כְּתוּשׁוֹת ⁴⁹⁹: (כו) וַיִּקְוֶן נָתַן חֲכֵמָה לְשִׁלְמָה כִּפְּאֲשֶׁר דִּבֶּר לוֹ ה'

⁴⁸⁵ תרגום.

⁴⁸⁶ עפ"י הגר"א בפירושו לספר יהושע פרק א' פסוק א'.

⁴⁸⁷ תרגום.

⁴⁸⁸ מצודות. מלבי"ם: הכוונה שחירם יעשה לא רק את מה ששלמה ביקש, אלא את מה ששלמה רוצה בליבו למרות שלא ביקש על כך, והיינו עצם שליחת העצים מהלבנון.

⁴⁸⁹ מצודות. אולם לכאורה קשה על פירושו משום שבסיפור הדברים בספר דברי הימים מסופר ששלמה ביקש גם עצי ברוש ועצי אלמוגים.

⁴⁹⁰ מצודות.

⁴⁹¹ מצודות.

⁴⁹² מצודות.

⁴⁹³ מצודות.

⁴⁹⁴ מצודות.

⁴⁹⁵ מצודות. מהר"י קרא: צור יושבת על מבוא ים ולכן אין שם תבואה, וזוהי הסיבה שחירם היה צריך ששלמה יפרנס אותו ואת אנשי ביתו.

⁴⁹⁶ תרגום.

⁴⁹⁷ מצודות.

⁴⁹⁸ מצודות וכתב שבגלל שחירם הוסיף מעצמו ונתן לשלמה גם את עצי הברוש למרות ששלמה לא ביקש אותם, שלמה הוסיף ונתן לחירם גם שמן העשוי מזיתים כתושות למרות שחירם לא ביקש אותם. מהר"י קרא: שמן העשוי מזיתים כתושות אינו מעלה שמרים כמו שמן רגיל.

⁴⁹⁹ מצודות.

נתן לשלמה חכמה, כמו שה' הבטיח לו. חכמה זו ניכרת במיוחד בבניינים אותם בנה שלמה,⁵⁰⁰ וַיְהִי שְׁלֹמֹה בֵּין חִירָם וּבֵין שְׁלֹמֹה הָיָה שְׁלוֹם בֵּין חִירָם לְשֹׁלֹמֹה. חִירָם רָצָה לְחַיֹּת בְּשָׁלוֹם עִם שְׁלֹמֹה בְּגַלְל שְׂרָאָה אֵת חֲכַמְתּוֹ שֶׁל שְׁלֹמֹה וְלִכְן הִבְרִית שְׁבִין חִירָם לְשֹׁלֹמֹה הַיִּיתָה חֻזְקָה יוֹתֵר מִהִבְרִית שֶׁהָיָה לְשֹׁלֹמֹה עִם שָׂאֵר הַמְּלָכִים שֶׁהִקִּיפוּ אוֹתוֹ,⁵⁰¹ וַיִּכְרְתוּ בְרִית שְׁנֵי־הֵם חִירָם כֶּרֶת בְּרִית עִם שְׁלֹמֹה בְּגַלְל שֶׁהִעֲרִיךְ אֵת חֲכַמְתּוֹ⁵⁰²: (כז) וַיַּעַל הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה מִסַּלְמָה יִשְׂרָאֵל שְׁלֹמֹה הֶעֱלָה מִסַּ וְגָבָה אוֹתוֹ מִכָּל יִשְׂרָאֵל,⁵⁰³ וַיְהִי הַיָּמִים שְׁלֹשִׁים אֶלֶף אִישׁ הַמַּס אוֹתוֹ הֵטִיל שְׁלֹמֹה הָיָה שְׁשֹׁלוֹשִׁים שֶׁלֶף (30,000) אֲנָשִׁים מִיִּשְׂרָאֵל הָיוּ צָרִיכִים לִלְכֹת וּלְכַרֹת עֲצִים בְּלִבְנוֹן יַחַד עִם עֲבָדָיו שֶׁל חִירָם⁵⁰⁴: (כח) וַיִּשְׁלַחֵם לְבָנוֹנָה עֲשָׂרַת אֶלְפִים בַּחֹדֶשׁ בְּכָל חוֹדֶשׁ שֶׁל שְׁלֹמֹה לְבָנוֹן עֲשָׂרַת אֶלְפִים אֲנָשִׁים מֵתוֹךְ שְׁלֹשִׁים אֶלֶף הָאֲנָשִׁים שֶׁגָבָה כְּמִס,⁵⁰⁵ תְּלִיפֹת הָאֲנָשִׁים שֶׁשֶׁלַח שְׁלֹמֹה הָיוּ מֵתַחֲלָפִים בְּאוֹפֵן הַבַּא: ⁵⁰⁶ חֹדֶשׁ יִהְיוּ בְּלִבְנוֹן חוֹדֶשׁ אֶחָד הָיוּ אוֹתָם אֲנָשִׁים בְּלִבְנוֹן וְכִרְתּוֹ עֲצִים,⁵⁰⁷ שְׁנַיִם חֹדָשִׁים בְּבֵיתוֹ וְשְׁנַיִם חוֹדָשִׁים בִּילוֹ הָאֲנָשִׁים בְּבֵית עַד שֶׁהִגִּיעַ תּוֹרֵם לְעֹלֹת שׁוֹב וּלְכַרֹת עֲצִים. שְׁלוֹשִׁים אֶלֶף הָאֲנָשִׁים הָיוּ מֵחֻלְקִים לְשֹׁלֹשָׁה סַבְבִּים, וּבְכָל חוֹדֶשׁ הַסְּתַיִם סַבֵּב אֶחָד. בְּכָל סַבֵּב הָיוּ עֲשָׂרַת אֶלְפִים אֲנָשִׁים בְּלִבְנוֹן, וְעֲשָׂרִים אֶלֶף נִשְׂאָרוֹ בְּבֵית. כִּשְׁהַסְּתַיִם סַבֵּב, עֲשָׂרַת אֶלְפִים הָאֲנָשִׁים שֶׁהָיוּ בְּלִבְנוֹן הָיוּ מֵחֻלְפִים עַל יְדֵי עֲשָׂרַת אֶלְפִים מֵהָאֲנָשִׁים שֶׁנִּשְׂאָרוֹ בְּבֵית (מֵתוֹךְ עֲשָׂרִים אֶלֶף שֶׁהָיוּ שִׁם) עַד שֶׁעָבַר חוֹדֶשׁ נֹסֵף, אִזּוֹ הָיוּ עוֹלָמִים עֲשָׂרַת אֶלְפִים הָאֲנָשִׁים שֶׁנִּשְׂאָרוֹ בְּבֵית בְּשְׁנַיִם הַסַּבְבִּים הָרֵאשׁוֹנִים וּמֵחֻלְפִים אֵת הָאֲנָשִׁים שֶׁעָלוּ לְבָנוֹן בְּסַבֵּב הַשְּׁנַיִ. לְאַחַר שֶׁעָבְרוּ שְׁלוֹשָׁה סַבְבִּים, חָזְרוּ הָאֲנָשִׁים מֵהַסַּבֵּב הָרֵאשׁוֹן לְעֹלֹת לְבָנוֹן, וְכֵן נִמְשַׁךְ הַדְּבָר וְחָזַר עַל עֲצֻמוֹ עַד שֶׁסִּימּוֹ לְכַרֹת אֵת הָעֲצִים,⁵⁰⁸ וַאֲדָנִיָּם עַל הַמַּס אֲדוֹנֵי־הָיָה אַחֲרָי לְגִיִּס אֵת הָאֲנָשִׁים וּמְכַרִּיחַ אוֹתָם לִלְכֹת לְבָנוֹן כִּשֶׁהִגִּיעַ תּוֹרֵם לִלְכֹת לִשְׁם⁵⁰⁹: (כט) וַיְהִי לְשֹׁלֹמֹה שִׁבְעִים אֶלֶף נִשְׂאָרֵם סָבֵל (חוֹץ מֵאוֹתָם שְׁלֹשִׁים אֶלֶף אִישׁ שֶׁהָיוּ כוֹרְתֵי הָעֲצִים) הָיוּ לְשֹׁלֹמֹה שִׁבְעִים אֶלֶף (70,000) סַבְלִים שֶׁהָיוּ סוֹחְבִים אֵת הָאֲבָנִים עַל כְּתֻפֵיהֶם מֵהַמְּחַצֵּב וְעַד לְמִקְוֵם שֶׁבּוּ בָּנָה שְׁלֹמֹה אֵת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ,⁵¹⁰ וְשִׁמְנֵים אֶלֶף חִצֵּב בְּהָר (וְכֵן הָיוּ לְשֹׁלֹמֹה) שְׁמוֹנִים אֶלֶף (80,000) אִישׁ שֶׁעָבְדוּ בְּתוֹר חוֹצְבֵי אֲבָנִים מֵהָהָר⁵¹¹: (ל) לְבָד מְשָׂרֵי הַנִּצְבִּים לְשֹׁלֹמֹה אֲשֶׁר עַל הַמְּלָאכָה מִסַּפֵּר הָאֲנָשִׁים שֶׁעָבְדוּ בְּעִבּוֹדוֹת (הַסַּבְלִים וְהַחוֹצְבִים) אִינוּ כּוֹלֵל אֵת שְׂרֵי הַנִּצְבִּים שֶׁהֵם הָאֲנָשִׁים שֶׁהָיוּ אַחֲרָיִם עַל עֲשִׂיַת הַמְּלָאכָה,⁵¹² שְׁלֹשֶׁת אֶלְפִים וְשִׁלְשׁ מֵאוֹת

⁵⁰⁰ רד"ק.

⁵⁰¹ מצודות + רד"ק. מלבי"ם: הסיבה שחירם כרת ברית עם דוד היא משום שדוד היה איש מלחמות, וכאן חירם כרת ברית עם שלמה בגלל חכמתו הרבה.

⁵⁰² רלב"ג.

⁵⁰³ מצודות.

⁵⁰⁴ מצודות. רש"י: המס נועד לכלכל את עלותם של שלושים אלף האנשים שהלכו לעזור לעבדיו של חירם לכרות את העצים. רד"ק: למרות שהכתוב מספר בהמשך שעבדיו של שלמה לא היו מעם ישראל, כריתת העצים לא נחשבת לעבודה קשה, ולכן היא התאימה יותר לאנשים מבני ישראל מאשר עבודות כמו חציבת האבנים וכדומה. מלבי"ם: עבדיו של שלמה עזרו לעבדיו של חירם לכרות את העצים הגדולים מהלבנון שבתחום ממלכתו של חירם. כאן מסופר שעוד שלושים אלף איש היו כורתים עצים קטנים בלבנון שבתחום ארץ ישראל.

⁵⁰⁵ מצודות.

⁵⁰⁶ מצודות.

⁵⁰⁷ מצודות.

⁵⁰⁸ מצודות.

⁵⁰⁹ מצודות.

⁵¹⁰ מצודות.

⁵¹¹ מצודות. כמו"כ כתב שבדברי הימים כתוב שהסבלים והחוצבים היו גרים, וייתכן שהיו אלה הגבעונים.

⁵¹² מצודות.

היו שלשת אלפים שלש מאות (3300) אנשים שהיו אחראים על עשיית המלאכה,⁵¹³ **הָרָדִים בְּעַם הָעֵשִׂים בְּמִלְאָכָה** האחראים שלטו ומשלו על האנשים שעבדו בעבודות השונות (הסבלים והחוצבים)⁵¹⁴: **(לֹא) וַיֵּצֵאוּ הַמֶּלֶךְ וַיִּסְעוּ אֲבָנִים גְּדֹלוֹת אֲבָנִים יְקָרוֹת** שלמה ציווה לעקור מההר אבנים גדולות וכבדות,⁵¹⁵ **לְיֵסֵד הַבַּיִת** האבנים הכבדות ישמשו כיסודות לבית המקדש,⁵¹⁶ **אֲבָנֵי גְזִית** (וכן ציווה שלמה להביא לצורך בניין בית המקדש) אבנים המסותתות בצורה מדוייקת⁵¹⁷: **(לֵב) וַיִּפְסְלוּ בְנֵי שְׁלֹמֹה וּבְנֵי חִירוֹם הַבּוֹנִים** של שלמה וחירם החליקו את האבנים והכינו אותם בצורה מדוייקת, כך שכל האבנים היו בגודל זהה (חירם שלח לשלמה אנשים שיעזרו לו גם במלאכת החלקת האבנים),⁵¹⁸ **וְהַגְבָּלִים** אנשים הגרים במקום שנקרא "גבל" גם פיסלו את האבנים יחד עם עבדי שלמה וחירם,⁵¹⁹ **וַיְכִינוּ הָעֵצִים וְהָאֲבָנִים לְבֵנֹת הַבַּיִת** הבונים של שלמה וחירם הכינו את העצים והאבנים שימשו לבניין בית המקדש⁵²⁰:

מלכים א פרק ו

(א) וַיְהִי בְשִׁמוֹנִים שָׁנָה וָאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה לְיֵצֵאת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לאחר שעברו ארבע מאות ושמונים (480) שנה מיציאת בני ישראל ממצרים,⁵²¹ **בְּשָׁנָה הָרְבִיעִית** בשנה הרביעית למלכות שלמה על

⁵¹³ **מצודות** ובאשר לסתירה מדברי הימים שם משמע שהיו שלשת אלפים ושש מאות אחראים כתב שהכוונה שהיו שלש מאות אנשים נוספים שהיו אחראים על האחראים. **רש"י** כתב שהיו עבדים נוספים, אלא שעבדים אלה היו עובדים בעבודות שלא היו קשורות לבית המקדש, אלא בעבודות הקשורות לערי האוצרות של שלמה.

⁵¹⁴ **מצודות**.

⁵¹⁵ **מצודות**. **מלבי"ם**: אבנים גדולות היינו בכמות ויקרות היינו באיכות.

⁵¹⁶ **מצודות**.

⁵¹⁷ **מצודות** בפירושו הראשון. בפירושו השני כתב שהכוונה היא שהאבני הגזית מוסב על הנאמר לפני כן שיהיו יסודות לבית המקדש, ולמרות שבדרך כלל לא מקפידים שאבני היסוד יהיו מסותתות (שהרי לא ניתן לראותם), שלמה הקפיד גם על יופים של אבנים אלה משום שרצה שהכל בבית המקדש יהיה מושלם. **רש"י**: למרות האיסור לסתת את אבני בית המקדש בכלי מתכת, הכוונה היא שהיה אסור לסתת את האבנים בבניין בית המקדש עצמו, אך היה מותר לסתת את האבנים בחוץ ולאחר מכן להכניסם לבפנים ולבנות איתם. **רד"ק**: הכוונה באבני גזית היא לאבנים שהיו במידה ידועה וקבועה ולא דווקא לאבנים מסותתות. (גם לפרשנים האחרים צריך לומר שהיו לאבני הגזית מידות קבועות, אלא שהכוונה היא שהיו מסתתים אותם במידה קבועה.)

⁵¹⁸ **מצודות**.

⁵¹⁹ **מצודות**. **רד"ק** הוסיף פירוש נוסף וכתב שזהו שמם של האומנים שאומנותם היא בכך שהם מסתתים את האבנים ומחליקים אותם. בשם התרגום כתב שהכוונה לאנשים שהיו בוני קירות, שהיו נתונים תחת מרותם של עבדי שלמה וחירם שהיו האדריכלים.

⁵²⁰ **רש"י**.

⁵²¹ **תרגום הגר"א** מחשב את ארבע מאות ושמונים השנים שעברו מצאת בני ישראל ממצרים ועד לבניין בית המקדש. 40 שנה שהיו בני" במדבר, 14 שנים של כיבוש וחילוק, 369 שנה שהיה המשכן בשילה (14 השנים האחרונות שיהושע היה חי, שהרי הוא הנהיג את עם ישראל 28 שנה, + 40 של עתניאל, + 80 של אהוד, + 40 של דבורה, + 40 של געון – הכוללים גם את 7 השנים שמדין שיעבדו את בני ישראל – בניגוד לשיטת **רש"י** + 3 של אבימלך + 23 של תולע + 22 של יאיר (שנה אחת הייתה שנה משותפת לשניהם), + 18 של שיעבוד עמון, + 6 של יפתח, + 7 של אבצן, + 10 של אילון, + 8 של עבדון, + 20 של שמשון, + 39 של עלי ולמרות שכתוב שעלי שפט את ישראל במשך ארבעים שנה, ייתכן שבשנת הארבעים (מת) 13 שנה שהמשכן היה בנוב (10 שנים של שמואל + שנה של שמואל ושאל יחד + שנתיים שהיו רק של שאל) + 44 שנה שהיה המשכן בגבעון (40 של דוד + 4 של שלמה). נקודה חשובה העולה מדברי הגר"א היא שכאשר יפתח אמר למלך עזון שעברו שלש מאות שנה מיציאת מצרים, הוא לא דייק והיה הפרש של שבע שנים מיציאת מצרים, שכן לפי חישוב זה עברו רק 293 שנה מיציאת מצרים ועד ליפתח. (לפי **רש"י** יוצא שבאמת עברו 300 שנה שכן הוא סובר 40 השנים של געון אינם כוללים את 7 שנות השיעבוד תחת מדין. **רלב"ג** (בפירושו לפרק י' תועלת שבעה עשר) מחשב גם הוא את השנים שעברו מיציאת מצרים ועד לבניין בית המקדש: בספר שופטים כתוב שמיציאת מצרים ועד ליפתח עברו שלוש מאות שנה. לאחר מכן שפטו את ישראל: יפתח, אבצן, אלון הזבולוני, עבדון בן הלל – יחד שפטו במשך שלושים ואחת שנה. בתוך ארבעים שנות שיעבוד פלשתים יש לחשב גם חלק משנותיהם של שמשון ושל עלי, ממשלת שאל ושמואל הייתה במשך שלש עשרה שנה.

ישראל, ⁵²² בַּחֹדֶשׁ זֶה בַּחֹדֶשׁ שָׁבוּ זֵיו הָאֵילָנוֹת נִרְאָה בְּאַרְץ, זוהר האילנות נראה, ⁵²³ הוּא הַחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי חֹדֶשׁ זֵיו הוּא חֹדֶשׁ אֵייר שֶׁהוּא הַחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי לְמִנְיַן הַחֹדָשִׁים (חֹדֶשׁ נִסָּן הוּא הַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן), ⁵²⁴ לְמַלְךְ שְׁלֹמֹה עַל יִשְׂרָאֵל מִיָּלִים אֵלּוּ מוֹצְמֹדוֹת לְמִיָּלִים "בִּשְׁנַת הַרְבִּיעִית". בִּשְׁנַת הַרְבִּיעִית לְמַלְכוּת שְׁלֹמֹה עַל יִשְׂרָאֵל, ⁵²⁵ וַיִּבֶן הַבַּיִת לְיִקְוֶק (בַּחֹדֶשׁ אֵייר בִּשְׁנַת הַרְבִּיעִית לְמַלְכוּתוֹ שֶׁל שְׁלֹמֹה, שֶׁהִיא שְׁנַת הָאַרְבַּע מֵאוֹת וּשְׁמוֹנִים לְצֵאת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם) הִתְחִיל שְׁלֹמֹה לְבַנוֹת אֶת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ ⁵²⁶:

הַבְּנִיין הַחִיצוֹנִי שֶׁל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ:

(ב) וְהַבַּיִת אֲשֶׁר בָּנָה הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה לְיִקְוֶק מִיָּדוֹת הַמִּקְדָּשׁ אֲשֶׁר בָּנָה שְׁלֹמֹה לְשֵׁם ה' הֵן (כֹּלֵל הֵן אֶת הַהִיכָל וְהֵן אֶת קֹדֶשׁ הַקֹּדֶשִׁים אֲךָ אֵינוֹ כֹּלֵל אֶת הָאוֹלָם וְהַחֶצֶר): ⁵²⁷ שְׁשִׁים אֲמָה אֶרְבּוֹ אֹרֶךְ בְּנִיין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הִיָּה שִׁשִּׁים אֲמָה מִכִּוּוֹן מִזְרַח לְכִוּוֹן מַעֲרָב, ⁵²⁸ וְעֶשְׂרִים רְחִבּוֹ רֹחַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הִיָּה עֶשְׂרִים אֲמָה, וְשְׁלֹשִׁים אֲמָה קוֹמְתוֹ גֹּבַהּ בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הִיָּה שְׁלוּשִׁים אֲמָה: (ג) וְהָאוֹלָם הִיָּה מִן חֹדֶר כְּנִיסָה בְּקִדְמַת הַהִיכָל שֶׁשִׁמַּשׁ לְשִׁמּוּשִׁים שֶׁהִיוּ נֹצְרָכִים לְצוֹרֶךְ בֵּית הַמִּקְדָּשׁ אֲךָ לֹא הִיָּה זֶה מְכַבּוּד בֵּית הַמִּקְדָּשׁ לַעֲשׂוֹת דְּבָרִים אֱלֹהִים בְּהִיכָל עֲצָמוֹ, ⁵²⁹ עַל פְּנֵי הַיְּכָל הַבַּיִת הָאוֹלָם הִיָּה תוֹסֶפֶת עַל קֹדֶשׁ הַקֹּדֶשִׁים וְהַהִיכָל, בְּצִידוֹ הַמְּזֻרְחִי (שֶׁהִיא חֶלְקוֹ הַקִּדְמִי שֶׁל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. הָאוֹלָם עִמַּד לְפָנָיִם הַכְּנִיסָה לְהִיכָל), ⁵³⁰ עֶשְׂרִים אֲמָה אֶרְבּוֹ הַמִּידָה שֶׁל הַצֶּלַע הָאַרוּכָה שֶׁל הָאוֹלָם הִיָּתָה עֶשְׂרִים אֲמָה (גֹּבַהּ הָאוֹלָם הִיָּה מֵאַה וְעֶשְׂרִים אֲמָה כְּפִי שְׁכֵתוֹב בְּדַבְרֵי הַיָּמִים. הַכְּנִיסָה לְאוֹלָם הִיָּתָה בְּגֹבַהּ שְׁלוּשִׁים אֲמָה. גֹּבַהּ הַכְּנִיסָה אֲמָנָם לֹא מוֹזְכָר בְּפִסְקִים וְכִנְרָאָה שֶׁהִגְרִי"א לְמַד זֹאת מִגֹּבַהּ הָאוֹלָם בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ הַשְּׁנִי, שֵׁם הִיָּה גֹב הַכְּנִיסָה לְאוֹלָם בְּגֹבַהּ הַהִיכָל), ⁵³¹ עַל פְּנֵי רְחִבּוֹ הַבַּיִת אֹרֶךְ הָאוֹלָם הִיָּה מוֹנַח כְּנֶגֶד רֹחַב הַבַּיִת (כֶּךָ שְׁמִידַת עֶשְׂרִים הָאֲמָה שֶׁהוּא אֹרֶךְ הָאוֹלָם הִיָּה מוֹנַח כְּנֶגֶד רֹחַב הַבַּיִת שֶׁהִיָּה גַם הוּא עֶשְׂרִים אֲמָה), עֶשְׂרִים בְּאֲמָה רְחִבּוֹ הַמִּידָה שֶׁל הַצֶּלַע הַקְּצָרָה שֶׁל הָאוֹלָם הִיָּתָה עֶשֶׂר אֲמָה, עַל פְּנֵי הַבַּיִת וְהִיא הִיָּתָה לְמִזְרָחוֹ שֶׁל הַבַּיִת. כַּהֲמִשָּׁךְ יִשִּׁיר לְשִׁשִּׁים הָאֲמָה שֶׁל אֹרְכּוֹ (הַצֶּדֶף שֶׁל הָאוֹלָם שְׁמִידַתוֹ עֶשְׂרִים אֲמָה, נִקְרָא אֹרֶךְ, לְמִרְוֹת שֶׁהוּא הוֹנַח כְּנֶגֶד הָרֹחַב שֶׁל הַבַּיִת כֹּלּוֹ):

חֲלוֹנוֹת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ:

(ד) וַיַּעַשׂ לְבַיִת שְׁלֹמֹה עֲשָׂה לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ, חֲלוֹנָיִם שְׁקִפִּים (שְׁלֹמֹה עֲשָׂה לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ) חֲלוֹנוֹת שְׁנֵיתָן לְהַשְׁקִיף דְּרָכָם, אֲטָמִים לְכָל חֲלוֹן הִיָּה מְכַסֶּה עַל צִירִים (מַעֲיָן דֶּלֶת) בְּהֵם הִיָּה נִיתָן לְכַסּוֹת אֶת פֶּתַח הַחֲלוֹן.

⁵²² מצודות. רלב"ג בסוף פרק ז' (פסוק נא') כתב שהסיבה ששלמה לא התחיל לבנות את בית המקדש מיד כשמלך היא כדי שהוא יוכל לצבור אוצרות איתם יבנה את הבית, היות ולא רצה להשתמש באוצרות שהקדיש דוד אביו.
⁵²³ מצודות. הגר"א: כך היה נקרא חודש אייר לפני שעם ישראל גלה לבבל.
⁵²⁴ רש"י.
⁵²⁵ מצודות.
⁵²⁶ מצודות.
⁵²⁷ מצודות. הגר"א: ביהמ"ק היה כפול באורך ובגובה של המשכן ופי שלש בגובה.
⁵²⁸ מצודות.
⁵²⁹ הגר"א.
⁵³⁰ הגר"א.
⁵³¹ הגר"א.

כשהמכסה היה מונח על החלון, הוא היה אוטם את החלון ומכאן הביאור "חלוני שקופים אטומים". חלונות אלה היו גם בקדש הקדשים (אם כי שם היו קטנים יותר) בקיר הצפוני ובקיר הדרומי, אך בקיר המערבי לא היו חלונות:

היציעים (התאים שהיו מסביב לבית המקדש):

(ה) **וַיִּבֶן עַל קִיר הַבַּיִת** שלמה סמך לקירות בית המקדש, **יַצִּיעַ סָבִיב** (שלמה סמך לקירות בית המקדש) בניין צדדי, שהקיף את המקדש. בבניין זה שנקרא "יציע" היו חללים (חדרים כפי שנראה), **אֵת קִירוֹת הַבַּיִת סָבִיב לְהִיכֹל וְלְדָבִיר** שלמה בנה את היציע מסביב לקירות שהקיפו את ההיכל ואת קודש הקדשים, אך לא מסביב לקירות האולם. יוצא מכאן שהיו יציעים רק משלשה צדדים של בית המקדש, **וַיַּעַשׂ צִלְעוֹת סָבִיב** שלמה בנה קירות חיצוניים הנקראים "צלעות", שהקיפו את היציע, וכך נוצר מקום סגור ששימש כתאים, כמו שנראה בהמשך. היציע הוא החלל שנוצר בין קיר חיצוני שנקרא "צלע" לקיר של בית המקדש עצמו: (ו) היציע היה מחולק לשלש קומות: **הַיַּצִּיעַ הַתַּחְתּוֹנָה חָמֵשׁ בְּאַמָּה רְחֹבָה** הקומה התחתונה הייתה רחבה חמש אמות (רוחב זה הוא החלל שבין הצלע לקיר בית המקדש), **וְהַתִּיכְנָה שֵׁשׁ בְּאַמָּה רְחֹבָה** הקומה האמצעית של היציע הייתה רחבה שש אמות, **וְהַשְּׁלִישִׁית שֶׁבַע בְּאַמָּה רְחֹבָה** הקומה השלישית של היציע הייתה רחבה שבע אמות, **כִּי מִגְרָעוֹת נָתַן לְבַיִת סָבִיב** חוצה שלמה בנה את הקיר החיצוני של בית המקדש בצורה מדורגת, (ועל הבליטות שנוצרו, היה ניתן להניח את הקורות שישמשו לרצפה של היציעים התחתונים והאמצעיים), **לְבִלְתִּי אֲחֹז בְּקִירוֹת הַבַּיִת** הסיבה ששלמה בנה את הבית מבחוץ בצורה מדורגת היא כדי שלא יזדקקו לקדוח חורים בקיר כדי להניח את הקורות. הסבר הדבר הוא: כדי ששלמה יוכל לבנות את תקרת הקומה התחתונה של היציע, הוא עשה מדרגה של אמה בקיר החיצוני של בית המקדש, על ידי שגרע מעובי הקיר אמה (זוהי הסיבה להפרש רוחב החלל בין היציע התחתונה ליציע האמצעית). על מגרעת זו הניחו את הקורות כדי לבנות את תקרת הקומה התחתונה של היציע, ששימשה גם כריצפת הקומה האמצעית של היציע (גם בין הקומה האמצעית של היציע לקומה העליונה, עשה שלמה שקע נוסף, וגרע מעובי הכותל אמה, כדי שיוכל להניח על אמה זו קורות לבניית תקרת הקומה האמצעית שהיא רצפת הקומה העליונה)⁵³²: (ז) **וְהַבַּיִת בְּהִבְנָתוֹ** כאשר הבית נבנה מעצמו. הגר"א הביא כאן את מדרש חז"ל שלאחר שהסבלים הביאו את האבנים למקום בניין בית המקדש, האבנים עלו מעצמם זה על זה, **אָבֵן שְׁלֵמָה מִסַּע נִבְנָה** כאשר בית המקדש נבנה מעצמו) הוא נבנה מאבנים שלמות כפי שהן נחצבו במחצבה, ולכן לא רצה שלמה לקדוח חורים באבנים ובמקום זאת בנה את הקיר החיצון של בית המקדש בצורה מדורגת על מנת שיוכל להניח על המגרעות את הקורות בלי לקדוח בהם חורים, **וּמִקְבוֹת פְּטִישֵׁי בְרוֹזל, וְהַגְרָזָן** כלי שמשמש גם כן לבניין באבן, **כָּל כְּלֵי בְרוֹזל** וכן כל כלי שיש בו ברוזל, בנוסף למקבות ולגרזן, **לֹא נִשְׁמַע בְּבַיִת בְּהִבְנָתוֹ** (קולם של כלי הברזל שהוזכרו) לא נשמע בזמן

⁵³² לגבי אורך התאים לא מצאנו כאן מידה. הרב אמיר בן אורי שליט"א בספר "והבית בהיבנותו" למד מבית המקדש השני שם היו התאים שתיים עשרה אמות כל אחת. אמנם דבר זה תלוי במחלוקת הראשונים אותה הזכרנו בהקדמה לספר האם ניתן ללמוד מבית המקדש השני אל בית המקדש הראשון או לא.

שבנו את בית המקדש, לא השתמשו בהם כדי לתקן את האבנים אחרי שהן נחצבו מההר, אלא השתמשו באבנים רק כפי שנחצבו⁵³³:

הכניסה לתאים:

(ח) פֶּתַח הַצֵּלַע הַתִּיכָנָה הפתח של הקומה האמצעית שביציעים, אֶל כְּתֵף הַבַּיִת הַיְמָנִית (הפתח של הקומה האמצעית שביציעים היה) אל הצד הימני של בית המקדש, כלומר: פתח הכניסה לצלע האמצעית היה מצד צפון של בית המקדש,⁵³⁴ וּבְלִוְיָם מדרגות העולות בצורה סיבובית עמדו מחוץ ליציעים. מדרגות אלה היו בתוך עמוד חלול ועגול (אמנם בבירור הדברים מצאנו דעות שונות לגבי המיקום המדויק של מדרגות אלו וכן לא מצאנו את מידתן), יַעֲלוּ עַל הַתִּיכָנָה מדרגות אלו עלו אל היציע האמצעי, אל הפתח המוזכר בראש הפסוק, וּמִן הַתִּיכָנָה אֶל הַשְּׁלֵשִׁים וכן היו מדרגות מהיציע בקומה השנייה, ליציע שבקומה השלישית (בנוסף, היה פתח רגיל לקומה התחתונה של היציע):

תקרת בית המקדש וסיום בניית היציעים:

(ט) וַיִּבְנֶן אֶת הַבַּיִת וַיְכַלֵּהוּ שלמה בנה את בית המקדש וסיים לבנות את ארבעת קירות בית המקדש, וַיִּסְפְּן אֶת הַבַּיִת גְּבִים שלמה כיסה את הבית בתקרה העשויה גבים. הכוונה לכיפה אחת גדולה עשויה מאבנים שהייתה כנראה במרכז גג בית המקדש, וַשְּׂדֵרֶת בְּאַרְזִים ומתחת לתקרת הכיפה היו מונחים קורות של עצי ארז על מנת שיהיה ניתן ללכת על גג בית המקדש לצורך תיקונים⁵³⁵: (י) וַיִּבְנֶן אֶת הַיֵּצִיעַ עַל כָּל הַבַּיִת שלמה בנה את היציעים לאורך קירות בית המקדש משלשה כיוונים (הסיבה לחזרה על פרט זה היא משום שהנביא הפסיק את עניין היציעים בתיאור תקרת בית המקדש),⁵³⁶ חֲמֵשׁ אַמּוֹת קוֹמָתוֹ גובה של כל קומה ביציע היה חמש אמות, וַיֵּאָחֶז אֶת הַבַּיִת בְּעֵצֵי אַרְזִים שלמה חיבר את גג התא (שהוא החדר שעל ידי חלל היציע יחד עם הצלע – הקיר החיצוני) למבנה עצמו של בית המקדש, על ידי הנחת קורות של עצי ארזים (כפי שהוסבר לעיל עם המגרעות):

התגלות ה' אל שלמה תוך כדי בניית בית המקדש:

(יא) וַיְהִי דְבַר יְקֹקֶק אֶל שְׁלֹמֹה זֶהוּ דבר הנבואה שה' ניבא את שלמה (התגלות זו הייתה לאחר שסיים שלמה לבנות את החלק החיצוני של בית המקדש ולפני שהוא בנה את החלק הפנימי),⁵³⁷ לְאמֹר כֹּךְ אָמַר ה'

⁵³³ ועיין בביאורנו בפרק ה' פסוק לא' שם ראינו שכן סיתתו את האבנים ובהערות שם שהבאנו את דעת רש"י שהיה מותר לסתת את האבנים עד שהם הגיעו לבית המקדש, אך משעה שהאבנים הגיעו לבית המקדש, היה אסור לסתת אותם. ועיין באוצר המאמרים שם נרחיב על הדבר בעז"ה.
⁵³⁴ הגר"א מסביר שהסיבה שנקרא צד צפון צד ימין הוא משום שמי שנכנס אל בית המקדש, היה צד צפון לימין.

⁵³⁵ אמנם העירונו הרב מנחם מקובר שליט"א שכוונת הגר"א שהכיפה הייתה בצד הפנימי של התקרה (כפי שמסבירים פרשנים אחרים), אך הרב אמיר בן אורי שליט"א, מחבר הספר "והבית בהיבנותו" מוכיח שהכיפה הייתה מעל לוחות הארז מכך שכתוב בפסוק טו' ששלמה חיפה את קירות בית המקדש מהקרקע ועל לוחות הארז, ואם לוחות הארז נמצאים מעל לכיפה, כיצד ייתכן שלוחות הארז הגיעו עד לשדרות הארזים?
⁵³⁶ והבית בהיבנותו.

⁵³⁷ תרגום. לכאורה מדברי התרגום עולה שהנבואה הייתה אל שלמה עצמו. רד"ק כתב שדברי הנבואה היו לאחיה השילוני שאמר את דברי הנבואה אל שלמה בעוד שלמה היה עסוק בבניית בית המקדש. רלב"ג מחזק

לשלמה בדברי הנבואה⁵³⁸: **(יב) הַבַּיִת הַזֶּה אֲשֶׁר אֵתָהּ בָּנָה אֲנִי (ה')** אשרה את שכינתי בבניין היפה של בית המקדש אותו אתה בונה בתנאים הבאים: **(1)** ⁵³⁹ **אִם תִּלְדָּךְ בַּחֲקֵתִי** (אשרה את שכינתי בבית המקדש) רק אם אתה (שלמה) תלך לפי החוקים שלי (של ה'), **(2)** ⁵⁴⁰ **וְאֵת מִשְׁפְּטֵי תַעֲשֶׂה** ואם תעשה ותקיים את הדינים עליהם ציוויתי,⁵⁴¹ **(3)** **וְשָׁמַרְתָּ אֵת כָּל מִצְוֹתַי לְלֶכֶת בָּהֶם** ואם תשמור את כל המצוות עליהם ציוויתי,⁵⁴² **וְהִקַּמְתִּי אֵת דְּבָרֵי אֲתָךְ אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי אֵל דָּוִד אָבִיךָ** (אם אתה, שלמה, תקיים את שלשת התנאים המוזכרים) אז אני אקיים את ההבטחה שאני (ה') הבטחתי אל דוד אביך, ואשרה את שכינתי בבית המקדש⁵⁴³: **(יג) וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל** אני אשרה את שכינתי בתוך בני ישראל,⁵⁴⁴ **וְלֹא אֶעֱזֹב אֵת עַמִּי יִשְׂרָאֵל** ולא ארחיק ממני את עם ישראל שהוא העם שלי (של ה')⁵⁴⁵:

בניית הקירות הפנימיים של בית המקדש:

(יד) (לאחר שהנביא הפסיק את עניין בניית בית המקדש בכך שכתב את דברי הנבואה שנאמרו לשלמה, חוזר הנביא לעסוק בעניין בית המקדש, ותחילה פותח בסיכום קצר של מה שראינו עד עתה) **וַיְבַן שְׁלֹמֹה אֵת הַבַּיִת** עד עתה בנה שלמה את הקירות החיצוניים של בית המקדש ואת הגג, **וַיְכַלְהוּ** וכן סיים שלמה לבנות את היציעים והקורות: **(טו) וַיְבַן אֵת קִירוֹת הַבַּיִת מִבַּיְתָהּ** שלמה בנה את הפנים של קירות הבית וציפה את קירות הבית מבפנים (אמנם כאן מדובר בהכללה לגבי כל הקירות הפנימיים של בית המקדש, ובסוף הפסוק יבואר שהכוונה בתחילה היא לכך ששלמה חיפה בשלב ראשון את קירות ההיכל), **בְּצִלְעוֹת אַרְזִים** (שלמה ציפה את פנים בית המקדש) בלוחות קטנים העשויים מעץ ארז (ומעתה ייקראו לוחות אלה בביאורנו "לוחות ארזים"), **מִקְרָקַע הַבַּיִת עַד קִירוֹת הַסֵּפֶן** לוחות הארזים ציפו את כל הקיר של בית המקדש, מהקרקע של בית המקדש ועד לקירות הסיפון שהם קורות תקרת הארז שהיו מתחת לתקרת הגבים (כמו שראינו לפני כן, תקרת בית המקדש הייתה כפולה: בחלק החיצוני הייתה עליה כמין כיפת אבנים ובחלק הפנימי היו קורות ארזים), **צִפָּה עֵץ מִבַּיִת הַכְּתוּב** מפרט שציפו את כל קירות האבן **בְּהֵיכַל** מבפנים בעצי ארזים, **וַיִּצַף אֵת קְרָקַע הַבַּיִת בְּצִלְעוֹת בְּרוֹשִׁים** את רצפת בית המקדש חיפה שלמה בלוחות רחבים יותר, העשויים מעצי ברוש. עצי הארז גבוהים יותר וממילא מתאימים לבנייה לגובה בעוד עצי הברוש דקים יותר ומתאימים לבניית רצפות: **(טז) וַיְבַן אֵת עֲשָׂרִים אֲמָה מִיְרְכַתִּי הַבַּיִת** שלמה בנה גם את קירות עשרים האמה שהיו בחלק המקדש האחורי המערבי, את קודש הקדשים, **בְּצִלְעוֹת אַרְזִים** (שלמה חיפה את קודש הקדשים) בלוחות העשויים מעצי ארז, **מִן הַקְּרָקַע עַד הַקִּירוֹת** לוחות הארז שציפו

את דבריו של הרד"ק וכתב שמכך שכתוב בהתגלות הבאה של ה' לשלמה (בפרק ט' פסוק ב') שזו הייתה ההתגלות השנייה של ה' אליו, מכאן שנבואה זו לא הייתה לשלמה עצמו, אלא לנביא שיאמר לשלמה את דברי הנבואה. **מלבי"ם**: התגלות זו הייתה אמנם ישירה אל שלמה, אך לא הייתה התגלות של נבואה ממש (עין בדבריו בפרק ט' פסוק ב').

⁵³⁸ עפ"י הגר"א בפירושו לספר יהושע פרק א' פסוק א'.

⁵³⁹ מצודות.

⁵⁴⁰ תרגום.

⁵⁴¹ תרגום.

⁵⁴² תרגום.

⁵⁴³ מצודות.

⁵⁴⁴ תרגום.

⁵⁴⁵ תרגום.

את קירות קדש הקדשים היו מונחות לגובה מהקרקע ועד התקרה הפנימית של קדש הקדשים שהייתה נמוכה יותר מהתקרה החיצונית (כפי שנראה בעז"ה בהמשך), ויבן לו מבית לדביר לקדש הקדשים שלמה בנה את חלק הבית הפנימי שנמצא פנימה יותר מהדביר כדי שישמש לקדש הקדשים. כפי שבעז"ה נראה, הדביר הוא המחיצה המבדילה בין ההיכל לקדש הקדשים. הנביא מסביר שהחלל שהיה בין הדביר לקיר המערבי של בית המקדש נועד להיות לקדש הקדשים: (יז) **וְאַרְבָּעִים בָּאֵמָה הָיְהִי הַבַּיִת חֲלַל הַהֵיכָל** היה ארבעים אמה (ארבעים אמה אלה כוללים גם את הדביר שעמד על שטח ההיכל ולא על שטח קדש הקדשים), **הוא ההיכל לפני ההיכל**, הקודש, היה בחלק הקדמי של המקדש (כמו פנים שנמצאות בצד הקדמי של האדם): (יח) **וְאַרְזוּ אֶל הַבַּיִת פְּנִימָה לוחות הארז שציפו את קירות קדש הקדשים, מְקַלְעֵת** (לוחות הארז שציפו את קירות קדש הקדשים) היו מקושטים בציורים בולטים על גביהם. ציורים בולטים אלה כללו ציורים של הדברים הבאים: (1) **פְּקָעִים** דמויות שונות של חיות ובהמות, (2) **וּפְטוּרֵי צִצִּים** פרחים פתוחים, **הַכֹּל אֲרֻז אֵין אֶבֶן נִרְאָה** כל הקירות הפנימיים של בית המקדש היו מצופים ומכוסים בלוחות ארז כך שקירות האבן של בית המקדש לא היו נראים כלל מבפנים: (יט) **וְדָבִיר בְּתוֹךְ הַבַּיִת** שלמה הכין את הדביר, את המחיצה שחצצה בין קדש הקדשים להיכל, בתוך ההיכל (לומר לנו שהדביר היה בתוך חלל ההיכל ולא בחלל קדש הקדשים), **מִפְּנִימָה הֵכִין מטרת בניית המחיצה, הדביר, הייתה כדי לייחד את החלל הפנימי יותר, את קודש הקדשים, לְתֵתָן שָׁם אֶת אֲרוֹן בְּרִית יְקֹקֶךָ** החלל הפנימי יוחד לשים שם את ארון ברית ה'. על ידי בניית הדביר, נוצר חלל שהיה ניתן לייחד אותו על מנת לשים את ארון הברית: (כ) **וְלִפְנֵי הַדָּבִיר** מידות קדש הקדשים מבפנים, ממקום המחיצה היו, **עֲשָׂרִים אֵמָה אָרְךָ וְעֲשָׂרִים אֵמָה רָחֵב** (מידות קדש הקדשים היו) באורך ורוחב עשרים אמה. קדש הקדשים היה ריבוע של עשרים אמה אורך ועשרים אמה רוחב, **וְעֲשָׂרִים אֵמָה קוֹמָתוֹ** גובה קדש הקדשים היה עשרים אמה. יוצא אם כך שקדש הקדשים היה נמוך יותר מההיכל: גובה ההיכל היה שלשים אמה ואילו גובה הדביר היה עשרים (וממילא מוכח שהייתה תקרה פנימית בתוך בית המקדש שכיסתה את קודש הקדשים),⁵⁴⁶ **וַיִּצְפְּהוּ זָהָב סָגוֹר** שלמה ציפה את המחיצה שחצצה בין הדביר וההיכל בזהב טהור,⁵⁴⁷ **וַיִּצַף מְזֻבַּח אֲרֻז** שלמה הגדיל את מזבח הקטורת שעשה משה על ידי שהוסיף עליו תוספת שהייתה עשויה מעצי ארז. לאחר מכן ציפה שלמה את המזבח כולו בלוחות ארז (התוספת נעשתה באופן שמסביב למזבח שבנה משה, הוסיף שלמה עצי ארז)⁵⁴⁸. בפסוק כבי יפורש ששלמה ציפה גם תוספת זו בזהב, וכך כל המזבח היה מצופה זהב: (כא) **וַיִּצַף שְׁלֹמֹה אֶת הַבַּיִת מִפְּנִימָה** שלמה ציפה את קדש הקדשים מבפנים, **זָהָב סָגוֹר** (שלמה ציפה את קדש הקדשים) בזהב טהור. כך יוצא שהיו שלש שכבות בקירות קדש הקדשים: שכבת קיר האבן שהייתה השכבה החיצונית, שכבת עצי הארז שציפו את קיר האבן מבפנים, ושכבת הזהב שציפתה את שכבת עצי הארז, **וַיַּעֲבֵר בְּרֵתֵינוּקוֹת זָהָב לִפְנֵי הַדָּבִיר** שלמה העביר שרשראות זהב על גג הדביר, בחלל שמגג בית המקדש לגג קדש הקדשים. ראינו שהגג של קדש הקדשים היה בגובה עשרים אמה, ואילו גג ההיכל היה בגובה שלשים

⁵⁴⁶ **רלב"ג** בפירושו לפרק יב', התועלת השמונה עשר, כתב שהסיבה שתקרת קדש הקדשים הייתה נמוכה יותר מתקרת שאר הבית הייתה בגלל ששלמה שמר על הפרופורציות של המשכן. בית המקדש היה כפול במידותיו מהמשכן שעשה משה, ורק התקרה הייתה גבוהה פי שלוש. לכן, את תקרת קדש הקדשים הנמיך שלמה לגובה עשרים אמות כדי שגם הוא יהיה כפול מהגובה של המשכן.

⁵⁴⁷ **הובית בהיבנותו** ועיין תלמוד בבלי מסכת יומא דף מה' עמוד א'.

⁵⁴⁸ **הגר"א** כותב שהסיבה ששלמה ציפה את מזבח הזהב היא משום שכל מה שעשה שלמה בבית המקדש היה כפול ממה שעשה משה רבינו, ולכן הכפיל גם את גודל מזבח הזהב. בפירוש **והבית בהיבנותו** הוכיח ששלמה לא הכפיל את גובה מזבח הזהב.

אמה. מכאן שנוצר הפרש של עשר אמות גובה בין גג קדש הקדשים לגג הקודש. שלמה הניח שלשלאות ברזל מעל לקצה המחיצה שהפרידה בין קדש הקדשים להיכל, כך שמי שעמד בהיכל, לא ראה שגג קודש הקדשים נמוך יותר מגג ההיכל, שהרי הוא ראה מולו מחיצה גבוהה עשרים אמה (הדביר) ומעליהם עשר אמות של רתוקות הזהב, וְיִצְפֶּהוּ זָהָב על רתוקות הזהב, הדביק שלמה לוחות זהב (טסים), כך יהיה נראה הקיר כבנוי מזהב: (כב) וְאֵת כָּל הַבַּיִת צִפֶּה זָהָב גם את כל ההיכל ציפה שלמה בזהב, עַד תֵּם כָּל הַבַּיִת בכך השלים שלמה לצפות את כל בית המקדש בזהב, גם את תקרת בית המקדש,⁵⁴⁹ וְכָל הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר לְדָבִיר צִפֶּה זָהָב גם את מזבח הקטורת המורחב (מזבח הזהב שעשה משה בתוספת עצי הארז שהוסיף עליו שלמה), שעמד ליד הדביר, ציפה שלמה בזהב:

הכרובים:

(כג) וַיַּעַשׂ בַּדָּבָיִר שלמה עשה בחלק הפנימי מהדביר, בקדש הקדשים, שְׁנֵי כְרוּבִים (שלמה עשה בקדש הקדשים) שני כרובים, שתי דמויות אדם ען כנפיים,⁵⁵⁰ עֲצֵי שִׁמֹן הכרובים היו עשויים מעץ זית,⁵⁵¹ עֲשֶׂר אַמּוֹת קוֹמָתוֹ גובהו של כל אחד מהכרובים היה עשר אמות: (כד) וְחֲמִשׁ אַמּוֹת כָּנָף הַכְּרוּב הָאֶחָד אורכה של כנף הכרוב היה חמש אמות, וְחֲמִשׁ אַמּוֹת כָּנָף הַכְּרוּב הַשֵּׁנִית וכן, הכנף השנייה של הכרוב, הייתה ארוכה חמש אמות, עֲשֶׂר אַמּוֹת מְקֻצּוֹת כָּנָפָיו וְעַד קְצוֹת כָּנָפָיו סך הכל, האורך מקצה אחד של כנף הכרוב עד הקצה השני של הכנף היה עשר אמות. (כיוון, שכנפי הכרוב היו יוצאות מאמצע גב הכרוב, גוף הכרוב לא היה מפריד ביניהן ולא תפס שטח)⁵⁵². (כה) וַעֲשֶׂר בְּאַמָּה הַכְּרוּב הַשֵּׁנִי גם הכרוב השני היה גבוה עשר אמות, מִדָּה אֶחָת גודל וצורה שווה, וְקָצֵב אֶחָד ומשקל שווה, לְשֵׁנֵי הַכְּרוּבִים היו לשני הכרובים. הנביא אומר ששני הכרובים היו זהים בגובהם, באורכם, בצורתם, ברוחבם ובמשקלם: (כו) קוֹמַת הַכְּרוּב הָאֶחָד עֲשֶׂר בְּאַמָּה הכרוב הראשון היה עשר אמות, וְכֵן הַכְּרוּב הַשֵּׁנִי כך גם היה גובה הכרוב השני⁵⁵³: (כז) וַיִּתֵּן אֶת הַכְּרוּבִים בְּתוֹךְ הַבַּיִת הַפְּנִימִי שלמה שם את הכרובים בקודש הקדשים,⁵⁵⁴ וַיַּפְרְשׂוּ אֶת כָּנָפֵי הַכְּרוּבִים פּרשו את כנפיהם בעצמם בדרך נס, לאחר שהניחו אותם בקדש הקדשים,⁵⁵⁵ וַתִּגַּע כָּנָף הָאֶחָד בְּקִיר הַכִּנֹּף השמאלית של הכרוב הצפוני, נגעה בקיר הצפוני של קודש הקדשים, וְכָנָף הַכְּרוּב הַשֵּׁנִי נִגְעַת בְּקִיר הַכִּנֹּף הימנית של הכרוב הדרומי נגעה בקיר הדרומי של קדש הקדשים, וְכַנְפֵיהֶם אֶל תוֹךְ הַבַּיִת נִגְעַת כָּנָף אֶל כָּנָף הכנפיים שהיו פרושות למרכז קדש הקדשים

⁵⁴⁹ מצודות.

⁵⁵⁰ בעניין הסיבה שעשה שלמה כרובים נוספים, כתב הרד"ק בפרק ח' פסוק ז' שכל השינויים שעשה שלמה בבניין בית המקדש, עשה על פי נבואה.

⁵⁵¹ הגר"א כתב שתי אפשרויות לפרש עצי שמן: או עצי זית או עצי אפרסמון.

⁵⁵² כך פירש המלבי"ם. אמנם חז"ל אמרו שהכנפיים לא היו יוצאות מאמצע גב הכרובים, אלא מצדי הכרוב, ולמרות שרוחב קדש הקדשים היה עשרים אמה ולכאורה לא היו יכולים הכרובים להיכנס לרוחב בית המקדש, אמרו חז"ל שהכרובים היו נכנסים לרוחב בית המקדש בנס.

⁵⁵³ בספר "והבית בהיבנותו" כתב שסיבת החזרה היא להדגיש את שוויון שתי הכרובים או בגלל שהפסיק בפירוט הדברים בהם הכרובים היו שווים.

⁵⁵⁴ מצודות.

⁵⁵⁵ בפירוש "והבית בהיבנותו" כתב שאמנם דברי הגר"א הם לכאורה על דרך הדרש, אך בגלל שיש כאן שינוי מלשון הנביא לכלל אורך הפרק, שכן כאן כתוב "ויפרשו" בלשון רבים, כתב הגר"א שהכרובים פּרשו את כנפיהם בעצמם.

(הכרוב הצפוני פרש את כנפו הימנית לכיוון מרכז קדש הקדשים, והכרוב הדרומי פרש את כנפו השמאלית לכיוון מרכז קדש הקדשים) נגעו זו בזו: (כח) וַיִּצַף אֶת הַכְּרוֹבִים זָהָב שלמה ציפה את הכרובים בזהב: (כט) וְאֵת כָּל קִירוֹת הַבַּיִת בְּכָל קִירוֹת הַהֵיכָל, מִסָּב קָלַע שלמה עשה תבליטים מסביבם, פְּתוּחֵי מְקַלְעוֹת הַתְּבַלִּיטִים היו ציורים בולטים של הדברים הבאים: (1) כְּרוֹבִים תְּבַלִּיטִים של מלאכים, (2) וְתַמְרוֹת וַתְּבַלִּיטִים של עצי תמר, (3) וּפְטוּרֵי צִצִּים וַתְּבַלִּיטִים של פרחים מלבלבים, מְלִפְנֵי תְּבַלִּיטִים אלו היו בקודש הקדשים, וְלַחֲצוֹן וְכֵן היו תבליטים דומים בהיכל (אמנם, בקודש הקדשים היו תבליטים של חיות, ולא בטוח שהיו גם תבליטים של כרובים ודקלים):

סיום בניית הקירות הפנימיים של ההיכל ובניית הדלתות:

(ל) וְאֵת קַרְקַע הַבַּיִת אֵת הַרְצָפָה שֶׁהֵייתָה עֲשׂוּיָה מֵעֲצֵי בְרוֹשׁ, צִפָּה זָהָב שלמה ציפה בזהב, לְפָנֶימָה וְלַחֲצוֹן שלמה ציפה גם את רצפת הברוש הפנימית בזהב, את רצפת קדש הקדשים, וגם את רצפת הברוש החיצונית, רצפת ההיכל: (לא) וְאֵת פֶּתַח הַדְּבִיר עָשָׂה דְלָתוֹת בְּמַחֲצֵה שֶׁהֵייתָה בֵּין קֹדֶשׁ הַקְּדָשִׁים לְהֵיכָל עֲשָׂה שלמה דלתות, עֲצֵי שָׁמֶן הַדְּלָתוֹת הָיוּ עֲשׂוּיֹת מֵעֲצֵי זֵית, הָאֵיל מְזוֹזוֹת חֲמִשִּׁית עֲמוּדֵי הַמְּזוֹזוֹת, הַקּוֹרוֹת, הָיוּ בְנוּיֹת מִחֲמֹשׁ צִלְעוֹת, וְלֹא מֵאַרְבַּע צִלְעוֹת כִּי שֶׁאֲנַחְנוּ רִגִּילִים: (לב) וְשְׁתֵּי דְלָתוֹת עֲצֵי שָׁמֶן שְׁתֵּי הַדְּלָתוֹת שֶׁהָיוּ בְּפֶתַח הַדְּבִיר הָיוּ עֲשׂוּיֹת מֵעֲצֵי זֵית, וְקָלַע עֲלֵיהֶם מְקַלְעוֹת שלמה פיתח על הדלתות תבליטים בולטים של הדברים הבאים: (1) כְּרוֹבִים תְּבַלִּיטִים של מלאכים, (2) וְתַמְרוֹת וַתְּבַלִּיטִים של עצי תמר, (3) וּפְטוּרֵי צִצִּים וַתְּבַלִּיטִים של פרחים מלבלבים, וְצִפָּה זָהָב שלמה ציפה בזהב את הדלתות שהיו במחיצה שחצצה בין קודש הקדשים להיכל, וַיִּרְדּוּ עַל הַכְּרוֹבִים וְעַל הַתַּמְרוֹת אֵת הַזָּהָב שלמה שטח את הזהב על צורות הכרובים ואילנות התמר שהיו על גבי הדלתות, כך שהזהב בלט לפי הצורה של הכרובים והתמורות. הזהב בו השתמש שלמה לציפוי קירות קדש הקדשים היה זהב משובח, ולכן היה ניתן לשתוח אותו על התבליטים: (לג) וְכֵן עָשָׂה לְפֶתַח הַהֵיכָל (כמו ששלמה עשה קורות מעצי זית בדביר, במחיצה שבין ההיכל לקדש הקדשים) כך עשה שלמה גם בפתח של ההיכל, מְזוֹזוֹת עֲצֵי שָׁמֶן (שלמה עשה בפתח ההיכל) קורות עשויות מעץ זית, מֵאַת רְבַעִית הַקּוֹרוֹת בְּפֶתַח הַהֵיכָל הָיוּ מְרֻבְעוֹת (בנגוד לקורות שהיו בפתח הכניסה לקדש הקדשים שהיו מחומשות): (לד) וְשְׁתֵּי דְלָתוֹת עֲצֵי בְרוֹשִׁים שְׁתֵּי הַדְּלָתוֹת שֶׁל הַהֵיכָל הָיוּ עֲשׂוּיֹת מֵעֲצֵי בְרוֹשׁ, שְׁנֵי צִלְעִים הַדְּלָת הָאֶחָת גְּלִילִים הַדְּלָת הָרֵאשׁוֹנָה הַתְּקַפְלָה לְשֵׁנִים, וְהֵייתָה כַּעֵין אֲקוּרְדִּיּוֹן. בְּחֲצֵי הָאוֹרֶךְ שֶׁל הַדְּלָת הָיָה צִיר נוֹסֵף כִּי שֶׁהַדְּלָת הֵייתָה יְכוּלָה לְהִתְקַפֵּל, וְשְׁנֵי קַלְעִים הַדְּלָת הַשְּׁנִיָּה גְּלִילִים גַּם הַדְּלָת הַשְּׁנִיָּה הֵייתָה מִתְקַפֶּלֶת לְשֵׁנִים: (לה) וְקָלַע שלמה חקק על דלתות ההיכל תבליטים של הדברים הבאים: (1) כְּרוֹבִים תְּבַלִּיטִים של מלאכים, (2) וְתַמְרוֹת וַתְּבַלִּיטִים של עצי תמר, (3) וּפְטוּרֵי צִצִּים וַתְּבַלִּיטִים של פרחים מלבלבים, וְצִפָּה זָהָב שלמה ציפה את דלתות ההיכל בזהב, מִיִּשָׁר עַל הַמַּחֲקָה בְּטַבְּלָאוֹת הַזֶּהָב, הָכִינוּ רִיקוּעִים שֶׁל מֵלָאכִים, עֲצֵי תַמָּר וּפְרָחִים מִלְּבָבִים, כִּי שִׁיתְּאִימוּ לְתְּבַלִּיטִים שֶׁעַל הַדְּלָתוֹת, וְכֵן יוֹכְלוּ לְצַפּוֹת אֵת הַדְּלָתוֹת בְּזֶהָב. כִּשְׁהָכִינוּ אֵת צִפּוּי הַזֶּהָב שֶׁל קִירוֹת הַהֵיכָל (ובתוכם גם ציפוי דלתות הכניסה לקדש הקדשים), הָכִינוּ שְׁקִיעִים בּוֹלְטִים בְּצוֹרֶת כְּרוֹבִים וְאֵילָנוֹת תַּמָּר, וְלֵאחֲרַי מִכֵּן הִלְבִּישׁוּ לוֹחוֹת זֶהָב אֵלֶּה עַל קִירוֹת הַהֵיכָל, כִּי שֶׁהֵם הִתְאִימוּ לְתְּבַלִּיטִים

הבולטים של הכרובים ועצי התמר. זאת בניגוד לאופן בו שלמה ציפה את קירות קדש הקדשים, שם השתמש בזהב משובח יותר שהיה גמיש, ולכן היה ניתן לשטוח את הזהב על התבליטים ללא הכנת השקעים מראש: (לו) **וַיִּבֶן אֶת הַחֲצַר הַפְּנִימִית** שלמה בנה חומה לחצר הפנימית של בית המקדש, **שְׁלֹשָׁה טוּרֵי גְזִית** שלש השורות הראשונות של כותל החצר הפנימית היו עשויות מטורי גזית, אבנים מסותתות,⁵⁵⁶ **וְטוּר כְּרִתֹת אַרְזִים** השורה הרביעית הייתה עשויה מעצי ארז כרותים על מנת שיחזקו את הקיר. קירות החצר היו זקוקות לחיזוק משום שהן לא היו מקורות (בניגוד לקירות בית המקדש)⁵⁵⁷. על גבי טור הארזים, הוסיף שלמה שלשה טורי גזית נוספים, ועליהם טור כרותות ארזים, וכן הלאה לאורך כל גובה הקיר: (לז) **בְּשָׁנָה הָרְבִיעִית יָסַד בֵּית יְקֹקֶק** בשנה הרביעית למלכות שלמה, הונח היסוד לבית המקדש, **בַּיָּרֵחַ זֶה** בחודש אייר (שבו זוהר הפרחים נראה בארץ): (לח) **וּבְשָׁנָה הָאַחַת עָשְׂרָה** לאחר ששלמה מלך אחת עשרה שנה, **בַּיָּרֵחַ בּוֹל הוּא הַחֹדֶשׁ הַשְּׁמִינִי** בחודש חשוון (בו נגמר המבול), שהוא החודש השמיני למניין החודשים, **כָּלָה הַבַּיִת לְכָל דְּבָרָיו וְלְכָל מִשְׁפָּטָיו** (בחודש חשוון) שלמה סיים את בניית הבית לגמרי. את עצם בניית בית המקדש סיים שלמה בתאריך ז' תשרי, אך היו מספר תיקונים קטנים והשלמות אותם סיים שלמה רק בחודש חשוון, **וַיִּבְנֶהוּ שִׁבְעַת שָׁנִים** שלמה בנה את בית המקדש לאורך שבע שנים, עד סיים לבנותו:

מלכים א פרק ז :

ארמונו של שלמה והבתים הנוספים:

(א) (בניגוד לבית המקדש שלמרות הקושי בבנייתו, בנה אותו שלמה במשך שבע שנים) **וְאֵת בֵּיתוֹ בָּנָה שְׁלֹמֹה שְׁלֹשׁ עָשָׂר שָׁנָה** את הבית הפרטי שלו, בנה שלמה במשך שלש עשרה שנים. הסיבה שבניין ביתו הפרטי ארך יותר מבניית בית המקדש, למרות שבניית בית המקדש הייתה מלאכה מורכבת יותר היא משום ששלמה השקיע פחות בבניית ביתו הפרטי, **וַיְכַל אֶת כָּל בֵּיתוֹ** שלמה סיים לבנות את ביתו: (ב) **וַיִּבֶן אֶת בֵּית יַעַר הַלְּבָנוֹן** שלמה בנה את בית יער הלבנון שנקרא כך משום ששלמה השתמש בעצי ארז לצורך הבנייה, וביער הלבנון גדלו עצי ארז, כך שביתו הזכיר במעט את יער הלבנון. מידות ביתו היו: **מֵאָה אַמָּה אַרְבֹּו אורך בית יער הלבנון היה מאה אמה, וְחַמְשִׁים אַמָּה רְחֵבּוֹ** רוחב בית יער הלבנון היה חמישים אמה, **וּשְׁלֹשִׁים אַמָּה קוֹמָתוֹ** גובה בית יער הלבנון היה שלושים אמה, **עַל אַרְבַּעַה טוּרֵי עַמּוּדֵי אַרְזִים** בית יער הלבנון עמד על ארבעה טורי עמודים מעצי ארז שעמדו לרוחב הבית. וכך, שטח הבית שנוצר בין טורי העמודים היה מחולק לשלשה חללים שווים. את אורך הבית חילקו לחללים של שלושים אמה, ורוחב כל אחד מארבעת שורות עצי הארזים היה שתיים וחצי אמות כך שבסך הכל היו מאה אמות. אורך כל חלל היה חמישים אמה וכל הרצפה הייתה מכוסה באבנים, **וּכְרִתוֹת אַרְזִים עַל הָעַמּוּדִים** את עמודי הארזים חיברו זה לזה על ידי לוחות שהיו עשויים גם כן מעצי ארז, כך שהחלל היה מוקף בקירות עשויות מקורות עצי ארז (עמודי ארז לגובה ועליהם לוחות עצי ארז). אמנם, לוחות ארז אלו לא כיסו את כל גובה העמודים,

⁵⁵⁶ עיין ביאורנו לפרק ה' פסוק לא' ובהערות שם.

⁵⁵⁷ דברי הגר"א כאן הם בניגוד לדברי חז"ל שפירשו במסכת ראש השנה דף ד עמוד א ששלמה עשה כן לצורך יופי.

אלא שכבו זה על זה עד חצי גובה הבית: (ג) וְסֵפֶן בְּאֶרְזוֹ את לוחות הארזים חיפה שלמה בקורות העשויות מעצי ארז גם כן. קורות אלה שימשו הן לריצפה לעליה (לקומה השנייה של בית יער הלבנון) והן לתקרה לחדרים התחתונים, מִמַּעַל עַל הַצִּלְעוֹת אֲשֶׁר עַל הָעֲמוּדִים וכן חיפה שלמה את הקורות העשויות מעצי ארזים על הצלעות. הצלעות הן החדרים העליונים שהיו מעל לרצפת עצי הארזים שנוכרה בתחילת הפסוק (בקומה השנייה של בית יער הלבנון). כוונת הפסוק לומר ששתי התקרות, הן התקרה של הקומה הראשונה והן התקרה של הקומה העליונה, היו עשויות מעצי ארז, אַרְבַּעִים וְחַמְשָׁה בסך הכל היו ארבעים וחמישה חדרים, צלעות, בקומה השנייה של בית יער הלבנון. כל חדר היה ריבוע של עשר אמות על עשר אמות,⁵⁵⁸ חֲמִשָּׁה עָשָׂר הַטּוֹר כפי שראינו, האולם התחתון התחלק לשלשה טורים על ידי עמודי הארזים. כאן אנו למדים שגם העלייה העליונה התחלקה לשלשה טורים. בכל טור היו חמשה עשר חדרים (חמש שורות של חדרים, ובכל שורה שלושה חדרים לאורך), כך שבסך הכל היו ארבעים וחמישה חדרים: (ד) וּשְׁקִפִים שְׁלֹשָׁה טוֹרִים בכל אחד משלשת טורי החדרים בקומה התחתונה של הארמון היו חלונות, וּמַחְזֵה אֵל מַחְזֵה כל חלון עמד בדיוק מול חלון אחר שהיה בצד שכנגד, שְׁלֹשׁ פְּעָמִים בכל טור היו שלשה חלונות, וכל אחד משלשת החלונות הללו עמד מול חלון אחר. יוצא שבכל אחד משלשת הטורים היו שישה חלונות (שלוש בכל צד שעמדו בדיוק מול שלש חלונות בצד שכנגד), ובסך הכל היו שמונה עשר חלונות בקומה התחתונה של הארמון: (ה) וְכָל הַפְּתָחִים וְהַמְּזוּזוֹת רְבַעִים שְׁקָף כל החלונות והפתחים של הבית היו מרובעים. בזמנם היה נהוג לבנות קשת מעל פתחי הבתים ומעל החלונות והפסוק אומר שפתחי הבית והחלונות בבית יער הלבנון נבנו ללא קשת מעליהם, וּמוֹל מַחְזֵה אֵל מַחְזֵה מול פתח הכניסה לבית יער הלבנון, היו פתחים נוספים בשאר טורי הארמון (בטורי הארזים שחילקו את הקומה התחתונה לשלש חללים), שְׁלֹשׁ פְּעָמִים סך הכל היו בקומה התחתונה של בית יער הלבנון ארבעה פתחים: פתח הכניסה, לפני טור החדרים השני היה פתח נוסף שהיה מול פתח הכניסה, לפני טור החדרים השלישי היה פתח נוסף שהיה מול שני הפתחים הראשונים ובצד החיצוני של הבית היה פתח נוסף מול שלושת הפתחים האחרים: (ו) וְאֵת אוֹלָם הָעֲמוּדִים עָשָׂה שלמה בנה לפני בית יער הלבנון אולם גדול שנקרא "אולם העמודים", חֲמִשִּׁים אֵמָה אֲרָבּוֹ אורך האולם היה חמישים אמה, והוא היה כנגד רוחב בית היער הלבנון (כמו היחס בין האולם וההיכל), וּשְׁלֹשִׁים אֵמָה רָחְבּוֹ רוחב האולם היה שלושים אמה, כך שהמשיך את אורך בית יער הלבנון בשלשים אמה נוספים (אורך בית יער הלבנון ואולם העמודים כשהיו מחוברים היה מאה שלושים אמה), וְאוֹלָם עַל פְּנֵיהֶם כמו כן בנה שלמה אולם נוסף שהיה בגודל של ביתו והאולם הראשון ביחד (וכך אורכו היה גם כן מאה ושלושים אמה), עֲמֻדִים וְעַב עַל פְּנֵיהֶם האולם הנוסף היה בנוי על גבי עמודים, ועל גבי החלל שנוצר בין העמודים האלה, חיפה שלמה בנסרים מעץ, כך שאולם זה היה נראה כמעין פרגולה⁵⁵⁹: (ז) וְאוֹלָם הַכֶּסֶא אֲשֶׁר יִשְׁפֹּט שָׁם שלמה אולם נוסף על שני האולמות המוזכרים עד עתה (אולם העמודים והאולם). אולם זה הוא האולם בו ישב שלמה על כסאו לשפוט את העם, אֵלֶם הַמְּשַׁפֵּט עָשָׂה אולם זה נקרא "אולם המשפט" כיוון ששלמה ישב שם בשעה ששפט את העם, וְסֵפֶן בְּאֶרְזוֹ מִהַקְרָקַע עַד הַקְרָקַע הקרקע מבית

⁵⁵⁸ הגר"א כתב שתי אפשרויות להבנת אופן חלוקת החדרים. או שהיו שלש קבוצות של חדרים לאורך הבית – כל קבוצה הייתה בנויה כך שהיו שלש חדרים בצד האורך של הבית (כפול שלש קבוצות) ולרוחב היו חמישה חדרים, וכך יוצא שכל חלל היה ריבוע של עשר אמות על עשר אמות, או שלצד אורך הבית היו חמש עשרה חדרים ולצד הרוחב היו שלשה חדרים.
⁵⁵⁹ עפ"י "והבית בהיבנותו".

יער הלבנון ועד לקרקע שהיה לפני אולם המשפט, הייתה מחופה בלוחות עצי ארז⁵⁶⁰: (ח) וּבֵיתוֹ אֲשֶׁר יֵשֵׁב שָׁם הבית בו ישב שלמה בקביעות, שם אכל וישן,⁵⁶¹ חֲצֵר הָאֲחֵרֶת (ביתו הקבוע של שלמה) נבנה בנפרד מבית יער הלבנון שמוזכר לפני כן. בית זה היה מרוחק מבית יער הלבנון, מִבַּיִת לְאוֹלָם ביתו של שלמה היה בנוי מבפנים לאולם המשפט, היה מחובר לאולם המשפט אך היה פנימי יותר אליו, כַּמְעַשָּׂה הַזֶּה הָיָה ביתו הקבוע של שלמה היה דומה לבית יער הלבנון. כשם שבית יער הלבנון היה מורכב מבית ארוך מאה אמות ואולם שהוסיף לאורך הבית עוד שלושים אמות, כך היה ביתו הקבוע של שלמה ארוך מאה ושלושים אמה,⁵⁶² וּבֵית יַעֲשֶׂה לְבַת פְּרַעָה אֲשֶׁר לָקַח שְׁלֹמֹה בית נוסף בנה שלמה לבת פרעה איתה התחתן שלמה,⁵⁶³ כְּאוֹלָם הַזֶּה הבית שבנה שלמה לבת פרעה, היה באותו גודל של בית יער הלבנון והאולם שלו, כלומר: אורכו היה מאה ושלושים אמה ורוחבו היה חמישים אמה: (ט) כָּל אֵלֶּה כל הבתים הנוספים שבנה שלמה: אולם המשפט, הבית הקבוע שלו והבית של בת פרעה (וזאת בניגוד לבית יער הלבנון ולאולם העמודים שהיו בנויים מעצי ארז ולא מאבנים), אֲבָנִים יְקָרֹת (כל הבתים שבנה שלמה) היו בנויים מאבנים גדולות וכבדות, כְּמִדַּת גְּזִית כפי המידה שהייתה מקובלת לאבני גזית (אבני גזית היו במידה גדולה),⁵⁶⁴ מְגֻרָרוֹת כְּמִגְרָה האבנים היו חתוכות במגירה. המגירה היא כלי ברזל העשוי כמין מסור, והיו משתמשים בה כדי לשייף אבנים ולהחליקן, מִבַּיִת וּמַחוּץ (האבנים היו משויפות) משני צידי האבן, הן הצד שהונח כלפי חוץ והן הצד שהונח כלפי פנים, וּמִמְסָד עַד הַטְּפָחוֹת (האבנים היו משויפות) מיסוד הבניין ועד הקורה ששימשה לתקרה, וּמַחוּץ עַד הַחֲצֵר הַגְּדוֹלָה כך גם בנה שלמה את הבניינים האחרים שהגיעו עד החצר הגדולה של בית המקדש, מאבנים, ובאופן זהה לאופן בו בנה את אולם המשפט, את ביתו ואת בית בת פרעה. את החצר הגדולה, כלומר: את עזרת בית המקדש, בנה שלמה בצורה אחרת כפי שנראה בהמשך:

(י) וּמִיֶּסֶד אֲבָנִים יְקָרוֹת אֲבָנִים גְּדוֹלוֹת ביסודות שהיו בקרקע הבתים היו אבנים כבדות וגדולות, אֲבָנֵי עֶשֶׂר אַמּוֹת וְאַבְנֵי שְׁמוֹנֶה אַמּוֹת היו שני גדלים לאבנים ששימשו ליסודות: אבנים שהיו בגודל עשר אמות ואבנים שהיו בגודל שמונה אמות: (יא) וּמִלְמַעְלָה על אבני היסוד, אֲבָנִים יְקָרוֹת כְּמִדַּת גְּזִית היו אבנים כבדות כמידה של אבני גזית, שאמנם היו גדולות, אך היו קטנות יותר מהאבנים ששימשו ליסודות,⁵⁶⁵ וְאֶרֶז שלמה כיסה את תקרת אולם המשפט, ביתו הקבוע ובית בת פרעה, בלוחות עצי ארז: (יב) וְחֲצֵר הַגְּדוֹלָה סָבִיב לצורך החצר הגדולה של בית המקדש, עזרת הנשים, בנה שלמה קירות שהקיפו אותה, שהיו בנויים באופן שונה מאופן בניית הקירות של אולם המשפט, ביתו ובית בת פרעה: שְׁלֹשָׁה טוּרִים גְּזִית (את חצר בית ה' בנה שלמה באופן הבא): שלש שורות של אבנים גדולות ומסותתות, וְטוּר פְּרָתִת אֲרָזִים מעל לשלש

⁵⁶⁰ הגר"א מסביר שעצי ארז חזקים יותר מעצי ברוש בעוד שעצי ברוש רחבים יותר מעצי ארז. לכן, בביהמ"ק שהיה מחופה בתקרה והיו פחות אנשים שהיו נכנסים לתוכו, השתמש שלמה בעצי ברוש. בדרך שהובילה מבית יער הלבנון ועד לאולם המשפט, היה צריך להיות חזק יותר מרצפת ביהמ"ק, ולכן שלמה חיפה את הדרך בעצי ארז.

⁵⁶¹ רש"י.

⁵⁶² בפירוש "והבית בהיבנותו" כתב שכנראה שבביתו הקבוע של שלמה ובבית בת פרעה, לא היה אולם.

⁵⁶³ בדברי הימים ב' פרק ח' פסוק יא' מבואר שהסיבה ששלמה בנה בית מיוחד לבת פרעה היא משום שלא רצה שאישה המיוחדת לתשמיש תהיה באזור בית המקדש היות ואין זה דרך כבוד.

⁵⁶⁴ עיין רד"ק פרק ה' פסוק לא'.

⁵⁶⁵ בפירוש "והבית בהיבנותו" כתב שהנביא חזר לספר על קירות האבנים כיוון שרצה לסכם את אופן בניית קירות הבית.

השורות של אבני הגזית, הייתה שורה אחת של קורות ארזים. לאחר מכן, על גבי השורה שהייתה עשויה מקורות ארזים, בנה שלמה שוב שלש שורות של אבני גזית ועליהן שורה אחת של קורות ארזים, וכך המשיך בכל גובה הקירות, וְלַחֲצַר בַּיִת יִקְוֶה הַפְּנִימִית כִּד בְּנֵה שְׁלֵמָה גַם אֶת עֲזָרָת כְּהֵנִים וְיִשְׂרָאֵל, שהיא פנימית לעזרת הנשים ובה נמצא מזבח הנחושת (שלש שורות של אבני גזית ושורה אחת של עצי ארז, וכן הלאה). אמנם אופן בניית החצר הפנימית כבר הוזכר בפרק ו' פסוק לו', אלא שכאן יש סיכום של כל הקירות שנבנו באותו האופן, וְאֵלֶּם הַבַּיִת גַּם אֶת קִיר הָאוֹלָם בְּנֵה שְׁלֵמָה בְּצוּרָה זֹאת (שלש שורות של אבני גזית ושורה אחת של עצי ארז, וכן הלאה)⁵⁶⁶: (יג) וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ שְׁלֵמָה וַיִּקַּח אֶת חֵירָם מִצֹּר שְׁלֵמָה שְׁלַח שְׁלֵחִים כְּדִי לְהָבִיא אֵלָיו אֶת חֵירָם מֵהַעִיר צוּר (אין זה חירם המלך): (יד) בֶּן אִשָּׁה אֱלִמְנָה חֵירָם הָיָה בֶן שֵׁל אִשָּׁה אֱלִמְנָה, אָבִיו מֵת, הוּא מִמַּטֵּה נִפְתָּלִי חֵירָם הָיָה מִשְׁבֵּט נַפְתָּלִי, וְאָבִיו אִישׁ צֹרִי אָבִיו שֵׁל חֵירָם הָיָה גֵר זְמַן רַב בְּעִיר צוּר, חָרַשׁ נְחֹשֶׁת אָבִיו שֵׁל חֵירָם הָיָה אֹמֵן בְּעִשִּׂית כְּלִים מִנְחוּשֶׁת,⁵⁶⁷ וַיִּמְלֵא אֶת הַחֲכֵמָה וְאֶת הַתְּבוּנָה וְאֶת הַדְּעִת לַעֲשׂוֹת כָּל מְלָאכָה בְּנְחֹשֶׁת חֵירָם לָמַד מֵאָבִיו אֶת מְלָאכֵת הָאֲמֹנֹת וְנָהִיגָה מְלָא בְּכִישְׁרוֹן לַעֲבֹדוֹת נְחוּשֶׁת, וַיָּבִיא אֶל הַמֶּלֶךְ שְׁלֵמָה חֵירָם הַגֵּיִעַ אֵל הַמֶּלֶךְ שְׁלֵמָה, וַיַּעַשׂ אֶת כָּל מְלָאכָתוֹ חֵירָם עָשָׂה כָּל מְלָאכָה שֶׁהוּא נִדְרָשׁ לַעֲשׂוֹת לְצוּרֶךָ בְּנִיין בַּיִת הַמִּקְדָּשׁ. הַמְּלָאכֹת מְפֹרְטוֹת בְּפִסְוִקִים הַבְּאִים:

עמודי יכין ובוועז:

(טו) וַיִּצַר אֶת שְׁנֵי הָעֲמוּדִים נְחֹשֶׁת חֵירָם יִצַק אֶת הַנְחוּשֶׁת לְתַבְנִית שֶׁהִיְתָה עֲשׂוּיָה בְּצוּרָה שֶׁל עֲמוּד, וְכָךְ עָשָׂה שְׁנֵי עֲמוּדִים מִנְחוּשֶׁת. עֲמוּדִים אֵלֶּה הָיוּ עֲשׂוּיִים בְּצוּרָה שֶׁל חָרוֹט, דִּהִיֵּינוּ: הָיוּ רְחִבִים מְלֻמְטָה וְהוֹלְכִים וְנָהִיִּים צָרִים כְּלִפִּי מַעֲלָה,⁵⁶⁸ שְׁמֹנֶה עָשָׂרָה אַמָּה קוֹמַת הָעֲמוּד הָאֶחָד גוֹבֵה הָעֲמוּד הָיָה שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה אַמּוֹת (כִּד הָיָה גַם גוֹבֵה הָעֲמוּד הַשֵּׁנִי), וְחוּט שְׁתֵּים עָשָׂרָה אַמָּה יָסַב אֶת הָעֲמוּד הַשֵּׁנִי הֵיקָף הָעֲמוּד (הֵהֵיקָף נִמְדָד עַל יַדֵּי לְקִיחַת חוּט וְהִקְפַּת הָעֲמוּד אִיתּוֹ) הָיָה שְׁתֵּים עָשָׂרָה אַמָּה, לִפִּי זֶה יוֹצֵא שֶׁרוֹחֵב הָעֲמוּד הָיָה כְּאַרְבַּע אַמּוֹת (הַכֹּלֵל הַגֵּיאֹמֶטְרִי אוֹמֵר שְׁקוּטֵר מַעְגָּל הוּא בְּעֵרֶךְ שְׁלִישׁ מֵהִיקָפוֹ): (טז) וְשְׁתֵּי כְּתָרֹת עָשָׂה חֵירָם עָשָׂה מַעֵין שְׁנֵי כְדוּרִים עִגּוּלִים בִּיצִיקָה, לְתַת עַל רְאֵשֵׁי הָעֲמוּדִים כָּל כְּדוּר נִיתֵן בְּרָאשׁ אֶחָד מִשְׁנֵי עֲמוּדֵי הַנְחוּשֶׁת שֶׁעָשָׂה, מִצֵּק נְחֹשֶׁת הַכּוֹתְרוֹת הָיוּ יְצוּקוֹת נְחוּשֶׁת, חֲמִשׁ אַמּוֹת קוֹמַת הַכְּתָרֹת הָאֶחָת וְחֲמִשׁ אַמּוֹת קוֹמַת הַכְּתָרֹת הַשֵּׁנִית כָּל כּוֹתְרֵת הִיְתָה גְבוּהָה בְּסָךְ הַכֹּל חֲמֵשׁ אַמּוֹת. שְׁתֵּי הָאֲמּוֹת הַתַּחְתּוֹנוֹת הָיוּ תַּחוּבוֹת בְּעֲמוּד עֲצָמוֹ, שְׁתֵּי הָאֲמּוֹת הָעֲלִיוֹנוֹת יוֹתֵר הִתְרוֹמְמוּ מֵעַל לְגוֹבֵה הָעֲמוּד, וְאַמָּה נוֹסַפְתָּ הִיְתָה מַעֵין כְּדוּר עַלְיוֹן קָטוֹ שֶׁהִיָּה עַל גְּבִי הַכְּדוּר הַתַּחְתּוֹן, כִּפִּי שְׁנֵרָאָה: (יז) שְׁבָכִים מַעֲשֵׂה שְׁבָכָה הַחֶלֶק הָעֲלִיוֹן שֶׁל הַכּוֹתְרֹת, חֲצֵי הַכְּדוּר הָעֲלִיוֹן (שְׁתֵּי הָאֲמּוֹת הָעֲלִיוֹנוֹת) הָיָה מַעֲשֵׂה שְׁבָכָה, כְּלוֹמֵר: הָיָה עֲשׂוּי כַּמֵּין רֶשֶׁת, גְּדִלִים מַעֲשֵׂה שְׂרֻרוֹת הָיוּ גְדִלִים, מַעֵין שְׂרֻרָאוֹת (עַלֵּיהֶן הָיוּ תוֹלִים אֶת הַרִימוֹנִים כִּמוֹ

⁵⁶⁶ כפי שראינו בפרק ו' פסוק לו' ובהערות שם, הסיבה שקירות אלה נבנו שלש שורות של אבנים ושורה של עצי ארז הייתה כדי לחזק את הקירות שלא היו מקורות. בפירוש "והבית בהיבנותו" מסתפק אם האולם היה מקורה, אך כותב שבכל מקרה היה צורך בבנייה באופן זה משום שהאולם היה גבוה מאוד.
מצודות.⁵⁶⁷

⁵⁶⁸ הגר"א דייק זאת מכך שבדברי הימים כתוב שגובה העמוד היה שלושים וחמש אמות. הסביר הגר"א את הסתירה וכתב שהכוונה היא שיצקו את שני העמודים ביציקה אחת גדולה, ועמוד אחד נכנס אמה לתוך העמוד השני. כדי שהעמוד יוכל להיכנס אמה, חייבים לומר שהעמוד היה צר יותר בחלקו העליון.

שנראה בהמשך), לְכַתְּרַת אֲשֶׁר עַל רֹאשׁ הָעֲמוּדִים (השבכות והגדילים היו) בחצי העליון של הכותרת, בשתי האמות העליונות של הכותרת, שְׂבָעָה לְכַתְּרַת הָאֶחָת היו שבע כותרות מחוברות אחת לשנייה, כלומר, העיגול היה מורכב משבעה חצאי עיגולים זה על זה (כל חצי עיגול היה מעט גדול יותר מחצי העיגול שהיה מתחתיו, וכך נכנסו בזה אחר זה שבעה חצאי עיגולים בחצי העליון של הכותרות),⁵⁶⁹ וְשִׁבְעָה לְכַתְּרַת הַשְּׁנִיָּת גם הכותרת השנייה הייתה עשויה משבעה חצאי עיגולים שהיו בחלקה העליון: (יח) וַיַּעַשׂ אֶת הָעֲמוּדִים חִירִם סִיִּים אֶת מְלֹאכֶת הָעֲמוּדִים בְּכַךְ שֶׁשָׁם אֶת הַכּוֹתֵרוֹת בְּרֹאשׁם (ומעתה, כשמוזכר בפסוקים עניין העמודים, הכוונה היא לעמודים יחד עם הכותרות שמעליהם), וְשְׁנֵי טוּרִים סָבִיב עַל הַשְּׂבָכָה הָאֶחָת שְׁתֵּי שׁוֹרוֹת שֶׁל שְׂרָשְׂרָאוֹת הַיּוֹת תְּלוּיוֹת עַל הַשְּׂבָכָה (שהייתה על הכותרת העליונה), לְכִסּוֹת אֶת הַכְּתָרֹת אֲשֶׁר עַל רֹאשׁ הָרִמּוֹנִים מטרת השרשראות הייתה לכסות את הכותרת התחתונה, את חצי העיגול התחתון, על ידי הרימונים, שהיו מעין עיגולים קטנים (שהיו מעט גדולים יותר מהשרשראות. הלכך, היו רווחים בין השרשראות כגודל הפרש הגודל שבין הרימונים לשרשראות. זוהי הסיבה שהיה צורך בשני טורים של רימונים, כאשר את הרווח שבין השרשראות של הטור העליון – שכאמור נוצר על ידי הרימונים – מילאו שרשראות הרימונים של הטור השני), וְכֵן עָשָׂה לְכַתְּרַת הַשְּׁנִיָּת כֵּךְ עָשָׂה חִירִם גַּם לְכּוֹתֵרֹת הַשְּׁנִיָּה, גם את חצי הכותרת התחתון בעמוד השני חירם כיסה על ידי טורי רימונים: (יט) וְכַתְּרַת אֲשֶׁר עַל רֹאשׁ הָעֲמוּדִים חָצִי הָעֵיגוֹל הָעֲלִיּוֹן שֶׁל הַכּוֹתֵרֹת, מַעֲשֵׂה שׁוֹשֵׁן הָיָה עֲשׂוּי מַעֲשֵׂה שְׂבָכָה (כפי שראינו),⁵⁷⁰ בְּאוֹלָם הַכּוֹתֵרֹת (יחד עם כל העמוד) הייתה מונחת באולם בית המקדש,⁵⁷¹ אַרְבַּע אֲמוֹת גֹּבַהּ הַכּוֹתֵרֹת שהייתה מונחת על העמודים היה ארבע אמות (מעליה היה כדור קטן שהיה גבוה אמה): (כ) וְכַתְּרַת עַל שְׁנֵי הָעֲמוּדִים עַל כָּל עֲמוּד עִם הַכּוֹתֵרֹת הַיִּתֵּה כּוֹתֵרֹת נּוֹסֶפֶת, קִטְנָה יוֹתֵר, שֶׁהִיָּתֵה בְּגֹבַהּ אֲמָה (וכך יוצא שגובה כל כותרת הייתה בסך הכל חמש אמות – ארבע אמות לעיגול הגדול יותר, ואמה אחת לעיגול קטן שהיה מעליו), גַּם מִמַּעַל מְלַעֲמַת הַבֵּטָן הַכּוֹתֵרֹת הַקִּטְנָה הַיִּתֵּה בְּנִקּוּדָה הַגְּבוּוּהָ בְּיוֹתֵר שֶׁל הַכּוֹתֵרֹת שֶׁמִּתְחַתֶּיהָ (כלומר מעל נקודת מרכז הכדור שנקראת "לעומת הבטן"), אֲשֶׁר לְעֵבֶר הַשְּׂבָכָה הַכּוֹתֵרֹת הַקִּטְנָה הַיִּתֵּה מֵעַל הַשְּׂבָכָה שֶׁהִיָּתֵה בְּחִצֵּי הָעֲלִיּוֹן שֶׁל הַכּוֹתֵרֹת, וְהָרִמּוֹנִים מֵאֲתֵימֵ טוּרִים סָבִיב עַל הַכּוֹתֵרֹת הַגְּדוּלוֹת הָיוּ מֵאֲתֵיִם רִימוֹנִים בְּשְׁנֵי טוּרִים, בְּכָל טוּר הָיוּ מֵאֵה רִימוֹנִים, עַל הַכְּתָרֹת הַשְּׁנִיָּת (הרימונים היו) על הכותרת הגדולה (ולא על הכותרת התחתונה): (כא) וַיִּקֶּם אֶת הָעֲמוּדִים לְאֵלֶם הַהֵיכָל חִירִם הַעֲמִיד אֶת הָעֲמוּדִים בְּאוֹלָם בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הַעוֹמֵד לִפְנֵי הַהֵיכָל, וַיִּקֶּם אֶת הָעֲמוּד הַיְמָנִי חִירִם הַעֲמִיד אֶת הַעֲמוּד בְּצַד הַדְּרוּמִי שֶׁל הָאוֹלָם שֶׁל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, וַיִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ יְכִיָּן חִירִם אוֹ שְׁלֹמֹה קִרְאוּ אֶת שֵׁם הָעֲמוּד הַדְּרוּמִי בְּשֵׁם "יְכִיָּן", וַיִּקֶּם אֶת הָעֲמוּד הַשְּׂמָאלִי חִירִם הַעֲמִיד אֶת הָעֲמוּד הַשְּׁנִי בְּצַד הַצְּפוֹנִי שֶׁל אוֹלָם בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, וַיִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ בְּעִזֵּי חִירִם אוֹ שְׁלֹמֹה קִרְאוּ לְעֲמוּד הַשְּׁנִי בְּשֵׁם "בְּעִזֵּי": (כב) וְעַל רֹאשׁ

⁵⁶⁹ ניתן להסביר כי כל חצי הכדור העליון הוא הרכבה של שבעה כדורים מעשי שבכה זה על זה כשהעליון הוא בקוטר ארבע אמות כמו חצי הכדור התחתון, וניתן להסביר כי שבעת חצאי הכדורים מעשי השבכה הונחו על הכדור כולו מלמעלה כלומר מעשה השבכה התחתון הוא בקוטר ארבע אמות ועליו מונחות שבכות גדולות יותר, אנו הדגמנו לפי ההסבר השני.

⁵⁷⁰ פירוש "אבן מסע שלימה".

⁵⁷¹ לפי הגר"א העמודים עמדו בתוך האולם ולא בפתחו מבחוץ.

הַעֲמוּדִים מַעֲשֵׂה שׁוֹשֵׁן על הכותרות הקטנות (שהיו מעל הכותרות הגדולות) היו מצוירים פרחי שושנה, וְהַתֵּם מְלֹאכֶת הַעֲמוּדִים בכך הסתיימה מלאכת העמודים:

הִים:

(כג) וַיַּעַשׂ אֶת הַיָּם חִירָם עֲשֵׂה גִיגִית גְּדוּלָה (המפרשים נחלקו האם מטרת הגיגית הייתה לטבילת הכהנים או רק לקידוש ידיהם ורגליהם), מוֹצֵק גִּיגִית נַעֲשֶׂתָה בִּיצִיקָה שְׁלִימָה, לֹא עָשׂוּ אוֹתָהּ עַל יַדֵּי רִיתוֹךְ בִּפְטִישִׁים וּבְכִלֵּי עֲבוּדָה,⁵⁷² עָשָׂר בָּאֲמָה מִשְׁפָּתוֹ עַד שְׁפָתוֹ עָגַל סָבִיב הַקּוֹטֵר הַפְּנִימִי שֶׁל הַגִּיגִית הִיָּה עֶשֶׂר אַמּוֹת,⁵⁷³ וְחֲמֵשׁ בָּאֲמָה קוֹמָתוֹ עוֹמְקָה שֶׁל הַגִּיגִית הִיָּה חֲמֵשׁ אַמּוֹת, וְקוֹ שְׁלֹשִׁים בָּאֲמָה יָסַב אֹתוֹ סָבִיב אִם יִיָּחֲוּ חוּט כְּדִי לְהַקִּיף אֶת כָּל הַגִּיגִית הַעֲגוּלָה, יִזְדַּקְקוּ לְחוּט אַרְוֶךְ שְׁלוּשִׁים אַמָּה (כפי שראינו לגבי עמודי יכין ובוֹעַז, שֶׁהַכֹּלל אוֹמֵר שֶׁקּוֹטֵר מַעְגַּל הוּא כְּשֹׁלֵשׁ מֵהִיקֵף הַמַּעְגַּל): (כד) הַגִּיגִית הַיִּיתָה עֲשׂוּיָה בְּשְׁנֵי אַמּוֹת הָעֲלִיוֹנוֹת, בְּצוֹרֵת עֵיגוּל, אֶךְ הַחֶלֶק הַתַּחְתּוֹן שֶׁלָּהּ, בְּשֹׁלֹשׁ אַמּוֹת הַתַּחְתּוֹנוֹת, הִיָּה עֲשׂוּיָה בְּצוֹרֵת רִיבּוּעַ, כִּךְ שֶׁבְּכָל צֶד הָיוּ עֶשֶׂר אַמּוֹת, וּפְקָעִים מִתַּחַת לְשְׁפָתוֹ סָבִיב סָבִיב אֹתוֹ מִתַּחַת לְשֵׁפֶת הַיָּם, בְּחֶלֶק הָעֲגוּל שֶׁלוֹ, הָיוּ יְצוּקִים צִיּוּרִים בּוֹלְטִים שֶׁל בָּקָר, עָשָׂר בָּאֲמָה מִקְּפִים אֶת הַיָּם סָבִיב בְּחֶלֶק הַמְּרֻבָּע שֶׁל הַיָּם (שֶׁכָּל צֶד הִיָּה רַחֵב עֶשֶׂר אַמּוֹת) הָיוּ יְצוּקִים גַּם כֵּן צִיּוּרִים בּוֹלְטִים שֶׁל בָּקָר, שְׁנֵי טוּרִים הַפְּקָעִים בְּסֶדֶךְ הַכֹּל עַל הַיָּם הָיוּ שְׁנֵי טוּרִים שֶׁעֲלִיהֶם הָיוּ צִיּוּרִים בּוֹלְטִים שֶׁל בָּקָר: טוֹר אֶחָד עַל הַחֶלֶק הָעֲלִיוֹן הָעֲגוּל (הָעֲלִיוֹן) וְטוֹר שֵׁנִי עַל הַחֶלֶק הַמְּרֻבָּע (הַתַּחְתּוֹן), יְצֻקִים בִּיצֻקָתוֹ צִיּוּרֵי הַבָּקָר הָיוּ יְצוּקִים מֵהַתַּחֲלָה בִּיצִיקָה שֶׁל הַיָּם, וְלֹא הוֹסִיפוּ אוֹתָם בְּהַקְשַׁת פְּטִישִׁים לְאַחַר סִיּוּם עֲשִׂיַת הַיָּם:⁵⁷⁴ (כה) עָמַד עַל שְׁנֵי עָשָׂר בָּקָר אֶת הַיָּם הַעֲמִיד חִירָם עַל שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה דַמּוּיוֹת בָּקָר שֶׁהָיוּ עֲשׂוּיֹת נְחוּשֹׁת, שְׁלֹשָׁה פָּנִים צְפוּנָה שְׁלֹשָׁה פָּרִים פְּנֵי לְצַד צִפּוֹן, וְשְׁלֹשָׁה פָּנִים יָמָּה וְשְׁלֹשָׁה פָּרִים פְּנֵי לְצַד מְזֻרָח, וְשְׁלֹשָׁה פָּנִים נֹגְבָה וְשְׁלֹשָׁה פָּרִים פְּנֵי דְרוֹם, וְשְׁלֹשָׁה פָּנִים מְזֻרָחָה וְשְׁלֹשָׁה פָּרִים פְּנֵי מְזֻרָח, וְהָיָה עֲלֵיהֶם מִלְּמַעְלָה הַיָּם עֲצָמוֹ (הַגִּיגִית שֶׁהִיָּתָה מוֹרְכַבַּת מֵהַחֶלֶק הָעֲגוּל הָעֲלִיוֹן וְהַחֶלֶק הַמְּרֻבָּע הַתַּחְתּוֹן) הִיָּה מוֹנַח עַל גְּבֵי הַפָּרִים הַלְלוֹ, וְכָל אֲחֵרֵיהֶם בְּיָתָהּ הָאֲחֻרָיִים שֶׁל דַּמּוּיוֹת הַפָּרִים פְּנֵי לְצַד פָּנִים, כִּךְ שֶׁמִּי שֶׁהִסְתַּכֵּל רָאָה רַק אֶת חֶלֶק הַבָּקָר הַקַּדְמִי: (כו) וְעָבְיוּ טַפַּח הַדַּפְנוֹת שֶׁל הַיָּם הָיוּ בְּעוֹבֵי טַפַּח (טַפַּח זֶה כִּנְרָאָה לֹא נִכְלַל בְּעֶשֶׂר הַאֲמּוֹת שֶׁל מִידַת הַיָּם הָאֲמּוֹר לְעִיל),⁵⁷⁵ וְשְׁפָתוֹ הַקְּצָה הָעֲלִיוֹן שֶׁל הַיָּם (בְּקַצָּה הַחֶלֶק הָעֲגוּל), כְּמַעֲשֵׂה שְׁפָת פּוֹם הַקְּצָה שֶׁל הַיָּם) הִיָּה עֲשׂוּיָה כְּמוֹ כוֹס, שֶׁהִיא דַּקָּה יוֹתֵר בְּקַצָּה הָעֲלִיוֹן שֶׁלוֹ, דִּהְיִינוּ, שְׁפַת הַיָּם הִיָּתָה דַּקָּה יוֹתֵר מִטַּפַּח, פָּרַח שׁוֹשֵׁן עַל הַחֶלֶק הָעֲלִיוֹן שֶׁל הַיָּם הָיוּ צִיּוּרִים שֶׁל פְּרָחֵי שׁוֹשְׁנָה,⁵⁷⁶ אֲלֵפִים בֵּת יָכִיל הַיָּם הַכִּיל בְּתוֹכוֹ כְּמוֹת שֶׁל אֲלֵפִים בֵּת מִים. (בֵּת הִיא מִידַת נֶפֶח שֶׁהִיָּתָה שִׁימוּשִׁית בְּזִמְן הַתְּנ"ךְ (כְּמוֹ שֶׁהָיוּ מוֹדְדִים נֶפֶח בְּלִיטְרִים) וְהִיא שׁוֹוֶת עֶרֶךְ לְשֹׁלֹשׁ סָאִים. סָאָה הִיא כְּאַרְבַּעַה עֶשֶׂר לִיטֵר וְחֲצִי (1/2+14) וּמִכָּאן שֶׁהִים הַכִּיל כְּשִׁמוּנִים וְחֲמִשָּׁה אֲלֵף (85,000) לִיטֵר:

⁵⁷² מצודות.

⁵⁷³ רש"י.

⁵⁷⁴ רש"י.

⁵⁷⁵ והבית בהיבנותו.

⁵⁷⁶ רש"י.

המכונות:

(כז) וַיַּעַשׂ אֶת הַמְּכֹנֹת עֶשֶׂר נְחֹשֶׁת חִירָם עָשָׂה עֶשֶׂר מְכֹנֹת מִנְחוֹשֶׁת. הַמְּכֹנֹת הֵיוּ מוֹשָׁב, בְּסִיס, לְכִיּוֹר שִׁימַשׁ אֶת הַכְּהֻנִּים לְקִידוּשׁ יְדֵיהֶם וּרְגֵלֵיהֶם וְהָן הוֹרְכָבוּ מִשְׁלוֹשָׁה חֲלָקִים. הַחֶלֶק הָרֵאשׁוֹן הָיָה ה"עֲגֵלָה", מְעֵלִיָּה הוֹרְכָבָה "מְכֹנָה" וְעֵלִיָּה ה"כִּיּוֹר" (כְּפִי שֶׁנִּרְאָה בְּעִז"ה בַּהַמְשָׁךְ),⁵⁷⁷ אַרְבַּע בְּאֵמָה אֹרֶךְ הַמְּכֹנָה הָאֲחָת אֹרֶךְ כָּל אַחַת מֵהַמְּכֹנֹת הָיָה אַרְבַּע אַמּוֹת, וְאַרְבַּע בְּאֵמָה רְחֵבָהּ רֹחֵב כָּל אַחַת מֵהַמְּכֹנֹת הָיָה אַרְבַּע אַמּוֹת, וְשָׁלֹשׁ בְּאֵמָה קוֹמָתָהּ גוֹבָה כָּל מְכֹנָה הָיָה שְׁלֹשׁ אַמּוֹת: (כח) וְזֶה מַעֲשֵׂה הַמְּכֹנָה כַּד הָיִיתָ עֹשִׂיָה כָּל אַחַת מֵהַמְּכֹנֹת: מְסַגְרָת לָהֶם לְחַלֵּק הַתַּחְתּוֹן שֶׁל הַמְּכֹנֹת, הוּא הָעֲגֵלָה, הָיִיתָ מְסַגְרָת עֹשִׂיָה מְקַנִּים עֲגוּלִים אוֹתָם חִיבְרוּ בְּאוֹפֵן שִׁיבְרוּ צוּרָה שֶׁל רִיבּוּעַ (אוֹרְכָם וְרוֹחְבָם שֶׁל הַקְּנִים הָיָה אַרְבַּע אַמּוֹת), עַל הַמְּסַגְרָת הִנִּיחוּ אֶת הַחֶלֶק הָאֲמֻצְעִי הַנִּקְרָא מְכֹנָה, וּמְסַגְרָת בֵּין הַשְּׁלֵבִים רָאִינוּ שֶׁהַמְּסַגְרָת עֵלִיָּה הַמְּכֹנָה הוֹנְחָה הָיִיתָ עֹשִׂיָה מֵאַרְבַּעָה מוֹטוֹת. מְכָל מוֹט כִּזֶּה, יֵצְאוּ שְׁלוֹשָׁה שְׁלֵבִים, שֶׁהֵם מַעִין רִגְלִים, לוֹחוֹת קִטְנִים מֵרְבּוּעִים, שִׁירְדוּ מִמוֹטוֹת הַמְּסַגְרָת כְּלָפֵי מְטָה. כָּל שְׁלוֹשָׁה שְׁלֵבִים חוֹזְקוּ עַל יְדֵי מְסַגְרָת נוֹסֶפֶת שֶׁעֲבָרָה מִתַּחַת לְמְסַגְרָת הָעֵלִיּוֹנָה (בְּפִסּוֹק לֹא מוֹזְכָר שֶׁהָיוּ דוּוֹקָא שְׁלֹשׁ שְׁלֵבִים, אֵךְ הַגְּרָמָה לּוֹמֵד שֶׁהָיוּ שְׁלֹשׁ שְׁלֵבִים בְּכָל צֶדַח כִּמוֹ שֶׁהָיוּ שְׁלֹשׁ פְּרִים בְּכָל צֶדַח שֶׁל הַיָּם): (כט) וְעַל הַמְּסַגְרוֹת אֲשֶׁר בֵּין הַשְּׁלֵבִים עַל הַמְּסַגְרוֹת שֶׁהָיוּ בֵּין הַשְּׁלֵבִים, עַל הַקְּנִים שֶׁל הַמְּסַגְרָת הַתַּחְתּוֹנָה, (כְּפִי שֶׁרָאִינוּ בְּפִסּוֹק הַקּוֹדֵם הָיוּ שְׁתֵּי מְסַגְרוֹת, וְכֹאֵן אֲנוֹ עוֹסְקִים בְּמְסַגְרָת הַתַּחְתּוֹנָה): אַרְיֹת בְּקָר וּכְרוֹבִים (עַל הַמְּסַגְרָת הַתַּחְתּוֹנָה הָיוּ מְצוּיִים צִיּוּרִים שֶׁל אַרְיֹת, צִיּוּרִים שֶׁל בְּקָר, וְצִיּוּרִים שֶׁל מְלֹאכִים, וְעַל הַשְּׁלֵבִים בֵּין מְמַעַל הַמְּסַגְרָת הָעֵלִיּוֹנָה שֶׁחִיבְרָת אֶת שְׁלֹשׁ הַשְּׁלֵבִים, עֲבָרָה בְּאֲמֻצְעַ גוֹבָה הַשְּׁלֵב, כַּד שְׁכָל הָיָה בְּחֶלְקוֹ מַעַל הַמְּסַגְרָת וְחֶלֶק הָיָה מִתַּחַת לְמְסַגְרָת. עַל חֶלֶק הַשְּׁלֵבִים הָעֵלִיּוֹן (שֶׁהָיָה מַעַל לְמְסַגְרָת הַשְּׁלֵבִים) הָיוּ מְצוּיִים צִיּוּרִים שֶׁל אַרְיֹת, בְּקָר וּמְלֹאכִים, וּמִתַּחַת לְאַרְיֹת וּלְבְּקָר עַל חֶלֶק הַשְּׁלֵבִים הַתַּחְתּוֹן שֶׁהָיָה מִתַּחַת לְחֶלֶק הַשְּׁלֵב שֶׁעֵלָיו הָיוּ מְצוּיִים צִיּוּרִים שֶׁל אַרְיֹת וּבְקָר (בְּמִקּוֹם שֶׁמִּתַּחַת לְמְסַגְרָת הַשְּׁלֵבִים), לְיֹת (עַל חֶלֶק הַתַּחְתּוֹן שֶׁל הַשְּׁלֵבִים) הָיוּ מְחוּבְּרִים, מַעֲשֵׂה מוֹרְדָּה (עַל חֶלֶק הַתַּחְתּוֹן שֶׁל הַשְּׁלֵבִים הָיוּ מְחוּבְּרִים) בְּדֵי נְחוּשֶׁת קִטְנִים מְרוֹקְעִים. חֲתִיכוֹת מִתַּכַּת אֱלֹהִים חוּבְרוּ לְשְׁלֵבִים עַל יְדֵי רִיתוֹךְ, וְלֹא הָיוּ יִצּוּקִים מִתַּחִּילָה עַל הַשְּׁלֵבִים: (ל) וְאַרְבַּעָה אוֹפְנֵי נְחֹשֶׁת לְמְכֹנָה הָאֲחָת לְכָל מְכֹנָה הָיוּ אַרְבַּעָה גִלְגָּלִים עֹשׂוּיִים מִנְחוֹשֶׁת, וְסִרְנֵי נְחֹשֶׁת אֶת הַגִּלְגָּלִים חִיבְרוּ סִרְנֵי הַנְּחוּשֶׁת, כְּלוֹמַר קְנִים שֶׁהָיוּ מְחוּזִיקִים אֶת הַגִּלְגָּלִים. כְּפִי שֶׁרָאִינוּ, הַקְּנִים שֶׁהִרְכִּיבוּ אֶת הַמְּסַגְרָת הָיוּ עֲגוּלִים, כְּאִשֶׁר הַקְּנִים בְּצַדָּדִים בְּלִטּוֹ מַעֵט וַיֵּצְאוּ מִצוּרַת הַרִיבּוּעַ שִׁיבְרוּ הַקְּנִים, וְעֵלִיָּהם הִרְכִּיבוּ אֶת הַגִּלְגָּלִים, וְאַרְבַּעָה פְּעֻמָּתָיו לְאַרְבַּע הַזּוּוּיּוֹת (הַקְּצוּוֹת שֶׁבְּפִינָה) שֶׁל הָעֲגֵלָה, כְּתַפַּת לָהֶם (לְאַרְבַּע הַזּוּוּיּוֹת שֶׁהָיוּ בְּפִינָת הָעֲגֵלָה) הָיוּ כְּתַפּוֹת: קְנִים קִטְנִים שִׁיבְרוּ כְּלָפֵי מַעַלָּה, מִתַּחַת לְבִיר קְנִים אֱלוֹ תִּמְכוּ בְּכִיּוֹר (שֶׁהוֹרְכָב עַל גְּבֵי הַמְּכֹנָה). הַכְּתַפּוֹת עָלוּ כְּלָפֵי מַעַלָּה וּבְלִטּוֹ מַעַבֵּר לְגוֹבָה הַמְּכֹנָה עַד שֶׁהִגִּיעוּ לְכִיּוֹר וְתִּמְכוּ בּוֹ, הַכְּתַפּוֹת יִצְקוֹת הַכְּתַפּוֹת הָיוּ יִצּוּקוֹת יַחַד עִם מְסַגְרָת הָעֲגֵלָה (וְלֹא הוֹסִיפוּ אוֹתָן אַחֲרֵי כֵן בְּרִיתוֹךְ), מַעֲבָר אִישׁ בְּכָל אֶחָד מֵאַרְבַּע צַדָּדֵי הָעֲגֵלָה הָיוּ קְרָשִׁים גְּדוּלִים שֶׁהִקִּיפוּ אֶת הַכְּתַפּוֹת. קְרָשִׁים אֱלֹהִים תִּמְכוּ בְּכַתַּפּוֹת וּבְכַד הָיוּ מַעִין מְסַגְרָת שְׁלִישִׁית לְעֲגֵלָה. לְיֹת קְרָשִׁים אֱלוֹ (שֶׁהִקִּיפוּ אֶת הַכְּתַפּוֹת) הָיוּ מְחוּבְּרִים לְכַתַּפּוֹת: (לא) כַּעַת הַפְּסוֹק מְדַבֵּר עַל חֶלֶק הַמְּכֹנָה הָאֲמֻצְעִי: וּפִיָּהּ הַחֹר שֶׁתּוֹכּוּ הָיָה עוֹמֵד הַכִּיּוֹר. כְּפִי שֶׁנִּרְאָה בְּעִז"ה, חֶלְקוֹ הַתַּחְתּוֹן שֶׁל הַכִּיּוֹר הָיָה עֹשִׂי מַעִין "שְׁפִיץ" שֶׁנִּכְנַס לְתוֹךְ חוֹר בְּמְכֹנָה.

⁵⁷⁷ רד"ק.

הפסוק מדבר עתה על חור זה שאליו היו מכניסים את שפיץ הכיור, **מִבֵּית לַפְתָּרֶת** (החור) היה באמצע החלק העגול של המכונה. המכונה הייתה בנויה משני חלקים: חלקה התחתון היה מרובע בגובה אמה, וחלקה העליון היה גליל עגול בגובה חצי אמה. החלק העגול נקרא "כותרת" והפסוק אומר שהחור אליו היו מכניסים את שפיץ המכונה היה באמצע הכותרת, ו**מֵעֵלָה בְּאִמָּה** החלק העליון והעגול של המכונה היה מתחיל בגובה אמה של המכונה, החלק המורבע התחתון היה בגובה של אמה, ו**וּפִיָּה עֵגֶל** החלק העליון של המכונה היה עגול, **מֵעֵשָׂה כֵּן** באמצע החלק העגול היה חור שהיו לו שפתיים עבות, כך שיכלו לשים מעליו את הכיור. שולי החור שהיה באמצע הכותרת היוו בסיס לכיור (משום שהשפיץ בחלקו התחתון של הכיור הוכנס לתוכו באופן ששולי החור ייצבו את הכיור), **אִמָּה וְחִצֵּי הָאִמָּה** סך כל גובה המכונה עם הכותרת היה אמה וחצי: החלק המרובע של המכונה היה גבוה אמה, ואילו הכותרת העגולה הייתה גבוהה חצי אמה, ו**גַּם עַל פִּיהָ מְקֻלְעוֹת** על הכותרת היו מצוירים ציורים (כנראה שהציורים היו של אריות וכרובים),⁵⁷⁸ ו**מִסְגְּרֹתֵיהֶם מְרַבְּעוֹת לֹא עֵגְלוֹת** החלק התחתון של המכונה, שם היה החיבור שלה למסגרת העגלה, היה מרובע ולא עגול, כדי שיוכל להתחבר בקלות לעגלה שהייתה מרובעת. הסיבה שהחלק התחתון של המכונה היה מרובע היא שהעגלה הייתה גם היא מרובעת, וכך היה ניתן להכניס את החלק התחתון של המכונה לתוך העגלה⁵⁷⁹: **(לֵב) הַפְּסוּקִים חוֹזְרִים אֶל מִבְּנֵה הָעֵגְלָה: וְאַרְבַּעַת הָאוֹפְנִים לְמִתְחַת לְמִסְגְּרוֹת** ארבעת הגלגלים הגיעו נמוך יותר ממה שהיו המסגרות של השלבים והשלבים עצמם, כך שהשלבים היו באוויר. גלגלי העגלה הגיעו עד לרצפה ושאר חלקי העגלה היו גבוהים יותר, ו**יְדוֹת הָאוֹפְנִים בְּמִכּוֹנָה יְדוֹת** האופנים הם סרני הנחושת שהוזכרו, הקנים העגולים עליהם הרכיבו את הגלגלים. הפסוק אומר שעל הקנים העגולים שבלטו מתוך המסגרת הרכיבו את הגלגלים, ו**קוֹמַת הָאוֹפֵן הָאֶחָד אִמָּה וְחִצֵּי הָאִמָּה** גובה כל גלגל מהאמצע ומטה היה אמה וחצי. מכאן שגובהו הכולל של כל גלגל היה שלש אמות (לא כולל גובה הסרן עצמו). מכאן, שהשלבים שירדו מהמסגרת כלפי מטה, היו ארוכים מעט פחות מאמה וחצי: **(לֵג) וּמֵעֵשָׂה הָאוֹפְנִים כְּמֵעֵשָׂה אוֹפֵן הַמְּרַבֵּבָה הַצּוֹרָה בָּהּ הֵיוּ עֲשׂוּיִים הַגִּלְגָּלִים הַיִּתָּה כְּמוֹ גִּלְגַל שֶׁל כָּל עֵגְלָה,** והפסוק מפרט את אופן עשיית הגלגלים: **יְדוֹתָם** מקום החיבור של הגלגל עם העגלה (סרני הנחושת), ו**וְגִבֵּיהֶם** העיגול שמקיף את החור דרכו היו מכניסים את סרני הנחושת, מעין גלגל פנימי חלול לתוכו היו מכניסים את סרני הנחושת, ו**חֲשֻׁקֵיהֶם** קנים היוצאים מהגלגל הפנימי אל הגלגל החיצוני ובכך מחברים בין שני הגלגלים, ו**וְחֲשֻׁרֵיהֶם** החלק בגלגל שמתחכך עם הארץ, **הַפֶּל מוֹצֵק** (כל חלקי העגלה) נעשו על ידי עבודת יציקה ולא בריתוך: **(לד) וְאַרְבַּע כְּתָפוֹת** גם בחלק המכונה המרובע, יצאו כתפות כלפי מעלה, **אֶל אַרְבַּע פְּנוֹת הַמִּכּוֹנָה הָאֶחָת** הכתפות יצאו בארבע פינות החלק המרובע של המכונה, **מִן הַמִּכּוֹנָה כְּתָפֶיהָ** הכתפות היו מהמכונה עצמה, כלומר: הן היו יצוקות יחד עם המכונה (ולא חיברו אותן אחרי כן בריתוך): **(לה) וּבְרֵאשׁ הַמִּכּוֹנָה** בחלק העליון של המכונה, **חִצֵּי הָאִמָּה קוֹמָה עֵגֶל סָבִיב** (בחלק העליון של המכונה) הייתה כותרת בגובה חצי אמה, ו**עַל רֵאשׁ הַמִּכּוֹנָה יְדוֹתֶיהָ** גם מהחלק העגול יצאו ארבע כתפות קטנות, אלא שכאן נקראות הכתפות "ידות" לפי שכאן הן היו קטנות יותר מהכתפות האחרות. בין ידות אלה

⁵⁷⁸ לעיל ראינו שפירוש המילה מקלעות היינו ציורים בולטים, אך כאן לא פירש הגר"א שהציורים היו בולטים. לגבי מה היה מצויר על הכותרת, הדבר לא כתוב בפירוש הגר"א אך בפירוש "הבית בהיבנותו" כתב שהכוונה כנראה לציורים של אריות וכרובים.

⁵⁷⁹ הגר"א כתב שזאת הסיבה לכך שהפסוק חזר וכתב את עובדת היות חלק זה מרובע.

הייתה מסגרת קטנה שחיברה את הידות זו לזו, ומסגרתיה ממנה כל שלשת סוגי הכתפות נקראות גם כן "מסגרות" (ואין אלה המסגרות המרובעות של העגלה). הפסוק מציין שכל שלשת סוגי הכתפות: הכתפות שהיו על העגלה (המוטות שעלו כלפי מעלה מהעגלה), הכתפות שהיו על חלק המכונה המרובע והכתפות שהיו על חלק המכונה העגול (הידות שהיו על הכותרת), היו כולם היו יצוקים. מטרת כל אחת משלושת סוגי הכתפות הייתה לתמוך בכיור: (לו) וַיִּפְתַּח עַל הַלְחָת חִירָם צִייר עַל הַלּוּחוֹת שֶׁהָיוּ אֶת הַמַּסְגֵּרָת שֶׁהִקִּיפָה אֶת הַיְדוֹת, אֶת הָעֲמוּדִים הַקְּטָנִים שֶׁיִּצְאוּ מֵהַכּוֹתֶרֶת, וְדָתֶיהָ וְכֵן עָשָׂה חִירָם לְכַתְּפוֹת עֲצָמָן שֶׁיִּצְאוּ מֵהַכּוֹתֶרֶת, וְעַל מַסְגְּרֹתֶיהָ וְכֵן צִייר חִירָם עַל הַקְּנִיּוֹת שֶׁיִּצְאוּ מֵהַעֲגָלָה כְּלָפִי מַעְלָה (הַכּוֹתֶרֶת שֶׁעָלָה מֵהַעֲגָלָה כְּלָפִי מַעְלָה), כְּרוּבִים אֲרִיזוֹת וְתַמְרוֹת (חִירָם צִייר עַל הַמַּסְגֵּרָת שֶׁחִיבְרָה אֶת הַיְדוֹת זֶה לְזֶה, וְכֵן כָּל הַיְדוֹת וְעַל הַכּוֹתֶרֶת שֶׁעָלָה מֵהַעֲגָלָה וְתַמְכוּ בְּכִיּוֹר) צִיּוּרִים שֶׁל מַלְאָכִים, אֲרִיזוֹת וְעֲצֵי תַמָּר, כְּמַעַר אִישׁ וְלִיּוֹת סָבִיב (הַצִּיּוּרִים שֶׁעַל הַכּוֹתֶרֶת וְעַל הַלּוּחוֹת שֶׁחִיבְרוּ אֶת הַיְדוֹת שֶׁעַל הַכּוֹתֶרֶת) הָיוּ מְחוּבְּרִים זֶה לְשָׁנִי לְזֶה וְלֹא הָיָה רוּחַ בִּינֵיהֶם⁵⁸⁰: (לו) כְּזֹאת עָשָׂה אֶת עֵשֶׂר הַמְּכֹנּוֹת בְּאוֹפֵן זֶה (כְּפִי שֶׁתּוֹאֵר עַד עַתָּה) עָשָׂה חִירָם אֶת כָּל עֵשֶׂר הַמְּכֹנּוֹת שֶׁהָיוּ בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ, מוֹצֵק אֶחָד כְּמוֹ שֶׁהוּא יִצֵּק אֶת הַמְּכֹנָה הָרִאשׁוֹנָה שֶׁעָשָׂה, כִּךְ הוּא יִצֵּק אֶת תְּשַׁע הַמְּכֹנּוֹת הָאֲחֵרוֹת, מִדָּה אֶחָת קָצֵב אֶחָד לְכָל־הֶנָּה כָּל הַמְּכֹנּוֹת הָיוּ בְּאוֹתוֹ גּוֹדֵל וּבְאוֹתוֹ מִשְׁקָל: (לח) וַיַּעַשׂ עֲשָׂרָה כִּיּוֹת נְחֹשֶׁת חִירָם עָשָׂה עֲשָׂרָה כִּיּוֹרִים שֶׁהָיוּ עֲשׂוּיִים מִנְחוּשֶׁת, אַרְבָּעִים בֵּית יָכִיל הַכִּיּוֹר הָאֶחָד כָּל כִּיּוֹר הָיָה יָכוֹל לְהַכִּיל אַרְבָּעִים בֵּית, הָיוּ 120 סָאִים, כ-1700 ליטר), אַרְבַּע בְּאֵמָה הַכִּיּוֹר הָאֶחָד הַכִּיּוֹר הָיָה רִבּוּעַ בְּחֻלְקוֹ הָעֲלִיוֹן, וְכָל דּוֹפֵן שֶׁלּוֹ הָיָה אֲרוּכָה אַרְבַּע אֲמוֹת (בְּחֻלְקוֹ הַתַּחְתּוֹן הָיָה הַכִּיּוֹר מְשׁוּפָּע כְּלָפִי אֲמַצְעִיתוֹ, כְּמִין פִּירְמִידָה קַעֲרוּרָה. גּוֹבַה דְּפְנוֹתָיו שֶׁל הַכִּיּוֹר הָיָה כְּשֵׁנִי טַפְחִים), כִּיּוֹר אֶחָד עַל הַמְּכֹנָה הָאֶחָת לְעֵשֶׂר הַמְּכֹנּוֹת עַל כָּל מְכֹנָה מֵעֵשֶׂר הַמְּכֹנּוֹת הֵנִיחוּ כִּיּוֹר אֶחָד כִּךְ שֶׁסָךְ הַכָּל הָיוּ עֲשָׂר מְכֹנּוֹת וְעֲשָׂרָה כִּיּוֹרִים:

הצבת המכונות והים בבית המקדש:

(לט) וַיִּתֵּן אֶת הַמְּכֹנּוֹת שֶׁלְמָה חִילַק אֶת עֵשֶׂר הַמְּכֹנּוֹת לְשֵׁנֵי קְבוּצוֹת: חָמֵשׁ עַל פְּתַף הַבַּיִת מִיְמִין הַמְּכֹנּוֹת הָיוּ כּוֹלֵן בְּצַד הַדְּרוּמִי שֶׁל עֲזֵרֶת הַכְּהֻנִּים. חֲמֵשׁ מֵהֶן הָיוּ מוֹנְחוֹת מִיְמִין הַכִּיּוֹר שֶׁעָשָׂה מִשֶׁה שֶׁהָיָה מוּצָב גַּם הוּא בְּעֲזֵרֶת כְּהֻנִּים. חֲמֵשׁ מְכֹנּוֹת אֵלֶּה הוּצְבוּ דְרוּמִית יוֹתֵר מֵהַכִּיּוֹר שֶׁעָשָׂה מִשֶׁה, וְחָמֵשׁ עַל פְּתַף הַבַּיִת מִשְׂמָאלוֹ וְאֵילוֹ חֲמֵשׁ הַמְּכֹנּוֹת הָאֲחֵרוֹת הוֹנְחוּ מִשְׂמָאל לְכִיּוֹר שֶׁעָשָׂה מִשֶׁה רַבִּינוּ (כִּךְ שֶׁהָיוּ גַם יוֹתֵר לְכִיוּן צְפוֹן), וְאֵת הַיָּם נָתַן מִפְּתַף הַבַּיִת הַיְמָנִית גַּם אֶת הַיָּם הֵנִיחַ שֶׁלְמָה בְּחֻלְקוֹ הַדְּרוּמִי שֶׁל עֲזֵרֶת כְּהֻנִּים⁵⁸¹, קִדְּמָה מִמּוֹלֵ נִגְבַּל אֵלֶּה שֶׁהֵיָם הָיָה גַם מְשׁוּךְ קֶצֶת לְצַד מְזֻרַח בֵּית הַמִּקְדָּשׁ⁵⁸²:

שאר כלי בית המקדש:

(מ) וַיַּעַשׂ חִירָם אֶת הַכִּיּוֹרִים חִירָם עָשָׂה כָּלִי שֶׁנִּקְרָא בְּפִסּוּק מו' "סִירוֹת" (וּבְפִסּוּק זֶה נִקְרָא גַם הוּא כִיּוֹר). כָּלִי זֶה נֹעֵד לְקַבֵּל אֶת הַדֶּשֶׁן שֶׁל הַמְּזֻבָּח, וְאֵת הַיָּעִים וְכֵן עָשָׂה חִירָם "יָעִים", מְגֵרְפוֹת, אֵיתָם הָיוּ

⁵⁸⁰ רש"י.

⁵⁸¹ רד"ק.

⁵⁸² רד"ק.

גורפים את הדשן אל תוך הסיירות, וְאֵת הַמְזֻרְקוֹת וְכֵן עָשָׂה חִירָם "מזרקות", כלים שהשתמשו בהם כדי לקבל בהם את דם הקרבנות, וְיָכַל חִירָם לַעֲשׂוֹת אֵת כָּל הַמְלָאכָה אֲשֶׁר עָשָׂה לַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה בְּכַךְ סִיִּים חִירָם אֵת הַמְלָאכָה שֶׁעָשָׂה לְשֹׁלְמֹה, בֵּית יִקְוֶק (חִירָם סִיִּים אֵת תַּפְקִידוֹ) בְּבִנְיָן שְׁנוּעַד לְצוֹרֵךְ בְּנֵיית בֵּית הַמִּקְדָּשׁ⁵⁸³:

סיכום בניית בית המקדש:

(מא) עֲמֻדִים שְׁנַיִם חִירָם עָשָׂה שְׁנֵי עַמֻּדִים (יָכִין וְבוֹעֵז), וְגִלְת הַכְּתָרֶת אֲשֶׁר עַל רֹאשׁ הָעַמֻּדִים שְׁתֵּי חִירָם עָשָׂה שְׁנֵי חֲלָקִים עֲגוּלִים עַל הָעַמֻּדִים, וְהַשְּׁבָכוֹת שְׁתֵּי לְכֶסֶת אֵת שְׁתֵּי גִלְת הַכְּתָרֶת חִירָם עָשָׂה שְׁנֵי חֲצָאֵי כְדוֹר מִנְחוּשֶׁת מַעֲשָׂה שְׁבָכָה, כְּלוּמֵר, חֲצָאֵי הַכְּדוֹרִים הָיוּ בְּנוֹיִים כְּרֶשֶׁת, אֲשֶׁר עַל רֹאשׁ הָעַמֻּדִים הַכּוֹתְרוֹת הָיוּ מוֹנְחוֹת בְּרֹאשׁ כָּל אֶחָד מֵהָעַמֻּדִים: (מב) וְאֵת הָרַמְנִים אַרְבַּע מְאוֹת סָךְ הִכָּל עָשָׂה חִירָם אַרְבַּע מְאוֹת רִימוֹנִים, לְשְׁתֵּי הַשְּׁבָכוֹת שְׁנֵי טוֹרִים רַמְנִים לְשְׁבָכָה הָאֶחָת שְׁנֵי טוֹרִים שֶׁל רִימוֹנִים הָיוּ עַל כָּל שְׁבָכָה. בְּכָל טוֹר הָיוּ מֵאָה רִימוֹנִים, יוֹצֵא שֶׁהָיוּ מֵאֵתִיִּים רִימוֹנִים לְכָל עַמּוּד, וּבְסָךְ הִכָּל אַרְבַּע מְאוֹת רִימוֹנִים בְּמִקְדָּשׁ, לְכֶסֶת אֵת שְׁתֵּי גִלְת הַכְּתָרֶת אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָעַמֻּדִים הָרִימוֹנִים נוֹעְדוּ כְּדֵי לְכֶסֶת אֵת חֲצֵי הַכְּדוֹר הַתַּחְתּוֹן שֶׁל הַכּוֹתְרֶת: (מג) וְאֵת הַמְּכַנּוֹת עָשָׂה חִירָם עָשָׂה סָךְ הִכָּל עֶשֶׂר מְכוֹנוֹת, וְאֵת הַפִּירָת עָשָׂה עַל הַמְּכַנּוֹת וְכֵן הִכִּין חִירָם עֶשֶׂר כִּיּוֹרוֹת שֶׁהֵנִיחַם עַל עֶשֶׂר הַמְּכוֹנוֹת: (מד) וְאֵת הַיָּם הָאֶחָד חִירָם עָשָׂה יָם, גִּיגִית גְּדוֹלָה, אַחַת, וְאֵת הַבֶּקֶר שְׁנַיִם עָשָׂר תַּחַת הַיָּם מִתַּחַת לִים עָשָׂה חִירָם שְׁתֵּי עֶשֶׂר צוֹרוֹת שֶׁל בֶּקֶר, עֲלִיהֵן הָיָה הַיָּם מוֹנֵחַ: (מה) וְאֵת הַסִּירוֹת כֵּן עָשָׂה חִירָם כְּלִים לְדֹשֵׁן בְּהֵם אֵת הַמְּזוּבָח, וְאֵת הַיָּעִים וְכֵן עָשָׂה חִירָם כְּלִים לְגֵרוֹף אֵת הַדֹּשֵׁן שֶׁעַל הַמְּזוּבָח, וְאֵת הַמְזֻרְקוֹת וְכֵן עָשָׂה חִירָם כְּלִים שְׁבָהֵם הָיוּ מְקַבְּלִים אֵת דָּם הַקְּרִבְנוֹת, וְאֵת כָּל הַכְּלִים הָאֵלֶּה אֵת כָּל הַכְּלִים שֶׁנִּמְנוּ עַד עַתָּה, אֲשֶׁר עָשָׂה חִירָם לַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה בֵּית יִקְוֶק נְחֻשֶׁת מְמֻרָט עָשָׂה חִירָם בְּצִוּוֵי שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ מִנְחוּשֶׁת זָכָה: (מו) בְּכֶפֶר הִירְדָן יִצְקֵם הַמֶּלֶךְ הַמְּקוֹם בּוֹ יִצֵּק חִירָם (עַל פִּי צִוּוֵי שֶׁל שְׁלֹמֹה) אֵת כָּל מֵה שֶׁהִכִּין מִנְחוּשֶׁת הָיָה בְּכִיכַר הִירְדָן, בְּמַעְבְּהַ הָאֲדָמָה תְּבִנְיוֹת הַיִּצִיקָה בְּהֵן הִשְׁתַּמֵּשׁ חִירָם הָיוּ בְּתוֹךְ הָאֲדָמָה, בֵּין סְכוֹת וּבֵין צִרְתָן הַמְּקוֹם הַמְדוּיִק בּוֹ יִצֵּק חִירָם אֵת כְּלֵי הַנְּחוּשֶׁת הָיָה בֵּין עִיר שֶׁנִּקְרָאת "סְכוֹת" לְעִיר שֶׁנִּקְרָאת "צִרְתָן". הַסִּיבָה שֶׁחִירָם יִצֵּק אֵת כְּלֵי הַנְּחוּשֶׁת דוּוֹקָא שֶׁם הִיא מְשׁוּם שֶׁשֵׁם הָאֲדָמָה קֶשֶׁה וְהֵייתָה נוֹחָה לְהַכְנֵת תְּבִנְיוֹת⁵⁸⁴: (מז) וַיִּנַּח שְׁלֹמֹה אֵת כָּל הַכְּלִים שֶׁלֹּמֹה הֵנִיחַ מִלְשָׁקוֹל אֵת כְּלֵי הַנְּחוּשֶׁת, כְּלוּמֵר "שְׁלֹמֹה לֹא שָׁקַל אֵת כְּלֵי הַנְּחוּשֶׁת",⁵⁸⁵ מְרַב מְאֹד מְאֹד לֹא נִחְקַר מִשְׁקָל הַנְּחֻשֶׁת (הַסִּיבָה שֶׁשְׁלֹמֹה לֹא שָׁקַל אֵת כְּלֵי הַנְּחוּשֶׁת הִיא) מְרֹב שֶׁהַכְּלִים הָיוּ רַבִּים, לֹא הָיָה אֲפֶשֶׁר לְשָׁקוֹל אֵת מִשְׁקַל הַנְּחוּשֶׁת (יֵשׁ כֵּאֵן כְּפִילוֹת בְּפִסּוֹק לְתוֹסַפַּת בִּיאוֹר)⁵⁸⁶: (מח) וַיַּעַשׂ שְׁלֹמֹה אֵת כָּל הַכְּלִים אֲשֶׁר בֵּית יִקְוֶק מֵעַבַר לְדַבְרִים שֶׁכָּבַר לְמַדְנוּ עַל עֲשִׂיתָם, שְׁלֹמֹה עָשָׂה כְּלִים נוֹסְפִים לְצוֹרֵךְ בֵּית הַמִּקְדָּשׁ:⁵⁸⁷ אֵת מְזֻבַּח הַזָּהָב (שְׁלֹמֹה עָשָׂה) אֵת מְזֻבַּח הַקְּטוֹרֶת

583 מצודות.

584 והבית בהיבנותו.

585 מצודות.

586 מצודות.

587 מצודות.

שהרחיב וציפה זהב,⁵⁸⁸ **וְאֵת הַשֶּׁלֶחַן אֲשֶׁר עָלָיו לֶחֶם הַפָּנִים זָהָב** (שלמה עשה) גם שולחן עשוי זהב עליו היו מונחים לחם הפנים (המפרשים מפנים לפסוקים משלימים בספר דברי הימים שם כתוב שהיו עשרה שולחנות זהב)⁵⁸⁹: **(מט) וְאֵת הַמְּנֹרֹת** שלמה עשה עשר מנורות אותן העמיד בדרום בית המקדש. את עשר המנורות חילק שלמה לשניים: **חֲמִשׁ מִיְמִין** חמש מנורות הניח שלמה מימין למנורה שעשה משה,⁵⁹⁰ **וְחֲמִשׁ מִשְּׂמֹאל** ואת חמש המנורות האחרות הניח שלמה משמאל למנורה שעשה משה, **לְפָנֵי הַדְּבִיר** המנורות היו מונחות בחלק הדרומי של ההיכל, ממזרח לדביר,⁵⁹¹ **זָהָב סָגוֹר** המנורות היו עשויות מזהב טהור,⁵⁹² **וְהַפָּרָח** גם תבליטים שנקראו פרחים שהיו על המנורה,⁵⁹³ **וְהַנְּרֹת** וגם הנרות, הכלים שהיו מונחות בראש קני המנורה ובהם היו נותנים את השמן,⁵⁹⁴ **וְהַמְּלֻקָּחִים** וגם המלקחיים שהיו מעין צבת, ששימשה לסידור הפתילות בתוך הנרות,⁵⁹⁵ **זָהָב** המנורה וכל חלקיה היו עשויים מזהב: **(נ) וְהַסְּפֹת וְהַמְּזֻמְרוֹת** הסיפות והמזמרות הם סוגים שונים של כלי זמר,⁵⁹⁶ **וְהַמְּזֻרְקוֹת** כלים בהם קיבלו את הדם לצורך זריקתו על המזבח,⁵⁹⁷ **וְהַכַּפֹּת** בזיכי הלבונה, כפות שהיו שמים בהן לבונה (אחד מסממני הקטורת) ליד לחם הפנים,⁵⁹⁸ **וְהַמְּחַתּוֹת** כלים שהיו חותים בהם את הגחלים מהמזבח,⁵⁹⁹ **זָהָב סָגוֹר** (הסיפות, המזמרות, המזרקות, הכפות והמחתות) היו עשויים מזהב טהור, **וְהַפְּתוֹת לְדִלְתוֹת הַבַּיִת הַפְּנִימִי לְקֹדֶשׁ הַקְּדָשִׁים לְדִלְתֵי הַבַּיִת לְהִיכָל זָהָב** וגם המפתחות איתם נעלו ופתחו את דלתות קדש הקדשים ואת דלתות ההיכל ב היו עשויים מזהב⁶⁰⁰: **(נא) וְתִשְׁלֵם כָּל הַמְּלָאכָה אֲשֶׁר עָשָׂה הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה בֵּית יְקֹנָק** מלאכת בניין בית המקדש על ידי שלמה המלך הסתיימה,⁶⁰¹ **וַיָּבֵא שְׁלֹמֹה אֶת קֹדְשֵׁי דָוִד אָבִיו אֶת הַכֶּסֶף וְאֵת הַזָּהָב וְאֵת הַכֵּלִים** שלמה הביא את כל החומרים שהקדיש דוד אביו לבית המקדש: כסף, זהב וכלים (אולם שלמה לא השתמש במה שדוד אביו הקדיש לצורך הבניין עצמו, כיוון שרצה לבנות את בית המקדש משל עצמו),⁶⁰² **נָתַן**

588 רלב"ג.

589 מצודות.

590 מצודות. רלב"ג כתב שהמנורות היו קרובות יותר אל קדש הקדשים מאשר השולחנות והיו כנגד הארון.

591 מצודות.

592 ביארנו זאת עפ"י פירוש והבית בהיבנותו בפרק ו' פסוק כ' ועיין תלמוד בבלי מסכת יומא דף מה' עמוד א'.

רלב"ג פירש שזהב סגור היינו אופן תהליך זיקוק הזהב שנעשה על ידי סגירת הזהב בכור והתכתו על ידי האש.

593 מצודות.

594 מצודות.

595 מצודות.

596 רש"י. רלב"ג: הוסיף וכתב שייתכן שהסיפות הם כדי יין.

597 רש"י.

598 רש"י.

599 רש"י.

600 רש"י. מצודות: הכוונה לצירים עליהם היו מונחים דלתות בית המקדש.

601 תרגום.

602 מצודות. רש"י כתב שהסיבה ששלמה לא רצה לבנות מהכסף והזהב שהקדיש דוד אביו היא משום שידע שבעתיד בית המקדש ייחרב, ודוד לקח את הכסף והזהב מאומות העולם שכבש, ושלמה לא רצה שאומות העולם יאמרו שהסיבה שבית המקדש נחרב היא משום שהעבודה זרה גבתה את חובה בגלל שלקחו ממנה את הכסף והזהב. רלב"ג: הסיבה ששלמה לא התחיל לבנות את בית המקדש מיד כשהתחיל למלוך היא משום שרצה לבנות את בית המקדש מאוצרות שהוא עצמו אסף ולא מאוצרות אביו. הקב"ה סיבב את הדברים באופן זה כדי שבית המקדש לא ייבנה מאוצרות שהקדיש דוד מהמלחמות שלחם, אלא הכל יהיה מממון שנאסף בשלום. רד"ק חולק וסובר ששלמה השתמש באוצרות דוד אביו גם לבניין בית המקדש, אלא שאת מה שנשאר מאוצרות אלה, הביא שלמה לאוצרות בית ה'. לאחר מכן הביא את מדרש חז"ל והוסיף סיבה נוספת שלא רצה שלמה להשתמש עם הקדשי דוד אביו משום שדוד היה צריך להשתמש בכספים אלה על מנת לכלכל את עם ישראל בשלש שנות הרעב.

בְּאַצְרוֹת בַּיִת יְקֹזֵק (את כל מה שהקדיש אביו) שם שלמה באוצר בית ה'. האוצר הוא מקום אליו היו אוספים דברים יקרים כדי שיישמרו⁶⁰³:

מלכים א פרק ח

(א) אִזּוּ כִּאֲשֶׁר שִׁלְמָה סִיִּים לִבְנוֹת אֶת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ,⁶⁰⁴ יִקְהֵל שְׁלֹמֹה אֶת זְקֵנֵי יִשְׂרָאֵל (כששלמה סיים לבנות את בית המקדש) הִקְהִיל שִׁלְמָה אֶת זְקֵנֵי יִשְׂרָאֵל,⁶⁰⁵ אֶת כָּל רְאֵשֵׁי הַמִּטּוֹת נְשִׂאֵי הָאֲבוֹת לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְכֵן הִקְהִיל שִׁלְמָה אֶת רְאֵשֵׁי הַמִּטּוֹת וְהֵם הַנְּשִׂאִים לְכָל בֵּית אֲבֹת בְּיִשְׂרָאֵל,⁶⁰⁶ אֶל הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה יְרוּשָׁלַם שִׁלְמָה הִקְהִיל אֶת הַזְּקֵנִים וְהַנְּשִׂאִים לִירוּשָׁלַם, לְהַעֲלוֹת אֶת אֲרוֹן בְּרִית יְקֹזֵק מֵעִיר דָּוִד הִיא צִיּוֹן (שלמה אסף את הזקנים והנשיאים) כִּדִּי שִׁישְׁתַּפּוּ בְּטַקְס הַעֲלֹאת אֲרוֹן הַבְּרִית מֵעִיר דָּוִד אֶל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ⁶⁰⁷: (ב) וַיִּקְהֲלוּ אֶל הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל בִּירַח הָאֲתָנִים עִם יִשְׂרָאֵל נֹאסֵף אֶל הַמֶּלֶךְ שִׁלְמָה בְּחֹדֶשׁ הָאֲתָנִים (כִּינֹוֹי לְחֹדֶשׁ תִּשְׁרִי),⁶⁰⁸ בְּחָג (שלמה הקהיל את בני ישראל בחודש תשרי) לִפְנֵי חַג הַסּוּכּוֹת,⁶⁰⁹ הוּא הַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי תִּשְׁרִי הוּא הַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי לִמְנַיִן מִנִּסְךְ⁶¹⁰: (ג) וַיָּבֵאוּ כָּל זְקֵנֵי יִשְׂרָאֵל כָּל זְקֵנֵי יִשְׂרָאֵל הַתֹּאסְפֵי לִירוּשָׁלַם,⁶¹¹ וַיִּשְׂאוּ הַכֹּהֲנִים אֶת הָאֲרוֹן הַכֹּהֲנִים נָטְלוּ אֶת אֲרוֹן הַבְּרִית מֵעִיר דָּוִד⁶¹²: (ד) וַיַּעֲלוּ אֶת אֲרוֹן יְקֹזֵק הַכֹּהֲנִים הָעֹלֵי אֶת אֲרוֹן הַבְּרִית מֵעִיר דָּוִד לְקֹדֶשׁ הַקִּדְשִׁים,⁶¹³ וְאֶת אֹהֶל מוֹעֵד וְכֵן הָעֹלֵי הַלוֹיִים אֶת אֹהֶל מוֹעֵד, הַמִּשְׁכָּן שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה, שֶׁהָיָה עַד אִזּוֹ בְּגִבְעוֹן. אֶת הַמִּשְׁכָּן גָּזְזוּ בְּאוֹצְרוֹת בֵּית ה',⁶¹⁴ וְאֶת כָּל פְּלִי הַקִּדְשׁ אֲשֶׁר בְּאֹהֶל וְכֵן הָעֹלֵי הַלוֹיִים אֶת כָּל כְּלֵי הַקֹּדֶשׁ שֶׁהָיוּ בְּאֹהֶל מוֹעֵד וְגַם אוֹתָם גָּזְזוּ בְּאוֹצְרוֹת בֵּית ה',⁶¹⁵ וַיַּעֲלוּ אֹתָם הַכֹּהֲנִים וְהַלוֹיִים הָעֹלֵי אֶת הָאֲרוֹן, אֶת אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת כְּלֵי הַקֹּדֶשׁ שֶׁהָיוּ בְּאֹהֶל מוֹעֵד⁶¹⁶: (ה) וְהַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה וְכָל עַדְתּוֹ יִשְׂרָאֵל הַנוֹעֲדִים עָלָיו אֵתוֹ שִׁלְמָה הַמֶּלֶךְ

⁶⁰³ מצודות.

⁶⁰⁴ מצודות.

⁶⁰⁵ מלבי"ם: הסיבה ששלמה הקהיל את הזקנים היא מפני שצריך ביד של שבעים ואחד כדי לקדש את העזרה.

⁶⁰⁶ מצודות.

⁶⁰⁷ רלב"ג.

⁶⁰⁸ מצודות.

בעניין הסיבה שחודש תשרי נקרא חודש איתנים כתב הרד"ק מספר אפשרויות: איתן מלשון חוזק והפירות נאספים בו שהם חיי האדם ומחזקים את האדם. בשם חז"ל כתב שהסיבה היא משום שבחודש זה הולדו האבות הקדושים שהם איתני העולם או משום שבחודש זה יש הרבה מצוות, ואיתן היינו חוזק המצוות. מצודות כתב שהחגים מיישרים את האדם אל השלימות. תרגום יונתן כתב שחודש תשרי היה פעם נקרא החודש הראשון, אולם לאחר יציאת עם ישראל ממצרים נהפך להיות החודש השביעי משום שהתחילו למנות מחודש ניסן.

⁶⁰⁹ רד"ק.

⁶¹⁰ תרגום.

⁶¹¹ תרגום.

⁶¹² רד"ק

וכתב שזהו אחד מהמקומות שבהם הכהנים נשאו את הארון אלא שלא מוזכר בדברי חז"ל משום שנכלל בגדר החזרת הארון למקומו שכבר נמנה בדברי חז"ל. רלב"ג: הסיבה שהכהנים נשאו את הארון היא משום שהיה צריך להכניס את הארון לתוך קדש הקדשים ורק לכהן הגדול מותר להיכנס לשם, אלא שהכהן הגדול אינו יכול לשאת את הארון לבדו ומשום כך עזרו לו כהנים אחרים. לאחר מכן כתב שמפסוק בדברי הימים משמע שהיו אלה לויים שנשאו את הארון, אלא שהם נקראו בלשון הפסוק כהנים.

⁶¹³ תרגום.

⁶¹⁴ מצודות. גם בהסבר פסוק זה, שייכת המחלוקת בהגדרת אוהל מועד: האם הכוונה לאוהל שבה הניח דוד את ארון הברית בעיר דוד או שהכוונה למשכן שהיה בשילה.

⁶¹⁵ רד"ק.

⁶¹⁶ מצודות.

וראשי עם ישראל שהתאספו אליו,⁶¹⁷ לְפָנַי הָאָרוֹן (שלמה וראשי עם ישראל) הלכו לפני הארון,⁶¹⁸ מִזְבְּחִים צֶאֱזַן וּבִקְרָה (שלמה וראשי עם ישראל) הקריבו קרבנות צאן ובקר,⁶¹⁹ אֲשֶׁר לֹא יִסְפְּרוּ וְלֹא יִמְנוּ מֶרֶב לֹא היה ניתן לספור ולמנות את הקרבנות שהקריבו בשעה שהעלו את ארון הברית לבית המקדש, כיוון שהיו קרבנות רבים כל כך⁶²⁰: (ו) וַיָּבֵאוּ הַכֹּהֲנִים אֶת אֲרוֹן בְּרִית יְקֹזֵק אֶל מְקוֹמוֹ אֶל דְּבִיר הַבַּיִת אֶל קֹדֶשׁ הַקְּדָשִׁים הַכֹּהֲנִים הביאו את ארון הברית אל המקום שיועד לו לפני הדביר, אל קדש הקדשים,⁶²¹ אֶל תַּחַת פְּנֵי הַכְּרוּבִים הַכֹּהֲנִים הניחו את הארון מתחת לכנפי הכרובים שעשה שלמה (ואין אלה הכרובים שהיו מעל לכפורת)⁶²²: (ז) כִּי הַכְּרוּבִים פָּרְשִׁים כְּפָפִים אֶל מְקוֹם הָאָרוֹן (הארון הונח מתחת לכרובים שעשה שלמה) כיוון ששלמה בנה את הכרובים באופן שמקום הארון יהיה מתחת לכרובים פורשי הכנפיים,⁶²³ וַיִּסְכּוּ הַכְּרוּבִים עַל הָאָרוֹן הכרובים סוככו על הארון,⁶²⁴ וְעַל בְּדָיו וְכֵן סוּכְכוּ כְּפֵי הַכְּרוּבִים עַל הַבְּדִים, המוטות שנשאו בהם את הארון,⁶²⁵ מִלְּמַעְלָה הכרובים סוככו מעל לארון הברית והבדים⁶²⁶: (ח) וַיֵּאָרְכוּ הַבְּדִים הַבְּדִים היו ארוכים,⁶²⁷ וַיֵּרְאוּ רְאֵשֵׁי הַבְּדִים מִן הַקֹּדֶשׁ עַל פְּנֵי הַדְּבִיר כִּשְׁהֵיוּ עוֹמְדִים בְּהִיכַל, היה ניתן לראות את הבדים דוחפים חלק מהפרוכת מרוב אורכם. רוב הדביר (המחיצה שחצצה בין ההיכל לקדש הקדשים) הייתה עשויה אבן. אלא שבמקום שבו היו הדלתות, הייתה פרוכת. הנביא אומר שבמקום שהיה הפרוכת, היו הבדים נראים למי שעמד בהיכל, משום שהם היו ארוכים,⁶²⁸ וְלֹא יֵרְאוּ הַחֻצִּיָּה אֶת הַבְּדִים לא היו בולטים באופן שהיו קורעים את הפרוכת, ולכן לא היו נראים מבחוץ,⁶²⁹ וַיְהִיוּ שָׁם עַד הַיּוֹם הַזֶּה כֹּךְ הָיוּ הַבְּדִים מוֹנְחִים בַּטְּבַעוֹת הָאָרוֹן בַּקֹּדֶשׁ קֹדֶשׁ עַד שִׁיאֲשִׁיחוּ גַּם אֶת הָאָרוֹן בַּסּוּף יְמֵי בֵּית רֵאשׁוֹן⁶³⁰: (ט) אֵין בְּאָרוֹן רַק שְׁנֵי לַחֹת הָאֲבָנִים אֲשֶׁר הִנֵּחַ שָׁם מֹשֶׁה בְּחֹרֵב לֹא היה בארון הברית דבר

⁶¹⁷ מצודות + רלב"ג. מלבי"ם: יש הבדל בין יע"ד שהכוונה היא לזמן קצר, לבין להיקהל שהכוונה לזמן ארוך יותר.
⁶¹⁸ מצודות.
⁶¹⁹ רלב"ג.
⁶²⁰ תרגום.
⁶²¹ כפי שראינו בביאורנו לפרק ו', 'הגר"א פירש שהדביר הינה המחיצה המבדילה בין ההיכל לקדש הקדשים. לכן ביארנו שהכוונה היא ששלמה הכניס את הארון למקום שנמצא לפני הדביר.
⁶²² מצודות. בעניין הסיבה עשה שלמה כרובים נוספים על הכרובים שעשה משה, כתב הרד"ק שכל השינויים שהכניס שלמה בבניין בית המקדש, נעשו על פי נבואה.
⁶²³ מצודות.
⁶²⁴ מצודות.
⁶²⁵ מצודות.
⁶²⁶ מצודות.
⁶²⁷ מצודות. רד"ק כתב שהכוונה היא שהאריכו בכוונה את הבדים, דהיינו, הזיזו את הבדים קדימה. כל עוד היה צריך לשאת את ארון הברית, היו מוודאים שהבדים היו מונחים באופן שיתרת המוט שהייתה לצד מערב הייתה שווה ליתרת המוט שהייתה לצד מזרח. עתה, לאחר שארון הברית הונח בקדש הקדשים וכבר לא היה צריך לשאת אותו, הזיזו את המוטות כלפי מזרח באופן שיבלטו ויהיה ניתן לראות את מקומם כשעומדים בהיכל, וכך, כשנכנס הכהן הגדול ביום הכיפורים לקדש הקדשים, הוא ידע בדיוק היכן נמצא המקום של בין שני הבדים ולא היה צריך להסתובב סתם בקדש הקדשים על מנת לחפש את המקום בו יזרוק את הדם. זוהי הסיבה ששלמה היה צריך לעשות פרוכת, היות ודלתות קדש הקדשים לא היו נסגרות – משום שראשי הבדים בלטו. כמו כן מוכיח הרד"ק שהארון לא עמד צמוד לכותל המערבי של קדש הקדשים. מהר"י קרא: האומנים ממש הוסיפו באורך הבדים. רלב"ג: החליפו את הבדים שעשה משה לבדים ארוכים יותר.
⁶²⁸ מצודות.
⁶²⁹ מצודות.
⁶³⁰ מצודות.

חוץ מלוחות האבנים שהניח משה בארון בהר סיני,⁶³¹ **אֲשֶׁר פָּרַת יְקֹקֶ עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּצִאתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם** על ידי נתינת הלוחות בשעה שבני ישראל יצאו ממצרים, כרת ה' ברית עם בני ישראל⁶³²: **(י) וַיְהִי בְּצֵאת הַכְּהֹנִים מִן הַקֹּדֶשׁ** לאחר שהכהנים הניחו את ארון הברית בקדש הקדשים ויצאו משם,⁶³³ **וְהֶעֱנָן מִלֵּא אֶת בַּיִת יְקֹקֶ** (לאחר שהכהנים יצאו מקדש הקדשים) היה ענן שנראה כעשן שמילא את בית המקדש⁶³⁴: **(יא) וְלֹא יָכֻלוּ הַכְּהֹנִים לַעֲמֹד לְשֵׁרֵת מִפְּנֵי הָעֲנָן** בגלל הענן שמילא את בית המקדש, הכהנים לא יכלו לעמוד בהיכל ובעזרה (בחצרות מחוץ לבית המקדש), וממילא לא יכלו לעבוד את עבודתם בבית המקדש,⁶³⁵ **כִּי מִלֵּא כְבוֹד יְקֹקֶ אֶת בַּיִת יְקֹקֶ** (הכהנים לא היו יכולים לעבוד את עבודתם בבית המקדש) כיוון שכבוד ה' מילא את בית המקדש על ידי הענן⁶³⁶: **(יב) אָז אָמַר שְׁלֹמֹה** לאחר שראה שלמה את הענן, אמר: **יְקֹקֶ אָמַר לְשֹׁכֵן בְּעֶרְפֶּל ה' רוצה לשכן את שכינתו על ידי הערפל, על ידי הענן⁶³⁸: (יג) בְּנֵיהַ בְּנֵיתִי בַיִת זָבֵל לָךְ אֲנִי (שלמה) בְּנֵיתִי לָךְ (ה') בֵּית לְמַגֹּרִים,**⁶³⁹ **מָכוֹן לְשִׁבְתְּךָ עוֹלָמִים** (בניתי לך) מקום מתוקן לשכינת שכינתך לתמיד, ומהיום נאסר להקריב קרבנות במקומות אחרים⁶⁴⁰: **(יד) וַיִּסַּב הַמֶּלֶךְ אֶת פָּנָיו** שלמה סובב את פניו כך שהיו כלפי העם,⁶⁴¹ **וַיְבָרֶךְ אֶת כָּל קְהַל יִשְׂרָאֵל** שלמה בירך את עם ישראל, אך תוכן ברכתו אינו כתוב,⁶⁴² **וְכָל קְהַל יִשְׂרָאֵל עֲמַד** העם שהיה בבית המקדש עמד, כיוון שאסור לשבת בעזרה⁶⁴³: **(טו) וַיֹּאמֶר** לאחר ששלמה המלך בירך את עם ישראל, הוא הודה לה', וכך אמר בדברי ההודיה שלו לה': **בְּרוּךְ יְקֹקֶ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּפִיו אֶת דְּוֹד אָבִי** (כך אמר שלמה): ברוך ה' שגזר על דוד אבי שיהיה לו בן שיבנה את בית המקדש,⁶⁴⁵ **וּבִידוֹ מִלֵּא** ועכשיו ה' ברוב טובו קיים את מה שגזר, ואני

⁶³¹ **רד"ק** וכתב שבשעת הקמת ביהמ"ק, רוקנו את ארון הברית מכל הדברים שהיו מונחים שם: צנצנת המן, מטה אהרון וספר התורה, לתוך אוצרות בית ה', והשאירו בפנים רק את לוחות הברית (וזוהי הסיבה שחלקיה מצא את סה"ת במקום אחר). **רלב"ג**: הכוונה היא שהיו שם דברים נוספים (כמו צנצנת המן), אלא שבמקום שיהיה שם ספר התורה, היו שם רק עשרת הדברות. **מלבי"ם**: הכוונה אינה שהיו רק לוחות בארון, אלא כל מה שהיה קשור ללוחות, כמו סה"ת וכדו'.

⁶³² **מצודות.**

⁶³³ **מצודות.**

⁶³⁴ **מצודות.**

⁶³⁵ **מצודות.**

⁶³⁶ **מצודות.**

⁶³⁷ **מצודות.**

⁶³⁸ **מצודות. רש"י:** הכוונה ששלמה ראה שהקב"ה משרה את שכינתו במקדש, שהרי ה' אמר בעבר שהוא

ישרה את שכינתו על ידי הענן. **רלב"ג**: יש כאן גם משל שהקב"ה השרה את שכינתו בעולם הזה שהוא עולם חשוק. ומעורפל. **רד"ק** הבין בתרגום יונתן שהכוונה במילה "ערפל" היינו ירושלים. **מלבי"ם**: הכוונה במילה "ערפל" הינו לתיאור זמן, בעוד שהמקם היה תהו ובהו, שהרי הקב"ה החליט להשרות את שכינתו בירושלים עוד בבריאת העולם, שהרי שם נעקד יצחק ולשם יצא לשוח בשדה, ומראה החלום של יעקב גם היה שם. לכן, לאחר שהקב"ה כבר החליט להשרות את שכינתו עוד כשהיה שם ערפל, ממילא לאחר שכבר נבנה שם בית לצורך השראת השכינה, תשרה שם השכינה.

⁶³⁹ **מצודות.**

⁶⁴⁰ **תרגום + רש"י. מצודות:** לאחר ששלמה ראה שהשכינה ירדה, הבין שהוא בנה מקום מתוקן בו ה' יוכל להשרות את שכינתו. **רד"ק:** שאר המקומות בהם היה מוקם המשכן, לא נחשבו למקום שבו בחר ה'.

⁶⁴¹ **מצודות.**

⁶⁴² **רד"ק** וכן כתב **רלב"ג. מהר"י קרא:** תוכן הברכה הינה הכתוב בהמשך בפסוק ל" ושמעת אל תחינת עבדך... אולם, **רד"ק** ו**רלב"ג** סוברים שהיו כאן שני דברים: הברכה שלא נכתבה ולאחר מכן המשיך שלמה לומר דברים נוספים.

⁶⁴³ **מצודות.**

⁶⁴⁴ **רד"ק.**

⁶⁴⁵ **תרגום + רש"י.**

זכיתי לבנות את בית המקדש,⁶⁴⁶ לְאֵמֹר כֵּךְ אָמַר ה' בְּשַׁעַה שְׁגַזַּר עַל דָּוִד אֲבִי שִׁיחִיָּה לֹו בֶן שִׁיבְנָה אֶת בֵּית
הַמִּקְדָּשׁ⁶⁴⁷: (טז) מִן הַיּוֹם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶת עַמִּי אֶת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם לֹא בְחָרְתִּי בְעֵיר מִכָּל שְׁבֹטֵי
יִשְׂרָאֵל לְבָנוֹת בַּיִת לְהִיּוֹת שְׁמִי שָׁם (ה' אָמַר:). מאז שהוצאתי את העם שלי, את בני ישראל, ממצרים,
לא בחרתי בעיר אחת שהייתה שייכת לאחד משבטי ישראל, כדי לבנות שם בית מיוחד בו אשרה את
שכינתי. הקב"ה אמר שמיום שיצאו בני ישראל ממצרים, הוא לא בחר במקום מסוים לבנות שם את בית
המקדש,⁶⁴⁸ וְאָבַחַר בְּדָוִד לְהִיּוֹת עַל עַמִּי יִשְׂרָאֵל ואני (ה') בחרתי בדוד למלוך על עם ישראל, והראיתי
לדוד את המקום שבו אשרה את שכינתי. הקב"ה אמר שרק לאחר שדוד מלך על ישראל, הוא גילה לעם
ישראל את המקום בו הם ייבנו את בית המקדש⁶⁴⁹: (יז) וַיְהִי עִם לְבַב דָּוִד אָבִי לְבָנוֹת בַּיִת לְשֵׁם יְקֹנֵק
אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הִיָּה בְלִיבֹו שֶׁל דָּוִד אֲבִי רִצּוֹן לְבָנוֹת בַּיִת לְשֵׁם ה' אֱלֹקֵי יִשְׂרָאֵל⁶⁵⁰: (יח) וַיֹּאמֶר יְקֹנֵק אֵל דָּוִד
אָבִי ה' אָמַר לְדָוִד אֲבִי: יַעַן אֲשֶׁר הָיָה עִם לְבַבְךָ לְבָנוֹת בַּיִת לְשְׁמִי בְשֶׁכֶר שֶׁהִיָּה בְלִיבְךָ רִצּוֹן לְבָנוֹת בַּיִת
לְשְׁמִי,⁶⁵¹ הֲטִיבֶתְךָ כִּי הָיָה עִם לְבַבְךָ דְּבָרִים טוֹבִים הִיוּ בְלִבְּךָ וְדָבַר זֶה יִיחָשֵׁב לְךָ לְזָכוֹת. הקב"ה אמר לדוד
שֶׁמִּחְשַׁבְתֹּו לְבָנוֹת בַּיִת לְשֵׁם ה' רִצּוֹיָהּ⁶⁵²: (יט) רַק אַתָּה לֹא תִבְנֶה הַבַּיִת אֲלֵא שֶׁאֵתָּה לֹא תִזְכֶּה לְבָנוֹת אֶת
בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, וְרַק תִּזְכֶּה לְהַכִּיֵן אֶת הַהַכְנוֹת הַדְּרוֹשׁוֹת עַל מִנַּת לְבָנוֹת אֶת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ,⁶⁵³ כִּי אִם בְּנֶהְךָ הַיֵּצֵא
מִחֲלָצִיף הוּא יִבְנֶה הַבַּיִת לְשְׁמִי בְּכֵן שִׁיֵּצֵא מִמֶּתֶנֶךָ, הֲבֵן שִׁיּוֹלֵד לְךָ, הוּא זֶה שִׁיֵּבְנָה אֶת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ⁶⁵⁴:
(כ) וַיְקַם יְקֹנֵק אֶת דְּבָרֹו אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' קִיָּים אֶת מַה שְּׁדִיבֵר לְדָוִד אֲבִי,⁶⁵⁵ וְאַקָּם תַּחַת דָּוִד אָבִי וְאַשֵׁב עַל
כֶּסֶף יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְקֹנֵק קִמַּתִּי בְּמִקְוֹם דָּוִד אֲבִי וַיִּשְׁבַּתִּי עַל כֶּסֶף הַמַּלְכוּת כְּדִי לְמַלּוֹךְ עַל יִשְׂרָאֵל כְּמוֹ
שֶׁה' אָמַר,⁶⁵⁶ וְאַבְנֶה הַבַּיִת לְשֵׁם יְקֹנֵק אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל בְּנִיתִי אֶת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ לְשֵׁם ה' אֱלֹקֵי יִשְׂרָאֵל. שְׁלֵמָה
אָמַר שֶׁהַקְּב"ה קִיָּים אֶת הַבְּטַחְתּוֹ לְדָוִד: בְּנו שְׁמוֹלֵךְ עַל יִשְׂרָאֵל אַחֲרָיו, שְׁלֵמָה, בּוֹנֵה אֶת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ⁶⁵⁷:
(כא) וְאַשֵׁם שֵׁם מְקוֹם לְאַרְוֵן אֲשֶׁר שָׁם בְּרִית יְקֹנֵק יִיחַדְתִּי מְקוֹם בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ לְאַרְוֵן הַבְּרִית שֶׁשֵׁם
מוֹנַחִים שְׁנֵי לִוְחוֹת הַבְּרִית,⁶⁵⁸ אֲשֶׁר כָּרַת עִם אֲבֹתֵינוּ בְּהוֹצִיאֹו אֶתְּם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עַל יְדֵי נְתִינַת הַלִּוְחוֹת

⁶⁴⁶ רש"י. מצודות: הקב"ה קיים את מה שגזר בכח ידו. מלבי"ם: הכוונה לידו של שלמה המלך, שהיה ביד שלמה שלא לבנות בית המקדש לה', משום שהדבר היה נתון בבחירתו, ועכשיו לאחר שהקב"ה מילא את ידו של שלמה לבנות את בית המקדש, היה יכול ה' להשרות את שכינתו שם.

⁶⁴⁷ עפ"י הגר"א לספר יהושע פרק א' פסוק א', ובאופן דומה פירשו כאן רש"י ומצודות.
⁶⁴⁸ מצודות. אמנם עיין בספר ירושלים של זהב שם הראנו שעוד לפני שעם ישראל יצא ממצרים, בחר הקב"ה בירושלים כמקום המקדש, וכנראה שצריך לומר שהכוונה היא שלא היה מקום שנגלה לבני אדם ששם ישרה הקב"ה את שכינתו עד שדוד מלך על ישראל. כמו"כ עיין בתלמוד בבלי מסכת ברכות דף מח' עמוד ב' ברש"י "מלכות בית דוד" שכתב שירושלים התקדשה על ידי מלכות דוד, וכנראה שצריך לומר שזהו עומק כוונת דבריו של בעל פירוש מצודות.

⁶⁴⁹ רד"ק. מצודות: על ידי דוד המלך, באה ההכנה לבחור בירושלים כמקום שבה ייבנה בית המקדש. מלבי"ם: עתה יתאחד עם ישראל סביב בית המקדש ועל ידי מלכות בית דוד.

⁶⁵⁰ תרגום.
⁶⁵¹ תרגום.
⁶⁵² מצודות.
⁶⁵³ מצודות.
⁶⁵⁴ מצודות.
⁶⁵⁵ תרגום.
⁶⁵⁶ תרגום.
⁶⁵⁷ תרגום.
⁶⁵⁸ תרגום.

לעם ישראל, כרת ה' ברית עם אבותינו, כשהוציא אותם מארץ מצרים⁶⁵⁹: (כב) וַיַּעֲמֵד שְׁלֹמֹה לְפָנַי מִזְבַּח יְקֹקֶק שְׁלֹמֹה עִמַּד לְפָנַי מִזְבַּח הַנְּחוֹשֶׁת שְׁעַמַּד בְּחֶצֶר הַבַּיִת. אִמְנֵם שְׁלֹמֹה בָּנָה מִזְבַּח אֲבָנִים בַּמָּקוֹם מִזְבַּח הַנְּחוֹשֶׁת (וְהַגְדִּיל אוֹתוֹ לְגוֹדֵל שֶׁל עֶשְׂרִים אֲמָה עַל עֶשְׂרִים אֲמָה), אֲךָ עֵדִיין קִרְאוּ לְמִזְבַּח זֶה מִזְבַּח הַנְּחוֹשֶׁת עַל שֵׁם הַמִּזְבַּח הָרֵאשׁוֹן שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה רַבִּינוּ,⁶⁶⁰ נִגְדָה כָּל קְהַל יִשְׂרָאֵל (שְׁלֹמֹה עִמַּד) מוֹל כֹּל עַם יִשְׂרָאֵל שֶׁהִתְאַסַּף לְמַעֲמַד חֲנוּכַת בַּיִת הַמִּקְדָּשׁ,⁶⁶¹ וַיִּפְרֹשׂ כַּפָּיו הַשָּׁמַיִם שְׁלֹמֹה פָּרַשׁ אֶת יָדָיו בַּכִּוּוֹן הַשָּׁמַיִם כְּדֶרֶךְ הַמִּתְפַּלְלִים אֶת ה'. בְּהַמְשַׁךְ בַּפְּסוּק נִדִי נִרְאָה שֶׁלְאוֹרֶךְ הַתְּפִילָה שְׁלֹמֹה אָף כָּרַע עַל בְּרִכְיוֹ⁶⁶²: (כג) וַיֹּאמֶר שְׁלֹמֹה אִמְרָ בְּתִפְלִתוֹ: יְקֹקֶק אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֵינִי כְמוֹךָ אֱלֹהִים ה' אֱלֹקֵי יִשְׂרָאֵל, אֵינִי אֱלֹהֵי כְמוֹךָ,⁶⁶³ בְּשָׁמַיִם מִמַּעַל אַתָּה מְשַׁרְהָ אֶת שְׁכִינְתְךָ לְמַעַלָּה בַשָּׁמַיִם,⁶⁶⁴ וְעַל הָאָרֶץ מִתְּחַת וְאַתָּה שׁוֹלֵט לְמִטָּה בָּאָרֶץ,⁶⁶⁵ שְׁמֹר הַבְּרִית וְהַחֲסֹד לְעַבְדֶיךָ הַהֹלְכִים לְפָנֶיךָ בְּכָל לַבָּס אַתָּה (ה') מִקִּיִּים אֶת הַבְּרִית וְהַחֲסֹד שֶׁאַתָּה מִבְּטִיחַ לְעַבְדֶיךָ הַהוֹלְכִים אִיתְךָ בְּלֵב שָׁלֵם (וּבְהַמְשַׁךְ מִפְּרָט)⁶⁶⁶: (כד) אֲשֶׁר שְׁמַרְתָּ לְעַבְדֶיךָ דָּוִד אָבִי אֶת אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ לּוֹ כֹּלֵם רוֹאִים עֲכָשָׁיו שֶׁקִּיַּמַּת לְאֲבִי דָוִד אֶת מָה שֶׁהִבְטַחְתָּ לּוֹ שֶׁבָנוּ יְבִנָּה אֶת בַּיִת הַמִּקְדָּשׁ,⁶⁶⁷ וְהִתְדַבֵּר בְּפִיךָ וּבִידֶיךָ מִלְּאֵת בְּיָוֵם הַזֶּה מָה שֶׁאַתָּה (ה') דִּבַּרְתָּ בְּפִיךָ, שְׁדוּד יְבִנָּה אֶת בַּיִת הַמִּקְדָּשׁ, קִיַּמַּת הַיּוֹם⁶⁶⁸: (כה) וְעַתָּה עֲכָשָׁיו, לְאַחַר שֶׁקִּיַּמַּת אֶת הַהִבְטָחָה לְדָוִד אָבִי שֶׁבָנוּ יְבִנָּה אֶת בַּיִת הַמִּקְדָּשׁ,⁶⁶⁹ יְקֹקֶק אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל שְׁמֹר לְעַבְדֶיךָ דָּוִד אָבִי אֶת אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ לּוֹ אֲנִי (שְׁלֹמֹה) מִבְּקֵשׁ מִמֶּךָ ה': תִּקְיִים אֶת הַהִבְטָחָה הַנוֹסֶפֶת שֶׁהִבְטַחְתָּ לְדָוִד אָבִי,⁶⁷⁰ לְאֹמֶר כֹּךְ אִמַּרְתָּ לְדָוִד אָבִי בְּהִבְטַחְתְּ: ⁶⁷¹ לֹא יִכְרַת לְךָ אִישׁ מִלְּפָנַי יֹשֵׁב עַל כֶּסֶף יִשְׂרָאֵל (כֹּךְ אִמַּרְתָּ לְדָוִד אָבִי בְּהִבְטַחְתְּ) לֹא יִפְסַק אָדָם מִצֹּאצְאִיךָ שִׁיִּשֵׁב עַל כֶּסֶף מַלְכוּת יִשְׂרָאֵל, לֹא תִיפְסַק הַמַּלְכוּת מִצֹּאצְאִיךָ,⁶⁷² רַק אִם יִשְׁמְרוּ בְּנֵיךָ אֶת דְּרָכֶם לְלַכֵּת לְפָנַי כְּאֲשֶׁר הִלַּכְתָּ לְפָנַי (לֹא

⁶⁵⁹ מצודות.

⁶⁶⁰ עפ"י רד"ק. רלב"ג: כתב שתי אפשרויות להסבר הפסוק. או ששלמה עמד בעזרת ישראל או שעמד בעזרת כהנים לפני המזבח וכתב שהפירוש הראשון נראה נכון יותר משום ששלמה לא היה הולך לעזרת כהנים אלא אם נאמר שהלך לשם כדי שתתקבל יותר תפילתו.

⁶⁶¹ תרגום.

⁶⁶² מצודות.

⁶⁶³ תרגום.

⁶⁶⁴ תרגום. רלב"ג: הכוונה היא שבגרמי השמים ממעל אין כמו ה'.

⁶⁶⁵ תרגום. רלב"ג: הכוונה היא לשכל הפועל.

⁶⁶⁶ מצודות. רש"י: הכוונה בשמירה היא שהקב"ה ממתין וגונז את הברית והחסד עד שמקיים אותו. רד"ק: הכוונה לברית והחסד שכרת ה' עם האבות וקיים את הברית עם זרעם אחריהם. רלב"ג: הכוונה בברית והחסד היא ההשגחה הפרטית שהיא תלויה במעשי האדם ולכן כתב שהחסד ניתן לאלה שהולכים אחרי ה'. מלבי"ם: שלמה מבקש מהקב"ה שלא ישנה את הבטחתו לדוד, הן משום שבכוחו לשמור את הבטחתו (שהרי הקב"ה הוא האלוה היחידי) ואם כדי שלא יהיה תלוי במעשיו של שלמה או צאצאיו, שעל זה ביקש מה' שיקיים את החסד, גם אם הצאצאים אינם ראויים.

⁶⁶⁷ מצודות. מלבי"ם: זוהי סיבה נוספת לכך שראוי שהקב"ה לא ישנה את הבטחתו לדוד, שהרי ההבטחה התחילה כבר להתקיים על ידי מלכותו של שלמה. רלב"ג בפירושו לפרק יא' תועלת שלושים ואחד: מכאן שכאשר אדם צריך להודות לה' על דברים שבאו עליו ועל דברים שבאו על הכלל, עליו קודם להודות על הדברים שבאו עליו, כשם ששלמה קודם הודה בפסוק על קיום דברי הנבואה לדוד שצאצאיו ימלכו ורק לאחר מכן (בפסוק נו') הודה על המנוחה שניתנה לעם ישראל.

⁶⁶⁸ מצודות.

⁶⁶⁹ עפ"י מצודות.

⁶⁷⁰ מצודות.

⁶⁷¹ עפ"י הגר"א בפירושו לספר יהושע פרק א' פסוק א'.

⁶⁷² תרגום.

תיפסק המלכות מצאצאיך) בתנאי בניך יילכו אחרי ה' כמו שאתה הלכת אחריי⁶⁷³: (כו) וְעָתָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עֲכָשׂוּ הוּא, כשכבר התחלת לקיים את הבטחתך לדוד אבי, ⁶⁷⁴ יֵאָמֵן נָא דְבַרְךָ אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ לְעַבְדְּךָ דָּוִד אָבִי יִתְקַיְּמוּ דְבַרְךָ שֶׁהַבְטַחְתָּ לְדָוִד אָבִי, שֶׁהַמְּלָכּוֹת לֹא תִסָּר מִצֶּאֱצָאִיו שֶׁל דָּוִד⁶⁷⁵: (כז) כִּי הָאֲמֹנִים יֵשֵׁב אֱלֹהִים עַל הָאָרֶץ הַדְּבַר תְּמוּהָ: הָאֵם בְּאֵמֶת יֵיתֶכֶן הוּא יִשְׁכֹּן בְּבֵית שְׁנֵמֶצָא בְּאֶרֶץ, ⁶⁷⁶ הִנֵּה הַשָּׁמַיִם וּשְׁמֵי הַשָּׁמַיִם לֹא יִכְלָפוּךָ הֵרִי הַשָּׁמַיִם וּמָה שֶׁמַּעַל הַשָּׁמַיִם לֹא יִכִּילוּ אוֹתְךָ, ⁶⁷⁷ אֶף כִּי הִבִּיתָ הַזֶּה אֲשֶׁר בָּנִיתִי קֶל וְחוֹמֵר שֶׁהִבִּיתָ הַזֶּה לֹא יִכּוֹל לְהַחֲזִיק אוֹתְךָ⁶⁷⁸: (כח) וּפְנִיתִי אֶל תְּפִלַּת עַבְדְּךָ וְאֶל תְּחִנָּתוֹ יִקְוֶה אֱלֹהֵי הוּא אֶלּוֹקִי! בְּגַלְל שְׁבִית הַמִּקְדָּשׁ הוּא הַמְּקוֹם שֶׁבּוּ אֶתְּךָ מִקְּבֵל אֶת תְּפִלוֹת הַמִּתְפַּלְלִים אֵלֶיךָ, אֲנִי עַבְדְּךָ (שְׁלֵמָה) מִבְּקֵשׁ שֶׁתִּפְנֶנָּה אֶל תְּפִלְתִּי, ⁶⁷⁹ לְשִׁמְעַתְּ אֶל הַרְנָה וְאֶל הַתְּפִלָּה (אֲנִי מִבְּקֵשׁ מִמֶּךָ) לְקַבֵּל אֶת הַשִּׁיר וְהַשְּׁבַח (הַרְיִנָּה) וְאֶת הַתְּפִלָּה, ⁶⁸⁰ אֲשֶׁר עַבְדְּךָ מִתְּפַלֵּל לְפָנֶיךָ הַיּוֹם (אֲנִי מִבְּקֵשׁ מִמֶּךָ לְקַבֵּל אֶת הַרְיִנָּה וְאֶת הַתְּפִלָּה) שֶׁאֲנִי עַבְדְּךָ (שְׁלֵמָה) מִתְּפַלֵּל לְפָנֶיךָ בֵּית הַמִּקְדָּשׁ⁶⁸¹: (כט) לְהִיּוֹת עֵינֶיךָ פְּתוּחוֹת אֶל הַבַּיִת הַזֶּה לְיִלָּה יוֹם (אֲנִי מִבְּקֵשׁ מִמֶּךָ) שִׁיְהִי רְצוֹנְךָ מוֹפְנָה כִּלְפֵי הַמְּקוֹם הַזֶּה (בֵּית הַמִּקְדָּשׁ) בְּכָל יוֹם וְלֵילָה, וְשִׁתְּנֵן עֲלָיו, ⁶⁸² אֶל הַמְּקוֹם אֲשֶׁר אָמַרְתָּ יְהִי שְׁמִי שָׁם אֶל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁאֲמַרְתָּ שֶׁשְׁמִי יִהְיֶה שָׁם, שֶׁשְׁכִּינְתְּךָ תִּשְׁרָה שָׁם, ⁶⁸³ לְשִׁמְעַתְּ אֶל הַתְּפִלָּה אֲשֶׁר יִתְּפַלֵּל עַבְדְּךָ אֶל הַמְּקוֹם הַזֶּה לְקַבֵּל אֶת תְּפִלְתִּי שֶׁאֲנִי, עַבְדְּךָ, אֶתְּפַלֵּל, בְּמִקְוֵם הַזֶּה, בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ⁶⁸⁴: (ל) וְשִׁמְעַתְּ אֶל תְּחִנָּת עַבְדְּךָ וְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִתְּפַלְּלוּ אֶל הַמְּקוֹם הַזֶּה וְכִמוֹ שֶׁאֲנִי מִתְּפַלֵּל שֶׁתִּשְׁמַע אֶל תְּפִלְתִּי, כִּךְ אֲנִי מִתְּפַלֵּל שֶׁתִּשְׁמַע אֶת תְּפִלְתְּךָ כֹּל עַם יִשְׂרָאֵל, ⁶⁸⁵ וְאַתָּה תִּשְׁמַע אֶל מְקוֹם שֶׁבַּתְּךָ אֶל הַשָּׁמַיִם וְאַתָּה תִּשְׁמַע אֶת תְּפִלְתְּךָ שֶׁיִּתְּפַלְּלוּ בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ, בְּמִקְוֵם שֶׁבַתְּךָ, בְּשָׁמַיִם, ⁶⁸⁶ וְשִׁמְעַתְּ וְסִלַּחְתָּ וְאַתָּה תִּקְבַּל אֶת תְּפִלְתְּךָ (שֶׁל עַם יִשְׂרָאֵל), וְתִסְלַח לָהֶם⁶⁸⁷: (לא) אֵת אֲשֶׁר יִחְטָא אִישׁ לְרֵעֵהוּ בְּמִקְרָה שִׁיחְטָא אָדָם לְחִבְרוֹ בְּדִינֵי מִמוֹנוֹת, ⁶⁸⁸ וְנָשָׂא בּוֹ אֶלָּה

⁶⁷³ תרגום.

⁶⁷⁴ מלבי"ם.

⁶⁷⁵ תרגום + מלבי"ם.

⁶⁷⁶ מצודות.

⁶⁷⁷ רש"י. רד"ק: אם כן שגם השמים אינם יכולים להכיל את השי"ת, בניית ביהמ"ק הייתה רק מעין משל, ששם ישמע ה' את תפילות עם ישראל.

⁶⁷⁸ מצודות.

⁶⁷⁹ מצודות.

⁶⁸⁰ רלב"ג. רלב"ג: רינה זו צעקה לפני ה'. מלבי"ם: תפילה זוהי שפיכת הנפש ודקוקת הרוח בה'. תחינה זוהי בקשת הבקשות מאת ה'. כאשר אדם מתפלל, הוא מקבל את רצונותיו בזכות, היות והוא היה דבק בצד כלשהו בה'. כאשר אדם מתחנן, הקב"ה נותן לו מתנת חנינם, היות ואינו ראוי כל כך שיתמלאו בקשותיו.

⁶⁸¹ תרגום.

⁶⁸² מצודות + תרגום.

⁶⁸³ מצודות.

⁶⁸⁴ מצודות. מלבי"ם: בדברי שלמה כאן ישנם שתי מדרגות שבהם מתגלה שכינתו של הקב"ה בבית המקדש. המדרגה הראשונה והעליונה (שמתקיימת כאשר ישראל עושים רצונו של מקום) היא שהקב"ה ממש משרה את שכינתו בתחתונים, וזה מה שאומר שלמה "להיות עיניך פתוחות...". המדרגה השנייה היא שהקב"ה לא משרה את עיקר שכינתו בתחתונים אלא בעליונים, אלא שגם אז הוא מקבל את תפילות עם ישראל אליו מבית המקדש, וזה מה שאומר שלמה "ושמעת אל תחינת עבדך ועמך ישראל...".

⁶⁸⁵ מצודות. רלב"ג: התחינה היא הבקשות שנאמרות לאחר התפילה.

⁶⁸⁶ מצודות. רד"ק כתב שני אופנים להסביר את "אל השמים": או שהכוונה שיקבל את תפילתם ממקום שבתו, מהשמים, או שהכוונה שיקבל את תפילתם אל השמים.

⁶⁸⁷ תרגום.

לְהֵאֱלֹהֵי וְהוּא, הָאָדָם הַחוּטָא, יִתְחַיֵּב שְׁבוּעָה כְּלָפִי חֲבָרוּ (לפִעֲמִים בְּדִינִי מִמּוֹנוֹת מִתְחַיֵּבִים שְׁבוּעָה),⁶⁸⁹
וּבֹא אֱלֹהֵי לְפָנַי מִזְבֵּחַ בְּבֵית הַזֶּה אוֹתוֹ אָדָם לְפָנַי הַמְזַבֵּחַ שֶׁנִּמְצָא בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ⁶⁹⁰: (לֵב) וְאַתָּה תִשְׁמַע
הַשָּׁמַיִם אֶתְּהִי (ה') תִשְׁמַע בְּשָׁמַיִם אֶת שְׁבוּעָתְךָ,⁶⁹¹ וְעֲשִׂיתָ וְתִבְרַר מִיְהוָה הַצּוֹדֵק בְּדִין,⁶⁹² וְשָׁפַטְתָּ אֶת עַבְדֶּיךָ
לְהַרְשִׁיעַ רָשָׁע מִי שֶׁנִּשְׁבַּע לְשֹׁקֵר, תִרְשִׁיעַ אוֹתוֹ וְאֵל תִּסְלַח לוֹ, הִיֹּת וְנִשְׁבַּע לְשֹׁקֵר בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ. שְׁלֹמֹה
בִּיקֵשׁ מֵה' שְׁלֹמֹה שֶׁבְדֶרֶךְ כָּל הוּא מֵאֲרִיךְ אֶפְרַיִם לְמִי שֶׁנִּשְׁבַּע לְשֹׁקֵר, בְּמִקְרָה וְאָדָם יִשְׁבַּע לְשֹׁקֵר בְּבֵית
הַמִּקְדָּשׁ, ה' לֹא יֵאֲרִיךְ לוֹ אֶפְרַיִם, כְּדִי שִׁירָאֵת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ תִּהְיֶה עַל כּוֹלָם,⁶⁹³ לְתֵת דְרָכָם בְּרֵאשִׁי וְתַעֲנִישׁ אֶת
מִי שֶׁנִּשְׁבַּע לְשֹׁקֵר לְפִי דְרָכָם, לְפִי מַעֲשֵׂי,⁶⁹⁴ וְלֹא הִצְדִּיק צְדִיק וְכֵן תִּצְדִּיק אֶת מִי שֶׁנִּשְׁבַּע בְּאִמֹת (הַנִּתְבַּע) וְאֶת מִי
שֶׁהִשְׁבִּיעַ אָדָם אַחֵר בְּצַדֵּק (אִם אָדָם תִּמְשָׁהוּ אַחֵר בְּצַדֵּק),⁶⁹⁵ לְתֵת לוֹ בְּצַדֵּקְתּוֹ (מִי שֶׁנִּשְׁבַּע אוֹ הַשְׁבִּיעַ
בְּצַדֵּק בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ) תִּתֵּן לוֹ כֹּזְבוֹתוֹ, תִּתֵּן לוֹ אֶת מֵה שֶׁמִּגִּיעַ לוֹ⁶⁹⁶: (לֵב) בְּהִנְגֵף עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל לְפָנַי אוֹיֵב
אֲשֶׁר יַחְטְאוּ לָךְ כַּאֲשֶׁר הָעַם שֶׁלְךָ, עִם יִשְׂרָאֵל, יִפְסִיד בְּמִלְחָמָה נֶגֶד אוֹיְבָיו בְּגִלְלַת שֶׁהֵם חֲטָאוּ לְךָ,⁶⁹⁷ וְשָׁבוּ
אֵלַיךָ וְלֹא אַחֵר שִׁינְגֹפוּ, הֵם יִחְזְרוּ בְתִשׁוּבָה וְיַעֲבְדוּ אוֹתְךָ,⁶⁹⁸ וְהוֹדוּ אֶת שְׁמִיךָ וְעַם יִשְׂרָאֵל יִתְוֹדֵה לְפָנַי הַקְּבִ"ה
עַל עוֹוֹנוֹ,⁶⁹⁹ וְהִתְפַּלְלוּ וְהִתְחַנְּנוּ אֵלַיךָ בְּבֵית הַזֶּה וְאוֹתָם אֲנִשִּׁים מֵעַם יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹא יִיצְאוּ לְהִלְחָם, יִתְאֲסֹפוּ
בְּבֵית זֶה, בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ, וְאַתָּה תִשְׁמַע אֶת תְּפִילָתָם⁷⁰⁰: (לֵב) וְאַתָּה תִשְׁמַע הַשָּׁמַיִם וְסִלַּחְתָּ לְחַטָּאת עַמְּךָ
יִשְׂרָאֵל בְּשָׁמַיִם אֶתְּהִי (ה') תִשְׁמַע לְתִפְלִילַת יִשְׂרָאֵל וְתִסְלַח לָהֶם עַל חַטָּאתָם,⁷⁰¹ וְהִשְׁבַּתְּם אֶל הָאָדָמָה אֲשֶׁר
נָתַתָּ לְאַבֹתָם וּבִזְכוּת הַתְּפִילָה בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ, הַחַיִּילִים שִׁיִּצְאוּ לְמִלְחָמָה יִחְזְרוּ בְשָׁלוֹם אֶל מְקוֹמָם בְּאֶרֶץ
יִשְׂרָאֵל, וְלֹא יִמְשִׁיכוּ לְהַפְסִיד בְּמִלְחָמָה⁷⁰²: (לֵב) בְּהִעָצֵר שָׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מְטָר כַּאֲשֶׁר יִימְנְעוּ הַשָּׁמַיִם, וְלֹא
יִוְרִידוּ גֶשֶׁם,⁷⁰³ כִּי יַחְטְאוּ לָךְ (הַשָּׁמַיִם יִימְנְעוּ מִהוֹרֶדֶת גֶּשֶׁם) בְּגִלְלַת שֶׁעַם יִשְׂרָאֵל חֲטָאוּ לְךָ,⁷⁰⁴ וְהִתְפַּלְלוּ אֶל
הַמְּקוֹם הַזֶּה עִם יִשְׂרָאֵל יִתְפַּלֵּל לְכִיוּן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ,⁷⁰⁵ וְהוֹדוּ אֶת שְׁמִיךָ וּמְחַטָּאתָם יִשְׁוּבוּן וְכֵן יוֹדֵה עִם

⁶⁸⁸ מצודות. רש"י: פירש שהכוונה כאן היא לאישה סוטה. רלב"ג מקשר את שני הדברים ואומר ששלמה ביקש שכל שבויהמ"ק האמת מתגלית לגבי אישה סוטה, כן הוא מבקש שבויהמ"ק יתגלה כל דבר שקר.

⁶⁸⁹ מצודות. רש"י: מדובר במים המאריים.

⁶⁹⁰ מצודות. במפרשים ישנה מחלוקת מיהו הבא לפני ה'. ממצודות וכן מרד"ק משמע שהבא לפני המזח הוא הנשבע, ואילו מתרגום יונתן משמע שהכוונה היא למשביע.

⁶⁹¹ רד"ק.

⁶⁹² מלבי"ם.

⁶⁹³ מצודות + רד"ק.

⁶⁹⁴ תרגום.

⁶⁹⁵ מצודות.

⁶⁹⁶ תרגום.

⁶⁹⁷ מצודות.

⁶⁹⁸ תרגום.

⁶⁹⁹ מהר"י קרא. רלב"ג: הכוונה שעם ישראל יודה לה' בתפילתו. ומרש"י ורד"ק משמע שההודאה תהיה על עצם הפורענות, שכן הם כתבו שאדם חייב לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה.

⁷⁰⁰ רד"ק.

⁷⁰¹ תרגום.

⁷⁰² מצודות.

⁷⁰³ מצודות. מלבי"ם: ישנו הבדל בין הפסד ישראל במלחמה שזהו ממש עונש שבא עליהם, לבין עצירת גשמים שמדובר בסילוק ההשגחה הפרטית מעם ישראל. במקרה הראשון, עם ישראל צריך לחזור בתשובה שלימה על מנת שהקב"ה ישמע לתפילתו, במקרה השני, מספיק שעם ישראל יתפללו אל ה' ויקבלו עליהם לחזור בתשובה בעתיד על מנת שהקב"ה ישמע אל תפילתם.

⁷⁰⁴ תרגום.

⁷⁰⁵ תרגום.

ישראל בחטאו ויחזור בתשובה,⁷⁰⁶ **כִּי תֵעָנִים** (עם ישראל יחזור בתשובה) כדי שתענה להם. שלמה אמר שבני ישראל אמנם יחזרו בתשובה, אך החזרה בתשובה לא תהיה מאהבת ה', אלא כדי שה' יציל אותם⁷⁰⁷: (לו) **וְאַתָּה תִשְׁמַע הַשָּׁמַיִם** אתה תשמע בשמים אל תפילתם של עם ישראל,⁷⁰⁸ **וְסִלַּחְתָּ לַחַטָּאת עֲבָדֶיךָ וְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל** אתה תסלח לעם ישראל למרות שלא חזרו בתשובה מאהבה,⁷⁰⁹ **כִּי תוֹרַם אֶת הַדָּרֶךְ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר יִלְכוּ בָּהּ** על ידי כך אתה תלמד את בני ישראל את הדרך לתשובה מאהבה. על ידי שהקב"ה מקבל את תפילתם של עם ישראל למרות שהם לא חזרו בתשובה, ה' פותח בפניהם את הדרך לחזור בתשובה שלימה מאהבה,⁷¹⁰ **וְנִתְּנָה מָטָר עַל אֲרִצְךָ אֲשֶׁר נִתְּנָה לְעַמְּךָ לְנַחֲלָה** ולכן, כדי שעם ישראל יחזור בתשובה מאהבה, תתן גשם על הארץ שנתת לעם שלך בתור נחלה, על ארץ ישראל⁷¹¹: (לו) **רָעַב כִּי יְהִי בְּאֶרֶץ אִם** יהיה רעב בארץ מכל סיבה שהיא (ולא מחוסר גשמים עליה דובר בפסוק הקודם),⁷¹² **דְּבַר כִּי יְהִי או אִם** תהיה מחלת דבר, מכת מוות,⁷¹³ **שֶׁדָּפוּן יִרְקוֹן או אִם** יהיו סוגים של מחלות בתבואה שנקראים שידפון וירקון, ועל ידי כך יהיה רעב בארץ,⁷¹⁴ **אֲרֶבָה חֲסִיל כִּי יְהִי או במקרה שיבוא ארבה או חסיל (החסיל גם הוא סוג של ארבה) בארץ כדי לאכול את התבואה, ועל ידי כך יהיה רעב,⁷¹⁵ כִּי יֵצֵר לוֹ אִיבוּ בְּאֶרֶץ שְׁעָרָיו או כאשר יבואו אויבי עם ישראל להטיל עליו מצור בשערי ארצו, ועל ידי כך יהיה רעב,⁷¹⁶ כָּל נֶגַע כָּל מַחֲלָה או כשיבואו עם עם ישראל כל מיני נגעים ומחלות ובעקבות נגעים ומחלות אלה עם ישראל יצטרך להתפלל אל ה' שישיר אותם⁷¹⁷: (לח) כָּל תְּפִלָּה כָּל תַּחֲנֹנָה אֲשֶׁר תַּהֲיֶה לְכָל הָאָדָם לְכָל עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל** כל תפילה או בקשה שיהיו לכל אחד ויחיד מעם ישראל,⁷¹⁸ **אֲשֶׁר יִדְעוּן אִישׁ נֶגַע לִבּוֹ** האיש יידע על מה חטא ומדוע נענש,⁷¹⁹ **וּפְרֹשׁ כְּפִיו אֶל הַבַּיִת הַזֶּה** אותו יפרוש את כפיו בתיפלה כלפי בית המקדש⁷²⁰: (לט) **וְאַתָּה תִשְׁמַע הַשָּׁמַיִם מִכוֹן שְׁבַתְךָ** אתה ה' תקבל בשמים ממקום שכינתך, את תפילתו של האדם שנענש

⁷⁰⁶ עפ"י מהר"י קרא לפסוק לג'. **מלבי"ם**: שלמה ביקש שגם כאשר עם ישראל רק יתפלל אל ה', עוד לפני שהם יחזרו בתשובה, ה' יורה להם על מדוע באה עליהם הפורענות הזו ועל מה הם צריכים לחזור בתשובה, שלא כמו הרעב שהיה בימי דוד שאז הם חקרו ודרשו במשך שלש שנים מדוע באה עליהם הפורענות.

⁷⁰⁷ **מצודות. רלב"ג**: הכוונה היא שה' יענה את עם ישראל ובעקבות זאת עם ישראל יחזור בתשובה.

⁷⁰⁸ **תרגום. מצודות. רד"ק**: תורה לעם ישראל כעונש על איזה עוון נעצרו הגשמים. **רלב"ג**: על ידי העונש, בני ישראל יחזרו לדרכם הטובה.

⁷¹¹ **מצודות.**

⁷¹² **מצודות.**

⁷¹³ **תרגום.**

⁷¹⁴ **מצודות.**

⁷¹⁵ **מצודות.**

⁷¹⁶ **מצודות.**

⁷¹⁷ **רלב"ג. מלבי"ם**: יש בפסוק זה בקשה שה' יענה לעם ישראל על כל צרה שלא תבוא עליהם, ובארבע

הצרות המוזכרות בפסוק, נכללות כל סוגי הצרות. רעב – פורענות הבאה על ידי הטבע, דבר – שינוי הטבע,

בעלי רצון – החיות או בעלי בחירה – אויבים.

⁷¹⁸ **תרגום + מצודות. רד"ק**: הכוונה לחלק בין "לכל האדם" שזהו צרכי יחיד, ובין "לכל עמך ישראל" שזהו צרכי

רבים.

⁷¹⁹ **מצודות.**

⁷²⁰ **תרגום. רד"ק** הסתפק אם הכוונה שהאדם יתפלל בבית המקדש עצמו, או שהוא יתפלל כלפי כיוון בית

המקדש. לכאורה קשה מדוע דווקא עתה התעורר רד"ק להסתפק בכך ולא כתב זאת על ההבדל בין הכתוב

בפסוק לג' לבין הכתוב בפסוק לה'.

על ידך וחזר בתשובה,⁷²¹ וְסִלַחְתָּ אֶתָּה תְּסַלַח לְאָדָם הַחוֹזֵר בְּתִשׁוּבָה,⁷²² וְעָשִׂיתָ וְאַתָּה תַעֲשֶׂה כְּפִי שֶׁהוּא מִבְּקֶשׁ,⁷²³ וְנָתַתָּ לְאִישׁ כָּכָל דְּרָכָיו תִּתֵּן לְאָדָם הַחוֹזֵר בְּתִשׁוּבָה כְּפִי כָל הַדְּרָכִים שֶׁלוֹ, תִּתֵּן לוֹ אֶת כָּל הַדְּבָרִים שֶׁהוּא בִּיקֵשׁ מִמֶּךָ לְאַחַר שֶׁחָזַר בְּתִשׁוּבָה,⁷²⁴ אֲשֶׁר תִּדְרַע אֶת לִבָּבוֹ כָּל זֹאת תַעֲשֶׂה רַק לְמִי שֶׁאַתָּה יוֹדַע שֶׁלִּבּוֹ לַעֲשׂוֹת רְצוֹנְךָ וְשֶׁהוּא חָזַר בְּתִשׁוּבָה,⁷²⁵ כִּי אַתָּה יוֹדַעְתָּ לְבַדְּךָ אֶת לִבָּב כָּל בְּנֵי הָאָדָם שֶׁהֵרִי רַק אַתָּה יוֹדַע מַה קוֹרֵה בְּלִבְּךָ הָאָדָם: הָאָדָם הַחוֹזֵר בְּתִשׁוּבָה אוֹ לֹא, וְלִכֵּן תִּתֵּן רַק לְאָדָם שֶׁחָזַר בְּתִשׁוּבָה שְׁלִימָה אֶת בְּקִשְׁתּוֹ⁷²⁶: (מ) לְמַעַן יִרְאוּךָ כָּל הַיָּמִים אֲשֶׁר הֵם חַיִּים עַל פְּנֵי הָאָדָמָה אֲשֶׁר נָתַתָּה לְאַבְתְּיָנוּ עַל יְדֵי שֶׁעַם יִשְׂרָאֵל יֵרָאֶה שְׁמִי שֶׁחָזַר בְּתִשׁוּבָה וְעוֹבֵד אוֹתְךָ, תְּפִילָתוֹ מִתְקַבֵּלֶת וְהַפּוֹרְעָנוֹת נִעְלָמֹת, הֵם יִירָאוּ מִמֶּךָ לְאוֹרֶךְ כָּל זְמַן יִשְׁיבְתֶם בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל. עַל יְדֵי שֶׁעַם יִשְׂרָאֵל יֵרָאֶה שֶׁכֹּאשֶׁר הוּא חוֹזֵר בְּתִשׁוּבָה הַפּוֹרְעָנוֹת נִעְלָמֹת, הֵם יִבְיִנוּ שְׁסִיבַת הַפּוֹרְעָנוֹת הִיא הַחֲטָא שֶׁבֵּהֶם הֵם חֲטָאוּ, וְעַל יְדֵי כֵךְ הֵם יִתְמַלְאוּ בִּירְאָה כְּלִפִּי ה' ⁷²⁷: (מא) וְגַם אֶל הַנִּכְרִי אֲשֶׁר לֹא מַעֲמֶדָּה יִשְׂרָאֵל הוּא וּבֹא מֵאַרְצוֹ רְחוֹקָה לְמַעַן שְׂמֶדָּה וְגַם לְנִכְרֵי שְׁמֵנוּ מִעַם יִשְׂרָאֵל שֶׁהִגִּיעַ מִמְּקוֹם רְחוֹק, בְּגַלְל שֶׁשָּׁמַע אֶת שְׁמֶךָ, בְּגַלְל שֶׁהִתְפַּרְסַם אַתָּה (ה') הוּא הַשּׁוֹלֵט בְּעוֹלָם ⁷²⁸: (מב) כִּי יִשְׁמְעוּן אֶת שְׁמֶךָ הַגָּדוֹל וְאֶת יְדֶךָ הַחֲזָקָה וְזִרְעֶךָ הַנְּטוּיָה כֹּאשֶׁר הַגּוֹיִים יִשְׁמְעוּ אֶת הַשֵּׁם הַגָּדוֹל שֶׁלְּךָ ה', וְאֶת יְדֶךָ הַחֲזָקָה וְזִרְעֶךָ הַמְּרומֶמֶת לְהַכּוֹת בְּמִי שֶׁאִינוּ עוֹשֶׂה אֶת רְצוֹנְךָ, ⁷²⁹ וּבֹא וְהִתְפַּלֵּל אֶל הַבַּיִת הַזֶּה (וְאֶחָד מִכָּל אוֹתָם נִכְרִים שֶׁשָּׁמְעוּ אֶת שְׁמֶךָ) יָבוֹא לְהִתְפַּלֵּל בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ ⁷³⁰: (מג) אַתָּה תִשְׁמַע הַשָּׁמַיִם מִכּוֹן שִׁבְתֶּךָ אַתָּה (ה') תִּשְׁמַע בְּמִקְוֶה שְׁכִינְתְּךָ בְּשָׁמַיִם אֶל תְּפִילַת הַנִּכְרִי, ⁷³¹ וְעָשִׂיתָ כָּכָל אֲשֶׁר יִקְרָא אֵלֶיךָ הַנִּכְרִי תַעֲשֶׂה כְּפִי שֶׁהַנִּכְרִי יִתְפַּלֵּל אֵלֶיךָ, תְּקִיִּים אֶת בְּקִשְׁתּוֹ שֶׁל הַנִּכְרִי, ⁷³² לְמַעַן יִדְעוּן כָּל עַמֵּי הָאָרֶץ אֶת שְׁמֶךָ (תִּתְמַלֵּא אֶת בְּקִשְׁתְּךָ הַנִּכְרִי) כְּדִי שִׁידְעוּ גַם הַגּוֹיִים אֶת שְׁמֶךָ הַגָּדוֹל, ⁷³³ לִירְאָה אֶתְּךָ כְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וְגַם הַנִּכְרִים יִתְמַלְאוּ כְּלִפֶּיךָ בִּירְאָה כְּפִי שֶׁעַם יִשְׂרָאֵל יִתְמַלֵּא בִּירְאָה כְּלִפֶּיךָ, ⁷³⁴ וְלִדְרַעַת כִּי שְׁמֶךָ נִקְרָא עַל הַבַּיִת הַזֶּה אֲשֶׁר בְּנִיתִי וְגַם הַנִּכְרִים, עַל יְדֵי שֶׁתְּמַלֵּא אֶת תְּפִילָתְךָ, יִידְעוּ שֶׁשְׁמֶךָ וְשִׁכְנִיתְךָ חָלִים עַל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁבְּנִיתִי ⁷³⁵: (מד) כִּי יֵצֵא עַמְּךָ לְמִלְחָמָה עַל אֵיבֹו כֹּאשֶׁר עִם יִשְׂרָאֵל יֵיצֵא

⁷²¹ תרגום.

⁷²² תרגום.

⁷²³ מצודות.

⁷²⁴ מצודות.

⁷²⁵ מצודות. מלבים: בקשה זו של שלמה באה לומר שאם הקב"ה יודע שכאשר הוא ישפיע טובה על אדם

מסוים, אותו אדם יחטא (למשל: אם אדם יהיה עשיר, העשירות תשפיע לרעה על מצב הרוחניות שלו), עדיף שהקב"ה לא ייתן לו את בקשתו.

⁷²⁶ מצודות.

⁷²⁷ מצודות.

⁷²⁸ מצודות.

⁷²⁹ תרגום.

⁷³⁰ תרגום.

⁷³¹ תרגום.

⁷³² תרגום. רש"י: שלמה ביקש מה' שישמע אל תפילת הנכרי גם אם לא מגיע לו לפי מעשיו. אדם מִיִּשְׂרָאֵל

שָׁבָא לְהִתְפַּלֵּל לְפָנֵי ה' וְתִפִּילתוֹ אֵינָה מִתְקַבֵּלֶת, אוֹתוֹ אָדָם תּוֹלָה אֶת אֵי קִבְלַת הַתְּפִילָה בְּכַךְ שֶׁהוּא אֵינוֹ רָאוּי לְכַךְ. אוֹלָם, הַנִּכְרִי תּוֹלָה אֶת אֵי קִבְלַת הַתְּפִילָה בְּכַךְ שֶׁה' אֵינוֹ יָכוֹל לְמַלֵּא אֶת בְּקִשְׁתּוֹ, וְלִכֵּן שְׁלֵמָה בִּיקֵשׁ מֵה' שִׁישְׁמַע אֶל תְּפִילַת הַנִּכְרִי גַם אִם הַנִּכְרִי אֵינוֹ רָאוּי לְכַךְ לְפִי מַעֲשָׂיו.

⁷³³ תרגום.

⁷³⁴ תרגום.

⁷³⁵ תרגום.

למלחמה נגד האויב שלו,⁷³⁶ בַּדְרֹךְ אֲשֶׁר תִּשְׁלַחֶם (עם ישראל ייצא) בדרך שתשלח אותם, לאחר שישאלו אותך באורים ותומים (לפני היציאה למלחמה יש לשאול את פי ה' באורים ותומים),⁷³⁷ וְהִתְפַּלְלוּ אֶל יְקוֹק דְרֹךְ הָעִיר אֲשֶׁר בְּחַרְתָּ בָּהּ וְהַבֵּית אֲשֶׁר בָּנִיתִי לְשִׁמְךָ אך בגלל היותם במלחמה הם לא יוכלו לבוא ולהתפלל בבית המקדש, ולכן יכוונו שתפילתם תעלה דרך ירושלים ובית המקדש (אך הם עצמם לא יהיו בעיר)⁷³⁸: (מה) וְשִׁמְעַת הַשָּׁמַיִם אֵת תְּפִלָּתְם וְאֵת תְּחִנָּתָם אֵתה תשמע בשמיים לתפילתם ובקשתם של היוצאים למלחמה,⁷³⁹ וְעֲשִׂית מִשְׁפָּטֶם וְאֵתה תנקום את נקמתם מיד האויב⁷⁴⁰: (מו) כִּי יַחְטְאוּ לְךָ אִם עִם יִשְׂרָאֵל יַחְטְאוּ לְךָ וְלֹא יִהְיֶה רָאוּי לְךָ וְלֹא יִהְיֶה רָאוּי לְךָ שֶׁתִּנְקוּם אֵת נַקְמָתָם בְּאוֹיְבֵיהֶם,⁷⁴¹ כִּי אֵין אָדָם אֲשֶׁר לֹא יַחְטְאוּ וְלֹא יִהְיֶה בֵּין הַיוֹצְאִים לְמַלְחָמָה אִפְּלוּ אָדָם אֶחָד שֶׁלֹּא יַחְטְאוּ, וְכך לֹא יוּכְלוּ לְהִינְצֵל בְּזָכוֹת צְדָקוֹתָם,⁷⁴² וְאֲנַפְתָּ בָּם וְאֵתה תכעס עליהם,⁷⁴³ וְנִתְּתָם לִפְנֵי אוֹיְבֵי וְאֵתה תמסור את ישראל לפני אויביהם, אֵתה תגרום לך שֶׁעִם יִשְׂרָאֵל יִפְסִיד בְּמַלְחָמָה,⁷⁴⁴ וְשׁוּבוּם שְׁבִיחָם אֶל אֶרֶץ הָאוֹיֵב רְחוֹקָה אוֹ קְרוֹבָה הַגּוֹיִים יִקְחוּ בְּשִׁבִי אֵת עִם יִשְׂרָאֵל אֶל אֶרֶץ אוֹיֵב שֶׁהִיא קְרוּבָה אוֹ רְחוֹקָה⁷⁴⁵: (מז) וְהִשְׁבִּיבוּ אֶל לִבָּם בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבְּבוּ שָׁם עִם יִשְׂרָאֵל יִחְזוּר בְּתִשׁוּבָה בְּאֶרֶץ שֶׁלֹּשׁ הוֹלִיכּוּ אוֹתוֹ בְּשִׁבִי,⁷⁴⁶ וְשׁוּבוּ וְהִם יִחְזוּר בְּתִשׁוּבָה עֲלִינוּהָ יוֹתֵר מִהַתִּשׁוּבָה הַקּוֹדֵמֶת (יש כאן שני שלבים בחזרה בתשובה),⁷⁴⁷ וְהִתְחַנְּנוּ אֵלַיִךְ בְּאֶרֶץ שְׁבִיחָם עִם יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּשְׁבְּבוּ יִתְחַנְּנוּ אֵלַיִךְ (ה') בְּאֶרֶץ שֶׁגִּלוּ לָשָׁם,⁷⁴⁸ לֵאמֹר כֵּךְ יֹאמֵר כָּל אֶחָד מֵעַם יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּשְׁבְּבוּ כֹּאֲשֶׁר הֵם יִתְחַנְּנוּ לִפְנֵיךָ:⁷⁴⁹ חָטְאוּנוּ וְהִעֲוִינוּ רָשָׁעֵנוּ (כָּל אֶחָד מֵעַם יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּשְׁבְּבוּ יֹאמֵר בְּשַׁעָה שֶׁהוּא יִתְחַנְּנוּ לְה':) חָטְאוּנוּ! עֲשִׂינוּ דְבָרִים טַפְשִׁיִּים! סָרְחָנוּ!⁷⁵⁰: (מח) וְשׁוּבוּ אֵלַיִךְ בְּכָל לִבָּבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ בְּאֶרֶץ אִיְבֵיחָם אֲשֶׁר שָׁבּוּ אֵתָם כָּל אֶחָד מֵעַם יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּשְׁבְּבוּ יִחְזוּר בְּתִשׁוּבָה שְׁלִימָה בְּאֶרְצוֹת שֶׁאֵלֵיהֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נִשְׁבּוּ. חֲזָרָה בְּתִשׁוּבָה זֹאת תִּהְיֶה בְּכָל לִיבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ (וְזֶהוּ הַשִּׁלְבַּת הַשְּׁלִישִׁי שֶׁל הַחֲזָרָה בְּתִשׁוּבָה: בְּפִסּוֹק מִזֵּי מוֹבָאִים שְׁנֵי הַשְּׁלִבִים הַרְאִשׁוֹנִים כִּפִּי שֶׁבָּאֵרְנוּ שָׁם, וְכֹאן מוֹבָא הַשִּׁלְבַּת הַשְּׁלִישִׁי),⁷⁵¹ וְהִתְפַּלְלוּ אֵלַיִךְ דְרֹךְ אֶרֶץ אֲשֶׁר נָתַתָּה לְאַבוֹתָם הָעִיר אֲשֶׁר בְּחַרְתָּ וְהַבֵּית אֲשֶׁר בָּנִיתִי לְשִׁמְךָ וּבִמְקוֹם לְהִתְפַּלֵּל בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ, הֵם יִכּוּוֹנוּ שֶׁתִּפְּלִתֶם בְּאֶרֶץ אוֹיְבֵיהֶם תִּעֲלֶה אֵלַיִךְ דְרֹךְ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, דְרֹךְ יְרוּשָׁלַיִם וְדְרֹךְ בֵּית הַמִּקְדָּשׁ⁷⁵²: (מט) וְשִׁמְעַת הַשָּׁמַיִם מִכּוֹן שְׁבִתְךָ אֵת תְּפִלָּתְךָ וְאֵת תְּחִנָּתְךָ וְעֲשִׂית מִשְׁפָּטֶם תִּשְׁמַע אֵת

⁷³⁶ מצודות. רד"ק: כאן אין מדובר במלחמה שבאה כתוצאה מעונש.

⁷³⁷ מצודות.

⁷³⁸ מצודות.

⁷³⁹ מצודות.

⁷⁴⁰ תרגום.

⁷⁴¹ מצודות. מהר"י קרא: הכוונה היא שתעשה את צרכיהם של עם ישראל.

⁷⁴² רד"ק. מהר"י קרא: מדובר כאשר עם ישראל חוטא לה'.

⁷⁴³ מצודות.

⁷⁴⁴ מצודות.

⁷⁴⁵ תרגום.

⁷⁴⁶ מצודות.

⁷⁴⁷ עפ"י מלבי"ם.

⁷⁴⁸ מלבי"ם.

⁷⁴⁹ תרגום.

⁷⁵⁰ עפ"י הגר"א בפירושו לספר יהושע פרק א' פסוק א'.

⁷⁵¹ תרגום.

⁷⁵² מלבי"ם.

⁷⁵³ מצודות.

תפילתם של ישראל בשמים, במקום שכינתך, ותעשה כבקשתם ותינקם באויביהם⁷⁵³: (ג) וְסִלַחְתָּ לְעַמֶּךָ
אֲשֶׁר חָטְאוּ לָךְ אֵתָה תִסְלַח לָעַם יִשְׂרָאֵל שְׁחָטָא לְפָנֶיךָ,⁷⁵⁴ וְלִכְלֵ פְשָׁעֵיהֶם אֲשֶׁר פָּשְׁעוּ בְךָ (ותסלח לעם
ישראל) על כל החטאים שהם מרדו בך בהם,⁷⁵⁵ וְנָתַתָּם לְרַחֲמִים לְפָנָי שְׁבִיחָם וְרַחֲמוּם ועל ידי שתינקם
באויבי עם ישראל ששבו אותם, אתה תגרום שהם יתמלאו ברחמים על עם ישראל⁷⁵⁶: (גא) כִּי עַמֶּךָ
וְנִחַלְתָּ הֵם אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ מִמִּצְרַיִם עִם יִשְׂרָאֵל הֵם הָעַם שֶׁלְךָ וְהִנְחֵלָה שֶׁלְךָ שֶׁהוֹצֵאתָ מִמִּצְרַיִם,⁷⁵⁷ מִתּוֹךְ
כּוֹר הַבְּרָזִל (הוצאת את עם ישראל) מִתּוֹךְ מִצְרַיִם הַמְשׁוּלָה לְכוֹר הַבְּרָזִל. מִצְרַיִם מְשׁוּלָה לְכוֹר הַבְּרָזִל מְשׁוּם
שְׁכֵם שְׁזִיקוֹק הַזֶּהב מוֹצִיא מִמֶּנּוּ אֵת הַפְּסוּלֹת שֶׁנִּמְצְאוּ בַּזֶּהב, כִּךְ עִם יִשְׂרָאֵל הוֹפֵרשׁ מִהַעֲבֹדָה זֶרָה⁷⁵⁸:
(גב) לְהִיּוֹת עֵינֶיךָ פְּתוּחוֹת אֶל תְּחִנַּת עַבְדְּךָ וְאֶל תְּחִנַּת עַמֶּךָ יִשְׂרָאֵל לְשִׁמְעַ אֲלֵיהֶם בְּכָל קְרָאָם אֲלֵיךָ
הוֹצֵאתָ אֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם עַל מִנַּת שֶׁתִּשְׁמַע לְתַפִּילַתְּם שֶׁל עִם יִשְׂרָאֵל בְּכָל פְּנִיָּה שֶׁהֵם פּוֹנִים אֲלֵיךָ, בֵּין
כֹּאשֶׁר הַסּוּנָה אֲלֵיךָ הוּא יְחִיד וּבֵין כֹּאשֶׁר הַפּוּנָה אֲלֵיךָ הוּא צִיבּוֹר⁷⁵⁹: (גג) כִּי אֵתָה הַבְּדִלְתָּם לָךְ לְנִחַלְתָּ
מִכָּל עַמֵּי הָאָרֶץ (הסיבה שראוי שתשמע לתפילת עם ישראל היא) מִפְּנֵי שֶׁהַבְּדִלְתָּ אֵת יִשְׂרָאֵל מִכָּל הָאוֹמוֹת
כְּדֵי שֶׁהֵם יִהְיוּ הָעַם שֶׁלְךָ,⁷⁶⁰ כֹּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ בְּיַד מֹשֶׁה עַבְדְּךָ בְּהוֹצִיאֶךָ אֵת אֲבֹתֵינוּ מִמִּצְרַיִם אֲדָנִי יְקוֹק
כְּמוֹ שֶׁאַתָּה, ה' אֱלֹהִים, אִמְרַת לְמֹשֶׁה עַבְדְּךָ כִּשְׁהוֹצֵאתָ אֵת אֲבוֹתֵינוּ מִמִּצְרַיִם (שֶׁהַבְּדִלְתָּ אֵת יִשְׂרָאֵל מִכָּל
הָאוֹמוֹת)⁷⁶¹: (גד) וַיְהִי כְּכַלּוֹת שְׁלֹמֹה לְהִתְפַּלֵּל אֶל יְקוֹק אֵת כָּל הַתְּפִלָּה וְהַתְּחִנָּה הַזֹּאת כִּשְׁשֹׁלְמָה
סִיִּים לְהִתְפַּלֵּל אֵת תְּפִילַתוֹ וּבִקְשָׁתוֹ אֵל ה',⁷⁶² קָם מִלְּפָנָי מִזִּבְחַ יְקוֹק מִכְּרַעַ עַל בְּרַכְוֵי (כֹּאשֶׁר שֹׁלְמָה סִיִּים
לְהִתְפַּלֵּל אֵת תְּפִילַתוֹ וּבִקְשָׁתוֹ) שֹׁלְמָה קָם מִהַכְּרִיעָה שְׁכַרַע עַל בְּרַכְוֵי לְאוֹרֶךְ כָּל הַתְּפִילָה לְפָנָי מִזִּבְחַ ה',⁷⁶³
וּכְפָּיו פָּרְשׂוֹת הַשָּׁמַיִם וּכְפָּיו שֶׁל שְׁלֹמֹה הָיוּ פְּרוּשׁוֹת כְּלָפֵי הַשָּׁמַיִם. בַּעַת שֶׁשֹׁלְמָה הִתְפַּלֵּל הוּא כְּרַע עַל בְּרַכְוֵי
וּכְפָּיו הָיוּ נְשׂוּאוֹת אֵל הַשָּׁמַיִם⁷⁶⁴: (גה) וַיַּעֲמֵד וַיְבָרֵךְ אֵת כָּל קְהַל יִשְׂרָאֵל (כֹּאשֶׁר סִיִּים אֵת תְּפִילַתוֹ) שֹׁלְמָה
עֲמַד וּבִירַךְ אֵת כָּל קְהַל יִשְׂרָאֵל,⁷⁶⁵ קוֹל גְּדוֹל בְּקוֹל רֶם,⁷⁶⁶ לְאֹמֵר כִּךְ אִמְרַת שֹׁלְמָה בְּבִרְכָתוֹ שֶׁבִירַךְ אֵת
הָעַם⁷⁶⁷: (גו) בָּרוּךְ יְקוֹק אֲשֶׁר נָתַן מְנוּחָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל כְּכָל אֲשֶׁר דִּבַּר (תְּחִילָה, לְפָנָי שֶׁבִירַךְ אֵת הָעַם,
פִּתַח שֹׁלְמָה בְּדַבְרֵי שְׁבַח לֵהו')⁷⁶⁸ בְּרוּךְ ה' שֶׁנָּתַן מְנוּחָה לְיִשְׂרָאֵל כְּמוֹ שֶׁהַבְּטִיחַ וְעַם יִשְׂרָאֵל אֵינוֹ צָרִיךְ עַכְשָׁיו

⁷⁵³ מצודות.

⁷⁵⁴ תרגום.

⁷⁵⁵ תרגום. מלבי"ם: ההבדל בין פשעים לחטאים הוא שחטאים לא נעשו במרד ואילו פשעים נעשו במרד.

⁷⁵⁶ מצודות. מלבי"ם: שלמה ידע מהתורה שיש צורך בגלות על מנת שיהיה קיבוץ גלויות ולכן לא ביקש שה' יוציא את עם ישראל מהגלות, אלא ביקש שעול הגלות יקל מעליהם.

⁷⁵⁷ תרגום.

⁷⁵⁸ עיין בביאורנו לספר דברים פרק ד' פסוק כ'. מצודות: העבודה במצרים הייתה כל כך קשה כאילו היו נתונים בכלי ברזל שנמצא על האש. רד"ק: כמו שצורפים את הכסף והזהב, כך צורפו בני ישראל במצרים בעבודה קשה.

⁷⁵⁹ מצודות.

⁷⁶⁰ מצודות.

⁷⁶¹ תרגום.

⁷⁶² תרגום. מהר"י קרא: שלמה לא סיים להתפלל את תפילתו, אבל הוא סיים את חלק התפילה שבה כרע על

ברכיו.

⁷⁶³ מצודות.

⁷⁶⁴ תרגום.

⁷⁶⁵ תרגום.

⁷⁶⁶ דעת מקרא.

⁷⁶⁷ עפ"י הגר"א בפירושו לספר יהושע פרק א' פסוק א'.

⁷⁶⁸ מצודות.

להילחם,⁷⁶⁹ לֹא נָפַל דָּבָר אֶחָד מִכָּל דְּבָרֵי הַטּוֹב אֲשֶׁר דִּבְּרוּ בְּיַד מֹשֶׁה עֲבָדוֹ לֹא חָסַר דָּבָר אֶחָד מִכָּל הדברים הטובים שה' הבטיח לישראל בהבטחה שהבטיח למשה עבדו⁷⁷⁰: (נז) יְהִי יְקֹק אֱלֹהֵינוּ עִמָּנוּ כְּאֲשֶׁר הָיָה עִם אֲבֹתֵינוּ (עתה פונה שלמה אל העם ומברך אותם) יהי רצון שתהיה השכינה איתנו כמו שהייתה עם דור המדבר שהרי השכינה שרתה תמיד עם ישראל בתקופת דור אנשי המדבר,⁷⁷¹ אֵל יַעֲזָבֵנוּ וְאֵל יִטְשֵׁנוּ ה' לא יעזוב אותנו ולא ייטוש אותנו (יש כאן כפילות של אותה בקשה)⁷⁷²: (נח) לְהִטּוֹת לְבַבְנוּ אֵלָיו עַל יְדֵי שֶׁה' יִהְיֶה אִיתָנוּ, הוא יטה את ליבנו אליו וכך נעבוד אותו,⁷⁷³ לְלַכֵּת בְּכָל דְרָכָיו וְאִנְחָנוּ נֶלְךְ בְּכָל דְרָכָיו שֶׁל ה', וְלִשְׁמֹר מִצְוֹתָיו וְחֻקָּיו וּמִשְׁפָּטָיו אֲשֶׁר צִוָּה אֶת אֲבֹתֵינוּ וְנִקְיִים אֶת מִצְוֹת ה' שְׁצִוּוּהָ אֶת אֲבוֹתֵינוּ: (נט) וַיְהִי דְבָרֵי אֱלֹהִים אֲשֶׁר הִתְחַנְּנָתִי לִפְנֵי יְקֹק יִהְיֶה רָצוֹן שִׁיחִיו דְּבָרֵי הַתְּפִילָה שְׁבִיקֶשְׁתִּי מֵה' בְּחִנוּכַת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ (שבית המקדש יהווה מקום שבו ה' ישמע את תפילת עם ישראל),⁷⁷⁴ קְרֹבִים אֵל יְקֹק אֱלֹהֵינוּ יוֹמָם וְלַיְלָה (יהיה רצון שדברי הבקשה שביקשתי מה') יהיו קרובים אל ה' בכל יום ולילה, יהי רצון שה' ישמע את התפילה בכל זמן,⁷⁷⁵ לַעֲשׂוֹת מִשְׁפָּט עֲבָדוֹ וּמִשְׁפָּט עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל (ה' ישמע את תפילות עם ישראל על מנת) לעשות את צרכי עבדו (את צרכי שלמה) ואת צרכי עמו ישראל,⁷⁷⁶ דְּבָר יוֹם בְּיוֹמוֹ (ה' יעשה את צרכי שלמה וצרכי עם ישראל) בכל יום שצריך, בכל יום שיש צורך מסוים, ה' יעשה את הצורך של שלמה או של בני ישראל עליו התפללו לפניו בבית המקדש⁷⁷⁷: (ס) לְמַעַן דַּעַת כָּל עַמֵּי הָאָרֶץ (ה' יעשה את צרכיהם של שלמה ושל ישראל) כדי שידעו כל העמים הנמצאים על הארץ,⁷⁷⁸ כִּי יְקֹק הוּא הָאֱלֹהִים אֲיֵן עוֹד (כל העמים יידעו) שאין עוד אלוה חוץ מה'. על ידי שה' ישמע את תפילת עם ישראל, כולם יידעו שהוא האל היחיד, היות והם יראו שתפילות עם ישראל מתקבלות⁷⁷⁹: (סא) וַהֲיָה לְבַבְכֶם שָׁלֵם עִם יְקֹק אֱלֹהֵינוּ (שלמה פונה אל עם ישראל ואומר להם:) אולם עליכם לדעת שתפילותיכם יתקבלו רק כאשר יהיה לבכם שלם עם ה',⁷⁸⁰ לְלַכֵּת בְּחֻקָּיו וְלִשְׁמֹר מִצְוֹתָיו (כשיהיה לבכם שלם עם ה') על ידי שתקיימו את חוקיו ותשמרו את מצוותיו,⁷⁸¹ כִּיֹּם הַזֶּה (שיהיה לבכם שלם עם ה') כמו שהוא שלם עם ה' ביום הזה של חנוכת בית המקדש (ביום חנוכת בית המקדש היה לב עם ישראל שלם עם ה' בגלל ההתעלות

⁷⁶⁹ תרגום.

⁷⁷⁰ מצודות.

⁷⁷¹ מצודות. מלבי"ם: ישנם שני סוגי אמצעים על ידיהם יוודא ה' שעם ישראל יעמוד בעבודתו: או על ידי התמדה של ניסים או על ידי עונשים שלמה ביקש שכשם שבדור המדבר היה דרכו של ה' להתמיד בניסים, כך יהיה מעתה ואילך.

⁷⁷² מצודות.

⁷⁷³ רד"ק. מצודות: הכוונה היא שכמו שה' היטה את אנשי דור המדבר לעבוד אותו, כך הוא יטה את ליבנו לעבוד אותו.

⁷⁷⁴ מצודות.

⁷⁷⁵ מצודות.

⁷⁷⁶ מצודות. רש"י: הכוונה היא שה' יציל את עם ישראל מידי אויב.

⁷⁷⁷ מצודות.

⁷⁷⁸ תרגום.

⁷⁷⁹ מצודות. רלב"ג: אומות העולם יידעו שה' הוא האלוקים כשהם יראו שה' מעניש את עם ישראל כשהוא חוטא ומצד שני הוא מקבל את תפילתם לאחר שהם חוזרים בתשובה.

⁷⁸⁰ מצודות.

⁷⁸¹ תרגום.

הגדולה שהייתה באותו זמן)⁷⁸²: (סב) וְהַמֶּלֶךְ וְכָל יִשְׂרָאֵל עִמּוֹ זִבְחִים זָבַח לְפָנָי יְקֹנֵק שְׁלֹמֹה וְכָל הָעָם שְׁעִימוּ הַקְּרִיבוּ קִרְבָּנוֹת קְדוּשִׁים לְפָנָי הִי⁷⁸³: (סג) וַיִּזְבַּח שְׁלֹמֹה אֶת זִבְחַת הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר זָבַח לְיְקֹנֵק שְׁלֹמֹה הַקְּרִיב אֶת קִרְבָּן הַשְּׁלָמִים שֶׁהַקְּרִיב לְפָנָי הִי⁷⁸⁴, בְּקָר עֶשְׂרִים וּשְׁנָיִם אֲלָף (שְׁלֹמֹה הַקְּרִיב לְקִרְבָּן שְׁלָמִים) עֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִים אֲלָף (22,000) שְׁוֹרִים,⁷⁸⁵ וַיִּצְאֶן מֵאֵהָ וְעֶשְׂרִים אֲלָף (וְכֵן הַקְּרִיב שְׁלֹמֹה לְקִרְבָּן שְׁלָמִים) מֵאָה וְעֶשְׂרִים אֲלָף (120,000) בַּהֲמוֹת הַבָּאוֹת מֵהַצֹּאן,⁷⁸⁶ וַיַּחֲנִכוּ אֶת בֵּית יְקֹנֵק הַמֶּלֶךְ וְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שְׁלֹמֹה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הַקְּרִיבוּ קִרְבָּנוֹת בַּפֶּעַם הָרִאשׁוֹנָה בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ, וְעַל יְדֵי כֵךְ הַתְּחִילוּ אֶת הָעֵבֹדָה בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ⁷⁸⁷: (סד) בַּיּוֹם הַהוּא קִדְּשׁ הַמֶּלֶךְ אֶת תּוֹךְ הַחֲצֵר אֲשֶׁר לְפָנָי בֵּית יְקֹנֵק בַּיּוֹם שֶׁבוּ הַתְּחִילוּ לְהַקְּרִיב קִרְבָּנוֹת בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ, קִידֵשׁ שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ אֶת חֲצַר הַכַּהֲנִים שֶׁלְּפָנָי בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, כֵּךְ שֶׁלְרַצְפַּת עֲזֵרַת כַּהֲנִים יִהְיֶה אֶת אוֹתוֹ קְדוּשָׁה כְּמוֹ קְדוּשַׁת הַמִּזְבֵּחַ, וְכֵךְ יִהְיֶה נִיתָן לְהַקְּרִיב אֶת הַקִּרְבָּנוֹת עַל רַצְפַּת עֲזֵרַת כַּהֲנִים גַּם בְּלִי לְהַעֲלוֹתָם עַל גְּבֵי הַמִּזְבֵּחַ,⁷⁸⁸ כִּי עָשָׂה שָׁם אֶת הָעֹלָה וְאֶת הַמִּנְחָה וְאֶת חֲלָבֵי הַשְּׁלָמִים שְׁלֹמֹה קִידֵשׁ אֶת חֲצַר הַכַּהֲנִים עַל יְדֵי שֶׁהַקְּרִיב שָׁם אֶת כָּל הַקִּרְבָּנוֹת שֶׁנִּמְנוּ בַּפֶּסֶס סִג: הָעוֹלוֹת, הַמִּנְחוֹת וְחֲלָבֵי הַשְּׁלָמִים (חֲלָקֵי קִרְבָּן אֱלֹהֵי צְרִיכִים הָעֹלָה עַל גְּבֵי הַמִּזְבֵּחַ),⁷⁸⁹ כִּי מִזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר לְפָנָי יְקֹנֵק קִטְּן מְהֵכִיל אֶת הָעֹלָה וְאֶת הַמִּנְחָה וְאֶת חֲלָבֵי הַשְּׁלָמִים (הַסִּיבָה שֶׁשְׁלֹמֹה הָיָה צָרִיךְ לְקַדֵּשׁ אֶת חֲצַר הַכַּהֲנִים הַיָּא) כִּיוּן שֶׁמִּזְבַּח הָאֲבָנִים שֶׁעָשָׂה שְׁלֹמֹה תַּחַת מִזְבַּח הַנְּחוֹשֶׁת שֶׁעָשָׂה מִשָּׁה, הָיָה קִטְּן מִיְדֵי מַכְדֵי שִׁיקְרִיבוּ עֲלָיו כָּל כֵּךְ הַרְבֵּה קִרְבָּנוֹת. שְׁלֹמֹה הַקְּרִיב קִרְבָּנוֹת רַבִּים כֵּךְ שֶׁהַמִּזְבֵּחַ לֹא הָיָה יָכוֹל לְהַכִּיל כְּמוֹת גְּדוּלָה כֹּזוּ שֶׁל קִרְבָּנוֹת, וְלָכֵן נִזְקַק שְׁלֹמֹה לְמַקּוֹם גְּדוֹל יוֹתֵר לְהַקְּרִיב אֶת הַקִּרְבָּנוֹת, וְלִשְׁם כֵּךְ הוּא קִידֵשׁ אֶת רַצְפַּת עֲזֵרַת כַּהֲנִים⁷⁹⁰: (סה) וַיַּעַשׂ שְׁלֹמֹה בָּעֵת הַהִיא אֶת הַחֵג שֶׁשְׁלֹמֹה עָשָׂה בְּאוֹתָם יָמִים אֶת חֲנוּכַת הַבַּיִת שֶׁל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ,⁷⁹¹ וְכָל יִשְׂרָאֵל עִמּוֹ כָּל יִשְׂרָאֵל הָיוּ יַחַד עִם שְׁלֹמֹה בְּחֲנוּכַת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ,⁷⁹² קָהַל גְּדוֹל מְלִבּוֹא חֲמַת עַד נַחַל מִצְרַיִם לְפָנָי יְקֹנֵק אֱלֹהֵינוּ (עַם שְׁלֹמֹה הָיָה) קָהַל גְּדוֹל מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁהִתְאַסַּף לְפָנָי הִי לְצוֹרֵךְ חֲנוּכַת הַמִּזְבֵּחַ מִמַּקּוֹם שֶׁנִּקְרָא לְבוֹא חֲמַת בְּצַפּוֹן וְעַד נַחַל מִצְרַיִם בְּדָרוֹם,⁷⁹³ שֶׁבַע יָמִים חֲנוּכַת הַבַּיִת נִמְשַׁכָּה שֶׁבַע יָמִים כְּאֲשֶׁר שֶׁבַע יָמִים הָאֵלֹהִים הָיוּ שֶׁבַע יָמִים שֶׁלְּפָנָי חַג הַסּוּכוֹת (הַחֵל מֵתֵאָרִיךְ חִי תִשְׂרִי),⁷⁹⁴ וְשֶׁבַע יָמִים וְשֶׁבַע יָמִים לְאַחַר חֲנוּכַת הַבַּיִת, חָגְגוּ שְׁלֹמֹה וְיִשְׂרָאֵל אֶת חַג הַסּוּכוֹת. גַּם לְאוֹרֵךְ חַג הַסּוּכוֹת, הַקְּרִיבוּ שְׁלֹמֹה וְיִשְׂרָאֵל קִרְבָּנוֹת רַבִּים יוֹתֵר מִמָּה שֶׁהַתּוֹרָה צִוּוּתָהּ לְהַקְּרִיב בְּחַג סוּכוֹת מִשׁוֹם שִׁמְחַת חֲנוּכַת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ,⁷⁹⁵ אֲרִבְעָה עָשָׂר יוֹם בְּסֵךְ הַכֵּל חָגְגוּ שְׁלֹמֹה וְיִשְׂרָאֵל אֲרִבְעָה עָשָׂר יָמִים רְצוּפִים:

782. מצודות.

783. תרגום.

784. תרגום.

785. תרגום.

786. תרגום.

787. מצודות.

788. מצודות.

789. מצודות.

790. מצודות.

רש"י הביא דעה אחרת בחז"ל, האומר ששלמה לא קידש את רצפת עזרת כהנים בקדושה שיהיה אפשר להקריב עליה קרבנות, אלא שהוא קידש את החצר על ידי שקבע בו את המזבח ורק על המזבח ניתן להקריב את הקרבנות.

791. מצודות וכתב שתי אפשרויות להסבר מדוע נקרא חנוכת הבית בשם חג: או בגלל שהיה סמוך לחג הסוכות

או בגלל שהיה שם ריבוי של קרבנות.

792. תרגום.

793. מצודות.

794. מצודות.

795. מצודות.

שבעה ימים של חנוכת הבית ושבעה ימים של חג הסוכות (ומכאן שגם אכלו ושתו ביום הכיפורים)⁷⁹⁶: (ס) **בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי** ביום השמיני של חג הסוכות, בשמיני עצרת,⁷⁹⁷ **שָׁלַח אֶת הָעֵם** (בשמיני עצרת) שלמה נתן רשות לעם ללכת חזרה לבתיהם (אך העם לא הלכו בחג עצמו, אלא הלכו ביום המחרת וכשהלכו ביום המחרת, ביקשו שוב משלמה רשות לחזור לבתיהם),⁷⁹⁸ **וַיְבָרְכוּ אֶת הַמֶּלֶךְ** העם בירך את שלמה לפני שנפרד ממנו,⁷⁹⁹ **וַיֵּלְכוּ לְאַהֲלֵיהֶם שְׂמֵחִים וְטוֹבֵי לֵב** העם חזר לערים בהם היה גר כשהוא היה שמח וטוב לב,⁸⁰⁰ **עַל כָּל הַטּוֹבָה אֲשֶׁר עָשָׂה יְקֹנָק לְדָוִד עֶבְדוֹ** (הסיבה שעם ישראל היה שמח וטוב לב היא) שהי קיים את הבטחתו לדוד שבנו יבנה את בית המקדש,⁸⁰¹ **וְלִישְׂרָאֵל עֲמוֹ** ועל שהי קיים את הבטחתו לישראל, שישרה את שכינתו בבית המקדש⁸⁰²:

מלכים א פרק ט

(א) **וַיְהִי כְּכַלּוֹת שְׁלֹמֹה לְבַנּוֹת אֶת בַּיִת יְקֹנָק וְאֶת בַּיִת הַמֶּלֶךְ** כששלמה סיים לבנות את בית המקדש, ואת ביתו הפרטי (כמו שמסופר בפרק ז),⁸⁰³ **וְאֵת כָּל חֵשֶׁק שְׁלֹמֹה אֲשֶׁר חָפֵץ לַעֲשׂוֹת** וכשסיים שלמה לבנות דברים נוספים מעבר לבית המקדש שרצה לבנותם על מנת שיתגדל שלמה. על ידי ששלמה בנה דברים אלה, כולם הכירו את גדולתו, אך לא היה בהם צורך של ממש⁸⁰⁴: (ב) **וַיֵּרָא יְקֹנָק אֶל שְׁלֹמֹה שְׁנֵי יָמִים** (לאחר ששלמה סיים לבנות את בית המקדש ואת ביתו) ה' התגלה אל שלמה פעם שנייה,⁸⁰⁵ **כְּאֲשֶׁר נִרְאָה אֵלָיו בְּגִבְעוֹן** באותו אופן שבו התגלה אל שלמה בגבעון (פרק ג)⁸⁰⁶: (ג) **וַיֹּאמֶר יְקֹנָק אֵלָיו ה' אמר לשלמה: שְׂמֵעֵתִי אֶת תְּפִלָּתְךָ וְאֶת תְּחִנָּתְךָ אֲשֶׁר הִתְחַנַּנְתָּה לְפָנַי** קיבלתי את תפילתך ובקשתך שהתפלת אליי,⁸⁰⁷ **הַקֹּדֶשֶׁתִי אֶת הַבַּיִת הַזֶּה אֲשֶׁר בָּנִיתָה לְשׂוֹמְ שָׁמַי שָׁם עַד עוֹלָם** אני הקדשתי את הבית הזה כדי ששמי יחול בו עד עולם,⁸⁰⁸ **וְהָיוּ עֵינַי וְלִבִּי שָׁם כָּל הַיָּמִים** אני (ה') אשגיח תמיד על בית המקדש⁸⁰⁹. ה' הבטיח לשלמה להשרות רת שכינתו בבית המקדש תמיד ולהשגיח תמיד על בית המקדש, אך זאת רק אם עם ישראל יקיים את רצון ה'⁸¹⁰: (ד) **וְאֵתָה אִם תֵּלֶךְ לְפָנַי כְּאֲשֶׁר הֵלַךְ דָּוִד אָבִיךָ** אם תעבוד אותי כמו

⁷⁹⁶ **מצודות.** בעניין האכילה ביום הכיפורים, כך אמרו חז"ל בגמרא במסכת מו"ק בדף ט'. אולם רד"ק כתב שיתכן לומר שלא אכלו ביום הכיפורים ועיי"ש שהאריך בדברים אלה.

⁷⁹⁷ **מצודות.**

⁷⁹⁸ **מצודות.**

⁷⁹⁹ **תרגום.**

⁸⁰⁰ **תרגום.**

⁸⁰¹ **מצודות. רש"י:** הכוונה היא שעל ידי שנפתחו שערי בית המקדש, נודע לעם ישראל שהקב"ה מחל לדוד על חטא בת שבע.

⁸⁰² **מצודות. רש"י:** הכוונה היא שעל ידי בת קול, נודע לעם ישראל שה' מחל להם על כך שאכלו ביום הכיפורים.

⁸⁰³ **תרגום.**

⁸⁰⁴ **מלבי"ם. רד"ק:** הכוונה היא לבניית חלק מהדברים בתוך בית המקדש עצמו.

⁸⁰⁵ **תרגום. מלבי"ם:** למרות שכתוב שה' התגלה אל שלמה גם בזמן בניין בית המקדש (בפרק ו') – שם לא

הייתה זו נבואה של ממש, ורק כאן ובפרק ג' היו אלה נבואות של ממש.

⁸⁰⁶ **מצודות.**

⁸⁰⁷ **תרגום.**

⁸⁰⁸ **מצודות.**

⁸⁰⁹ **מצודות.**

⁸¹⁰ **תרגום. מלבי"ם:** אין כאן תנאי ומקום בית המקדש יהיה קדוש גם במקרה ועם ישראל יחטא, והקדושה קיימת גם בשעת חורבן בית המקדש. כמו"כ כתב לחלק בין "כל הימים" שמשמעות זו הינה לפרק זמן מתוכן המיוחד לאותו דבר ובין "עד עולם" שפירושו לתמיד.

שאיך דוד עבד אותי, ⁸¹¹ בָּתֶם לְבָב וּבִישָׁר (אם תעבוד אותי) בתום לב ובישר, ⁸¹² לַעֲשׂוֹת כְּכֹל אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ חֻקִּי וּמִשְׁפָּטֵי תִשְׁמֹר (אם תעבוד אותי בתום לב ובישר) על ידי שתקיים את כל חוקיי שציויתי אותך עליהם ועל ידי שתשמור את משפטיי⁸¹³: (ה) וְהִקְמֵתִי אֶת כְּסֵא מְמַלְכֶתְךָ עַל יִשְׂרָאֵל לְעֵלָם אֲנִי (ה') אקים את כסא הממלכה שלך על ישראל לתמיד, אתה וצאצאיך תמלכו תמיד על עם ישראל, ⁸¹⁴ כְּאֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי עַל דָּוִד אֲבִיךָ (אתה וצאצאיך תמלכו תמיד עם ישראל) כמו שדיברתי אל דוד אביך, ⁸¹⁵ לֵאמֹר כֵּךְ אִמְרָתִי לְדוֹד אֲבִיךָ, ⁸¹⁶ לֹא יִכָּרֵת לְךָ אִישׁ מֵעַל כְּסֵא יִשְׂרָאֵל לֹא יִפְסֹק לְךָ אָדָם שְׂשִׁיב עַל כְּסֵא יִשְׂרָאֵל, צאצאיך תמיד ימלכו על ישראל⁸¹⁷: (ו) אִם שׁוֹב תִּשְׁבֹּן אִתָּם וּבְנֵיכֶם מֵאַחֲרַי אִם תִּפְנוּ מֵה' "אתם" (הכוונה לשלמה ובני ישראל שחיו באותו זמן), או "בניכם" (הכוונה היא לצאצאים של שלמה ושל עם ישראל), ⁸¹⁸ וְלֹא תִשְׁמְרוּ מִצְוֹתֵי חֻקֵּי אֲשֶׁר נָתַתִּי לְפָנֵיכֶם וְאַתֶּם לֹא תִקְיִמוּ אֶת מִצְוֹתַי וְאֶת הַחֻקִּים שֶׁנָּתַתִּי לְפָנֵיכֶם, ⁸¹⁹ וְהִלַּכְתֶּם וְעַבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם וְאַתֶּם תִּלְכוּ לְעִבּוֹד עֲבֹדָה זָרָה וְתִשְׁתַּחֲוּוּ לֹ: ⁸²⁰ (ז) וְהִכְרַתִּי אֶת יִשְׂרָאֵל מֵעַל פְּנֵי הָאָדָמָה אֲשֶׁר נָתַתִּי לָהֶם (אם לא תשמעו לי ותלכו לעבוד עבודה זרה) אני אכרית את עם ישראל מארץ ישראל, ⁸²¹ וְאֶת הַבַּיִת אֲשֶׁר הִקְדַּשְׁתִּי לְשִׁמִּי אֲשַׁלַּח מֵעַל פְּנֵי וְאַחֲרִיב אֶת הַבַּיִת שֶׁהִקְדַּשְׁתִּי לְהַשְׁרוֹת שָׁם אֶת שְׂכִינָתִי, אֶת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, ⁸²² וְהָיָה יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁלַל וְלִשְׁנִינָה בְּכֹל הָעַמִּים עִם יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה לְמִשְׁלַל וְלִדְבִיר בְּפִי כָל הָעַמִּים. כשהעמים ירצו להביא משל על עם שנפל מפלה גדולה או כשירצו לדבר על עם שנפל מפלה גדולה, הם ידברו על עם ישראל⁸²³: (ח) וְהַבַּיִת הַזֶּה יִהְיֶה עֲלִיּוֹן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁהָיָה עֲלִיּוֹן עַד שֶׁנִּחְרַב, יַעֲמֹד בְּחֹרְבָנוֹ, ⁸²⁴ כָּל עֵבֶר עֲלִיּוֹן יִשָּׁם כָּל מִי שִׁיעֲבֹר לִיד בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּחֹרְבָנוֹ יִתְמָה עַל גֹּדֶל הַחֹרְבָן, ⁸²⁵ וְשָׂרָק (אדם שיעבור ליד בית המקדש) גם ישרוק (אדם שורק כשרואה דבר שהוא תמה עליו), ⁸²⁶ וְאָמְרוּ עַל מֶה עָשָׂה יְקֹזֵק כְּכֹה לְאָרֶץ הַזֹּאת וְלַבַּיִת הַזֶּה בְּנֵי הָאָדָם שִׁיעֲבֹרוּ לִיד הַמִּקְדָּשׁ הַחֵרֵב יִשְׂאָלוּ זֶה אֵת זֶה: מִדּוּעַ עָשָׂה ה' כֵּךְ לְאָרֶץ יִשְׂרָאֵל וּלְבַיִת הַמִּקְדָּשׁ, מִדּוּעַ ה'

⁸¹¹ תרגום.

⁸¹² תרגום.

⁸¹³ תרגום. מלבי"ם: "לעשות ככל אשר ציויתך חוקי" היינו מצוות עשה, "ומשפטי תשמור" היינו מצוות לא

תעשה.

⁸¹⁴ תרגום.

⁸¹⁵ תרגום.

⁸¹⁶ עפ"י הגר"א בפירושו לספר יהושע פרק א' פסוק א'.

⁸¹⁷ תרגום. מלבי"ם: הבטחת המלכות לצאצאיו של דוד הייתה בתנאי שצאצאיו יקיימו את התורה, אך תנאי זה

היה רק מהדור השלישי, ועצם המלכת בנו של דוד למלך לא הייתה על שום תנאי.

⁸¹⁸ מצודות.

⁸¹⁹ תרגום.

⁸²⁰ תרגום.

⁸²¹ תרגום.

⁸²² מצודות. מלבי"ם: החרבת בית המקדש תהיה על ידי שה' יסיר את השגחתו מעל מקום המקדש, וממילא

תבוא החורבן.

⁸²³ מצודות.

⁸²⁴ מצודות, וכך מפרש שפירוש הפסוק הוא בלשון עבר: הבית שהיה עליון. רש"י: משפט זה הוא הבטחה ויש

כאן ניגוד: אם עם ישראל יקיים את התורה – הבית יהיה עליון, ואם עם ישראל לא יקיים את התורה, כל העובר

בו ישרוק. רד"ק כתב שיש אפשרות נוספת, שפירוש המילה "עליון" היא חורבן.

⁸²⁵ מצודות.

⁸²⁶ מצודות.

החריב את ארץ ישראל ואת בית המקדש⁸²⁷: (ט) וְאָמְרוּ תְּשׁוּבַת הַנוֹכַחִים לְשׂוֹאֲלִים תְּהִיָּה: עַל אֲשֶׁר עָזְבוּ אֶת יְקֻקֵּי אֱלֹהֵיהֶם אֲשֶׁר הוֹצִיא אֶת אֲבֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם הַסִּיבָה לְחֹרְבָן הַיָּהּ שֶׁעַם יִשְׂרָאֵל עָזַב אֶת עֲבוֹדַת ה' שֶׁהוֹצִיא אֶת אֲבוֹתֵיהֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם,⁸²⁸ וַיִּחְזְקוּ בְּאֱלֹהִים אֲחֵרִים וַיִּשְׁתַּחֲוּ לָהֶם עִם יִשְׂרָאֵל הַחֲזִיק בְּאֱלֹהִים אֲחֵרִים, בַּעֲבוּדָה זָרָה, וְהִשְׁתַּחֲוּוּ לוֹ,⁸²⁹ וַיַּעֲבֹדֵם עִם יִשְׂרָאֵל עֲבַד אֶת הָעֲבוּדָה זָרָה שֶׁהִשְׁתַּחֲוּוּ אֵלָיָה (גַּם בְּדַרְכֵיכֶם נוֹסְפוֹת עַל הַהִשְׁתַּחֲוּוּיָה, כְּמוֹ לְהַקְרִיב לוֹ קֶרְבָּנוֹת וְכַדוּמָה),⁸³⁰ עַל כֵּן הָבִיִּיא יְקֻקֵּי עֲלֵיהֶם אֶת כָּל הָרָעָה הַזֹּאת וְלִכֵּן ה' הָבִיִּיא עַל יִשְׂרָאֵל אֶת כָּל הַדְּבָרִים הַפּוֹרְעָנוֹת הַזֶּה (חֹרְבָן אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וּבֵית הַמִּקְדָּשׁ): (י) וַיְהִי מִקְצֵה עֶשְׂרִים שָׁנָה אֲשֶׁר בָּנָה שְׁלֹמֹה אֶת שְׁנֵי הַבָּתִּים אֶת בֵּית יְקֻקֵּי וְאֶת בֵּית הַמֶּלֶךְ לְאַחַר שֶׁעָבְרוּ עֶשְׂרִים הַשָּׁנִים בְּהֵם בָּנָה שְׁלֹמֹה אֶת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וְאֶת בֵּיתוֹ הַפְּרָטִי (כִּפִּי שְׂרַאֲנוּ, שְׁלֹמֹה בָּנָה אֶת שְׁנֵי הַבָּתִּים בְּמִשְׁךְ עֶשְׂרִים שָׁנָה: שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנִים בָּנָה אֶת בֵּיתוֹ וְשִׁבְעַת שָׁנִים בָּנָה אֶת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ)⁸³²: (יֵא) חִירָם מֶלֶךְ צֹר נִשָּׂא אֶת שְׁלֹמֹה (לְאוֹרֶךְ עֶשְׂרִים הַשָּׁנִים בְּהֵם בָּנָה שְׁלֹמֹה אֶת בֵּיתוֹ וְאֶת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ) חִירָם מֶלֶךְ צֹר הִשְׁתַּתֵּף בַּעֲשִׂיָּהּ שֶׁל בְּנֵיית הַבָּתִּים,⁸³³ בְּעֵצֵי אֲרָזִים וּבְעֵצֵי בְרוֹשִׁים וּבְזָהָב לְכָל חֲפָצָיו (חִירָם סִייעַ בְּבִנְיַת הַבָּתִּים) עַל יְדֵי שִׁסְפֵּק לְשֹׁמֵה אֶת כָּל כְּמוֹת עֲצֵי הָאָרֶץ, עֲצֵי הַבְּרוֹשׁ וְהַזָּהָב שֶׁרָצָה שְׁלֹמֹה,⁸³⁴ אִזּוֹ יִתֵּן הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה לְחִירָם (לְאַחַר שֶׁעָבְרוּ עֶשְׂרִים הַשָּׁנִים בְּהֵם בָּנָה שְׁלֹמֹה אֶת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וְאֶת בֵּיתוֹ) כְּתַמּוּרָה עַל עֲזַרְתּוֹ, נָתַן שְׁלֹמֹה לְחִירָם (חוֹץ מֵהַחִיטִּים וְהַשֶּׁמֶן שֶׁכָּבַר לְמַדְנוּ שֶׁנָּתַן לוֹ),⁸³⁵ עֶשְׂרִים עִיר בְּאֶרֶץ הַגִּלְיָל (שְׁלֹמֹה נָתַן לְחִירָם בְּתַמּוּרָה עַל עֲזַרְתּוֹ) עֶשְׂרִים עָרִים בְּאֶרֶץ הַגִּלְיָל שִׁיְהִיו תַּחַת רִיבּוֹנוֹתוֹ שֶׁל חִירָם⁸³⁶: (יב) וַיֵּצֵא חִירָם מִצֹּר לְרָאוֹת אֶת הָעָרִים אֲשֶׁר נָתַן לוֹ שְׁלֹמֹה חִירָם יֵצֵא מִצֹּר לְגִלְיָל כְּדִי לְבַדּוֹק אֶת עֶשְׂרִים הָעָרִים שֶׁשְׁלֹמֹה נָתַן לוֹ,⁸³⁷ וְלֹא יִשְׂרוּ בְּעֵינָיו הָעָרִים שֶׁנָּתַן שְׁלֹמֹה לְחִירָם לֹא מִצָּאוּ חֵן בְּעֵינָיו (שֶׁל חִירָם), כִּיּוֹן שֶׁלֹּא הָיוּ פּוֹרִיִּים לְעֲבוֹדַת הַקֶּרֶקֶע⁸³⁸: (יג) וַיֹּאמֶר חִירָם אִמֵּר לְשֹׁמֵה: מִה הָעָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר נָתַתָּה לִּי אֲחֵי אַחֵי שְׁלֹמֹה: מִהֵן הָעָרִים שֶׁנָּתַתָּ לִּי, מִה שְׁוֹוֹת הָעָרִים שֶׁנָּתַתָּ לִּי,⁸³⁹ וַיִּקְרָא לָהֶם אֶרֶץ כְּבוֹל עַד הַיּוֹם הַזֶּה חִירָם קָרָא לְעָרִים שֶׁשְׁלֹמֹה נָתַן לוֹ בְּשֵׁם "אֶרֶץ כְּבוֹל", כֹּאִילוֹ שֶׁהָעָרִים

⁸²⁷ מצודות.

⁸²⁸ תרגום.

⁸²⁹ תרגום.

⁸³⁰ נראה לי שזוהי המשמעות על פי פירוש התרגום.

⁸³¹ תרגום.

⁸³² רש"י.

⁸³³ מצודות ופירוש המילה "נשא" היינו מלשון משא ועומס, שחירם העמיס על עצמו את סיפוק העצים והזהב. רלב"ג הוסיף אפשרות נוספת שהכוונה היא למשאת – למעין מתנה, או שהכוונה היא שחירם רומם את שלמה על ידי שסיפק את צרכיו.

⁸³⁴ מצודות.

⁸³⁵ מצודות. בדבר נתינת הערים לחירם נחלקו המפרשים. מלשון המצודות, משמע שהיה זה נתינה של ממש שכר על עזרתו בבניין. רד"ק כתב שהיה כאן ברית החלפת ערים, ובדברי הימים מצויין שחירם נתן לשלמה עשרים ערים מתחמו כחלק מהברית. רלב"ג כתב שצריך לומר שהייתה כאן החלפת ערים משום שלא ניתן לומר ששלמה מיעט מארץ ישראל. מלבי"ם: מטרת נתינת הערים הייתה כדי שחירם יוכל לגבות מהם את שכר השמן והחיתים להם התחייב שלמה, אך לא הייתה כאן נתינה ממשית של הערים. לאחר שחירם ראה שהערים אינם מספקים את הסחורה, ולא ניתן להוציא מהם מספיק חיתים ושמן כפי שהוסכם, החזיר חירם את הערים, וזה מה שכתוב בדברי הימים שחירם נתן לשלמה עשרים ערים, ושלמה מינה שם אנשים שיעבדו שם את האדמה וייתנו את כמות השמן והחיתים לחירם.

⁸³⁶ תרגום.

⁸³⁷ תרגום.

⁸³⁸ תרגום.

⁸³⁹ תרגום.

כבולים בכבלי ברזל ובגלל זה אינם יכולים לתת פירות⁸⁴⁰: (יד) וַיִּשְׁלַח חִירָם לְמֶלֶךְ מֵאָה וְעֶשְׂרִים כֶּפֶר
 זָהָב חִירָם שֶׁלַח לְשִׁלְמָה מֵאָה וְעֶשְׂרִים (120) כְּכֹרוֹת זָהָב⁸⁴¹: (טו) וַזֶּה דְבַר הַמֶּסֶ אֲשֶׁר הֶעֱלָה הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה
 לְבָנוֹת זֶהוּ הַמֶּס שֶׁגָבָה שְׁלֹמֹה מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּדִי לְבַנוֹת אֶת הַדְּבָרִים הַבָּאִים:⁸⁴² (המס עצמו אינו מפורט
 עדיין ובפסוקים הבאים מפורט רק למה שימש המס. המס עצמו מפורט בפסוקים כא' – כג') 1) אֶת בַּיִת
 יְקִיָּק (שלמה השתמש במס זה כדי לבנות) את בית המקדש, 2) וְאֶת בַּיִתוֹ (וכן השתמש שלמה במס זה כדי
 לבנות) את הבית הפרטי שלו, 3) וְאֶת הַמְּלֹאָא (וכן השתמש שלמה במס זה כדי לבנות) שטח ריק שהשאיר
 דוד ליד חומת ירושלים כדי ששם יתאספו עולי הרגלים, ועכשיו שלמה בנה בניינים מעל שטח זה (כפי
 שנראה בעז"ה בהמשך),⁸⁴³ 4) וְאֶת חוֹמַת יְרוּשָׁלַם (וכן השתמש שלמה במס זה כדי לבנות) את חומת העיר
 ירושלים, 5) וְאֶת חֵצֵר וְאֶת מְגֵדוֹ וְאֶת גְּזֹר (וכן השתמש שלמה במס זה כדי לבנות) את הערים חצור,
 מגידו וגזר: (טז) פְּרָעָה מֶלֶךְ מִצְרַיִם עָלָה פְּרָעָה מֶלֶךְ מִצְרַיִם עָלָה מִמִּצְרַיִם עַל גֹּזֵר לְמַלְחָמָה,⁸⁴⁴ וַיִּלְכְּדוּ אֶת
 גְּזֹר וַיִּשְׁרְפֶהָ בְּאֵשׁ פְּרָעָה כִּבֵּשׂ אֶת הָעִיר גֹּזֵר וְשָׂרְף אוֹתָהּ בְּאֵשׁ,⁸⁴⁵ וְאֶת הַכְּנַעֲנִי הַיֹּשֵׁב בְּעִיר הַרְגָּה פְּרָעָה הִרְגָּה
 אֶת תּוֹשְׁבֵיהָ הַכְּנַעֲנִים שֶׁל גֹּזֵר,⁸⁴⁶ וַיִּתְּנָה שְׁלֹחִים לְבָתוֹ אֲשֶׁת שְׁלֹמֹה פְּרָעָה נָתַן אֶת הָעִיר גֹּזֵר כְּנַדוּנִיָּה (מתנת
 חתונה) לביתו שהתחתנה עם שלמה⁸⁴⁷: (יז) וַיְבִין שְׁלֹמֹה בְּנֵה אֶת הָעִירִים הַבָּאוֹת: 1) אֶת גְּזֹר אֶת
 הָעִיר גֹּזֵר (לאחר שפרעה שרפה ונתנה לו במתנה),⁸⁴⁸ 2) וְאֶת בַּיִת הַחֹדֵן תַּחְתּוֹן (שלמה בנה) גם את העיר
 בית חורון תחתון⁸⁴⁹: (יח) 3) וְאֶת בַּעֲלָתָה (שלמה בנה) גם את העיר בעלת, וְאֶת תְּדֹמֹר בְּמִדְבַּר בְּאַרְצָן
 (שלמה בנה) גם את העיר תדמור שהיה במדבר בסמוך לעיר יישוב⁸⁵⁰: (יט) 5) וְאֶת כָּל עָרֵי הַמִּסְכָּנוֹת
 אֲשֶׁר הָיוּ לְשְׁלֹמֹה וְכֵן בְּנֵה שְׁלֹמֹה אֶת עָרֵי הָאוּצֵר, שֶׁשָׂם שְׁמוֹ אֶת אוּצְרוֹת הַמְּדִינָה שֶׁהָיוּ לוֹ,⁸⁵¹ 6) וְאֶת עָרֵי
 הַרְקָב וְכֵן בְּנֵה שְׁלֹמֹה אֶת הָעִירִים שֶׁהֵנִיחוּ בָהֶם אֶת מַרְכָּבוֹת הַמֶּלֶךְ,⁸⁵² 7) וְאֶת עָרֵי הַפְּרָשִׁים וְכֵן בְּנֵה שְׁלֹמֹה
 אֶת הָעִירִים שֶׁחָנוּ שֶׁם הַפְּרָשִׁים,⁸⁵³ וְאֶת חֶשֶׁק שְׁלֹמֹה אֲשֶׁר חֶשֶׁק לְבָנוֹת בִּירוּשָׁלַם וּבְלִבְנוֹן וּבְכָל אֶרֶץ

⁸⁴⁰ מצודות. רש"י: כבול היינו טיט (ובגלל הטיט לא היה ניתן לגדל שם גידולי קרקע) וחירם קרא כך לערים שקיבל משום שהרגל שוקעת ונכבלת בקרקע. רד"ק הוסיף פירוש נוסף וכתב שהארץ לא מצאה חן בעיני חירם משום שלא היו עוברים ושבים עוברים דרך ערים אלה, ופירוש המילה "כבול" היינו "סגור", שהייתה סגורה בפני העוברים ושבים. רלב"ג: כבול היינו ארץ חול.

⁸⁴¹ תרגום. מלבי"ם: הסיבה שחירם שלח לשלמה את הזהב היא משום שראה ששלמה קיים את חלקו

בהסכם.

⁸⁴² מצודות.

⁸⁴³ מצודות. רש"י פירש שהמילוא הוא משום שבו הייתה חומה נמוכה ושלמה מילא את המקום עפר וכן

הגביה את החומה.

⁸⁴⁴ תרגום.

⁸⁴⁵ תרגום.

⁸⁴⁶ תרגום.

⁸⁴⁷ רש"י.

⁸⁴⁸ מצודות.

⁸⁴⁹ תרגום. רלב"ג: בספר דברי הימים מוזכר ששלמה בנה גם את בית חורון העליון. מלבי"ם: שלמה בנה את

בית חורון תחתון פעמיים: פעם בפני עצמה (וזוהו הבניין המוזכר כאן) ופעם כעיר מחוברת לבית חורון עליון.

⁸⁵⁰ מצודות. רלב"ג: צד אחד של העיר תדמור היה במדבר וצד שני של העיר היה במקום יישוב. מהר"י קרא:

שלמה אסף כמות גדולה של עפר עד שעשה תל גבוה. על התל בנה שלמה חומה ובתוכה בנה עיר. מלבי"ם:

הכוונה שתדמור הייתה בארץ היינו בארץ ישראל.

⁸⁵¹ מצודות.

⁸⁵² מצודות.

⁸⁵³ תרגום.

מִמְשַׁלְתוֹ וְכֵן בָּנָה שְׁלֹמֹה אֶת כָּל אֲשֶׁר רָצָה לִבְנוֹת בִּירוּשָׁלַיִם, בְּלִבְנוֹן וּבְכֹל הָאָרֶץ עָלֶיהָ שֶׁלֹט⁸⁵⁴: (ב) כָּל הָעָם הַנּוֹתֵר מִן הָאֲמָרִי הַחֲתִי הַפְּרָזִי הַחַוִּי וְהַיְבוּסִי כָּל הָעָם שֶׁנִּשְׂאָר מֵהַגּוֹיִים בָּאָרֶץ יִשְׂרָאֵל: מֵהָאֲמֹרִי, מֵהַחִתִּי, מֵהַפְּרִזִּי, מֵהַחַוִּי וּמֵהַיְבוּסִי,⁸⁵⁵ אֲשֶׁר לֹא מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל הֵמָּה (כָּל הָעָם) שְׂאִינִם מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל (בַּפְּסוֹק הַבֹּא מִפּוֹרֵשׁ מֵהַ שְׁלֹמֹה עָשָׂה שְׁלֹמֹה בְּעַם שֶׁנִּשְׂאָר מֵהַגּוֹיִים): (כא) בְּנֵיהֶם אֲשֶׁר נָתְרוּ אַחֲרֵיהֶם בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר לֹא יָכְלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְהַחְרִימָם הַבְּנִים שֶׁל אוֹתָם נִכְרִים שְׁבִנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא הִצְלִיחוּ לְהַכְרִיתָם,⁸⁵⁶ וַיַּעֲלֵם שְׁלֹמֹה לְמַס עֶבֶד עַד הַיּוֹם הַזֶּה שְׁלֹמֹה שָׁם אֶת בְּנֵי הַנְּכָרִים לְעַבְדִּים. צִאצְאֵיהֶם שֶׁל עַמִּים אֲלֵה שִׁמְשׁוּ לְעַבְדִּים לְשֹׁלֵמָה, וְהַמַּס שֶׁלָּהֶם הָיָה שֶׁהֵם הָיוּ עוֹבְדִים אֶת הָעֲבוּדָה הַפִּיזִית הַקְּשָׁה בְּבִנְיַת הָעִירִים⁸⁵⁷: (כב) וּמִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא נָתַן שְׁלֹמֹה עֶבֶד שְׁלֹמֹה לֹא הֶעֱבִיד אֲנָשִׁים מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּעַבְדִּים, שְׁלֹמֹה לֹא הֶעֱבִיד אֲנָשִׁים מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּעֲבוּדָה הַפִּיזִית הַקְּשָׁה שֶׁל בְּנֵי הָעִירִים,⁸⁵⁸ כִּי הֵם אֲלֵה הָאֲנָשִׁים מִיִּשְׂרָאֵל שִׁמְשׁוּ בְּתַפְקִידִים הַבָּאִים: (1) אֲנָשִׁי הַמְּלָחָמָה חַיִּילִים (לְמִירוֹת שְׁבִדֹרְךָ כָּל הָיָה שְׁלוֹם בִּימֵי שְׁלֹמֹה, הָיוּ מִסְפָּר מִלְחָמוֹת שְׁבָהֶם שְׁלֹמֹה נִלְחַם),⁸⁵⁹ (2) וְעֶבְדָּיו וְכֵן שִׁמְשׁוּ יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁרָתֵם שֶׁל שְׁלֹמֹה (אֲךָ לֹא עַבְדוּ בְּעֲבוּדָה הַפִּיזִית הַקְּשָׁה), (3) וְשָׂרָיו וְכֵן שִׁמְשׁוּ אֲנָשִׁים מִיִּשְׂרָאֵל כְּשָׂרָיו שֶׁל שְׁלֹמֹה, וְשָׂלְשָׁיו וְכֵן שִׁמְשׁוּ אֲנָשִׁים מִיִּשְׂרָאֵל כְּגִיבּוּרָיו שֶׁל שְׁלֹמֹה,⁸⁶⁰ וְשָׂרֵי רֶכֶב וּפָרָשָׁיו וְכֵן שִׁמְשׁוּ אֲנָשִׁים מִיִּשְׂרָאֵל כְּשָׂרִים הַמְּמוֹנִים עַל הַמְּרַכְבוֹת וְהַפְּרָשִׁים שֶׁל שְׁלֹמֹה⁸⁶¹: (כג) אֲלֵה שָׂרֵי הַנִּצְבִּים אֲשֶׁר עַל הַמְּלָאכָה לְשֹׁלֵמָה הַנִּיצְבִּים הֵם הָאֲנָשִׁים שֶׁהָיוּ מְמוֹנִים עַל הָעוֹסְקִים בְּמִלְאכָה (בַּפֶּרֶק ה' רָאִינוּ שֶׁהָיוּ שְׁלֹשׁ אֲלָפִים וְשֹׁלֵשׁ מֵאוֹת אֲנָשִׁים שֶׁעֲסָקוּ בְּמִלְאכָה). שָׂרֵי הַנִּיצְבִּים הֵם אֲלֵה שֶׁהָיוּ מְמוֹנִים עַל הַנִּיצְבִּים עִצְמָם,⁸⁶² חֲמִשִּׁים וְחֲמִשׁ מֵאוֹת הָיוּ חֲמֵשׁ מֵאוֹת חֲמִישִׁים (550) אֲנָשִׁים שֶׁהָיוּ מְמוֹנִים עַל הַנִּיצְבִּים,⁸⁶³ הָרְדִים בְּעַם הָעֹשִׂים בְּמִלְאכָה (550) הָאֲנָשִׁים) שֶׁמְשָׁלוּ בְּאֲנָשִׁים שֶׁעַבְדוּ בְּמִלְאכַת הַבְּנִיָּה⁸⁶⁴: (כד) אֲךָ בַת פְּרָעָה עָלְתָה מֵעִיר דָּוִד אֶל בֵּיתָהּ אֲשֶׁר בָּנָה לָּהּ מִיד כִּשְׁעֵלְתָה בַת פְּרָעָה מֵעִיר דָּוִד לְבֵיתָהּ שֶׁשְׁלֹמֹה בָּנָה לָּהּ,⁸⁶⁵ אִזּוּ בָּנָה אֶת הַמְּלוּא (מִיד כִּשְׁעֵלְתָה בַת פְּרָעָה לְבֵיתָהּ) בָּנָה שְׁלֹמֹה לְכַבּוּדָה אֶת הַמְּלוּא (כְּפִי שְׂרָאִינוּ בַּפֶּס' טו'). דוּד הַשָּׂאִיר שֶׁטַח רִיק שִׁשְׁמַשׁ אֶת עוֹלֵי הָרְגָלִים כְּשִׁיעֵלוּ לִירוּשָׁלַיִם. שְׁלֹמֹה בָּנָה עַל הַמְּלוּא בְּתִים לְצוֹרֵךְ הָעַבְדִּים וְהַשְּׁפָחוֹת שֶׁל בַּת

⁸⁵⁴ תרגום.

⁸⁵⁵ תרגום.

⁸⁵⁶ מצודות.

⁸⁵⁷ מצודות.

⁸⁵⁸ מצודות. מלבי"ם:

ההבדל בין האנשים מבני ישראל לאנשים מהגויים לא היה בעבודה הפיזית, אלא בפרק הזמן שהיו עובדים. לאנשים מבני ישראל היה מנוחה של חודשיים מתוך שלושה חודשים ואילו בני הגויים היו עובדים באופן תמידי.

⁸⁵⁹ רד"ק.

⁸⁶⁰ תרגום.

⁸⁶¹ תרגום.

⁸⁶² רש"י.

⁸⁶³ מצודות

וכתב שהיו שלש מאות אנשים מהגבעונים שהיו ממונים על הסבלים ומאתיים חמישים מבני ישראל שהיו ממונים על העבודות אותם היו עובדים אנשים מבני ישראל. רד"ק: מאתיים וחמישים הממונים מישראל היו ממונים על שלש מאות הממונים של הגבעונים. לכאורה קשה על דבריו: מדוע יש צורך במאתיים וחמישים ממונים של שלש מאות אנשים? ייתכן שניתן לומר שמאתיים וחמישים הממונים לא היו ממונים לאורך כל הזמן, אלא שכל אחד מהם היה אחראי שלישי מהזמן ושתי שלישי מהזמן בביתו כפי שראינו בפרק ה' לגבי הניצבים. רלב"ג: ייתכן שכאשר בנה שלמה את בית המקדש, הוא לא היה צריך יותר משלש מאות שרי ניצבים, אך בבניין הערים, שהעבודה הייתה מפוזרת בכמה מקומות, היה צריך עוד מאתיים וחמישים שרי ניצבים.

⁸⁶⁴ מצודות.

⁸⁶⁵ מצודות ולפירושו "אך" היינו מיד. רש"י: "אך" בא לומר שרק בדבר זה חטא שלמה או שבא למעט שאת שאר הערים בנה שלמה לשם המרכבות והפרשים שלו, וכאן בנה את המילוא בשביל בת פרעה.

פרעה ועשה זאת מיד כשבת פרעה נכנסה אל ביתה⁸⁶⁶: (כה) לאחר סיום בניית בית המקדש, ארגן שלמה את עבודת הבית:⁸⁶⁷ **וְהֵעֵלָה שְׁלֹמֹה שְׁלֹשׁ פְּעָמִים בְּשָׁנָה שְׁלֹשׁ פְּעָמִים בְּשָׁנָה**, בשלושת הרגלים, שלמה נידב מכספו קרבנות בשביל כל ישראל,⁸⁶⁸ **עֲלוֹת וְשִׁלְמִים עַל הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר בָּנָה לִיקְוֹק** (שלמה נידב בשביל כל ישראל) קרבנות עולה ושלמים לשם ה' שהוקרבו על המזבח שבבית המקדש,⁸⁶⁹ **וְהִקְטִיר אֹתוֹ אֲשֶׁר לְפָנָי יְקֹוֹק וְשִׁלְמָה תָרַם אֶת הַקְטוֹרֶת שֶׁהִכֵּהוּ יִקְטִיר עַל הַמִּזְבֵּחַ שֶׁלִּפְנֵי ה'**, דהיינו מזבח הזהב שהיה בהיכל,⁸⁷⁰ **וְשִׁלְמָה אֶת הַבֵּית וּבַכֵּךְ הַשְּׁלִים שִׁלְמָה אֶת עֲבוֹדַת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ לְכָל צָרוֹ**. על ידי הקרבת הקרבנות, הקטורת, מינוי הכהנים לכל עבודתם, הכין שלמה את בית המקדש לשגרת עבודת המקדש⁸⁷¹:

(כו) **וַאֲנִי עָשִׂה הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה בְּעֵצִיוֹן גֹּבֵר שִׁלְמָה בָּנָה אֲנִייה בְּמִקְוֹם שֶׁנִּקְרָא עֲצִיוֹן גֹּבֵר**,⁸⁷² **אֲשֶׁר אֶת אֱלוֹת עֲצִיוֹן גֹּבֵר נִמְצָא לִיד מִקְוֹם שֶׁנִּקְרָא אֵילוֹת**,⁸⁷³ **עַל שְׁפַת יַם סוּף בְּאַרְצֵי אֲדוֹם** עֲצִיוֹן גֹּבֵר נִמְצָא עַל שְׁפַת יַם סוּף בְּאַרְצֵי אֲדוֹם⁸⁷⁴: (כז) **וַיִּשְׁלַח חִירָם בְּאֲנִי אֶת עֲבָדָיו אֲנָשֵׁי אֲנִיּוֹת יְדָעֵי הַיָּם** חִירָם שֶׁלַח בְּאֲנִייה אֶת עֲבָדָיו הַמוֹמְחִים הַיְּוֹדְעִים לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בְּאֲנִיּוֹת וּלְהַפְלִיג בַּיָּם,⁸⁷⁵ **עִם עֲבָדָי שְׁלֹמֹה** (חִירָם שֶׁלַח אֶת עֲבָדָיו) יַחַד עִם עֲבָדָיו שֶׁל שִׁלְמָה⁸⁷⁶: (כח) **וַיָּבֵאוּ אוֹפִירָה עֲבָדֵי חִירָם וְעֲבָדֵי שִׁלְמָה הִגִּיעוּ לְמִקְוֹם שֶׁנִּקְרָא "אוֹפִיר"**, מִקְוֹם שֶׁהָיָה שֵׁם מִכְרָה זֶהָב,⁸⁷⁷ **וַיִּקְחוּ מִשָּׁם זָהָב אַרְבַּע מֵאוֹת וְעֶשְׂרִים כֶּכֶר וַיָּבֵאוּ אֶל הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה הַעֲבָדִים לְקַחוּ מֵאוֹפִיר אַרְבַּע מֵאוֹת וְעֶשְׂרִים (420) כִּיכָרוֹת זָהָב, וְהֵבִיאוּ אֶת הַכִּיכָרוֹת לְמֶלֶךְ שִׁלְמָה⁸⁷⁸:**

מלכים א פרק י

(א) **וּמִלְכַת שְׁבָא שָׁמְעַת אֶת שְׁמֵעַ שְׁלֹמֹה מַלְכַת שְׁבָא תִמְיֵד הֵייתָה שׁוֹמְעַת עַל גְּדוּלְתוֹ שֶׁל שִׁלְמָה הַמֶּלֶךְ**,⁸⁷⁹ **לְשֵׁם יְקֹוֹק** (מַלְכַת שְׁבָא שָׁמְעָה) שֶׁחִכְמַתּוֹ שֶׁל שִׁלְמָה אֵינָה חִכְמָה טְבִיעִית אֲלָא הִיא חִכְמָה מְהִי,⁸⁸⁰

⁸⁶⁶ מהר"י קרא.

⁸⁶⁷ רד"ק.

⁸⁶⁸ מצודות.

⁸⁶⁹ תרגום. רלב"ג: את העולות הקריב שלמה בשביל כל ישראל. לגבי השלמים הסתפק האם הכוונה ששלמה היה מעלה אותם בשביל עצמו או בשביל כל עם ישראל.

⁸⁷⁰ מלבי"ם. בפירושו המילה "אתו" הסתפק הרד"ק האם הכוונה היא "עליו" או שהכוונה למזבח שאיתו, כלומר, המזבח שעם מזבח הנחשת.

⁸⁷¹ רד"ק. רלב"ג: שלמה היה תורם לבית המקדש את כל מה שהיה צורך לצורך העבודה השוטפת: קרבנות התמיד, המוספים, לחם הפנים וכו'.

⁸⁷² מצודות.

⁸⁷³ מצודות.

⁸⁷⁴ תרגום.

⁸⁷⁵ מצודות.

⁸⁷⁶ תרגום.

⁸⁷⁷ מצודות.

⁸⁷⁸ מצודות וכתב שבדברי הימים כתוב שהביאו ארבע מאות וחמישים כיכרות זהב, אלא ששלושים כיכרות הוציאו בהוצאות הדרך. מלבי"ם: את שלושים הכיכרות נתן שלמה לעבדי חירם בשכרם.

⁸⁷⁹ רד"ק. מהר"י קרא: בספר בן סירא כתוב שמלכת שבא הייתה אימו של נבוכדנצר ונולדה מבני הפילגשים שאברהם שילח מעל יצחק בנו. מלבי"ם: מלכת שבא שמעה על חכמתו של שלמה על ידי העבדים שעברו דרכה באוניה של חירם וסיפרו על חכמתו.

⁸⁸⁰ מצודות. רד"ק: רוב האנשים העוסקים במלאכות החיצוניות אינם עושים זאת לשם ה' ואילו שלמה כן עשה זאת לשם ה' וזה מה שרצתה מלכת שבא לבדוק. רלב"ג הסביר "לשם ה'" בשלש אופנים. האופן הראשון הוא כמו שהסברנו בביאור שהכוונה היא שחכמתו של שלמה הייתה על טבעית מאת ה' וכתב בסוף שזה הפירוש

וּתְבֹא לְנִסְתּוֹ בְּחִידוֹת מַלְכַת שְׂבָא בָּאָה לִפְנֵי שְׁלֹמֹה כְּדִי לְנַסּוֹת אֶת שְׁלֹמֹה עַל יְדֵי שְׁתַּשְׁאֵל אוֹתוֹ חִידוֹת. אִם שְׁלֹמֹה יִצְלִיחַ לִפְצֹחַ אֶת הַחִידוֹת שְׁתַּשְׁאֵל אוֹתוֹ, תִּדְעַ מַלְכַת שְׂבָא שְׁחִכְמָתוֹ שֶׁל שְׁלֹמֹה אֵינָה חִכְמָה טְבִיעִית, אֲלֵא הִיא חִכְמָה מֵאֵת ה' ⁸⁸¹: (ב) וּתְבֹא יְרוּשָׁלַיִם בְּחִיל כְּבֹד מְאֹד מַלְכַת שְׂבָא הִגִיעָה אֶל יְרוּשָׁלַיִם בְּעוֹשֶׁר כְּבֹד מְאֹד. הַנְּבִיא מִפְרַט עָתָה אֶת הָעוֹשֶׁר הַגְּדוֹל אֵינָה הִגִיעָה מַלְכַת שְׂבָא ⁸⁸²: גַּמְלִים נְשָׂאִים (מַלְכַת שְׂבָא הִגִיעָה לְיְרוּשָׁלַיִם עִם) גַּמְלִים שֶׁהָיוּ טְעוּנִים בְּדַבְרֵי הַבָּאִים ⁸⁸³: (1) בְּשָׂמִים (2) וְזָהָב רַב מְאֹד (3) וְאֶבֶן יָקָרָה (כֵּן נִשְׂאוּ הַגַּמְלִים) אֲבָנִים יְקָרוֹת וְחִשׁוּבוֹת, ⁸⁸⁴ וּתְבֹא אֶל שְׁלֹמֹה וְתִדְבֹר אֵלָיו אֶת כָּל אֲשֶׁר הָיָה עִם לְבָבָהּ מַלְכַת שְׂבָא בָּאָה לִפְנֵי שְׁלֹמֹה וּפְרָשָׁה לִפְנֵי אֶת כָּל סוּדוֹתֶיהָ וְשִׂאלוֹתֶיהָ שֶׁהִטְרִידוּ אוֹתָהּ וְאֶת כָּל הַחִידוֹת שֶׁרָק הִיא יָדְעָה בְּלִבָּהּ אֶת פְּתוּנֵי ⁸⁸⁵: (ג) וַיִּגֹד לָהּ שְׁלֹמֹה אֶת כָּל דְּבָרֶיהָ שְׁלֹמֹה עָנָה עַל כָּל שִׂאלוֹתֶיהָ שֶׁל מַלְכַת שְׂבָא, ⁸⁸⁶ לֹא הָיָה דְבָר נֶעְלָם מִן הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר לֹא הִגִיד לָהּ לֹא הָיָה דָבָר מִכָּל חִידוֹתֶיהָ שֶׁל מַלְכַת שְׂבָא שֶׁנֶּעְלַם מִשְׁלֹמֹה. שְׁלֹמֹה עָנָה לְמַלְכַת שְׂבָא עַל כָּל חִידוֹתֶיהָ ⁸⁸⁷: (ד) וְתֵרָא מַלְכַת שְׂבָא אֶת כָּל חִכְמַת שְׁלֹמֹה וְהַבֵּית אֲשֶׁר בָּנָה מַלְכַת שְׂבָא רֵאתָה אֶת חִכְמַת שְׁלֹמֹה וְאֶת הַבַּיִת הַפְּרָטִי שֶׁבָנָה, שֶׁגַם בֵּיתוֹ הָיָה בְּנוֹי בְּהִרְבֵּה חִכְמָה ⁸⁸⁸: (ה) וּמֵאֲכָל שְׁלֹחָנוֹ וְכֵן הִתְפַּעֲלָה מַלְכַת שְׂבָא אֶת הַמֵּאכָלִים שֶׁאֵכַל שְׁלֹמֹה, שֶׁגַם הֵם הָיוּ מֵאוֹזְנִים מִבְּחִינָה תּוֹזְנִיתִית וּמוֹעִילִים לְבְרִיאוֹת, ⁸⁸⁹ וּמוֹשֵׁב עֲבָדָיו וְכֵן הִתְפַּעֲלָה מַלְכַת שְׂבָא מִכֶּךָ שֶׁלְכָל אֶחָד מֵהַעֲבָדִים שֶׁל שְׁלֹמֹה הָיָה מְקוֹם מִיּוּחָד בּוֹ הִיא, ⁸⁹⁰ וּמֵעֲמֹד מְשָׁרְתָיו וְכֵן הִתְפַּעֲלָה מַלְכַת שְׂבָא מִכֶּךָ שֶׁלְכָל אֶחָד מֵהַמְּשָׁרְתִים שֶׁל שְׁלֹמֹה הָיָה מְקוֹם מִיּוּחָד מִמֶּנּוּ הָיָה קָל לוֹ יוֹתֵר לְשֵׁרֵת אֶת שְׁלֹמֹה, ⁸⁹¹ וּמִלְבָּשֵׁיהֶם וְכֵן הִתְפַּעֲלָה מַלְכַת שְׂבָא מִכֶּךָ שֶׁלְכָל סוּג מְשָׁרֵת הָיָה סוּג מִלְבוּשׁ יִיחוּדִי. הַמִּלְבוּשִׁים שֶׁל כָּל אֶחָד מִמְּשָׁרְתָיו וּמֵעֲבָדָיו שֶׁל שְׁלֹמֹה נִקְבַע בְּהִתְאָם לְתַפְקִידוֹ וּמֵעֲמֹדוֹ, ⁸⁹² וּמִשְׁקֵיו וְכֵן הִתְפַּעֲלָה מַלְכַת שְׂבָא מֵהַמְּשָׁקִים שֶׁל שְׁלֹמֹה. הָיוּ לְשְׁלֹמֹה כָּל מִינֵי סוּגֵי מְשָׁקָאוֹת שֶׁמַּלְכַת שְׂבָא הִתְפַּעֲלָה מֵהֶם, ⁸⁹³ וְעָלְתָה אֲשֶׁר יַעֲלֶה בֵּית יְקֹנֶק וְכֵן הִתְפַּעֲלָה מַלְכַת שְׂבָא מֵהַמְּדֻרָגָה הַמִּיּוּחָדָת שֶׁעָשָׂה שְׁלֹמֹה מֵעֲצֵי הָאֵלֶּמוּגִים הַיּוֹקְרָתִיִּים, כְּדִי לַעֲלוֹת מִבֵּיתוֹ לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ, ⁸⁹⁴ וְלֹא הָיָה בָּהּ עוֹד רוּחַ לֹא הָיָה בְּמַלְכַת שְׂבָא רוּחַ מְרֹב הַתְּפַעֲלוֹת. הַנְּבִיא אוֹמֵר עַל דֶּרֶךְ גּוֹזְמָא שֶׁמְרֹב הַתְּפַעֲלוֹת מִחִכְמַת שְׁלֹמֹה, הִיא כֵּאִילוֹ הִתְעַלְפָה ⁸⁹⁵:

שְׁנֵאוֹת לֹא נִכּוֹן. הָאוֹפֵן הַשֵּׁנִי הוּא שְׁלֹמֹה הִשִּׁיג אֶת חִכְמָתוֹ עַל יְדֵי שֶׁהִיא דְבָק בֵּה'. הָאוֹפֵן הַשְּׁלִישִׁי הוּא שְׁלֹמֹה הִשְׁתַּמֵּשׁ בְּחִכְמָתוֹ לְשֵׁם ה' (אוֹפֵן זֶה דּוּמָה לְפִירוּשׁ הַר"ק).

⁸⁸¹ מצודות.

⁸⁸² מצודות.

⁸⁸³ תרגום.

⁸⁸⁴ מצודות.

⁸⁸⁵ מצודות. מלבי"ם: חכמתו של שלמה הייתה בכך שהוא הבין ממה שמלכת שְׂבָא דיברה את מה שבליבה.

⁸⁸⁶ מצודות.

⁸⁸⁷ מצודות.

⁸⁸⁸ רלב"ג.

⁸⁸⁹ רלב"ג. מלבי"ם: הכוונה היא שראתה ששולחנו חשוב יותר משולחן שאר המלכים.

⁸⁹⁰ מצודות.

⁸⁹¹ מצודות.

⁸⁹² מצודות. מהר"י קרא: הכוונה שלעבדיו של שלמה היו מלבושים חשובים יותר ממה שאדם רגיל היה לבוש בביתו.

⁸⁹³ מלבי"ם.

⁸⁹⁴ רש"י. תרגום יונתן: הכוונה למעלון שהיו בבית המקדש שהיו דבריו שהרי בפסוקים לא כתוב שהיו מדרגות בבית המקדש חוץ ממדרגות הלולים.

⁸⁹⁵ מצודות. מהר"י קרא: הכוונה שמלכת שְׂבָא הבינה שאין לה רוח חכמה בהשוואה לשלמה.

ששמעתי עליך בארצי הם דברי אמת,⁸⁹⁶ על דבריך ועל חכמתך (הדברים ששמעתי עליך בארצי הם אמת) על מעשיך ועל חכמתך. התיאורים שבהם מתארים בארצי את מעשיך וחכמתך הם תיאורים נכונים⁸⁹⁷: (ז) ולא האמנתי לדברים עד אשר באתי ותראינה עיני (מלכת שבא ממשיכה בדבריה אל שלמה) לא האמנתי לדברים ששמעתי עליך, עד שלא באתי וראיתי את הדברים בעיניי,⁸⁹⁸ והנה לא הגד לי החצי (ועכשיו לאחר שראיתי את חכמתך בעיניי) התברר לי שאתה כל כך חכם, שגם כאשר הפליגו בסיפורים אודות חכמתך, לא סיפרו לי אפילו על חצי מחכמתך,⁸⁹⁹ הוספת חכמה וטוב אל השמועה אשר שמעתי יש בדך יותר חכמה וטוב ממה ששמעתי עליך בארצי⁹⁰⁰: (ח) אשרי אנשיך טוב לאנשיך (שיש להם מלך כזה),⁹⁰¹ אשרי עבדיך אלה העמדים לפניך תמיד השמעים את חכמתך וטוב לעבדים שלך שעומדים לפניך תמיד ושומעים את דברי חכמתך⁹⁰²: (ט) יהי יקוק אלהיך ברוך אשר חפץ בך לתתך על פסא ישראל יהי רצון שיהיה ה' אלוקיך ברוך כיוון ששם אותך על כסא המלכות של ישראל. מלכת שבא אומרת שה' ברוך כיוון שהוא מינה אדם חכם כשלמה למלוך על ישראל,⁹⁰³ באהבת יקוק את ישראל לעולם וישימך למלך לעשות משפט וצדקה מרוב שה' אוהב את ישראל לכל הדורות, הוא מינה אותך להיות מלך עליהם, כדי שאתה תעשה להם משפט וצדקה, כדי שתשפוט אותם ותעשה להם חסדים⁹⁰⁴: (י) ותתן למלך מלכת שבא נתנה לשלמה את הדברים הבאים: (1) מאה ועשרים פפר זהב מאה ועשרים (120) כיכרות זהב, (2) ובשמים הרבה מאד הרבה מאוד בשמים, (3) ואבן יקרה ואבנים יקרות וחשובות, לא בא כבשם ההוא עוד לרב אשר נתנה מלכת שבא למלך שלמה (הנביא מתאר את כמות הבושם הגדולה שנתנה מלכת שבא לשלמה ואומר: לא היה עוד פעם שהייתה כמות כל כך גדולה של בושם כמו כמות הבושם שנתנה מלכת שבא לשלמה⁹⁰⁵: (יא) וגם אני חירם אשר נשא זהב מאופיר בנוסף לכך שמלכת שבא נתנה לשלמה אבנים יקרות, גם האוניה של חירם שהביאה לשלמה זהב מאופיר (עליה מסופר בפרק טי),⁹⁰⁶ הביא מאופיר עצי אלמוגים הרבה מאד (האוניה של חירם שהביאה לשלמה זהב מאופיר) הביאה מאופיר הרבה מאוד עצי אלמוג (עצים מיוחדים ונדירים),⁹⁰⁷ ואבן יקרה (וכן הביאה איתה האוניה של חירם מאופיר) אבנים יקרות וחשובות⁹⁰⁸: (יב) ויעש המלך את עצי האלמוגים שלמה בנה מעצי

⁸⁹⁶ תרגום.

⁸⁹⁷ תרגום.

⁸⁹⁸ תרגום. מלבי"ם: הסיבה שמלכת שבא לא האמינה למה שסיפרו על חכמת שלמה היא משום שבדרך כלל אדם לא יכול להיות שלם גם בחכמה עיונית וגם בחכמה מעשית.

⁸⁹⁹ תרגום.

⁹⁰⁰ מצודות. רלב"ג כתב גם כן כך בפירושו הראשון וכתב שלפי זה המילים "אשר שמעתי" מוסבים על המילים "הוספת חכמה וטוב". בפירושו השני כתב שכוונת "אל השמועה" היא "על השמועה" ולפי זה אין צורך לסדר אחרת את מילות הפסוק.

⁹⁰¹ תרגום.

⁹⁰² תרגום.

⁹⁰³ מצודות.

⁹⁰⁴ מצודות.

⁹⁰⁵ רלב"ג.

⁹⁰⁶ תרגום. מלבי"ם: מאחר והכתוב סיפר לנו על התפעלות מלכת שבא מהעליה שהייתה עשויה מאלמוגים, סיפר עתה הכתוב כיצד באו האלמוגים לידו של שלמה.

⁹⁰⁷ מצודות.

⁹⁰⁸ עיין בביאורנו בפסוק ב'.

האלמוג שהביאו לו מאופיר את הדברים הבאים: ⁹⁰⁹ (1) **מִסְעֵד לְבַיִת יְקֹזֵק וּלְבַיִת הַמֶּלֶךְ** עליה דרכו היו עולים מביתו לבית המקדש, ⁹¹⁰ (2) **וְכַנְרוֹת וּנְבָלִים** וכלי נגינה ללויים ששרו בבית המקדש, ⁹¹¹ **לֹא בָא בֵּן עֲצֵי אֲלֻמָּגִים וְלֹא נִרְאָה עַד הַיּוֹם הַזֶּה** מאז שהאוניה של חירם הביאה את עצי האלמוגים מאופיר ועד לזמן כתיבת ספר מלכים, מעולם לא באה כמות כל כך גדולה של עצי אלמוגים לארץ ישראל ולא נראו עצי אלמוגים גדולים כל כך כמו עצי האלמוגים שהביאה האניה של חירם ⁹¹²: **(יג) וְהַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה נָתַן לְמַלְכַת שְׂבָא אֶת כָּל הַפְּצָה אֲשֶׁר שְׁאַלָה שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ נָתַן לִימֵד אֶת מַלְכַת שְׂבָא הַרְבֵּה חֲכָמָה,** ⁹¹³ **מִלְּבַד אֲשֶׁר נָתַן לָהּ כִּיֹּד הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה וְזֹאת בְּנוֹסֵף לַמִּתְנֻנּוֹת הַרְבּוֹת שֶׁנָּתַן לָהּ שְׁלֹמֹה בְּנִדְיבוֹת רַבָּה,** ⁹¹⁴ **וְהַתְּפֹן וְהַתְּלָף לְאַרְצָהּ הִיא וְעַבְדֶיהָ מַלְכַת שְׂבָא וְעַבְדֶיהָ פָּנוּ וְחָזְרוּ לְאַרְצָהּ שֶׁל מַלְכַת שְׂבָא** ⁹¹⁵: **(יד) וַיְהִי מִשְׁקַל הַזָּהָב אֲשֶׁר בָּא לְשְׁלֹמֹה בְּשָׁנָה אַחַת מִשְׁקַל הַזָּהָב שֶׁהִגִיעַ לְשְׁלֹמֹה בְּכָל שָׁנָה הָיָה, ⁹¹⁶ **שֵׁשׁ מֵאוֹת שְׁשִׁים וְשֵׁשׁ כִּפָּר זָהָב** (משקל הזהב שהגיע לשלמה מאופיר בכל שנה היה) היה שש מאות שישים (660) כיכרות זהב ⁹¹⁷: **(טו) לְבַד שֵׁשׁ מֵאוֹת שִׁשִּׁים וְשֵׁשׁ כִּיכָרוֹת הַזָּהָב שֶׁהִגִיעוּ לְשְׁלֹמֹה מֵאֹפִיר אֵינֶם כּוֹלֵלִים אֶת הַזָּהָב שְׂבָא לְשְׁלֹמֹה מִמְּקוֹרוֹת נּוֹסְפִים: ⁹¹⁸ (1) **מֵאַנְשֵׁי הַתְּרִים** מיסים שגבה שלמה מהסוחרים הקטנים, ⁹¹⁹ (2) **וּמִסְחָר הַרְכָּלִים** וממיסים שגבה שלמה מסוחרים הבושים, ⁹²⁰ (3) **וְכָל מְלָכֵי הָעָרֵב** ומהמיסים שגבה שלמה ממלכי ערב, ⁹²¹ **וּפְחוֹת הָאָרֶץ** ומהמיסים שגבה שלמה משליטי הארץ שכל אחד מהם שלט על אזור מוגדר ומסוים ⁹²²: **(טז) וַיַּעַשׂ הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה מֵאֲתִים צָנָה** שלמה עשה מאתיים (200) שריונות שתפקידם הוא להגן על הלוחם, ⁹²³ **זָהָב שְׁחוֹט** (השריון היה עשוי) זהב מובחר. למרות שבדרך כלל מכינים את השריון ממתכת, שלמה הכין את השריון מזהב לרוב עשורו, ⁹²⁴ **שֵׁשׁ מֵאוֹת זָהָב יַעֲלָה עַל הַצָּנָה הָאֶחָת** כדי להכין כל אחד ממאתיים****

⁹⁰⁹ **תרגום.**

⁹¹⁰ **מצודות. רש"י:** מדובר על רצפת העליה. **רד"ק:** מדובר על עמודים שהיו תומכים בתקרות העליה. **רלב"ג:** מדובר על מעקה.

⁹¹¹ **מצודות.**

⁹¹² **מצודות. רד"ק:** הכוונה שלפני שהביאו את עצי האלמוגים האלה, לא נראו עצי אלמוגים כאלה בארץ יהודה. ⁹¹³ **רש"י** לפי **המצודות** מדובר ג"כ בדברים יקרים שראתה בביתו ושאלה אותו. ⁹¹⁴ **רש"י. מצודות:** כאן הכוונה לחכמה. **רד"ק:** הכוונה כאן היא לזמרת הארץ.

⁹¹⁵ **תרגום. מלבי"ם:** הכתוב בא להראות לנו שמלכת שבא לא הגיעה סתם בדרך אגב אל שלמה, אלא היא באה במיוחד כדי לראות אותו, ולאחר שסיימה את פגישתה איתו, חזרה מיד אל ארצה.

⁹¹⁶ **מצודות.**

⁹¹⁷ **רלב"ג. מצודות** כתב שהכוונה היא לכמות הזהב שהגיעה לשלמה מאופיר. **רש"י** עושה חשבון כיצד מגיעים לשש מאות שישים ושש: חירם נתן לשלמה מאה ועשרים כיכרות, מלכת שבא נתנה לחירם עוד מאה עשרים כיכרות (סה"כ עד עתה מאתיים ארבעים) והאניה הביאה מאופיר עוד ארבע מאות ועשרים, סה"כ שש מאות ושישים ועוד שישה כיכרות שאיננו יודעים מהיכן הגיעו. אמנם רש"י חולק על רלב"ג ואינו סובר שמניין הכיכרות המוזכר הוא מניין כיכרות הזהב שהגיע לשלמה מאופיר.

⁹¹⁸ **מצודות.**

⁹¹⁹ **מצודות. מהר"י קרא:** התרים הם הסוחרים העוברים ממקום למקום בעוד שהרוכלים יושבים במקום אחד כדי למכור שם את מרכולתם. **רד"ק:** התרים – סוחרים קטנים שמתעסקים עם כמות קטנה של סחורה עם רווח גדול על כל מכירה. רוכלים – סוחרים גדולים **המלבים** כתב ההיפך. **רלב"ג:** סוחרים – אנשים המסתובבים בארץ ועל מנת למצוא בהם סחורות למכור. רוכלים – מוכרי בשמים שהיו מסתובבים פחות מהסוחרים כיוון שהיה ידוע להם מה הם מוכרים.

⁹²⁰ **מצודות.**

⁹²¹ **מצודות. תרגום:** הכוונה למלכים שהיו בני ערובה תחת שלטונו של שלמה.

⁹²² **מצודות.**

⁹²³ **מצודות. רש"י:** הצינה היא מעין מגן המקיפה את האדם משלש כיוונים.

⁹²⁴ **מצודות. רלב"ג:** הכוונה בזהב שחוט היא לכך שבתהליך הכנת המגן, נעלם אדמומיות הזהב וכך היה חזק יותר. **מהר"י קרא:** הכוונה לזהב גמיש שניתן להכין איתו את השריון.

השריונות, היה צורך להתידך שש מאות דינרי זהב⁹²⁵: (יז) וְשֵׁלֶשׁ מֵאוֹת מְגִנִּים זָהָב שְׁחוֹטֵט שלמה הכין מזהב מובחר גם שלש מאות (300) מגינים,⁹²⁶ שְׁלֹשֶׁת מְנִים זָהָב יַעֲלֶה עַל הַמְּגֹן הָאֶחָת כדי להכין מגן אחד, היה צורך להתידך שלש מניס זהב (כלומר: שלש מאות דינרי זהב),⁹²⁷ וַיִּתְּנֵם הַמֶּלֶךְ בֵּית יַעֲר הַלְּבָנוֹן שלמה הניח את הצינות והמגינים בבית יער הלבנון המוזכר בפרק ז' (שהוא היה ביתו של שלמה)⁹²⁸: (יח) וַיַּעַשׂ הַמֶּלֶךְ כֶּסֶא שֵׁן גָּדוֹל שלמה עשה כסא גדול העשוי משן פיל,⁹²⁹ וַיִּצְפְּהוּ זָהָב מוֹפָז שלמה ציפה את הכסא בזהב מזוקק⁹³⁰: (יט) שֵׁשׁ מַעֲלוֹת לְכֶסֶה כדי לעלות לכסא היה צורך לעלות שש מדרגות,⁹³¹ וְרֵאשׁ עֵגֶל לְכֶסֶה מֵאַחֲרָיו המשענת של הכסא הייתה עגולה למעלה,⁹³² וַיִּדְתָּ מִזָּה וּמִזָּה משני צדדיו של הכסא היו משענות לדיים,⁹³³ אֶל מְקוֹם הַשְּׁבֵת ליד המקום בו ישב שלמה, וּשְׁנַיִם אַרְיוֹת עֲמֻדִים אֲצֵל הַיְדוֹת שני אריות עשויים מזהב עמדו ליד המשענות לדיים שעל הכסא⁹³⁴: (כ) וּשְׁנַיִם עֶשְׂרֵי אַרְיִים עֲמֻדִים שָׁם עַל שֵׁשׁ הַמַּעֲלוֹת מִזָּה וּמִזָּה היו שנים עשר אריות עשויים זהב שעמדו על המדרגות העולות לכסא. בכל אחד מצדדי המדרגה (ימין ושמאל) עמד אריה אחד,⁹³⁵ לֹא נַעֲשֶׂה בֵּן לְכָל מַמְלָכוֹת לא הייתה ממלכה אחת בכל הממלכות שבה נעשה כסא כזה⁹³⁶: (כא) וְכָל בְּלִי מִשְׁקָה הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה זָהָב כָּל הַכֵּלִים בהם השתמש שלמה לאכול ולשתות,⁹³⁷ וְכָל בְּלִי בֵּית יַעֲר הַלְּבָנוֹן וְכָן כָּל הַכֵּלִים בהם השתמש בהם שלמה בבית יער הלבנון (שהיה ביתו כפי שכתוב בפרק ז'),⁹³⁸ זָהָב סָגוֹר (הכלים בהם השתמש שלמה לשתות והכלים בהם השתמש בבית יער הלבנון) היו עשויים מזהב מובחר,⁹³⁹ אֵינִי כֶּסֶף לֹא נֶחְשָׁב בִּימֵי שְׁלֹמֹה לְמֵאוֹמָה שלמה לא הכין את השריונות והכלים מכסף כמו שנהוג להכין לפחות חלק מהכלים מכסף, היות והכסף היה מצוי מאוד בימיו, משום שהיה עשיר גדול, ולכן רצה להכין את הכלים מזהב על מנת שהכלים ייראו מכובדים⁹⁴⁰: (כב) כִּי אֲנִי תַרְשִׁישׁ לְמֶלֶךְ בָּיִם (הסיבה שלשלמה היה הרבה מאוד כסף היא) מכיוון שלשלמה הייתה אונייה שהייתה הולכת לתרשיש, לאפריקה,⁹⁴¹ עַם אֲנִי חִירָם (האונייה של שלמה הייתה הולכת לתרשיש) יחד עם האונייה של חירם,⁹⁴² אֶחָת לְשֵׁלֶשׁ שָׁנִים תָּבוֹא אֲנִי תַרְשִׁישׁ פעם בשלש שנים

⁹²⁵ מצודות.

⁹²⁶ מצודות.

⁹²⁷ מצודות.

⁹²⁸ תרגום.

⁹²⁹ מצודות.

⁹³⁰ מצודות. רש"י: זהב מופז הינו זהב מבהיק כמרגליות.

⁹³¹ מצודות.

⁹³² מלבי"ם. כתב רש"י שפירוש המילה "מאחריו" היינו שהכסא היה רחב, והמדרגות שעלו למעלה אל הכיסא היו מקיפים את הכיסא עד שמי שבא מול שלמה ומי שבא מצדדיו היו יכולים לעלות על הכיסא. מצודות: הכוונה שהייתה מעין כיפה עגולה שהייתה יוצאת מהמשענת מעל לראשו של מי שישב על הכיסא.

⁹³³ מצודות.

⁹³⁴ מצודות.

⁹³⁵ מצודות. מלבי"ם: האריה הוא סמל שבט יהודה ושנים עשר האריות מסמלים את הדורות מדוד ועד ליעקב

או משלמה עד ליהודה או לשנים עשר השבטים.

⁹³⁶ תרגום.

⁹³⁷ תרגום.

⁹³⁸ תרגום.

⁹³⁹ מצודות.

⁹⁴⁰ מצודות.

⁹⁴¹ רד"ק. מלבי"ם: תרשיש היא בספרד ולא באפריקה.

⁹⁴² מצודות. מלבי"ם: שלמה הלך לשם עם חירם משום שחירם מלך שם.

הייתה האוניה חוזרת מתרשיש (מאפריקה) לארץ ישראל,⁹⁴³ נשאת האנייה מתרשיש הייתה נושאת בחזרתה לארץ ישראל את חמשת הדברים הבאים: (1) זָהָב (2) וְכֶסֶף (3) שְׁנֵהֲבַיִם שיני פיל,⁹⁴⁴ (4) וְקָפִים (5) וְתַבְיִים טוּסִים⁹⁴⁵: (כג) וַיִּגְדֵּל הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה מִכָּל מַלְכֵי הָאָרֶץ שלמה המלך גדל והיה חשוב יותר משאר מלכי הארץ,⁹⁴⁶ לְעֵשָׂר וּלְחֶמֶה חשיבותו של שלמה התבטאה בכך שהיה עשיר יותר וחכם יותר משאר מלכי הארץ⁹⁴⁷: (כד) וְכָל הָאָרֶץ מִבְּקָשִׁים אֵת פְּנֵי שְׁלֹמֹה כָּל הָאֲנָשִׁים בָּאָרֶץ היו רוצים לראות את שלמה,⁹⁴⁸ לְשִׁמְעַת אֵת חֲכָמָתוֹ אֲשֶׁר נָתַן אֱלֹהִים בְּלִבּוֹ (הסיבה שהאנשים רצו לראות את שלמה היא) כדי לשמוע את דברי חכמתו שנתן ה' בליבו⁹⁴⁹: (כה) וְהָמָּה מִבָּאִים אִישׁ מִמְּנַחְתּוֹ האנשים שעלו אל שלמה היו מביאים לשלמה בתור מנחה את שבעת הדברים הבאים: (1) כְּלֵי כֶּסֶף (2) וְכֵלֵי זָהָב (3) וְשִׁלְמוֹת (4) וְנִשְׁקָ (5) וּבְשָׂמִים (6) סוּסִים (7) וּפְרָדִים דְּבַר שְׁנָה בְּשָׁנָה בכל שנה כשהיו באים, היו מביאים דברים אלו למנחה (מנהגם היה לבוא אל אל שלמה פעם בשנה)⁹⁵⁰: (כו) וַיֵּאסֹף שְׁלֹמֹה רֶכֶב וּפָרָשִׁים על ידי המנחות שבאו לפניו, שלמה אסף לעצמו מרכבות ופרשים נוספים על המרכבות והפרשים המוזכרים בפרק ה',⁹⁵¹ וַיְהִי לוֹ אֲלֹף וְאַרְבַּע מֵאוֹת רֶכֶב לשלמה היו אלף וארבע מאות (1400) מרכבות,⁹⁵² וְשָׁנִים עֶשְׂרֵת אֲלֹף פָּרָשִׁים (וכן היו לשלמה) שנים עשר אלף (12,000) פרשים,⁹⁵³ וַיִּנְחַם שְׁלֹמֹה חֵילֶק אֶת הַמְּרַכְבוֹת וְהַפָּרָשִׁים והניח אותם בשני מקומות שונים:⁹⁵⁴ בְּעָרֵי הָרֶכֶב חלק אחד של המרכבות והפרשים הניח שלמה בערים שבנה שנקראים ערי הרכב, שהיו מיועדים לכך,⁹⁵⁵ וְעַם הַמֶּלֶךְ בִּירוּשָׁלַם וחלק אחר של המרכבות והפרשים הניח שלמה איתנו בירושלים⁹⁵⁶: (כז) וַיִּתֵּן הַמֶּלֶךְ אֵת הַכֶּסֶף בִּירוּשָׁלַם כְּאֲבָנִים שלמה הניח את הכסף ברחובות ירושלים כאילו שהיו אבנים (אך לא ניתן היה לגנבם מרוב גודלם). הנביא מתאר על דרך גוזמא את כמות הכסף שנתן שלמה ברחובות ירושלים ואומר ששלמה נתן ברחובות ירושלים כמות גדולה כל כך של כסף, כאילו שכמות הכסף הייתה שווה לכמות האבנים שהיו ברחובות,⁹⁵⁷ וְאֵת הָאָרְזִים נָתַן בְּשִׁקְמִים את הארזים, שהיו עצים חשובים ונדירים ביותר, שם שלמה ברחובות ירושלים כאילו היו עצי שקמה. השקמים היו עצים פשוטים והארזים היו עצים חשובים ונדירים והכתוב אומר ששלמה שם ברחובות

943 מצודות.

944 מצודות.

945 מצודות.

946 תרגום.

947 תרגום.

948 מצודות.

949 תרגום.

950 מצודות.

951 מצודות. מלבי"ם: כאן מוזכרים הסוסים והמרכבות שהשתמש בהם לצורך המלחמות.

952 תרגום.

953 תרגום.

954 מצודות. רש"י מחשב כמה מרכבות היו בכל אחד מהמקומות על פי פסוק בדברי הימים שם כתוב שהיו לשלמה אלף ושבע מאות מרכבות. אלף וארבע מאות היו בערי המרכבות ועוד שלש מאות היו בירושלים. רד"ק: יונתן תרגם "וינחם" = "ואשרינון" וכוונתו שאותו חלק שנשאר בירושלים, השאיר שם שלמה.

955 תרגום.

956 תרגום.

957 מצודות. רש"י עמד על הסתירה בין הנאמר כאן שהכסף היה כאבנים לנאמר בפסוק כא' שהכסף לא היה נחשב כלל וכלל וכתב שלפני ששלמה נשא את בת פרעה, לא היה הכסף נחשב דבר, אך אחרי ששלמה נשא את בת פרעה, ערכו של הכסף עלה והיה נחשב כאבנים.

ירושלים עצי ארז חשובים כאילו היו עצים פשוטים ומצויים,⁹⁵⁸ **אֲשֶׁר בְּשִׁפְלָה לְרֹב הַשְּׁקָמִים גְּדִלִים** בכמויות גדולות בשפלה, בעמק⁹⁵⁹: **(כח) וּמוֹצֵא הַסּוֹסִים אֲשֶׁר לְשִׁלְמָה מִמִּצְרַיִם** מקור הסוסים של שלמה היה ממצרים,⁹⁶⁰ **וּמְקוֹה סַחְרֵי הַמֶּלֶךְ יִקְחוּ מְקוֹה בְּמַחִיר** וכן לקח שלמה סוסים ממקום אחר שנקרא "קוה", שם לקח אותם לפי מחיר שסוכם בינו לבין סוחריו קוה⁹⁶¹: **(כט) וַתַּעֲלֶה וַתֵּצֵא מִרְכָּבָה מִמִּצְרַיִם בְּשֵׁשׁ מֵאוֹת כֶּסֶף** כדי להוציא סוסים למרכבה ממצרים ולהעלותה לארץ ישראל, (כל מרכבה הייתה זקוקה לארבעה סוסים שיוליכו אותה), המחיר היה שש מאות (600) שקלי כסף,⁹⁶² **וְסוֹס בְּחֻמְשֵׁים וּמֵאָה** כך שמחיר כל סוס בנפרד עלה מאה חמישים (150) שקלי כסף,⁹⁶³ **וְכֵן לְכָל מַלְכֵי הַחֲתִים וּלְמַלְכֵי אֲרָם בְּיָדָם יֵצְאוּ** ובמחיר הזה מכרו המצרים סוסים גם למלכי חת וארם⁹⁶⁴:

מלכים א פרק יא

(א) וְהַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה אָהֵב נָשִׁים נְכָרִיּוֹת רַבּוֹת שלמה המלך אהב הרבה מאוד נשים נכריות,⁹⁶⁵ **וְאֵת בַּת פְּרָעָה** וכן אהב שלמה את בת פרעה במיוחד,⁹⁶⁶ **מוֹאָבִיּוֹת עַמֻּנִיּוֹת אֲדָמִית צִדְנִית חֲתִית** שלמה אהב נשים מעמים שונים כמו: מואב, עמון, אדום, צידון וחת⁹⁶⁷: **(ב) מִן הַגּוֹיִם אֲשֶׁר אָמַר יְקֹנֵק אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר תִּבְאוּ בָהֶם וְהֵם לֹא יָבֹאוּ בָכֶם** (שלמה התחתן עם נשים) גם מעמים שה' אסר על בני ישראל להתערבב איתם ושהם יתערבבו עם בני ישראל, גם מהעמים שה' אסר להתחתן איתם,⁹⁶⁸ **אֲכַן יִטּוּ אֶת לְבַבְכֶם אַחֲרַי אֱלֹהֵיהֶם** שמא נשים אלה יטו את לבבכם אחרי עבודה זרה,⁹⁶⁹ **בָּהֶם דְּבַק שְׁלֹמֹה לְאַהֲבָה** גם בנשים אלה

⁹⁵⁸ מצודות. מלבי"ם: אנשי ירושלים היו בונים בתים מבתי ארז.

⁹⁵⁹ מצודות.

⁹⁶⁰ מצודות.

⁹⁶¹ מצודות, וזאת בניגוד למצרים שם לא התקיים משא ומתן והיה מחיר קבוע לסוסים. רש"י: אין מדובר כאן על שתי מקומות, אלא "מקוה" היינו מעין איגוד או הסתדרות מגדלי הסוסים שהם היו קובעים את מחיר הסוסים שבו מכרו את הסוסים. רד"ק: "מקוה" היינו חוט פשתן, והכתוב מציין שבנוסף לסוסים שהגיעו לשלמה ממצרים, הגיעו גם חוטים של פשתן משם. בשם אביו כתב שהכוונה היא שפרעה נתן לשלמה את האפשרות לשלוח על מוצא הסוסים ושלמה הוא שהיה מוכר את הסוסים לסוחרים השונים במחיר שהוא קבע ומקבל לעצמו את הכסף.

⁹⁶² מצודות.

⁹⁶³ מצודות.

⁹⁶⁴ רש"י. מצודות: הכתוב אומר שלמרות שהיה מרחק גדול יותר להביא את הסוסים לשלמה מאשר למלכי ארם וחת, בכל זאת לכבודו של שלמה גבו המצרים ממנו את אותו המחיר שהם גבו מארם וחת. לכאורה קשה על כך מאוד שהרי ארץ ישראל נמצאת בין מצרים ובין ארם.

⁹⁶⁵ תרגום. מלבי"ם: עד עתה סיפר הנביא על הצלחתו של שלמה בעקבות ששמע בקול ה' ועכשיו עובר הנביא לספר איך שבסוף חייו עזב את ה' ולכן ה' עזבו.

⁹⁶⁶ מצודות. רד"ק: הנביא מציין את בת פרעה, היות והיא הייתה תחילת הקלקול של שלמה. רלב"ג: בת פרעה הייתה אסורה על שלמה, היות ומצרי מותר לבא בקהל רק מדור שלישי שהתגייר. גם לגבי העמוניות והמואביות כתב רלב"ג שהיה ראוי לשלמה שלא יתחתן איתן, ולמרות שלמדו חז"ל עמוני ולא עמונית ושהנקבות כן מותרות לבוא בקהל, עדיין היה ראוי שהמלך יקפיד שזרעו יהיה שלם.

⁹⁶⁷ רד"ק: בכך עבר שלמה על שני איסורים: עצם ריבוי הנשים היה אסור לו אפילו אם הן היו מישראל וכל שכן שהיו נשים נכריות שהטו את לבבו לעבוד עבודה זרה. מלבי"ם הוסיף כאיסור שלישי את עצם אהבת אותן נשים.

⁹⁶⁸ מצודות. לשיטתו, עיקר הבעייה הייתה עם החיתיות היות והיו משבעת העמים. רד"ק: גם שאר הנשים היו אסורות, כל עוד הן לא התגיירו.

⁹⁶⁹ תרגום. מצודות: פירוש המילה "אכן" היינו "באמת".

(שהתורה אסרה להתחתן איתן) בחר שלמה לאהוב⁹⁷⁰: (ג) וַיְהִי לוֹ נָשִׁים שְׁדָוֹת שֶׁבַע מֵאוֹת לשלמה היו שבע מאות (700) נשים רגילות, נשים גמורות,⁹⁷¹ וּפְלִגְשִׁים שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וכן היו לשלמה שלש מאות (300) פילגשים, שהן נשים ללא כתובה,⁹⁷² וַיִּטּוּ נָשָׁיו אֶת לְבָבוֹ נְשׁוֹתָיו של שלמה היטו את ליבו של שלמה לעבוד עבודה זרה (אמנם כפי שנראה בפסוק הבא, אין הכוונה ששלמה עצמו ממש עבד עבודה זרה, אלא ששלמה לא מנע מנשותיו מלעבוד עבודה זרה, ובגלל זאת מעלה עליו הכתוב כאילו הוא עצמו עבד עבודה זרה)⁹⁷³:

(ד) וַיְהִי לְעֵת זָקֵנָת שְׁלֹמֹה נָשָׁיו הִטּוּ אֶת לְבָבוֹ אַחֲרֵי אֱלֹהִים אַחֲרִים בימי זקנותו של שלמה, נשותיו ליבו לעבוד עבודה זרה. עד זקנותו, מנע שלמה מנשיו מלעבוד עבודה זרה, ולאחר שהזדקן, וכבר היה לו פחות כח למחות בהם, הניח שלמה לנשותיו לעבוד עבודה זרה, והכתוב מעלה עליו כאילו הוא עצמו עבד עבודה זרה בגלל שלא מיחה בנשותיו,⁹⁷⁴ וְלֹא הָיָה לְבָבוֹ שָׁלֵם עִם יְקֹזֵק אֱלֹהָיו כְּלָבָב דָּוִד אָבִיו בכך שנתן שלמה לנשותיו לעבוד עבודה זרה, לא היה ליבו שלם עם ה' כמו שדוד היה שלם עם ה' בכל ליבו⁹⁷⁵:

(ה) וַיִּלְךְ שְׁלֹמֹה אַחֲרֵי עֲשֵׂתֶרֶת אֱלֹהֵי צִדְנִים שלמה הלך אחרי עשתורת שהיה האל של הצידונים (גם כאן אין הכוונה ששלמה עבד בעצמו את עשתורת, אלא שהוא לא מיחה בנשותיו שעבדו אותה),⁹⁷⁶ וְאַחֲרֵי מְלָכִם שֶׁקֵץ עַמְנִים וכן הלך שלמה אחרי עבודת המולך שהוא דבר מתועב (כינוי של התורה והנביא לעבודה זרה). המולך היה העבודה זרה של עמון (גם כאן אין הכוונה ששלמה עבד בעצמו את המולך, אלא שהוא לא מיחה בנשותיו שעבדו אותה)⁹⁷⁷: (ו) וַיַּעַשׂ שְׁלֹמֹה הָרַע בְּעֵינָיו יְקֹזֵק שלמה עשה מעשים שהיו רעים בעיני ה',⁹⁷⁸ וְלֹא מָלֵא אַחֲרֵי יְקֹזֵק כְּדָוִד אָבִיו בניגוד לדוד אביו, שלמה לא השלים ללכת אחרי ה' בכך שהוא לא מיחה בנשותיו (הכתוב אומר שדוד המלך לא היה מניח לנשותיו לעבוד עבודה זרה)⁹⁷⁹: (ז) אִזּוֹ יִבְנֶה שְׁלֹמֹה בְמָה לְכַמוֹשׁ שֶׁקֵץ מוֹאָב בכך שנתן לנשותיו לבנות מזבח, נחשב כאילו שלמה עצמו בנה מזבח לכמוש, העבודה הזרה המתועבת של מואב (גם כאן הנביא קורא לעבודה הזרה "שיקוץ" על מנת לבזות אותה),⁹⁸⁰ בְּהָרַ אֲשֶׁר עַל פְּנֵי יְרוּשָׁלַם (נשותיו של שלמה בנו את המזבח לכמוש) בהר שנמצא במזרח העיר ירושלים, בהר הזיתים,⁹⁸¹ וְלִמְלֶכֶךְ שֶׁקֵץ בְּנֵי עַמּוֹן וכן נתן שלמה לנשותיו לבנות מזבח לעבודה זרה שנקראת מולך, שהיא העבודה הזרה של בני עמון⁹⁸²: (ח) וְכֵן עָשָׂה לְכָל נָשָׁיו הַנִּבְרִיאוֹת כך עשה שלמה לכל נשותיו שהיו עובדות

⁹⁷⁰ תרגום.

⁹⁷¹ תרגום.

⁹⁷² עיין בביאורנו לספר בראשית פרק כה' פסוק ו' ובהערות שם והבאנו שם את מחלוקת רש"י ורמב"ן בהגדרת פילגש. רש"י סובר שפילגש היא אישה שהתחתנה ללא כתובה וקידושין. ⁹⁷³ תרגום. מלבי"ם: פעמיים מוזכר בפסוקים אלה שנשיו של שלמה היטו את לבבו. בפסוק זה מדבר הכתוב על תקופת בחרותו של שלמה, אז היטו נשיו אותו לחטאים קלים, ובפסוק הבא מתואר שנשיו היטו אותו אחרי עבודה זרה.

⁹⁷⁴ מצודות.

⁹⁷⁵ תרגום.

⁹⁷⁶ מצודות.

⁹⁷⁷ מצודות.

⁹⁷⁸ תרגום.

⁹⁷⁹ מצודות + רלב"ג.

⁹⁸⁰ מצודות.

⁹⁸¹ מצודות.

⁹⁸² תרגום. כנראה שצריך לומר שהחזרה כאן על עבודת המולך היא משום שהייתה כאן בנייה חדשה של במה.

עבודה זרה,⁹⁸³ **מְקַטְרוֹת וּמִזְבְּחוֹת לְאֱלֹהֵיהֶן** חלק גדול מנשותיו (של שלמה) היו מעלות קטורת ומקריבות קרבנות לעבודה הזרה שלהן, ושלמה היה מתעלם מכך⁹⁸⁴: **(ט) וַיִּתְאַנֶּף יְקֹזֵק בְּשִׁלְמָה** ה' כעס על שלמה,⁹⁸⁵ **כִּי נָטָה לְבָבוּ מֵעַם יְקֹזֵק אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הַנְּרָאָה אֵלָיו פְּעַמִּים** (ה' כעס על שלמה) כיוון שליבו נטה מה' שהתגלה אליו פעמיים: פעם אחת בגבעון מיד לאחר שתהחיל למלוך ופעם שנייה לאחר תפילתו, כשחנך את בית המקדש. כעסו של הקב"ה על שלמה היה גדול יותר משום ששלמה זכה לדרגת נבואה שה' יתגלה אליו פעמיים, ובכל זאת שלמה לא מיחה בנשותיו שעבדו עבודה זרה⁹⁸⁶: **(י) וַצֹּה אֱלֹהֵי עַל הַדָּבָר הַזֶּה לְבַלְתִּי לָכֶת אַחֲרֵי אֱלֹהִים אַחֲרִים וְלֹא שָׁמַר אֶת אֲשֶׁר צִוָּה יְקֹזֵק** בשעת שהתגלה אל שלמה, ה' ציווה אותו במפורש על דבר זה, (שישמר מעבודה זרה) ובכל זאת לא מיחה שלמה בנשותיו ולא קיים בכך את ציווי ה'⁹⁸⁷: **(יא) וַיֹּאמֶר יְקֹזֵק לְשִׁלְמָה** ה' אמר לשלמה על ידי נביא,⁹⁸⁸ **יַעַן אֲשֶׁר הִיָּתְהָ זֹאת עִמָּךְ כַּעֲוֹנֶשׁ עַל שְׁדַבֵּר זֶה הִיָּה אֵינְךָ (ומיד מפרט מהו אותו דבר),⁹⁸⁹ וְלֹא שָׁמַרְתָּ בְּרִיתִי וַחֲקֹתַי אֲשֶׁר צִוִּיתִי עֲלֶיךָ וְלֹא קִיַּמְתָּ אֶת הַבְּרִית וְאֶת הַמִּצְוֹת עֲלֵיהֶם צִוִּיתִי אוֹתְךָ (שלא לעבוד עבודה זרה),⁹⁹⁰ קָרַע אֶקְרַע אֶת הַמְּמִלְכָה מֵעַלְיֶךָ וַנְּתַתֶּיךָ לְעַבְדֶּךָ** (כעונש על שלא קיימת את הברית והמצוות עליהם ציווית אותך) אקרע ממך את המלוכה ואתן אותה לאחד מעבדיך⁹⁹¹: **(יב) אַךְ בְּיָמֶיךָ לֹא אֶעֱשֶׂנָה אוֹלָם,** לא אקרע ממך את המלוכה בימך,⁹⁹² **לְמַעַן דָּוִד אָבִיךָ** (הסיבה שלא אקרע ממך את המלוכה בחיך היא) בזכות אביך דוד. הקב"ה אומר לשלמה שכעונש על שלא קיים את כל דברי הברית שה' כרת איתו, ובמיוחד כעונש על שלא הרחיק מעבודת עבודה זרה (בכך שלא מיחה בנשותיו), המלכות תיקרע ממנו ותינתן לאחד מעבדיו. אולם קריעת הממלכה בפועל לא תיעשה בימיו של שלמה משום זכותו של דוד המלך שאין זה מכובד שהמלוכה תיקרע מבנו,⁹⁹³ **מִיַּד בְּנֶךְ אֶקְרַעְנָה** אלא אקרע את המלוכה מבנך (שימלוך אחרך)⁹⁹⁴: **(יג) רַק אֶת כָּל הַמְּמִלְכָה לֹא אֶקְרַע אוֹלָם,** לא אקח מבנך את כל מלכות ישראל,⁹⁹⁵ **שֶׁבֶט אֶחָד אֶתֶּן לְבְנֶךָ** אתן לבנך שבט אחד שימלוך עליהם (הכוונה גם לשבט בנימין שירושלים הייתה בחלקו אלא ששבט בנימין טפל לשבט יהודה וכן גם ללויים שגרו בנחלת שבט יהודה),⁹⁹⁶ **לְמַעַן דָּוִד עַבְדִּי** לא אקרע מבנך את המלכות לגמרי בזכות דוד עבדי, כדי לשלם שכר לדוד עבדי,⁹⁹⁷ **וְלַמַּעַן יְרוּשָׁלַם אֲשֶׁר בְּחַרְתִּי** סיבה שנייה לכך שלא

⁹⁸³ **מצודות.**

⁹⁸⁴ **מצודות. מלבי"ם:** כתב הסבר נוסף ששלמה הבין כיצד ניצן לעבוד כל אחד מהגרים השמיים ולעת זקנותו לימד כל אחת מנשותיו כיצד לעבוד את העבודה הזרה שרצו לעבוד.

⁹⁸⁵ **מצודות.**

⁹⁸⁶ **מצודות.** כבר כתבנו בעניין ההתגלות השלישית שהייתה כביכול לשלמה בשעת בניית בית המקדש בפרק ו', עיי"ש בדבריו ובתחילת פרק ט' בדבריו שם. **רלב"ג:** הציון שה' התגלה אל שלמה פעמיים בא לומר לנו שלא ייתכן ששלמה עצמו עבד עבודה זרה ממש, שהרי ה' התגלה אליו, אלא שחטאו היה שלא מיחה בנשותיו.

⁹⁸⁷ **מלבי"ם** והוסיף שדבר ששמע אדם מה' בעצמו ועבר עליו, אין לו תקנה.

⁹⁸⁸ **מצודות. רד"ק:** הנביא היה אחיה השילוני.

⁹⁸⁹ **מצודות. רש"י** כתב שהכוונה היא שה' אמר לשלמה שהוא יודע שהוא עובר על מצוות ה' **ומהר"י קרא** פירט יותר וכתב ששלמה ידע שעובד על ציווי ה' מכיוון שאיתו היה ספר משנה התורה שמלך צריך לכתוב לעצמו.

⁹⁹⁰ **תרגום.**

⁹⁹¹ **תרגום.**

⁹⁹² **תרגום.**

⁹⁹³ **תרגום.**

⁹⁹⁴ **תרגום.**

⁹⁹⁵ **תרגום.**

⁹⁹⁶ **מצודות. רד"ק** בפירושו לפרק יב' פסוק לא' כתב שכאשר הלויים לא רצו לעבוד עבודה זרה בעגלים, ירבעם גירש אותם לתחום ממלכת יהודה.

⁹⁹⁷ **רלב"ג.**

אקרע את המלכות לגמרי מבנך היא בגלל שרק צאצאיו של דוד ידאגו לצרכי העיר ירושלים ולצרכי בית המקדש. היות ודוד הוא שבנה את העיר ירושלים והוא שהכין הכל לבניין בית המקדש, מלך משושלת דוד ימשיך לדאוג למפעל החיים של אבותיו, ולכן ראוי שימונה מלך מצאצאיו של דוד למען ירושלים והמקדש⁹⁹⁸: (יד) וַיִּקָּם יְקֹזֵק שְׁטֵן לְשִׁלְמָה ה' הקים לשלמה אדם שיהיה לו לשטן, אדם שייחלם בו בסוף ימיו,⁹⁹⁹ אֵת הַדָּד הָאֲדָמִי הַדָּד הָאֲדָמִי הוא האדם שה' הקים כדי להיות שטן לשלמה, מִזֶּרַע הַמֶּלֶךְ הוּא בְּאֲדָוִם הַדָּד הוּא מִזֶּרַע הַמֶּלֶךְ שֶׁמֶלֶךְ בְּאֲדָוִם¹⁰⁰⁰: (טו) וַיְהִי בְּהֵיטֵד דָּוִד אֵת אֲדָוִם כֹּאשֶׁר דָּוִד הָיָה בְּאֲדָוִם, באמצע המלחמה שדוד נלחם נגד אדום,¹⁰⁰¹ בְּעֵלֹת יוֹאֵב שָׂר הַצָּבָא כְּשִׂיאוֹב שֶׁר צָבָא דָּוִד עָלָה וְנִלְחַם בְּאֲדָוִם,¹⁰⁰² לְקַבֵּר אֵת הַחֲלָלִים (כְּשִׂיאוֹב עָלָה לְהִילָחֵם נֶגַד אֲדָוִם) דָּוִד הָיָה שֵׁם כְּדִי לְקַבֵּר אֵת הַחֲלָלִים שֶׁנִּפְלוּ מֵאֲדָוִם,¹⁰⁰³ וַיֵּךְ כָּל זָכָר בְּאֲדָוִם יוֹאֵב הָרַג אֵת כָּל הַזְּכָרִים מֵאֲדָוִם, וְדוֹד בְּרַחֲמֹתָיו קָבַר אֵת הַחֲלָלִים מִחֵיילֵי אֲדָוִם¹⁰⁰⁴: (טז) כִּי שֵׁשֶׁת חֳדָשִׁים יָשָׁב שָׁם יוֹאֵב וְכָל יִשְׂרָאֵל יוֹאֵב וְחֵיילֵי יִשְׂרָאֵל יָשָׁבוּ בְּאֲדָוִם בְּמִשְׁךְ שִׁישָׁה חֳדָשִׁים,¹⁰⁰⁵ עַד הַכְּרִית כָּל זָכָר בְּאֲדָוִם (יוֹאֵב וְחֵיילֵי יִשְׂרָאֵל יָשָׁבוּ בְּאֲרֶץ אֲדָוִם בְּמִשְׁךְ שִׁישָׁה חֳדָשִׁים) עַד שֶׁהִצְלִיחוּ לְהִרוֹג אֵת כָּל הַזְּכָרִים מֵאֲדָוִם¹⁰⁰⁶: (יז) וַיִּבְרַח אֲדָד הוּא וְאֲנָשִׁים אֲדָמִיִּם מֵעַבְדֵי אָבִיו אֲתוֹ לְבֹא מִצְרַיִם הַדָּד (בְּפִסּוֹק נִקְרָא אֲדָד וְהֵינּוּ הֵן) וְאֲנָשִׁים נֹסְפִים שֶׁהָיוּ הַעַבְדִּים שֶׁל אָבִיו בְּרַחוּ מֵאֲדָוִם לְמִצְרַיִם, (אֲמַנָם בְּהַתְּחִלָּה בְּרַחוּ לְמִדִּין כִּפִּי שֶׁנִּרְאָה בְּפִסּוֹק הַבָּא),¹⁰⁰⁷ וַיְהִי נֶעַר קֶטָן הַדָּד הָיָה יֶלֶד קֶטָן בַּעַת שֶׁבְּרַח יַחַד עִם עַבְדֵי אָבִיו לְמִצְרַיִם¹⁰⁰⁸: (יח) וַיִּקְמוּ מִמִּדִּין הַדָּד וְאֲנָשִׁיו קָמוּ לִלְכַת מִמִּדִּין. אֲמַנָם בְּפִסּוֹק הַקּוֹדֵם כְּתוּב שֶׁהַדָּד וְעַבְדֵי אָבִיו בְּרַחוּ לְמִצְרַיִם, אֶךְ מִכָּאן שֶׁבְּהַתְּחִלָּה בְּרַחוּ לְמִדִּין,¹⁰⁰⁹ וַיָּבֵאוּ פָּאֲרָן הַדָּד וְאֲנָשִׁיו הִגִּיעוּ לְמִקּוֹם שֶׁנִּקְרָא פָּאֲרָן,¹⁰¹⁰ וַיִּקְחוּ אֲנָשִׁים עִמָּם מִפָּאֲרָן הַדָּד לְקַח אֲנָשִׁים נֹסְפִים מִפָּאֲרָן, כְּדִי שִׁיעִידוּ עִלּוֹ בְּמִצְרַיִם שֶׁהוּא מִזֶּרַע הַמְּלוּכָה בְּאֲדָוִם. תּוֹשָׁבֵי פָּאֲרָן הִכִּירוּ שֶׁהַדָּד שִׁיךְ לְזֶרַע הַמְּלוּכָה שֶׁל אֲדָוִם, הוֹאִיל וְהַדָּד בְּרַח לְשֵׁם מִיִּד לְאַחַר שֶׁעִזַּב אֵת אֶרְצוֹ, אֶךְ בְּמִצְרַיִם לֹא הִכִּירוּ אוֹתוֹ בְּתוֹר מֶלֶךְ, וְלִכֵּן הַדָּד לְקַח אִתּוֹ אֲנָשִׁים מִפָּאֲרָן שִׁיעִידוּ עִלּוֹ שֶׁהוּא צֶאֱצָא שֶׁל הַמְּלוּכָה,¹⁰¹¹ וַיָּבֵאוּ מִצְרַיִם אֶל פְּרַעֲהַ מֶלֶךְ מִצְרַיִם הַדָּד וְהָאֲנָשִׁים שֶׁאִיתוֹ הִגִּיעוּ אֶל מִצְרַיִם שֵׁם עַמְדוֹ לְפָנָי פְּרַעֲהַ מֶלֶךְ מִצְרַיִם,¹⁰¹² וַיִּהְיֶן לֹא פְּרַעֲהַ נָתַן לְהַדָּד אֵת

⁹⁹⁸ מצודות.

⁹⁹⁹ רד"ק ובפסוק טו' פירש שהדד חשב שיוכל להכות בישראל לאחר מותם של יואב ודוד, אך הדבר לא עלה בידו עד לימים שבהם הזדקן שלמה.

¹⁰⁰⁰ מצודות. רד"ק הוסיף פירוש נוסף שהכוונה היא שהמלך היה באדום, כלומר, הכוונה לאביו של הדד שהיה באדום ולא להדד עצמו.

¹⁰⁰¹ מצודות.

¹⁰⁰² מצודות. מלבי"ם: היו שני שלבים במלחמה באדום. לאחר השלב הראשון שבו ניצח יואב והלך לקבור את החללים, מרדו בו שוב חיילי אדום ואז הכרית יואב את כל הזכרים.

¹⁰⁰³ מצודות. תרגום: הכוונה היא שדוד הפשיט את חיילי אדום ממה שלבשו בשעת המלחמה.

¹⁰⁰⁴ מצודות.

¹⁰⁰⁵ רד"ק.

¹⁰⁰⁶ תרגום.

¹⁰⁰⁷ מצודות.

¹⁰⁰⁸ תרגום.

¹⁰⁰⁹ מצודות.

¹⁰¹⁰ מצודות.

¹⁰¹¹ רד"ק. מצודות: הסיבה שהדד לקח איתו אנשים מפארן היא משום שרצה שייראה מכובד יותר עם משלחת מכובדת.

¹⁰¹² תרגום.

הדברים הבאים: ¹⁰¹³ (1) בַּיֵּת בֵּית לְגוֹר בּוֹ, ¹⁰¹⁴ (2) וְלָחֶם אָמַר לוֹ פְּרַעַה צִוּוּהָ אֶת עַבְדֵּי לְסַפֵּק לְהַדָּד מִזֶּן, ¹⁰¹⁵ (3) וְאַרְיֵן נָתַן לוֹ פְּרַעַה נֶתֶן לְהַדָּד חֶבֶל אֶרֶץ שִׁמְשׁוּל עֲלָיו ¹⁰¹⁶: (יט) וַיִּמְצָא הֶדְד חֵן בְּעֵינֵי פְּרַעַה מְאֹד הַדָּד מְאֹד מִצָּא חֵן בְּעֵינֵי פְּרַעַה, ¹⁰¹⁷ וַיִּתֵּן לוֹ אִשָּׁה אֶת אַחֹת אִשְׁתּוֹ פְּרַעַה נֶתֶן לְהַדָּד אֶת אַחֹת אִשְׁתּוֹ (גִּיסְתוֹ) לְאִישָׁה (וְזֹאת בְּנוֹסֵף לְשִׁלוּשֵׁת הַדְּבָרִים שֶׁכָּבַר נֶתֶן לוֹ: אוֹכֵל, בֵּית וְחֶבֶל אֶרֶץ לְמִשׁוּל עֲלָיו), ¹⁰¹⁸ אַחֹת תַּחְפְּנִיס הַגְּבִירָה פְּרַעַה נֶתֶן לְהַדָּד לְאִישָׁה אֶת אַחֹתָהּ שֶׁל תַּחְפְּנִיס הַמַּלְכָּה. לְמַלְכָּה, אִשְׁתּוֹ שֶׁל פְּרַעַה, קִרְאוּ תַּחְפְּנִיס וּפְרַעַה הִשִּׁיָּא אֶת הַדָּד עִם אַחֹתָהּ שֶׁל תַּחְפְּנִיס ¹⁰¹⁹: (כ) וַתֵּלֶד לוֹ אַחֹת תַּחְפְּנִיס אֶת גְּנַבְתָּ בְּנוֹ אַחֹתוֹ שֶׁל תַּחְפְּנִיס הַחֹלִידָה לְהַדָּד בֶּן שִׁנְקָרָא גְּנוּבָת, וַתִּגְמְלֶהוּ תַּחְפְּנִיס בְּתוֹךְ בַּיֵּת פְּרַעַה אַחֹתוֹ שֶׁל תַּחְפְּנִיס הַפְּסִיקָה לְהַנִּיק אֶת גְּנוּבָת בְּעוֹדָם גְּרִים בְּבֵיתוֹ שֶׁל פְּרַעַה, ¹⁰²⁰ וַיְהִי גְנַבְתָּ בַּיֵּת פְּרַעַה בְּתוֹךְ בְּנֵי פְּרַעַה גְּנוּבָת גְּדֹל בְּתוֹךְ בַּיֵּת פְּרַעַה כְּאִילוֹ הָיָה אֶחָד מִבְּנֵי הַמֶּלֶךְ (לְמִרוֹת שֶׁמִּבְּחִינַת הָאֵמֶת הוּא הָיָה רַק אַחִיךָ שֶׁל הַמֶּלֶךְ) ¹⁰²¹: (כא) וַהֲדָד שָׁמַע בְּמִצְרַיִם כִּי שָׁכַב דָּוִד עִם אֲבֹתָיו וְכִי מוֹת יוֹאָב שָׂר הַצָּבָא כִּשְׁהַדָּד הָיָה בְּמִצְרַיִם הוּא שָׁמַע שְׂדוּד וַיּוֹאֵב שָׂר צָבָאוֹ מִתּוֹ, ¹⁰²² וַיֹּאמֶר הֶדְד אֶל פְּרַעַה (לְאַחַר שֶׁשָּׁמַע עַל דְּבַר מוֹתָם שֶׁל דָּוִד וַיּוֹאֵב) אִמַּר הַדָּד אֶל פְּרַעַה, שְׁלַחְנִי וְאַלְךָ אֶל אֶרְצִי (הַדָּד אִמַּר לְפְּרַעַה: תֵּתֵן לִי רְשׁוּת לְלַכְתָּ, וְאַחֲזוֹר אֶל אֶרְצִי. הַדָּד רָצָה לְחַזֹּר לְאַרְצוֹ וְלִאֲרֹגֵן צָבָא אִתּוֹ יוֹכֵל לְתַקּוֹף אֶת יִשְׂרָאֵל מִשׁוּם שֶׁחָשַׁב שֶׁלְאַחַר מוֹת דָּוִד וַיּוֹאֵב הוּא יוֹכֵל לְתַקּוֹף אֶת יִשְׂרָאֵל ¹⁰²³: (כב) וַיֹּאמֶר לוֹ פְּרַעַה פְּרַעַה שָׁאֵל אֶת הַדָּד: כִּי מָה אַתָּה חָסֵר עִמִּי מִה חָסֵר לְךָ מִשְׁהוֹ כִּשְׁאֵתָה נִמְצָא בְּאַרְצִי, ¹⁰²⁴ וַהֲנִךְ מִבְּקֵשׁ לְלַכְתָּ אֶל אֶרְצֶךָ וּמִדּוֹעַ אֵתָה מִבְּקֵשׁ לְחַזֹּר חֲזָרָה לְאַרְצֶךָ? ¹⁰²⁵ וַיֹּאמֶר הַדָּד עֲנֵה לְפְּרַעַה: לֹא לֹא חָסֵר לִי דְבַר, כִּי שְׁלַח תִּשְׁלַחְנִי וּבְכֹל זֹאת תִּשְׁלַח אוֹתִי חֲזָרָה אֶל אֶרְצִי (אוֹלָם הַדָּד לֹא אִמַּר לְפְּרַעַה אֶת הַסִּיבָה הָאֵמִיתִית שֶׁבְּגַלְלָה הוּא רֹצֵחַ לְחַזֹּר, מִשׁוּם שֶׁבֵּת פְּרַעַה הָיִיתָה נְשׂוּאָה לְשִׁלְמָה, וְהַדָּד חָשַׁשׁ שֶׁפְּרַעַה לֹא יִנִּיחַ לוֹ לְלַכְתָּ אִם יִידַע אֶת הַסִּיבָה הָאֵמִיתִית שֶׁבְּגַלְלָה הוּא רֹצֵחַ לְלַכְתָּ) ¹⁰²⁶: (כג) וַיִּקַּם אֱלֹהִים לוֹ שִׁטָּן הִ' הַקִּיס לְשִׁלְמָה אָדָם נוֹסֵף שִׁיחִיָּה לוֹ לְשִׁטָּן, שִׁיחִלְחַם בּוֹ, ¹⁰²⁷ אֶת רְזוּן בֶּן אֱלִידָע הָאָדָם הַנוֹסֵף שֶׁהִקִּים הִ' לְהִיּוֹת לְשִׁלְמָה לְשִׁטָּן הוּא אָדָם בְּשֵׁם רְזוּן בֶּן אֱלִידָע, ¹⁰²⁸ אֲשֶׁר בָּרַח מֵאֵת הַדְּדָעֶזֶר מֶלֶךְ צוּבָה אֲדָנָיו רְזוּן נִיצַל אֶת הַמַּלְחָמָה בֵּין דָּוִד לְהַדְּדָעֶזֶר מֶלֶךְ צוּבָה כְּדִי לְבַרּוֹחַ מִהַדְּדָעֶזֶר. רְזוּן הָיָה עַבְדּוֹ שֶׁל הַדְּדָעֶזֶר, וּבִשְׁעַת הַמַּלְחָמָה בֵּין הַדְּדָעֶזֶר לְדָוִד, רְזוּן בָּרַח מִלְּהִיּוֹת עַבְדּוֹ לְהַדְּדָעֶזֶר.

¹⁰¹³ רד"ק בפסוק טו' הסביר שהסיבה שהנביא כתב את הדברים האלה היא כדי לספר לנו כמה הַדָּד שָׁאֵל אֶת יִשְׂרָאֵל שֶׁהִיָּה מוֹכֵן לוֹוֹתֵר עַל כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וּבִלְבַד לְהִיּוֹת שִׁטָּן לְשִׁלְמָה. בְּפִסּוּק כ"א כְּתֹב שֶׁכֵּל עוֹד הָיָה בְּמִצְרַיִם לֹא הָיָה יוֹכֵל לְתַקּוֹף אֶת יִשְׂרָאֵל מִשׁוּם שֶׁבֵּת פְּרַעַה הָיִיתָה נְשׂוּאָה לְשִׁלְמָה.

¹⁰¹⁴ מצודות.

¹⁰¹⁵ תרגום.

¹⁰¹⁶ רד"ק.

¹⁰¹⁷ תרגום.

¹⁰¹⁸ תרגום.

¹⁰¹⁹ מצודות.

¹⁰²⁰ מצודות.

¹⁰²¹ מצודות.

¹⁰²² רש"י: דוד שמת מיתת עצמו, נאמר בו שכב. יואב שנהרג, נאמר בו מת. בפירוש נוסף הסביר רש"י את

ההבדל בלשון משום שדוד הניח אחריו בן ראוי ויואב לא הניח.

¹⁰²³ מצודות.

¹⁰²⁴ מצודות.

¹⁰²⁵ מצודות.

¹⁰²⁶ מהר"י קרא.

¹⁰²⁷ רד"ק.

¹⁰²⁸ רד"ק.

כך יוצא שלרזון לא היה אמור להיות דבר נגד עם ישראל (שהרי רק הרוויח מכך שישראל תקפו את צובה, שעל ידי כך הצליח להשתחרר מעבדותו) ובכל זאת הלך להילחם נגד ישראל¹⁰²⁹: **(כד) וַיִּקְבֹּץ עָלָיו אֲנָשִׁים** רזון אסף אליו אנשים על מנת שיילחמו איתו,¹⁰³⁰ **וַיְהִי שָׂרְ גָדוֹד רִזּוֹן** פיקד על קבוצת החיילים שאסף,¹⁰³¹ **בַּהֲרֹג דָּוִד אֹתָם וַיִּלְכוּ דַמְשֶׁק וַיָּשְׁבוּ בָּהּ** כשדוד נלחם והרג את הזכרים באדום (כפי שמסופר בפסוק כא) ברחו רזון ואנשיו לעיר דמשק והתיישבו שם,¹⁰³² **וַיִּמְלְכוּ בְּדַמְשֶׁק** רזון הצליח להשתלט ולמלוך על דמשק¹⁰³³: **(כה) וַיְהִי שָׁטָן לְיִשְׂרָאֵל כָּל יְמֵי שְׁלֹמֹה** בסוף תקופת מלכותו של שלמה (מעת ששלמה חטא בכך שלא מיחה בנשותיו מלעבוד עבודה זרה ועד לסוף ימיו), רזון היה לשטן לישראל והוא נלחם בהם,¹⁰³⁴ **וְאֵת הָרְעָה אֲשֶׁר הָדָד רִזּוֹן** נלחם בישראל יחד עם הדד, כיוון שלא היה מסוגל לנצח לבדו את ישראל,¹⁰³⁵ **וַיִּקֶן בְּיִשְׂרָאֵל רִזּוֹן** מאס בישראל ורצה למרוד שלטון ישראל על ארם. בימי דוד, נלחם דוד נגד ארם, ניצח אותם, ומינה נציב שימשול עליהם. רזון מאס בשלטון זה ומרד בו,¹⁰³⁶ **וַיִּמְלֹךְ עַל אֲרָם** רזון מלך על ארם במקום הנציב שמינו ישראל למלוך שם¹⁰³⁷: **(כו) וַיִּרְבְּעַם בֶּן נָבַט אֶפְרָתִי** ירבעם בן נבט היה משבט אפרים,¹⁰³⁸ **מִן הַצֵּרְדָּה** ירבעם היה ממקום שנקרא צרידה,¹⁰³⁹ **וְשֵׁם אִמּוֹ צְרוּעָה אִשָּׁה אֶלְמָנָה** שם אימו של ירבעם היה צרועה והיא הייתה אישה אלמנה (נבט אביו של ירבעם מת),¹⁰⁴⁰ **עָבַד לְשְׁלֹמֹה** ירבעם היה עבד של שלמה,¹⁰⁴¹ **וַיֵּרָם יָד בַּמֶּלֶךְ** ירבעם מרד במלך עוד כשהיה עבד שלו (כפי שנראה בפסוק הבא)¹⁰⁴²: **(כז) וְזֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר הָרִים יָד בַּמֶּלֶךְ** ירבעם מרד בשלמה בדבר הבא:¹⁰⁴³ **שְׁלֹמֹה בָּנָה אֵת הַמִּלּוֹא** שלמה בנה בניין מעל המילוא, מעל הרחבה שהייתה ליד החומה אותה השאיר דוד על מנת שיתכנסו שם עולי הרגלים (עיין בפרק ט' פסוק כא' ובביאורנו שם),¹⁰⁴⁴ **סָגַר אֵת פְּרִיץ עִיר דָּוִד אָבִיו** על ידי ששלמה בנה מעל הרחבה שנקראה "מילוא" הייתה מכשלה נוספת. ליד המילוא, השאיר דוד גם פירצה בחומת ירושלים, דרכה יוכלו להיכנס עולי רגלים, ועכשיו כששלמה בנה בניין מעל המילוא, נחסמה הפירצה בחומה דרכה נכנסו עולי הרגלים, וזאת בנוסף למכשלה הראשונה בבניית המילוא, שלאחר בנייתה כבר לא היה לעולי

1029 מלבי"ם.

1030 רד"ק.

1031 מצודות.

1032 מצודות.

1033 רד"ק. מלבי"ם: אין הכוונה לרזון ואנשיו אלא להדד ורזון.

1034 מצודות. רד"ק: מעת שקם לשטן עד סוף ימי שלמה.

1035 מצודות.

1036 מצודות ורלב"ג בפירושו הראשון. בפירושו השני כתב רלב"ג: כשרזון ראה שלא היה יכול לכבוש את כל ישראל, פנה לכבוש רק את ארם שם היה נציב מישראל, אך נהיה לו מזה מצוקה בליבו שאינו יכול לכבוש את כל ישראל ותמיד חיכה לרגע שיוכל לעשות לישראל רע.

1037 מצודות. רד"ק בפסוק כג' מתאר את עלייתו של רזון: בתחילה היה מפקד על קבוצת חיילים (שר גדוד), לאחר מכן הלך לדמשק יחד עם חייליו והצליח לשלוט שם, לאחר מכן שלט יחד עם חייליו על כל ארם עד שהגיע בסופו של דבר למצב שהיה יכול לשלוט על ארם לבדו.

1038 מצודות. רד"ק: במדרש כתוב שנבט הוא מיכה הוא שבע בן בכרי, אך מדרש זה קשה משום שנבט היה משבט אפרים ואילו שבע בן בכרי היה משבט בנימין. מלבי"ם: מעבר לשטנים שהעמיד ה' לשלמה מהעמים סביבו, העמיד ה' גם את ירבעם שיהיה לו שטן מבית.

1039 תרגום.

1040 תרגום. מלבי"ם: למרות היותו של ירבעם יתום ועבד המלך, בכל זאת התגאה מספיק כדי למרוד במלך.

1041 מצודות. רלב"ג: עצם מינויו של ירבעם להיות עבדו של שלמה גרמה לכך שהוא יתמלא בגאווה וירצה למרוד בשלמה.

1042 מצודות. רש"י כתב שהכוונה היא שירבעם הוכיח את שלמה ברבים, אך נראה שכוונתו דומה לכוונת

מצודות.

1043 מצודות.

1044 מצודות.

הרגלים מקום להתכנס בו.¹⁰⁴⁵ העם לא הסכים עם דעתו של שלמה לבנות את המילוא, אך כולם היו יראים מלהעביר עליו ביקורת, ורק ירבעם העיז למתוח ביקורת על מעשהו של שלמה ובכך נחשב הדבר שמרד בו.¹⁰⁴⁶ (כח) וְהָאִישׁ יִרְבֵּעַם גְּבוּר חַיִל יִרְבֵּעַם הָיָה אָדָם בַּעַל אֹמֶץ וְתִקְיָה,¹⁰⁴⁷ וַיֵּרָא שְׁלֹמֹה אֶת הַנֶּעֱר כִּי עָשָׂה מְלֶאכָה הוּא לַפְנֵי שִׁירְבַעַם מֵרַד בְּשֹׁלְמֹה, שְׁלֹמֹה רָאָה שִׁירְבַעַם זָרִיז וּמְהִיר,¹⁰⁴⁸ וַיִּפְקֹד אֹתוֹ לְכָל סָבָל בֵּית יוֹסֵף (מכיוון ששלמה ראה את כשרונותיו של ירבעם) הוא מינה את ירבעם לגבות את מיסי המלך משבט יוסף.¹⁰⁴⁹ (כט) וַיְהִי בָּעֵת הַהִיא לְאַחַר שְׁשֹׁלְמֹה הִפְקִיד אֶת יִרְבֵּעַם עַל הַמִּיּוֹסִים שֶׁל שְׁבַט יוֹסֵף,¹⁰⁵⁰ וַיִּרְבֵּעַם יָצָא מִירוּשָׁלַם בַּעַת שִׁירְבַעַם יָצָא מִירוּשָׁלַם כְּדֵי לְגַבּוֹת אֶת הַמִּיּוֹסִים,¹⁰⁵¹ וַיִּמְצָא אֹתוֹ אַחִיָּה הַשִּׁילֹנִי הַנְּבִיא בְּדַרְךָ אַחִיָּה הַשִּׁילֹנִי (שהיה משילה)¹⁰⁵² מִצָּא אֶת יִרְבֵּעַם בַּעַת שֶׁהֵלֵךְ בְּדַרְךָ לְגַבּוֹת מִיּוֹסִים,¹⁰⁵³ וְהוּא מִתְכַסֶּה בְּשֹׁלְמֹה חֲדָשָׁה אַחִיָּה הַשִּׁילֹנִי הָיָה לְבוּשׁ בְּבִגְד חֲדָשׁ (אִמְנֵם חֲז"ל אָמְרוּ עַל פְּסוּק זֶה שֶׁהוּא פְּסוּק שֶׁאֵין לוֹ הַכְּרַע אִם מְדוּבָר עַל יִרְבֵּעַם שֶׁלְּבַשׁ בְּגַד חֲדָשׁ אוֹ שְׁמִדוּבָר עַל אַחִיָּה),¹⁰⁵⁴ וּשְׁנֵייהֶם לְבָדָם בְּשָׂדֵה אַחִיָּה וַיִּרְבַּעַם הָיוּ לְבָדָם בְּשָׂדֵה כֵךְ שֶׁלֹּא הָיָה מִי שִׁירָאָה אוֹ יִשְׁמַע אֶת שִׁיחַת אַחִיָּה וַיִּרְבַּעַם.¹⁰⁵⁵

(ל) וַיִּתְּפֹשׂ אַחִיָּה בְּשֹׁלְמֹה הַחֲדָשָׁה אֲשֶׁר עָלָיו אַחִיָּה אַחַז בְּבִגְד הַחֲדָשׁ שֶׁהָיָה לְבוּשׁ בוֹ,¹⁰⁵⁶ וַיִּקְרָעָהּ שְׁנַיִם עָשָׂר קָרְעִים אַחִיָּה קָרַע אֶת הַבְּגָד הַחֲדָשׁ שֶׁלְּבַשׁ לְשֵׁתִים עֶשְׂרֵה חֲתִיכוֹת.¹⁰⁵⁷ (לא) וַיֹּאמֶר לִירְבַּעַם אַחִיָּה אֲמַר לִירְבַּעַם: קַח לָךְ עֶשְׂרֵה קָרְעִים עַלֶיךָ לְקַחַת עֶשְׂרֵה חֲתִיכוֹת מֵהַבְּגָד שֶׁקָרַעְתִּי,¹⁰⁵⁸ כִּי כֹה אָמַר יְקֹנֵק אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל (עַלֶיךָ לְקַחַת עֶשְׂרֵה חֲתִיכוֹת) כִּי־כֵן אֲמַר ה': הַנְּנִי קָרַע אֶת הַמְּמֹלְכָה מִיַּד שְׁלֹמֹה אֲנִי (ה') מַעֲבִיר אֶת הַמְּלוּכָה מִיַּד שְׁלֹמֹה, אֲנִי מִפְּסִיק אֶת מַלְכוּתוֹ,¹⁰⁵⁹ וְנָתַתִּי לָךְ אֶת עֶשְׂרֵה הַשְּׁבָטִים וְאֲנִי (ה') אֲתֵן לְךָ (יִרְבַּעַם) אֶת הַמְּלוּכָה עַל עֶשְׂרֵה שְׁבָטִים. אַחִיָּה אָמַר לִירְבַּעַם שֶׁהוּא עֵתִיד לְמַלּוֹךְ עַל עֶשְׂרֵה שְׁבָטִים (חוּץ מִשְׁבַּטֵי יְהוּדָה, בְּנִימִין וְאֵלֶּה מֵהַלְוִיִּים שֶׁחִיוּ בְּתַחֲוִם מַמְלַכַת יְהוּדָה) וְכִסִּימֵן לְכַךְ, עָלָיו לְקַחַת עֶשְׂרֵה

¹⁰⁴⁵ רש"י. רד"ק: הכוונה היא שדוד השאיר פירצה בחומת ירושלים כדי שאם ישראל ימרדו בו, הוא יוכל לברוח דרך החומה. שלמה סגר פירצה זו וירבעם הוכיחו על שגבה ליבו והיה בטוח בכך שישראל לא ימרדו בו. מצודות: היה מקום בחומה שדוד השאיר אותה פרוצה כדי שעם ישראל יוכל לעבור דרכו כשיבואו להישפט בפני דוד, ושלמה סגר פירצה זו כאילו שאינו רוצה לשפוט את עם ישראל.

¹⁰⁴⁶ רד"ק. כמו כן הביא את דברי חז"ל האומרים שירבעם זכה למלכות בזכות שהוכיח את שלמה אך נענש מפני שהוכיחו ברבים. רלב"ג: ירבעם חטא בשני דברים: עצם הוכחת שלמה על מעשיו ובכך שלא חלק כבוד לשלמה וקרא לו בשמו.

¹⁰⁴⁷ רלב"ג בפירושו לספר שמואל א' פרק טז' פסוק יח'. מלבי"ם: בגלל היותו של ירבעם גיבור חיל, תפקידו היה לבנות את הבניינים שבנה שלמה במילוא.

¹⁰⁴⁸ רש"י.

¹⁰⁴⁹ מצודות. רש"י: המינוי לגבות מיסים משבט יוסף התאים משום שירבעם היה משבט אפרים. מלבי"ם: הכוונה ששלמה מינה אותו להיות אחראי על הבניינים שבנו אנשי שבט יוסף.

¹⁰⁵⁰ מצודות. רד"ק בפסוק כו' כתב שדברי אחיה אל ירבעם קדמו למרד ירבעם וזוהי הסיבה שירבעם העיז בכלל למרוד בשלמה ולהוכיח אותו על בניית המילוא.

¹⁰⁵¹ מצודות.

¹⁰⁵² רד"ק.

¹⁰⁵³ מצודות.

¹⁰⁵⁴ מצודות.

¹⁰⁵⁵ מצודות.

¹⁰⁵⁶ מצודות.

¹⁰⁵⁷ מצודות בפירושו הראשון. בפירושו השני: קרע בבגד שנים עשר קרעים כך שהיו שלש עשרה חתיכות. מלבי"ם: סיבת קריעת הבגד היא כדי שהנבואה תחול גם אם שלמה יחזור בתשובה.

¹⁰⁵⁸ מצודות.

¹⁰⁵⁹ תרגום.

חתיכות מהבגד שקרע¹⁰⁶⁰: (לב) וְהִשְׁבֵּט הָאֶחָד יְהִיָּה לוֹ זרעו של שלמה ימלוך על שבט אחד בלבד, על שבט יהודה (כאמור: שבט בנימין נכלל בתוך שבט יהודה משום שלשניהם הייתה נחלה בירושלים),¹⁰⁶¹ לְמַעַן עֲבָדֵי דָוִד (הסיבות שזרעו של שלמה ימשיך למלוך על שבט אחד הן) כדי לקיים את הבטחתי לדוד שזרעו ימשיך למלוך על ישראל,¹⁰⁶² וְלַמַּעַן יְרוּשָׁלַם הָעִיר אֲשֶׁר בְּחַרְתִּי בָּהּ מִכָּל שְׁבֵטֵי יִשְׂרָאֵל וְכֵן לַמַּעַן הָעִיר יְרוּשָׁלַם בַּחֲרַתִּי מִכָּל הָעָרִים עַל מִנַּת לְהַשְׁרוֹת שָׁם אֶת שְׁכִינְתִּי.¹⁰⁶³ אם המלך על ירושלים יהיה מזרעו של דוד שכבש ובנה את ירושלים, אותו מלך ישקיע יותר בבניית העיר ובשמירה עליה כדי לשמר את מפעל חייו של דוד¹⁰⁶⁴: (לג) יַעַן אֲשֶׁר עֲזָבוּנִי (ה'י) קורע את המלכות משלמה היא: כעונש על ששלמה עזב אותי בכך שנתן לנשותיו לעזוב אותי ולעבוד עבודה זרה,¹⁰⁶⁵ וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ לְעֵשֶׂת־תָּרַת אֱלֹהֵי צְדָנִין לְכַמוֹשׁ אֱלֹהֵי מוֹאָב וּלְמַלְכָם אֱלֹהֵי בְנֵי עַמּוֹן נְשׁוֹתַי שֶׁל דָּוִד הַשְׁתַּחֲוּוּ לְעֵשֶׂת־תָּרַת שֶׁהוּא הַעֲבֹדָה הַזֶּה שֶׁל אֲנִשֵׁי צִדּוֹן, לְכַמוֹשׁ שֶׁהוּא הַעֲבֹדָה הַזֶּה שֶׁל מוֹאָב, וְלַמּוֹלֵךְ שֶׁהוּא הַעֲבֹדָה הַזֶּה שֶׁל בְּנֵי עַמּוֹן, וְלֹא הָלְכוּ בְּדַרְכֵי שְׁלֹמֹה לֹא לִימַד אֶת נְשׁוֹתַי לִלְכַת בְּדַרְכֵי (בדרכי ה'),¹⁰⁶⁶ לְעֵשׂוֹת הַיִּשָּׁר בְּעֵינַי וְחֻקְתִּי וּמִשְׁפָּטַי וְשְׁלֹמֹה לֹא לִימַד אֶת נְשׁוֹתַי לַעֲשׂוֹת מַה שִּׁישָׁר בְּעֵינַי ה' וְלִשְׁמֹר עַל הַחֻקִּים וְעַל הַמִּשְׁפָּטִים שֶׁל ה',¹⁰⁶⁷ כְּדָוִד אָבִיו (שלמה לא לימד את נשותיו ללכת בדרכי ה') כמו שדוד אביו הלך בדרך ה'¹⁰⁶⁸: (לד) וְלֹא אָקַח אֶת כָּל הַמַּמְלָכָה מִיָּדוֹ אֲנִי (ה'י) לֹא אָקַח בִּימְיוֹ שֶׁל שְׁלֹמֹה אֶף חֶלֶק מִהַמַּמְלָכָה שֶׁבִּידוֹ,¹⁰⁶⁹ כִּי נָשִׂיא אֲשֶׁתְּנִי כָּל יְמֵי חַיָּיו (לא אקח שום חלק מהממלכה בחייו של שלמה) אלא אשים אותו למלך על ישראל במשך כל ימי חייו,¹⁰⁷⁰ לְמַעַן דָּוִד עֲבָדֵי אֲשֶׁר בְּחַרְתִּי אֹתוֹ הַסִּיבָה שֶׁאֲשַׁאֵר אֶת שְׁלֹמֹה מֶלֶךְ עַל יִשְׂרָאֵל כֹּל יְמֵי חַיָּיו הַיּוֹם שֶׁבִּיל דָּוִד עֲבָדֵי שֶׁבְּחַרְתִּי בּוֹ לַמּוֹלֵךְ עַל יִשְׂרָאֵל,¹⁰⁷¹ אֲשֶׁר שָׁמַר מִצְוֹתַי וְחֻקְתִּי דָּוִד קִיָּים אֶת כָּל מִצְוֹתַי וְחֻקוֹתַי, וְלִכֵּן אֶתְּן לְשְׁלֹמֹה בְּנוֹ לְהַמְשִׁיךְ וּלְמַלּוֹךְ עַל יִשְׂרָאֵל וְלֹא אָקַח אֶת הַמַּמְלָכָה בְּחַיָּיו¹⁰⁷²: (לה) וְלִקְחֹתִי הַמְּלוּכָה מִיָּד בְּנֵי אוֹלָם, אֲנִי (ה'י) אָקַח אֶת הַמְּלוּכָה מִבְּנֵי שְׁלֹמֹה,¹⁰⁷³ וְנִתְּתִיהָ לְךָ אֶת עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבֵטִים (ולאחר שאקח את המלוכה מבנו) אֶתְּן לְךָ לְמַלּוֹךְ עַל עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבֵטִים שֶׁאָקַח מִמֶּנּוּ¹⁰⁷⁴: (לו) וְלִבְנֵי אֶתְּן שְׁבֵט אֶחָד לְבְנֵי שְׁלֹמֹה אֶתְּן לְמַלּוֹךְ עַל שְׁבֵט אֶחָד,¹⁰⁷⁵ לְמַעַן הִיְוֹת נִיר לְדָוִד עֲבָדֵי כָּל הַיָּמִים לְפָנַי בְּיְרוּשָׁלַם (אתן לבנו של שלמה למלוך על שבט אחד) כדי שיהיה נר מזרעו של דוד שיאיר את העיר

¹⁰⁶⁰ מצודות בפסוק ל'. רד"ק בפרק יב' פסוק לא' כתב שירבעם גירש את הלויים מתחום ממלכתו מכיוון שלא רצו לעבוד עבודה זרה את העגלים והם הלכו להתגורר בתחום ממלכת יהודה.

¹⁰⁶¹ רד"ק.

¹⁰⁶² תרגום ועיין בביאורנו לפסוק יג'.

¹⁰⁶³ תרגום.

¹⁰⁶⁴ עיין בביאורנו לפסוק יג'.

¹⁰⁶⁵ מצודות. רלב"ג: הכוונה היא ששלמה וביתו ומי שנטה אחריהם עזב את ה'.

¹⁰⁶⁶ מצודות.

¹⁰⁶⁷ תרגום.

¹⁰⁶⁸ מצודות.

¹⁰⁶⁹ מצודות.

¹⁰⁷⁰ מצודות ועיין באוצר המאמרים שם ביאורנו את דעות חז"ל לגבי מה עלה בגורלו של שלמה אם היה מלך והדיוט או מלך הדיוט ומלך. מלבי"ם: הסיבה שכתוב כאן לשון "נשיא" היא לומר ששלמה לא יוכל להוריש לבניו את ענין המלוכה כשם שלא ניתן להוריש את ענין הנשיאות.

¹⁰⁷¹ תרגום.

¹⁰⁷² תרגום.

¹⁰⁷³ תרגום.

¹⁰⁷⁴ תרגום.

¹⁰⁷⁵ תרגום.

ירושלים. הנר הוא משל למלכות והקב"ה אמר שהוא רוצה שמלך מצאצאיו של דוד יאיר, ימלוך, על העיר ירושלים,¹⁰⁷⁶ הָעִיר אֲשֶׁר בְּחַרְתִּי לִי לְשׁוֹם שְׁמִי שָׁם ירושלים היא העיר שבחרתי בה כדי להשרות שם את שכניתי¹⁰⁷⁷: (לו) וְאֶתְךָ אֶקַּח אֲנִי (ה') אֶקְרַב אוֹתְךָ (ירבעם) אליי,¹⁰⁷⁸ וּמַלְכֶתָּ בְּכָל אֲשֶׁר תִּאָּהֵב נִפְשֶׁךָ ואתה תמלוך בכל אשר תרצה, כלומר: מלכותך תהיה גדולה וחזקה,¹⁰⁷⁹ וְהָיִיתָ מְלֹךְ עַל יִשְׂרָאֵל ואתה תהיה מלך על רוב עם ישראל¹⁰⁸⁰: (לח) וְהָיָה אִם תִּשְׁמַע אֶת כָּל אֲשֶׁר אֶצְוֶךָ אִם תִּשְׁמַע לְכָל מַה שֶּׁאֲצַוֶּה אוֹתְךָ,¹⁰⁸¹ וְהִלַּכְתָּ בְּדַרְכֵי וְאִם אֶתְּךָ תִּלְךְ בְּדַרְכֵי,¹⁰⁸² וְעָשִׂיתָ הַיֵּשֶׁר בְּעֵינַי וְאִם תַּעֲשֶׂה אֶת מַה שֶּׁיִּשֶׁר בְּעֵינַי (ומיד מפרט מהו הישר בעיני ה'),¹⁰⁸³ לְשִׁמּוֹר חֻקּוֹתַי וּמִצְוֹתַי כְּאֲשֶׁר עָשָׂה דָּוִד עַבְדִּי (אם תעשה את מה שישר בעיניי, כלומר: ותקיים את מצוותיי וחוקותיי כמו שעשה דוד עבדי,¹⁰⁸⁴ וְהָיִיתִי עִמָּךְ (אם תקיים את מצוותיי וחוקותיי) אֲנִי (ה') אֶהְיֶה בְּעִזְרְךָ,¹⁰⁸⁵ וּבְנִיתִי לְךָ בַּיִת נֶאֱמָן וְאֲנִי (ה') אֲבַנְהָ לְךָ בֵּית מַלְכוּת שִׁיתְקִיִּים לְאוֹרֵךְ הַדּוֹרוֹת,¹⁰⁸⁶ כְּאֲשֶׁר בְּנִיתִי לְדָוִד (בית המלכות שאבנה לך יהיה) כְּמוֹ בֵּית הַמַּלְכוּת שֶׁבְנִיתִי לְדָוִד, שֶׁגַּם בֵּית הַמַּלְכוּת שֶׁלּוֹ מִתְקַיֵּמַת (וגם לאחר שאני קורע את הממלכה ממנו, אני משאיר לבנו שבת אחד למלוך עליו),¹⁰⁸⁷ וְנָתַתִּי לְךָ אֶת יִשְׂרָאֵל אֲנִי אֶתְּךָ לְךָ לְמַלּוּךְ עַל רֹב יִשְׂרָאֵל¹⁰⁸⁸: (לט) וְאֶעֱנֶה אֶת זֶרַע דָּוִד אֲנִי (ה') יִיסְרַתִּי אֶת זֶרַע דָּוִד, אֶת בְּנֵי שֶׁל דָּוִד, עַל יְדֵי שֶׁאֶקַּח מֵהֶם אֶת הַמַּלְכוּת עַל עֶשְׂרֵה שְׁבֻטִים,¹⁰⁸⁹ לְמַעַן זֹאת (הסיבה שעניתי את זרעו של דוד היא) בְּגַלּל שֶׁשִּׁלְמָה חָטָא,¹⁰⁹⁰ אֲךָ לֹא כָּל הַיָּמִים אוֹלָם, לֹא אֲמַשִּׁיךְ לַעֲנוֹת אֶת זֶרַע דָּוִד לַעֲוֹלָם, וּבִימֹת הַמְּשִׁיחַ, תַּחֲזוֹר הַמַּלְכוּת לְזֶרַע דָּוִד¹⁰⁹¹: (מ) וַיִּבְקֹשׁ שְׁלֹמֹה לְהָמִית אֶת יָרְבֵּעַם שֶׁלְמָה רָצָה לְהַרוֹג אֶת יָרְבֵּעַם בְּגַלּל שֶׁיָּרְבֵּעַם מֵרַד בּוֹ,¹⁰⁹² וַיִּקַּם יָרְבֵּעַם וַיִּבְרַח מִצְרַיִם אֶל שִׁישַׁק מֶלֶךְ מִצְרַיִם יָרְבֵּעַם קָם וּבְרַח אֶל מִצְרַיִם שֶׁם מֶלֶךְ אֲדָם בִּשְׁם שִׁישַׁק (אין זה חמיו של שלמה אלא מלך שמלך אחרי פרעה חותן שלמה),¹⁰⁹³ וַיְהִי בְּמִצְרַיִם עַד מוֹת שְׁלֹמֹה יָרְבֵּעַם נִשְׂאָר בְּמִצְרַיִם עַד מוֹת

¹⁰⁷⁶ מצודות. רש"י: הכוונה במילה "נר" היא ממשלה ועול.

¹⁰⁷⁷ תרגום.

¹⁰⁷⁸ תרגום.

¹⁰⁷⁹ מצודות. מלבי"ם: הקב"ה אמר לירבעם שתנאי לכך שימלוך הוא שימשול על כל כוחות נפשו.

¹⁰⁸⁰ תרגום.

¹⁰⁸¹ תרגום. מלבי"ם: הכוונה היא שיקיים את מצוות ה' כפי שהקב"ה ציווה כפי שעשה דוד ולא יקיים רק כפי

שמורה לו שכלו כפי שעשה שאול, ועל ידי כך יזכה גם שמלכותו תתקיים כמו מלכות בית דוד.

¹⁰⁸² תרגום.

¹⁰⁸³ תרגום.

¹⁰⁸⁴ תרגום.

¹⁰⁸⁵ תרגום.

¹⁰⁸⁶ מצודות.

¹⁰⁸⁷ תרגום.

¹⁰⁸⁸ תרגום.

¹⁰⁸⁹ תרגום.

¹⁰⁹⁰ מצודות. רד"ק: חייבים לומר בעיניו היא לכך שהקב"ה קרע את הממלכה מידיהם של זרע דוד היות ומבחינת ייסורים אחרים, כל המלכים הטובים מצאצאיו של דוד חיו בטוב ושלוה.

¹⁰⁹¹ מצודות. רד"ק בשם המדרש: הכוונה היא לשלשים ושש השנים שהיה שלמה נשוי לבת פרעה, והמלכות הייתה אמורה להיקרע מבית דוד רק לשלושים ושש שנה ובשנת השלושים ושש לחזור. אלא שאסא קלקל ונשען על מלך ארם, לא חזרה אליו המלכות.

¹⁰⁹² מצודות. רלב"ג בפירושו לפסוקים לא' – לט' כתב שמכך שאנו רואים שהמלכות לא שבה לזרע דוד לא בימי בית ראשון ולא בימי בית שני, הנה יש הוכחה שבימות המשיח תשוב המלוכה לזרע דוד ואז לא תסור ממנו יותר, שאם לא כן ייצא חלילה שלא התקיימו דברי נבואה אלה.

¹⁰⁹³ מצודות.

¹⁰⁹³ רד"ק וכתב ששישק לא אהב את שלמה ולכן ירבעם חשב שיוכל למצוא אצלו מקלט.

שלמה¹⁰⁹⁴: (מא) וַיִּתֵּר דְּבָרֵי שְׁלֹמֹה וְכָל אֲשֶׁר עָשָׂה הַמַּעֲשִׂים הָאֲחֵרִים שֶׁעָשָׂה שְׁלֹמֹה שְׂאִינִם כְּתוּבִים בְּסֵפֶר מַלְכִים (רק חלק קטן מהמעשים של כל אחד מהמלכים נכתבו בספר מלכים – רק הדברים שרצה הנביא ללמדנו לדורות – אך שאר מעשי המלכים נכתבו בספרי זכרונות אותם כתבו סופרי המלך),¹⁰⁹⁵ וְחֻכְמָתוֹ וְכֵן דְּבָרֵי חֻכְמָתוֹ שֶׁל שְׁלֹמֹה,¹⁰⁹⁶ הֲלֹא הֵם כְּתוּבִים עַל סֵפֶר דְּבָרֵי שְׁלֹמֹה (מעשיו וחכמתו של שלמה) כְּתוּבִים בְּסֵפֶר אַחֵר שִׁיּוּחַד לְסֵפֶר עַל הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה. סֵפֶר זֶה נִקְרָא "סֵפֶר דְּבָרֵי שְׁלֹמֹה"¹⁰⁹⁷: (מב) וְהַיָּמִים אֲשֶׁר מָלַךְ שְׁלֹמֹה בִּירוּשָׁלַם עַל כָּל יִשְׂרָאֵל אַרְבַּעִים שָׁנָה שְׁלֹמֹה מֶלֶךְ עַל כָּל יִשְׂרָאֵל בִּירוּשָׁלַם בְּמִשְׁךְ אַרְבַּעִים שָׁנָה (בניגוד לדוד אביו שאמנם מלך על ישראל ארבעים שנה, אך לא מלך על כל ישראל במשך ארבעים שנות מלכותו וגם לא מלך בירושלים לאורך כל שנות מלכותו, אלא מלך בחברון על יהודה במשך שבע שנים)¹⁰⁹⁸: (מג) וַיִּשְׁכַּב שְׁלֹמֹה עִם אֲבֹתָיו וַיִּקְבְּר בְּעִיר דָּוִד אָבִיו שְׁלֹמֹה מֵת וְנִקְבַר בְּעִיר דָּוִד, וַיִּמְלֹךְ רְחַבְעָם בְּנוֹ תַחְתָּיו רַחֲבֵעַם, בְּנוֹ שֶׁל שְׁלֹמֹה מֶלֶךְ בְּמִקְוֹמוֹ¹¹⁰⁰:

1094 תרגום.

1095 מהר"י קרא.

1096 תרגום.

1097 מצודות. רד"ק: שלמה חיבר ספרים רבים, ולכל דבר חכמה כתב ספר מיוחד, אלא שספרים אלה אינם נמצאים היום בידינו.

1098 מלבי"ם.

1099 תרגום.

1100 תרגום.

עיקרי התועלויות לרלב"ג:

1. יש להקריב את הקרבנות על ידי כהנים ובדבר זה עשה שלמה שלא כדין שכתוב שהוא עצמו הקריב בבמות.
2. על ידי הקרבת קרבנות עולה, האדם יכול להגיע אל הנבואה, כמו ששלמה הגיע לנבואה לאחר שהקריב קרבנות בגבעון.
3. הקב"ה יכול להחכים את האדם על ידי נבואה וחלום, גם כשהאדם לא למד את התוכן שבה מחכים אותו הקב"ה.
4. אדם שלם אינו רוצה עושר וחיים אלא כדי להגיע אל השלמות, כשם ששלמה לא רצה אלא את השגת השלמות.
5. אדם שמבקש דבר מאת אדונו, לא יבקש הרבה, כשם ששלמה ביקש רק חכמה.
6. ראוי לתת לאדם הרבה יותר ממה שמבקש, כשם שהקב"ה נתן לשלמה יותר ממה שביקש (וזאת מפני שאדם צנוע בד"כ אינו מבקש הרבה כפי שכתב בתועלת החמישית, וממילא ראוי לתת לו את מה שהוא צריך).
7. אדם צריך לשמוח על הטובה שיעד לו הקב"ה עוד לפני שהתקיימה כשם ששלמה שמח שמחה גדולה ועלה לירושלים לפני ארון הברית.
8. השופט צריך לנסות למצוא תחבולות על מנת לדעת מי מהעומדים לפניו דובר אמת, כשם ששלמה אמר לגזור את הבן החי.
9. כהן גדול ששימש, יישאר כהן גדול כל ימיו, ולכן כתוב על אביתר שהוא כהן למרות ששלמה גירש אותו.
10. המלך אמור להטיל מס על תושבי ממלכתו כדי לכלכל את צרכי המלך כפי שעשה שלמה.
11. לפרסם שהקב"ה קיים את דבריו להניח לישראל מכל אויביהם.
12. פרסום העושר והכבוד שהיה לשלמה.
13. אדם צריך להשקיע ככל כוחו על מנת לקדם מטרה מסוימת, כשם ששלמה פעל ככל כוחו לשכנע את חירם לכרות לו את העצים.
14. המלך יכול להעביד את התושבים והגרים על מנת לעשות את מלאכתו ואת מלאכת עבודת בית המקדש.
15. צריך למנות ממונים רבים כדי שלא יחסר מלאכת התיקון.
16. בניין בית המקדש צריך להיות לשם ה'.
17. חישוב הזמן שעבר מיציאת מצרים ועד לבניין בית המקדש (כמו שכתוב שעברו ארבע מאות ושמונים שנה).
18. ללמדנו שהמידות של בית המקדש היו בפרופורציה למידות המשכן (פי שתיים).
19. ראוי לאדם שיעשה את מלאכת ה' בזריזות יותר מאשר מלאכתו האישית כשם ששלמה בנה את ביהמ"ק במהירות גבוהה יותר מאשר את ביתו.

מלכים א פרק יב:

(א) וַיֵּלֶךְ רְחִבְעָם שָׁכֵם רַחֲבֵעַם הַלֵּךְ לַעִיר שָׁכֵם,¹¹⁰¹ כִּי שָׁכֵם בָּא כָּל יִשְׂרָאֵל לְהַמְלִיךְ אֹתוֹ כִּיּוֹן שַׁעַם יִשְׂרָאֵל הִגִּיעַ לַעִיר שָׁכֵם כַּדִּי לְהַמְלִיךְ אֶת רַחֲבֵעַם (לְמִירוֹת שְׁמֵלֶךְ בֶּן מֶלֶךְ לֹא צָרִיךְ שִׁמְלִיכּוֹ אֹתוֹ, עִם יִשְׂרָאֵל הַתְּאֵסֵף לְהַמְלִיךְ אֶת רַחֲבֵעַם) (שֶׁהִיָּה בְּנוֹ שֶׁל שְׁלֹמֹה) מִשּׁוּם שֶׁרָצוּ לְהִרְאֹת לּוֹ שֶׁהֵם יִסְכִּימוּ לְהַמְלִיכּוֹ רַק בְּתַנְאֵי שִׁיּוּרִיד מֵהֵם אֶת עוֹל הַמִּיָּסִים כְּפִי שֶׁנִּרְאָה בַּפְּסוּקִים הַבְּאִים)¹¹⁰² : (ב) וַיְהִי כִּשְׁמֹעַ יְרֻבְעָם בֶּן נִבְטָן כֹּאשֶׁר יְרֻבְעָם שָׁמַע שֶׁשְׁלֹמֹה מָת,¹¹⁰³ וְהוּא עוֹדֵנוּ בְּמִצְרַיִם אֲשֶׁר בָּרַח מִפְּנֵי הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה בְּשַׁעַת שֶׁשָׁמַע עַל מִיתָתוֹ שֶׁל שְׁלֹמֹה, יְרֻבְעָם הָיָה עֹדֵי בְּמִצְרַיִם, כִּיּוֹן שֶׁבָּרַח מִשְׁלֹמֹה,¹¹⁰⁴ וַיָּשָׁב יְרֻבְעָם בְּמִצְרַיִם גַּם לְאַחַר שֶׁשָׁמַע עַל מִיתָתוֹ שֶׁל שְׁלֹמֹה, יְרֻבְעָם הִמְשִׁיךְ עֹדֵי לְשִׁבְתָּ בְּמִצְרַיִם וְלֹא חָזַר מִעֲצָמוֹ לְאַרְץ יִשְׂרָאֵל¹¹⁰⁵ : (ג)

20. ראוי לאדם להקדיש מקניינו לכבוד ה' כשם ששלמה הקדיש את ממונו למרות שכבר הוקדשו הרבה מאוד דברים על ידי דוד.
21. ללמדנו על השראת השכינה בבית המקדש.
22. ראוי לאדם שמברך אחרים, שיהיה עם פניהם כלפיו, כשם ששלמה היה עם פניו לכיוון העם.
23. ראוי לברך את ה' על הטובה כשם שעשה שלמה בחנוכת בית המקדש.
24. אדם צריך להידבק אל ה' בתפילתו, ולכן שלמה התפלל את תפילתו בבית המקדש ליד המזבח, מקום שראוי שתהיה שם דבקות בה'.
25. לדעת שה' אחד ורואים זאת מתפילתו של שלמה.
26. להודיע שה' שומר על עבדיו הדבקים בו בהשגחה פרטית כפי שעולה מתפילת שלמה.
27. כל דבר שה' ייעד לאדם, האדם צריך להיות ראוי לייעוד זה, כשם שהקב"ה קרע בסופו של דבר את הממלכה מידי צאצאיו של דוד שלא היו ראויים לכך.
28. תפילה על צרכי יחיד או רבים, ראוי לה שתהיה בבית המקדש.
29. התפילה לא תועיל להסיר פורענויות שבאו על האדם שחטא, אלא אם האדם יחזור בתשובה כפי שאמר שלמה בתפילתו.
30. ככל שמעלתו של אדם גדולה יותר, כך ראוי שיהיה שפל יותר בעיניו כלפי ה', ולכן שלמה כרע על ברכיו בשעה שהתפלל.
31. כאשר אדם מודה לה' על טובה שהגיעה לו ועל טובה שהגיעה לאדם אחר, עליו להקדים קודם את הטובה שהגיעה לו, כפי ששלמה הקדים את ההודאה על המלכות להודאה על שה' הניח לישראל מהאויבים.
32. להודיע על חנוכת הבית שנשכה שבעה ימים.
33. להודיע לנו על ההשגחה האלוקית שבגלל שהיה ידוע להשגחה ששלמה עתיד לחטוא, בהתגלות ה' אל שלמה בחנוכת בית המקדש, הזהיר אותו הקב"ה מכך.
34. אין ראוי שמלך ימעיט מארץ ישראל, ואם הוא כבר צריך למעט מארץ ישראל, ימסור את מה שיהיה בכך תועלת כלשהי, כשם ששלמה נתן לחירם ערים מארץ כבול.
35. לומר שכשם שמלכת שבא ראתה את חכמת שלמה, כך כל מה שעשה שלמה היה בחכמה רבה, כולל הכסא שלו.
36. להודיע לנו את חכמת התורה שאסרה על המלך להרבות סוסים ונשים שהביאו את שלמה למכשול.
37. להודיע שמיד לאחר שחטא שלמה, ה' הוכיח אותו.
38. אין ראוי לאדם שקרוב למלכות שיתגאה, שהרי ירבעם היה מקורב למלכות והגאוה הביאה אותו לפחד ממוות כל ימי שלמה.
39. ראוי לאדם לעשות את מעשיו בחכמה כפי האפשר, כשם שאחיה חיכה שירבעם ייצא מחוץ לירושלים ויהיה לבד ואז יוכל לומר לו את דברי הנבואה.
40. להודיע שבסופו של דבר תחזור המלוכה אל זרע בית דוד.

¹¹⁰¹ **מצודות.** בדבר הסיבה שבני ישראל משכו את רחבעם אל העיר שכם כתבו המפרשים מספר סיבות. **מצודות:** רצו שייצא מחוץ לירושלים שם היה חזק ופחדו שהוא יוכל לשלוט עליהם שם בלי שיסכים לתנאיהם. **רד"ק:** בני ישראל כבר ידעו על נבואת אחיה השילוני ופשוט חיפשו אמתלא כדי להעביר את המלוכה לירבעם. בשם חז"ל כתב שהעיר שכם מוכנה לפורענות (עיניו דינה, מכירת יוסף).

¹¹⁰² **מלבי"ם.**

¹¹⁰³ **מצודות.**

¹¹⁰⁴ **מצודות.**

¹¹⁰⁵ **מצודות.**

וַיִּשְׁלַחוּ וַיִּקְרְאוּ לוֹ זַקְנֵי יִשְׂרָאֵל שְׁלַחוּ שְׁלִיחִים כְּדִי לִקְרֹא לִרְבֵּעַם מִמִּצְרַיִם. מִטְרַתָּם הֵייתָה שֶׁהוּא יִהְיֶה הָאָדָם שִׁדְבֵר בְּשֵׁם עִם רַחֲבֵעַם,¹¹⁰⁶ וַיָּבֵא יִרְבֵּעַם וְכָל קְהַל יִשְׂרָאֵל יִרְבֵּעַם וְאֲנָשֵׁי יִשְׂרָאֵל בָּאוּ לִפְנֵי רַחֲבֵעַם בְּשֵׁכֶם,¹¹⁰⁷ וַיְדַבְּרוּ אֵל רַחֲבֵעַם יִרְבֵּעַם וְאֲנָשֵׁי יִשְׂרָאֵל דִּבְרוּ אֵל רַחֲבֵעַם, לֵאמֹר כֹּךְ אָמְרוּ יִרְבֵּעַם וְאֲנָשֵׁי יִשְׂרָאֵל בְּדַבְרֵיהֶם אֵל רַחֲבֵעַם¹¹⁰⁸: (ד) אָבִיךָ הִקְשָׁה אֶת עַלְנוּ אֲבִיךָ שֶׁלְמָה הִקְשָׁה עֲלֵינוּ עִם הָעוֹל שֶׁהֵטִיל עֲלֵינוּ. הָעוֹל הוּא מוֹט שְׁשָׁמִים עַל גְּבִי הַבְּהֵמָה אֵלֶיּוּ מִחֻבְרִים אֶת הַמַּחְרִישָׁה. אֲנָשֵׁי יִשְׂרָאֵל דִּימּוּ אֶת שִׁיעֲבוֹד הַמִּיּוֹסִים שֶׁהֵטִיל עֲלֵיהֶם שֶׁלְמָה לְעוֹל כְּבֹד שְׁשָׁמִים עַל צוּאָר הַבְּהֵמָה,¹¹⁰⁹ וְאַתָּה אֹלָם אֶתָּה (רַחֲבֵעַם) אֵינְךָ בְּמַעֲלַת אֲבִיךָ וְאֵינְךָ צָרִיךְ כְּמוֹת גְּדוּלָה כֹּךְ שֶׁל אֲנָשִׁים שִׁישְׁבוּ עַל שׁוֹלְחָנְךָ וְלִכְמוֹת גְּדוּלָה כֹּךְ שֶׁל סוּסִים שֶׁנִּכְלַכְתָּ אוֹתָם. אֲנָשֵׁי יִשְׂרָאֵל אָמְרוּ שֶׁהֵם הִסְכִּימוּ לְמִיּוֹסִים שֶׁהֵטִיל עֲלֵיהֶם שֶׁלְמָה מְשׁוּם שֶׁשִׁלְמָה הָיָה בְּמַעֲלָה גְדוּלָה וְהָיָה צָרִיךְ לְכַלֵּל אֶת כָּל הָאֲנָשִׁי שֶׁאֲכָלוּ עַל שׁוֹלְחָנוֹ וְאֶת כָּל הַסּוּסִים הַרְבִּים שְׁלוֹ. אֹלָם, רַחֲבֵעַם לֹא הָיָה בְּמַדְרַגְתּוֹ שֶׁלְמָה וְלֹא הָיָה לוֹ צוּרֵךְ בְּכְמוֹת גְּדוּלָה כֹּךְ שֶׁל אֲנָשִׁים שִׁישְׁבוּ עַל שׁוֹלְחָנוֹ, וּמִמִּילָא רִצָּה הָעַם שֶׁרַחֲבֵעַם יוֹוֹתֵר עַל כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה שֶׁעָלוּ הַרְבֵּה כִּסְף לְקוֹפָה הַצִּיְבוּרִית,¹¹¹⁰ עָתָּה הִקְלָ מִעֲבֹדֶת אָבִיךָ הִקְשָׁה וּמַעֲלוֹ הַכְּבֹד אֲשֶׁר נָתַן עֲלֵינוּ וְנַעֲבֹדְךָ אִם עֲכָשִׁי תִקַּל מִעֲלֵינוּ אֶת הָעֲבוּדָה הִקְשָׁה שֶׁהֵטִיל עֲלֵינוּ אֲבִיךָ וְאֶת הָעוֹל הַכְּבֹד שֶׁל הַמִּיּוֹסִים שֶׁהוּא הֵטִיל עֲלֵינוּ, נַעֲבֹד אוֹתְךָ וְתִמְלֹךְ עֲלֵינוּ¹¹¹¹: (ה) וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם רַחֲבֵעַם אָמַר לִירְבֵּעַם וְאֲנָשֵׁי יִשְׂרָאֵל: לָכוּ עַד שְׁלֹשָׁה יָמִים תַּחֲזְרוּ לְבִיתְכֶם וְחִכּוּ שָׁם בְּמִשְׁךְ שְׁלֹשָׁה יָמִים,¹¹¹² וְשׁוּבוּ אֵלַי (בְּעוֹד שְׁלֹשָׁה יָמִים) תַּחֲזְרוּ אֵלַי וְאֶעֱנֶה לָכֶם,¹¹¹³ וַיָּלְכוּ הָעָם חֹזֵר לְבֵיתוֹ לְמִשְׁךְ שְׁלוֹשָׁה יָמִים¹¹¹⁴: (ו) וַיִּזְעַץ הַמֶּלֶךְ רַחֲבֵעַם אֶת הַזְּקֵנִים אֲשֶׁר הָיוּ עִמָּדִים אֶת פְּנֵי שְׁלֹמֹה אָבִיו בְּהִיתוֹ חֵי רַחֲבֵעַם הִתִּיעֵץ עִם הַיּוֹעֲצִים הַזְּקֵנִים שֶׁהָיוּ עוֹמְדִים לִפְנֵי שְׁלֹמֹה וּמִיַּעֲצִים לוֹ כִּשְׁהוּא עוֹד הָיָה חֵי,¹¹¹⁵ לֵאמֹר כֹּךְ שָׁאֵל רַחֲבֵעַם אֶת הַיּוֹעֲצִים שִׁיעֲצוּ לְשִׁלְמָה: ¹¹¹⁶ אֵיךְ אַתֶּם נוֹעֲצִים לְהָשִׁיב אֶת הָעָם הַזֶּה דָּבָר מֵחֵי

¹¹⁰⁶ מצודות. רלב"ג: העם קרא לירבעם מכיוון שחשבו שבשעת המלכת רחבעם הם יוכלו לשכנע את רחבעם שלא יהרוג את ירבעם. ירבעם היה מכובד בעיניהם עוד לפני שהומלך, שהרי שלמה גידלו.

¹¹⁰⁷ רד"ק.

¹¹⁰⁸ עפ"י הגר"א בפירושו לספר יהושע פרק א' פסוק א'.

¹¹⁰⁹ מצודות. מלבי"ם: כוונת העם לא הייתה רק שרחבעם יוריד את המיסים שהטיל עליהם אביו, אלא הייתה כאן משמעות נוספת. ישנם שני סוגים של מלכים. מלך שרודה בעם ועושה כרצונו ומלך שכל מה שהוא עושה צריך את הסכמת העם. שלמה מלך על ישראל על ידי שרדה בהם (בגלל מעלתו ובגלל שכבר היה מלך) והעם רצה שרחבעם ישנה את שיטת המלוכה למעין דמוקרטיה, שלא יוכל לעשות דבר ללא הסכמת העם.

¹¹¹⁰ מצודות.

¹¹¹¹ תרגום. רד"ק: הכל כאן סובב משמים כדי שתהיה להם סיבה להיפרד מרחבעם. עם ישראל קיבל את המיסים הכבדים שהטיל עליו שלמה אך לא קיבל את המיסים שהטיל עליו רחבעם כדי שיתקיימו דברי הנבואה של אחיה השילוני והם ייפרדו ממנו. רלב"ג: הסיבה שעם ישראל כבר לא הסכים למיסים ששלמה הטיל עליו היא שעכשיו כבר היו מלחמות (עם הדד ורזון). מלבי"ם: יש שני סוגים של משפט המלוכה. סוג אחד: המלך מוגבל וצריך את אישור העם. סוג נוסף הוא שהמלך אינו מתחשב בדעת העם. שלמה התחיל בצורה המוגבלת, ואח"כ עבר לצורה הלא מוגבלת מצד מעלתו. כאן פונה העם אל רחבעם ואומר לו שהוא עדיין לא מלך, וצריך להסתפק במלכות המוגבלת. לפי המלבי"ם, היועצים שיעצו לשלמה, הביאו אותו למצב שהיה יכול להגיע למלכות שאינה מוגבלת.

¹¹¹² מצודות.

¹¹¹³ מצודות.

¹¹¹⁴ תרגום.

¹¹¹⁵ תרגום. רד"ק: הסיבה שהנביא הזכיר את היותו של שלמה חי משום שרצה להדגיש שגם לאחר מיתת שלמה, כאשר הם ייעצו לרחבעם, הם העמידו בפניהם את דמותו של שלמה כאילו שהוא חי והם מיעצים לו. רלב"ג: הסיבה שכתוב שהם עמדו לפני שלמה כשעוד היה חי היא להדגיש שהיה ראוי שרחבעם ישמע לעצמתם לאחר שהיה להם כל כך הרבה ניסיון. מלבי"ם: עד עתה לא נקרא רחבעם מלך משום שהעם עדיין לא המליך אותו, אך כאן נקרא מלך מפני שבעיני עצמו היה מלך. כמו"כ הסביר שהזקנים שיעצו לשלמה היו יועצים שהבינו איך שלמה הצליח לרדות בעם ובאלו תחבולות נקט לצורך כל.

¹¹¹⁶ עפ"י הגר"א בפירושו לספר יהושע פרק א' פסוק א'.

העצה העולה מהדיונים שביניכם שאתם תייעצו לי לענות לעם¹¹¹⁷: (ז) וַיִּדְבְּרוּ אֵלָיו לְאמֹר הַיּוֹעֲצִים
הזקנים אמרו לרחבעם: **אם היום תהיה עבד לעם הזה** אם ביום הזה, בתקופה הקרובה, אתה תדבר
אליהם בהכנה כפי שעבד מדבר אל אדונו,¹¹¹⁸ **ועבדתם ועניתם ודברת אליהם דברים טובים** ובתקופה
הקרובה אתה תעבוד את העם הזה בהכנעה ותדבר איתם בהכנעה, כלומר: אתה תסכים לבקשתם וגם
תוסיף ותאמר להם דברים טובים ותסכים לדברים שהם לא ביקשו,¹¹¹⁹ **והיו לך עבדים כל הימים** (אם
בתקופה הקרובה תיכנע לפני העם) העם יהיה משועבד אליך לאורך כל הימים שאחרי כן. היועצים אמרו
לשלמה שאם הוא יכנע עכשיו לדרישת העם, העם יקבל אותו למלך, ולאחר מכן הוא יוכל להטיל עליהם
את הגזרות מחדש¹¹²⁰: (ח) **ויעזב את עצת הזקנים אשר יעצהו רחבעם לא עשה כעצת הזקנים שייעצו לו**
מכיוון שעצתם לא מצאה חן בעיניו,¹¹²¹ **וינעץ את הילדים אשר גדלו אתו אשר העמדים לפניו רחבעם**
התייעץ עם היועצים הצעירים שעמדו לפניו שגדלו יחד איתו מאז שהיו קטנים, עם היועצים שהיה להם
פחות חכמת חיים מהיועצים שייעצו לשלמה¹¹²²: (ט) **ויאמר אליהם רחבעם** שאל את היועצים הצעירים:
מה אתם נועצים ונשיב דבר את העם הזה אשר דברו אלי מהי העצה העולה מהדיונים שביניכם
שאתם תייעצו לי שנענה יחד לעם,¹¹²³ **לאמר** כך אמר העם אלי בדרישתו שדרש ממני:¹¹²⁴ **הקל מן העל**
אשר נתן אביך עלינו (העם אמר לי) תקל מעלינו את העול, את המיסים, שאביך העמיס עלינו¹¹²⁵: (י)
וידברו אליו הילדים אשר גדלו אתו היועצים הצעירים שגדלו עם רחבעם ענו לו,¹¹²⁶ **לאמר** כך ענו
היועצים הצעירים לרחבעם בתשובתם:¹¹²⁷ **בה תאמר לעם הזה אשר דברו אליך כך תענה לעם שפנה**
אליך בבקשה, לאמר כך אמר העם כשפמה אליך:¹¹²⁸ **אביך הכביד את עלנו ואתה הקל מעלינו אבא**
שלך (שלמה אביו של רחבעם) הטיל עלינו עול כבד, מיסים כבדים, ואנחנו רוצים שאתה תקל מעלינו עול
זה, אנחנו רוצים שתוריד לנו מהמיסים שאביך הטיל עלינו,¹¹²⁹ **בה תדבר אליהם במילים אלה תענה את**

¹¹¹⁷ **רד"ק. מלבי"ם:** הסיבה שכאן כתוב "איך אתם נועצים" לעומת הכתוב אצל הצעירים שם כתוב "מה אתם
נועצים" היא משום שרחבעם כבר החליט בליבו שלא ייענה לבקשת העם, אלא שרצה לשמוע מהיועצים כיצד
עליו לדחות את העם, האם בדברים רכים, ברמאות או בדרכים אחרות.

¹¹¹⁸ **מצודות.**

¹¹¹⁹ **מצודות. מלבי"ם:** היועצים אמרו לרחבעם שאם הוא רק יסכים לבקשת העם, העם יקבע את הסכמתו בכל
מיני חוקים ואז הוא יהיה מוגבל בהמשך הדרך ולא יוכל לרדות בהם בסופו של דבר. אך אם הוא יראה להם
שהוא מסכים להרבה יותר ממה שהם ביקשו, הם אפילו לא יבקשו להשביע אותו, ואז בסופו של דבר הוא יוכל
לרדות בהם. כמו"כ הוסיף שיש לדייק מדברי היועצים ש"היום תהיה להם לעבד", כלומר: שיענה להם היום, עוד
לפני שיעברו עוד שלושה ימים, כדי שהדבר יהיה ברור להם מאליו שזוהי כוונתו והוא אפילו אינו צריך להתייעץ

בדבר.

¹¹²⁰ **מצודות.**

¹¹²¹ **מצודות.**

¹¹²² **מצודות. מלבי"ם:** רחבעם חשב שהזקנים יעצו לו לשמוע בקול העם משום שליבם היה גס, ולכן פנה אל
היועצים שהוא מינה ולא יעיזו לחלוק על רצונו לסרב לשמוע לדברי העם, ועוד שאם יסכימו לדברי העם, הדבר
ישפיע גם עליהם היות וכאשר מלך מוגבל, גם שריו מוגבלים.

¹¹²³ **תרגום. מלבי"ם:** אצל הצעירים כתוב "מה אתם נועצים" משום שרחבעם הבין כבר מהיועצים הזקנים
שהוא צריך ללכת מעט לקראת העם, ולכן שאל את הצעירים עד כמה הוא צריך ללכת לקראת העם. כמו"כ כתוב
כאן "ונשיב" בלשון רבים, היות וכל דבר שנוגע לענייני המלוכה, צריך להיות בו שיתוף של המלך והשרים.

¹¹²⁴ עפ"י הגר"א בפירושו לספר יהושע פרק א' פסוק א'.

¹¹²⁵ **מצודות.**

¹¹²⁶ **מלבי"ם:** הדגשת הנביא היא שהיועצים ענו לו משום שהם היו השרים העומדים לפניו, והם ענו ללא שיקול
דעת, מכיוון שברור הדבר שהיועצים הזקנים צדקו במה שהם אמרו.

¹¹²⁷ עפ"י הגר"א בפירושו לספר יהושע פרק א' פסוק א'.

¹¹²⁸ עפ"י הגר"א בפירושו לספר יהושע פרק א' פסוק א'.

¹¹²⁹ **תרגום.**

תשובתך אל העם: ¹¹³⁰ **קִטְנִי עֲבָה מִמֶּתְנִי אָבִי** אפילו האצבע הקטנה שלי עבה יותר משתי המתניים של אבי. כלומר: אני אהיה מכובד יותר מאבי ולכן גם אודקק להעלות את המיסים כדי להרבות את מספר האנשים שיהיו על אוכלי שולחני וצטרך להרבות ולהחזיק יותר סוסים ממספר הסוסים שבהם החזיק אבי.¹¹³¹ **(יא) וְעַתָּה עֲכֹשִׁיו**, לאחר שאתם יודעים שמעלתי תהיה גדולה יותר ממעלתו של אבי,¹¹³² **אָבִי הָעַמִּים עֲלֵיכֶם עַל כְּבֹד** אבא שלי העמיס עליכם עול כבד, כלומר: הטיל עליכם מיסים כבדים,¹¹³³ **וְאֲנִי אוֹסִיף עַל עֲלֵיכֶם** ובגלל שמעלתי תהיה גבוהה ממעלת אבי, אני אוסיף על העול הכבד שלכם, אני אוסיף על המיסים שאבי הטיל עליכם,¹¹³⁴ **אָבִי יִסֵּר אֶתְכֶם בְּשׁוֹטִים** אבא שלי ייסר אתכם עם שוטים פשוטים ורגילים. רחבעם מדמה את המיסים הכבדים של אביו לשוטים שבהם ייסר את העם,¹¹³⁵ **וְאֲנִי אֵיִסַר אֶתְכֶם בְּעֵקְרָבִים** ואני (רחבעם) אייסר אתכם עם שוטים שיש עליהם קוצים שכואבים יותר מהשוטים בהם ייסר אתכם אבי. רחבעם מדמה את המיסים הכבדים שהוא יטיל את העם לקוצים המכאיבים יותר מהשוטים, וכך המיסים שהוא יטיל על העם יהיו גבוהים יותר מהמיסים שהטיל שלמה על העם.¹¹³⁶ **(יב) וַיָּבֹאוּ יִרְבֵּעַם וְכָל הָעָם אֶל רְחִבְעָם בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי** ירבעם וכל עם ישראל הגיעו אל רחבעם לאחר שעברו שלשה ימים,¹¹³⁷ **כִּי אֲשֶׁר דִּבֶּר הַמֶּלֶךְ יִרְבֵּעַם** והעם הגיעו אל רחבעם) כמו שאמר להם רחבעם,¹¹³⁸ **לֵאמֹר** כך אמר רחבעם בדבריו לעם:¹¹³⁹ **שׁוּבוּ אֵלַי בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי** (רחבעם אמר לעם) תחזרו אליי ביום השלישי ואז אענה לכם אם אוריד מכם את עול המיסים.¹¹⁴⁰ **(יג) וַיַּעַן הַמֶּלֶךְ אֶת הָעָם קִשָּׁה** רחבעם ענה לעם ישראל דברים קשים:¹¹⁴¹ **וַיַּעֲזֹב אֶת עֲצַת הַזְּקֵנִים אֲשֶׁר יַעֲזֹהוּ** רחבעם לא עשה כעצת היועצים הזקנים שייעצו לו: **(יד) וַיִּדְבֵּר אֲלֵיהֶם כְּעֲצַת הַיְלָדִים** רחבעם דיבר אל ישראל וענה להם כפי שייעצו לו היועצים הצעירים,¹¹⁴² **לֵאמֹר** כך אמר רחבעם לישראל בתשובתו אליהם:¹¹⁴³ **אָבִי הִכְבִּיד אֶת עֲלֵיכֶם** אבא שלי הטיל עליכם עול כבד, מיסים כבדים,¹¹⁴⁴ **וְאֲנִי אוֹסִיף עַל עֲלֵיכֶם** ואני אוסיף להטיל עליכם מיסים,¹¹⁴⁵ **אָבִי יִסֵּר אֶתְכֶם בְּשׁוֹטִים** אבא שלי ייסר אתכם עם שוטים פשוטים ורגילים, **וְאֲנִי אֵיִסַר אֶתְכֶם בְּעֵקְרָבִים** ואני (רחבעם)

¹¹³⁰ **מלבי"ם:** יש הבדל בין אמירה לבין דיבור. אמירה היינו התוכן של הדברים ודיבור היינו אופן הרצאת הדברים. בכך פתר המלבי"ם את הכפילות שבראש הפסוק כתובה אמירה, היינו התוכן הכללי של הדברים, וכאן כבר כתוב הדיבור, אופן אמירת הדברים.

¹¹³¹ **מצודות. תרגום:** אפילו כשאני חלש, אני תקיף יותר מכאשר אבא היה חזק. **רד"ק:** כוונת רחבעם בדבריו היא שיש לו יותר כח ואומץ ממה שהיה לאביו, ואם כן, מדוע שיקל מעל עם ישראל את המיסים. **רלב"ג:** אבי מונה למלך כשהיה רק נער קטן ואני מבוגר ממה שהיה כשהתחיל למלוך, ואם כן מגיע לי שאוכל לגבות מיסים גבוהים יותר ממנו. **מלבי"ם:** קטני עבה בזכות המתניים של אבי (המ' אינו מ' היתרון אלא מ' היחס), כלומר: אני ממשיך את מלכותי על סמך יסודותיו של מלכות אבי, ולכן מגיע לי לשלוט עליכם בכח גדול יותר.

¹¹³² **מצודות.**

¹¹³³ **מצודות.**

¹¹³⁴ **מצודות.**

¹¹³⁵ **מצודות.**

¹¹³⁶ **מצודות.**

¹¹³⁷ **רד"ק:** "ויבו" כתוב בלא א' אך עניינו "ויבוא" אלא שאותיות אהו"י מתחלפות.

¹¹³⁸ **תרגום.**

¹¹³⁹ עפ"י הגר"א בפירושו לספר יהושע פרק א' פסוק א'.

¹¹⁴⁰ **תרגום.**

¹¹⁴¹ **תרגום.**

¹¹⁴² **תרגום.**

¹¹⁴³ עפ"י הגר"א בפירושו לספר יהושע פרק א' פסוק א'.

¹¹⁴⁴ **תרגום.**

¹¹⁴⁵ **תרגום.**

אייסר אתכם עם שוטים שיש עליהם קוצים שכואבים יותר מהשוטים בהם ייסר אתכם אבי: (טז) וְלֹא שָׁמַע הַמֶּלֶךְ אֶל הָעַם רַחֲבֵעַם לֹא שָׁמַע בְּקוֹל הָעַם שֶׁבִיקֵשׁ לְהַקְלֵם מֵעֲלֵיהֶם אֶת עוֹל הַמִּיּוֹסִים,¹¹⁴⁶ כִּי הִיָּתָה סִבָּה מֵעַם יְקוֹק לְמַעַן הָקִים אֶת דְּבָרֹו אֲשֶׁר דִּבֶּר יְקוֹק בְּיַד אַחִיָּה הַשִּׁילֹנִי אֶל יְרַבְעָם בֶּן נְבַט (הסיבה שרחבעם לא שמע בקול העם, למרות שזה היה הדבר הנכון לעשות היא) כיוון שה' גרם לכך שרחבעם יסרב לשמוע לבקשת העם, כדי שעל ידי כך תתקיים נבואתו של אחיה השילוני על ירבעם בן נבט שהוא עתיד למלוך. הנביא אומר שלא היה כל היגיון בכך שרחבעם לא שמע בקול היועצים הזקנים, אלא שהסיבה שלא שמע להם ועל ידי כך איבד את המלוכה היא שהקב"ה גרם לכך שלא ישמע להם כדי שעל ידי כך תתקיים נבואת אחיה שירבעם ימלוך¹¹⁴⁷: (טז) וַיֵּרָא כָּל יִשְׂרָאֵל כִּי לֹא שָׁמַע הַמֶּלֶךְ אֶלְיָהֶם עִם יִשְׂרָאֵל רָאָה שֶׁרַחֲבֵעַם לֹא שָׁמַע לְבַקְשָׁתָם לְהַקְלֵם מֵעֲלֵיהֶם אֶת עוֹל הַמִּיּוֹסִים,¹¹⁴⁸ וַיֵּשְׁבוּ הָעַם אֶת הַמֶּלֶךְ דִּבֶּר הָעַם עִנָּה לְרַחֲבֵעַם אַחֲרֵי שֶׁשָּׁמְעוּ מִמֶּנּוּ שֶׁלֹּא יִקַּל מֵעֲלֵיהֶם אֶת עוֹל הַמִּיּוֹסִים: לְאֹמֵר כֹּךְ אָמַר הָעַם בְּדַבְרֵי לְרַחֲבֵעַם:¹¹⁴⁹ מִה לָּנוּ חֵלֶק בְּדוֹד מִהוּ הַחֶלֶק שֶׁאֲנַחְנוּ מִקְבָּלִים בְּעוֹד אֲנִי עֲבָדִים לְזַרְעוֹ שֶׁל דוֹד, מִה יוֹצֵא לָנוּ מִכֶּךְ שֶׁאֲנַחְנוּ עֲבָדִים לְזַרְעוֹ שֶׁל דוֹד,¹¹⁵⁰ וְלֹא נִחְלָה בְּבֶן יִשִׁי וְגַם לֹא נוֹתְנִים לָנוּ נַחְלָה עַל כֵּךְ שֶׁאֲנַחְנוּ עוֹבְדִים אֶת זַרְעוֹ שֶׁל בֶּן יִשִׁי, אֶת זַרְעוֹ שֶׁל דוֹד. לֵאחֲרַי שֶׁרַחֲבֵעַם סִרַב לְהִיעָנוֹת לְדַרְיָשֶׁת הָעַם לְהַקְלֵם מֵעֲלֵיהֶם אֶת עוֹל הַמִּיּוֹסִים, אָמַר הָעַם שֶׁלֹּא יוֹצֵא לוֹ דָּבָר מִנֶּאֱמָנוֹתָ לְזַרְעֵי דוֹד,¹¹⁵¹ לְאַהֲלֵיךָ יִשְׂרָאֵל עִם יִשְׂרָאֵל! תַּחֲזוֹר הַבֵּיתָה וְאַל תִּמְלִיךְ אֶת רַחֲבֵעַם לְמֶלֶךְ,¹¹⁵² עֲתָה רְאֵה בֵּיתְךָ דָּוִד מֵעַכְשָׁיו, אֵינִי אֶתָּה (רחבעם) מִנְהִיג אֶת הָעַם, אֲלֵא מֵעַכְשָׁיו אֶתָּה אָדָם פְּשׁוּט שִׁיכּוֹל לְהִנְהִיג רַק אֶת בֵּיתוֹ וְלֹא אֶת הָעַם,¹¹⁵³ וַיֵּלֶךְ יִשְׂרָאֵל לְאַהֲלֵי עִם יִשְׂרָאֵל חָזַר לְעָרֵים שְׁלוֹ, כֹּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל הֵלֵךְ מִשְׁכָּם חֹזְרָה לְבֵיתוֹ¹¹⁵⁴: (יז) וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הַיֹּשְׁבִים בְּעָרֵי יְהוּדָה וַיִּמְלֹךְ עֲלֵיהֶם רַחֲבֵעַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שִׁישְׁבוּ בְּעָרֵי יְהוּדָה כִּן הַמְלִיכּוֹ עֲלֵיהֶם אֶת רַחֲבֵעַם לְמֶלֶךְ (למרות ששאר העם לא קיבל את רחבעם למלך עליהם)¹¹⁵⁵: (יח) וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ רַחֲבֵעַם אֶת אֲדָרְם אֲשֶׁר עַל הַמִּסַּח רַחֲבֵעַם שֶׁלַח אֶת אֲדוֹרָם (שם נוסף של אדונירם) שֶׁהִיָּה מִמוֹנָה עַל גְּבִיַּת הַמִּיּוֹסִים. מִטְרַת הַשְּׁלִיחוֹת הִיָּתָה שֶׁאֲדוֹרָם יַחֲזִיר אֶת יִשְׂרָאֵל תַּחַת מַלְכוּתוֹ שֶׁל רַחֲבֵעַם, עַל יְדֵי שִׁדְבַר אֲלֵיהֶם דְּבָרִים רַכִּים,¹¹⁵⁶ וַיִּרְגְּמוּ כָּל

¹¹⁴⁶ מצודות. מלבי"ם: סביר להניח שהעם התווכח עימו, ועדיין לא שמע רחבעם בקול העם.

¹¹⁴⁷ מצודות. מלבי"ם: למרות שכאשר ה' מנבא מישהו על פורענות למישהו, הנבואה יכולה להשתנות, אך במקרה זה הנבואה לא הייתה יכולה להשתנות היות ויחד עם הפורענות שהייתה בנבואה לשלמה, הייתה גם טובה לירבעם.

¹¹⁴⁸ תרגום.

¹¹⁴⁹ עפ"י הגר"א בפירושו לספר יהושע פרק א' פסוק א'.

¹¹⁵⁰ מצודות. רד"ק: הכוונה היא שאין לנו עוד חלק במלכותו של רחבעם. כמו כן הסביר שהסיבה שהעם הזכיר את דוד היא משום שדוד הוא שהיה תחילת המלוכה.

¹¹⁵¹ מצודות. מלבי"ם: מלך יכול למלוך משום אחת מהשניים: או שיש לעם תועלת ממנו או שהמלוכה עברה אצלו בשושלת לאורך הדורות כולם. העם כאן אומר שאף אחת מהסיבות מתקיימת ברחבעם. אין לעם תועלת בו בתור מלך והמלוכה לא עברה אצלו לאורך הדורות משום שיש היה הדיוט.

¹¹⁵² מצודות. מלבי"ם: הכוונה היא שבית המלוכה של דוד נבנתה על גבי האוהלים של שאר עם ישראל, ולכן אם הם יוציאו את האוהלים שלהם, תתפרק מלכות בית דוד.

¹¹⁵³ מצודות. רש"י: כוונת העם הייתה לומר לרחבעם שביתו של דוד, ביהמ"ק, יהיה שייך רק לבית דוד, ושאר העם לא יבואו לשם. רד"ק: הכוונה היא שהעם התגרה ברחבעם ואמר לו שיראה על איזה בית הוא בכלל יצליח למלוך.

¹¹⁵⁴ תרגום.

¹¹⁵⁵ רד"ק.

¹¹⁵⁶ מצודות. מלבי"ם: רחבעם שלח אותו כדי לגבות מס, ובכך שבר את הכלים, שהרי כולם שנאו אותו משום שהיה ממונה על המיסים עוד מתקופת מלכותו של שלמה, ועיקר טענות העם היו נגדו.

יִשְׂרָאֵל בּוֹ אָבָן אַנְשִׁים מִיִּשְׂרָאֵל רָגְמוּ אֶת אֲדוֹרָם בְּאֲבָנִים,¹¹⁵⁷ וַיָּמָת אֲדוֹרָם מֵת מֵהָאֲבָנִים שְׁבַעם נֶרְגַם,¹¹⁵⁸ וְהַמֶּלֶךְ רָחֲבֵעַם הִתְאַמֵּץ לְעֹלוֹת בְּמִרְכָּבָה לָנוֹס יְרוּשָׁלַם רַחֲבֵעַם הִתְאַמֵּץ לְעֹלוֹת עַל מִרְכַּבְתּוֹ כְּדִי לְבָרוּחַ אֶל יְרוּשָׁלַם. לְאַחַר שֶׁרָאָה שֶׁהֵעֵם הֵרַג אֶת אֲדוֹרָם, הִבִּין רַחֲבֵעַם אֶת הַרְצִינּוֹת שֶׁל הַמֶּרֶד וּלְכֵן הִתְאַמֵּץ מְאֹד לְבָרוּחַ מֵהַמְּקוֹם¹¹⁵⁹: (יט) וַיִּפְשְׁעוּ יִשְׂרָאֵל בְּבֵית דָּוִד עַד הַיּוֹם הַזֶּה יִשְׂרָאֵל מֵרָדוֹ בְּבֵית דָּוִד, מֵרַד שֶׁהִתְקִיִם לְפָחוֹת עַד לְיוֹם כְּתִיבֵת סֵפֶר מַלְכִים¹¹⁶⁰: (כ) וַיְהִי כְּשָׁמַע כָּל יִשְׂרָאֵל כִּי שָׁב יִרְבֵּעַם כַּאֲשֶׁר נֹדַע לְכָל עַם יִשְׂרָאֵל שִׁירְבַעַם חָזַר מִמִּצְרַיִם (עַד עַכְשָׁיו רַק הַזְּקֵנִים יָדְעוּ שֶׁחָזַר מִמִּצְרַיִם),¹¹⁶¹ וַיִּשְׁלְחוּ וַיִּקְרְאוּ אֹתוֹ אֶל הָעֵדָה (לְאַחַר שֶׁנֹּדַע לְכָל הָעָם שִׁירְבַעַם חָזַר מִמִּצְרַיִם) שֶׁלְחוּ לְקִרְוֵא לִירְבַעַם שִׁתְּיַצֵּב לִפְנֵי אֲסִיפַת הָעָם,¹¹⁶² וַיִּמְלִיכוּ אֹתוֹ עַל כָּל יִשְׂרָאֵל וְהַמְּלִיכוֹ אֶת יִרְבַעַם לְמֶלֶךְ עַל כָּל יִשְׂרָאֵל,¹¹⁶³ לֹא הָיָה אַחֲרֵי בֵית דָּוִד זֹלָתִי שָׁבַט יְהוּדָה לְבָדוֹ חוּץ מִשְׁבַּט יְהוּדָה שֶׁהָיָה לְבָדוֹ נֶאֱמַן לְבֵית דָּוִד, לֹא הָיוּ אַנְשִׁים נֹסְפִים שֶׁהָיוּ נֶאֱמָנִים לְבֵית דָּוִד (כְּמוֹבֵן שֶׁגַם שְׁבַטֵי בְנֵימִין וְהַלְוִיִּים שִׁגְרוּ בְּתַחוּם נַחְלוֹת שְׁבַטֵי יְהוּדָה וּבְנֵימִין הָיוּ נֶאֱמָנִים לְרַחֲבֵעַם)¹¹⁶⁴: (כא) וַיָּבֵא רַחֲבֵעַם יְרוּשָׁלַם רַחֲבֵעַם הִגִּיעַ אֶל יְרוּשָׁלַם (לְאַחַר שֶׁבָרַח מִשְׁכָּם),¹¹⁶⁵ וַיִּקְהַל אֶת כָּל בֵּית יְהוּדָה וְאֶת שְׁבַט בְּנֵימִין רַחֲבֵעַם אֶסַף אֶת כָּל שְׁבַטֵי יְהוּדָה וּבְנֵימִין,¹¹⁶⁶ מֵאַה וְשִׁמְשֹׁן אֶלְף בַּחֹר עָשָׂה מִלְחָמָה בְּסֶךְ הַכֹּל קִיבֵץ רַחֲבֵעַם מֵאַה שְׁמוֹנִים אֶלְף (180,000) חַיִּילִים,¹¹⁶⁷ לְהִלָּחֵם עִם בֵּית יִשְׂרָאֵל (רַחֲבֵעַם אֶסַף אֶת מֵאַה וְשְׁמוֹנִים אֶלְף חַיִּילִים) כְּדִי לְהִלָּחֵם נֶגַד יִשְׂרָאֵל,¹¹⁶⁸ לְהָשִׁיב אֶת הַמְּלוּכָה לְרַחֲבֵעַם בֶּן שְׁלֹמֹה מִטַּרְתַּת הַמְּלַחְמָה נֶגַד יִשְׂרָאֵל הֵייתָה כְּדִי לְהַחְזִיר אֶת הַמְּלוּכָה לְרַחֲבֵעַם בֶּן שְׁלֹמֹה¹¹⁶⁹: (כב) וַיְהִי דְבַר הָאֱלֹהִים אֶל שְׁמַעְיָה אִישׁ הָאֱלֹהִים דְּבַר נְבוּאָה הָיָה אֵל שְׁמַעְיָה הַנְּבִיא, ה' אָמַר לְשַׁמְעִיָה הַנְּבִיא דְּבַרֵי נְבוּאָה,¹¹⁷⁰ לֵאמֹר כֹּךְ אָמַר ה' לְשַׁמְעִיָה בְּדְבָרֵי הַנְּבוּאָה¹¹⁷¹: (כג) אָמַר תֹּאמְרוּ אֶת דְּבָרֵי הַנְּבוּאָה (שִׁיבוּאוֹ בְּהַמְשָׁךְ) אֶל הַגּוֹרְמִים הַבְּאִים הַבְּאִים: (1) אֶל רַחֲבֵעַם בֶּן שְׁלֹמֹה מֶלֶךְ יְהוּדָה (2) וְאֶל כָּל בֵּית יְהוּדָה (3) וּבְנֵימִין (4) וַיִּתֵּר הָעָם לְאֹמֶר (וּכֵן תֹּאמְרוּ) לְאַנְשִׁים מִשְׁבַּטִּים אַחֲרָיִם שֶׁהִתְגּוֹרְרוּ בְּנַחֲלַת שְׁבַטֵי יְהוּדָה וּבְנֵימִין¹¹⁷²: (כד) כֹּה אָמַר יְקֹנֶךְ כֹּךְ אָמַר ה' בְּדְבָרֵי הַנְּבוּאָה: לֹא תַעֲלוּ אֶל תַּעֲלוּ אֶל תַּעֲלוּ לְהִלָּחֵם נֶגַד

1157 רד"ק.

1158 תרגום.

1159 רד"ק.

1160 מצודות. מלבי"ם: לאחר שרחבעם שלח את אדורם לגבות מהם מיסים, ההחלטה למרוד בבית דוד הייתה מוחלטת, ולכן היה צריך למנות מלך עליהם. עד עתה היה מצב ביניים שבו עוד לא מרדו לגמרי בבית דוד ולכן לא מינו עליהם מלך ורק לאחר שליחת אדורם היה צורך במינוי מלך על מנת לקבע את הקרע בממלכה.

1161 מצודות.

1162 תרגום. רד"ק: ייתכן שכינוס זה היה בשכם או שלא נודע מקום הכינוס. מלבי"ם: עד עתה קראו לירבעם רק חלק מאוהביו ועתה קראו לו כל ישראל.

1163 תרגום.

1164 מצודות.

1165 תרגום.

1166 תרגום.

1167 תרגום.

1168 תרגום.

1169 תרגום.

1170 תרגום.

1171 עפ"י הגר"א בפירושו לספר יהושע פרק א' פסוק א'.

1172 מצודות. רלב"ג כתב אפשרות נוספת, שהכוונה היא לשבט שמעון שגם נכלל בנחלת שבט יהודה. לכאורה קשה על דבריו, שכן יוצא לשיטתו שירבעם מלך רק על עשרה שבטים.

ממלכת ישראל בעריהם,¹¹⁷³ וְלֹא תִלְחַמוּן עִם אֲחֵיכֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֵל תִּלְחַמוּ עִם הָאֲחִים שְׁלַכְם שְׁמַבְנֵי
ישראל על ידי שתזמינו אותם להילחם בכם בעריכם. הנביא מזהיר את ממלכת יהודה לא להילחם בשום
מקום נגד ממלכת ישראל,¹¹⁷⁴ שׁוּבוּ אִישׁ לְבֵיתוֹ אֲנִי מִצְוָה שְׁכַל אֶחָד מֵהַחַיִּילִים יִחְזֹר לְבֵיתוֹ,¹¹⁷⁵ כִּי מֵאֵתִי
נְהִיָּה הַדְּבָר הַזֶּה (אני מצווה שלא תילחמו נגד ממלכת ישראל) כיוון שדבר זה בא ממני. ה' אסר על רחבעם
לצאת ולהילחם בירבעם משום שקריעת הממלכה הייתה גזירה שלו (של ה') ואסור לרחבעם לנסות למנוע
את פיצול הממלכה על ידי מלחמה,¹¹⁷⁶ וַיִּשְׁמְעוּ אֶת דְּבַר יְקֹנָן חַיִּילֵי יְהוּדָה שָׁמְעוּ לְצִוּוֵי ה',¹¹⁷⁷ וַיָּשֻׁבוּ
לְלֶכֶת כַּדְּבָר יְקֹנָן חַיִּילֵי יְהוּדָה שָׁבוּ לְבֵיתָם וְלֹא יָצְאוּ לְמִלְחָמָה, כְּמוֹ שְׁצִוָּה אוֹתָם ה',¹¹⁷⁸ (כֹּה) וַיָּבֶן
יְרָבְעָם אֶת שְׁכָם בְּהַר אֶפְרַיִם יִרְבַּעַם חִזַּק אֶת הָעִיר שְׁכָם וּבִיָּצַר אוֹתָהּ (שהרי העיר שכם הייתה בנויה כבר
כפי שראינו בפסוק א'),¹¹⁷⁹ וַיָּשָׁב בָּהּ יִרְבְּעָם הַתִּישָׁב בְּעִיר שְׁכָם וְהַפֶּךְ אֶת שְׁכָם לְהִיּוֹת עִיר הַבִּירָה שְׁלוֹ,¹¹⁸⁰
וַיֵּצֵא מִשָּׁם וַיָּבֶן אֶת פְּנוּאֵל יִרְבְּעָם יָצָא מִשְׁכָּם וְחִזַּק וּבִיָּצַר גַּם אֶת הָעִיר פְּנוּאֵל. הַסִּיבָה שִׁירְבַּעַם חִזַּק אֶת
הָעָרִים שְׁכָם וּפְנוּאֵל הֵיא מִשׁוּם שְׁחִשָּׁשׁ שְׁמָא רַחְבַּעַם יִתְקִיף אוֹתוֹ¹¹⁸¹: (כֹּה) וַיֹּאמֶר יְרָבְעָם בְּלָבוֹ יִרְבַּעַם
אָמַר בְּלִבּוֹ: עֵתָּה תָּשׁוּב הַמְּמַלְכָּה לְבֵית דָּוִד יֵשׁ סִכְנָה שְׁבַעֲוֹד זָמַן מֵהָ יָשׁוּב עִם יִשְׂרָאֵל כּוֹלוֹ לְהִיּוֹת תַּחַת
מַלְכוּת בֵּית דָּוִד. יִרְבַּעַם חִשָּׁשׁ שְׁמָא לְאַחַר שֶׁתַּעֲבֹר תְּקוּפַת זָמַן בַּהּ הֵייתָה מַמְלַכַת יִשְׂרָאֵל קְרוּעָה מִמַּמְלַכַת
יְהוּדָה, יִרְצָה עִם יִשְׂרָאֵל לְהִתְאַחַד חֹזְרָה תַּחַת מַמְלַכַת יְהוּדָה, וּבְפִסּוֹק הַבֵּא מִסְבִּיר הַנְּבִיא מְדוּעַ חִשָּׁשׁ יִרְבַּעַם
מִכֶּךָ¹¹⁸²: (כֹּה) אִם יַעֲלֶה הָעָם הַזֶּה לַעֲשׂוֹת זְבָחִים בְּבֵית יְקֹנָן בִּירוּשָׁלַם (הַנְּבִיא מִסְבִּיר עֵתָּה אֶת חִשָּׁשׁוֹ
שֶׁל יִרְבַּעַם) כֹּאשֶׁר יַעֲלֶה עִם יִשְׂרָאֵל לְהַקְרִיב קֶרְבָּנוֹת בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁבִירוּשָׁלַם,¹¹⁸³ וְשָׁב לֵב הָעָם הַזֶּה אֶל
אֲדֹנָיָהֶם אֶל רַחְבַּעַם מֶלֶךְ יְהוּדָה הָעָם יִחְזֹר לְאַהֲבֹב אֶת רַחְבַּעַם מֶלֶךְ יְהוּדָה. רַק לְמֶלֶךְ יְהוּדָה הֵיָה מוֹתֵר
לְשַׁבֵּת בְּעִזְרָה, וּיִרְבַּעַם חִשָּׁשׁ שְׁכָאשֶׁר עִם יִשְׂרָאֵל יַעֲלֶה לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ וּיִרְאֶה שֶׁרַק לְרַחְבַּעַם מוֹתֵר לְשַׁבֵּת שֵׁם
(וּלְיִרְבַּעַם אִסוּר הַדְּבָר), הֵם יִחְזֹרוּ לְאַהֲבֹב אֶת רַחְבַּעַם וּיִרְצוּ שֶׁהוּא יִחְזֹר וּיִמְלֹךְ עֲלֵיהֶם,¹¹⁸⁴ וַהֲרַגְנִי וְאִזּוּ
יִהְרֹגוּ אוֹתִי כְּדִי לְדַכֵּא אֶת הַמֶּרֶד בְּרַחְבַּעַם,¹¹⁸⁵ וְשָׁבוּ אֶל רַחְבַּעַם מֶלֶךְ יְהוּדָה וְהָעָם יִחְזֹר אֶל רַחְבַּעַם
וּיִקְבַּל אֶת מַלְכוּתוֹ¹¹⁸⁶: (כֹּה) וַיִּוְעֵץ הַמֶּלֶךְ יִרְבַּעַם הַתִּיעֵץ עִם יוֹעֲצָיו,¹¹⁸⁷ וַיַּעַשׂ שְׁנֵי עֲגָלֵי זָהָב יִרְבַּעַם עָשָׂה

¹¹⁷³ מלבי"ם.

¹¹⁷⁴ מלבי"ם.

¹¹⁷⁵ תרגום.

¹¹⁷⁶ מצודות. רלב"ג: מי שחולק על כוונת ה' לא יצליח בדרכו.

¹¹⁷⁷ תרגום.

¹¹⁷⁸ תרגום.

¹¹⁷⁹ מצודות. רד"ק מסביר שגם לא ניתן לומר שהעיר שכם חרבה לאחר תקופת אבימלך, משום שלא ייתכן שהשאירו את העיר שכם חרבה למשך תקופה של מעל מאתיים שנה.

¹¹⁸⁰ רד"ק ועיין בפירושו לפרק יד' פסוק יז' שם מוכח שאביה בנו של ירבעם היה חולה בתרצה, וכתב שייתכן שעד אז העביר ירבעם את עיר הבירה שלו לתרצה או שפשוט אביה נהיה חולה בעיר תרצה.

¹¹⁸¹ רד"ק. מלבי"ם: ירבעם כלל לא חשש שיתקיפו אותו ולכן בנה רק שתי ערים.

¹¹⁸² מצודות.

¹¹⁸³ מצודות.

¹¹⁸⁴ מצודות. רד"ק כתב שגם ללא עניין הכבוד הרב שיהיה לרחבעם בכך שהוא יוכל לשבת בעזרה, ירבעם חשש שמא כאשר העם יעלה לירושלים, רחבעם יצליח לשכנע אותם לחזור אליו. רלב"ג: עם ישראל יחזור לרצות את רחבעם למלך משום שהם יראו את כל העושר שהוריש לו שלמה.

¹¹⁸⁵ תרגום.

¹¹⁸⁶ מצודות.

¹¹⁸⁷ מצודות.

שני עגלי זהב כדי שעם ישראל יעבוד אותם במקום לעלות לבית המקדש,¹¹⁸⁸ וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים ירבעם אמר אל ישראל: **רַב לָכֶם מַעֲלֹת יְרוּשָׁלַם** יש מרחק גדול מהערים בהם אתם גרים ועד לירושלים ולכן קשה לעלות עד לבית המקדש,¹¹⁸⁹ הִנֵּה אֱלֹהֵיךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֶעֱלִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם הִי יָכוֹל לְהַשְׁרוֹת אֶת שְׂכִינָתוֹ גַּם עַל שְׁנֵי עַגְלֵי הַזֶּהָב וְאִין צוּרֶךָ לְעֹלֹת לְבַיִת הַמִּקְדָּשׁ דּוּקָא¹¹⁹⁰: (כט) וַיִּשָּׂם אֶת הָאֶחָד בְּבַיִת אֵל וְאֶת הָאֶחָד נָתַן בְּדָן ירבעם הניח עגל אחד בבית אל שהיה במרכז הארץ, ואת העגל השני הניח בדן, שהייתה בצפון הארץ¹¹⁹¹: (ל) וַיְהִי הַדְּבָר הַזֶּה לְחֻטְאָת הָעֲגָלִים גִּרְמוֹ לְחֻטְא עֲבוּדָה זָרָה בְּיִשְׂרָאֵל. בהתחלה לא הייתה כוונתו של ירבעם להחטיא את עם ישראל בחטא של עבודה זרה, אלא רק למנוע את חזרת המלכות לבית דוד, אולם בסופו של דבר עם ישראל עבד את העגלים עבודה זרה,¹¹⁹² וַיֵּלְכוּ הָעָם לִפְנֵי הָאֶחָד עַד דָּן הָעַם הֵלַךְ עַד דָּן לְהַשְׁתַּחֲוֹת לְעַגְלֵי הַזֶּהָב שֶׁהוּצַב שָׁם, לְמִרְוֹת שֶׁהָיָה רְחוֹק יוֹתֵר מֵהָעֲגָל בְּבַיִת אֵל, מְרֹב אֲדִיקוֹתֶם בְּעֲבוּדָה זָרָה¹¹⁹³: (לא) וַיַּעַשׂ אֶת בַּיִת בְּמֹזֵת ירבעם בנה בית דן כדי להעמיד בו את המזבחות שבנה,¹¹⁹⁴ וַיַּעַשׂ כְּהֵנִים מְקִיצוֹת הָעָם אֲשֶׁר לֹא הָיוּ מִבְּנֵי לְוִי ירבעם מינה כהנים מכל האנשים שרצו להיות כהנים ולא דווקא משבט לוי¹¹⁹⁵: (לב) וַיַּעַשׂ יִרְבְּעָם חָג בַּחֲדָשׁ הַשְּׁמִינִי בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֲדָשׁ ירבעם קבע חג ביום ט"ו לחודש השמיני, לחודש חשוון,¹¹⁹⁶ כָּחַג אֲשֶׁר בִּיהוּדָה החג שקבע ירבעם

¹¹⁸⁸ **רד"ק** והסביר שירבעם אמר לעם ישראל שחלוקת הממלכה הייתה ברצון ה', ואם כן הדבר מראה שה' מאס גם בבית המקדש שבנו דוד וצאצאיו. הסיבה שירבעם בנה עגלים היא כשם שאהרון בנה עגל לכאורה כדי להחליף את משה, כך ירבעם בנה עגלים כדי להחליף את בית המקדש וזוהי הסיבה שירבעם השתמש בלשון דומה ללשוננו של אהרון בחטא העגל. הסיבה שירבעם עשה שני עגלים היא כדי שעם ישראל לא יצטרך לטרוח לעלות למקום אחד, וכך היה יכול ירבעם לפזר את העגלים בשני מקומות ובכך להקל על עם ישראל. **מצודות**: הסיבה שכתוב כאן את אותה הלשון כמו שאמר אהרון בחטא העגל היא לומר שירבעם הצליח לפתות את עם ישראל כשם שעם ישראל פותה לעבוד את העגל בחטא העגל. מחלוקתו עם הרד"ק היא האם ירבעם הוא שהשתמש באותו הלשון שאמר אהרון, או שהנביא משתמש באותו הלשון. **מלבי"ם**: הסיבה שירבעם לא בנה בניין דומה לבית המקדש היא משום שלא היה יכול לבנות בניין כזה מפואר וכן בגלל שבבית המקדש שביהודה היה ידוע ששכינתו של ה' ירדה לשם.

¹¹⁸⁹ **מצודות**. **רד"ק**: הכוונה היא שאמר להם שהם לא צריכים יותר לעלות לירושלים, בלי קשר לעניין המרחק. לכאורה דבריו מסתדרים יותר עם המסופר בהמשך שהעם עבד את העגל שבדן מכיוון שהוא רצה ללכת מרחק גדול, אולם בפירוש המילים כאן נראה שפירושו של בעל המצודות פשוט יותר. כמו"כ כתב רד"ק בשם חז"ל שירבעם הושיב שומרים שמנעו מבני ישראל מלעלות לירושלים. ולגבי הכתוב המציין את עליית בני ישראל עד לדן כתב מצודות שיש בדברי הנביא אירוניה שבהתחלה ירבעם אמר לעם שלא צריך לעלות לירושלים מכיוון שהמרחק לשם גדול ולבסוף הרחיק העם עד לדן שהיה מקום רחוק יותר (לרובו) כדי לעבוד את העגל.

¹¹⁹⁰ **מצודות**. **רלב"ג**: למרות שכונות ירבעם לא הייתה לשם עבודה זרה, עדיין היה בכך חטא עצום. **מלבי"ם**: בהתחלה לא חשב ירבעם למנות כהנים, אלא רצה לפטור את העם לגמרי מהבאת קרבנות. כמו"כ הסביר שאת יראי ה' חשב לשכנע על ידי שיאמר להם שכמו שבבית המקדש השכינה קורה על הכרובים שהם פני אדם במרכבה, והכרובים מורים על החכמה, כך כאן השכינה תשרה על דמויות השור במרכבה, שהם ההצלחת ויריביו התבואות. כמו"כ הסביר שעניין העגלים והחג שקבע הם כנגד חגים ועגלים מצריים.

¹¹⁹¹ **רד"ק**: הסיבה שירבעם בחר דווקא בבית אל כדי להניח את העגל היא משום ששם אמר יעקב שזהו שער השמים. בדן הניח את העגל משום שגבול ישראל.

¹¹⁹² **מצודות**.

¹¹⁹³ **רד"ק**.

¹¹⁹⁴ **מצודות**. **רלב"ג**: יש כאן ניגודיות לבית המקדש, שם היה רק מזבח אחד.

¹¹⁹⁵ **מצודות**. **רד"ק**: מקצות העם היינו משתי הקצוות של העם, מהחשובים שבהם ומהפחותים שבהם. כמו"כ הסביר שירבעם מעצמו היה לוקח כהנים משבט לוי, אלא שהם לא רצו לעבוד עבודה זרה. לכן גירש ירבעם את הלויים מארצו והם הלכו כולם לגור בממלכת יהודה. לגבי מדרש חז"ל האם הלויים בכלל עבדו ע"ז, כתב רד"ק שתי אפשרויות: או שהכוונה היא לעולם, או שהכוונה היא עד שמלכי יהודה חטאו בעצמם בעבודה זרה. **רלב"ג**: על ידי מינוי כהנים שלא משבט לוי, משך ירבעם את העם אחריו, היות ופטר אותם מהמעשרות ושאר מתנות כהונה.

¹¹⁹⁶ **רש"י** וכתב שירבעם דרש שחג האסיף הוא בעצם חודש חשוון ולדבריו יש לומר שחג זה היה במקום חג סוכות, וכך משמע גם מפירוש מצודות שנביא בהמשך. **רד"ק**: הסתפק וכתב שתי אפשרויות. או שירבעם קבע

היה דומה לחג הסוכות שחגגו בממלכת יהודה (כפי שמפרט הנביא בהמשך הפסוק),¹¹⁹⁷ וַיַּעַל עַל הַמִּזְבֵּחַ בֶּן עֲשָׂה בְּבֵית אֵל לְזִבְחַ לְעֹגְלִים אֲשֶׁר עָשָׂה כְּמוֹ שֶׁבְּמַמְלַכַת יְהוּדָה הִקְרִיבוּ קִרְבָּנוֹת עוֹלָה בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ בְּחַג הַסּוּכוֹת, כִּךְ הִקְרִיב יִרְבַּעַם קִרְבָּנוֹת לְעֹגְלִים שֶׁעָשָׂה בְּחַג שֶׁהִמְצִיא בְּחֹדֶשׁ חֲשׁוּן,¹¹⁹⁸ וְהֶעֱמִיד בְּבֵית אֵל אֶת כְּהֲנֵי הַבְּמֹת אֲשֶׁר עָשָׂה יִרְבַּעַם הֶעֱמִיד בְּבֵית אֵל אֶת הַכַּהֲנִים שְׁמִינָה (עֲלִיהֶם מְסוּפָר בַּפְּסוּק לֵאמֹר)¹¹⁹⁹:
 (ג) וַיַּעַל עַל הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר עָשָׂה בְּבֵית אֵל יִרְבַּעַם הִקְרִיב קִרְבָּנוֹת עוֹלָה עַל הַמִּזְבֵּחַ שֶׁבָּנָה בְּבֵית אֵל,¹²⁰⁰ בְּחֹדֶשׁ עֶשֶׂר יוֹם בְּחֹדֶשׁ הַשְּׁמִינִי (יִרְבַּעַם הִקְרִיב קִרְבָּנוֹת עוֹלָה בְּבֵית אֵל) בְּיוֹם ט"ו לְחֹדֶשׁ חֲשׁוּן, בְּחֹדֶשׁ אֲשֶׁר בָּדָא מְלִיכּוֹ (יִרְבַּעַם הִקְרִיב קִרְבָּנוֹת עוֹלָה בְּבֵית אֵל) בְּחֹדֶשׁ שִׁירְבַעַם הִמְצִיא בּוֹ חֵג,¹²⁰¹ וַיַּעַשׂ חֵג לְבָנָי יִשְׂרָאֵל יִרְבַּעַם עָשָׂה בְּיוֹם זֶה (ט"ו חֲשׁוּן) חֵג לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל,¹²⁰² וַיַּעַל עַל הַמִּזְבֵּחַ לְהִקְטִיר יִרְבַּעַם עֲצָמוֹ הִקְטִיר אֶת הַקְּטוֹרֶת עַל גְּבֵי הַמִּזְבֵּחַ (וְאֵילוֹ אֶת שָׂאֵר עֲבוּדוֹת הַקְּרָבָן עָשׂוּ הַכַּהֲנִים שְׁמִינָה)¹²⁰³. הַסִּיבָה שִׁירְבַעַם רָצָה לְהִקְטִיר אֶת הַקְּטוֹרֶת הַיָּא מְשׁוּם שֶׁרָצָה לְהִדְמוֹת בְּכַךְ לְכַחַן הַגְּדוֹל בְּקֹדֶשׁ הַקְּדָשִׁים בְּיוֹם הַכִּיפּוּרִים¹²⁰⁴:

מַלְכִים א פֶּרֶק יג

(א) וְהִנֵּה אִישׁ אֶלְהִים בָּא מִיְהוּדָה בְּדַבֵּר יִקְנֹק אֶל בֵּית אֵל בְּעוֹד יִרְבַּעַם עוֹמֵד עַל הַמִּזְבֵּחַ לְהִקְטִיר) הִיָּה נְבִיא מִיְהוּדָה שָׁבָא בְּשִׁלְיָחוֹתוֹ שֶׁל ה' לְבֵית אֵל,¹²⁰⁵ וַיִּרְבַּעַם עֹמֵד עַל הַמִּזְבֵּחַ לְהִקְטִיר (בְּשַׁעֲה שֶׁהִנְבִּיא הִגִּיעַ בְּשִׁלְיָחוֹתוֹ שֶׁל ה' לְמִזְבֵּחַ שֶׁבְּבֵית אֵל) יִרְבַּעַם עֹמֵד עַל הַמִּזְבֵּחַ וְהִקְטִיר אֶת הַקְּטוֹרֶת¹²⁰⁶: (ב) וַיִּקְרָא עַל הַמִּזְבֵּחַ בְּדַבֵּר יִקְנֹק הִנְבִּיא הַתְּנַבָּא עַל הַמִּזְבֵּחַ בְּדַבֵּר הַנְּבוּאָה שֶׁקִּיבֵל מֵה',¹²⁰⁷ וַיֹּאמֶר כִּךְ אָמַר הִנְבִּיא בְּדַבְרֵי נְבוּאָתוֹ: מִזְבֵּחַ מִזְבֵּחַ (הִנְבִּיא אָמַר בְּדַבְרֵי נְבוּאָתוֹ): מִזְבֵּחַ מִזְבֵּחַ! (קִרְיָאָה אֵל הַמִּזְבֵּחַ), הִנְבִּיא כֹּאִילוֹ קִרָּא אֵל הַמִּזְבֵּחַ כְּדִי לֹמַר לוֹ אֶת דְּבַרֵי הַנְּבוּאָה,¹²⁰⁸ כִּזֶּה אָמַר יִקְנֹק כִּךְ אָמַר ה': הִנֵּה בֶן נוֹלָד לְבֵית דָּוִד יֵאֱשִׁיחֵהוּ שְׁמוֹ בְּעֵתִיד יִיוֹלַד בֶּן מִצְאָצָאִי דוֹד שִׁיקְרָא בְּשֵׁם יֵאֱשִׁיחֵהוּ,¹²⁰⁹ וְזִבְחַ עֲלֵיָהּ אֶת כְּהֲנֵי הַבְּמֹת הַמִּקְטָרִים

שֶׁהַחֵג יִהְיֶה בְּחֹדֶשׁ הַשְּׁמִינִי כְּדִי לְהַרְחִיק אֶת הָעַם מִירוּשָׁלַיִם, אוֹ שֶׁקִּבַּע אֶת הַחֵג בְּחֹדֶשׁ הַשְּׁמִינִי כְּדִי שְׂאֵלָה שֶׁעָלוּ לִירוּשָׁלַיִם יוֹכְלוּ לְחַזֵּר לְתַחֲמוּמֵי מַמְלַכַת יִשְׂרָאֵל עַד לְטו' חֲשׁוּן וּלְחַגוֹג אֶת הַחֵג יַחַד עִם שָׂאֵר הָעַם. כְּמוֹ"כ כָּתַב בְּפִירוּשׁוֹ לְפִסְוֹק לֵג' שֶׁכְּנִרָאָה שִׁירְבַעַם קִבַּע חֲגִים נוֹסָפִים וְזִמְנִים שׁוֹנִים לְשִׁבְתוֹת הַשָּׁנָה.

¹¹⁹⁷ **מַצּוּדוֹת.**

¹¹⁹⁸ **רד"ק.** מִפִּירוּשׁ **מַצּוּדוֹת** מִשְׁמַע שִׁירְבַעַם עָשָׂה אֶת הַחֵג בְּדָן (כִּיוּן שֶׁשֵׁם עֵלוֹ כֵּל יִשְׂרָאֵל) וְלֹאֲחֵר מִן "כֵּן עָשָׂה", יִרְבַּעַם עָשָׂה אֶת הַחֵג גַּם בְּבֵית אֵל כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה בְּדָן. **מַלְבִּי"ם:** יִרְבַּעַם קִבַּע אֶת שְׂכַל הָעֲבוּדָה תַּתְּנַקֵּז לְבֵית אֵל כְּדִי שֶׁהָעֲבוּדָה תִּהְיֶה רַק בְּמִקּוֹם אֶחָד, כִּשֶׁם שֶׁבְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ כֵּל עֲבוּדַת ה' הִיא רַק בְּמִקּוֹם אֶחָד.

¹¹⁹⁹ **מַצּוּדוֹת.**

¹²⁰⁰ **מַצּוּדוֹת** וְכָתַב שֶׁהָעֲלָאת הַקִּרְבָּנוֹת הָעוֹלָה בְּבֵית אֵל הִיָּה כְּמוֹ הָעֲלָאת הַקִּרְבָּנוֹת הָעוֹלָה בְּדָן.

¹²⁰¹ **מַצּוּדוֹת.** **רש"י:** "בְּדָא" מִלְשׁוֹן כִּזְב. **רד"ק:** "בְּדָא" הֵינּוּ הוֹצִיא מִלִּיבּוֹ.

¹²⁰² **תְּרַגּוּם.**

¹²⁰³ **מַצּוּדוֹת.**

¹²⁰⁴ **מַלְבִּי"ם.**

¹²⁰⁵ **מַצּוּדוֹת.** **רש"י:** נְבִיא זֶה הוּא עִידוֹ. **מַלְבִּי"ם:** הַהִשְׁגָּחָה סוֹבְבָה שֶׁהִנְבִּיא יִגִּיעַ בְּדִיוֹק בְּזִמְנָן שִׁירְבַעַם הִקְטִיר עַל גְּבֵי הַמִּזְבֵּחַ.

¹²⁰⁶ **תְּרַגּוּם.**

¹²⁰⁷ **תְּרַגּוּם.**

¹²⁰⁸ **מַצּוּדוֹת.** **רש"י:** הַכִּפְּלוֹת בְּמִילָה "מִזְבֵּחַ" – כִּנְגַד שְׁנֵי הַמִּזְבְּחוֹת שֶׁבָּנָה יִרְבַּעַם, הָאֶחָד בְּבֵית אֵל וְהָאֶחָד בְּדָן.

¹²⁰⁹ **מַצּוּדוֹת.** **רַלְב"ג:** הַסִּיבָה שֶׁהִנְבִּיאָה כְּתוּבָה בְּלִשׁוֹן הוּוּהָ הִיא מְשׁוּם שֶׁהִנְבִּיאִים רוֹאִים אֶת דְּבַרֵי הַנְּבוּאָה כֹּאִילוֹ הֵם מְתַקְיָיְמִים בַּהוּוּהָ.

עֲלִיךָ יֵאשִׁיחוּ יִקְרִיב עֲלֶיךָ (על המזבח) את הכהנים ששימשו אותך והקטירו עליך את הקטורת,¹²¹⁰ וְעֲצֻמוֹת אָדָם יִשְׂרְפוּ עֲלֶיךָ וְכֹן יִשְׂרְפוּ עֲלֶיךָ (על המזבח) עצמות של בני אדם שעבדו עבודה זרה במקום עצמות בעלי החיים שמקריבים עליך עכשיו¹²¹¹: (ג) וְנָתַן בַּיּוֹם הַהוּא מוֹפֵת בְּאוֹתוֹ יוֹם שֶׁאִמַר הַנְּבִיא אֶת דְּבָרֵי נְבוּאוֹתוֹ (שעתידים להקריב על גבי המזבח את עצמות עובדי העבודה הזרה), נָתַן הַנְּבִיא מוֹפֵת כְּדִי לְהִרְאוֹת שְׁדַבְרֵי הַנְּבוּאָה שֶׁלּוֹ יִתְקַיְּמוּ,¹²¹² לְאֹמֵר כֹּךְ אָמַר הַנְּבִיא בְּשַׁעַת שֶׁנָּתַן אֶת הַמוֹפֵת:¹²¹³ זֶה הַמוֹפֵת אֲשֶׁר דִּבֶּר יְקֹנֵק (הנביא אמר כך בשעה שנתן את המופת): זהו המופת שאמר ה'. הנביא אמר שעל ידי שהעם יראה שהמופת יתקיים, הם יידעו שה' באמת ניבא אותו ונבואה האומרת שבעתיד ישרפו על המזבח את עצמות עובדי העבודה הזרה,¹²¹⁴ הִנֵּה הַמְּזִבְחַת נִקְרָע וְנִשְׁפָּךְ הַדָּשָׁן אֲשֶׁר עָלָיו (המופת הוא): המזבח יתבקע מאליו לשניים, והדשן, שאריות הקרבנות השרופות שעל המזבח, יישפכו מעליו (מעל גבי המזבח)¹²¹⁵: (ד) וַיְהִי כְּשָׁמַע הַמֶּלֶךְ אֶת דְּבַר אִישׁ הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר קָרָא עַל הַמְּזִבְחַת בְּבֵית אֵל כַּאֲשֶׁר יִרְבַּעַם שָׁמַע אֶת דְּבַר הַנְּבִיא שֶׁאִמַר לְמִזְבֵּחַ בְּבֵית אֵל,¹²¹⁶ וַיִּשְׁלַח יְרַבְעָם אֶת יָדוֹ מֵעַל הַמְּזִבְחַת יִרְבַּעַם הוֹשִׁיט אֶת יָדוֹ מֵעַל הַמְּזִבְחַת (כדי להצביע לעבר הנביא ולצוות על הנוכחים שם שיתפסו אותו),¹²¹⁷ לְאֹמֵר כֹּךְ אָמַר כִּשְׁהוֹשִׁיט אֶת יָדוֹ לְבַר הַנְּבִיא: תִּפְשְׁהוּ (ירבעם אמר) תתפסו את הנביא! וְתִיבֹשׂ יָדוֹ אֲשֶׁר שָׁלַח עָלָיו הַיָּד שִׁירְבַּעַם הוֹשִׁיט נְהִייתָה מִשׁוֹתָקוֹת,¹²¹⁸ וְלֹא יָכֹל לְהִשְׁיבָה אֵלָיו יִרְבַּעַם לֹא הָיָה יָכוֹל לְהַחְזִיר אֶת הַיָּד לְמִצְבַּח הַרְגִיל, יָדוֹ נִשְׁאָרָה מוֹשֶׁטֶת בְּאוֹוִיר¹²¹⁹: (ה) וְהַמְּזִבְחַת נִקְרָע הַמְּזִבְחַת שֶׁבְּבֵית אֵל נִבְקַע לְשֵׁנַיִם,¹²²⁰ וַיִּשְׁפָּךְ הַדָּשָׁן מִן הַמְּזִבְחַת הַדָּשָׁן, שאריות הקרבנות שהיו על המזבח, נשפכו ממנו (מעל המזבח),¹²²¹ כְּמוֹפֵת אֲשֶׁר נָתַן אִישׁ הָאֱלֹהִים בְּדַבְּרֵי יְקֹנֵק (שאריות הדשן נשפכו מעל גבי המזבח) כמו המופת שנתן הנביא לירבעם על פי דבר ה'¹²²²: (ו) וַיַּעַן הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר אֵל אִישׁ הָאֱלֹהִים לְאַחַר שֶׁהַמוֹפֵת שֶׁל הַנְּבִיא הִתְקַיְּיַם, יִרְבַּעַם עָנָה וְאָמַר לְנְבִיא: חַל נָא אֶת פְּנֵי יְקֹנֵק אֱלֹהֶיךָ וְהִתְפַּלֵּל בְּעַדִּי (ירבעם אמר לנביא): בְּקֶשׁ מֵאֵת ה' וְהִתְפַּלֵּל עֲלַי, ¹²²³ וְתִשָּׁב יָדֵי אֱלֹהֵי (התפלל עלי) שהיד שלי תחזור אליי, הַיָּד שֶׁלִּי תִתְרַפָּא וְאוֹכַל לְהַחְזִירָה אֵלָיִי וְהָיָה לֹא תִהְיֶה מִשׁוֹתָקוֹת וְיִחַל אִישׁ הָאֱלֹהִים אֶת פְּנֵי יְקֹנֵק הַנְּבִיא בִּיקְשׁ מֵאֵת ה' לְבַטֵּל אֶת הַשִּׁיתוּק מִיָּדוֹ שֶׁל יִרְבַּעַם, הָיִיתָ

1210 תרגום.

1211 רד"ק וכתב פירוש נוסף בשם חז"ל שהכוונה היא שעתידים להקריב על גבי המזבח את עצמותיו של

ירבעם.

1212 מצודות.

1213 עפ"י הגר"א בפירושו לספר יהושע פרק א' פסוק א'.

1214 רש"י.

1215 תרגום. מלבי"ם: גם כאן כשיש נבואה עם מעשה שמצטרף אליו, לא ניתן לבטל את הנבואה.

1216 תרגום.

1217 מצודות.

1218 עפ"י רד"ק בפסוק ו'.

1219 תרגום.

1220 תרגום.

1221 תרגום.

1222 תרגום.

1223 מצודות.

1224 מצודות.

ופחד ממנו,¹²²⁵ וְתָשָׁב יַד הַמֶּלֶךְ אֵלָיו בעקבות תפילת הנביא, ירבעם היה יכול להחזיר את ידו אליו חזרה,¹²²⁶ וְתָהִי כְּבָרָא שְׁנָה ובכך חזרה ידו של ירבעם להיות כפי שהייתה בהתחלה לפני השיתוק¹²²⁷: (ז) וַיִּדְבֵר הַמֶּלֶךְ אֶל אִישׁ הָאֱלֹהִים ירבעם אמר לנביא: בָּאָה אֵתִי הַבַּיְתָה וְסַעְדָה הֵיכַנְס אֵתִי לְבֵיתִי וְתֹאכַל שֵׁם סְעוּדָה,¹²²⁸ וְאַתָּנָה לֵךְ מִתַּת וּבֵיתִי אֲתֹן לְךָ מִתְנָה¹²²⁹: (ח) וַיֹּאמֶר אִישׁ הָאֱלֹהִים אֶל הַמֶּלֶךְ הַנְּבִיא עֲנֵה לִירְבֻעַם: אִם תִּתֵּן לִי אֶת חֲצֵי בֵיתְךָ גַם אִם תִּיתֵן לִי מַחְצִית מִהַבֵּית שֶׁלְךָ בְּתוֹר מִתְנָה,¹²³⁰ לֹא אָבִיא עִמָּךְ (גם אם תיתן לי מחצית מהבית שלך) אינני יכול להיכנס איתך לביתך,¹²³¹ וְלֹא אֲכַל לֶחֶם וְלֹא אֲשַׁתָּה מִיָּם בַּמָּקוֹם הַזֶּה וְכֵן אֲנִי לֹא אוֹכַל סְעוּדָה וְלֹא אֲשַׁתָּה מִיָּם בַּמָּקוֹם הַזֶּה, בְּבֵית אֵל (גם אם תיתן לי מחצית מביתך)¹²³²: (ט) כִּי בֵן צִוָּה אֲתִי בְּדַבָּר יִקְוֶה (הסיבה שלא אוכל לחזור איתך לביתך, ושאינני יכול לאכול ולשתות בבית אל היא) מפני שכך ציווה אותי המלאך על פי ציווי של ה',¹²³³ לֹא אֲמַר כֵּךְ אֲמַר הַמֶּלֶךְ בְּשַׁעַת שְׁצִיּוּהָ אוֹתִי, הַמֶּלֶךְ צִיּוּהָ אוֹתִי אֶת שְׁלוֹשֶׁת הַדְּבָרִים הַבָּאִים: (1) לֹא תֹאכַל לֶחֶם אֵל תֹּאכַל לֶחֶם בְּבֵית אֵל,¹²³⁵ (2) וְלֹא תִשְׁתָּה מִיָּם וְאֵל תִּשְׁתָּה מִיָּם בְּבֵית אֵל,¹²³⁶ (3) וְלֹא תִשָּׁב בְּדֶרֶךְ אֲשֶׁר הִלַכְתָּ וְאֵל תַּחְזוֹר אֶל מְקוֹמְךָ בְּאוֹתָהּ דֶּרֶךְ אֲשֶׁר הִלַכְתָּ בְּבֵית אֵל¹²³⁷: (י) וַיֵּלֶךְ בְּדֶרֶךְ אַחֲרֵי הַנְּבִיא חֹזֵר לְבֵיתוֹ בְּדֶרֶךְ שׁוֹנֵה מִהַדְרֵךְ שְׁבָה הִגִּיעַ אֶל בֵּית אֵל,¹²³⁸ וְלֹא שָׁב בְּדֶרֶךְ אֲשֶׁר בָּא בָּהּ אֶל בֵּית אֵל הַנְּבִיא לֹא חֹזֵר אֶל בֵּיתוֹ בְּאוֹתָהּ דֶּרֶךְ שְׁבָה הִגִּיעַ אֶל בֵּית אֵל¹²³⁹: (יא) וְנְבִיא אַחֵד זָקֵן יָשָׁב בְּבֵית אֵל הִיָּה נְבִיא שֶׁקָרַז זָקֵן שֵׁשֶׁב בְּבֵית אֵל.¹²⁴⁰ מַדְבְּרֵי חֲזוֹ"ל נִרְאָה שֶׁהַכּוֹנֵה לְאַחַד מִנְּבִיאֵי הַבַּעַל,¹²⁴¹ וַיְבֹא בְּנוֹ שֶׁל נְבִיא הַשֶּׁקֶר בֹּא אֵלָיו (לְנְבִיא הַשֶּׁקֶר),¹²⁴² וַיִּסְפָּר לוֹ אֶת כָּל הַמַּעֲשֵׂה אֲשֶׁר עָשָׂה אִישׁ הָאֱלֹהִים הַיּוֹם בְּבֵית אֵל בְּנוֹ שֶׁל

¹²²⁵ רד"ק והדגיש את דבריו של ירבעם "אלהיך" ולא אלוהי, ומכאן שירבעם לא חזר בתשובה באמת. רלב"ג: הסיבה שירבעם עננה היא כדי שהוא יחזור בתשובה כשהוא יראה את כל המופתים. מלבי"ם: כדי שיוכיח שיכול לעשות דבר והיפוכו.

¹²²⁶ מצודות.

¹²²⁷ מצודות. רש"י: הכוונה שהיד הייתה כבראשונה, כלומר: שהוא לא חזר בתשובה ועדיין הקטיר עם ידו על המזבח בבית אל.

¹²²⁸ תרגום.

¹²²⁹ מצודות.

¹²³⁰ תרגום.

¹²³¹ תרגום. מלבי"ם: בתחילה חשב הנביא שירבעם נמצא בביתו שבשכם ולכן הלך מתחילה אל העיר שכם. לכן אמר לירבעם שהוא אינו עתיד לחזור באותה דרך שבה הגיע, כיוון שאינו צריך לעבור דרך שכם.

¹²³² תרגום.

¹²³³ מצודות. רד"ק כתב שהסיבה שאסר עליו לאכול ולשתות היא כדי שיידעו שנכנס רק להתרות בהם, שלולי זה, אסור להיכנס לעיר של ע"ז. הסיבה שאסר עליו לחזור באותה דרך היא כדי שלא יידעו את הדרך שבה יש ללכת אל בית אל. רלב"ג כתב שהסיבה היא כדי שיידעו שאין בהם כל תועלת, אפילו להאכיל את הנביא ולתת לו לשתות. לגבי הציווי שלא לחזור באותה דרך כתב הרלב"ג שהסיבה היא כדי להראות שבהליכתו לא הייתה כל תועלת, שהרי ישראל לא חזרו בתשובה.

¹²³⁴ עפ"י הגר"א בפירושו לספר יהושע פרק א' פסוק א'.

¹²³⁵ תרגום.

¹²³⁶ תרגום.

¹²³⁷ מצודות.

¹²³⁸ תרגום.

¹²³⁹ תרגום.

¹²⁴⁰ רש"י כמו"כ כתב שמקור מגוריו של נביא השקר היה העיר שומרון. רד"ק: חז"ל מזהים נביא זה עם אחד הנביאים הבאים: מיכה, אמציה הכהן בית אל, עידו הנביא, יונתן בן גרשם.

¹²⁴¹ תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף קד' עמוד א'.

¹²⁴² תרגום.

נביא השקר סיפר לו את כל המעשה שהיה עם הנביא בבית אל (המופתים שעשה),¹²⁴³ **אֵת הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דָּבַר אֵל הַמֶּלֶךְ** (וכן סיפר הבן לאביו את כל הדברים שאמר הנביא אל ירבעם,¹²⁴⁴ **וַיִּסְפְּרוּם לְאֲבִיהֶם** גם שאר בניו של נביא השקר סיפרו את הדברים לאביהם. בתחילה רק אחד הבנים התחיל לספר את כל מה שקרה, אך לאחר מכן גם שאר אחיו הצטרפו אליו¹²⁴⁵: **(יב) וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֲבִיהֶם** נביא השקר שאל את בניו: **אֵי זֶה הַדֶּרֶךְ הַלֵּךְ** (נביא השקר שאל את בניו) באיזו דרך הלך אותו איש אלוקים?¹²⁴⁶ **וַיִּרְאוּ בְנָיו אֵת הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר הֵלֵךְ אִישׁ הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר בָּא מִיְהוּדָה** בניו של נביא השקר הראו לאביהם את הדרך שהלך בה הנביא מיהודה¹²⁴⁷: **(יג) וַיֹּאמֶר אֵל בְּנָיו** נביא השקר אמר לבניו: **חֲבֹשׁוּ לִי הַחֲמוֹר** שימו לי את האוכף על גבי החמור, הכינו לי את החמור ליציאה לדרך,¹²⁴⁸ **וַיַּחְבְּשׁוּ לוֹ הַחֲמוֹר** בניו של נביא השקר הכינו את החמור לאביהם, **וַיִּרְכַּב עָלָיו** נביא השקר רכב על החמור שלו על מנת להספיק ולפגוש את נביא האמת¹²⁴⁹: **(יד) וַיֵּלֶךְ אַחֲרַי אִישׁ הָאֱלֹהִים** נביא השקר הלך אחרי נביא האמת, נביא השקר הלך באותו הדרך שבה הלך נביא האמת על מנת שהוא יוכל לפגוש,¹²⁵⁰ **וַיִּמְצְאוּהוּ יוֹשֵׁב תַּחַת הָאֵלֶּה** נביא השקר מצא את נביא האמת יושב מתחת לעץ אלה כדי שייחנה מהצל,¹²⁵¹ **וַיֹּאמֶר אֵלָיו** נביא השקר שאל את נביא האמת: **הֲאֵתָה אִישׁ הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר בָּאתָ מִיְהוּדָה** האם אתה הוא הנביא שבא מיהודה,¹²⁵² **וַיֹּאמֶר** נביא האמת ענה לנביא השקר: **אֲנִי אֲנִי** הוא הנביא שבאתי מיהודה: **(טו) וַיֹּאמֶר אֵלָיו** נביא השקר אמר לנביא האמת: **לֵךְ אִתִּי הַבֵּיתָה וְאָכַל לֶחֶם** בוא איתי לביתי ותאכל שם סעודה¹²⁵³: **(טז) וַיֹּאמֶר** נביא האמת ענה לנביא השקר: **לֹא אוֹכֵל לְשׁוֹב אֶתְךָ וְלִבּוֹא אֶתְךָ** אינני יכול לחזור איתך ולהיכנס לביתך,¹²⁵⁴ **וְלֹא אֹכֵל לֶחֶם וְלֹא אֶשְׁתֶּה אֶתְךָ מִמַּיִם בַּמָּקוֹם הַזֶּה** ואינני יכול לאכול סעודה ולשתות מים בבית אל: **(יז) כִּי דָבַר אֵלַי בְּדָבַר יִקְנֹק** (הסיבה שאינני יכול לחזור איתך ולאכול סעודה בביתך היא) מפני שהמלאך אמר לי בציווי ה',¹²⁵⁵ **לֹא תֹאכַל לֶחֶם וְלֹא תִשְׁתֶּה שָׁם מִמַּיִם לֹא תִשׁוֹב לְלֶכֶת בְּדֶרֶךְ אֲשֶׁר הִלַּכְתָּ בָּהּ** (המלאך אמר לי בציווי ה')

1243 **תרגום.**

1244 **תרגום.**

1245 **מצודות.**

1246 **תרגום.**

1247 **מצודות** ולפירושו "ויראו" בחיריק הוא כמו "ויראו" בפתח. **רד"ק** הוסיף פירוש נוסף וכתב שהכוונה היא

שבני הנביא ראו קודם בעצמם את הדרך בה הלך הנביא ורק לאחר מכן הלכו וסיפרו לאביהם. **מלבי"ם**: היו רק שתי דרכים אל יהודה, ומכיוון שידע שנביא האמת לא חוזר באותה דרך שבה הגיע, ידע בוודאות שהוא הולך

בדרך השנייה.

1248 **מצודות.**

1249 **תרגום.**

1250 **תרגום.**

1251 **רלב"ג.**

1252 **תרגום.**

1253 **תרגום. מלבי"ם:** בדברי הנבואה שנאמרו לנביא האמת, יש להסתפק בשני דברים. הראשון: האם הציווי

היה שלא לחזור בכלל לבית אל ולא ללכת בכלל באותה דרך בה הלך, ולפי דרך זו היה אסור לנביא האמת לחזור עם נביא השקר, או שמא הנבואה הייתה שעליו לחזור מבית אל ליהודה בדרך אחרת ממה שבא אליה, אך יהיה מותר לו לחזור חזרה לבית אל, למשל אם שכח משהו. גם לגבי הנבואה שאסור לו לאכול ולשתות ניתן לפרשה בשתי דרכים: או שהאסור הוא תמידי, או שהאסור נאמר רק כל עוד נביא האמת היה בבית אל, אך לאחר שיצא מבית אל, יהיה מותר לו לחזור ולאכול ולשתות בבית אל. נביא השקר פשוט הכריע את דברי הנבואה בשתי האפשרויות לקולא.

1254 **תרגום.**

1255 **מצודות. מלבי"ם:** הסיבה שכאן כתוב בסתמא "כי דבר אלי בדבר ה'" ולא אמר שכך אמר לו הקב"ה היא משום שנביא האמת עצמו הסתפק מה הייתה נבואתו המדויקת של ה'.

אסור לך לאכול סעודה או לשתות מים בבית אל, וכן אסור לך לחזור ליהודה באותה דרך שבה הלכת לבית אל¹²⁵⁶: (יח) וַיֹּאמֶר לוֹ נְבִיא הַשֶּׁקֶר אִמְר לנביא האמת: **גַּם אֲנִי נְבִיא כְּמוֹךָ** הרי גם אני נביא בדיוק כמו שאתה נביא,¹²⁵⁷ וּמִלֶּאֱדָד דְּבַר אֱלֹהֵי בְּדִבְרֵי יִקְנֹק וּמִלֵּאדָד ה' אמר לי בשמו של ה',¹²⁵⁸ לֵאמֹר כֹּךְ אִמְר לִי הַמִּלֵּאדָד בְּשֵׁמוֹ שֶׁל ה',¹²⁵⁹ הִשְׁבִּיחוּ אֶתְךָ אֶל בֵּיתְךָ וַיֹּאכְלוּ לֶחֶם וַיִּשְׁתְּ מַיִם תַּחֲזִיר אֶת נְבִיא הָאֱמֶת לְבֵיתְךָ, והוא יאכל שם סעודה וישתה שם מים, **בְּחֶשֶׁל לֹ** (אין אלה מדברי נביא השקר אלא ירמיה הנביא שכתב את ספר מלכים אומר ש-) נביא השקר שיקר לנביא האמת, ובאמת לא התגלה אליו אף מלאך¹²⁶⁰: (ט) וַיֵּשֶׁב אֶתֹו נְבִיא הָאֱמֶת חֹזֵר עִם נְבִיא הַשֶּׁקֶר לְבֵיתוֹ,¹²⁶¹ וַיֹּאכְלוּ לֶחֶם בְּבֵיתוֹ נְבִיא הָאֱמֶת אֶכֶל סְעוּדָה בְּבֵיתוֹ שֶׁל נְבִיא הַשֶּׁקֶר,¹²⁶² וַיִּשְׁתְּ מַיִם וְכֵן שֶׁתָּה נְבִיא הָאֱמֶת מִיָּמֵם בְּבֵיתוֹ שֶׁל נְבִיא הַשֶּׁקֶר¹²⁶³: (כ) וַיְהִי הֵם יֹשְׁבִים אֶל הַשְּׁלֶחָן כַּאֲשֶׁר נְבִיא הַשֶּׁקֶר וּנְבִיא הָאֱמֶת יֵשְׁבוּ יַחַד לֵאכֹל אֶת הַסְּעוּדָה (בביתו של נביא השקר),¹²⁶⁴ וַיְהִי דְבַר יִקְנֹק אֶל הַנְּבִיא אֲשֶׁר הֵשִׁיבוֹ (כאשר נביא השקר ונביא האמת ישבו יחד לאכול את הסעודה) היה דבר נבואה מה' לנביא השקר. אמנם נביא השקר לא זכה עד עתה לנבואה, שהרי היה נביא שקר, אך מכאן אמרו חז"ל גדולה לגימה (אותה לגימה ששתו יחד נביא השקר ונביא האמת) שגורמת להשראת השכינה אפילו בנביאי הבעל¹²⁶⁵: (כא) וַיִּקְרָא אֶל אִישׁ הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר בָּא מִיְהוּדָה נְבִיא הַשֶּׁקֶר קְרָא אֶל נְבִיא הָאֱמֶת,¹²⁶⁶ לֵאמֹר נְבִיא הַשֶּׁקֶר אִמְר לִנְבִיא הָאֱמֶת: **כֹּה אָמַר יִקְנֹק כֹּךְ אִמְר ה'**: **עַז כִּי מָרִית פִּי יִקְנֹק בְּגַלֵּל שֶׁמֶרֶת אֶת פִּי ה'**, בגלל מרדת בה',¹²⁶⁷ **וְלֹא שְׁמַרְתָּ אֶת הַמִּצְוָה אֲשֶׁר צִוָּךְ יִקְנֹק אֱלֹהֶיךָ** (בגלל שמרדת בה') ולא קיימת את הציווי שה' ציווה אותך שלא תאכל לחם ולא תשתה מים בבית אל¹²⁶⁸. אמנם נביא האמת הוטעה על ידי נביא השקר, שהרי נביא השקר אמר לו בשם ה' שעליו לחזור חזרה ולאכול בביתו, אך

¹²⁵⁶ **תרגום.**

¹²⁵⁷ **תרגום. מלבי"ם:** נביא השקר הבין מהשינוי בדבריו של נביא האמת שניתן לפרש את דברי הנבואה בשני אופנים. בניו של נביא השקר אמרו לו שכאשר נביא האמת דיבר עם ירבעם הוא לא אמר "שם" ו"בה" זאת בניגוד לדבריו אליו (אל נביא השקר) שבו הוסיף נביא האמת מילים אלה, ומכאן שגם הוא (נביא האמת) ידע שניתן לפרש את דברי הנבואה בשני האופנים שהסביר המלבי"ם בפסוק טו'. לכן אמר נביא השקר לנביא האמת שצריך לפשוט את אופן הנבואה לקולא.

¹²⁵⁸ **תרגום.**

¹²⁵⁹ עפ"י הגר"א בפירושו לספר יהושע פרק א' פסוק א'.

¹²⁶⁰ **מצודות. רלב"ג:** הסיבה שנביא השקר לא נענש על השקר שאמר (בניגוד לנביא האמת שנענש על ששמע בקולו) היא מפני שה' הסתיר פניו ממנו ונתן להם מקום לחטוא, כשם שהקב"ה העניש את רחבעם מיד על חטאיו ואילו לירבעם האריך אפיים.

¹²⁶¹ **תרגום.**

¹²⁶² **תרגום.**

¹²⁶³ **תרגום.**

¹²⁶⁴ **תרגום.**

¹²⁶⁵ **מצודות.** מכאן אמרו חז"ל שגדולה לגימה שמשרה נבואה על נביאי השקר. **רד"ק:** הסביר שהסיבה שלא הייתה נבואה לנביא האמת היא בגלל שמרה את פי ה'. כמו"כ כתב שיש פירוש שהנבואה הייתה לנביא האמת. **רלב"ג:** נביא השקר זכה לנבואה (כנראה אפילו לנבואה בהקיצ אם כי ייתכן לומר שהנבואה אליו הייתה בחלום) כשם שבלעם זכה לנבואה בהקיצ. כמו"כ כתב שהקב"ה גלגל את הדברים שנביא השקר יאמר את הנבואה לנביא האמת בתור עונש לנביא האמת, משום שהוא לא היה צריך להקשיב בקול נביא השקר, גם אם היה נביא אמת (כפי שכתב שה' אינו חוזר בו מדברי נבואה), כלומר: הנבואה באה על ידי נביא השקר משום שבעצם הנבואה לנביא השקר גם היה משום עונש לנביא האמת. **מלבי"ם:** הסיבה שנביא השקר התנבא היא כדי שיוכל לאחר מכן לספר שהעונש אכן התקיים.

¹²⁶⁶ **רש"י. תרגום:** הכוונה היא שנביא השקר התנבא על נביא האמת.

¹²⁶⁷ **מצודות.**

¹²⁶⁸ **תרגום.**

יש כאן תביעה על נביא האמת שהיה עליו לחקור ולשאול אם נביא השקר הוא נביא אמת או לא¹²⁶⁹: (כב) וְתִשָּׁב וְאַתָּה חֹזֵר לְבֵית אֱלֹהִים, וְתֹאכַל לֶחֶם וְתִשְׁתֶּה מַיִם בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר דִּבֶּר אֱלֹהִים אֵל תֹּאכַל לֶחֶם וְאַל תִּשְׁתֶּה מַיִם וְאַכַלְתָּ שֵׁם (בבית אל) סעודה ושתית שם מים, למרות שציוויתי אותך שלא לאכול שם סעודה ולשלא לשתות שם מים,¹²⁷¹ לֹא תָבוֹא נִבְלָתְךָ אֶל קִבְרֵי אֲבֹתֶיךָ (וכעונש על שלא שמעת בקולו) גופתך לא תגיע אל קבר אבותיך, אתה לא תזכה להיקבר בקבר אבותיך, היות ואתה לא תצילח לחזור חזרה אל ארץ יהודה, אלא אתה תמות בדרך¹²⁷²: (כג) וַיְהִי אַחֲרֵי אֲכָלוֹ לֶחֶם וְאַחֲרֵי שְׁתוּתוֹ לְאַחַר שֶׁנְּבִיא הָאֱמֶת אָכַל סְעוּדָה וְשָׁתָה בְּבֵית נְבִיא הַשֶּׁקֶר,¹²⁷³ וַיִּחַבֵּשׁ לוֹ הַחֲמוֹר לְנִבְיָא אֲשֶׁר הִשִּׁיבוּ (לאחר שנביא האמת אכל ושתה בבית נביא השקר) נביא השקר חבש את החמור, תלה את אוכף על החמור, כדי שנביא האמת יוכל לחזור חזרה¹²⁷⁴: (כד) וַיֵּלֶךְ נְבִיא הָאֱמֶת הַלֵּךְ לְדַרְכּוֹ, וַיִּמְצְאֵהוּ אַרְיָה בְּדֶרֶךְ אַרְיָה מִצָּא אֶת נְבִיא הָאֱמֶת כְּשֶׁהָיָה בְּדַרְכּוֹ,¹²⁷⁶ וַיִּמִּיתֵהוּ הָאֲרִיָּה הָרַג אֶת נְבִיא הָאֱמֶת,¹²⁷⁷ וְתִהְיֶה נִבְלָתוֹ מְשֻׁלְכַת בְּדֶרֶךְ גּוֹפְתּוֹ שֶׁל נְבִיא הָאֱמֶת הַיִּיתָה מוּשְׁלַכַת בְּאֲמֻצַּע הַדֶּרֶךְ,¹²⁷⁸ וְהַחֲמוֹר עֹמֵד אֶצְלָהּ הַחֲמוֹר שֶׁל נְבִיא הָאֱמֶת עֹמֵד לִיד גּוֹפְתּוֹ (שֶׁל הַנְּבִיא),¹²⁷⁹ וְהָאֲרִיָּה עֹמֵד אֶצְלָהּ הַנְּבִילָה וְגַם הָאֲרִיָּה עֹמֵד לִיד הַגּוֹפָה (שֶׁל נְבִיא הָאֱמֶת)¹²⁸⁰: (כה) וְהִנֵּה אַנְשִׁים עֹבְרִים אֲנָשִׁים עָבְרוּ בְּדֶרֶךְ שֶׁהֵלֵךְ בָּהּ נְבִיא הָאֱמֶת,¹²⁸¹ וַיִּרְאוּ אֶת הַנְּבִילָה מְשֻׁלְכַת בְּדֶרֶךְ הָאֲנָשִׁים שֶׁעָבְרוּ בְּדֶרֶךְ רָאוּ אֶת הַגּוֹפָה שֶׁל נְבִיא הָאֱמֶת מוּשְׁלַכַת בְּאֲמֻצַּע הַדֶּרֶךְ,¹²⁸² וְאֶת הָאֲרִיָּה עֹמֵד אֶצְלָהּ הַנְּבִילָה (וְכֵן רָאוּ הָאֲנָשִׁים) אֶת הָאֲרִיָּה עֹמֵד לִיד הַגּוֹפָה (שֶׁל נְבִיא הָאֱמֶת).¹²⁸³ אולם את החמור לא ראו האנשים ולכן לא סיפרו על כך,¹²⁸⁴ וַיִּבְּאוּ הָאֲנָשִׁים שֶׁרָאוּ אֶת גּוֹפְתּוֹ שֶׁל נְבִיא הָאֱמֶת וְאֶת הָאֲרִיָּה בָּאוּ אֶל הָעִיר בֵּית אֱלֹהִים, וַיִּדְּבְרוּ בְּעִיר אֲשֶׁר הַנְּבִיא הִזְקֵן יִשָּׁב בָּהּ הָאֲנָשִׁים סִפְרוּ אֶת מַה שֶׁרָאוּ בְּעִיר בֵּית אֱלֹהִים (אֶת גּוֹפְתּוֹ שֶׁל נְבִיא הָאֱמֶת וְהָאֲרִיָּה עֹמֵד לִידוֹ), בְּעִיר שֶׁבָה נְבִיא הַשֶּׁקֶר הִזְקֵן הָיָה גֵר בָּהּ¹²⁸⁶: (כו) וַיִּשְׁמַע הַנְּבִיא אֲשֶׁר הִשִּׁיבוּ מִן הַדֶּרֶךְ וַיֹּאמֶר הַנְּבִיא שֶׁחֲזִיר אֶת נְבִיא הָאֱמֶת מֵהַדֶּרֶךְ, נְבִיא הַשֶּׁקֶר, שָׁמַע אֶת מַה שֶּׁסִּפְרוּ

¹²⁶⁹ רד"ק בפירושו לפסוק יח', וכתב שבגלל שלא עשה כן, מיתתו הייתה בידי שמים. רלב"ג שם כתב שהנביא היה צריך לחשוב שה' לא יחזור בו מדברי נבואתו האוסרים לאכול ולשתות בבית אל שהרי ה' אינו חוזר בו מדברי נבואה.
¹²⁷⁰ תרגום.
¹²⁷¹ תרגום. מלבי"ם: עיקר העונש בא על שאכל ושתה ולא על שחזר בדרך.
¹²⁷² רד"ק. מלבי"ם: כל עוד היה נביא האמת שליח מצווה, לא היה ניזוק בדרכים. אולם, לאחר שהפסיק את שליחותו וחזר לבית אל, יהיה ניזוק בדרכים.
¹²⁷³ תרגום.
¹²⁷⁴ מצודות. מלבי"ם: עבירה גוררת עבירה. נביא האמת היה צריך לחשוב שאם הקב"ה אסר עליו לאכול ולשתות בבית אל, קל וחומר שיאסור עליו לקחת משם חמור, וכאן רואים שלקח חמור מנביא השקר.
¹²⁷⁵ תרגום.
¹²⁷⁶ תרגום.
¹²⁷⁷ תרגום.
¹²⁷⁸ תרגום.
¹²⁷⁹ תרגום.
¹²⁸⁰ תרגום.
¹²⁸¹ תרגום.
¹²⁸² תרגום.
¹²⁸³ תרגום.
¹²⁸⁴ מלבי"ם.
¹²⁸⁵ תרגום. יש להעיר שהתרגום כאן אינו מתרגם את השורש ב.א. כאקוויוולנט לכ.נ.ו. בניגוד לדרכו למשל בפסוק טז'.
¹²⁸⁶ תרגום.

האנשים ואמר: ¹²⁸⁷ **אִישׁ הָאֱלֹהִים הוּא אֲשֶׁר מָרָה אֶת פִּי יִקְנֶה זֶהוּ נְבִיא ה' שְׁמַרְד בְּדַבַּר ה', זֶהוּ הַנְּבִיא**
אֲשֶׁר לֹא קִיַּים אֶת צִוּוּי ה', ¹²⁸⁸ **וַיִּתְּנֵהוּ יִקְנֶה לְאַרְיָה ה' מִסַּר אֶת נְבִיא הָאֱמֶת בִּידְיוֹ שֶׁל אַרְיָה,** ¹²⁸⁹ **וַיִּשְׁפְּרֵהוּ**
וַיִּמְתְּהוּ כַּדְּבַר יִקְנֶה אֲשֶׁר דָּבַר לוֹ הָאֲרִיָּה שֶׁבַר וְהָרַג אֶת נְבִיא הָאֱמֶת כְּמוֹ שֶׁה' דִּבֶּר עֲלָיו וְאָמַר שִׁיקְרָה
לוֹ: ¹²⁹⁰ **(כז) וַיִּדְבֵּר אֶל בְּנָיו נְבִיא הַשִּׁקֵּר דִּבֶּר אֶל בְּנָיו, לֵאמֹר כֹּךְ אָמַר נְבִיא הַשִּׁקֵּר לְבָנָיו כְּאֲשֶׁר הוּא דִּבֶּר**
אִתָּם: ¹²⁹¹ **חֲבָשׁוּ לִי אֶת הַחֲמוֹר תְּשִׂימוּ אֶת הָאוֹכֵף עַל הַחֲמוֹר שְׁלִי, תְּכִינּוּ לִי אֶת הַחֲמוֹר שְׁלִי,** ¹²⁹² **וַיַּחְבְּשׁוּ**
בְּנָיו שֶׁל נְבִיא הַשִּׁקֵּר שְׁמוֹ אֶת הָאוֹכֵף עַל הַחֲמוֹר שְׁלוֹ, בְּנָיו הִכִּינוּ לוֹ אֶת הַחֲמוֹר לְדֶרֶךְ: (כח) וַיִּלְךְ וַיִּמְצֵא אֶת
נְבִלְתוֹ מִשְׁלֶכֶת בְּדֶרֶךְ נְבִיא הַשִּׁקֵּר הַלֵּךְ בְּדֶרֶךְ וּמְצָא אֶת גּוֹפְתּוֹ שֶׁל נְבִיא הָאֱמֶת מוֹשְׁלֶכֶת בְּדֶרֶךְ, ¹²⁹³ **וַחֲמוֹר**
וְהָאֲרִיָּה עֹמְדִים אֶצֶל הַנְּבִלָּה נְבִיא הַשִּׁקֵּר רָאָה שֶׁהַחֲמוֹר וְהָאֲרִיָּה עֹדִיין עֲמָדוֹ לִיד הַגּוֹפָה, ¹²⁹⁴ **לֹא אָכַל**
הָאֲרִיָּה אֶת הַנְּבִלָּה וְלֹא שָׁבַר אֶת הַחֲמוֹר הָאֲרִיָּה לֹא אָכַל אֶת הַגּוֹפָה שֶׁל נְבִיא הָאֱמֶת וְלֹא שָׁבַר אֶת
הַחֲמוֹר, לֹא הָרַג אֶת הַחֲמוֹר. הַחֲמוֹר נִיצַל מֵהָאֲרִיָּה לְכַבּוֹד נְבִיא הָאֱמֶת שֶׁרָכַב עָלָיו: ¹²⁹⁵ **(כט) וַיִּשָּׂא הַנְּבִיא**
אֶת נְבִלְתֵי אִישׁ הָאֱלֹהִים נְבִיא הַשִּׁקֵּר נָטַל אֶת גּוֹפְתּוֹ שֶׁל נְבִיא הָאֱמֶת, ¹²⁹⁶ **וַיִּנְחֵהוּ אֶל הַחֲמוֹר נְבִיא הַשִּׁקֵּר**
הִנִּיחַ אֶת גּוֹפְתּוֹ שֶׁל נְבִיא הָאֱמֶת עַל הַחֲמוֹר שְׁלוֹ, ¹²⁹⁷ **וַיִּשְׁיִבְהוּ נְבִיא הַשִּׁקֵּר הַחֲזִיר אֶת גּוֹפְתּוֹ שֶׁל נְבִיא הָאֱמֶת**
לְעִיר בֵּית אֵל, ¹²⁹⁸ **וַיָּבֵא אֶל עִיר הַנְּבִיא הַזְּקֵן לְסִפְדוֹ וַלְקָבְרוֹ נְבִיא הַשִּׁקֵּר בָּא לְבֵית אֵל, כְּדִי לְהַסְפִּיד וּלְקַבּוֹר**
שֵׁם אֶת נְבִיא הָאֱמֶת: ¹²⁹⁹ **(ל) וַיִּנַּח אֶת נְבִלְתוֹ בְּקָבְרוֹ נְבִיא הַשִּׁקֵּר הִנִּיחַ אֶת גּוֹפְתּוֹ שֶׁל נְבִיא הָאֱמֶת בְּקַבְרֵ**
שְׁכֵרָה נְבִיא הַשִּׁקֵּר לְעַצְמוֹ, ¹³⁰⁰ **וַיִּסְפְּדוּ עָלָיו כֹּךְ הַסְפִּידוּ נְבִיא הַשִּׁקֵּר וּבְנָיו אֶת נְבִיא הָאֱמֶת:** ¹³⁰¹ **הוּי אַחֲרֵי (כך**
הַסְפִּידוּ נְבִיא הַשִּׁקֵּר וּבְנָיו אֶת נְבִיא הָאֱמֶת:) צַר לִי עַלֶיךָ אַחֲרַי: ¹³⁰² **(לא) וַיְהִי אַחֲרַי קָבְרוֹ אֹתוֹ לְאַחַר שְׁנֵי**
הַשִּׁקֵּר קָבַר אֶת נְבִיא הָאֱמֶת, ¹³⁰³ **וַיֹּאמֶר אֶל בְּנָיו (לְאַחַר שְׁנֵי הַשִּׁקֵּר קָבַר אֶת נְבִיא הָאֱמֶת) נְבִיא הַשִּׁקֵּר**
אָמַר לְבָנָיו, לֵאמֹר כֹּךְ אָמַר נְבִיא הַשִּׁקֵּר לְבָנָיו בְּדַבְרָיו אֲלֵיהֶם: ¹³⁰⁵ **בְּמוֹתַי כְּאֲשֶׁר אָמַרְתִּי, וַיִּקְבְּרֵתָם**

1287 תרגום.

1288 תרגום.

1289 תרגום.

1290 מצודות.

1291 עפ"י הגר"א בפירושו לספר יהושע פרק א' פסוק א'.

1292 עפ"י מצודות בפירושו לפסוק יג'.

1293 תרגום.

1294 רד"ק.

1295 רד"ק וכתב שמכאן ראייה שיש שכר ועונש אצל בעלי חיים. רלב"ג כתב שהסיבה שהחמור לא נהרג היא כדי להראות לירבעם בדיוק במה חטא נביא האמת ואולי על ידי כך ירבעם יחזור בתשובה. מלבי"ם: הסיבה שהחמור לא נהרג היא כדי שיהיה ניתן לישא את גופת נביא האמת חזרה לעיר. כמו"כ כתב שיש כאן רמז לכך שהאריה הסכל לא אכל את גופת הנביא ואת החמור בניגוד לציווי הקב"ה, קל וחומר שנביא האמת היה צריך להקפיד לא לאכול ולשתות כנגד ציווי ה'.

1296 תרגום.

1297 מצודות.

1298 תרגום.

1299 תרגום.

1300 מצודות.

1301 מצודות.

1302 מצודות.

1303 תרגום.

1304 תרגום.

1305 עפ"י הגר"א בפירושו לספר יהושע פרק א' פסוק א'.

1306 תרגום.

אֶתִּי בְקִבְרֵי אֲשֶׁר אִישׁ הָאֱלֹהִים קָבַר בּוֹ (כאשר אמות) אתם תקברו אותי באותו קבר שנביא האמת קבור בו,¹³⁰⁷ אֶצֶל עֲצֻמֹתַי הַנִּיחוּ אֶת עֲצֻמֹתַי ליד עצמותיו של נביא האמת, תניחו את הגופה שלי ליד גופתו של נביא האמת¹³⁰⁸: (לב) כִּי הִיָּה יְהִיָּה הַדְּבָר אֲשֶׁר קָרָא בְּדָבָר יִקְנֶק (תניחו את גופתי ליד גופתו של נביא האמת) כיוון שיתקיים דבר זה שהנביא אמר בשליחותו של ה', עַל הַמְזַבַּח אֲשֶׁר בְּבֵית אֱלֹהִים שִׁקְרִיבוּ עַל הַמְזַבַּח שִׁבְבִית אֶל אֶת כְּהַנִּי הַבְּמוֹת וְעֲצֻמוֹת יִרְבַּעַם כְּפִי שֶׁאִמַר נְבִיא הָאֱמֶת, וְאוּלַי אִם אֶקְבֵר לִידוֹ, אִזְכָּה שֶׁעֲצֻמוֹתַי יִצִּילוּ אֶת עֲצֻמוֹתַי,¹³⁰⁹ וְעַל כָּל בְּתֵי הַבְּמוֹת אֲשֶׁר בְּעָרֵי שְׁמֶרוֹן (אך לא רק בבית אל יקריבו על המזבח את עצמות כהני הבמות) אלא גם על הבמות האחרות העתידות להיבנות בשומרון (יקריבו את עצמות כהני הבמות). נביא האמת ניבא שבבית אל יקריבו את עצמות כהני הבמות על גבי המזבח, ואילו נביא השקר אומר שיעשו כן גם בשאר הבמות שעתידות להיות מפוזרות בשומרון¹³¹⁰:

(לג) אַחֲרֵי הַדְּבָר הַזֶּה גַם לֵאחֲרֵי הַתְּגִלוֹת הַנְּבִיא בְּבֵית אֱלֹהִים, וְלֵאחֲרֵי שִׁרְבַעַם רָאָה אֶת כָּל הַמוֹדְתִים שֶׁנַּעֲשׂוּ בְּבֵית אֱלֹהִים: בְּקִיעַת הַמְזַבַּח, יְדוֹ הַשְּׁתַתְּקָה, גֹּרֵל נְבִיא הָאֱמֶת,¹³¹¹ לֹא שָׁב יִרְבַּעַם מִדְּרָכּוֹ הַרְעָה (גם לאחר שירבעם ראה את כל המופתים) ירבעם לא חזר בו מדרכו הרעה,¹³¹² וַיֵּשֶׁב וַיַּעַשׂ מְקִצּוֹת הָעָם בְּכָל פֶּעַם מִחֲדָשׁ מִיָּנָה יִרְבַּעַם כְּהַנִּים מֵהַאֲנָשִׁים שֶׁרָצוּ לִהְיוֹת כְּהַנִּים,¹³¹³ כְּהַנִּי בְּמוֹת הַחֲפִץ יִמְלֵא אֶת יָדוֹ וַיְהִי כְּהַנִּי בְּמוֹת כָּל מִי שֶׁרָצָה הִיָּה מִלְּמַד עֲצֻמוֹ לִהְיוֹת כֹּהֵן, וְלֵאחֲרֵי מִכֵּן הִיָּה עוֹסֵק בַּעֲבוּדוֹת הַכַּהֲוֹנָה (כַּהֲקֵרְבַת קֵרְבָנוֹת) בְּבִמְוֹת שְׁבִנָה יִרְבַּעַם¹³¹⁴: (לד) וַיְהִי בְּדָבָר הַזֶּה לְחַטָּאת בֵּית יִרְבַּעַם וְלְהַכְחִיד וְלְהַשְׁמִיד מֵעַל פְּנֵי הָאָרֶץ כְּעוֹנֵשׁ עַל חַטָּא זֶה שֶׁל הָעַמְדַת עֲבוּדָה זֶרָה, יוֹכַחְדוֹ וְיוֹשְׁמֵדוֹ צֹאצְאוֹ שֶׁל יִרְבַּעַם מֵהָעוֹלָם¹³¹⁵:

מלכים א פרק יד

1307 תרגום.

1308 רד"ק.

1309 רש"י.

1310 מצודות. רלב"ג:

למרות שירבעם עשה רק שני עגלים, ליד העגלים הוא בנה במות גדולות, אך בשאר ערי שומרון הוא בנה במות קטנות נוספות. כמו"כ כתב שנביא השקר התנבא כאן בנבואה נוספת לגבי מה עתיד להתרחש בשומרון שעוד לא נבנתה. מלב"ם: כתב בשם ר"א שמכאן שהנביא הזקן היה נביא אמת, שהרי העיר שומרון עדיין לא נבנתה, אך דחה את דבריו ואמר שנביא השקר התבסס על מה שכבר דיבר נביא האמת על העיר שומרון. לדבריו מוכח שהעיר שומרון עדיין לא הייתה קיימת בזמנו של ירבעם. אמנם עיין בספר יהושע פרק יב' שם נמנה מלך שמרון (עם חיריק) כאחד מהמלכים שהכניע יהושע, ולפי זה ייתכן לומר שהייתה מלכות שנקראה שומרון וייתכן אפילו שהייתה באותו מקום, אך לא הייתה בנויה ממש כעיר בירה. וכנראה שצריך לומר שהפסוק בספר יהושע ודברי נביא השקר בפסוק זה הם שהכריחו את תרגום יונתן לתרגם את בניית העיר שומרון על ידי עמרי "ובנא ית כרכא" (פרק טז' פסוק כד'), כלומר, שהייתה כבר עיר לפני כן שעמרי רק הוסיף לחזק אותה ועיין בפירוש רד"ק שם.

1311 מצודות. רש"י מוסיף כאן את מדרש חז"ל שהכוונה היא לכך שהקב"ה תפס את ירבעם בבגדו ואמר לו לחזור בו והוא יטייל יחד עם ה' ודוד בן ישי בגן עדן.

1312 מצודות.

1313 מצודות.

1314 מצודות.

1315 מצודות. רד"ק התלבט אם משמעות המילה "חטאת" בפסוק זה כוונתה לעונש עצמו או לחטא שבעקבותיו יבוא העונש.

(א) **בַּעַת הַהִיא חָלָה אֲבִיהָ בֶן יִרְבְּעָם** לאחר התגלות נביא האמת אל ירבעם, חלה אביה בנו של ירבעם ובכך התחילו להתקיים דברי הנביא בסוף הפרק הקודם שצאצאיו של ירבעם יוכחדו מהעולם¹³¹⁶: (ב) **וַיֹּאמֶר יִרְבְּעָם לְאִשְׁתּוֹ** ירבעם אמר לאשתו: **קוּמִי נָא וְהִשְׁתַּנֵּית קוּמִי** ותתחפשי,¹³¹⁷ **וְלֹא יָדְעוּ כִּי אַתְּ אִשְׁתּוֹ יִרְבְּעָם** (תתחפשי) כדי שלא יידעו שאת אשתו של ירבעם, אשת המלכה, וכך אחיה לא יכיר אותך ולא ינבא דברים רעים על בננו (ירבעם ידע שאחיה שונא אותו משום שסר ליבו מאחרי ה'),¹³¹⁸ **וְהִלְכָתְּ שְׁלֵה הִנֵּה שָׁם אַחִיָּה הַנְּבִיא תִלְכִי** לשילה שם נמצא אחיה השילוני,¹³¹⁹ **הוּא דָּבָר עָלַי לְמִלְךָ עַל הָעַם הַזֶּה** אחיה התנבא עליי שאני (ירבעם) אמלוך על ישראל, וכך אני יודע שנבואותיו מתקיימות¹³²⁰: (ג) **וְלִקְחָתְּ בְיַדְךָ תִּקְחִי בִידְךָ** את הדברים הבאים למנחה לאחיה (כדרכם שהיו נוהגים להגיש מנחה לנביא כשהיו באים לשאול אותו שאלה):¹³²¹ (1) **עֲשֵׂרָה לֶחֶם** עשרה כיכרות לחם,¹³²² (2) **וְנִקְדִים** ולחמים מתובלים בתבלינים לאחר שיבשו,¹³²³ (3) **וּבִקְבֹקֶב דָּבֶשׁ** ובקבוק דבש,¹³²⁴ **וּבָאֵת אֱלִיּוֹ** תבואי לאחיה, **הוּא יִגִיד לְךָ מַה יְהִיָּה לְנַעַר** אחיה יגיד לך מה יעלה בגורלו של הנער, בגורלו של אביה¹³²⁵: (ד) **וַתַּעַשׂ בֶּן אִשְׁתּוֹ יִרְבְּעָם** אשתו של ירבעם עשתה כמו שירבעם אמר לה לעשות (התחפשה ולקחה מנחה לאחיה),¹³²⁶ **וַתִּקֶּם וַתִּלְךָ שְׁלֵה וַתְּבֵא בֵּית אַחִיָּה** אשתו של ירבעם קמה מתרצה והלכה לביתו של אחיה שהיה בשילה,¹³²⁷ **וְאַחִיָּהּ לֹא יָכַל לְרַאוֹת** אחיה לא היה יכול לראות, אחיה היה עיוור,¹³²⁸ **כִּי קָמוּ עֵינָיו** (הסיבה שאחיה לא היה יכול לראות היא) מפני שעניניו עמדו במקום אחד, האיטונים של ירבעם לא היו יכולים לזוז, ולכן לא היה יכול לראות,¹³²⁹ **מִשִּׁיבּוֹ** (עניניו של אחיה נעמדו) בגלל שהיה זקן¹³³⁰: (ה) **וַיִּקְנֹק אָמַר אֵל אַחִיָּהּ** ה' אמר לאחיה עוד לפני שאשתו של ירבעם הגיע אליה:¹³³¹ **הִנֵּה אִשְׁתּוֹ יִרְבְּעָם בָּאָה לְדָרֶשׁ דָּבָר מֵעֲמֹמֶה אֵל בְּנָה** אשתו של ירבעם מגיעה כדי לשאול אותך שאלה לגבי הבן שלה,¹³³² **כִּי חָלָה הוּא** (הסיבה שהיא תשאל

¹³¹⁶ **מהר"י קרא** בפירושו לפרק יב' פסוק לד'. **מלבי"ם**: הנביא מספר איך עונשו של ירבעם נגזר דווקא על ידי הנביא שהמליך אותו.

¹³¹⁷ **מצודות**.
¹³¹⁸ **רלב"ג. מצודות**: הסיבה שירבעם רצה שאשתו תתחפש היא כדי שכך לא יכירו אותה העוברים והשבים ולא ישאלו אותה שאלות, וכך לא יצטרך לומר להם את דברי הנביא. **מלבי"ם**: יש שתי סיבות שירבעם אמר לאשתו שתתחפש: מצד שאנשים לא יכירו אותה ולא יגידו שהוא דורש בנביאי ה' במקום לדרוש בעגלים, ומצד אחיה, שאם יכיר אותה, לא יאמר לה רק מה שיעלה בגורלו של הנער, אלא גם יאמר לה את דברי הנבואה על עם ישראל.

¹³¹⁹ **תרגום**.
¹³²⁰ **מצודות. מלבי"ם**: כשם שגדולתו של אחיה באה על ידי שניבא על ירבעם שימלוך, כך הוא יירד מגדולתו אם ינבא רעות על ירבעם, כפי שקרה עם שמואל ושאול.

¹³²¹ **רד"ק**.
¹³²² **תרגום**.
¹³²³ **מצודות. רש"י**: הכוונה היא לקליות מיובשים בתנור שמכינים מהם קמח. **מלבי"ם**: מנחה זו אינה מתאימה

למלך ולכן ע"י מנחה זו קיווה להטעות את אחיה שלא יידע שמי שעומדת מולו היא אשתו של ירבעם.
¹³²⁴ **מצודות**.
¹³²⁵ **תרגום**.
¹³²⁶ **תרגום**.
¹³²⁷ **תרגום**.
¹³²⁸ **תרגום**.
¹³²⁹ **מצודות**.

¹³³⁰ **רד"ק** והסביר שלעת זקנה לחות העין מתייבשת ולכן העין נכנסת לתוך החור שלה ואינה יכולה לזוז, והדבר גורם לעיוורון.
¹³³¹ **מהר"י קרא**.
¹³³² **תרגום**.

אותך לגבי בנה היא) מפני שהוא חולה,¹³³³ כִּזָּה וְכִזָּה תִּדְבַר אֵלַיָּה כִּךְ וְכִךְ תֹּאמַר לָהּ (הקב"ה אמר לאחיה בדיוק מה לומר לאשתו של ירבעם, והדברים יפורטו בפסוקים הבאים),¹³³⁴ וַיְהִי כִּבְאֵהָ אֵשֶׁת יִרְבֵּעַם נִכְנְסָה לְבֵיתוֹ שֶׁל אַחִיהָ, וַיְהִי מִתְנַבְּרָה (כשֵׁאֶשֶׁת יִרְבֵּעַם נִכְנְסָה לְבֵיתוֹ שֶׁל אַחִיהָ) הִיא עֹשֶׂתָה עֲצָמָה כְּנִכְרִית, כֵּאִילוֹ שֶׁאִינָה אֵשֶׁת יִרְבֵּעַם¹³³⁵: (ו) וַיְהִי כִשְׁמַע אַחִיהוּ אֶת קוֹל רִגְלֵיהָ בָּאָה בַּפֶּתַח כֵּאִשֶׁר אַחִיהָ שָׁמַע אֶת הַקוֹל שֶׁיֵּצֵא מִצַּעְדֶיהָ שֶׁל אֵשֶׁת יִרְבֵּעַם בְּשַׁעַר הַבַּיִת, וַיֹּאמֶר (כֵּאִשֶׁר אַחִיהָ שָׁמַע אֶת צַעְדֶיהָ שֶׁל אֵשֶׁת יִרְבֵּעַם בְּשַׁעַר הַבַּיִת) הוּא אֹמֵר לֵאשֶׁת יִרְבֵּעַם, בָּאִי אֵשֶׁת יִרְבֵּעַם לָמָּה זֶה אַתְּ מִתְנַבְּרָה (אַחִיהָ אֹמֵר לֵאשֶׁת יִרְבֵּעַם: בּוֹאִי אֵשֶׁתוֹ שֶׁל יִרְבֵּעַם (בְּכִךְ הִרְאָה אַחִיהָ שֶׁהוּא יוֹדֵעַ מִי עוֹמֶדֶת לִפְנָיו), מְדוּעַ אַתְּ עוֹשֶׂה עֲצָמָךְ כֵּאִשֶׁה נִכְרִית, כֵּאִילוֹ שֶׁאִין אֶת אֵשֶׁתוֹ שֶׁל יִרְבֵּעַם,¹³³⁸ וְאַנְכִי שְׁלוֹחַ אֵלַיְךָ קָשָׁה הִיא ה' אֹמֵר לִי לֹמַר לְךָ דְּבָרֵי נְבוּאָה קָשִׁים, וְאִין טַעַם שֶׁתַּחֲפְשִׂי, הִיוֹת וְאִנִּי יוֹדֵעַ שֶׁאַתְּ אֵשֶׁתוֹ שֶׁל יִרְבֵּעַם¹³³⁹: (ז) לְכִי אֹמְרֵי לִירְבֵּעַם תִּלְכִי וְתֹאמְרֵי לִירְבֵּעַם,¹³⁴⁰ כֹּה אָמַר יְקוֹק אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל (תֹּאמְרֵי לִירְבֵּעַם) כִּךְ אֹמֵר ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל: יַעַן אֲשֶׁר הִרְיַמְתִּיךָ מִתּוֹךְ הָעָם כְּעוֹנֵשׁ עַל כִּךְ שֶׁהִפְרַשְׁתִּי אוֹתְךָ מִשָּׂאֵר הָעָם (הִפְרַשְׁתִּי אוֹתְךָ כַּדִּי לִהְיוֹת חֹשֵׁב מֵהֶם), וְאַתְּ נֹגֵד עַל עַמִּי יִשְׂרָאֵל (כְּעוֹנֵשׁ עַל שְׂרומֶמְתִּי אוֹתְךָ מִכָּל הָעָם) וְעַל שְׁמִינִיתִי אוֹתְךָ לְמֶלֶךְ עַל עַם יִשְׂרָאֵל¹³⁴²: (ח) וְאַקְרַע אֶת הַמַּמְלָכָה מִבֵּית דָּוִד (כְּעוֹנֵשׁ עַל כִּךְ שֶׁהִפְרַשְׁתִּי אוֹתְךָ מִשָּׂאֵר הָעָם וּמִינִיתִי אוֹתְךָ לְמֶלֶךְ) וְקִרְעֵתִי אֶת הַמַּמְלָכָה מִצִּצְאוֹ שֶׁל דָּוִד,¹³⁴³ וְאַתְּ נֹגֵד לְךָ וְנִתְּנִי לְךָ אֶת הַמַּמְלָכָה שֶׁקִּרְעֵתִי מִצִּצְאוֹ שֶׁל דָּוִד,¹³⁴⁴ וְלֹא הָיִיתָ כְּעַבְדֵי דָּוִד אֲשֶׁר שָׁמַר מִצְוֹתַי (הִפְרַשְׁתִּי אוֹתְךָ מִשָּׂאֵר הָעָם וְנִתְּנִי לְךָ אֶת הַמַּמְלָכָה שֶׁקִּרְעֵתִי מִדָּוִד) אֲךָ אַתָּה לֹא הָיִיתָ כְּמוֹ דָּוִד שֶׁקִּיִּים אֶת מִצְוֹתַי,¹³⁴⁵ וְאַשֶׁר הִלַּךְ אַחֲרַי בְּכָל לְבָבוֹ לַעֲשׂוֹת רַק הַיֵּשֶׁר בְּעֵינַי (הִפְרַשְׁתִּי אוֹתְךָ מִשָּׂאֵר הָעָם וְנִתְּנִי לְךָ אֶת הַמַּמְלָכָה שֶׁקִּרְעֵתִי מִדָּוִד אֲךָ אַתָּה לֹא קִיַּמְתָּ אֶת מִצְוֹתַי כְּמוֹ שְׂדוּד קִיִּים) וְדָוִד גַּם הִלַּךְ אַחֲרָי בְּכָל לִבּוֹ לַעֲשׂוֹת רַק אֶת הַמַּעֲשִׂים שֶׁיִּשְׂרִים בְּעֵינַי (בְּעֵינַי ה')¹³⁴⁶: (ט) וְתָרַע לַעֲשׂוֹת מִכָּל אֲשֶׁר הָיוּ לְפָנַי אַתָּה הָיִיתָ גְרוּעַ יוֹתֵר מִכָּל הַמַּמְלָכִים שֶׁמִּלְכּוּ עַל יִשְׂרָאֵל לְפָנַי,¹³⁴⁷ וְתָלַךְ וְתַעֲשֶׂה לְךָ אֱלֹהִים אַחֲרַי וּמִסְכּוֹת לְהַכְעִיסֵנִי וְאַתָּה הִלַּכְתָּ

1333 תרגום.

1334 מצודות.

1335 תרגום.

1336 מצודות.

1337 תרגום.

1338 מצודות.

1339 מצודות

אלא שכתב שאחיה אמר לאשת ירבעם שהיא אינה צריכה כלל להתחפש משום שהנבואה תישאר ביניהם ולא תתפרסם. אולם כתבנו בביאור עפ"י רד"ק שהטעם שאשת ירבעם התחפשה משום שהיא לא רצתה שאחיה יידע שהיא אשת ירבעם ולפי זה גם פירוש הפסוק כאן משתנה מהסברו של המצודות. מלבי"ם: מטרתך בכך שהתחפשת הייתה כדי שלא אנבא את הנבואה על עם ישראל ולא אכונן להתנבא עליהם, אך ההתחפשות הייתה לשווא, שהרי בכל מקרה אני שלוח להתנבא גם על עם ישראל.

1340 תרגום.

1341 מצודות.

1342 תרגום.

1343 תרגום.

1344 תרגום.

1345 תרגום.

1346 תרגום.

1347 רלב"ג

ממנו. מצודות: אחיה רומז כאן לשני מלכים ספציפיים: שלמה ורחבעם שמהם נקרעה המלכות.

ועשית עבודה זרה ופסלים העשויים ממתכת כדי להכעיס אותי,¹³⁴⁸ וְאֹתִי הִשְׁלַכְתָּ אַחֲרַי גִּוְף וְאִילוֹ אוֹתִי (את ה') השלכת אחרי גופך, כמו שאדם משליך לאחוריו חפץ שאינו רוצה לראותו, ולא רצית לקיים בכלל את מצוותי¹³⁴⁹: (י) לִבְנֵי כִּוּוֹן שלמרות שמיניתי אותך למלך, אתה חטאת ועבדת עבודה זרה,¹³⁵⁰ הַנְּנִי מִבְּיַד רָעָה אֶל בֵּית יִרְבְּעָם אני (ה') הולך להביא על צאצאיו של ירבעם פורענות, כשפורענות זו תכלול את הדברים הבאים:¹³⁵¹ (1) וְהִכְרַתִּי לְיִרְבְּעָם מִשְׁתֵּינִי בְּקִיר וְאִנִּי אֲשַׁמֵּד אֶת כָּל הַזְּכָרִים מִצִּאֲצָאֵי שֶׁל יִרְבְּעָם,¹³⁵² (2) עֲצוּר וְכֵן אֲכַרֵּת אֶת עֲשָׂרֹת שֶׁל יִרְבְּעָם שֶׁעָצוּר בְּבֵיתוֹ, שֶׁנִּמְצָא בְּבֵיתוֹ,¹³⁵³ (3) וְעֲזוּב וְכֵן אֲכַרֵּת אֶת הַצֶּאֱזָב וְהַמְקַנָּה שֶׁשִּׁיךְ לְיִרְבְּעָם שֶׁנִּמְצָא בְּשָׂדוֹת,¹³⁵⁴ בְּיִשְׂרָאֵל (אֲשַׁמֵּד אֶת צִאֲצָאֵי וּרְכוּשׁוֹ שֶׁל יִרְבְּעָם) לִפְנֵי כָּל יִשְׂרָאֵל, הַהִשְׁמָדָה תִּהְיֶה בְּפִרְסוּם גָּדוֹל וְכוּלָם יֵרָאוּ זֹאת,¹³⁵⁵ (4) וּבְעֶרְתִּי אַחֲרַי בֵּית יִרְבְּעָם כַּאֲשֶׁר יִבְעַר הַגִּלְגָּל עַד תָּמוּז אֲפַנֶּה אֶת צִאֲצָאֵי שֶׁל יִרְבְּעָם מֵהָעוֹלָם כְּמוֹ שֶׁאָדָם מִפְּנֵה אֶת הַגִּלְגָּלִים עַד הַסּוּף. כְּשֶׁ אֲשַׁמֵּד שֶׁמִּפְּנֵה גִלְגָּלִים מִפְּנֵה אֶת הַגִּלְגָּלִים בְּלִי לְהִשְׁאִיר מֵהֶם דָּבָר, כֵּךְ אֲנִי (ה') אֲשַׁמֵּד לְגַמְרִי אֶת בֵּית יִרְבְּעָם¹³⁵⁶: (יא) (5) הַמָּוֶת לְיִרְבְּעָם בְּעִיר יֶאֱכְלוּ הַכְּלָבִים אֶת צִאֲצָאֵי שֶׁל יִרְבְּעָם שִׁימוֹתוֹ בְּעִיר, בְּמִקּוֹם מִיּוֹשֵׁב – יֶאֱכְלוּ הַכְּלָבִים אֶת נְבִלוֹתֵיהֶם,¹³⁵⁷ (6) וְהַמָּוֶת בְּשָׂדֵה יֶאֱכְלוּ עוֹף הַשָּׁמַיִם וְאִילוֹ אֶת צִאֲצָאֵי שֶׁל יִרְבְּעָם שִׁימוֹתוֹ בְּשָׂדֵה, בְּמִקּוֹם שֶׁאִינוֹ מִיּוֹשֵׁב וְאִין שֵׁם כְּלָבִים – יֶאֱכְלוּ הָעוֹפוֹת אֶת נְבִלוֹתֵיהֶם,¹³⁵⁸ כִּי יִקְוֶה דְּבַר (פורענות זו תתקיים) היות וכך אמר ה', וּבִידוֹ שֶׁל ה' לְקַיֵּם אֶת מַה שֶׁגִּזַּר¹³⁵⁹: (יב) וְאֵת קוֹמֵי לְכִי לְבֵיתְךָ אֶת (אֶת יִרְבְּעָם) קוֹמֵי וְתַחֲזִירֵי אֶל בֵּיתְךָ,¹³⁶⁰ בְּבֹאֵה רַגְלֶיךָ הָעִירָה כַּאֲשֶׁר רַגְלֶיךָ יִכְנָסוּ דֶרֶךְ שַׁעַר הָעִיר, מִיַּד כֶּשֶׁתְּגִיעֵי לְעִיר תִּרְצָה,¹³⁶¹ וּמָוֶת הַיָּלֵד (מִיַּד כֶּשֶׁתְּגִיעֵי לְעִיר) הַנֶּעַר, אֲבִיָּה, יָמוּת¹³⁶²: (יג) וְסָפְדוּ לוֹ כָּל יִשְׂרָאֵל וְקָבְרוּ אֹתוֹ כָּל עַם יִשְׂרָאֵל יִסְפְּדוּ וְיִקְבְּרוּ אֶת אֲבִיָּה,¹³⁶³ כִּי זֶה לְבִדּוֹ יָבֵא לְיִרְבְּעָם אֶל קֶבֶר שֶׁהָיָה אֲבִיָּה הוּא הַיְחִיד מִצִּאֲצָאֵי שֶׁל יִרְבְּעָם שִׁיזְכָּה לְהִיקָבֵר בְּקֶבֶר שֶׁהָיָה יִרְבְּעָם לְמִשְׁפַּחְתּוֹ. מִנְּהַג הַמַּלְכִּים הָיָה לְהַכִּין קְבָרִים לְמִשְׁפַּחַת הַמְּלוּכָה, וְהַנְּבִיא אֹמֵר שֶׁאֲבִיָּה הוּא הַיְחִיד מִצִּאֲצָאֵי שֶׁל יִרְבְּעָם שִׁיזְכָּה

1348 מצודות.

1349 רלב"ג. תרגום: לא רצית בכלל לראות את עבודת ה' ולכן השלכת אותו אל מעבר לגב שלך.

1350 נראה לי לפרש כך עפ"י התרגום ועפ"י ההקשר.

1351 תרגום.

1352 מצודות. תרגום: הכוונה לכל בר דעת שמשית בקירות ליבו. רד"ק: הכוונה היא שאפילו הכלב שדרכו להיות משתינ בקיר יושמד.

1353 מצודות. רד"ק: עצור ועזוב היינו גם הדברים שלא יושמדו מיד בתחילת הפורענות. רש"י: עצור הינו מי שיש לו מישהו שיחזיק בידו והעזוב הוא מי שאין לו אפילו אדם אחר שיחזיק בידו. רלב"ג: עצור היינו מה שבידי האדם ועזוב היינו מה שהאדם נתן בידיו של אדם אחר. מלבי"ם: העצור והעזוב בישראל הם אלה שישמידו כל משתינ בקיר מביתו של ירבעם.

1354 מצודות.

1355 תרגום.

1356 מצודות. רש"י: הכוונה היא שהאדם שאוכל משמיד את האוכל שבפיו והופך אותו להיות גלל, כך ה' ישמיד את בית ירבעם. רד"ק פירש באופן דומה לרש"י, אלא שכתב שהגלל אינו הצואה, אלא הוא השן שאוכל את מהאכל ומבעיר אותו.

1357 מצודות.

1358 תרגום.

1359 מצודות.

1360 תרגום.

1361 תרגום.

1362 תרגום.

1363 תרגום.

להיקבר בקבר זה,¹³⁶⁴ **עַן נִמְצָא בּוֹ דְבַר טוֹב אֶל יְקֹקֵ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל בְּבֵית יִרְבְּעָם** (הסיבה שאביה יזכה להיקבר היא) בשכר שמכל צאצאיו של ירבעם, רק בו נמצא זכות.¹³⁶⁵ בנביא לא מפורש מהי הזכות הזו, אך חז"ל כתבו שירבעם מינה את אביה שישמור שבני ישראל לא יעלו לבית המקדש, ואביה לא שמע בקול אביו, ובמקום למנוע מבני ישראל מלעלות לבית המקדש, הוא עלה לשם בעצמו¹³⁶⁶. אולם, חוץ מזכות זו, לא היו לאביה זכויות נוספות, אחרת היה זוכה למלוך אחרי אביו ולגמול נוסף על היותו נקבר ומוספד¹³⁶⁷:

(יד) וְהָיָה יְקֹקֵ לּוֹ מֶלֶךְ עַל יִשְׂרָאֵל ה' יקים לפניו מלך אחר שימלוך על ישראל,¹³⁶⁸ **אֲשֶׁר יְכַרִּית אֶת בֵּית יִרְבְּעָם זֶה הַיּוֹם** (מלך זה הוא) שיכרית את אלה מצאצאיו של ירבעם שכבר נולדו היום, את צאצאיו של ירבעם שכבר קיימים היום בעולם. בדברים אלה אמר אחיה שהפורענות הולכת להתממש בקרוב מאוד,¹³⁶⁹ **וְזָמָּה גַם עֲתָה** (מלך זה יכרית גם את צאצאיו של ירבעם) שיוולדו מעכשיו שעדיין אינם קיימים בעולם¹³⁷⁰: **(טו) וְהָיָה יְקֹקֵ אֶת יִשְׂרָאֵל** ה' יכה גם את ישראל (בנוסף להכאת בית ירבעם),¹³⁷¹ **כַּאֲשֶׁר יָנֹוד הִקְנָה בַּמַּיִם** (הנביא מדמה את הכאת עם ישראל) כמו הכאת קנה שנמצא במים. הקנה הוא רך, וכתוצאה מכך, כאשר מכים אותו מכה קטנה, הוא מתנדנד ומכה את הקנה הקרוב אליו, וכך גם במכה קטנה שה' יכה את עם ישראל, תהיה פורענות גדולה,¹³⁷² **וְנָתַשׂ אֶת יִשְׂרָאֵל מֵעַל הָאֲדָמָה הַטּוֹבָה הַזֹּאת אֲשֶׁר נָתַן לְאֲבוֹתֵיהֶם** ה' יעקור את בני ישראל מעל האדמה שהוא נתן לאבותיהם, מעל אדמת ארץ ישראל,¹³⁷³ **וְזָרַם מֵעֵבֶר לַנְּהָר** ה' יפזר את ישראל מעבר לנהר גדול ומוכר שהיה בימיהם, נהר זה הוא נהר גוזן,¹³⁷⁴ **עַן אֲשֶׁר עָשׂוּ אֶת אֲשֵׁרֵיהֶם** (ה' ביא את הפורענות על עם ישראל) בגלל שישאל עשו את האשרה, אילן שנעבד לעבודה זרה,¹³⁷⁵ **מִכְעִיסִים אֶת יְקֹקֵ** אותם אילנות מכעיסים את ה'. אדם שעובד את אילנות האשרה, מכעיס בכך את ה', וכעונש על כך תבוא הפורענות על עם ישראל.¹³⁷⁶ לו ישראל היו חוטאים רק בעגלים, הם לא היו נענשים על כך בגלות, שהרי הם היו אנוסים לעבוד את העגלים בגלל רצונו של ירבעם. אבל בגלל שישאל עבדו גם את האשרה, הם ייענשו בגלות¹³⁷⁷: **(טז) וַיִּתֵּן אֶת יִשְׂרָאֵל** ה' ייתן את ישראל לקללה בגלל שתי סיבות:¹³⁷⁸ **בְּגִלְלֵ חַטָּאוֹת יִרְבְּעָם אֲשֶׁר חָטָא** (ה' ייתן את ישראל לקללה) בגלל החטאים

1364 מלבי"ם.

1365 מצודות.

1366 **תלמוד בבלי** מסכת מועד קטן דף כח' עמוד ב'. בהבנת הגמרא יש מחלוקת בפרשנים האם הכוונה שאביה עצמו היה שומר ובזמן שמירתו הוא עלה לבית המקדש, או שאביה היה ממונה על כל השומרים וביטל אותם.

1367 רלב"ג.

1368 תרגום.

1369 **רלב"ג**. מהר"י קרא: ביום זה הקב"ה מינה מישוהו שיכרית את כל צאצאיו של ירבעם.

1370 **מצודות**. רד"ק: הכוונה היא שצרה זו שתבא עתה תהיה קלה יותר מהפורענויות האחרות שיבואו בהמשך.

1371 **תרגום**. מלבי"ם: יש כאן הדרגה בעונש לעם ישראל, ועונשם יילך ויגבר עד שהם יוגלו לגמרי. עם ישראל

יוכה בימיו של חזאל, בימיו של פקח עם ישראל ייעקר מאדמתו על ידי מלך אשור, עם ישראל יפוזר מעבר לנהר בימיו של הושע בן אלה אז פיזר אותם סנחריב אל מעבר לנהר.

1372 **רלב"ג**. רד"ק: הקנה שמקבל מכה ונע במים אינו נעקר ממקומו ולכן אפילו בשעת קלקלת עם ישראל,

העונש שיבוא עליהם יהיה באופן שהפורענות לא תהיה שלמה. מהר"י קרא: כשם שהקנה שמוכה זז כל הזמן במים, כך לעם ישראל לא יהיה מנוח אפילו לאחר שיגלו.

1373 מצודות.

1374 **מצודות**. רד"ק: הכוונה לפיזור מעבר לנהרות כוש, שזו הייתה הגלות הראשונה שהגלה מלך אשור את

ישראל. מהר"י קרא: הכוונה היא מעבר לנהר פרת.

1375 מצודות.

1376 מצודות.

1377 מלבי"ם.

1378 רד"ק.

שירבעם חטא בהם בעצמו,¹³⁷⁹ וְאֲשֶׁר הֶחֱטִיא אֶת יִשְׂרָאֵל ובגלל החטאים שירבעם החטיא בהם את ישראל: עשיית שני עגלי הזהב¹³⁸⁰: (יז) וַתִּקַּם אִשְׁתּוֹ יִרְבֵּעַם וַתִּלְדֶּה וַתִּבְאֵה תְּרִצְתָּהּ אֶשְׁתּוֹ שֶׁל יִרְבֵּעַם קָמָה וְהִלְכָה לַתְּרַצָּה, שֶׁם הֵייתָה עִיר הַבִּירָה שֶׁל יִרְבֵּעַם,¹³⁸¹ הִיא בָּאָה בְּסֵף הַבַּיִת אֶשְׁתּוֹ שֶׁל יִרְבֵּעַם רַק דְּרָכָה עַל מַפְתַּן הַבַּיִת הַמוֹגְבָה מֵעַט מֵהַקְּרָקָע,¹³⁸² וְהִנְעֵר מֵת (כ) אֲשֶׁר אֶשְׁתּוֹ שֶׁל יִרְבֵּעַם רַק דְּרָכָה עַל מַפְתַּן הַבַּיִת הַנֶּעַר, אַבְיָה, מֵת. אַחִיָּה אָמַר לֹאֲשֶׁת יִרְבֵּעַם שְׂמִיד כְּשֶׁהִיא תִּגְיַע אֶל הָעִיר אַבְיָה יָמוֹת, וְכִנְרָאָה שְׂצִרִיךְ לֹמֵר שְׁבִיתוֹ שֶׁל יִרְבֵּעַם הִיָּה בַקְּצָה הָעִיר, כִּךְ שְׂכָאֲשֶׁר אֶשְׁתּוֹ שֶׁל יִרְבֵּעַם נִכְנְסָה אֶל הָעִיר, הִיא מִיד נִכְנְסָה לְבֵיתָהּ¹³⁸³: (יח) וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ וַיִּסְפְּדוּ לוֹ כָּל יִשְׂרָאֵל כֹּל יִשְׂרָאֵל קִבְּרוּ וְהִסְפִּידוּ אֶת אַבְיָה,¹³⁸⁴ בְּדִבְרֵי יִקְוֹק אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּיַד עַבְדּוֹ אַחִיָּהוּ הַנְּבִיא (כ) יִשְׂרָאֵל קִבְּרוּ וְהִסְפִּידוּ אֶת אַבְיָה) כְּמוֹ שֶׁה' אָמַר בְּנְבוּאָה עַל יַד אַחִיָּה עַבְדּוֹ הַנְּבִיא¹³⁸⁵: (יט) וַיִּתֵּר דְּבָרֵי יִרְבֵּעַם אֲשֶׁר נִלְחַם שָׂאֵר מַעֲשָׂיו וּמִלְחָמוֹתָיו שִׁירְבַעַם עָשָׂה וְנִלְחַם שְׂאִינָם מוֹזְכָּרִים בְּסֵפֶר מַלְכִים,¹³⁸⁶ וְאֲשֶׁר מְלֻדָּה וְכֵן עֲנִינֵי הַמְּלוּכָה שֶׁתִּיקֵן יִרְבֵּעַם שְׂאִינָם מוֹזְכָּרִים בְּסֵפֶר מַלְכִים,¹³⁸⁷ הֵנָּם כְּתוּבִים עַל סֵפֶר דְּבָרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי יִשְׂרָאֵל (מַעֲשָׂיו שֶׁל יִרְבֵּעַם שְׂאִינָם כְּתוּבִים בְּסֵפֶר מַלְכִים) כְּתוּבִים בְּסֵפֶר מִיּוּחַד שֶׁכְּתָבוּ בּוֹ אֶת הַדְּבָרִים שֶׁעָשׂוּ הַמְּלָכִים. לְכָל מֶלֶךְ הִיָּה מַעֲיָן סֵפֶר זְכוּרוֹת וְשֶׁם כְּתָבוּ אֶת כָּל מַעֲשָׂיו שֶׁל הַמֶּלֶךְ. בְּסֵפֶר מַלְכִים נִכְתָּבוּ רַק הַנְּבוּאוֹת שֶׁהוֹצֵרוּ לְדוֹרוֹת¹³⁸⁸: (כ) וְהַיָּמִים אֲשֶׁר מְלֻדָּה יִרְבֵּעַם עֲשָׂרִים וְשֵׁנִים שָׁנָה יִרְבֵּעַם מֶלֶךְ עַל יִשְׂרָאֵל בְּמִשְׁךְ עֲשָׂרִים וְשֵׁנִים שָׁנָה,¹³⁸⁹ וַיִּשְׁכַּב עִם אַבְתָּיו יִרְבֵּעַם מֵת, וַיִּמְלֹךְ נָדָב בְּנוֹ תַחְתָּיו נָדָב, בְּנוֹ שֶׁל יִרְבֵּעַם מֶלֶךְ עַל יִשְׂרָאֵל בְּמִקוֹמוֹ שֶׁל יִרְבֵּעַם¹³⁹⁰: (כא) וְרַחֲבֵעַם בֶּן שְׁלֹמֹה מְלֻדָּה בִּיהוּדָה רַחֲבֵעַם בְּנוֹ שֶׁל שְׁלֹמֹה מֶלֶךְ עַל יְהוּדָה בְּמִקְבִּיל לִירְבֵּעַם שְׂמֻלְךָ עַל יִשְׂרָאֵל,¹³⁹¹ בֶּן אַרְבָּעִים וְאַחַת שָׁנָה רַחֲבֵעַם בְּמִלְכוֹ רַחֲבֵעַם הִיָּה בֶן אַרְבַּעִים וְאַחַד כְּשֶׁהוּא הַתְּחִיל לְמִלוֹךְ,¹³⁹² וְשִׁבְעָה עֶשְׂרִים שָׁנָה מְלֻדָּה בִּירוּשָׁלַם רַחֲבֵעַם מֶלֶךְ בְּמִשְׁךְ שֶׁבַע עֶשְׂרִים שָׁנִים בִּירוּשָׁלַם,¹³⁹³ הָעִיר אֲשֶׁר בָּחַר יִקְוֹק לְשׁוֹם אֶת שְׁמוֹ שֶׁם מְכַל שְׂבִטֵי יִשְׂרָאֵל (רַחֲבֵעַם מֶלֶךְ) בִּירוּשָׁלַם, הָעִיר שֶׁה' בָּחַר מִתּוֹךְ כָּל הָעָרִים שֶׁל יִשְׂרָאֵל, כְּדִי לְהַשְׁרִית בּוֹ אֶת שְׂכִינְתּוֹ, וְלִמְרוֹת שֶׁהוּא מֶלֶךְ בְּעִיר הַקּוֹדֵשׁ, הוּא עֲדִיין עֹשֶׂה הָרַע בְּעֵינֵי ה' (כְּפִי שִׁיכְתוּב הַנְּבִיא בְּפִסּוֹק הַבַּא),¹³⁹⁴ וְשֵׁם אִמּוֹ נְעֻמָּה הָעַמּוֹנִית שֶׁם אִימוֹ שֶׁל רַחֲבֵעַם הִיָּה נְעֻמָּה הָעַמּוֹנִית. הַנְּבִיא אָמַר שֶׁהִסִּיבָה שֶׁרַחֲבֵעַם הָרַשִׁיעַ הִיא בְּגַלּל שְׂאִימוֹ הֵייתָה מַעֲמוֹן, וְלִכֵּן הוּא לְמַד

1379 מצודות.

1380 מצודות.

1381 מצודות. רד"ק: שם חלה אביה או שבמשך הזמן העביר ירבעם את מקומו משכם לתרצה.

1382 מצודות.

1383 מצודות. רלב"ג: לא היה הפרש זמן בין כניסתה של אשת ירבעם לעיר ובין כניסתה לבית, הכל קרה מהר מאוד.

1384 מלבי"ם: אביה מת כשהיא נכנסה אל העיר והדבר נודע לה כשהיא נכנסה לביתה.

1385 תרגום.

1386 תרגום.

1387 מצודות.

1388 מצודות.

1389 תרגום.

1390 תרגום.

1391 תרגום.

1392 תרגום.

1393 תרגום.

1394 רש"י.

ממעשיה¹³⁹⁵: (כב) וַיַּעַשׂ יְהוּדָה הָרַע בְּעֵינֵי יְקֹקֵק מַמְלַכַת יְהוּדָה עֲשֵׂתָה מַעֲשִׂים שֶׁהָיוּ רָעִים בְּעֵינֵי ה',¹³⁹⁶

וַיִּקְנְאוּ אֹתוֹ מְכַל אֲשֶׁר עָשׂוּ אֲבֹתָם בְּחַטָּאתָם אֲשֶׁר חָטְאוּ מַמְלַכַת יְהוּדָה הַרְגִיזָה אֶת ה' יוֹתֵר מִמָּה שֶׁעַם יִשְׂרָאֵל הַרְגִיז אֶת ה' בִּימֵי הַשׁוֹפְטִים. בְּזַמְנֵנו שֶׁל רַחֲבֵעַם, עֲבָדָה מַמְלַכַת יְהוּדָה יוֹתֵר עֲבוּדָה זָרָה מֵהַעֲבוּדָה הַזֶּה שֶׁעֲבָדוּ יִשְׂרָאֵל בִּימֵי הַשׁוֹפְטִים¹³⁹⁷: (כג) וַיִּבְנוּ גַם הֵמָּה לָהֶם בָּמוֹת וּמִצְבּוֹת וְאִשְׁרִים כְּמוֹ שֶׁבַּמַּמְלַכַת יִשְׂרָאֵל בְּנוּ בָמוֹת, מִצְבּוֹת וְעֲצֵי אֲשֵׁרָה, גַּם בִּיהוּדָה בְּנוּ דְבָרִים אֱלֹהִים עַל מִנְתַּל עֲבוּדָה זָרָה. בְּמָה הִיא מְזַבַּח, מִצְבֵּה הִיא מְזַבַּח הַבְּנוֹיָה מֵאֲבָן אַחַת וְאֲשֵׁרָה הִיא עֵץ שֶׁהָיוּ עוֹבְדִים אוֹתָהּ עֲבוּדָה זָרָה,¹³⁹⁸ עַל כָּל גְּבֻעָה גְבֻהָה (אֲנָשֵׁי מַמְלַכַת יְהוּדָה נָטְעוּ עֲצֵי אֲשֵׁרָה) עַל כָּל גְּבֻעָה גְבוּהָה,¹³⁹⁹ וְתַחַת כָּל עֵץ רָעָנָן (וְכֵן בְּנוּ אֲנָשֵׁי מַמְלַכַת יְהוּדָה מְזַבְּחוֹת וּבָמוֹת)¹⁴⁰⁰ תַּחַת כָּל עֵץ שֶׁמֵּרָאֵהוּ יִפֵּה¹⁴⁰¹: (כד) וְגַם קָדַשׁ הָיָה בְּאֶרֶץ בַּמַּמְלַכַת יְהוּדָה הָיוּ גַם חַטָּאִים שֶׁקְּשׁוּרִים לְצַנִּיעוֹת בֵּין אִישׁ לְאִישָׁה,¹⁴⁰² עָשׂוּ כְּכֹל הַתּוֹעֲבוֹת הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הוֹרִישׁ יְקֹקֵק מִפְּנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲנָשֵׁי מַמְלַכַת יְהוּדָה עָשׂוּ אֶת כָּל הַמַּעֲשִׂים הַמְּתוֹעֲבִים שֶׁעָשׂוּ הָעַמִּים שֶׁה' גִּרַשׁ מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, הַנְּבִיא מְשׁוּוֹה אֶת חוֹמֵרֵת הַחַטָּאִים שֶׁעָשׂוּ אֲנָשֵׁי מַמְלַכַת יְהוּדָה לְחַמּוֹרֵת הַחַטָּאִים שֶׁעָשׂוּ שִׁבְעַת הָעַמִּים שֶׁה' גִּרַשׁ מִפְּנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל כִּשְׁהֵם (בְּנֵי יִשְׂרָאֵל) נִכְנְסוּ לְאֶרֶץ בִּימּוֹת יְהוֹשֻׁעַ¹⁴⁰³: (כה) וַיְהִי בַשָּׁנָה הַחֲמִישִׁית לְמֶלֶךְ רַחֲבֵעַם בִּשְׁנֵה הַחֲמִישִׁית לְמֶלֶךְ רַחֲבֵעַם בִּשְׁנֵה הַחֲמִישִׁית לְמַלְכוּתוֹ שֶׁל רַחֲבֵעַם עַל יְהוּדָה,¹⁴⁰⁴ עָלָה שִׁישַׁק מֶלֶךְ מִצְרַיִם עַל יְרוּשָׁלַם (בִּשְׁנֵה הַחֲמִישִׁית לְמַלְכוּתוֹ שֶׁל רַחֲבֵעַם עַל יְהוּדָה) שִׁישַׁק מֶלֶךְ מִצְרַיִם עָלָה עַל הָעִיר יְרוּשָׁלַם לְמַלְחָמָה¹⁴⁰⁵: (כו) וַיִּקַּח שִׁישַׁק מֶלֶךְ מִצְרַיִם לֶקַח בְּמַלְחָמָה אֶת הַדְּבָרִים הַבָּאִים מִמַּמְלַכַת יְהוּדָה: (1) אֶת אֲצִרּוֹת בֵּית יְקֹקֵק אֶת הָאוֹצְרוֹת שֶׁהָיוּ בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ, (2) וְאֶת אוֹצְרוֹת בֵּית הַמִּלְלָךְ וְגַם אֶת הָאוֹצְרוֹת שֶׁהָיוּ בְּבֵיתוֹ שֶׁל רַחֲבֵעַם, (3) וְאֶת הַכֶּלֶל לֶקַח וְגַם אֶת כִּיסַּא הַשָּׁן שֶׁל שְׁלֹמֹה,¹⁴⁰⁶ (4) וַיִּקַּח אֶת כָּל מְגִנֵי הַזָּהָב אֲשֶׁר עָשָׂה שְׁלֹמֹה וְכֵן לֶקַח שִׁישַׁק אֶת הַמְּגִינִים שֶׁעָשָׂה שְׁלֹמֹה שֶׁהָיוּ עֲשׂוּיִים מִזְהָב (עֲלִיהֶם מְסוּפֵר בַּפָּרָק י' פְּסוּק יז)¹⁴⁰⁷: (כז) וַיַּעַשׂ הַמֶּלֶךְ רַחֲבֵעַם תַּחְתָּם מְגִנֵי נְחֹשֶׁת רַחֲבֵעַם עָשָׂה מְגִינִים מִנְחוּשֶׁת בְּמִקּוֹם מְגִינֵי הַזָּהָב שֶׁלֶקַח שִׁישַׁק,¹⁴⁰⁸ וְהִפְקִיד עַל יַד שָׂרֵי הָרִצִּים רַחֲבֵעַם הִפְקִיד אֶת מְגִינֵי הַנְּחוּשֶׁת בְּיַד שָׂרִים שֶׁנִּקְרָאִים "שָׂרֵי הָרִצִּים" (מִיָּד נִרְאָה מָה הָיָה תַּפְקִידָם וּמְדוּעַ נִקְרָאוּ שָׂרֵי הָרִצִּים),¹⁴⁰⁹ הַשְּׂמֵרִים פָּתַח בֵּית הַמִּלְלָךְ שָׂרֵי

1395 מצודות.

1396 תרגום.

1397 מצודות.

1398 מצודות.

1399 מלבי"ם.

1400 מלבי"ם.

1401 תרגום יונתן על ספר דברים יב' פסוק יב'. מצודות ותרגום יונתן כאן כתבו שהכוונה היא לעצים שהיו לחים וכך היו להם ענפים רבים.

1402 מצודות.

1403 מצודות. מלבי"ם: מי שעשה את הקדש ואת כל התועבות הם הכנעניים אלא שהטענה על עם ישראל היא שלא מיחו בהם.

1404 תרגום.

1405 תרגום. רש"י פרעה שישק הוא פרעה נכה, ונקרא שישק על שהיה שוקק ומתאוה לכסא השן שבנה שלמה המלך, ועכשיו ניצל פרעה את מותו של שלמה לצאת למלחמה ולהשיג את הכסא.

1406 רש"י. מצודות: הכוונה לכך שהוא לקח את הכל, אולם מבחינה תחבירית פירושו קשה, מדוע מוזכר שישק לקח הכל ולאחר מכן מוזכר שהוא לקח גם את המגינים.

1407 תרגום.

1408 תרגום.

1409 מצודות.

הרצים היו שומרים על שער ביתו של רחבעם¹⁴¹⁰: (כח) וַיְהִי מִדֵּי בֹא הַמֶּלֶךְ בֵּית יִקְוֶן בְּכָל פֶּעַם שֶׁרַחְבֵּעַם נִכְנַס לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ¹⁴¹¹. אמנם בפסוקים הקודמים למדנו שרחבעם ויהודה עבדו עבודה זרה, אך בספר דברי הימים מסופר שכאשר עלה שישק מלך מצרים להילחם בממלכת יהודה, רחבעם ויהודה חזרו בתשובה, וזוהי גם הסיבה שתוצאות המלחמה לא היו חמורות כל כך,¹⁴¹² יִשְׂאוּם הָרָצִים (בכל פעם שרחבעם היה נכנס לבית המקדש) שרי הרצים נשאו את המגינים כדי שיוכלו להגן על רחבעם מחשש שאויב יתקיף אותו בפתאומיות,¹⁴¹³ וְהִשְׁבוּם אֶל תֵּא הָרָצִים לאחר שרחבעם היה נכנס לבית המקדש, הניחו הרצים את המגינים בחדר שהיה מיוחד להם שנקרא "תא הרצים"¹⁴¹⁴. בתא הרצים המגינים נשמרו טוב יותר, ולכן הרצים היו מניחים שם את המגינים¹⁴¹⁵: (כט) וַיִּתֵּר דְּבָרֵי רַחְבֵּעַם וְכָל אֲשֶׁר עָשָׂה הִלְאָה הַמֶּלֶךְ כְּתוּבִים עַל סֵפֶר דְּבָרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי יְהוּדָה שֶׁאֵר דְּבָרָיו וּמַעֲשָׂיו שֶׁל רַחְבֵּעַם שֶׁלֹּא כְּתוּבִים בְּסֵפֶר מַלְכִים, כְּתוּבִים בְּסֵפֶר שִׁנְיָא "דְּבָרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי יְהוּדָה" שהיה ספר זכרונות שכתבו מלכי יהודה לדורותיהם: (ל) וּמַלְחָמָה הָיְתָה בֵּין רַחְבֵּעַם וּבֵין יִרְבֵּעַם כָּל הַיָּמִים הַיֵּיתָה מַלְחָמָה תְּמִידִית בֵּין רַחְבֵּעַם לִירְבֵּעַם. אמנם בתחילה, כשרחבעם רצה לצאת ולהילחם נגד ירבעם כדי להחזיר אליו את מלכות ישראל, שמעיה הנביא מנע ממנו מלעשות זאת ורחבעם שמע בקול הנביא, אך לאחר מכן היו מלחמות נוספות בין ממלכת ישראל לממלכת יהודה¹⁴¹⁶: (לא) וַיִּשְׁכַּב רַחְבֵּעַם עִם אָבִיתָיו רַחְבֵּעַם מֵת,¹⁴¹⁷ וַיִּקְבֹּר עִם אָבִיתָיו בְּעִיר דָּוִד רַחְבֵּעַם נִקְבַּר בְּקִבְרֵי אֲבוֹתָיו בְּעִיר דָּוִד, בְּקִבְרֵי שֶׁהָיָה מִיּוּחַד לְמַלְכֵי בֵּית דָּוִד, וְשֵׁם אָמוֹ נְעֻמָּה הָעַמּוֹנִית שֶׁם אִימּוֹ שֶׁל רַחְבֵּעַם הָיָה נְעֻמָּה הָעַמּוֹנִית. פרט זה נזכר כאן שוב כדי להדגיש שלאורך כל חייו רחבעם ניסתה אימו להסית אותו לעבוד עבודה זרה, אך כפי שראינו, לקראת סוף חייו חזר רחבעם בתשובה וכבר לא עבד עבודה זרה,¹⁴¹⁸ וַיִּמְלֹךְ אַבְיָם בְּנֵו תַחְתָּיו אֲבִים בְּנוֹ שֶׁל רַחְבֵּעַם מֶלֶךְ בְּמִקְוֹמוֹ עַל יִשְׂרָאֵל:

מלכים א פרק טו

(א) וּבִשְׁנַת שְׁמֹנֶה עָשָׂרָה לְמֶלֶךְ יִרְבֵּעַם בֶּן נְבָט מֶלֶךְ אַבְיָם עַל יְהוּדָה בִּשְׁנַת הַשְּׁמוֹנֶה עָשָׂרָה שִׁירְבֵּעַם בֶּן נְבָט מֶלֶךְ עַל יִשְׂרָאֵל, אֲבִים (בְּנוֹ שֶׁל רַחְבֵּעַם) מֶלֶךְ עַל יְהוּדָה¹⁴¹⁹: (ב) שְׁלֹשׁ שָׁנִים מֶלֶךְ בִּירוּשָׁלַם אֲבִים מֶלֶךְ

¹⁴¹⁰ תרגום.

¹⁴¹¹ תרגום.

¹⁴¹² עפ"י הרד"ק.

¹⁴¹³ מצודות. רש"י: הרצים היו נושאים את המגינים רק כדי לכבד את רחבעם, ולכן, לאחר שכבר נגמר טקס כניסתו לבית המקדש, הם היו מכניסים את המגינים פנימה לתא הרצים.

¹⁴¹⁴ מצודות.

¹⁴¹⁵ רלב"ג.

¹⁴¹⁶ מצודות.

¹⁴¹⁷ תרגום.

¹⁴¹⁸ מלבי"ם. מצודות: הסיבה שהנביא חזר על פרט זה היא משום שעד יום מותו רחבעם היה דומה במעשיו לנעמה העמונית. דבריו קשים מאוד, שהרי במפורש כתוב בספר דברי הימים ב' פרק יב' שרחבעם חזר בתשובה. ואולי צריך לומר שרחבעם אמנם חזר בתשובה אך לאחר מכן חזר לעבוד עבודה זרה, ותמוה על בעל המצודות שגם בספר דברי הימים לא התייחס כלל לחזרתו בתשובה של רחבעם.

¹⁴¹⁹ תרגום. בפרק יד' פסוק כא' כתוב שרחבעם מלך על יהודה רק שבע עשרה שנה, ואנחנו יודעים שרחבעם וירבעם התחילו למלוך באותה שנה, ואם כן מדוע אבים התחיל למלוך בשנה השמונה עשרה לירבעם ולא בשנה השבע עשרה? רש"י: היה באמת שנה אחת שממלכת יהודה הייתה ללא מלך. רד"ק: רחבעם מלך קצת יותר משבע עשרה שנה, אך שנה זו לא נמנתה לרחבעם משום שלא השלים אותה, ומצד שני לא נמנתה שנה זו גם לאבים משום שגם הוא לא מלך בכולה. מלבי"ם: אבים הוא אותו שם כמו אביה, אלא שבגלל שגם לירבעם היה בן שקראו לו אביה, קראו אנשי יהודה לבנו של רחבעם "אבים" כדי לומר שהוא אביה שלהם – תוספת המ"ם נועד לשנות את שמו ללשון רבים ולומר שהוא אביה של כל ממלכת יהודה.

על יהודה במשך שלש שנים, (הכוונה אינה שאבים מלך שלש שנים שלמות, אלא חלק מהשנה הראשונה, חלק מהשלישית וכל השנה השניה),¹⁴²⁰ **וְשֵׁם אִמּוֹ מַעֲכָה בַת אַבִּישָׁלוֹם** שם אימו של אבים היה מעכה בת אבישלום, שהייתה אישה מרושעת (כפי שנראה בהמשך היא עבדה עבודה זרה) ואבים למד ממעשיה¹⁴²¹:

(ג) **וַיֵּלֶךְ בְּכָל חַטָּאוֹת אָבִיו אֲשֶׁר עָשָׂה לְפָנָיו** אבים חטא בכל החטאים שחטא בהם רחבעם אביו לפניו,¹⁴²² **וְלֹא הָיָה לָבְבוֹ שָׁלֵם עִם יְקֹקֵק אֱלֹהֵיו בְּלִבְבֵי דָוִד אָבִיו** ליבו של אבים לא היה שלם ביראת ה' כמו שליבו של דוד היה שלם ביראת ה'¹⁴²³: (ד) **כִּי לְמַעַן דָּוִד** רק בזכותו של דוד המלך,¹⁴²⁴ **נָתַן יְקֹקֵק אֱלֹהֵיו לֹא נִיר בִּירוּשָׁלַם** (רק בזכותו של דוד המלך) ה' נתן לו (לדוד) נר. הכוונה ב"הר" היא למלכות בירושלים,¹⁴²⁵ **לְהִקִּים אֶת בְּנוֹ אַחֲרָיו** (רק בזכותו של דוד) העמיד ה' את אבים שהיה מצאצאיו למלוך בירושלים. הנביא אומר שאבים היה רשע כל כך גדול ולא היה ראוי למלוכה, ורק בזכות שהיה צאצא של דוד המלך הוא זכה למלוכה,¹⁴²⁶ **וְלֹא הֶעֱמִיד אֶת יְרוּשָׁלַם** וגם כדי שיתקיים בית המקדש שבירושלים. הנביא אומר שסיבה שנייה לכך שאבים זכה למלוכה למרות שלא היה ראוי לכך היא משום שאם אחד מצאצאיו של דוד ימלכו בירושלים, הם ישמרו טוב יותר על העיר ועל בית המקדש, היות וזה היה מפעל חייו של דוד המלך¹⁴²⁷: (ה) **אֲשֶׁר עָשָׂה דָוִד אֶת הַיְשָׁר בְּעֵינֵי יְקֹקֵק** (הסיבה שהקב"ה העמיד מלכים מצאצאיו של דוד, גם אם מלכים אלה לא היו ראויים למלוך היא) מפני שדוד עשה את המעשים שהיו ישרים בעיני ה',¹⁴²⁸ **וְלֹא סָר מִכָּל אֲשֶׁר צִוְּהוּ כָּל יְמֵי חַיָּו דָוִד** גם לא סר מכל מה שה' ציווה אותו במשך כל ימי חייו,¹⁴²⁹ **רַק בְּדָבָר אֲוִרְיָה הַחַתִּי** החטא היחיד של דוד היה חטא אוריה החיתי. דוד שלח את אוריה כדי להילחם ולמות במלחמה נגד בני עמון, וזה היה חטאו היחיד, ובזכות זה זכה דוד להעמיד את צאצאיו שימלכו על ממלכת יהודה, גם אם לא היו ראויים לכך (כמו שאבים לא היה ראוי לכך)¹⁴³⁰: (ו) **וּמִלְחָמָה הָיְתָה בֵּין רַחְבֶּעֶם וּבֵין יִרְבֶּעֶם כָּל יְמֵי חַיָּו** המלחמה שהייתה בין רחבעם לירבעם הייתה לאורך כל חייו הבוגרים של אבים. מאז שאבים היה ראוי להיות חייל, הייתה מלחמה בין ממלכת יהודה ובין ממלכת ישראל¹⁴³¹: (ז) **וַיִּתֵּר דְּבָרֵי אָבִים וְכָל אֲשֶׁר עָשָׂה** שאר דבריו ומעשיו של אבים שאינם כתובים בספר מלכים, **הֲלֹא הֵם כְּתוּבִים עַל סֵפֶר דְּבָרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי יְהוּדָה** (שאר דבריו ומעשיו של אבים שאינם כתובים בספר

¹⁴²⁰ מצודות.

¹⁴²¹ רד"ק. רלב"ג מזהה את אבשלום כאן כאבשלום בן דוד.

¹⁴²² **תרגום. מלבי"ם:** אבים לא היה באמת רשע, והסיבה שחטא היא משום שהלך בדרכו של אביו. הכתוב מציין שליבו של אבים לא היה שלם עם ה' כמו ליבו של דוד. לו היה אבים ברמת צדקותו של דוד, היה מתגבר על החטאים שבהם גדל אצל אבותיו. לו היה רשע, היה מוסיף לחטוא. הכוונה היא שאבים היה "בינוני" והמשיך לחטוא מכל האנציה.

¹⁴²³ **תרגום.**

¹⁴²⁴ **מצודות.**

¹⁴²⁵ **מצודות. רלב"ג:** ניר מלשון חרישה שרואים את התוצאות אחרי כן. התוצאה החיובית למלכות אבים (וכמובן לדוד עצמו) היא מלכות אסא שהעמיד את ירושלים.

¹⁴²⁶ **מצודות.**

¹⁴²⁷ עיין בביאורנו לפרק יא' פסוק לב'.

¹⁴²⁸ **מצודות.**

¹⁴²⁹ **מצודות.**

¹⁴³⁰ **מצודות** ולדבריו בא הכתוב לזכות את דוד גם בעניין בת שבע ולומר שרק בעניין אוריה החיתי חטא. **רלב"ג:** הכוונה היא לזכות את דוד בשאר מעשיו, אך ללא קשר עם מקרה בת שבע עצמו, וייתכן שהכתוב בא לומר שבעניין בת שבע גם כן חטא.

¹⁴³¹ **מצודות. מלבי"ם:** החזרה כאן בפסוק היא לאחת מהשניים: או כדי לומר שמי שניצח על הקרב בממלכת יהודה היה אבים, או כדי להסמיך את הדברים לפסוק הבא ולומר שגם מלחמות אלה כתובות על ספר דברי הימים למלכי יהודה.

מלכים) כתובים בספר שנקרא "דברי הימים למלכי יהודה", ספר הזכרונות של מלכי יהודה, ומלחמה היתה בין אבים ובין ירבעם (בנוסף למלחמה שהייתה בין רחבעם אביו של אבים ובין ירבעם) הייתה מלחמה גם בין אבים לירבעם במשך כל ימי חייו של אבים¹⁴³²: (ח) וַיִּשְׁכַּב אָבִים עִם אֲבָתָיו וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ בְּעִיר דָּוִד אֲבִים מֵת וְקִבְּרוּ אוֹתוֹ בְּעִיר דָּוִד, וַיִּמְלֹךְ אֲסָא בְּנוֹ תַחְתָּיו אֲסָא, בְּנוֹ שֶׁל אֲבִים, מֶלֶךְ בְּמִקְוֹמוֹ: (ט) וּבִשְׁנַת עֶשְׂרִים לְיִרְבְּעָם מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל מֶלֶךְ אֲסָא מֶלֶךְ יְהוּדָה אֲסָא מֶלֶךְ עַל יְהוּדָה בִּשְׁנַת הָעֶשְׂרִים לְמַלְכוּתוֹ שֶׁל יִרְבְּעָם עַל יִשְׂרָאֵל¹⁴³³: (י) וְאַרְבָּעִים וָאַחַת שָׁנָה מֶלֶךְ בִּירוּשָׁלַם אֲסָא מֶלֶךְ בִּירוּשָׁלַם בְּמִשְׁךְ אַרְבָּעִים וָאַחַת שָׁנָה, וַיֵּשׂ אָמוֹ מַעֲכָה בַת אֲבִישָׁלוֹם שֶׁם סִבְתוֹ שֶׁל אֲסָא הָיָה מַעֲכָה בַת אֲבִישָׁלוֹם (כִּפִּי שְׂרָאִינוּ, מַעֲכָה הֵייתָה אֶשֶׁת רַחֲבֵעָם וְאִימוֹ שֶׁל אֲבִים)¹⁴³⁴. הַכְּתוּב מְצִיין שֶׁאֲסָא גָדַל אֶצֶל סִבְתוֹ מַעֲכָה, וּבִכֵּל זֹאת לֹא לָמַד מִמַּעֲשֵׂיהַּ הָרַעִים¹⁴³⁵: (יא) וַיַּעַשׂ אֲסָא הַיִּשָּׁר בְּעֵינָיו יִקְוֶה כְּדוֹד אָבִיו אֲסָא עָשָׂה מַעֲשִׂים שֶׁהֵיוּ יְשָׁרִים בְּעֵינֵי ה', כְּמוֹ שְׂדוּד אָבִיו עָשָׂה מַעֲשִׂים שֶׁהֵיוּ יְשָׁרִים בְּעֵינֵי ה' (הַכוּוּנָה אֵינָה שְׂדוּד הֵיָה אָבִיו שֶׁל אֲסָא אֲלֵא שֶׁאֲסָא הֵיָה צֶאֱצָא שֶׁל דָּוִד)¹⁴³⁶. הַנְּבִיא מִפְּרֹט עָתָה אֶת מַעֲשֵׂיו הַיְשָׁרִים שֶׁל אֲסָא: (יב) 1 וַיַּעֲבֹר הַקְּדוּשִׁים מִן הָאָרֶץ אֲסָא הִסִּיר אֶת הַדְּבָרִים הַלֵּא צְנוּעִים שֶׁהֵיוּ בִיהוּדָה (עֲלִיהֶם לְמַדְנֵוּ בִּפְרָק יֵד' פְּסוּק כד'),¹⁴³⁷ 2 וַיִּסֹּר אֶת כָּל הַגְּלָלִים אֲשֶׁר עָשׂוּ אֲבָתָיו אֲסָא סִילַק אֶת הָעֲבוּדָה זָרָה שֶׁעָשׂוּ אֲבוֹתָיו. הָעֲבוּדָה הַזֹּרָה נִקְרָאת בַּלְשׁוֹן הַכְּתוּב "גִּילּוּלִים", מִשּׁוֹם שֶׁהִיא מֵאוֹסָה כְּגַלְלִים¹⁴³⁸: (יג) 3 וְגַם אֶת מַעֲכָה אָמוֹ אֲסָא בְּנוֹסֶף לְהַסְרֵת חוֹסֵר הַצְּנִיעוּת וְהָעֲבוּדָה הַזֹּרָה, הִסִּיר גַּם אֶת מַעֲכָה סִבְתוֹ (מִיֵּד יִסְבִּיר הַנְּבִיא מֵהִי הַכוּוּנָה),¹⁴³⁹ 4 וַיִּסְרֶה מִגְּבִירָה אֲסָא הִסִּיר אֶת סִבְתוֹ מִגְּדוּלְתָהּ. מַעֲכָה הֵייתָה אִישָׁה חֲשׁוּבָה וּמוֹשֶׁלֶת, וְאֲסָא הִסִּיר אוֹתָהּ מִגְּדוּלְתָהּ כְּדִי שֶׁלֹּא תִשְׁתַּמֵּשׂ בְּמַעֲמָדָה עַל מִנַּת לְהַסִּית אֲנָשִׁים לְעִבּוֹד עֲבוּדָה זָרָה,¹⁴⁴⁰ 5 אֲשֶׁר עָשְׂתָה מִפְּלֶצֶת לְאִשְׁרָה (הַסִּיבָה שֶׁאֲסָא הִסִּיר אֶת מַעֲכָה מִגְּדוּלְתָהּ הִיא) מַעֲכָה עָשְׂתָה דְמוּת שֶׁל עֲבוּדָה זָרָה לְשֵׁם עֲבוּדָת הָאִשְׁרָה,¹⁴⁴¹ 6 וַיִּכְרֹת אֲסָא אֶת מִפְּלֶצֶתָהּ אֲסָא כִּתֵּשׂ אֶת הַמִּפְּלֶצֶת שֶׁעָשְׂתָה מַעֲכָה לְעֲבוּדָה זָרָה,¹⁴⁴² 7 וַיִּשְׂרֹף בְּנַחַל קְדְרוֹן לְאַחַר שֶׁאֲסָא כִּתֵּשׂ אֶת הַמִּפְּלֶצֶת, הוּא שָׂרַף אוֹתָהּ וְהִשְׁלִיךְ אֶת הָאֶפֶר לְנַחַל קְדְרוֹן¹⁴⁴³: (יד) 8 וְהַבְּמוֹת לֹא סָרוּ אֲסָא לֹא סִילַק אֶת הַמִּזְבְּחוֹת הַקְּטָנִים שֶׁהִקְרִיבוּ עֲלֵיהֶם קֶרְבָּנוֹת לְשֵׁם ה'. יֵשׁ בְּפְסוּק זֶה מַעַט בִּיקוּרָת עַל אֲסָא שֶׁלְּמִרְוֹת שֶׁהִסִּיר אֶת הָעֲבוּדָה הַזֹּרָה, הוּא לֹא הִסִּיר אֶת הַבְּמוֹת לְמִרְוֹת שֶׁגַּם הֵם

¹⁴³² **מַצְדוֹת.**

¹⁴³³ **מַצְדוֹת** וְחִישָׁב שֶׁרַחֲבַעַם מֶלֶךְ שֶׁבַע עֶשְׂרֵה שָׁנָה, אֲבִים שְׁלֹשׁ שָׁנִים מִקוֹטְעוֹת, וְכִךְ הִגְעֵנוּ לְעֶשְׂרִים שָׁנָה לְמַלְכוּת יִרְבְּעָם. הַשָּׁנָה הַשְּׁלִישִׁית שֶׁל אֲבִים נִמְנִית גַּם לְאֲסָא וְגַם לְאֲבִים.

¹⁴³⁴ **מַצְדוֹת.**

¹⁴³⁵ **רַל"ב"ג.**

¹⁴³⁶ **תְּרַגוּם.**

¹⁴³⁷ **מַצְדוֹת.**

¹⁴³⁸ **מַצְדוֹת.**

¹⁴³⁹ **מַצְדוֹת. מַלְבִּי"ם:** גַּם מַעֲכָה עֲצָמָה הֵייתָה עֲבוּדָה זָרָה שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָיוּ עוֹבְדִים אֵלֶיהָ, וְלִכֵּן מְצוּיִן כֹּאן

¹⁴⁴⁰ **שֶׁאֲסָא הִסִּירָה.**

¹⁴⁴¹ **מַצְדוֹת.**

¹⁴⁴² **מַצְדוֹת.** לְפִירוּשׁוֹ, מִפְּלֶצֶת הִיא שֵׁם גְּנָאִי לַע"ז כְּמוֹ גִּילּוּלִים וְנִקְרָאת מִפְּלֶצֶת עַל שֵׁם שִׁגְרֵמַת לְאָדָם הַרוּאָה אוֹתָהּ לְרַעוּד. **רַש"י** כִּתֵּב שֶׁפִּירוּשׁ הַמִּילָה מִפְּלֶצֶת הִיא "מִפְּלִיא לִיצְנוּתָא", שֶׁעָשְׂתָה מַעֲשֵׂה לִיצְנוּת שֶׁעָשְׂתָה לוֹ זְכוּרוֹת וְהֵייתָה נְבַעֲלַת לוֹ בְּכָל יוֹם. **רַל"ב"ג:** לֹא מְדוּבָר כֹּאן עַל דְּמוּת שֶׁעָשְׂתָה מַעֲכָה, אֲלֵא מְדוּבָר עַל בְּנִיין לְכַבּוֹד הָע"ז, וְנִקְרָאת מִפְּלֶצֶת מִשּׁוֹם שֶׁהֵייתָה מְבִיאָה צְרוּת עַל עוֹבְדֶיהָ.

¹⁴⁴³ **מַצְדוֹת.**

¹⁴⁴⁴ **מַצְדוֹת.**

נאסרו לאחר בניין בית המקדש,¹⁴⁴⁴ רק לִבְבֵי אֶסָא הָיָה שָׁלֵם עִם יְקִנֹּק בָּל יָמָיו רק אסא לא היה זוכה בממות בגלל שליבו היה שלם עם ה', אך שאר העם כן הקריב עליהם קרבנות לשם ה' (למרות שהדבר היה אסור)¹⁴⁴⁵: (טו) וַיָּבֵא אֶת קִדְשֵׁי אָבִיו אֶסָא הֵבִיא לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ אֶת הַדְּבָרִים שֶׁהִקְדִּישׁ אָבִיו שֶׁכָּבַר לֹא הָיוּ בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ (ייתכן שאבים עצמו הוציא אותם מבית המקדש לאחר שהקדישם),¹⁴⁴⁶ וְקִדְשֵׁי בֵּית יְקִנֹּק וְכֹן הֵבִיא אֶסָא לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ אֶת הַדְּבָרִים שֶׁהוּא עֲצָמוֹ הִקְדִּישׁ לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ,¹⁴⁴⁷ כֶּסֶף וְזָהָב וְכֹלִים אֶסָא הִקְדִּישׁ לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ כֶּסֶף, זָהָב וְכֹלִים¹⁴⁴⁸: (טז) וּמִלְחָמָה הָיְתָה בֵּין אֶסָא וּבֵין בְּעֵשָׂא מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל כָּל יָמֵיהֶם לְאוֹרֶךְ כָּל חַיֵּיהֶם שֶׁל אֶסָא מֶלֶךְ יְהוּדָה וּבְעֵשָׂא מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל (שֶׁמֶלֶךְ אַחֲרָי נָדַב בֶּן יִרְבֵּעַם כִּפִּי שֶׁנִּרְאָה בְּהַמְשָׁךְ) הָיְתָה מִלְחָמָה בֵּינֵיהֶם, הֵם נִלְחָמוּ זֶה בְּזֶה לְאוֹרֶךְ כָּל חַיֵּיהֶם¹⁴⁴⁹: (יז) וַיַּעַל בְּעֵשָׂא מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל עַל יְהוּדָה בְּעֵשָׂא מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל עָלָה לְמִלְחָמָה עַל יְהוּדָה,¹⁴⁵⁰ וַיִּבֶן אֶת הַרְמָה בְּעֵשָׂא בְּנֵה מַגְדָּל גְּבוּהָ שֶׁשִּׁלַּט עַל הַיְצִיאָה מִירוּשָׁלַיִם, וּמִנַּע מִתּוֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלַיִם לְצֵאתָהּ מִהָעִיר עַל יְדֵי שֶׁהָיָה זֹרֵק אֲבָנִים מִהַמְגְדָּל עַל כָּל מִי שִׁיָּצָא מִהָעִיר,¹⁴⁵¹ לְבַלְתֵּי תֵּת יֵצֵא וּבָא לְאֶסָא מֶלֶךְ יְהוּדָה וְכִתּוּצָאָה מִבְּנֵייתָהּ הַמְגְדָּל הַגְּבוּהָ, לֹא יִכְלוּ תּוֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלַיִם שֶׁהָיוּ תַּחַת שִׁלְטוֹנוֹ שֶׁל אֶסָא מֶלֶךְ יְהוּדָה לְצֵאתָהּ מִהָעִיר וּלְהִיכַנֵּס אֵלֶיהָ. עַל יְדֵי בְּנֵייתָהּ הַמְגְדָּל הַגְּבוּהָ, הַצְּלִיחַ בְּעֵשָׂא לְהַטִּיל מְצוֹר עַל יְרוּשָׁלַיִם¹⁴⁵²: (יח) וַיִּקַּח אֶסָא אֶת כָּל הַכֶּסֶף וְהַזָּהָב הַנּוֹתָרִים בְּאוֹצְרוֹת בֵּית יְקִנֹּק אֶסָא לָקַח אֶת הַכֶּסֶף וְהַזָּהָב שֶׁנִּשְׁאָרוּ בְּאוֹצְרוֹת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּגִלְגָּל שֶׁשִּׁישַׁק לֹא מִצָּא אוֹתָם. כִּפִּי שֶׁרָאִינוּ בְּפֶרֶק יֵדִי פְסוּק כ"ו, שִׁישַׁק מֶלֶךְ מְצָרִים לָקַח אֶת הַאוֹצְרוֹת מִבֵּית הַמִּקְדָּשׁ, וְהֵנִבִּיא מְצִיָּין שֶׁהָיוּ אוֹצְרוֹת שֶׁשִּׁישַׁק לֹא מִצָּא, וְאֵת הַאוֹצְרוֹת לָקַח אֶסָא וּשְׁלַחַם לְבֵן הַדָּד,¹⁴⁵³ וְאֵת אוֹצְרוֹת בֵּית הַמֶּלֶךְ וְכֹן לָקַח אֶסָא גַּם אֶת הַאוֹצְרוֹת שֶׁהָיוּ אוֹצְרוֹת בְּבֵית הַמֶּלֶךְ, בְּבֵית שֵׁלוֹ,¹⁴⁵⁴ וַיִּתְּנֵם בְּיַד עֲבָדָיו אֶסָא מִיֵּנָה אֶת עֲבָדָיו לְקַחַת אֶת הַאוֹצְרוֹת אֵינֶתֶם לְבֵן הַדָּד,¹⁴⁵⁵ וַיִּשְׁלַחֵם הַמֶּלֶךְ אֶסָא אֶל בֶּן הַדָּד בֶּן טַבְרִמָּן בֶּן חִזְיוֹן מֶלֶךְ אֲרָם הַיֵּשֵׁב בְּדַמְשֶׁק אֶסָא שִׁלַּח אֶת הַאוֹצְרוֹת לְבֵן הַדָּד שֶׁהָיָה בְּנוֹ שֶׁל טַבְרִימָן שֶׁהָיָה בְּנוֹ שֶׁל חִזְיוֹן שֶׁהָיָה מֶלֶךְ אֲרָם וַיֵּשֶׁב בְּדַמְשֶׁק,¹⁴⁵⁶ לְאֹמֵר כֹּךְ אָמַר אֶסָא לְבֵן הַדָּד עַל יְדֵי עֲבָדָיו שֶׁהֵבִיאוּ לוֹ (לְבֵן הַדָּד) אֶת הַאוֹצְרוֹת¹⁴⁵⁷: (יט) בְּרִית בֵּינִי וּבֵינֶךָ, בֵּין אָבִי וּבֵין אָבִיךָ (אֶסָא אָמַר לְבֵן הַדָּד עַל יְדֵי

1444 מצודות.

1445 דעת מקרא.

1446 מצודות.

1447 מצודות.

1448 תרגום.

1449 מצודות. רלב"ג: המלחמה החלה לאחר חמש עשרה שנות מלכותו של אסא שבהם היה שקט ושלווה ואנשי ממלכת ישראל התחילו לחבור אליו לאחר שראו שהוא מצליח במעשיו, וכדי למנוע מצב שבו אסא ימלוך גם על ממלכת ישראל, יצאו נגדו למלחמה. מלבי"ם: למרות שלא הייתה מלחמה של ממש בחמש עשרה השנים הראשונות של מלכותו של אסא, היו התגרויות קטנות, ולכן אומר הנביא שהייתה מלחמה לאורך כל ימי חייו של אסא.

1450 תרגום.

1451 מצודות.

1452 מצודות.

1453 מצודות.

1454 תרגום.

1455 תרגום.

1456 תרגום.

1457 תרגום.

עפ"י הגר"א בפירושו לספר יהושע פרק א' פסוק א'.

עבדיו): יש ברית שקיימת ביני לבינך, ובין אבי לאביך,¹⁴⁵⁸ הנה שלחתי לך שחד כסף וזהב אני עכשיו שלחתי לך (ביד עבדי) כסף וזהב בתור שוחד על מנת שתעשה את בקשתי,¹⁴⁵⁹ לך הפרה את ברייתך את בעשא מלך ישראל (בקשתי היא) תלך תבטל את הברית שלך עם בעשא מלך ישראל ותצא להילחם נגדו,¹⁴⁶⁰ ויעלה מעלי (על ידי שתצא להילחם נגד בעשא) בעשא יסתלק ממני. אסא ביקש מבן הדד שיתקיף את בעשא, וכך בעשא יאלץ להילחם נגד ארם במקום להילחם נגד ממלכת יהודה¹⁴⁶¹: (כ) וישמע בן הדד אל המלך אסא בן הדד קיבל את דבריו של אסא, בן הדד הסכים לעשות כפי שביקש ממנו אסא,¹⁴⁶² וישלח את שרי החילים אשר לו על ערי ישראל בן הדד שלח את מפקדי הצבא שלו כדי לתקוף את ערי ממלכת ישראל,¹⁴⁶³ ויד בן הדד הכה את תושבי המקומות הבאים: (1) את עיזן (2) ואת דן (3) ואת אבל בית מעכה ואת כל פנרות את כל הערים שבמחוז של הכינרת (הכאת כנרות כלולה בהכאת ארץ נפתלי),¹⁴⁶⁴ (4) על כל ארץ נפתלי וכן הכה בן הדד את כל המקומות שבארץ נפתלי¹⁴⁶⁵: (כא) ויהי כשמע בעשא כאשר בעשא שמע שבן הדד מתקיף אותו,¹⁴⁶⁶ ויחדל מבנות את הרמה (כאשר בעשא שמע שבן הדד מתקיף אותו) בעשא הפסיק לבנות את המגדל הגבוה ליד ירושלים שעל ידה הוא הטיל מצור על תושבי ירושלים,¹⁴⁶⁷ וישב בתרצה בעשא חזר וישב בעיר תרצה, עיר הבירה של ממלכת ישראל¹⁴⁶⁸: (כב) והמלך אסא השמיע את כל יהודה אסא המלך כינס את כל תושבי יהודה,¹⁴⁶⁹ אין נקי אין אדם שלא נכלל בציווי אסא להתכנס, אסא כינס את כל תושבי יהודה ללא יוצא מהכלל (וחז"ל דרשו שאפילו חתן שנאמר עליו נקי יהיה לביתו שנה אחת היה בכלל ציווי זה),¹⁴⁷⁰ וישאו את אבני הרמה ואת עצייה אשר בנה בעשא אנשי יהודה נטלו את האבנים והעצים מהן היה בנוי הרמה שבנה בעשא כדי להטיל מצור על ירושלים,¹⁴⁷¹ ויבן עם המלך אסא את גבע בנימן ואת המצפה אסא בנה עם האבנים האלה את הערים גבע בנימן ומצפה. הציווי של אסא לכל תושבי ממלכת יהודה הייתה שכולם יתכנסו, יישאו את העצים והאבנים מהרמה, ויבנו איתם את גבע בנימן ואת המצפה¹⁴⁷²: (כג) ויתר כל דברי אסא שאר דבריו של אסא שאינם כתובים בספר מלכים, וכל גבורתו ושאר מעשי הגבורה שעשה אסא במלחמות שלו נגד העמים בהם נלחם שאינם כתובים בספר מלכים,¹⁴⁷³ וכל אשר עשה וכל מעשיו של אסא של אסא שאינם כתובים בספר מלכים, והערים אשר בנה וסיפורי בניית הערים על ידי אסא שאינם כתובים בספר דברי הימים,

1458 תרגום.

1459 תרגום.

1460 מצודות.

1461 תרגום.

1462 תרגום.

1463 תרגום.

1464 מצודות.

1465 מצודות.

1466 תרגום.

1467 תרגום.

1468 רד"ק. תרגום: המילה תרצה היא תיאור לגבי אופן ישיבת בעשא בעיר, והכוונה היא שישב שם עשוק.

ורצוץ.

1469 תרגום. מצודות: הכריז להשמיע.

1470 מצודות.

1471 מצודות.

1472 תרגום.

1473 רד"ק.

הֲלֹא הִמָּה כְּתוּבִים עַל סֵפֶר דְּבָרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי יְהוּדָה (דברי אסא, מעשי גבורתו, מעשיו וסיפור בניית הערים) כתובים בספר דברי הימים של מלכי יהודה, רַק לֵעֵת זִקְנָתוֹ חָלָה אֶת רַגְלָיו (אסא הצליח בכל מעשיו) ורק בימי הזקנה של אסא, הוא היה חולה ברגליו¹⁴⁷⁴: (כד) וַיִּשְׁכַּב אֶסָא עִם אֲבֹתָיו וַיִּקְבְּר עִם אֲבֹתָיו בְּעִיר דָּוִד אָבִיו אֶסָא מֵת וַנִּקְבַּר בַּקֶּבֶר הַמַּלְכִּים שָׁבוּ הָיוּ קְבוּרִים אֲבוֹתָיו בְּעִיר דָּוִד, וַיִּמְלֹךְ יְהוֹשָׁפָט בְּנֵו תַחְתָּיו יְהוֹשָׁפָט, בְּנֵו שֶׁל אֶסָא, מֶלֶךְ עַל מַמְלַכַת יְהוּדָה בַּמְּקוֹמוֹ: (כה) וַנִּדְּבַ בֶן יִרְבְּעָם מֶלֶךְ עַל יִשְׂרָאֵל בְּשָׁנַת שְׁתַּיִם לְאַסָא מֶלֶךְ יְהוּדָה בְּשָׁנָה הַשְּׁנִיָּה שֶׁמֶלֶךְ אֶסָא עַל יְהוּדָה, מֶלֶךְ עַל מַמְלַכַת יִשְׂרָאֵל נִדְּבַ בֶן יִרְבְּעָם,¹⁴⁷⁵ וַיִּמְלֹךְ עַל יִשְׂרָאֵל שְׁנַתִּים נִדְּבַ מֶלֶךְ עַל מַמְלַכַת יִשְׂרָאֵל בַּמִּשְׁךְ שְׁנַתִּים¹⁴⁷⁶: (כו) וַיַּעֲשֶׂה הָרַע בְּעֵינָי יִקְוֶן נִדְּבַ עֲשָׂה מַעֲשִׂים שֶׁהָיוּ רַעִים בְּעֵינָי ה', וַיִּלְךְ בְּדֶרֶךְ אָבִיו נִדְּבַ הַלֵּךְ בְּדֶרֶךְ הָרַעָה שֶׁל יִרְבְּעָם, וּבַחֲטָאָתוֹ אֲשֶׁר הִחְטִיא אֶת יִשְׂרָאֵל נִדְּבַ חֲטָא בַחֲטָאִים שִׁירְבַעַם הִחְטִיא אֶת יִשְׂרָאֵל. הַכוּוּנָה הִיא שֶׁגַם נִדְּבַ גַרַם לֵכַךְ שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל יַחְטְאוּ וַיַּעֲבְדוּ אֶת הָעַגְלִים בְּדָן וּבַבַּיִת אֵל: (כז) וַיִּקְשֹׁר עָלָיו בַּעֲשָׂא בֶן אַחִיָּה לְבַיִת יִשְׁשָׁכָר בַּעֲשָׂא בֶן אַחִיָּה שֶׁהָיָה מִשְׁבֵּט יִשְׁשָׁכָר מֵרַד בְּנִדְּבַ,¹⁴⁷⁷ וַיִּבְהוּ בַּעֲשָׂא בְּגִבְתָּו בַּעֲשָׂא הָרַג אֶת נִדְּבַ בַּמְּקוֹם שֶׁנִּקְרָא גִבְתָּו,¹⁴⁷⁸ אֲשֶׁר לְפִלְשֶׁתִּים הָעִיר גִּבְתָּו הִיָּתָה שִׁיכַת לַפְּלִשְׁתִּים בְּזַמַּן שֶׁבַעֲשָׂא הָרַג שֵׁם אֶת נִדְּבַ,¹⁴⁷⁹ וַנִּדְּבַ וְכָל יִשְׂרָאֵל צָרִים עַל גִּבְתָּו (בְּזַמַּן שֶׁבַעֲשָׂא הָרַג אֶת נִדְּבַ) נִדְּבַ וַחֲיִילֵי יִשְׂרָאֵל הִטִּילוּ מִצּוֹר עַל הָעִיר גִּבְתָּו. בַּעֲשָׂא נִיצַל אֶת מַלְחַמְתּוֹ שֶׁל נִדְּבַ נִגַּד הַפְּלִשְׁתִּים וְאֶת הַיּוֹתוֹ עֶסוֹק בַּהֲטַלַת הַמִּצּוֹר עַל הָעִיר, וְהָרַג אֶת נִדְּבַ תּוֹךְ כַּדִּי הַמַּלְחָמָה נִגַּד הַפְּלִשְׁתִּים¹⁴⁸⁰: (כח) וַיִּמָּתְהוּ בַּעֲשָׂא בְּשָׁנַת שְׁלֹשׁ לְאַסָא מֶלֶךְ יְהוּדָה בַּעֲשָׂא הָרַג אֶת נִדְּבַ בַּאֲמֻצַּע הַשָּׁנָה הַשְּׁלִישִׁית לַמַּלְכוּת אֶסָא עַל יְהוּדָה,¹⁴⁸¹ וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו בַּעֲשָׂא מֶלֶךְ עַל מַמְלַכַת יִשְׂרָאֵל בַּמְּקוֹם נִדְּבַ¹⁴⁸²: (כט) וַיְהִי כְּמִלְכוֹ כַּאֲשֶׁר בַּעֲשָׂא מֶלֶךְ עַל יִשְׂרָאֵל,¹⁴⁸³ הִכָּה אֶת כָּל בַּיִת יִרְבְּעָם (כַּאֲשֶׁר בַּעֲשָׂא מֶלֶךְ עַל יִשְׂרָאֵל) הוּא הָרַג אֶת כָּל צִאֲצָאִיו שֶׁל יִרְבְּעָם,¹⁴⁸⁴ לֹא הִשְׁאִיר כָּל נֶשְׁמָה לְיִרְבְּעָם עַד

¹⁴⁷⁴ **מצודות.** בדבר הסיבה שאסא נענש והיה חולה ברגליו, מצאנו מחלוקת בפרשנים. רד"ק בשם חז"ל כתב שהסיבה היא שעשה אנגריא בתלמידי חכמים והעביד אותם עבודה זרה. רלב"ג בפירושו לפסוק יז' כתב שהסיבה היא שלא שם מבטחו בה' ושלח לקרוא לבן הדד שיציל אותו "כאילו לא היו רגלים ללכת במלחמה".
¹⁴⁷⁵ **מצודות:** החשבון פשוט. אסא מלך בשנת העשרים לירבעם (שבעה עשרה של רחבעם ועוד שנתיים של אבים ועוד שנה שצריך להוסיף בחשבון כפי שכבר כתבנו) וירבעם מלך על ישראל במשך עשרים ושתיים שנה.
¹⁴⁷⁶ **מצודות:** השנתיים שמלך נדב היו שנים מקוטעות. רלב"ג מחשב את השנים באופן הבא: נדב לא השלים את השנה השלישית של אסא, ולכן שנה זו נחשבת גם לו וגם לבעשא. בעשא מלך במשך עשרים וארבע שנה, עד השנה העשרים ושש של אסא, אך לא השלים את השנה, ולכן נחשבת שנה זו גם לבעשא וגם לעמרי (ולכאורה קשה על דבריו, להיכן נעלמו השנתיים בהם מלך אלה בן בעשא על ישראל?). גם רש"י ו**מצודות** בפירוש לפסוק לג' כתבו שהיו אלה שנים מקוטעות. רד"ק: יש לחשב באופן שונה את כל מהלך השנים. היו עשר שנים שבהם נדב לא הצליח להשתלט על מלכותו, ובשנים אלה אין זה נחשב שהיה מלך על ישראל. לאחר מכן הצליח נדב לבסס את מלכותו ולאחר מכן התחיל להילחם נגד אסא. כשכתוב "בשנת שלוש ראסא" אין הכוונה לשנה השלישית למלכותו, אלא לשנת השלש עשרה למלכותו, והנביא נתחיל למנות רק מהשנים שבהם הייתה מלחמה בין נדב לאסא. הוכחתו היא שאם נאמר שהמלחמה בין בעשא לאסא הייתה בשנת השלושים ושש למלכותו של אסא, הדבר קשה, שהרי בעשא התחיל למלוך בשנה השלישית של אסא ומלך במשך עשרים וארבע שנים, ואם כן יוצא שבשנת העשרים ושבע לאסא מלך כבר עמרי וכיצד הנביא אומר שהמלחמה הייתה בשנת השלושים ושש?

- ¹⁴⁷⁷ **מצודות.**
- ¹⁴⁷⁸ **תרגום.**
- ¹⁴⁷⁹ **תרגום.**
- ¹⁴⁸⁰ **מצודות.**
- ¹⁴⁸¹ **מצודות.**
- ¹⁴⁸² **תרגום.**
- ¹⁴⁸³ **תרגום.**
- ¹⁴⁸⁴ **תרגום.**

הַשְּׂמִידוֹ בַעֲשֵׂא לֹא הַשְּׂאִיר בַּחַיִּים אֶפְּלוּ נִשְׁמָה אַחַת מִכָּל צִאצְאָיו שֶׁל יִרְבְּעָם,¹⁴⁸⁵ כְּדַבֵּר יְקֹקֵךְ אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּיַד עַבְדּוֹ אַחִיָּה הַשִּׁילְנִי (בעֲשֵׂא הַשְּׂמִיד אֶת כָּל צִאצְאָיו שֶׁל יִרְבְּעָם) כְּמוֹ שֶׁהִ' דִּיבֵר עַל יַד עַבְדּוֹ אַחִיָּה (הַנְּבִיא) מִשִּׁילָה (בְּנְבוּאָתוֹ לֵאשֶׁת יִרְבְּעָם בַּפֶּרֶק יִדִּי)¹⁴⁸⁶: (ל) עַל חַטָּאוֹת יִרְבְּעָם אֲשֶׁר חָטָא (הַסִּיבָה שֶׁבַעֲשֵׂא הַשְּׂמִיד אֶת כָּל בֵּית יִרְבְּעָם הַיָּא) כְּעֹנֵשׁ עַל כָּל הַחַטָּאִים שִׁירְבְּעָם חָטָא בָּהֶם,¹⁴⁸⁷ וְאֲשֶׁר הִחְטִיא אֶת יִשְׂרָאֵל וְעַל כָּל הַחַטָּאִים בָּהֶם גֵּרַם יִרְבְּעָם לְיִשְׂרָאֵל לַחַטּוֹא,¹⁴⁸⁸ בְּכַעֲסוֹ אֲשֶׁר הִכְעִיס אֶת יְקֹקֵךְ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מִטְּרַתּוֹ שֶׁל יִרְבְּעָם בַּעֲשִׂיַת הַעֲגָלִים וּבַחַטָּאֹת עִם יִשְׂרָאֵל הַיִּיתָה לַהֲכַעֵס אֶת ה' יִרְבְּעָם יָדַע שִׁמְעִישׁוּ אֲסוּרִים וְשֶׁהֵם יִכְעִיסוּ אֶת ה' וּבְכָל זֹאת חָטָא בָּהֶם¹⁴⁸⁹: (לֵא) וַיִּתֵּר דְּבָרֵי נִדְב וְכָל אֲשֶׁר עָשָׂה שָׂאֵר דְּבָרָיו וּמַעֲשָׂיו שֶׁל נִדְב שֶׁאִינֶם כְּתוּבִים בְּסֵפֶר מַלְכִים, הֲלֹא הֵם כְּתוּבִים עַל סֵפֶר דְּבָרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי יִשְׂרָאֵל כְּתוּבִים בְּסֵפֶר דְּבָרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי יִשְׂרָאֵל: (לֵב) וּמִלְחָמָה הִיָּתָה בֵּין אֲסָא וּבֵין בַּעֲשָׂא מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל כָּל יָמֵיהֶם לְאוֹרֶךְ כָּל הַתְּקוּפָה שֶׁבַעֲשֵׂא מֶלֶךְ עַל מַמְלַכַת יִשְׂרָאֵל וּבְמִקְבִּיל לוֹ מֶלֶךְ אֲסָא עַל מַמְלַכַת יְהוּדָה, הַיִּיתָה בֵּינֵיהֶם מִלְחָמָה¹⁴⁹⁰: (לֵג) בְּשָׁנַת שְׁלֹשׁ לְאַסָא מֶלֶךְ יְהוּדָה בְּשָׁנָה הַשְּׁלִישִׁית לְמַלְכוּת אֲסָא עַל יְהוּדָה, מֶלֶךְ בַּעֲשָׂא בֶן אַחִיָּה עַל כָּל יִשְׂרָאֵל בְּתַרְצָה עֲשָׂרִים וְאַרְבַּע שָׁנָה (בְּשָׁנָה הַשְּׁלִישִׁית לְמַלְכוּת אֲסָא עַל יְהוּדָה) בַּעֲשָׂא מֶלֶךְ עַל יִשְׂרָאֵל בְּתַרְצָה עֲשָׂרִים וְאַרְבַּע שָׁנָה: (לֵד) וַיַּעַשׂ הָרַע בְּעֵינָי יְקֹקֵךְ בַּעֲשָׂא מַעֲשִׂים שֶׁהָיוּ רַעִים בְּעֵינֵי ה', וַיִּלְךְ בְּדַרְךְ יִרְבְּעָם וּבַחַטָּאֹתוֹ אֲשֶׁר הִחְטִיא אֶת יִשְׂרָאֵל בַּעֲשָׂא הַלֵּךְ בְּדַרְכּוֹ שֶׁל יִרְבְּעָם (חָטָא בְּאוֹתָם חָטָאִים שִׁירְבְּעָם חָטָא בָּהֶם) וְכֵן גֵּרַם לְיִשְׂרָאֵל לַחַטּוֹא בְּאוֹתָם חָטָאִים שִׁירְבְּעָם הַחְטִיא בָּהֶם אֶת יִשְׂרָאֵל (הַכּוּוֹנָה הַיָּא לַעֲגָלֵי הַזֶּהָב) עַל יַדִּי שֶׁהַעֲמִיד שׁוֹמְרִים שִׁמְנְעוּ מִתּוֹשְׁבֵי מַמְלַכַת יִשְׂרָאֵל מִלְּעֹלֹת לְבַיַת הַמִּקְדָּשׁ¹⁴⁹¹:

מַלְכִים א פֶּרֶק טו

(א) וַיְהִי דְבַר יְקֹקֵךְ אֵל יְהוָה בֶּן חֲנַנִּי ה' דִּיבֵר דְּבַר נְבוּאָה אֶל יְהוּא בֶן חֲנַנִּי,¹⁴⁹² עַל בַּעֲשָׂא דְּבַר הַנְּבוּאָה אֶל יְהוּא בֶן חֲנַנִּי הַיָּה עַל בַּעֲשָׂא מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל, לְאֹמֵר כֹּךְ אָמַר ה' לְיְהוּא בֶן חֲנַנִּי בְּדַבְרֵי הַנְּבוּאָה¹⁴⁹³: (ב) יַעֲזֵב אֲשֶׁר הָרִימְתִּיךָ מִן הָעֵפֶר וְאַתְּנֶנְךָ נֶגִיד עַל עַמִּי יִשְׂרָאֵל כְּעֹנֵשׁ עַל כֹּךְ שְׂרומַמְתִּי אוֹתְךָ מִהַמְעַמַּד הַשְּׁפֵל בּוֹ הַיִּיתָ (לִפְנֵי שִׁמְלַכְתָּ), וּמִינִיתִי אוֹתְךָ לְמֶלֶךְ עַל יִשְׂרָאֵל,¹⁴⁹⁴ וְתִלְךָ בְּדַרְךְ יִרְבְּעָם (לְמַרּוֹת שְׂרומַמְתִּי אוֹתְךָ מִהַמְעַמַּד הַשְּׁפֵל וּמִינִיתִי אוֹתְךָ לְמֶלֶךְ) וְאַתָּה בְּכָל זֹאת הִלַּכְתָּ בְּדַרְךְ יִרְבְּעָם,¹⁴⁹⁵ וְתַחַטָּא אֶת עַמִּי יִשְׂרָאֵל לְהַכְעִיסֵנִי בְּחַטָּאֹתָם (לְמַרּוֹת שְׂרומַמְתִּי אוֹתְךָ מִהַעֲפֵר, אֶתָּה בְּכָל זֹאת הִלַּכְתָּ בְּדַרְכּוֹ שֶׁל יִרְבְּעָם) וּגְרַמְתָּ לְיִשְׂרָאֵל לְהַכְעִיס

1485 תרגום.

1486 תרגום.

1487 תרגום.

1488 תרגום.

1489 מצודות.

1490 מצודות וכתב שהסיבה למלחמה הייתה משום שבעשא היה רשע ואסא רצה לבער את רשעותו.

1491 מהר"י קרא.

1492 תרגום.

1493 עפ"י הגר"א בפירושו לספר יהושע פרק א' פסוק א'.

1494 מצודות.

1495 תרגום.

אותי על ידי שחטאו בעבודת העגלים¹⁴⁹⁶: (ג) הַנְּנִי מִבְּעִיר אַחֲרֵי בַעַשָׁא וְאַחֲרֵי בֵיתוֹ (בגלל שגרמת לעם ישראל לחטוא) אני (ה') אכלה את מי שיבוא אחרי בעשא, את בניו של בעשא ואת צאצאיהם,¹⁴⁹⁷ וְנָתַתִּי אֶת בֵּיתְךָ כְּבַיִת יִרְבָּעִים בֵּין נֶבֶט גּוֹרֵל צֶאֱצָאִיךָ יִהְיֶה זֶה לְגוֹרֵלָם שֶׁל צֶאֱצָאֵי יִרְבָּעִים בְּנֵט (כפי שיפורט בפסוק הבא)¹⁴⁹⁸: (ד) הַמֵּת לְבַעַשָׁא בְּעִיר יֹאכְלוּ הַכְּלָבִים הַכְּלָבִים יֹאכְלוּ אֶת גּוֹפּוֹת צֶאֱצָאֵי שֶׁל בַּעַשָׁא שִׁימוֹתוֹ בַּעִיר, בַּמָּקוֹם מִיּוֹשֵׁב, וְהַמֵּת לוֹ בְּשָׂדֵה יֹאכְלוּ עוֹף הַשָּׁמַיִם וְעוֹפּוֹת הַשָּׁמַיִם יֹאכְלוּ אֶת גּוֹפּוֹת צֶאֱצָאֵי שֶׁל בַּעַשָׁא שִׁימוֹתוֹ בַּשָּׂדֵה, בַּמָּקוֹם שֶׁאִינוֹ מִיּוֹשֵׁב וְאִין שֵׁם כְּלָבִים: (ה) וַיִּתֵּר דְּבָרֵי בַּעַשָׁא וְאַשֶׁר עָשָׂה שָׂאֵר דְּבָרָיו וּמַעֲשָׂיו שֶׁל בַּעַשָׁא שֶׁאִינֶם מְזוּכָרִים בַּסֵּפֶר מַלְכִים, וְגִבּוֹרְתָּו וְכֵן שָׂאֵר מַעֲשֵׂי הַגְּבוּרָה שֶׁל בַּעַשָׁא שֶׁאִינֶם מְזוּכָרִים בַּסֵּפֶר מַלְכִים, הֲלֹא הֵם כְּתוּבִים עַל סֵפֶר דְּבָרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי יִשְׂרָאֵל (שֶׁאֵר דְּבָרָיו, מַעֲשָׂיו וּמַעֲשֵׂי הַגְּבוּרָה שֶׁל בַּעַשָׁא שֶׁאִינֶם כְּתוּבִים בַּסֵּפֶר מַלְכִים) כְּתוּבִים בַּסֵּפֶר דְּבָרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי יִשְׂרָאֵל: (ו) וַיִּשְׁכַּב בַּעַשָׁא עִם אֲבֹתָיו וַיִּקְבֹּר בְּתַרְצָה בַּעַשָׁא מֵת וְנִקְבֹּר בַּעִיר תַּרְצָה, וַיִּמְלֹךְ אֱלֹהִים בְּנוֹ תַחְתָּיו אֱלֹהִים, בְּנוֹ שֶׁל בַּעַשָׁא, מֶלֶךְ בַּמָּקוֹמוֹ עַל מַמְלַכַת יִשְׂרָאֵל: (ז) וְגַם בְּיַד יְהוָה בֶּן חֲנַנִּי הַנְּבִיא דְּבַר יִקְוֹק הָיָה אֵל בַּעַשָׁא וְאֵל בֵּיתוֹ בְּנְבוּאָתוֹ יְהוָה שֶׁהוֹזְכָרָה לְעִיל, הִיא חֶלֶק נוֹסֵף שֶׁל דְּבָרֵי נְבוּאָה עַל בַּעַשָׁא וְצֶאֱצָאֵי שֶׁלֹּא נִכְתָּב עַד עַתָּה. הַחֶלֶק הַנְּבוּאָה הַנוֹסֵף אוֹמֵר שֶׁהַפּוֹרְעָנוּת שֶׁתְּבוּאָה עַל בֵּית בַּעַשָׁא אֵינָה רַק בְּגַלֵּל שֶׁהַחֲטִיֵּא אֶת יִשְׂרָאֵל,¹⁴⁹⁹ וְעַל כֵּן הָרַעָה אֲשֶׁר עָשָׂה בְּעֵינַי יִקְוֹק לְהַכְעִיסוֹ בְּמַעֲשָׂה יָדָיו לְהִיזוֹת כְּבַיִת יִרְבָּעִים אֲלֵא הַפּוֹרְעָנוּת בָּאָה גַם עַל מֵה שֶׁבַּעַשָׁא עֲצָמוֹ עָשָׂה כְּדִי לְהַכְעִיס אֶת ה', בַּכֵּךְ שֶׁחֲטָא בְּעַבְדוֹתָהּ זֶרֶה כְּמוֹ צֶאֱצָאֵי יִרְבָּעִים, וְעַל אֲשֶׁר הִכָּה אֹתוֹ (הַנְּבִיא מְצִיֵּן סִיבָה נוֹסֶפֶת לַכֵּךְ שֶׁהַפּוֹרְעָנוּת בָּאָה עַל בַּעַשָׁא וְצֶאֱצָאֵי): וְגַם עַל שְׂרָצָה אֶת נֹדֵב שֶׁהִיא מִצֶּאֱצָאֵי יִרְבָּעִים וְהִיא בַּכֵּךְ חֲטָא, שֶׁהָרִי הוּא הִיא מְקִיִּים בַּכֵּךְ אֶת צִוּוֵי ה'. אוֹלָם, בְּגַלֵּל שֶׁגַם בַּעַשָׁא עֲבָד עַבְדוֹתָהּ זֶרֶה כְּמוֹ נֹדֵב, לֹא הִיִּיתָה שׁוֹם הַצַּדִּיקָה לְרִצְיָחָתוֹ¹⁵⁰⁰: (ח) בְּשָׁנַת עֶשְׂרִים וְשֵׁשׁ שָׁנָה לְאַסָּא מֶלֶךְ יְהוּדָה בְּשָׁנַת הָעֶשְׂרִים וְשֵׁשׁ לְמַלְכוּתוֹ שֶׁל אֲסָא עַל יְהוּדָה, מֶלֶךְ אֱלֹהִים בֶּן בַּעַשָׁא עַל יִשְׂרָאֵל בְּתַרְצָה שְׁנָתַיִם (בְּשָׁנַת הָעֶשְׂרִים וְשֵׁשׁ לְמַלְכוּתוֹ שֶׁל אֲסָא עַל יְהוּדָה) אֱלֹהִים בֶּן בַּעַשָׁא מֶלֶךְ בְּתַרְצָה עַל מַמְלַכַת יִשְׂרָאֵל בְּמִשְׁךְ שְׁנַתַּיִם מְקוּטָעוֹת (אֱלֹהִים לֹא מֶלֶךְ שְׁנַיִם שְׁלֵמוֹת, אֲלֵא הוּא מֶלֶךְ רַק חֶלֶק מֵהַשָּׁנָה הָרִאשׁוֹנָה וְחֶלֶק מֵהַשָּׁנָה שְׁנִיָּה) ¹⁵⁰¹: (ט) וַיִּקְשֹׁר עָלָיו עֲבָדוֹ זְמָרִי זְמָרִי שֶׁהִיא עֲבָדוֹ שֶׁל אֱלֹהִים מֵרֵד בּוֹ,¹⁵⁰² שֶׁר מַחְצִיֵּת הָרֶכֶב זְמָרִי הִיא אַחֲרָאֵי עַל חֲצֵי מֵהַמְּרַכְבוֹת שֶׁהִיוּ לְאֱלֹהִים,¹⁵⁰³ וְהוּא בְּתַרְצָה אֱלֹהִים הִיא בַּעִיר הַבִּירָה תַּרְצָה

1496 תרגום.

1497 תרגום.

1498 תרגום.

1499 מצודות. רש"י: כוונת הנביא לומר שלמרות שאלה בן בעשא מלך, נבואתו של יהוא בן חנני אמרה שמלכותו לא תתקיים. רד"ק: "וגם" הכוונה לתוספת לנבואתו של אחיה השילוני. כשם שאחיה השילוני ניבא על מלכות ירבעם שלא תתקיים, כך גם יהוא התנבא שמלכותו של בעשא לא תתקיים, וההקבלה באה בכך שגם מלכותו של בנו של ירבעם, נדב, וגם מלכותו של בנו של בעשא, אלה, לא החזיקה מעמד אפילו שנתיים. רלב"ג: התוספת בדברי נבואה אלה היא שגורלו של בעשא יהיה דומה לגורלו של ירבעם. מלבי"ם: דברי הנבואה המוזכרים בפתח הפרק על גורל בית בעשא, לא נאמרו ליהוא על מנת לאומרם לאחרים, ורק לאחר מיתת בעשא, נאמר ליהוא לפרסם את דברי הנבואה.

¹⁵⁰⁰ מצודות. רלב"ג בפירושו לפרק טו' פסוק כט' כתב סיבה נוספת לכך שרצח נדב נחשב חטא והיא שבעשא רצח את נדב תוך כדי מלחמה נגד הפלשתים.

¹⁵⁰¹ מצודות והחשבון עד עתה הוא: בעשא מלך בשנה השלישית לאסא ואלה מלך שנתיים מקוטעות.

1502 תרגום.

¹⁵⁰³ מצודות. מהר"י קרא הביא פירוש נוסף שהכוונה היא שהיה אחראי על אלף אנשים שהיו במרכבות.

בשעה שזמרי מרד בו,¹⁵⁰⁴ שְׁתֵּה שְׂכֹר בַּיִת אֲרָצָא בשעה שזמרי מרד בו, היה אלה שותה עד כדי שהשתכר בביתו של אדם בשם ארצא (ושכרותו מנעה ממנו את הזהירות המתבקשת מזמרי),¹⁵⁰⁵ אֲשֶׁר עַל הַבַּיִת בַּתְּרִצָּה תִּפְקִידוֹ של ארצא היה להיות ממונה על ביתו של אלה שהיה בעיר הבירה תרצה¹⁵⁰⁶: (י) וַיָּבֵא זְמָרִי וַיְבִיחוּ וַיִּמְיֹתְהוּ זְמָרִי בָּא, הכה את אלה והרג אותו,¹⁵⁰⁷ בְּשָׁנָת עֶשְׂרִים וְשֶׁבַע לְאַסָּא מֶלֶךְ יְהוּדָה (זמרי הרג את אלה) בשנה העשרים ושבע של מלכותו של אסא על יהודה (כפי שכתבנו בפסוק ח', אלה מלך על ישראל רק שנתיים מקוטעות, ואם כן יוצא שהחשבון הוא שזמרי הרג אותו בשנת העשרים ושבע לאסא),¹⁵⁰⁸ וַיִּמְלֹךְ תַּחֲתָיו זְמָרִי מֶלֶךְ בְּמִקוֹמוֹ שֶׁל אֱלֹהִים: (יא) וַיְהִי בְּמָלְכוֹ כְּשֶׁבְתּוֹ עַל כֶּסֶף כַּאֲשֶׁר זְמָרִי מֶלֶךְ עַל יִשְׂרָאֵל וַיִּשֶׁב עַל כֶּסֶף הַמַּלְכוּת,¹⁵⁰⁹ הָבֵה אֶת כָּל בַּיִת בְּעֵשָׂא (כאשר זמרי ישב על כסא המלכות) הוא הרג את כל צאצאיו של בעשא, לֹא הִשְׁאִיר לוֹ מִשְׁתֵּינִן בְּקִיר זְמָרִי לֹא הִשְׁאִיר בְּחַיִּים אֶפְּלוֹ זָכֵר אֶחָד מִמִּשְׁפַּחְתּוֹ שֶׁל בְּעֵשָׂא,¹⁵¹⁰ וַגְּאֲלִיו וְכֵן לֹא הִשְׁאִיר זְמָרִי בְּחַיִּים אֶף אֶחָד מִקְּרוֹבֵי מִשְׁפַּחְתּוֹ שֶׁל בְּעֵשָׂא (גפ אפ לא היו מצאצאיו של בעשא),¹⁵¹¹ וְרָעָהּ וְכֵן לֹא הִשְׁאִיר זְמָרִי בְּחַיִּים אֶת הַחֲבֵרִים הַקְּרוֹבִים אֶל בְּעֵשָׂא שֶׁהִיוּ יוֹשְׁבִים לִיד הַמֶּלֶךְ בְּאוֹפֵן מֵתַמִּיד וּמֵאַרְחִים לוֹ חֲבֵרָה¹⁵¹²: (יב) וַיִּשְׁמַד זְמָרִי אֶת כָּל בַּיִת בְּעֵשָׂא זְמָרִי הַשְׁמִיד אֶת כָּל צִאצְאָיו שֶׁל בְּעֵשָׂא, כְּדָבָר יְקֹוֹק אֲשֶׁר דִּבֶּר אֶל בְּעֵשָׂא בְּיַד יְהוָה הַנְּבִיא (זמרי השמיד את כל צאצאיו של בעשא) כמו שה' ניבא את יהוה הנביא בנבואתו על בעשא¹⁵¹³: (יג) אֶל כָּל חֲטָאוֹת בְּעֵשָׂא וְחֲטָאוֹת אֱלֹהֵי בְנוֹ (עונש זה הגיע אל בעשא ומשפחתו) על כל החטאים שבעשא ואלה בנו חטאו בהם,¹⁵¹⁴ אֲשֶׁר חָטְאוּ וְאֲשֶׁר הִחֲטִיאוּ אֶת יִשְׂרָאֵל הַחֲטָאִים שֶׁבְעֵשָׂא וְאֵלֶּה חָטְאוּ בָּהֶם, וְכֵן הַחֲטָאִים שֶׁגִּרְמוּ לְיִשְׂרָאֵל לְחָטוֹא בָּהֶם (הכוונה היא לעגלים ולעבודה זרה), לְהַכְעִים אֶת יְקֹוֹק אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל בְּהַבְלִיָּהֶם וְעַל כֵּן שֶׁעֲשָׂא וְאֵלֶּה הַכְעִיסוּ אֶת ה' בְּהַבְלִים שֶׁלָּהֶם, בְּעִבּוּדָה זָרָה שֶׁלָּהֶם. גַּם בְּעֵשָׂא עֲבַד עִבּוּדָה זָרָה עַל מִנַּת לְהַכְעִיס אֶת ה' (כפי שעשה ירבעם)¹⁵¹⁵: (יד) וַיִּתֵּר דְּבָרֵי אֱלֹהֵי וְכָל אֲשֶׁר עָשָׂה שָׂאֵר דְּבָרָיו וּמַעֲשָׂיו שֶׁל אֱלֹהִים שָׂאִינִם כְּתוּבִים בְּסֵפֶר מַלְכִים, הֲלוֹא הֵם כְּתוּבִים עַל סֵפֶר דְּבָרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי יִשְׂרָאֵל (שאר דבריו ומעשיו של אלה שאינם כתובים בספר מלכים) כְּתוּבִים בְּסֵפֶר דְּבָרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי יִשְׂרָאֵל: (טו) בְּשָׁנָת עֶשְׂרִים וְשֶׁבַע שָׁנָה לְאַסָּא מֶלֶךְ יְהוּדָה בִּשְׁנַת הָעֶשְׂרִים וְשֶׁבַע לְמַלְכוּתוֹ שֶׁל אֲסָא מֶלֶךְ יְהוּדָה, מֶלֶךְ זְמָרִי שֶׁבַעַת יָמִים בַּתְּרִצָּה זְמָרִי מֶלֶךְ בְּתִרְצָה עַל יִשְׂרָאֵל בְּמִשְׁךְ שֶׁבַע יָמִים, וְהָעַם חָנִים עַל גִּבְתּוֹן אֲשֶׁר לְפָלְשֵׁתִים כַּאֲשֶׁר זְמָרִי מֶלֶךְ בָּאֵלֶּה, הָעַם הָיָה בְּאִמְצַע הַטִּלְתָּה הַמְצוּר עַל גִּבְתּוֹן שֶׁשִּׁיכַת לְפִלְשֵׁתִים, וּבְכֵךְ הָעוֹנֵשׁ לְבַעֲשָׂא הָיָה מִידָה כְּנֶגֶד מִידָה: כֵּשֶׁם שֶׁהוּא רִצַּח אֶת נֹדֵב בְּשֵׁעָה שֶׁעַם יִשְׂרָאֵל הָיָה בְּאִמְצַע מַלְחָמָה נֶגֶד גִּבְתּוֹן, כֵּךְ אֱלֹהֵי בְנוֹ

¹⁵⁰⁴ מצודות.

¹⁵⁰⁵ מצודות. תרגום: הכוונה שהייתה עבודה זרה בשם ארצא. מלבי"ם: יש הבדל בין המרד של בעשא למרד של זמרי. למרד בעשא הצטרפו חיילי הצבא, ולכן היה צורך שהמרד יתבצע בשעת המצור. למרד של זמרי הצטרפו אזרחים, ולכן היה צורך שהמרד יהיה כשהחיילים יהיו בגבתון והמלך יהיה בעיר.

¹⁵⁰⁶ מצודות.

¹⁵⁰⁷ תרגום.

¹⁵⁰⁸ מצודות.

¹⁵⁰⁹ תרגום.

¹⁵¹⁰ מצודות.

¹⁵¹¹ מצודות. מלבי"ם: סיבת השמדת כל הקרובים לבעשא היא כדי שלא ימרדו בו.

¹⁵¹² מצודות.

¹⁵¹³ תרגום.

¹⁵¹⁴ תרגום.

¹⁵¹⁵ תרגום ועל כך שעבדו עבודה זרה כדי להכעיס את ה' כמו ירבעם – עיין בפרק טו' פסוק ל' ובביאורנו שם.

נרצח כשעם ישראל היה באמצע מלחמה נגד גבתון¹⁵¹⁶: (טז) וַיִּשְׁמַע הָעָם הַחֲנִימִים חִיילֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁהִטִּילוּ מצור על גבתון שמעו, לְאָמַר כִּךְ שִׁמְעוּ חִיילֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁהִטִּילוּ מצור על גבתון: ¹⁵¹⁷ קָשָׁר זְמָרִי וְגַם הִכָּה אֶת הַמֶּלֶךְ זְמָרִי מֵרֵד וּפִילֵי הַצְּלִיחַ לְהַרְגוֹ אֶת אֱלֹהֵי הַמֶּלֶךְ, ¹⁵¹⁸ וַיִּמְלְכוּ כָּל יִשְׂרָאֵל אֶת עֲמָרִי שֶׁר צָבָא עַל יִשְׂרָאֵל בַּיּוֹם הַהוּא בְּמַחְנֶה הַחִיילִים בְּגִבְתוֹן הַמְּלִיכוֹ בְּמַחְנֶה הַצְּבָאִי בְּאוֹתוֹ יוֹם אֶת עֲמָרִי שֶׁהִיָּה שֶׁר הַצְּבָא שֶׁל אֱלֹהִים מְשׁוּם שֶׁלֹּא רָצוּ לְקַבֵּל עֲלֵיהֶם אֶת מַלְכוּתוֹ שֶׁל זְמָרִי¹⁵¹⁹: (יז) וַיַּעֲלֶה עֲמָרִי וְכָל יִשְׂרָאֵל עִמּוֹ מִגְּבָתוֹן עֲמָרִי וְהַחִיילִים שֶׁאִיתוֹ עִלּוּ מֵהָעִיר גְּבָתוֹן, ¹⁵²⁰ וַיִּצְרּוּ עַל תְּרֻצָּה עֲמָרִי וְהַחִיילִים שֶׁאִיתוֹ הִטִּילוּ מֵצוֹר עַל תְּרֻצָּה¹⁵²¹: (יח) וַיְהִי כִּרְאוֹת זְמָרִי כִּי נִלְכְּדָה הָעִיר כַּאֲשֶׁר זְמָרִי רָאָה שֶׁתְּרֻצָּה הוֹלְכֶת לְהִיכַבֵּשׁ עַל יַדֵּי עֲמָרִי, ¹⁵²² וַיָּבֵא אֶל אַרְמוֹן בֵּית הַמֶּלֶךְ (כַּאֲשֶׁר רָאָה זְמָרִי שֶׁתְּרֻצָּה הוֹלְכֶת לְהִיכַבֵּשׁ עַל יַדֵּי עֲמָרִי) הוּא נִכְנַס לְתוֹךְ אַרְמוֹן הַמֶּלֶךְ, ¹⁵²³ וַיִּשְׁרֹף עָלָיו אֶת בֵּית הַמֶּלֶךְ בְּאֵשׁ וַיָּמָת עֲמָרִי שֶׁרָף אֶת אַרְמוֹן הַמֶּלֶךְ כְּשֶׁזְמָרִי הָיָה בְּתוֹךְ הָאַרְמוֹן, וְכִתּוּצָאָה מִכֶּךָ מֵת זְמָרִי¹⁵²⁴: (יט) עַל חֲטָאתָיו אֲשֶׁר חָטָא לַעֲשׂוֹת הָרַע בְּעֵינַי יִקְוֶה (הַסִּיבָה שֶׁזְמָרִי נִהְרַג הִיא כְּעוֹנֵשׁ) עַל הַחֲטָאִים שֶׁחָטָא בָהֶם, וּבָהֶם עָשָׂה מַעֲשִׂים שֶׁהָיוּ רָעִים בְּעֵינַי ה', ¹⁵²⁵ לְלַכֵּת בְּדָרֶךְ יִרְבָּעַם וּבְחֲטָאתוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה לְהַחֲטִיא אֶת יִשְׂרָאֵל כְּשֶׁזְמָרִי הָיָה שֶׁר חָצִי הַרְכָּב, הוּא הִלְךְ בְּדַרְכּוֹ שֶׁל יִרְבָּעַם וְהַחֲטִיא אֶת יִשְׂרָאֵל, בְּאוֹתָם חֲטָאִים שִׁירְבַעַם הַחֲטִיא אֶת יִשְׂרָאֵל, בְּעִבּוּדַת הָעַגְלִים¹⁵²⁶: (כ) וַיִּתֵּר דְּבָרֵי זְמָרִי שֶׁאֵר דְּבָרָיו שֶׁל זְמָרִי שֶׁאִינֶם כְּתוּבִים בְּסֵפֶר מַלְכִים, וְקָשָׁרוֹ אֲשֶׁר קָשָׁר וּפְרֻטֵי הַמֵּרֵד שֶׁמֵּרֵד זְמָרִי בְּאֵלֶּה, הֵלֵא הֵם כְּתוּבִים עַל סֵפֶר דְּבָרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי יִשְׂרָאֵל (שֶׁאֵר דְּבָרָיו וּפְרֻטֵי הַמֵּרֵד שֶׁמֵּרֵד בְּזִמְרָן) כְּתוּבִים בְּסֵפֶר דְּבָרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי יִשְׂרָאֵל: (כא) אִזּוֹ יַחֲלַק הָעָם יִשְׂרָאֵל לְחֻצֵי מוֹת זְמָרִי, הַתְּחַלֵּק הָעָם בְּיִשְׂרָאֵל לְשְׁנֵי חֲצָאִים, ¹⁵²⁷ חֻצֵי הָעָם הָיָה אַחֲרֵי תְּבַנִּי בֶן גִּינַת לְהַמְּלִיכוֹ חֻצֵי מֵהָעָם שֶׁלֹּא הָיָה בְּמַחְנֶה לְהַמְּלִיךְ אֶת עֲמָרִי, הַמְּלִיךְ אֶת תְּבַנִּי בֶן גִּינַת לְמֶלֶךְ בְּמִקּוֹם זְמָרִי, ¹⁵²⁸ וְהַחֻצֵי אַחֲרֵי עֲמָרִי וְחֻצֵי הָעָם שֶׁשָּׂהָה בְּמַחְנֶה שֶׁהִטִּיל מֵצוֹר עַל גְּבָתוֹן, וְהַמְּלִיךְ שֶׁם אֶת עֲמָרִי, הַמְּשִׁיךְ לְהִיּוֹת נֶאֱמָר לְעֲמָרִי¹⁵²⁹: (כב) וַיִּחְזַק הָעָם אֲשֶׁר אַחֲרֵי עֲמָרִי אֶת הָעָם אֲשֶׁר אַחֲרֵי תְּבַנִּי בֶן גִּינַת הַחֲלֵק שֶׁבַע שֶׁהִלְךְ אַחֲרֵי עֲמָרִי, הָיָה חֲזָק יוֹתֵר מֵהָעָם שֶׁהַמְּלִיךְ אֶת תְּבַנִּי, ¹⁵³⁰ וַיָּמָת תְּבַנִּי וַיִּמְלֹךְ עֲמָרִי תְּבַנִּי מֵת וּבְמִקּוּמוֹ מֶלֶךְ עֲמָרִי¹⁵³¹: (כג)

¹⁵¹⁶ רלב"ג בפירושו לפסוק ט'. רד"ק: נדב נכשל בניסיון לכבוש את גבתון משום שנרצח תוך כדי המצור, ולכן ניסה עתה אלה להשלים את המלאכה.
¹⁵¹⁷ עפ"י הגר"א בפירושו לספר יהושע פרק א' פסוק א'.
¹⁵¹⁸ תרגום.
¹⁵¹⁹ מצודות.
¹⁵²⁰ תרגום.
¹⁵²¹ תרגום.
¹⁵²² תרגום.
¹⁵²³ תרגום.
¹⁵²⁴ רד"ק.
¹⁵²⁵ תרגום.
¹⁵²⁶ מצודות. רלב"ג: זמרי החטיא את ישראל באותם שבעה ימים שמלך.
¹⁵²⁷ מצודות ומשמע מדבריו שיחסי הכוחות אכן היו שווים לגמרי.
¹⁵²⁸ מצודות.
¹⁵²⁹ עפ"י מצודות.
¹⁵³⁰ תרגום.
¹⁵³¹ רד"ק. רש"י: לאחר שאסא השיא את ביתו של עמרי ליהושפט בנו, הרגו ישראל את תבני משום שראו את חשיבותו של עמרי שאסא הסכים להשיא לו את ביתו.

(כג) בְּשָׁנַת שְׁלֹשִׁים וְאַחַת שָׁנָה לְאַסָּא מֶלֶךְ יְהוּדָה בִּשְׁנַת הַשְּׁלֹשִׁים וְאַחַת לְמַלְכוּתוֹ שֶׁל אֲסָא עַל יְהוּדָה, מֶלֶךְ עֲמֹרִי עַל יִשְׂרָאֵל שְׁתַּיִם עֲשָׂרָה שָׁנָה (בשנה השלשים ואחת למלכותו של אסא על יהודה) התחיל עמרי למלוך על כל ישראל. במשך חמש שנים מלך עמרי במקביל לתבני, ולאחר מותו של תבני מלך שבע שנים נוספות,¹⁵³² בְּתַרְצֵה מֶלֶךְ שָׁשׁ שָׁנִים עמרי מלך בעיר תרצה על ישראל במשך שש שנים, שם הייתה העיר הבירה של ממלכת ישראל, ולאחר שש שנים הלך ובנה את העיר שומרון¹⁵³³: (כד) וַיִּקֶן אֶת הַהָר שְׁמֶרוֹן מֵאֵת שְׁמֹר עמרי קנה את הר השומרון מאדם שקראו לו שמר בשנה השביעית למלכותו,¹⁵³⁴ בְּכַפְרִים כְּסָף (עמרי קנה את העיר שומרון) בשתי כיכרות כסף,¹⁵³⁵ וַיִּבֶן אֶת הַהָר עמרי בנה על הר השומרון עיר שהייתה מספיק חזקה לשמש לו לעיר בירה,¹⁵³⁶ וַיִּקְרָא אֶת שֵׁם הָעִיר אֲשֶׁר בָּנָה עַל שֵׁם שְׁמֹר אֲדֹנָי הַהָר שְׁמֶרוֹן עמרי קרא לעיר שבנה "שומרון" על שם שמר, הבעלים הקודמים של ההר, ממנו קנה עמרי את המקום¹⁵³⁷: (כה) וַיַּעֲשֶׂה עֲמֹרִי הָרַע בְּעֵינָי יְקֹק עמרי עשה מעשים רעים בעיני ה', וַיִּרַע מְכַל אֲשֶׁר לְפָנָיו עמרי עשה מעשים שהיו רעים יותר מכל המלכים שמלכו לפניו. בנוסף לעבודת העגלים, עמרי חטא בחטאים נוספים שאינם מפורטים בפסוק¹⁵³⁸: (כו) וַיִּלֶךְ בְּכָל דֶּרֶךְ יִרְבְּעָם בֶּן נְבָט וּבַחֲטָאתוֹ אֲשֶׁר הֶחֱטִיא אֶת יִשְׂרָאֵל עמרי הלך בדרכי ירבעם, והמשיך להחטיא את ישראל בחטאים שירבעם החטיא את ישראל, בעבודת העגלים, לְהַכְעִים אֶת יְקֹק אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל בַּהֲבַלְיָהֶם עמרי המשיך להכעיס את ה' על ידי שעבד עבודה זרה, הוא עבד עבודה זרה כדי להכעיס את ה' כפי שעשו ירבעם ובעשא: (כז) וַיִּתֵּר דְּבָרֵי עֲמֹרִי אֲשֶׁר עָשָׂה שאר דבריו של עמרי שאינם כתובים בספר מלכים, וּגְבוּרָתוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה ושאר מעשי הגבורה שעשה עמרי שאינם כתובים בספר מלכים, הֲלֹא הֵם פְּתוּבִים עַל סֵפֶר דְּבָרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי יִשְׂרָאֵל (שאר דבריו ומעשי הגבורה של עמרי שאינם כתובים בספר מלכים) כתובים בספר דברי הימים לְמַלְכֵי יִשְׂרָאֵל: (כח) וַיִּשְׁכַּב עֲמֹרִי עִם אֲבֹתָיו וַיִּקְבֹּר בְּשְׁמֶרוֹן עמרי מת ונקבר בשומרון, וַיִּמְלֹךְ אַחָאָב בָּנוֹ תַחְתָּיו אחאב, בנו של עמרי, מלך במקומו של עמרי על ממלכת ישראל: (כט) וְאַחָאָב בֶּן עֲמֹרִי מֶלֶךְ עַל יִשְׂרָאֵל בְּשָׁנַת שְׁלֹשִׁים וְשִׁמְנָה שָׁנָה לְאַסָּא מֶלֶךְ יְהוּדָה אחאב בן עמרי מלך על ישראל בשנה השלשים ושמנה למלכותו של אסא על יהודה,¹⁵³⁹ וַיִּמְלֹךְ אַחָאָב בֶּן עֲמֹרִי עַל יִשְׂרָאֵל בְּשְׁמֶרוֹן עֲשָׂרִים וּשְׁתַּיִם שָׁנָה אחאב בן עמרימלך בשומרון על ישראל במשך עשרים ושתיים שנה (שנים מקוטעות)¹⁵⁴⁰: (ל) וַיַּעַשׂ אַחָאָב בֶּן עֲמֹרִי הָרַע בְּעֵינָי יְקֹק אחאב בן עמרי חטא בחטאים חמורים לפני ה', מְכַל אֲשֶׁר לְפָנָיו

¹⁵³² מצודות.

¹⁵³³ רש"י.

¹⁵³⁴ מצודות וכתב שהעיר שומרון נקראה כך על שם סופה, היות ועמרי בנה את העיר רק לאחר שקנה את ההר. ועיין בהערות לפרק יג' פסוק לב' שם דנו בדבר האפשרות שהיה מקום בשם שומרון גם לפני שעמרי קנה את ההר ובנה עליו את עיר הבירה שלו.

¹⁵³⁵ תרגום.

¹⁵³⁶ מצודות.

¹⁵³⁷ רד"ק. מלבי"ם: מדגיש את ההבדל בין העיר שומרון שנקראה על שם אדם גוי לבין ירושלים שנקראה על שם יראת ה' במקום.

¹⁵³⁸ רלב"ג בהסבר הראשון. בהסבר השני כתב שאמנם עמרי חטא באותם חטאים בהם חטאו ירבעם ובעשא, אך עמרי היה צריך ללמוד לקח ומכך שלא הפנים את מה שקרה להם, נחשב הדבר לחטאים חמורים יותר.

¹⁵³⁹ מצודות: החשבון הוא שעמרי מלך בשנת העשרים ושבע למלכותו של אסא, ומלך במשך שתיים עשרה שנה.

¹⁵⁴⁰ מצודות.

החטאים שבהם חטא אחאב היו חמורים יותר מהחטאים בהם חטאו המלכים שמלכו לפניו (כפי שמיד יפורט): (לא) וַיְהִי הַנֶּקֶל לְכַתּוֹ בְּחַטָּאוֹת יַרְבֵּעַם בֶּן נֶבֶט החטא הכי קל בו חטא אחאב היה שהלך אחרי ירבעם ועבד את העגלים והכריח את ישראל לעבוד את העגלים, אך הוא חטא בחטאים חמורים יותר מחטאים אלה, ועתה מפרט הנביא באלה חטאים חטא: ¹⁵⁴¹ (1) וַיִּקַּח אִשָּׁה אֶת אִיזְבֵּל בַּת אַתְבַּעַל מֶלֶךְ צִידוֹן אַחֲבָב גַּם נָשָׂא אִשָּׁה נְכָרִית, את איזבל בת אתבעל שהיה מלך צידון, ¹⁵⁴² (2) וַיִּלְךָ וַיַּעֲבֹד אֶת הַבַּעַל וַיִּשְׁתַּחֲוֶה לוֹ וְאַחֲבָב גַּם הֵלַךְ לְצִידוֹן, עבד שם את הבעל והשתחוה לו (בנוסף לעבודת העגלים) ¹⁵⁴³: (לב) (3) וַיִּקַּם מִזִּבְחַ לַבַּעַל בַּיִת הַבַּעַל אֲשֶׁר בָּנָה בְּשֹׁמְרוֹן לְאַחַר שְׁחֹר מְצִידוֹן, אחאב הקים מזבח לבעל בבית מיוחד שבנה לכך בעיר שומרון ¹⁵⁴⁴: (לג) (4) וַיַּעַשׂ אַחְאָב אֶת הָאֲשֵׁרָה אַחֲבָב גַּם נָטַע עֲצֵי אֲשִׁירָה לְעִבּוּדָהּ זָרָה, ¹⁵⁴⁵ וַיֹּסֶף אַחְאָב לַעֲשׂוֹת לְהַכְעִיס אֶת יְקֹנָק אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מִכָּל מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הָיוּ לְפָנָיו אַחֲבָב הַכְעִיס אֶת ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל יוֹתֵר מִכָּל הַמַּלְכִּים שֶׁמָּלְכוּ עַל מַמְלַכַת יִשְׂרָאֵל לְפָנָיו ¹⁵⁴⁶: (לד) בְּיָמָיו בָּנָה חִיאֵל בֵּית הָאֱלֹהִים אֶת יְרִיחָה בְיָמֵי אַחְאָב, היה אדם בשם חיאל מהעיר בית אל שבנה את העיר יריחו, ¹⁵⁴⁷ בְּאַבְרָם בְּכָרוֹ יִסְדָּהּ כַּשְׁחִיאל הֵנִיחַ אֶת יְסוּדוֹת הָעִיר יְרִיחוֹ, מֵת בְּנוֹ הַבְּכוֹר אַבְרָם, וּבַהֲמִשָּׁךְ הַבְּנִיין מֵתוֹ שָׂאֵר בְּנָיו, ¹⁵⁴⁸ וּבְשָׁגוֹב צָעִירוֹ הָצִיב דְּלָתֶיהָ (בְּנָיו שֶׁל חִיאֵל הִמְשִׁיכוּ לְמוֹת לְאוֹרֶךְ הַתְּקוּפָה בַּה בָּנָה אֶת הָעִיר יְרִיחוֹ) עַד שְׁכֹאֶשֶׁר הִגִּיעַ לְשֵׁלֶב שֶׁל הָעִמָּדָת הַדְּלָתוֹת בְּשַׁעֲרֵי הָעִיר שֶׁהוּא הַשֵּׁלֶב הַסּוֹפִי שֶׁל בְּנֵיית הָעִיר, מֵת שָׁגוֹב, בְּנוֹ הַצָּעִיר בְּיוֹתֵר שֶׁל חִיאֵל, ¹⁵⁴⁹ בְּדָבָר יְקֹנָק אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּיַד יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נוֹן (בְּנָיו שֶׁל חִיאֵל מֵתוֹ בְּעוֹד הוּא בָּנָה אֶת הָעִיר) כְּדַבְּרִים שֶׁאָמַר יְהוֹשֻׁעַ לְפָנָיו ה' כַּשְׁקִילֵל אֶת מִי שִׁיבְנָה אֶת הָעִיר יְרִיחוֹ: "בְּבַכּוֹרוֹ יִיסְדָּנָהּ וּבְצָעִירוֹ יִצִּיב דְּלָתֶיהָ" ¹⁵⁵⁰:

מלכים א פרק יז

¹⁵⁴¹ **מצודות.**
¹⁵⁴² **רלב"ג** בפירושו הראשון. בפירושו השני כתב שייטכן לומר שבפסוק לא מוזכר שמו של מלך צידון, אלא ש"אתבעל" היינו שהיא הייתה בת הבעל, שהייתה עובדת לבעל ולא התגיירה בשעה שאחאב נשא אותה.
¹⁵⁴³ **רד"ק. מלבי"ם:** עבודת הבעל גרועה מנטיעת האשרה, היות ובעבודת הבעל היו גם מקריבים את בניהם לעבודה זרה, בעוד שהיה מנהגם לנטוע עצי אשרה גם לשם ה'. זוהי הסיבה שאליהו לא התווכח עם נביאי האשרה בכלל כשקיבץ את נביאי השקר להר הכרמל.
¹⁵⁴⁴ **רלב"ג.**
¹⁵⁴⁵ **רד"ק** וכתב על פי המדרש שהכוונה היא שכתב על דלתות שומרון שאין לו חלק באלוקי ישראל.
¹⁵⁴⁶ **רלב"ג.**
¹⁵⁴⁷ **מצודות. מהר"י קרא:** אין הכוונה לבית אל, אלא הכוונה היא מלשון חרם, שהעיר יריחו הייתה בחרם או מלשון קללה שיהושע קילל את מי שיבנה את יריחו.
כמו"כ דנו הפרשנים לגבי מיקומה של העיר יריחו וההקשר לכאן, שכן העיר יריחו הייתה בנחלת שבט יהודה, ואם כן מה הקשר לאחאב? **מצודות** כתב שתלה את הסירחון באחאב כדי לומר שלמרות שאחאב ראה את קללתו של יהושע מתקיימת, הוא עדיין לא לקח מוסר. **מלבי"ם:** עד עתה, למרות שעם ישראל עבד עבודה זרה, הוא לא היה כופר לגמרי ועדיין חשש מקללתו של יהושע. רק עתה, לאחר שאחאב התחיל למלוך, הגיעה הכפירה לדרגות חדשות. **רד"ק** כתב שיהושפט לא מנע מיישוב העיר יריחו משום שהקללה הייתה על בניית העיר ולא על יישובה.
¹⁵⁴⁸ **מצודות.**
¹⁵⁴⁹ **מצודות.**
¹⁵⁵⁰ **מצודות.**

(א) וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי הַתְּשֻׁבִי מִתְּשֻׁבֵי גִלְעָד אֶל אַחָאָב אִם בִּשְׁם אֱלֹהֵי שֵׁשֶׁב בְּגִלְעָד, אָמַר אֵל אַחָאָב:¹⁵⁵¹
 חַי יְקֹנֶה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר עֲמַדְתִּי לְפָנָיו (אלהיו אמר לאחאב): אני נשבע בה' אלוקי ישראל, שאני רגיל
 להתפלל אליו,¹⁵⁵² אִם יִהְיֶה הַשָּׁנִים הָאֵלֶּה טַל וּמָטָר (אני נשבע בשם ה') שלא ירדו בשנים הללו טל ומטר,
 שלא יירד טל וגשם בזמן הקרוב,¹⁵⁵³ כִּי אִם לְפִי דְבָרִי הַטַּל וּמָטָר יִירְדוּ רַק בְּסוּף הַתְּקוּפָה שֶׁאִקְבַּע. אליהו
 אמר לאחאב שלאורך תקופה שהוא (אלהיו) יקבע, לא יירדו גשמים. סיבת השבועה היא שבימי אחאב
 נגדשה הסאה והעבודה הזרה רבתה, ולכן אליהו אמר שרק לאחר שיראה שהעם יחזור בתשובה מהעבודה
 הזרה, הטל והמטר יירדו:¹⁵⁵⁴ (ב) וַיְהִי דְבַר יְקֹנֶה אֱלֹהֵי הַיָּם דָּבַר נְבוּאָה מֵה' לְאֱלִיָּהוּ:¹⁵⁵⁵ לֵאמֹר כֹּךְ אָמַר ה' ה'
 לְאֱלִיָּהוּ בְּדַבְרֵי נְבוּאָתוֹ:¹⁵⁵⁶ (ג) לֵךְ מִזֶּה (ה' אמר לאליהו): תברח מכאן כדי שאחאב לא יהרוג אותך,¹⁵⁵⁷
 וּפְנִיתָ לְךָ קְדָמָה (כאשר אתה תברח) תסתובב ותפנה לכיוון מזרח,¹⁵⁵⁸ וְנִסְתַּרְתָּ בְּנַחַל פְּרִית וּתְתַחַבֵּא
 מִפְּנֵי אַחָאָב וַאֲיֹזֵבֶל בְּנַחַל כְּרִית,¹⁵⁵⁹ אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הַיַּרְדֵּן (נחל כרית) נמצא במזרח נהר הירדן:¹⁵⁶⁰ (ד) וַיְהִי
 מִהַנַּחֵל תְּשֻׁבָה כִּשְׁתַּחֲוִיָּה צְמֵחַ תְּשֻׁבָה מִיַּם מִהַנַּחֵל,¹⁵⁶¹ וְאֵת הָעֹרְבִים צִוִּיתִי לְכַלְכֵּלָהּ שָׁם וְאֵנִי (ה') צִוִּוִּיתִי
 שֶׁהֵעֹרְבִים יִדְאֹגוּ לְכָל צֶרֶךְ. ה' אמר לאליהו שגרם לכך שהעורבים ירצו להביא לו מזון, וכך לאורך הזמן
 שהוא יתחבא בנחל כרית, יהיה לו גם מים וגם מזון:¹⁵⁶² (ה) וַיֵּלֶךְ וַיַּעַשׂ כְּדִבְרֵי יְקֹנֶה אֱלִיָּהוּ הַלֵּךְ וְקִיִּים אֵת

¹⁵⁵¹ **מצודות. רש"י:** תשבי היינו ארץ ששמה תושב. **רד"ק:** בתחילה ישב אליהו בעיר תושב ולאחר מכן התיישב בגלעד. כמו"כ כתב שנחלקו רבותינו בדבר השבט ממנו היה אליהו, האם משבט גד או בנימין וישנם אומרים שפנחס הוא אליהו (ואז יוצא שהיה משבט לוי) ומסיים הרד"ק שאינו יודעים את האמת מאיזה שבט היה (ועל כך עיין באוצר המאמרים במאמר "אליהו הנביא – מיהו?"). **מהר"י קרא:** לאחר פילגש בגבעה, חרבה הגלעד, ואליהו הוא זה שיישב את המקום.

¹⁵⁵² **מצודות.**

¹⁵⁵³ **מצודות.**

¹⁵⁵⁴ **רד"ק. רש"י בשם חז"ל:** אחרי בניית יריחו, אחאב ניחם את חיאל ואמר שקללת משה לא התקיימה (שאם עם ישראל יעבוד ע"ז לא ירד גשם) ואילו קללת התלמיד (יהושע) כן התקיימה. **מלבי"ם:** קללות התורה מתקיימות רק כאשר עם ישראל נמצא תחת השגחת ה' כשעוד לא קלקלו לגמרי. כאן, עם ישראל חטא והיה כמו שאר הגויים, ולכן אינם עומדים עוד תחת השגחתו הישירה של הקב"ה, וקללות התורה אינן מתקיימות. לעומת זאת, קללות הצדיקים כן מתקיימות כדי שלא יפגע כבודם. זוהי הסיבה שקללת יהושע התקיימה וקללת משה רבינו לא התקיימה, ולכן בא אליהו ואמר שעכשיו הוא גוזר שלא יירד גשם בגזירת צדיק. זוהי הסיבה שאליהו כלל בקללתו גם את הטל, למרות שבקללות התורה, הטל לא נכלל.

¹⁵⁵⁵ **תרגום.**

¹⁵⁵⁶ עפ"י הגר"א בפירושו לספר יהושע פרק א' פסוק א'.

¹⁵⁵⁷ **מצודות.**

¹⁵⁵⁸ **מצודות. מלבי"ם:** הציווי היה על אליהו ללכת דווקא לצד מזרח היה כדי שישפיע על הגורמים השמימיים שלא יורידו משם גשמים. מציאותו של אליהו באותו המקום הוא שמנע מהגשמים לרדת בארץ ישראל.

¹⁵⁵⁹ **רש"י. מהר"י קרא:** ה' אמר לאליהו להסתתר בכריתות הסלע. **רלב"ג:** הקב"ה לא רצה להציל את אליהו שלא בדרך הטבע, ולכן ציווה עליו להתחבא. **מלבי"ם** הוסיף סיבה נוספת וכתב שאם אליהו יימצע בין האנשים וה' ישפיע עליו טוב, הם גם יוכלו ליהנות מזה.

¹⁵⁶⁰ **מצודות.**

¹⁵⁶¹ **מצודות. מלבי"ם:** הק הראה לאליהו שחסם את השפע האלוקי שהוא לא יוכל להכיל על עצמו שפע אלוקי ולכן שתה רק מנחל שכבר היה קיים ואלו שאריות שהעורבים הביאו לו.

¹⁵⁶² **מצודות** וכתב שהסיבה שסיפוק מזונו של אליהו היה דווקא על ידי עורבים היא שלא יתאכזר על עם ישראל כשם שהעורבים חומלים עליו. **רלב"ג:** סיפוק הבשר היה דווקא על ידי עורבים שהם ציפורים לא כשרות, כדי שלא יחשדו שאליהו מסתתר שם. כמו"כ כתב שייתכן שהבשר באמת לא היה כשר אך ה' ציווה אותו לאכול בשר זה. **רד"ק** כתב שמכיוון שכל זה נעשה עפ"י ציווי ה', ידע אליהו שהבשר שהביאו אליו העורבים היה כשר היות והיו אנשים כשרים, וכן כתב שחז"ל נחלקו האם הביאו לו את הבשר משולחנו של אחאב או משולחנו של יהושפט. **רד"ק** גם דחה את הפירוש האומר שהעורבים הם סוחרים וכתב שלא ייתכן שהיו סוחרים שידעו את מקום המחבוא של אליהו, שהרי הקב"ה ציווה אותו להתחבא במקום שלא יכירו אותו בכלל, וסיים ואמר שייתכן שדווקא הסוחרים האלו הם שהחביאו את אליהו. **מהר"י קרא:** אין הכוונה לעורבים שהם ציפורים, אלא הכוונה לאנשי העיר עורב שנמצא בסמוך לנחל.

ציווי ה',¹⁵⁶³ וַיֵּלֶךְ וַיֵּשֶׁב בְּנַחַל כְּרִית אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הַיַּרְדֵּן אֵלֵיהוּ הֵלֵךְ וַיֵּשֶׁב בְּנַחַל כְּרִית שֶׁנִּמְצָא בְּמִזְרַח הַיַּרְדֵּן¹⁵⁶⁴: (ו) וְהָעֲרָבִים מִבְּיָאִים לוֹ לֶחֶם וּבָשָׂר בְּבִקְרָה וְלֶחֶם וּבָשָׂר בְּעָרֵב הָעוֹרְבִים הֵבִיאוּ לֵאלֹהֵיהֶם לֶחֶם וּבָשָׂר בְּכָל בֹּקֶר וְעֶרֶב, וּמִן הַנַּחַל יִשְׁתָּהּ וְאֵלֵיהוּ שֶׁתָּה מִים מִהַנַּחַל: (ז) וַיְהִי מִקֵּץ יָמִים וַיֵּיבֶשׂ הַנַּחַל לְאַחַר שֶׁעָבַר פֶּרֶק זָמַן שֶׁל שָׁנָה¹⁵⁶⁵ בּוֹ יֵשֵׁב אֵלֵיהוּ בְּנַחַל כְּרִית, הַנַּחַל הֵתִיבֵשׁ,¹⁵⁶⁶ כִּי לֹא הָיָה גֶשֶׁם בְּאַרְצָא (הַנַּחַל הֵתִיבֵשׁ) כִּיוֹן שֶׁלֹּא יֵרְדוּ גְשָׁמִים בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל, וְהַנַּחַל לֹא הֵתִמְלָא בְּעוֹד מֵימֵי¹⁵⁶⁷: (ח) וַיְהִי דְבַר יִקְנֹק אֶלְיוֹ הִיָּה דְבַר נְבוּאָה מֵה' לֵאלֹהֵיהֶם: ¹⁵⁶⁸ לֵאמֹר כֹּךְ אָמַר ה' לֵאלֹהֵיהֶם בְּדַבְרֵי נְבוּאָתוֹ¹⁵⁶⁹: (ט) קוֹם לֶךְ צִרְפַּתָּהּ אֲשֶׁר לְצִידוֹן קוֹם וְלֶךְ לְעִיר שְׁנַקְרָאת צִרְפַת וְנִמְצָאת בְּחַבַל אֶרֶץ בְּצִידוֹן,¹⁵⁷⁰ וַיִּשְׁבְּתָהּ שָׁם וְאַתָּה תֵּשֵׁב בְּעִיר צִרְפַת,¹⁵⁷¹ הִנֵּה צְוִיתִי שָׁם אִשָּׁה אֱלֹמְנָה לְכַלְכֶּלְךָ אֲנִי (ה') זִמְנַתִּי בְּצִרְפַת אִשָּׁה אֱלֹמְנָה שֶׁתִּדְאָג לְסַפֵּק אֶת צִרְכְּךָ¹⁵⁷²: (י) וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ צִרְפַתָּהּ אֵלֵיהוּ קָם וְהֵלֵךְ לְצִרְפַת,¹⁵⁷³ וַיָּבֵא אֶל פְּתַח הָעִיר אֵלֵיהוּ הִגִּיעַ לְשַׁעַר הָעִיר צִרְפַת,¹⁵⁷⁴ וְהִנֵּה שָׁם אִשָּׁה אֱלֹמְנָה מִקְשָׁשֶׁת עֲצִים אֵלֵיהוּ רָאָה בְּשַׁעַר הָעִיר צִרְפַת אִשָּׁה אֱלֹמְנָה מִלְקַטֶּת עֲצִים,¹⁵⁷⁵ וַיִּקְרָא אֶלְיָהּ וַיֹּאמֶר אֵלֵיהוּ קְרָא לְאִשָּׁה הָאֱלֹמְנָה וְאָמַר: קָחִי נָא לִי מֵעֵט מִים בְּכָלִי וְאַשְׁתָּה תִקְחִי עִשְׂיוֹ מִבֵּיתְךָ כִּלֵּי מֵלֵא בְּמַעַט מִים כְּדֵי שֶׁאוּכַל לְשַׁתּוֹת אֶת הַמֵּיִם¹⁵⁷⁶: (יֵא) וַתֵּלֶךְ לְקַחֶת הָאִשָּׁה הָאֱלֹמְנָה הִלְכָה לְבֵיתָהּ כְּדֵי לְקַחֶת אֶת הַמֵּיִם,¹⁵⁷⁷ וַיִּקְרָא אֶלְיָהּ וַיֹּאמֶר אֵלֵיהוּ קְרָא לְאִשָּׁה וְאָמַר לָהּ: לְקַחִי נָא לִי פֶתַח לֶחֶם בְּיָדְךָ תִקְחִי עִשְׂיוֹ בִּידְךָ חֲתִיכָה קֶטְנָה שֶׁל לֶחֶם, וְתֵבִיאִי לִי אֹתָהּ, כְּדֵי שֶׁאוּכַל לְאֶכֹּל אֹתָהּ¹⁵⁷⁸: (יב) וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה הָאֱלֹמְנָה אֲמַרָה לֵאלֹהֵיהֶם: חַי יִקְנֹק אֱלֹהֵיךָ אֲנִי נִשְׁבַּעַת בְּשֵׁם ה': אִם יֵשׁ לִי מֵעוֹג (אֲנִי נִשְׁבַּעַת בְּשֵׁם ה') שֶׁאֵין לִי אֶפֶס עוֹגָה קֶטְנָה,¹⁵⁷⁹ כִּי אִם מְלֵא כַף קֶמַח בְּכַד יֵשׁ לִי בְכַד הַקֶּמַח רַק

¹⁵⁶³ **תרגום.**

¹⁵⁶⁴ **תרגום.** מלבי"ם מסביר את הכפילות לכאורה בפסוק וכותב שהפועל הנגלה הוא שאליהו הלך לנחל כרית כדבר ה' והפועל הנסתר (עליו מדובר בצלע הראשונה של הפסוק) הוא מניעת ירידת השפע לעולם.
¹⁵⁶⁵ עפ"י תלמוד בבלי מסכת כתובות דף כג' עמוד א'.

¹⁵⁶⁶ **רש"י** וכתב שהסיבה לכך היא כדי שאליהו ידע שצריך לבקש רחמים מה' שיריד גשם. **מלבי"ם:** כל עוד הנחלים היו מלאים במים, היה זה נגד הטבע שהעננים וייתרו ממי הנחל, אולם עתה לאחר שהנחלים התייבשו, לא היה זה עוד נגד הטבע שתהיה עצירת גשמים.

¹⁵⁶⁷ **תרגום.**

¹⁵⁶⁸ **תרגום.**

¹⁵⁶⁹ עפ"י הגר"א בפירושו לספר יהושע פרק א' פסוק א'.

¹⁵⁷⁰ **מצודות.** רד"ק: הפירוט ללכת לצרפת שבצידון הוא מפני שיש גם עיר נוספת שנקראת צרפת, אך צרפת זו נמצאת בגבול ישראל.

¹⁵⁷¹ **תרגום.**

¹⁵⁷² **מצודות.** רד"ק: הכוונה היא שה' זימן נס שהאישה תוכל לכלכל אותו. בשם חז"ל כתב שאישה אלמנה זו הייתה אימא של יונה הנביא. **מלבי"ם:** אמנם, כפי שכתב לפני כן, אליהו לא היה ראוי שיושפע עליו עתה שפע אלוקי, אך התרחש לו נס בזכות האישה האלמנה.

¹⁵⁷³ **תרגום.**

¹⁵⁷⁴ **תרגום.**

¹⁵⁷⁵ **מצודות.**

¹⁵⁷⁶ **תרגום + מצודות.** רש"י: אליהו לא ידע לאיזו אלמנה עליו לפנות, ולכן הוא עשה כמו אליעזר עבד אברהם שהאלמנה שתיתן לו לשתות מים, זהו הסימן שלא למנה זו התכוון הקב"ה. **מלבי"ם:** אליהו רצה לדעת מה חסר לאותה אישה, ולאחר שביקש ממנה מים והיא לא סירבה לבקשתו, הבין שחסר לה משהו ולכן ביקש ממנה.

עוגה.

¹⁵⁷⁷ **מצודות.**

¹⁵⁷⁸ **תרגום + מצודות.**

¹⁵⁷⁹ **מצודות.**

כמות קטנה של קמח, כמות ניתן למלא ממנה את כף היד,¹⁵⁸⁰ וּמַעֲט שֶׁמֶן בַּצִּפְחַת וגם יש לי מעט שמן בצלוחית השמן,¹⁵⁸¹ וְהִנְנִי מְקַשֶּׁשֶׁת שְׁנַיִם עֲצִים ואני מלקטת שני עצים כדי להדליק אש ולאפות את מעט הקמח,¹⁵⁸² וּבָאתִי וְעֲשִׂיתִיהוּ לִי וְלִבְנֵי וְאֶכְלֶנְהוּ ואני אכין עוגה בשבילי ובשביל בני, ונאכל את העוגה, וּמָתְנֻוּ ובכל זאת נמות מרעב, היות והעוגה לא תספיק לנו¹⁵⁸³: (יג) וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי אֱלִיהוּ אמר לאישה האלמנה: אֵל תִּירָאֵי אל תפחדי, את לא תמותי ברעב,¹⁵⁸⁴ בָּאֵי עֲשִׂי כְּדַבְּרֶךָ בואי ותכיני את העוגה כמו שאמרת שאת רוצה לעשות,¹⁵⁸⁵ אֲךָ עֲשִׂי לִי מִשֶּׁם עֲגָה קִטְנָה בְּרֵאשֹׁנָה אך קודם תוציאי לי כמות קטנה מהקמח ותכיני לי ממנו חתיכה קטנה של עוגה,¹⁵⁸⁶ וְהוֹצִאתִי לִי תוציאי לי את חתיכת העוגה הקטנה כדי להאכיל אותי ראשון, לפני שתכיני לעצמך את חתיכת העוגה שלך,¹⁵⁸⁷ וְלֶךְ וְלִבְנֶךָ תַעֲשִׂי בְּאַחֲרֶנָּה ורק לאחר שאני (אליהו) אוכל, תכיני גם לך ולבנך עוגה קטנה¹⁵⁸⁸ על ידי שתאכילי אותי לפני שתכיני לעצמך עוגה, תהיה ברכה בעיסה (כפי שמפורט בפסוק הבא)¹⁵⁸⁹: (יד) כִּי כֹה אָמַר יְקֹנֵק אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל (הסיבה שאינך צריכה לדאוג ולא תמותי ברעב היא) כיוון שכך אמר ה' אלוקי ישראל:¹⁵⁹⁰ כִּד הַקָּמַח לֹא תִכְלָה הקמח בכד לא ייגמר,¹⁵⁹¹ וְצִפְחַת הַשֶּׁמֶן לֹא תִחָסֵר והשמן שבצלוחית לא יהיה חסר, גם לאחר שתשפכי ממנו שמן,¹⁵⁹² עַד יוֹם תֵּת יְקֹנֵק גֶּשֶׁם עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה (הקמח והשמן לא ייגמרו) עד שהי ייתן גשם על פני האדמה, ואז כבר לא יהיה רעב בארץ ולא יהיה צורך יותר בנס זה¹⁵⁹³: (טו) וְהִלַּךְ וְהַעֲשֶׂה כְּדַבַּר אֱלִיהוּ האישה האלמנה עשתה כדבריו של אליהו, האכילה אותו קודם ורק לאחר מכן הכינה עוגה לה ולבנה, וְתֹאכַל הִיא וְהוּא וּבֵיתָהּ יָמִים אליהו, האישה האלמנה וכל משפחתה של האישה האלמנה אכלו מהעוגות שהוכנו מהקמח והשמן במשך שנה¹⁵⁹⁴. בתחילה האישה האלמנה רצתה להאכיל רק את בנה משום שלא היה לה מספיק קמח כדי להאכיל את שאר משפחתה, אך לאחר הנס שעשה אליהו, היה מספיק אוכל כדי לכלכל גם את שאר בני המשפחה¹⁵⁹⁵: (טז) כִּד הַקָּמַח לֹא כָלְתָה וְצִפְחַת הַשֶּׁמֶן לֹא חָסַר לאורך השנה שאליהו היה בבית האישה האלמנה, הקמח שבכד לא נגמר, ולא היה חסר מהשמן שבצלוחית, למרות

1580 מצודות.

1581 מצודות.

1582 מצודות.

1583 מצודות.

1584 מצודות.

1585 מצודות.

1586 מצודות.

מצודות. רד"ק: הביא שני הסברים לכך שאליהו אמר שתאכיל אותו קודם: או בגלל שהיה רעב מהדרך או בגלל שהיה כהן ורצה את ראשית החלה. מלבי"ם: כל עוד היה לאישה מספיק אוכל לסעודה אחת, לא היה יכול להתרחש הנס של ריבוי הקמח והמים. לכן אליהו היה צריך קודם להחסיר ממנה את כמות האוכל כדי שלא יהיה לה מספיק אפילו לסעודה אחת. כמו"כ כתב שאליהו לא היה ראוי שייעשה לו נס, ולכן רק האישה ובנה היו יכולים לאכול מהנס, ולאחר שכבר נעשה הנס, היה יכול אליהו לאכול מהנס בזכותם.

1587 מצודות.

1588 מצודות.

1589 רלב"ג.

מלבי"ם: בניגוד לאלישע שעשה הנס עם השמן בכח הנביא, כאן היה הנס על ידי הקב"ה בעצמו, ויש הבדל גדול בין סוגי הניסים, שנס שנעשה על ידי נביא יכול להתקיים רק על ידי הוצאת יש מיש, ולכן לו היה נגמר השמן אצל אלישע, לא היה דרך שהשמן יתחדש ויתווסף. לעומת זאת, נס שנעשה על ידי הקב"ה יכול להיעשות יש מאין, ולכן אליהו אמר כאן שגם אם הקמח ייגמר מהכד, הוא ימשיך להתחדש, וכך גם עם השמן.

1591 מצודות.

1592 תרגום.

1593 מצודות.

1594 מצודות.

1595 רד"ק. רלב"ג: נס זה נעשה על ידי שינוי האוויר בכד ובצלוחית בדומה לנס הפיכת המטה לנחש.

שהשתמשו בשמן זה,¹⁵⁹⁶ **כְּדַבֵּר יְקֹנֵק אֲשֶׁר דָּבַר בְּיַד אֱלֹהֵיו** (הקמח והשמן לא היה חסרים) כמו שה' אמר לאליהו שיקרה¹⁵⁹⁷: **(יז) וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה** לאחר שעבר פרק זמן בו אליהו היה אצל האישה האלמנה,¹⁵⁹⁸ **חָלָה בֶן הָאִשָּׁה בְּעֵלְת הַבַּיִת חָלָה הֵבֶן** של האישה האלמנה שהייתה בעלת הבית בבית שבו התגורר אליהו,¹⁵⁹⁹ **וַיְהִי חָלָיו חָזֵק מְאֹד עַד אֲשֶׁר לֹא נֹתְרָה בּוֹ נְשָׁמָה** המחלה של בן האישה האלמנה הייתה מחלה קשה, עד שהוא מת מהמחלה¹⁶⁰⁰: **(יח) וַיֹּאמֶר אֵל אֱלֹהֵיו** האישה האלמנה אמרה לאליהו: **מָה לִּי וְלָךְ אִישׁ הָאֱלֹהִים** אדוני הנביא! האם יש בינינו סכסוך כלשהו, מדוע אתה שונא אותי,¹⁶⁰¹ **בָּאתְ אֵלַי לְהִזְכִּיר אֶת עֲוֹנֵי בְּגַלְל שֶׁהִגַּעְתָּ**, שמא לא שירתתי אותך מספיק, ובכך חטאתי,¹⁶⁰² **וְלִהְמִית אֶת בְּנֵי** (וכעונש על שחטאתי ולא שירתתי אותך כראוי) הבן שלי מת¹⁶⁰³: **(יט) וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי תְנֵי לִי אֶת בְּנִךְ** אליהו אמר לאישה האלמנה: תתני לי את בנך, **וַיִּקְחֵהוּ מִחִיקָה** אליהו לקח את הבן המת מחיקה של האישה האלמנה,¹⁶⁰⁴ **וַיַּעֲלֵהוּ אֵל הָעֵלְיָה אֲשֶׁר הוּא יֹשֵׁב שָׁם** אליהו העלה את הבן המת אל העליה ששם הוא (אליהו) היה גר,¹⁶⁰⁵ **וַיִּשְׁכְּבֵהוּ עַל מִטָּתוֹ** אליהו השכיב את הבן המת על מיטתו (של אליהו)¹⁶⁰⁶: **(כ) וַיִּקְרָא אֵל יְקֹנֵק וַיֹּאמֶר** אליהו התפלל לפני ה' ואמר בתפילתו:¹⁶⁰⁷ **יְקֹנֵק אֱלֹהֵי ה'** האלוקים שלי (יש כאן פנייה אל ה' בתחילת התפילה),¹⁶⁰⁸ **הֲגַם עַל הָאֱלֹמָנָה אֲשֶׁר אָנִי מִתְגֹּרֵר עִמָּה הֲרַעוֹת לְהִמִּית אֶת בְּנָהּ** לא מספיק שגרמת לי לדברים רעים בכך שגרמת לכך שאצטרך להסתובב בארץ ולא להיות בביתי, אלא שגם לאישה האלמנה שאני גר אצלה אתה גורם לדברים רעים והורג את בנה?¹⁶⁰⁹ **(כא) וַיִּתְמַדְד עַל הַיֶּלֶד שְׁלֹשׁ פְּעָמִים** אליהו מדד עצמו שלש פעמים למידת הילד, כלומר: אליהו השתטח מעל לגופת הילד באופן שפיו היה על פיו של הילד, עיניו היו על עיניו של הילד,¹⁶¹⁰ **וַיִּקְרָא אֵל יְקֹנֵק וַיֹּאמֶר** בכל פעם שאליהו השתטח על

¹⁵⁹⁶ **מצודות.**

¹⁵⁹⁷ **תרגום. מלבי"ם:** לפי דרכו שהנס נעשה על ידי ה' ולא על ידי הנביא.

¹⁵⁹⁸ **תרגום.**

¹⁵⁹⁹ **מצודות. רש"י:** סיבת המחלה היא כדי שיצטרך אליהו למפתח של תחיית המתים ויחזיר את מפתח הגשמים.

¹⁶⁰⁰ **מצודות. רד"ק** כתב שיש אומרים שהוא לא ממש מת, אלא שמחוזק מחלתו, לא ראו עליו שנשם, אך דחה פירוש זה וכתב שהוא מת מיתה גמורה. **מלבי"ם:** מיתת הילד הייתה שלא כדרך הטבע, ולכן האישה טענה לאליהו שלא יאמר שיהיה נס בזכותה (עם הקמח והשמן) מפני שאם הייתה ראויה לכך, לא היה בנה מת. לכן חשבה האישה שאליהו גרם לנס עם הקמח והשמן על ידי שימוש בכשפים.

¹⁶⁰¹ **מצודות.**

¹⁶⁰² **רד"ק. מצודות:** הכוונה היא שעד שהגיע אליהו לאישה, הייתה נחשבת צדקת, אך מאז שהוא הגיע אליה, היא כבר לא נחשבת צדקת משום שבהשוואה אליו היא לא צדקת. כמו"כ כתב שהאישה חשבה שאם תתרעם עליו, הוא יתפלל לה', ומדבריו משמע שלא באמת חשבה כפי שהתרעמה. **רלב"ג:** בגלל צדקותו של אליהו, היו שוקלים בשמים את העוונות ולא היו מוותרים ומעלימים עין. **מהר"י קרא:** החטא הוא שמתוך שאליהו בא אליה, הוא גרם לה לומר שהיא ובנה ימותו. **מלבי"ם:** החטא היה שהשתמש בכשפים כדי שלא ייגמר הקמח והשמן.

¹⁶⁰³ **רד"ק.**

¹⁶⁰⁴ **תרגום.**

¹⁶⁰⁵ **תרגום.**

¹⁶⁰⁶ **תרגום. מלבי"ם:** אליהו רצה להראות שיש לו צער במיתת הנער, ולכן השכיב אותו על מיטתו.

¹⁶⁰⁷ **תרגום.**

¹⁶⁰⁸ **תרגום.**

¹⁶⁰⁹ **מצודות. רד"ק:** "הגם" הכוונה היא בנוסף לעצירת הגשמים לעם ישראל. **מלבי"ם:** אליהו אמר שגם אם אתה (ה') כועס עליי, אין צורך לכעוס גם על האישה האלמנה.

¹⁶¹⁰ **מצודות** וכתב שעשה כן כדי להשפיע מחיות איבריו על איבריו של הילד. **רד"ק:** הסיבה שעשה כן היא כדי שתהיה תפילתו בכוונה יותר שלימה. בהסבר נוסף כתב שאליהו עשה כן במעין פעולת "הנשמה" כדי שהנס ייעשה באופן הטבעי ביותר.

גופו של הילד, הוא התפלל לה' ואמר: ¹⁶¹¹ יִקְוֶה אֱלֹהֵי ה' האלוקים שלי (יש כאן פנייה אל ה'), ¹⁶¹² תִּשָּׁב נָא נֶפֶשׁ הַיֶּלֶד הַזֶּה עַל קִרְבוֹ תַחֲזוֹר עִשְׂוֹ נִשְׁמַת הַיֶּלֶד הַזֶּה אֶל תּוֹכוֹ, תַחֲיִיה עִשְׂוֹ יֶלֶד זֶה ¹⁶¹³: (כב) וַיִּשְׁמַע יִקְוֶה בְּקוֹל אֱלֹהֵיו ה' שָׁמַע לְתַפִּילָתוֹ שֶׁל אֱלֹהֵיו בְּפַעַם שְׁלִישִׁית שֶׁהִשְׁתַּטַּח עַל גּוֹפַת הַיֶּלֶד, ¹⁶¹⁴ וַתִּשָּׁב נֶפֶשׁ הַיֶּלֶד עַל קִרְבוֹ וַיַּחֲי נִשְׁמָתוֹ שֶׁל הַיֶּלֶד חֹזְרָה לְתוֹכוֹ, וְכֵן חֹזַר הַיֶּלֶד לַחַיִּים ¹⁶¹⁵: (כג) וַיִּקַּח אֱלֹהֵיו אֶת הַיֶּלֶד וַיְרִידֵהוּ מִן הָעֲלִיָּה הַבְּיָתָה אֵלָיו לְקַח אֶת הַיֶּלֶד מֵהָעֲלִיָּה בּוֹ הָיָה גֵר, וְהוֹרִיד אוֹתוֹ לְתוֹךְ הַבַּיִת שֶׁל הָאִשָּׁה הָאֶלְמָנָה, ¹⁶¹⁶ וַיִּתְּנֵהוּ לְאִמּוֹ אֵלָיו נָתַן אֶת הַיֶּלֶד לְאִמּוֹ, וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵיו אֵלָיו אִשָּׁה הָאֶלְמָנָה, אִימּוֹ שֶׁל הַבֵּן שֶׁהַחַיִּיה: רָאִי חַי בְּנֵךְ תְּרַאֲמִי! בֶּנֶךְ חַי ¹⁶¹⁷: (כד) וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה אֶל אֱלֹהֵיו הָאִשָּׁה הָאֶלְמָנָה אִמְרָה לְאֵלָיו: עֲתָה זֶה יִדְעָתִי כִּי אִישׁ אֱלֹהִים אָתָּה עִשְׂוֹ אֲנִי יוֹדַעַת שְׂאתָה נְבִיא אֲמַת. לְמִרוֹת שֶׁכָּבַר לְפָנַי שֶׁהַחַיִּיה אֵלָיו אֶת בְּנֵה, הָאִשָּׁה הָאֶלְמָנָה קִיַּיְמָה אֶת מָה שֶׁאָמַר לָהּ בְּנְבוּאָה וְרַאתָה שֶׁהֵנֶס הַתְּקִיִּים בְּכַד הַקִּמַח וְצַפְחַת הַשֶּׁמֶן, הִיא עֵדִיךְ לֹא יִדְעָה בְּבִירוֹר שֶׁאֵלָיו הָיָה נְבִיא אֲמַת, שֶׁכֵּן יִיתְכַּן שֶׁשָּׁמַע עַל הֵנֶס שִׁיעֵשָׂה בְּכַד הַקִּמַח וְצַפְחַת הַשֶּׁמֶן מִנְבִּיא אַחֵר. עִשְׂוֹ, לְאַחַר שֶׁהַחַיָּה אֶת בְּנֵה, יִדְעָה הָאִשָּׁה הָאֶלְמָנָה שֶׁאֵלָיו נְבִיא אֲמַת, ¹⁶¹⁸ וְדַבֵּר יִקְוֶה בְּפִיךָ אֲמַת וְעִשְׂוֹ אֲנִי יוֹדַעַת שֶׁגַם הַדְּבָרִים הָרַשׁוּנִים שֶׁאֲמַרְתָּ לִּי בְּשֵׁם ה' לִגְבִי כִּד הַקִּמַח וְצַפְחַת הַשֶּׁמֶן, הֵם דְּבָרֵי נְבוּאָה שֶׁנֶּאֱמָרוּ לְךָ וְאֲמַרְתָּ לִּי אוֹתָם עַל יְדֵי שֶׁשָּׁמַעַת אוֹתָם מֵה' ¹⁶¹⁹:

מלכים א פרק יח

(א) וַיְהִי יָמִים רַבִּים אַחֲרַי שֶׁעָבְרוּ יָמִים רַבִּים מֵאִזְ שֶׁאֵלָיו הִפְסִיק אֶת יְרִידַת הַגְּשָׁמִים, ¹⁶²⁰ וְדַבֵּר יִקְוֶה הָיָה אֶל אֱלֹהֵיו בְּשָׁנָה הַשְּׁלִישִׁית הָיָה דְבַר נְבוּאָה מֵה' לְאֵלָיו אַחֲרַי שֶׁעָבְרוּ שְׁלֹשׁ שָׁנִים מֵאִזְ שֶׁנִּשְׁבַּע עַל עַצִּירַת הַגְּשָׁמִים, ¹⁶²¹ לֵאמֹר כֹּךְ אֲמַר ה' לְאֵלָיו בְּנְבוּאָתוֹ: ¹⁶²² לֵךְ הִרְאֵה אֶל אַחֲאָב לֵךְ תִּתְגַּלֶּה לְפָנָי אַחֲאָב, תִּפְסִיק לְהִתְחַבֵּא וְתִלָּךְ לְמִקוֹם שֶׁבּוֹ אַחֲאָב יִפְגּוֹשׂ אוֹתְךָ, ¹⁶²³ וְאַתְּנָה מָטָר עַל פְּנֵי הָאָדָמָה (לְאַחַר שֶׁתִּפְגּוֹשׂ אֶת אַחֲאָב) אֲנִי אוֹרִיד גֶּשֶׁם עַל הָאָרֶץ. ה' אֲמַר שֶׁכִּבְיָכוֹל אֵינּוּ יוֹכֵל לְהוֹרִיד גְּשָׁמִים עַד שֶׁאֵלָיו לֹא יֹאמַר לוֹ לַעֲשׂוֹת כֵּן, וְלִכֵּן ה' צִוּוּהָ עַל אֱלֹהֵיו לְפַגּוֹשׂ אֶת אַחֲאָב, אַחֲאָב יִבְקֵשׁ (אוֹ יִדְרוֹשׁ) שִׁירְדוּ גְשָׁמִים וְאֵלָיו יִעֲנֶנָּה לוֹ וְאִזְ

¹⁶¹¹ תרגום + רד"ק.

¹⁶¹² תרגום.

¹⁶¹³ תרגום + מצודות.

¹⁶¹⁴ רד"ק.

¹⁶¹⁵ רד"ק.

¹⁶¹⁶ תרגום.

¹⁶¹⁷ תרגום.

¹⁶¹⁸ מצודות.

¹⁶¹⁹ מצודות. רד"ק: האִשָּׁה אֲמַרָה שִׁיתְכַּן שֶׁהֵנֶס עִם כֹּד הַקִּמַח וְצַפְחַת הַשֶּׁמֶן הֵייתָה עַל יְדֵי נֶס שֶׁנַּעֲשָׂה לְנְבִיא וְלֹא דוּוּקָא שֶׁהִתְנַבֵּא עַל כֵּךְ בְּנְבוּאָה. הָאִשָּׁה אֲמַרָה שֶׁעִשְׂוֹ הִיא כָּבַר יוֹדַעַת שֶׁדְּבָרָיו שֶׁל אֵלָיו מִתְקִיָּמִים, אִם עַל יְדֵי כֹד הַקִּמַח וְצַפְחַת הַשֶּׁמֶן, וְאִם עַל יְדֵי שֶׁהַחַיָּה אֶת בְּנֵה. מַלְבִּי"ם: הָאִשָּׁה אֲמַרָה שֶׁעִשְׂוֹ הִיא יוֹדַעַת שֶׁלֹּא עָשָׂה אֶת הֵנֶס עִם הַקִּמַח וְהַשֶּׁמֶן עַל יְדֵי כִשְׁפִים.

¹⁶²⁰ תרגום.

¹⁶²¹ תרגום + רד"ק.

¹⁶²² עפ"י הגר"א בפירושו לספר יהושע פרק א' פסוק א'.

¹⁶²³ מצודות. רד"ק: הסיבה היא שלאחר עצירת הגשמים, רבים מעם ישראל חזרו בתשובה, וגם בזכות שלא כרעו לבעל. מַלְבִּי"ם: מטרת ההתגלות היא כדי להחזיר את עם ישראל בתשובה וכך כביכול ה' יוכל להוריד גשם.

יוכל ה' להוריד גשם¹⁶²⁴: (ב) וַיִּלֶךְ אֱלֹהֵיוּ לְהִרְאוֹת אֶל אַחָאָב אֲלֵיהוּ הַלֵּךְ לְהַתְגַּלוֹת בְּפָנָיו אַחָאָב,¹⁶²⁵
וְהָרַעַב חֶזֶק בְּשִׁמְרוֹן הָרַעַב בְּשׁוֹמְרוֹן הָיָה רַעַב חֶזֶק¹⁶²⁶: (ג) וַיִּקְרָא אַחָאָב אֶל עֲבָדָיו אַחָאָב קָרָא לְעוֹבְדֵי
לְהַצְטַרֵף אֵלָיו לַחֲפֵשׁ אוֹכַל לְבַהֲמוֹת,¹⁶²⁷ אֲשֶׁר עַל הַבָּיִת תִּפְקִדוּ שֶׁל עוֹבְדֵי הָיָה לְהִיּוֹת מִמוֹנָה עַל צִרְכֵי
בֵּית הַמֶּלֶךְ,¹⁶²⁸ וְעֲבָדָיו הָיָה יִרְאֵה אֶת יִקְוֹק מֵאֵד עוֹבְדֵי הָיָה אָדָם שֶׁהִיָּה יִרְאֵה אֶת ה' מְאֹד (כְּפִי שֶׁהִדְבַּר
בֹּא לְיָדֵי בִּיטוּי בְּמַעֲשֵׂה עֲלֵיו מְסוּפֵר בְּפִסּוֹק הַבֵּא)¹⁶²⁹: (ד) וַיְהִי בְּהַכְרִית אֵיזֶבֶל אֶת נְבִיאֵי יִקְוֹק כַּאֲשֶׁר
אֵיזֶבֶל הִרְגָה אֶת כָּל נְבִיאֵי ה',¹⁶³⁰ וַיִּקַּח עֲבָדָיו מֵאֵה נְבִיאִים וַיַּחֲבִיאֵם (כַּאֲשֶׁר אֵיזֶבֶל הִרְגָה אֶת כָּל נְבִיאֵי ה')
עוֹבְדֵי לֶקַח מֵאֵה נְבִיאִים וְהַחֲבִיא אוֹתָם מִפְּנֵי אֵיזֶבֶל (כְּדִי שִׁינְצֵלוּ),¹⁶³¹ חֲמִשִּׁים אִישׁ בְּמַעְרָה עוֹבְדֵי
הַחֲבִיא אֶת מֵאֵה הַנְּבִיאִים בְּשֵׁתֵי מַעְרוֹת: בְּכָל מַעְרָה הַחֲבִיא חֲמִישִׁים נְבִיאִים.¹⁶³² הַסִּיבָה שֶׁעוֹבְדֵי חִילַק אֶת
הַנְּבִיאִים לְשֵׁתֵי מַעְרוֹת הָיָה כְּדִי שֶׁאֵיזֶבֶל תִּתְקַשֶׁה יוֹתֵר לְמַצּוֹא אוֹתָם,¹⁶³³ וְכִלְפָּלֶם לֶחֶם וּמִים עוֹבְדֵי נִתְּן
לְנְבִיאִים שֶׁהַחֲבִיא לֶחֶם וּמִים, לְמַרוֹת הָרַעַב¹⁶³⁴: (ה) וַיֹּאמֶר אַחָאָב אֶל עֲבָדָיו אַחָאָב אָמַר לְעוֹבְדֵי (כַּאֲן
יֵשׁ פִּירוּט שֶׁל הַקְרִיאָה הַכְּתוּבָה בְּפִסּוֹק ג', אֲלֵא שֶׁהַנְּבִיא הַפְּסִיק בְּסִיפּוֹר הָעֲנִיין כְּדִי לְהַסְבִּיר לָנוּ בְּמָה הָיָה
עוֹבְדֵי יִרְאֵה אֶת ה'),¹⁶³⁵ לֵךְ בְּאַרְץ אֶל כָּל מַעֲיָנֵי הַמִּים וְאֶל כָּל הַנְּחָלִים (אַחָאָב אָמַר לְעוֹבְדֵי) תִּסְתַּוֵּבֵב
בְּאַרְץ לֵיד כָּל הַמַּעֲיָנוֹת וְהַנְּחָלִים,¹⁶³⁶ אוֹלֵי נִמְצָא חֲצִיר אוֹלֵי אֶחָד מֵאֵיתָנוּ יִמְצָא עֵשֶׂב שֶׁנוֹכַל לְהַאֲכִיל בּוֹ אֶת
הַבַּהֲמוֹת (גַּם אַחָאָב הֵלֵךְ לַחֲפֵשׁ, וְלִכֵּן אָמַר אַחָאָב "נַחֲפִישׁ"),¹⁶³⁷ וְנַחֲמֵה סוּס וּפָרָד אִם נִמְצָא עֵשֶׂב, נוֹכַל
לְהַאֲכִיל אֶת הַסּוּסִים וְהַפְּרָדִים שֶׁלָּנוּ,¹⁶³⁸ וְלוֹא נִכְרִית מֵהַבְּהֵמָה וְעַל יָדֵי כֵךְ הַבַּהֲמוֹת לֹא יָמוּתוּ לָנוּ וְכֵךְ לֹא
יִישָׂאָרוּ לָנוּ יוֹתֵר בַּהֲמוֹת¹⁶³⁹: (ו) וַיַּחֲלִקוּ לָהֶם אֶת הָאָרֶץ לְעֵבֶר בָּהּ אַחָאָב וְעוֹבְדֵי חִילְקוּ בֵּינֵיהֶם אֶת
חֻלְקֵי הָאָרֶץ בְּהֵם יַעֲבֵרוּ כְּדִי לַחֲפֵשׁ עֵשֶׂב לְהַאֲכִיל הַבַּהֲמוֹת: ¹⁶⁴⁰ אַחָאָב הֵלֵךְ בְּדֶרֶךְ אֶחָד לְבָדוֹ אַחָאָב הֵלֵךְ
לְבָדוֹ בְּכִיוּן אֶחָד,¹⁶⁴¹ וְעֲבָדָיו הֵלֵךְ בְּדֶרֶךְ אֶחָד וְעוֹבְדֵי הֵלֵךְ לְבָדוֹ בְּכִיוּן הַשְּׁנַי¹⁶⁴²: (ז) וַיְהִי עֲבָדָיו
בְּדֶרֶךְ כִּשְׁעוֹבְדֵי הָיָה בְּאִמְצַע הַדֶּרֶךְ בַּהֵלֵךְ,¹⁶⁴³ וְהָיָה אֱלֵיהוּ לְקִרְאָתוֹ (כִּשְׁעוֹבְדֵי הָיָה בְּאִמְצַע הַדֶּרֶךְ בַּהֵלֵךְ

¹⁶²⁴ מצודות. רד"ק: עכשיו כבר חזרו הרבה מישראל בתשובה או שה' הוריד את הגשם לכבוד שבעת אלפים האנשים שלא עבדו ע"ז.
¹⁶²⁵ תרגום.
¹⁶²⁶ תרגום.
¹⁶²⁷ מצודות.
¹⁶²⁸ מצודות. מלבי"ם: כאן רואים שגם אחאב רצה לחזור בתשובה ומשום כך מינה את עובדיה הצדיק להיות ממונה על ביתו.
¹⁶²⁹ רש"י.
¹⁶³⁰ תרגום.
¹⁶³¹ מצודות.
¹⁶³² מצודות.
¹⁶³³ רלב"ג.
¹⁶³⁴ רד"ק.
¹⁶³⁵ מצודות בפירושו לפסוק ג'.
¹⁶³⁶ תרגום.
¹⁶³⁷ מצודות.
¹⁶³⁸ מצודות.
¹⁶³⁹ מצודות. מלבי"ם: בעלי החיים לא נמצאים תחת השגחת עונש ושכר ולכן חייב להיות שהם לא ייכרתו, ואולי על ידי כך גם בני האדם לא ייכרתו.
¹⁶⁴⁰ תרגום.
¹⁶⁴¹ תרגום.
¹⁶⁴² תרגום.
¹⁶⁴³ תרגום.

הלך) התברר שאלהיו הלך לקראתו (לקראת עובדיה),¹⁶⁴⁴ וַיִּכְרְהוּ עוֹבְדֵיהָ הַכִּיר אֶת אֱלֹהָיו,¹⁶⁴⁵ וַיִּפֹּל עַל פְּנָיו עוֹבְדֵיהָ נֹפֵל עַל פְּנָיו כְּדִי לְהִשְׁתַּחֲוֹת לֵאלֹהָיו,¹⁶⁴⁶ וַיֹּאמְרוּ כִּי שָׁאֵל עוֹבְדֵיהָ אֶת אֱלֹהָיו: הֲאֵתָה זֶה אֱדֹנָי אֱלֹהָיו (עוֹבְדֵיהָ שָׁאֵלָה אֶת אֱלֹהָיו) הֲאֵם אַתָּה הוּא אֲדוֹנָי אֱלֹהָיו?¹⁶⁴⁷ (ח) וַיֹּאמְרוּ לוֹ אֱלֹהָיו עֲנֵה לְעוֹבְדֵיהָ: אֲנִי אֲנִי הוּא אֱלֹהָיו, לֵךְ אָמַר לְאֲדֹנָיֶיךָ הֲנִיָּה אֱלֹהָיו: לֵךְ תֹּאמַר לְאַחֲבָב אֲדוֹנֶיךָ שְׁאֵלָהוּ נִמְצָא כֹּה־נָא?¹⁶⁴⁸ (ט) וַיֹּאמְרוּ עוֹבְדֵיהָ שָׁאֵל אֶת אֱלֹהָיו: מָה חֲטָאתִי בְּמַה חֲטָאתִי (שָׁאֵלָה מִצְוָה עֲלֵי לֹמַר לְאַחֲבָב שְׁמִצָּאתִי אוֹתְךָ), כִּי אַתָּה נִתַּן אֶת עֲבָדֶיךָ בְּיַד אַחֲבָב לְהַמִּיתֵנִי (בְּמַה חֲטָאתִי) שֶׁהָרִי אֶתָּה מוֹסֵר אוֹתִי שֶׁל אַחֲבָב כְּדִי שֶׁהוּא (אַחֲבָב) יִהְרֹג אוֹתִי (עוֹבְדֵיהָ). עוֹבְדֵיהָ אָמַר לְאֱלֹהָיו שֶׁהוּא יִגְרוֹם לְכַךְ שֶׁאַחֲבָב יִהְרֹג אוֹתוֹ, וּבִפְסוּק הַבָּא מְפוֹרֵט יוֹתֵר חֲשָׁשׁוֹ שֶׁל עוֹבְדֵיהָ¹⁶⁴⁹: (י) חִי יִקְוֶה אֱלֹהֶיךָ ה' הוּא קִיִּים, לְשׁוֹן שְׁבוּעָה. עוֹבְדֵיהָ אָמַר שֶׁהוּא נִשְׁבַּע בְּשֵׁם ה', אִם יֵשׁ גּוֹי וּמִמְלַכָּה אֲשֶׁר לֹא שָׁלַח אֲדֹנָי שָׁם לְבַקֵּשׁךָ אִם יֵשׁ עִם אוֹ מִמְלַכָּה בְּאֲזוֹר אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁאַחֲבָב לֹא שָׁלַח שְׁלִיחִים כְּדִי לְחַפֵּשׂ אוֹתְךָ שָׁם,¹⁶⁵¹ וַיֹּאמְרוּ אֵינֶן כָּל הָעַמִּים וְהַמְּמַלְכוֹת אֲמָרוּ שֶׁאֵינֶךָ נִמְצָא אֲצִלְּךָ, וְהַשְּׁבִיעַ אֶת הַמְּמַלְכָּה וְאֶת הַגּוֹי כִּי לֹא יִמְצָאֲכֶה אַחֲבָב הִיָּה מִשְׁבִּיעַ אֶת הַמְּמַלְכוֹת וְאֶת הָעַמִּים שֶׁהֵם לֹא מִצְאוּ אוֹתְךָ¹⁶⁵²: (יֵא) וְעַתָּה אַתָּה אָמַר וְעַכְשֵׁינוּ, אַחֲרַי שֶׁאַחֲבָב טָרַח כָּל כֶּךָ לְחַפֵּשׂ אוֹתְךָ, אַתָּה אוֹמֵר לִי, לֵךְ אָמַר לְאֲדֹנָיֶיךָ הֲנִיָּה אֱלֹהָיו (אַתָּה אוֹמֵר לִי) לֵךְ תֹּאמַר לְאֲדוֹן שְׁלֶךָ, לְאַחֲבָב, הֲנִי נִמְצָא אֱלֹהָיו?¹⁶⁵³ (יב) וְהִיָּה אֲנִי אֵלֶיךָ מֵאֵתְךָ הִרִי בְּזַמַּן שֶׁאֲנִי (עוֹבְדֵיהָ) אֵלֶיךָ מִמֶּךָ כְּדִי לֹמַר לְאַחֲבָב אֶת מְקוֹם הַיִּמְצָאֵךָ,¹⁶⁵⁴ וְרוּחַ יִקְוֶה יִשְׁאָךָ רוּחַ ה' תִּישָׂא אוֹתְךָ לְמְקוֹם אַחֵר, כְּמוֹ שֶׁרוּחַ ה' נִשְׂאָה אוֹתְךָ בְּפַעְמִים אַחֲרָיוֹת,¹⁶⁵⁵ עַל אֲשֶׁר לֹא אָדַע (רוּחַ ה' תִּישָׂא אוֹתְךָ) לְמְקוֹם אַחֵר שֶׁאֲנִי יוֹדֵעַ הִיָּכֵן הוּא,¹⁶⁵⁶ וּבָאֵתִי לְהַגִּיד לְאַחֲבָב וְאֲנִי בִּינְתֵימִים אֲבוֹא לְאַחֲבָב לֹמַר לוֹ שֶׁאַתָּה נִמְצָא בְּמְקוֹם שֶׁנִּפְגַּשְׁנוּ, וְלֹא יִמְצָאֲךָ וְאַחֲבָב לֹא יִמְצָא אוֹתְךָ בְּמְקוֹם שֶׁאֲמַר לוֹ (בְּגִלְלֵי שְׁרוּחַ ה' תִּישָׂא אוֹתְךָ),¹⁶⁵⁷ וְהִרְגֵנִי אַחֲבָב יִהְרֹג אוֹתִי בְּגִלְלֵי שִׁיחֻשׁוֹ

1644 תרגום.

1645 תרגום.

1646 מצודות.

1647 תרגום.

1648 תרגום.

1649 מצודות.

1650 תרגום.

1651 רד"ק.

בכך חולק הרד"ק על הסוברים שאחאב מלך על כל העולם ומדגיש שהוא מלך רק על ארץ ישראל. לגבי השבועה טוען רד"ק שאחאב לא היה מכריח אותם להישבע, אלא היה מבקש מהם להישבע. בדרך אחרת כתב שייטכן שאחאב השביע את הסוחרים שהיו עוברים בארץ ישראל. רלב"ג: אמנם אחאב לא מלך על כל העולם, שהרי היה מלך רשע ולא היה ראוי לכך, אך הוא השביע את כל הממלכות בעולם, כאילו היה מנהיגם.

1652 מצודות. רד"ק: צלע זו של הפסוק מוסבת על אחאב, ופירושו שאחאב היה צריך להשביע את העמים והממלכות שאלהיו לא נמצא אצלם משום שהוא עצמו לא מצא את אלהיו. כמו"כ הסביר שאחאב באמת לא מצא את אלהיו למרות שהיה במקום די קרוב, בצרפת, משום שהאישה האלמנה הסתירה אותו, או שאנשי צרפת הסתירו אותו.

1653 תרגום.

1654 תרגום.

1655 מצודות. רד"ק: גם בפעמים הקודמות, לא הייתה רוח שנשאה את אלהיו, אלא בכל פעם שאלהיו נעלם, חשבו שזה היה רוח ה' שנשאתו. רלב"ג: אלהיו באמת היה רגיל בכך שרוח ה' הייתה נושאת אותו ממקום למקום.

1656 מצודות. מלבי"ם: עובדיה אמר לאלהיו שאם הוא היה רותה להתגלות בפני אחאב, הוא היה יכול לעשות זאת מזמן. אלא שלפי עובדיה, מטרתו האמיתית של אלהיו הייתה ללעוג לאחאב ולומר לו שלמרות שהוא (אחאב) חיפש אותו בכל העולם, עדיין היה אלהיו בתחום ממלכתו, ולכן ברגע שיבוא אחאב לאלהיו, רוח ה' תישא את אלהיו שוב ממקום זה.

1657 מצודות.

שצחקתי עליו,¹⁶⁵⁸ וְעַבְדְּךָ יִרְאֵךָ אֶת יְקֹנֶךָ מִנְעָרִי וְהָרִי אֲנִי עַבְדְּךָ הַיִּתִּי יִרְאֵךָ אֶת ה' מֵאִזְּ שֶׁהֵייתִי קֶטָן, וְאִם כֵּן, מִדּוּעַ אַתָּה מִנְסֶה לְהַרְוֹג אוֹתִי¹⁶⁵⁹: (יג) הֲלֹא הֲגַדְתָּ לְאֹדְנִי אֶת אֲשֶׁר עָשִׂיתִי בְּהַרְגִי אֶת נְבִיאֵי יְקֹנֶךָ הָרִי נֹאמֵר לְךָ מָה שֶׁעָשִׂיתִי כְּשֶׁאִיזְבַּל הֲרַגְתָּ אֶת נְבִיאֵי ה',¹⁶⁶⁰ וְאַחֲבָא מִנְבִיאֵי יְקֹנֶךָ מֵאִהָ אִישׁ (כְּשֶׁאִיזְבַּל הֲרַגְתָּ אֶת נְבִיאֵי ה') אֲנִי הַחֲבַאתִי מֵאִהָ מִנְבִיאֵי ה',¹⁶⁶¹ חֲמִשִּׁים חֲמִשִּׁים אִישׁ בְּמַעְרָה הַחֲבַאתִי אֶת מֵאֵהָ הַנְּבִיאִים בְּשֵׁתֵי מַעְרוֹת: חֲמִשִּׁים נְבִיאִים בְּכָל מַעְרָה, וְאַכְלְכֶלֶם לֶחֶם וְמִים וְכִלְכַּלְתִּי אֶת הַנְּבִיאִים שֶׁהַחֲבַאתִי עַל יְדֵי שְׁנַתֵּיתִי לָהֶם לֶחֶם וְמִים: (יד) וְעַתָּה אַתָּה אֹמֵר לְךָ אֲמֹר לְאֹדְנִיךָ (עֲכַשְׂיוּ אֶתָּה אוֹמֵר לוֹ) לְךָ תֹאמַר לְאֹדוֹן שְׁלֹךְ, לֹאחֲבָב, הִנֵּה אֱלֹהֵיךָ (עוֹבְדִיָה מִמְשִׁיךְ בְּהַסְבֵּר שֶׁלוֹ לֹאֲלִיָּהוּ בְּדַבַּר הַפֶּחַד לְקִיִּים אֶת הַצִּיּוּי שֶׁלוֹ) וְעַכְשִׁיו, לְאַחֵר שֶׁכָּבַר בְּרוּר שֶׁאֲנִי אָדָם יִרְאֵהוּ וְשִׁישׁ סַכְנָה שְׂרוּחַ ה' תִּישַׁא אוֹתְךָ, אַתָּה אוֹמֵר לִי, לֵלַכְתָּ לְאֹדוֹן שְׁלִי, לֹאחֲבָב, וְלוֹמֵר לוֹ: הִנֵּה נִמְצָא אֲלִיָּהוּ, וְהִרְגֵנִי וּבִסּוּף אַחֲבָב יִהְרֹג אוֹתִי בְּגַלְלֵי שִׁיחֻשׁוֹב שֶׁצָּחַקְתִּי עָלָיו, וְלֹא יִהְיֶה מִי שֶׁיִּכְלַכֵּל אֶת הַנְּבִיאִים, וְאִם אֵינְךָ מִרְחָם עָלָי, לְפַחוֹת תִּרְחַם עַל הַנְּבִיאִים¹⁶⁶²: (טו) וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵיךָ אֲלִיָּהוּ אֲלִיָּהוּ אֲמַר לְעוֹבְדִיָּה: הִי יְקֹנֶךָ צְבָאוֹת אֲשֶׁר עָמַדְתִּי לְפָנָיו אֲנִי נִשְׁבַּע בְּשֵׁם ה' שֶׁאֲנִי עוֹמֵד לְפָנָיו בְּתַפִּילָה, כִּי הַיּוֹם אֲרָאָה אֱלֹהֵיךָ (אֲנִי נִשְׁבַּע בְּשֵׁם ה') שֶׁהַיּוֹם אֲנִי אִירָאָה אֶל אַחֲבָב (וְרוּחַ ה' לֹא תִישַׁא אוֹתִי וְאֵינְךָ צָרִיךְ לְפַחַד מִלְּקִיִּים אֶת הַצִּיּוּי שֶׁלִּי)¹⁶⁶³: (טז) וַיִּלְךְ עַבְדִּיָּהוּ לְקִרְאֵת אַחֲבָב עוֹבְדִיָּה הַלֵּךְ לְקִרְאֵת אַחֲבָב, לְכִיוּן שֶׁבּוֹ הַלֵּךְ אַחֲבָב לְחַפֵּשׂ עֵשֶׂב לְבַהֲמוֹת,¹⁶⁶⁴ וַיִּגְדַּל לוֹ עוֹבְדִיָּה אֹמֵר לֹאחֲבָב שֶׁמְצָא אֶת אֲלִיָּהוּ, וַיִּלְךְ אַחֲבָב לְקִרְאֵת אֱלֹהֵיךָ אַחֲבָב הַלֵּךְ לְכִיוּן הַמְּקוֹם שֶׁבּוֹ הָיָה אֲלִיָּהוּ¹⁶⁶⁵: (יז) וַיְהִי כִּרְאֹת אַחֲבָב אֶת אֱלֹהֵיךָ כַּאֲשֶׁר אַחֲבָב רָאָה אֶת אֲלִיָּהוּ,¹⁶⁶⁶ וַיֹּאמֶר אַחֲבָב אֱלֹהֵיךָ (כַּאֲשֶׁר אַחֲבָב רָאָה אֶת אֲלִיָּהוּ) אַחֲבָב אֹמֵר לוֹ: הַאֲתָה זֶה עֶבֶר יִשְׂרָאֵל הָאֵם אַתָּה הוּא זֶה שֶׁמִּשְׁחִית אֶת יִשְׂרָאֵל בְּכֶךְ שֶׁנִּשְׁבַּעְתָּ שֶׁלֹּא יִהְיֶה טַל וּמִטָּר¹⁶⁶⁷: (יח) וַיֹּאמֶר אֲלִיָּהוּ עֲנֵה לֹאחֲבָב: לֹא עֲכָרְתִּי אֶת יִשְׂרָאֵל אֲנִי אֵינְנִי אֲשֶׁם בְּמַצַּב עִם יִשְׂרָאֵל,¹⁶⁶⁸ כִּי אִם אַתָּה וּבֵית אָבִיךָ אַתָּה וּמִשְׁפַּחְתְּךָ הֵם הַגּוֹרְמִים לְהַשְׁחִית יִשְׂרָאֵל,¹⁶⁶⁹ בְּעֲזֹבְכֶם אֶת מִצְוֹת יְקֹנֶךָ וְתִלְךְ אַחֲרֵי הַבְּעָלִים (אֲתֶם גּוֹרְמִים לְהַשְׁחִית יִשְׂרָאֵל) עַל יְדֵי שֶׁעֲזַבְתֶּם אֶת מִצְוֹת ה', וְהִלַּכְתֶּם לְעַבּוֹד אֶת הַבְּעָלִים¹⁶⁷⁰: (יט) וְעַתָּה עֲכַשְׂיוּ, שֶׁאַתָּה רוֹצֵה שִׁירֵד גֶּשֶׁם וְשִׁיתְּבִטֵּל הָרֵעֵב,¹⁶⁷¹ שְׁלַח קִבְּץ אֲלֵי אֶת כָּל יִשְׂרָאֵל אֶל הָרַ הַכְּרָמָל (עֲכַשְׂיוּ כְּשֶׁאַתָּה רוֹצֵה שִׁירֵד גֶּשֶׁם) תִּכְנַס אֲלֵי לְהָרַ הַכְּרָמָל אֶת כָּל יִשְׂרָאֵל,¹⁶⁷²

1658 מצודות.

1659 מצודות.

1660 תרגום. מלבי"ם: בגלל שהחבאתי את הנביאים, אני כבר חשוד בעיני אחאב שאני בצד של הנביאים, וע"י

שאגיד לאחאב את מיקומך, הוא בוודאי יחשוד בי שחברתי איתך ללעוג לו.

1661 תרגום.

1662 מצודות.

1663 תרגום.

1664 תרגום.

1665 תרגום.

1666 תרגום.

1667 מצודות.

1668 מצודות.

1669 מצודות.

1670 מצודות.

1671 מצודות.

1672 תרגום.

וְאֵת נְבִיאֵי הַבַּעַל אַרְבַּע מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים וְכֵן תֹּאסוֹף אֵלַי אֶת אַרְבַּע מֵאוֹת וְחִמְשִׁים נְבִיאֵי הַבַּעַל,¹⁶⁷³
וְנְבִיאֵי הָאֱשֵׁרָה אַרְבַּע מֵאוֹת אֲכִלֵי שֶׁלֶחַן אֵיזְבֵּל וְכֵן תֹּאסוֹף אֵלַי אֶת אַרְבַּע מֵאוֹת נְבִיאֵי הָאֱשֵׁרָה
שְׂאוּכְלִים עַל שׁוֹלְחָנָהּ שֶׁל אֵיזְבֵּל. אֵיזְבֵּל הֵייתָה מֵאֲכִילָה אֶת נְבִיאֵי הָאֱשֵׁרָה כִּיּוּן שֶׁהֵאֱמִינָה בְּנְבוּאָתָם (וְזוֹ
גַם הַסִּיבָה שֶׁבְּסוּפוֹ שֶׁל דָּבָר לֹא הִגִּיעוּ נְבִיאֵי הָאֱשֵׁרָה לְהַר הַכְּרֵמֶל, מִשׁוּם שֶׁאֵיזְבֵּל לֹא הִרְשֵׁתָה לָהֶם לְבוֹא
לְהִיבְחֹן אֶצֶל אֱלֹהֵיהֶם בְּמַעֲמַד זֶה)¹⁶⁷⁴: (כ) וַיִּשְׁלַח אַחָאָב בְּכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אַחָאָב שֶׁלַח שְׁלִיחִים לְכָל יִשְׂרָאֵל
(כְּדֵי שִׁתְּאֲסֹפוּ לְהַר הַכְּרֵמֶל), וַיִּקְבְּצוּ אֶת הַנְּבִיאִים אֶל הַר הַכְּרֵמֶל אַחָאָב קִיבֵץ אֶת נְבִיאֵי הַבַּעַל לְהַר
הַכְּרֵמֶל¹⁶⁷⁵: (כא) וַיִּגַּשׁ אֱלֹהֵיהֶם אֶל כָּל הָעָם וַיֹּאמְרוּ אֱלֹהֵיהֶם הֲתִקְרַב לָעַם יִשְׂרָאֵל וְאָמַר לָהֶם: ¹⁶⁷⁶ עַד מָתַי
אַתֶּם פֹּסְחִים עַל שְׁתֵּי הַסְּעָפִים עַד מָתַי אַתֶּם מְדַלְגִים עַל שְׁתֵּי הַמַּחְשְׁבוֹת כְּמוֹ שֶׁהִחִיגַר צוֹלַע וְהוֹלֵךְ פֶּעַם עַל
רֶגֶל יְמִין וּפֶעַם עַל רֶגֶל שְׂמָאל. כְּלוּמַר: עַד מָתַי אַתֶּם לֹפְעִמִים חוֹשְׁבִים שְׂטוֹב לָכֶם לַעֲבוֹד אֶת ה' וּלְפִעֲמִים
אַתֶּם חוֹשְׁבִים שְׂטוֹב לָכֶם לַעֲבוֹד אֶת הַבַּעַל,¹⁶⁷⁷ אִם יִקְוֶה הָאֱלֹהִים לָכֶם אַחֲרָיו אִם אַתֶּם חוֹשְׁבִים שֶׁה' הוּא
הָאֵל הָאֱמִיתִי וְשֶׁהוּא מְנַהֵיג אֶת הָעוֹלָם, תִּעֲבְדוּ רַק אוֹתוֹ,¹⁶⁷⁸ וְאִם הַבַּעַל לָכֶם אַחֲרָיו וְאִם אַתֶּם חֲלִילָה
חוֹשְׁבִים שֶׁהַבַּעַל הוּא הָאֵל הָאֱמִיתִי וְשֶׁהוּא מְנַהֵיג אֶת הָעוֹלָם, תִּעֲבְדוּ רַק אוֹתוֹ,¹⁶⁷⁹ וְלֹא עָנּוּ הָעָם אֹתוֹ דְּבָר
הָעַם לֹא עָנָה לְאֱלֹהֵיהֶם מִשׁוּם שֶׁהוּא לֹא יָדַע מַה לְהַכְרִיעַ: הָאֵם ה' הוּא הָאֵל הָאֱמִיתִי אוֹ שְׁחֲלִילָה הַבַּעַל הוּא
הָאֵל הָאֱמִיתִי. (אֲמַנֵּם עַד עֵתָה עֲבַד עִם יִשְׂרָאֵל אֶת הַבַּעַל, אֲךָ לְאַחַר שֶׁהִתְחִילוּ שְׁנוֹת הָרַעֲב, הִתְחִיל עִם
יִשְׂרָאֵל לַעֲבוֹד אֶת ה', אֲלֵא שֶׁנְּבִיאֵי הַבַּעַל הָיוּ מִשְׁכַּנְעִים אֶת הָעָם שֶׁאִם יַעֲבֹדוּ אֶת הַבַּעַל, הוּא יִיטִיב לָהֶם,
וְלָכֵן הִיָּה הָעָם עוֹבֵד גַּם אוֹתוֹ)¹⁶⁸⁰: (כב) וַיֹּאמְרוּ אֱלֹהֵיהֶם אֶל הָעָם לְאַחַר שֶׁהָעָם לֹא עָנָה לוֹ, אֱלֹהֵיהֶם אָמַר לָעַם:
אַנִּי נֹתַרְתִּי נְבִיאֵי לִיקוֹק לְבִדִּי אֲנִי נִשְׂאָרְתִּי הַיְחִיד מִבֵּין נְבִיאֵי ה', (חוּץ מֵהַנְּבִיאִים הַמּוֹחֲבָאִים שֶׁהָעָם לֹא
יָדַע עֲלֵיהֶם),¹⁶⁸¹ וְנְבִיאֵי הַבַּעַל אַרְבַּע מֵאוֹת וְחִמְשִׁים אִישׁ וְנִגְדֵי מִתִּיַּצְבִּים אַרְבַּע מֵאוֹת וְחִמְשִׁים נְבִיאֵי
בַּעַל (כְּאֲמֹר: נְבִיאֵי הָאֱשֵׁרָה לֹא הִגִּיעוּ הָיוּ וְאֵיזְבֵּל לֹא נִתְּנָה לָהֶם לְהִגִּיעַ), וּלְמִרוֹת שֶׁאֲנִי יְחִיד מוֹל רַבִּים,
נִרְאָה תְּפִילְתּוֹ שֶׁל מִי תִּתְקַבֵּל¹⁶⁸²: (כג) וַיִּתְּנוּ לָנוּ שְׁנַיִם פָּרִים תְּנוּ לָנוּ, לְנְבִיאֵי הַבַּעַל וְלִי, שְׁנֵי פָרִים, וַיִּבְחָרוּ
לָהֶם הַפָּר הָאֶחָד נְבִיאֵי הַבַּעַל יִבְחָרוּ מִבֵּין שְׁנֵי הַפָּרִים אֶת הַפָּר שֶׁהֵם רּוֹצִים וְשֶׁהֵם חוֹשְׁבִים אוֹתוֹ לְמוֹבָחַר
יוֹתֵר,¹⁶⁸³ וַיִּנְתְּחֵהוּ נְבִיאֵי הַבַּעַל יַחְתְּכוּ אֶת הַפָּר לְאִיבְרִים,¹⁶⁸⁴ וַיִּשְׂיִמוּ עַל הָעֵצִים וְנְבִיאֵי הַבַּעַל יִשְׂיִמוּ אֶת

¹⁶⁷³ **תרגום.**

¹⁶⁷⁴ **רד"ק** בפירושו השני, וכתב שזהו הפירוש הנכון משום שהוא מסביר את סיבת אי הגעתם של נביאי הבעל.
בפירושו הראשון כתב ש"אכלי שלחן איזבל" מוסב הן על נביאי הבעל והן על נביאי האשרה.
¹⁶⁷⁵ **רד"ק** הסביר את הסיבה להבדל בלשון הפסוק. לגבי נביאי הבעל כתוב שאחאב כינס אותם משום שהם לא
רצו להתאסף להר הכרמל, שהרי הם ידעו שהם נביאי שקר. לגבי עם ישראל לא כתוב שאחאב אסף אותם,
משום שהם רצו לבוא מעצמם. לגבי נביאי האשרה, לא כתוב שהם באו משום שאחאב לא היה יכול להכריח
אותם לבוא שהרי הם היו תחת רשות איזבל.

¹⁶⁷⁶ **תרגום.**

¹⁶⁷⁷ **מצודות.**

¹⁶⁷⁸ **מצודות.**

¹⁶⁷⁹ **רש"י. תרגום:** אליהו אמר בדבריו שאין שום צורך ללכת אחרי העבודה זרה, ואין כאן בחירה אמיתית כמו

שמשמע מפירוש מצודות ורוב הפרשנים. **מלבי"ם:** כוונת אליהו הייתה לומר לעם שאינם יכולים לעבוד את
הבעל ולאחר מכן כשקשה להם לצעוק להתפלל אל ה'.

¹⁶⁸⁰ **רד"ק.**

¹⁶⁸¹ **מצודות.**

¹⁶⁸² **מצודות.**

¹⁶⁸³ **תרגום.**

¹⁶⁸⁴ **מצודות.**

נתחי הפר על עצים, וְאִשׁ לֹא יִשְׂימוּ אֶךְ נביאי הבעל לא ידליקו את האש בעצים,¹⁶⁸⁵ וְאֲנִי אֶעֱשֶׂה אֶת הַפֶּר הָאֶחָד ואני (אליהו) אחתוך את הפר השני לאיברים, אני אקבל את הפר שנביאי הבעל השאירו ואחתוך אותו לאיברים, וְנָתַתִּי עַל הָעֵצִים ואשים את נתחי הפר על העצים, וְאִשׁ לֹא אֲשִׂים ולא אדליק את האש בעצים: (כד) (עכשיו פונה אליהו לנביאי הבעל): וְקִרְאתֶם בְּשֵׁם אֱלֹהֵיכֶם אתם (נביאי הבעל) תקראו בשמו של העבודה הזרה שלכם,¹⁶⁸⁶ וְאֲנִי אֶקְרָא בְּשֵׁם יְקֹזֵק ואני (אליהו) אקרא בשם ה', וְהִיָּה הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר יַעֲנֶה בְּאִשׁ הוּא הָאֱלֹהִים מי שהאל יענה לתפילתו על ידי שיריד אש על המזבח של מי שהתפלל אליו – סימן שהוא האל האמיתי,¹⁶⁸⁷ וַיַּעַן כָּל הָעָם וַיֹּאמְרוּ העם ויאמרו העם ענה לאליהו ואמר: טוֹב הַדְּבָר הדברים שאמרת הם טובים, אנחנו מסכימים לצורת המבחן שלך¹⁶⁸⁸: (כה) וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵיו לְנַבְיָאֵי הַבְּעַל אליהו אמר לנביאי הבעל: בַּחֲרוּ לָכֶם הַפֶּר הָאֶחָד תבחרו אתם ראשונים את אחד הפרים, כך שתוכלו לבחור לכם את הפר שאתם רוצים,¹⁶⁸⁹ וַעֲשׂוּ רֵאשִׁנָּה ואתם תעשו את עבודת הפר ראשונים: תחתכו אותו ותעלו אותו על גבי המזבח ראשונים,¹⁶⁹⁰ כִּי אַתֶּם הָרַבִּים (אתם תבחרו את הפר ראשונים ותעשו את עבודת הפר ראשונים) כיוון שאתם הרוב ולכן מגיע לכם לעשות את הפר ראשונים,¹⁶⁹¹ וְקִרְאוּ בְּשֵׁם אֱלֹהֵיכֶם ותקראו בשם העבודה הזרה שלכם,¹⁶⁹² וְאִשׁ לֹא תִשְׂימוּ אֶךְ אל תדליקו את העצים באש¹⁶⁹³: (כו) וַיִּקְחוּ אֶת הַפֶּר אֲשֶׁר נָתַן לָהֶם נביאי הבעל לקחו את הפר שהם בחרו מבין שני הפרים שהגיש להם אליהו,¹⁶⁹⁴ וַיַּעֲשׂוּ נביאי הבעל עשו כמו שאליהו אמר להם לעשות (חתכו את הפר והעלו אותו על גבי המזבח), וַיִּקְרְאוּ בְּשֵׁם הַבְּעַל מִהַבְּקָר וְעַד הַצִּהָרִים נביאי הבעל קראו בשם הבעל משעות הבוקר ועד הצהריים,¹⁶⁹⁵ לֵאמֹר כך אמרו נביאי הבעל בשעה שקראו לבעל:¹⁶⁹⁶ הַבְּעַל עֲנֵנוּ (נביאי הבעל קראו לבעל) תענה לנו, הבעל! וְאִין קוֹל וְאִין עֲנָה לא היה קול שהגיב לקריאת הבעל ולא היה מי שענה לקריאת הבעל, לא הייתה שום תגובה לקריאת נביאי הבעל,¹⁶⁹⁷ וַיִּפְסְחוּ עַל הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר עָשָׂה נביאי הבעל דילגו מעל המזבח שעשה אחאב (זו הייתה

1685 תרגום.

1686 תרגום.

1687 מצודות. רלב"ג: הסיבה שאליהו בחר שהמבחן יהיה דווקא על ידי אש היא משום שמזלו הוא מזל מאדים שהוא אש, וזוהי גם הסיבה שרצו לעובדו בבוקר, כיוון שאז המזל נמצא בשיא כוחו. מלבי"ם: עבודת הבעל הייתה רק בשעות היום (וייתכן שכוונתו קרובה לפירוש רלב"ג).

1688 תרגום.

1689 תרגום.

1690 תרגום.

1691 מצודות.

1692 תרגום.

1693 תרגום.

1694 רד"ק בפירושו הראשון. בפירושו השני כתב שאליהו נתן את שני הפרים לאחאב כדי שנביאי הבעל יבחרו את אחד הפרים. חז"ל המובא במצודות ורש"י: הפר שנביאי הבעל בחרו בו, לא רצה להיות מוקרב לע"ז, ולכן אליהו היה צריך להרגיע את הפר ולומר לו ששם שמים יתקדש על ידו ולאחר מכן אליהו מסר להם את הפר שהם בחרו אותו. מהר"י קרא הקשה על מדרש זה, מדוע לא מצאנו שהפרים האחרים שהוקרבו לעבודה זרה שלא נמנעו מלהיות מוקרבים? וסיים שאין מקשים על דברי אגדה. לולי דבריו היה נראה לעניות דעתי שזוהי הסיבה שחז"ל הדגישו ששני הפרים כאן היו מבטן אחד וגדלו באבוס אחד, כלומר: הפריע לפר שחברו מוקרב לשם ה' והוא מוקרב לשם עבודה זרה. מלבי"ם: כיוון שאחד הפרים היה מובחר יותר והיה ברור שאותו יבחרו נביאי הבעל, ממילא נחשב הדבר כאילו שאליהו ממש נתן להם פר זה.

1695 תרגום.

1696 עפ"י הגר"א בפירושו לספר יהושע פרק א' פסוק א'.

1697 תרגום.

חלק מצורת עבודת הבעל) ¹⁶⁹⁸: **וַיְהִי בַצְהָרִים** כאשר הגיע שעת הצהריים (ונביאי הבעל עדיין לא נענו), **וַיְהִי תֵּל פְּהֵם אֱלִיהוּ וַיֹּאמֶר** אליהו לעג לנביאי הבעל ואמר להם, ¹⁶⁹⁹ **קְרָאוּ בְּקוֹל גְּדוֹל כִּי אֱלֹהִים הוּא** וקראו אל הבעל בקול רם יותר, שהרי הוא האלוהים שלכם, ¹⁷⁰⁰ **כִּי שִׁיחַ** אולי הבעל באמצע לדבר עם מישהו ולכן הוא לא שומע אתכם ואינו עונה, ואם תצעקו חזק יותר, ייתכן שישמע אתכם, ¹⁷⁰¹ **וְכִי שָׁיַג לֹא** או שהוא מתעסק עם חכמות, אולי הוא לומד, ומרוב ריכוז אינו שומע אתכם ולכן כדאי שתצעקו חזק יותר, ¹⁷⁰² **וְכִי דָרַךְ לֹא** או שהוא בדרך ונמצא רחוק ולכן אינו יכול לשמוע אתכם אם לא תצעקו חזק יותר, ¹⁷⁰³ **אוֹלֵי יִשָּׁן הוּא וַיִּקְוֶן** או שהבעל ישן ולכן אינו יכול לענות לכם, ואם תצעקו, אולי הוא יתעורר מהשינה שלו ויענה לכם ¹⁷⁰⁴: **(כח) וַיִּקְרָאוּ בְּקוֹל גְּדוֹל** נביאי הבעל שמעו לעצתו של אליהו (למרות שהוא אמר זאת להם כדברי עלג) וקראו בקול רם יותר ממה שהם קראו עד עתה, ¹⁷⁰⁵ **וַיִּתְגַּדְּדוּ כַּמְּשַׁפְּטִים** נביאי הבעל שרטו את בשרם עד שירד מהם דם כפי שרגילים עובדי הבעל לעשות, ¹⁷⁰⁶ **בְּחֲרָבוֹת וּבְרִמְחִים** (נביאי הבעל שרטו את בשרם) על ידי חרבות ורמחים, **עַד שֶׁפָּךְ דָּם עָלֵיהֶם** (נביאי הבעל שרטו בבשרם) עד שהדם זב מהם ¹⁷⁰⁷: **(כט) וַיְהִי כַעֲבַר הַצְּהָרִים** גם כשעברה כבר שעת הצהריים, **וַיִּתְנַבְּאוּ עַד לַעֲלוֹת הַמִּנְחָה** (גם כשעברה כבר שעת הצהריים) נביאי הבעל עשו את עצמם כאילו הם מתנבאים, עד שהגיע זמן הקרבת תמיד של בין הערביים, כלומר: עד הערב. לאחר שהגיעה שעת ערב, נביאי הבעל כבר לא עשו עצמם יותר מתנבאים בבעל, ¹⁷⁰⁸ **וְאִין קוֹל וְאִין עֲנָה** לא היה קול שהגיב לקריאת הבעל ולא היה מי שענה לקריאת הבעל, לא הייתה שום תגובה לקריאת נביאי הבעל, ¹⁷⁰⁹ **וְאִין קָשָׁב** לא היה מי שיקשיב לנביאי הבעל, שהרי הבעל אינו באמת אל ¹⁷¹⁰: **(ל) וַיֹּאמֶר אֱלִיהוּ לְכָל הָעָם** אליהו אמר לעם שהתאסף בהר הכרמל: **גִּישׁוּ אֵלַי** ותקרו איתי כדי שתראו טוב את מה שאני עושה ועל ידי כך תדעו שאינני מרמה, ¹⁷¹¹ **וַיִּגְשׁוּ כָּל הָעָם אֵלָיו** העם התקרב אל אליהו, **וַיִּרְפָּא אֶת מִזְבַּח יְקֹנָק הַהָרוּס** אליהו תיקן את המזבח בהר הכרמל שנביאי הבעל הרסו אותו לפני כן. על הר הכרמל היה מזבח ששימש את עם ישראל עוד מלפני שנאסרו הבמות, ונביאי

¹⁶⁹⁸ **מצודות. תרגום:** הכוונה היא שעשו דברי שטות על המזבח. **רד"ק:** הכוונה היא שהם עשו עצמים פיסחים וכואבים, שהם הלכו והסתובבו סביב המזבח. כמו"כ פירש שהכוונה במזבח "אשר עשה" בלשון יחיד היא דרך כלל, כמו שהנביא יכול לכתוב "אשר עשה ישראל". **מלבי"ם:** נביאי הבעל פסחו מעל המזבח של אליהו והרסו אותו משום שהם טענו שהמזבח של אליהו הוא המפריע לבעל להוריד את האש.

¹⁶⁹⁹ **מצודות.**

¹⁷⁰⁰ **מצודות.**

¹⁷⁰¹ **מצודות.**

¹⁷⁰² **מצודות. רש"י:** שמא הוא עכשיו מדבר עם יועציו או שהוא יוצא לרדוף במלחמה. **רלב"ג:** ייתכן שנעקר

כוחו וייתכן שבגלל זה הוא ישן.

¹⁷⁰³ **מצודות. רש"י:** אולי הוא בשירותים.

¹⁷⁰⁴ **מצודות.**

¹⁷⁰⁵ **מצודות.**

¹⁷⁰⁶ **מצודות. רלב"ג** פירש בפסוק כא' שמזל הבעל היה מאדים ולכן כל דבר אדום כאש ודם קשורים אליו ולכן

היו נוהגים להורד דם בטקסי הבעל.

¹⁷⁰⁷ **מצודות.**

¹⁷⁰⁸ **מצודות. רש"י:** הכוונה היא שנביאי הבעל עשו עצמם שוטים. **מהר"י קרא:** הכוונה שעשו כך עד שאלהו

הקריב את הפר שלו כמנחה. **מלבי"ם:** נביאי הבעל אמרו דברי נבואה בהם הסבירו מדוע הבעל אינו עונה להם. הם טענו שהבעל כועס על עם ישראל ולכן אינו מוריד אש מהשמים.

¹⁷⁰⁹ **תרגום.**

¹⁷¹⁰ **מצודות. מלבי"ם:** הנושא הוא העם: העם לא האמין לנביאי הבעל שהסיבה שלא נענו היא בגלל שהבעל

כועס על עובדיו.

¹⁷¹¹ **מצודות.**

הבעל הרסו מזבח זה, ועכשיו אליהו הנביא בנה את המזבח מחדש¹⁷¹²: (לא) וַיִּקַּח אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם עֲשָׂרָה אֲבָנִים אֲלֵיהֶם לַקַּח שְׁנַיִם עֶשְׂרִים אֲבָנִים, ¹⁷¹³ כְּמִסְפַּר שְׁבַטֵי בְנֵי יַעֲקֹב (אליהו לקח שנים עשר אבנים) כפי מספר השבטים שהיו בניו של יעקב אבינו, כדי להראות לעם ישראל שכל שנים עשר השבטים צריכים להקריב קרבנות רק על מזבח אחד, בבית המקדש,¹⁷¹⁴ אֲשֶׁר הָיָה דְבַר יְקֹנָק אֵלָיו זֶהוּ אוֹתוֹ יַעֲקֹב שֶׁהִיא אֵלָיו דְּבַר ה',¹⁷¹⁵ לְאמֹר כֹּךְ אָמַר ה' בדבריו אל יעקב אבינו:¹⁷¹⁶ יִשְׂרָאֵל יְהִי שְׁמִי (ה' אמר ליעקב) שבמקום יעקב, שמו יהיה ישראל. כשם שה' הפך את שמו של יעקב לישראל "כי שרית עם אלהים ועם אנשים ותוכל", שם שמורה על ניצחון, כך רצה אליהו גם לנצח את העבודה הזרה ואת נביאי הבעל¹⁷¹⁷:

(לב) וַיִּבְנֶה אֶת הָאֲבָנִים מִזְבֵּחַ בְּשֵׁם יְקֹנָק אֲלֵיהֶם בְּנֵה אֶת הַמִּזְבֵּחַ לְשֵׁם ה' משנים עשר האבנים שלקח,¹⁷¹⁸ וַיַּעַשׂ תְּעֵלָה כְּבֵית סָאתִים זָרַע סָבִיב לְמִזְבֵּחַ אֲלֵיהֶם חֲפַר תַּעֲלָה מִסְבִּיב לְמִזְבֵּחַ. גודל התעלה היה כשיעור שאפשר לזרוע שם שתי סאים של זרעים. סאה היא מידת משקל בה היו משתמשים בימיהם, כמו שהיום משתמשים בקילוגרם (וחז"ל כתבו ששיעור התעלה היה מאה אמה על חמישים אמה כגודל חצר המשכן¹⁷¹⁹). הנביא מציין שאלהו חפר תעלה עמוקה מסביב למזבח כדי למלא את התעלה במים, ועל ידי כך להגדיל את הנס של ירידת האש מהשמים, כפי שנראה¹⁷²⁰: (לג) וַיַּעֲרֹךְ אֶת הָעֵצִים אֲלֵיהֶם סִידַר אֶת הָעֵצִים עַל הַמִּזְבֵּחַ,¹⁷²¹ וַיִּנְתַּח אֶת הַפֶּר אֲלֵיהֶם חֹתֵךְ אֶת הַפֶּר, וַיִּשֹׂם עַל הָעֵצִים אֲלֵיהֶם שֵׁם אֶת חֲתִיכוֹת הַפֶּר עַל הָעֵצִים שֶׁסִידַר¹⁷²²: (לד) וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם אֲמַר לְאֲנָשִׁים שֶׁהֵיוּ לִידוֹ: מִלְּאוּ אַרְבַּעָה כַּדִּים מִיָּם תִּמְלְאוּ אַרְבַּעָה כַּדִּים בְּמִים, וַיַּזְקֶקוּ עַל הָעֵלָה וְעַל הָעֵצִים וְתִשְׁפְּכוּ אֶת הַמַּיִם עַל הַקֶּרֶבֶן וְעַל הָעֵצִים (כדי שיהיה יותר קשה להדליק את האש עליהם),¹⁷²³ וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם אֲמַר שׁוּבוּ לְאֲנָשִׁים שֶׁהֵיוּ לִידוֹ: שָׁנוּ תִשְׁפְּכוּ מַיִם עַל

¹⁷¹² מצודות. רש"י: אליהו תיקן את עבודת ה' וגרם לכך שמזבח לה' יהיה שגור על פיהם של בני ישראל לאחר שכבר התבטל ממנו שם זה. מלבי"ם: הכוונה היא שנביאי הבעל הרסו את המזבח שאלהו בנה עכשיו בהר הכרמל (משום שטענו שהוא מפריע לבעל להוריד את האש), ועכשיו אליהו תיקן אותו. בשם המדרש כתב רש"י שהכוונה היא ששאלו בנה מזבח על הר הכרמל לאחר מלחמתו בעמלק, ומלכי ישראל הרסו את המזבחות שבנו בארצם לשם שמים, ואליהו בנה מחדש מזבח זה. לצערי, למרות חיפוש רב, לא מצאתי את מקור המדרש הכתוב ברש"י. העירו לי שמדרש זה קשה מכמה סיבות: א. מעמד אליהו בהר הכרמל היה בכרמל שנמצא בצפון ואילו מלחמת שאול בעמלק היה בדרום הארץ ולכאורה לא הייתה שום סיבה ששאלו יגיע אל הכרמל שנמצא בצפון. ב. הכרמל שבדרום נמצא בתחום נחלת שבט יהודה וסביר להניח שהייתה כלולה בגבולות ממלכת יהודה, ואם כן כיצד ייתכן שרש"י כתב שמלכי ישראל הרסו את המזבחות שנבנו לשמים? אולם משאלה זו אנו רואים שכוונת רש"י והמדרש היא ששאלו בנה את המזבח בצפון, אחרת לא ניתן לומר שמלכי ישראל הם שהרסו את המזבח. מצאתי הסבר בספר שם משמאל (פרשת ויקרא – זכור, תר"ע) שאין הכוונה שאלהו תיקן את המזבח שבנה שאול, אלא שתיקן את מעשהו של שאול. שאול לא מחה את עמלק משום שהורה לעצמו שמתר לו להורות הוראת שעה, אך הוראת שעה מותרת רק עפ"י הדיבור, ואליהו הורה לעצמו הוראת שעה להקריב מחוץ לביהמ"ק בשעת איסור במות עפ"י הדיבור.

¹⁷¹³ תרגום.

¹⁷¹⁴ רד"ק בפירושו השני. בפירושו הראשון כתב שרצה שתועיל זכות השבטים.

¹⁷¹⁵ תרגום.

¹⁷¹⁶ עפ"י הגר"א בפירושו לספר יהושע פרק א' פסוק א'.

¹⁷¹⁷ מצודות. רש"י: ביום שה' אמר ליעקב לשנות את שמו, הוא גם אמר לו שעתידים בניו להקריב על מזבח מחוץ לביהמ"ק בשעת איסור במות ובכ"ז ה' יתרצה בדבר. רד"ק: העניין הוא שה' שינה את שמו של יעקב בבית אל וה' הבטיח ליעקב להגדיל את זרעו אם יהיו דבקים בו, ועכשיו באותו מקום בנה ירבעם עגל.

¹⁷¹⁸ תרגום.

¹⁷¹⁹ רש"י והרד"ק כתב שגדול התעלה היה חמישים על חמישים ונראה מחשבון דברי חז"ל שהדין עם רש"י וייתכן מאוד שנפלה טעות בהעתקת דברי הרד"ק.

¹⁷²⁰ מצודות.

¹⁷²¹ תרגום.

¹⁷²² תרגום.

¹⁷²³ מצודות.

הקרִבֵּן וְעַל הָעֲצִים פֶּעַם שְׁנִייה, ¹⁷²⁴ וַיִּשְׁנֶן הָאֲנָשִׁים שִׁפְכוּ מַיִם עַל הַקֶּרֶבֶן וְהֵעִצִּים בַּפֶּעַם הַשְּׁנִייה, וַיֹּאמֶר
אֵלֵיהֶם אָמֵר שׁוּב לָאֲנָשִׁים שֶׁהָיוּ לִידוֹ: שְׁלֹשׁ תִּשְׁפְּכוּ מַיִם עַל הַקֶּרֶבֶן וְהֵעִצִּים פֶּעַם נֹסֶפֶת, פֶּעַם שְׁלִישִׁית, ¹⁷²⁵
וַיִּשְׁלֹשׁוּ הָאֲנָשִׁים שִׁפְכוּ מַיִם עַל הַקֶּרֶבֶן וְהֵעִצִּים פֶּעַם נֹסֶפֶת שֶׁהָיָה הַפֶּעַם הַשְּׁלִישִׁית. סָךְ הַכֹּל שִׁפְכוּ עַל הַקֶּרֶבֶן
וְהֵעִצִּים שְׁנַיִם עֶשֶׂר כַּדֵּי מַיִם ¹⁷²⁶: (לֵה) וַיִּלְכוּ הַמַּיִם סָבִיב לְמִזְבֵּחַ הַמַּיִם שִׁיִּצְקוּ מֵהַכֹּדִים נִשְׁפְּכוּ מִסָּבִיב
לְמִזְבֵּחַ, ¹⁷²⁷ וְגַם אֶת הַתְּעֵלָה מִלֵּא מַיִם אֵלֵיהֶם מִלֵּא גַם אֶת הַתְּעֵלָה (שֶׁל שְׁתֵּי הַסָּאִים) בְּמִים ¹⁷²⁸: (לֹא) וַיְהִי
בְּעֹלוֹת הַמִּנְחָה כִּשְׁהִגִּיעַ זֶמַן הַקֶּרֶבֶת מִנְחַת בֵּין הָעֲרֵבִיִּים, כְּלוֹמֵר: בְּעֵרֵב, ¹⁷²⁹ וַיִּגֵּשׁ אֱלֹהֵהוּ הַנְּבִיא וַיֹּאמֶר
(בְּזֶמַן הַקֶּרֶבֶת תִּמִּיד שֶׁל בֵּין הָעֲרֵבִיִּים) אֵלֵיהֶם הַנְּבִיא נִיגַשׁ לְהַתְּפִלֵּל לֵה' וְאָמַר: ¹⁷³⁰ יְקֹק אֱלֹהֵי אַבְרָהָם יִצְחָק
וַיִּשְׂרָאֵל הַיּוֹם יוֹדַע כִּי אַתָּה אֱלֹהִים בְּיִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹקֵי אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב, אֲנִי מִבְּקֶשׁ מִמֶּךָ, שֶׁהָיוּ
יוֹדַע שֶׁאַתָּה מִשְׂרָה אֶת שְׁכִינְתְּךָ בְּיִשְׂרָאֵל, עַל יְדֵי שֶׁתֵּרַד אֲשֶׁר מֵהַשָּׁמַיִם, ¹⁷³¹ וְאֲנִי עֹבְדְךָ (וְכֵן יוֹדַע הַיּוֹם) שֶׁאֲנִי
נְבִיא שְׁלֶךְ וְשִׁלַּח נֶאֱמַן שְׁלֶךְ, ¹⁷³² וּבְדִבְרֶיךָ עָשִׂיתִי אֶת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה רֵאווִי שִׁיעֵשָׂה לִי נֹס וְשִׁירַד לִי
אֲשֶׁר מֵהַשָּׁמַיִם מִשׁוּם שֶׁרָק בְּשִׁבְלֶךָ עָשִׂיתִי אֶת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה (הַמַּעֲמַד בְּהַר הַכְּרֵמֶל) ¹⁷³³: (לֹא) עֲנֵנִי יְקֹק
ה'! תַּעֲנֵה לִי עַל יְדֵי שֶׁתֵּרַד אֲשֶׁר מֵהַשָּׁמַיִם, ¹⁷³⁴ עֲנֵנִי וְכֵן תַּעֲנֵה לִי ה' עַל יְדֵי שֶׁתֵּרַד גַּשְׁמִי, ¹⁷³⁵ וַיִּדְעוּ הָעָם הַזֶּה
כִּי אַתָּה יְקֹק הָאֱלֹהִים עַל יְדֵי כֵךְ יִידְעוּ עִם יִשְׂרָאֵל שֶׁאַתָּה הוּא הָאֵל הַיְחִיד, וְשֶׁאֲנִי שִׁלַּח נֶאֱמַן שְׁלֶךְ, ¹⁷³⁶
וְאַתָּה הַסִּבֵּת אֶת לְבָבְךָ אַחֲרָיִת (עַל יְדֵי שֶׁאַתָּה תַּעֲנֵה לִי) אֶתָּה תַּחֲפֹךְ אֶת לִבְךָ שֶׁל יִשְׂרָאֵל לְהִיּוֹת עֹבְדֶיךָ
מִכֵּךְ שֶׁהוּא הִיָּה מוֹפְנָה מִמֶּךָ אַחֲרָיִת. אֵלֵיהֶם אָמַר שַׁעַד עֵתָּה לֵב יִשְׂרָאֵל הִיָּה מוֹסֵב מֵאֵת הַקְּבִ"ה, הֵם לֹא
עֲבָדוּ אֶת ה', וְעַל יְדֵי הַנֶּסֶם שֶׁל הוֹרֵדֶת אֲשֶׁר מֵהַשָּׁמַיִם, עִם יִשְׂרָאֵל יִהְיוּ בְּחֹזֶרָה אֶת לִבּוֹ אֵל ה' ¹⁷³⁷: (לֹא) וְתַפֵּל
אֲשֶׁר יְקֹק אֲשֶׁר יֵרְדָה עַל הַמִּזְבֵּחַ מֵאֵת ה', ¹⁷³⁸ וְתֹאכַל אֶת הַתְּעֵלָה וְאֶת הָעֲצִים וְאֶת הָאֲבָנִים וְאֶת הָעֶפֶר

¹⁷²⁴ מצודות.

¹⁷²⁵ מצודות.

¹⁷²⁶ רד"ק וכתב שכך יוצא שהיו שנים עשר יציקות כנגד שנים עשר השבטים. הסיבה שאליהו לא אמר להם לעשות זאת בפעם אחת היא משום שעל ידי החלוקה לשלש פעמים ששפכו את המים, יש בכך משום כנגד שלושת האבות הקדושים. כמו"כ כתב בשם המדרש שאצבעותיו של אלישע נעשו כמעיינות מים שמילאו את התעלה.

¹⁷²⁷ מצודות.

¹⁷²⁸ מצודות והסתפק אם אליהו עצמו מילא מים או שהדבר נעשה על פי ציווי שלו.

¹⁷²⁹ מצודות.

¹⁷³⁰ מצודות.

¹⁷³¹ מצודות.

¹⁷³² מצודות.

¹⁷³³ מצודות. רש"י: הכוונה היא להקרבה בבמה בשעת איסור הקרבה בבמות ושההקרבה הייתה על פי ציווי ה'. הרד"ק בפס' כא' דן האם אליהו עשה את כל המעמד על דעת עצמו ובטח בה' שיענה לו, או שצוה על כך מפורשות מאת ה'.

¹⁷³⁴ תרגום.

¹⁷³⁵ תרגום. רש"י: תענה לי שתירד אש מהשמים ותענה לי שלא יאמרו שהורדת האש הייתה מעשה כשפים. רד"ק: הכפל הוא לחיזוק העניין. כמו"כ הוסיף עוד מדרש חז"ל שהכוונה היא שה' יענה לו בזכותו ובזכות תלמידיו. מהר"י קרא: תענה לי שתירד אש מהשמים ותענה לי שהאש תלכך את המים שבתעלה.

¹⁷³⁶ רש"י.

¹⁷³⁷ מצודות. רש"י פירש בשתי דרכים: א. אתה עצמך גרמת להם לחטוא (ברד"ק כתב שהסיבה היא שלא הראה להם ניסים). ב. אם אינך עונה לי, גם אני אהיה כופר. מהר"י קרא: בשם ר' מנחם הזקן: אתה ה' הסיבות את ליבם של ישראל לטובה והם הסבו את ליבם אחורנית. רד"ק: על ידי הנס אתה תיטוב את לב בני ישראל מאחורי הבעל, בני' יעזבו את עבודת הבעל. בשם הרמב"ם כתב שהכוונה היא שמנע מעם ישראל את התשובה. מלבי"ם: אתה גרמת לכך שהאדם יחטא באופן שבראת אותו משום שהוא אינו יכול להשיג את האלוקות.

¹⁷³⁸ תרגום.

האש שרפה את קרבן העולה (הפר), העצים שהיו על המזבח, האבנים מהם היה בנוי המזבח והעפר שהיה מסביב,¹⁷³⁹ וְאֵת הַמִּים אֲשֶׁר בַּתְּעֹלָה לַחֲכָה האש ייבשהגם את המים שהיו בתעלה¹⁷⁴⁰: (לט) וַיֵּרָא כָּל הָעָם הָעַם ראה שהאש ירדה מהשמיים,¹⁷⁴¹ וַיִּפְּלוּ עַל פְּנֵיהֶם כל אחד מהעם נפל על פניו כדי להשתחוות לה',¹⁷⁴² וַיֹּאמְרוּ הָעַם אמר בשעה שהשתחוהו: יִקְוֶה הוּא הָאֱלֹהִים יִקְוֶה הוּא הָאֱלֹהִים (העם אמר) ה' הוא האלוקים! ה' הוא האלוקים! (הכפילות באה כדי לחזק את הדבר)¹⁷⁴³: (מ) וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵינוּ לָהֶם אליהו אמר לעם: תִּפְּשׂוּ אֵת נְבִיאֵי הַבְּעַל אִישׁ אֶל יְמִלֵט מֵהֶם תתפסו את נביאי הבעל, ואל תתנו לאף נביא בעל להינצל,¹⁷⁴⁴ וַיִּתְּפְּשׂוּ הָעַם תפס את נביאי הבעל, וַיֹּרְדוּ אֱלֹהֵינוּ אֶל נַחַל קִישׁוֹן אליהו הוריד את נביאי הבעל לנחל קישון (אליהו לא רצה להרוג את נביאי הבעל על הר הכרמל כדי שדמם לא יטמא את אדמת ההר, ולכן ציווה להורידם אל הנחל ולהורגם שם כדי שהנחל יוביל את דמם למקום רחוק),¹⁷⁴⁵ וַיִּשְׁחָטוּ שָׂם אליהו ציווה את העם לשחוט את נביאי הבעל בנחל קישון¹⁷⁴⁶: (מא) וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵינוּ לְאַחָב לאחר שהעם חזר בתשובה, אליהו אמר לאחאב:¹⁷⁴⁷ עֲלֶה אֲכַל וּשְׂתֵה תעלה למרכבה שלך ותאכל ותשתה (כנראה שאחאב התענה תעניות כדי שיירד גשם),¹⁷⁴⁸ כִּי קוֹל הַמּוֹן הַגֶּשֶׁם (תאכל ותשתה) מכיוון שעוד מעט יישמע קול הגשם, עוד מעט יירד גשם והרעב ייגמר¹⁷⁴⁹: (מב) וַיַּעֲלֶה אַחָב לְאֲכַל וּלְשִׂתוֹת אחאב עלה למרכבתו כדי לחזור לביתו ולאכול ולשתות שם, אולם לאחר שראה את אליהו עולה להר הכרמל, החליט שהוא ממתין עד שאלהו יירד מהר הכרמל, והוא עלה להר הכרמל כדי לאכול ולשתות,¹⁷⁵⁰ וַאֲלֵהוּ עֲלֶה אֶל רֹאשׁ הַכְּרָמֶל באותו הזמן אליהו עלה לראש הר הכרמל,¹⁷⁵¹ וַיִּגְהַר אֲרִצָּה אליהו השתטח על הארץ (בראש הר הכרמל),¹⁷⁵² וַיִּשָּׂם פָּנָיו בֵּין בְּרָכָיו אליהו כופף את פניו ושם את פניו בין ברכיו, כדי להתפלל לה' שימהר ויוריד גשם. למרות שאלהו כבר אמר לאחאב שיירד גשם, בכל זאת התפלל אליהו לה' שיוריד את הגשם מהר¹⁷⁵³: (מג) וַיֹּאמֶר אֶל נַעֲרָו אליהו אמר לנער ששירת אותו: עֲלֶה נָא תעלה עכשיו ותגיע עד אליי. אליהו ונערו עמדו יחד על ראש הר הכרמל, אלא שאלהו עמד בנקודה שהייתה קצת גבוהה יותר

1739 **תרגום.**
1740 **רד"ק. מצודות:** הכוונה שהאש ליקקה.
1741 **תרגום.**
1742 **מצודות.**
1743 **מצודות. רש"י:** הכפילות באה לומר שהבעל אינו האלוקים.
1744 **תרגום.**
1745 **רלב"ג** בפרק יח' פסוק א'.
1746 **רד"ק. רלב"ג:** אליהו בעצמו הרג את כל נביאי הבעל.
1747 **מצודות.**
1748 **רד"ק** וכתב שלא ייתכן שמדובר על עלייה טופוגרפית משום שעמק יזרעאל נמצא בנקודת גובה נמוכה יותר מהר הכרמל. בפרושו השני כתב שהכוונה היא שיעלה מנחל קישון שהייתה במקום נמוך.
1749 **מצודות. רלב"ג:** אליהו אמר לאחאב לפני שתיים לאכול, כבר יירד הגשם.
1750 **רד"ק. רש"י** גם כתב בפסוק מד' שאחאב עלה להר הכרמל ולא חזר לביתו.
1751 **מצודות. רלב"ג:** כתב שתי אפשרויות בנוגע לסיבה שאלהו עלה להר הכרמל. או כדי שהוא יוכל לראות אם יש עננים, או שהאוויר בראש ההר צלול יותר ואז יהיה ניתן להידבק יותר בה' בשעת התפילה.
1752 **מצודות.**
1753 **מצודות. רד"ק** התלבט אם יש כאן שני שלבים: השתטחות בפישוט ידיים ורגליים ולאחר מכן אליהו שם את פניו בין ברכיו או שמלכתחילה אליהו רק שם את פניו בין ברכיו. **רלב"ג:** עם ישראל עדיין לא היה ראוי שיירד לו גשם, ולכן לו לא היה אליהו מתאמץ בתפילתו, הגשם אמנם היה יורד, אך לא היה ממחר לרדת, ואליהו רצה שהגשם ימהר לרדת.

מהנקודה שבה עמד נערו, ועכשיו אליהו אמר לנערו לעלות עד אליו,¹⁷⁵⁴ **הִבִּט דָּרָךְ יָם** (ולאחר שתעלה להר הכרמל) תסתכל לכיוון מערב ותראה אם מגיעים משם עננים (הים התיכון נמצא מערבית להר הכרמל),¹⁷⁵⁵ **וַיַּעַל וַיִּבֶט** הנער עלה להר הכרמל והסתכל לכיוון מערב, **וַיֹּאמֶר** הנער אמר לאליהו: **אֵין מְאוּמָה** אין שום דבר, אין עננים באופק, **וַיֹּאמֶר** אליהו אמר לנערו ששירת אותו: **שֵׁב** הסתכל שוב, **שִׁבְעַ פְּעָמִים** וכך הדבר חזר ונשנה שבע פעמים: אליהו חזר ואמר לנערו להסתכל מערבה ולראות אם יש עננים שבע פעמים, ובכל פעם תשובת הנער הייתה שאין עננים באופק¹⁷⁵⁶: **(מַד) וַיְהִי בַשִּׁבְעִית** בפעם השביעית שהנער הסתכל מערבה, **וַיֹּאמֶר** (בפעם השביעית שהנער הסתכל מערבה) הנער אמר לאליהו: **הֲנִה עָב קָטָנָה** הנה אני רואה ענן קטן,¹⁷⁵⁷ **כִּכְף אִישׁ** הענן בגודל כף ידו של אדם (הענן היה קטן),¹⁷⁵⁸ **עָלָה מֵיָם** הענן עולה מכיוון מערב,¹⁷⁵⁹ **וַיֹּאמֶר** אליהו אמר לנערו ששירת אותו: **עָלָה אָמַר אֵל אַחָאָב** תעלה לאחאב (שהיה במקום גבוה יותר על הר הכרמל) ותאמר לו:¹⁷⁶⁰ **אֲסֹר וְרַד** תקשור את הסוסים למרכבתך ותרד מיד לביתך,¹⁷⁶¹ **וְלֹא יַעֲצֹרְכָה הַגֶּשֶׁם** (תרד עכשיו מיד לביתך) וכך הגשם לא ימנע ממך לרדת לביתך. אולם, אם תתעכב עוד בהר הכרמל, הגשם החזק ימנע ממך לשוב הביתה¹⁷⁶²: **(מַה) וַיְהִי עַד כַּה וְעַד כַּה** בעוד שאחאב אסר את מרכבתו וירד מהר הכרמל,¹⁷⁶³ **וְהַשָּׁמַיִם הִתְקַדְּרוּ עֵבִים** (בעוד שאחאב אסר את מרכבתו וירד מהר הכרמל) השמיים נהיו חשוכים משום שהיו הרבה עננים,¹⁷⁶⁴ **וְרוּחַ וַיְהִי גֶשֶׁם גָּדוֹל** והייתה רוח חזקה וירד הרבה גשם,¹⁷⁶⁵ **וַיִּרְכַּב אַחָאָב וַיֵּלֶךְ יִזְרְעֵאלָה** למרות הגשם, אחאב רכב על מרכבתו וחזר לביתו שבעמק יזרעאל¹⁷⁶⁶: **(מו) וַיֵּד יִקְנֹק הַיְתָה אֵל אֱלִיָּהוּ** רוח גבורה מה' הייתה על אליהו,¹⁷⁶⁷ **וַיִּשְׁנֶם מִתְּנִי** אליהו חגר את את מתניו, ביטוי לזריזות גדולה שהייתה לאליהו,¹⁷⁶⁸ **וַיֵּרֶץ לְפָנָי אַחָאָב עַד בְּאֶכָה** יזרעאל¹⁷⁶⁹ אליהו רץ לפני מרכבתו של אחאב עד שהגיעו ליזרעאל. הסיבה שאליהו רץ לפני מרכבתו של אחאב היא כדי לחלוק לו (לאחאב) כבוד, שאחאב לא יחזור לביתו לבד ללא ליווי מלכותי.¹⁷⁶⁹ אמנם אליהו כיבד את אחאב רק בגלל שאחאב כבר חזר בתשובה ויקבל את דבריו של אליהו שיעזוב את העבודה הזרה¹⁷⁷⁰:

מלכים א פרק יט

¹⁷⁵⁴ **רד"ק** בפירושו השני. בפירושו הראשון כתב שהכוונה היא שאליהו עלה לבד להר הכרמל ועכשיו אמר לנערו לעלות אליו.
¹⁷⁵⁵ **מצודות** וכתב שאליהו לא הסתכל בעצמו משום שלא רצה להפסיק את תפילתו עד שהיא תיענה. **רד"ק** הוסיף וכתב שייתכן שאליהו לא התכוון שהנער יסתכל לכיוון מערב, אלא התכוון שיסתכל ממש לעבר הים.
¹⁷⁵⁶ **מצודות**.
¹⁷⁵⁷ **תרגום**.
¹⁷⁵⁸ **תרגום**.
¹⁷⁵⁹ **תרגום**.
¹⁷⁶⁰ **רד"ק**.
¹⁷⁶¹ **מצודות**.
¹⁷⁶² **מצודות**.
¹⁷⁶³ **מצודות**. **תרגום**: בעוד אחאב היה מזדרז ויורד מההר.
¹⁷⁶⁴ **מצודות**.
¹⁷⁶⁵ **מצודות**.
¹⁷⁶⁶ **מצודות**.
¹⁷⁶⁷ **מצודות**. **רלב"ג**: דבר נבואה מאת ה' הייתה אל אליהו לרוץ לפני מרכבתו של אחאב.
¹⁷⁶⁸ **רש"י**.
¹⁷⁶⁹ **רש"י**.
¹⁷⁷⁰ **מלבי"ם**.

(א) וַיִּגְדֹּ אַחָאָב לְאִיזָבֵל אֵת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה אֱלֹהֵיוּ אַחָאָב אִמֵּר לְאִיזָבֵל אֵת כָּל הַדְּבָרִים שֶׁעָשָׂה אֱלֹהֵיוּ בְּהַר הַכְּרִמֶּל (הורדת האש והגשם),¹⁷⁷¹ וְאֵת כָּל אֲשֶׁר הָרַג אֵת כָּל הַנְּבִיאִים בְּחָרֵב (וכן אמר אחאב לאיזבל) שאליהו הרג על ידי חרב את נביאי השקר בְּהַר הַכְּרִמֶּל¹⁷⁷²: (ב) וַתִּשְׁלַח אִיזָבֵל מִלְּאָדָּה אֶל אֱלֹהֵיוּ אִיזָבֵל שִׁלְחָה שְׁלִיחַ לְאֱלֹהֵיוּ,¹⁷⁷³ לְאִמֹּר כֹּךְ אִמֵּר הַשְּׁלִיחַ לְאֱלֹהֵיוּ בְּדַבְרֵי שְׁלִיחוֹתָיו: ¹⁷⁷⁴ כֹּה יַעֲשׂוּן אֱלֹהִים וְכֹה יוֹסְפוּן אֲנִי נִשְׁבַּעַת בְּשֵׁם הַבַּעַל וְהַאֲשֵׁרָה לַעֲשׂוֹת לָךְ כְּמוֹ שֶׁעָשִׂיתָ לְנְבִיאֵי הַבַּעַל: כְּמוֹ שֶׁאַתָּה הָרַגְתָּ אֶת נְבִיאֵי הַבַּעַל, כֹּךְ אֲנִי (אִיזָבֵל) אֶהְרֹג אֹתְךָ (אֱלֹהֵיוּ),¹⁷⁷⁵ כִּי כָעֵת מָחָר אָשִׁים אֶת נַפְשְׁךָ כְּנַפְשֵׁי אֶחָד מֵהֵם מִחוּר בְּשַׁעַר זֶה (בְּעוֹד עֶשְׂרִים וָאַרְבַּע שָׁעוֹת) אֲנִי (אִיזָבֵל) אֲשִׁים אֶת הַנֶּפֶשׁ שֶׁלְּךָ כְּמוֹ הַנֶּפֶשׁ שֶׁל נְבִיאֵי הַבַּעַל שֶׁנִּהְרָגוּ, מִחוּר אֶהְרֹג אֹתְךָ. לְאַחַר מַעֲמַד הַר הַכְּרִמֶּל, לִיבּוֹ שֶׁל אַחָאָב נָטָה אַחֲרַי אֱלֹהֵיוּ, וְלִכֵּן אִיזָבֵל לֹא נִיִּסְתָּה לְהַרְגוֹ אֶת אֱלֹהֵיוּ מִיָּד, הֵיטָו וְרַצְתָּה יוֹם אֶחָד לְנִסּוֹת וּלְשַׁכְנַע אֶת אַחָאָב שִׁיִּסְכִּים גַּם הוּא לְהַרְגוֹ אֶת אֱלֹהֵיוּ¹⁷⁷⁶: (ג) וַיֵּרָא אֱלֹהֵיוּ רֹאֵה שֶׁהוּא נֹמֵצָא בְּסַכְנָה,¹⁷⁷⁷ וַיִּקָּם וַיִּלְךָ אֶל נַפְשׁוֹ אֱלֹהֵיוּ קָם וּבִרַח כְּדִי לְהַצִּיל אֶת עַצְמוֹ,¹⁷⁷⁸ וַיָּבֵא בְּבֵּאֵר שֶׁבַע אֲשֶׁר לְיְהוּדָה אֱלֹהֵיוּ בִּרְחַל עֵינָיו בְּבֵּאֵר שֶׁבַע שֶׁשִׁיִּכְתָּ לְמַמְלַכַת יְהוּדָה, שֵׁם אַחָאָב אֵינוֹ שׁוֹלֵט וְאִיזָבֵל אֵינָהּ יֹכֵלָה לְהַרְגוֹ אֹתוֹ שֵׁם,¹⁷⁷⁹ וַיִּנָּח אֶת נַעֲרָו שֵׁם אֱלֹהֵיוּ הַשְּׂאִיר אֶת נַעֲרָו שֶׁשִׁירַת אֹתוֹ בְּבֵּאֵר שֶׁבַע¹⁷⁸⁰: (ד) וְהוּא הִלְךָ בְּמַדְבַּר דֶּרֶךְ יוֹם אֱלֹהֵיוּ הַמְּשִׁיךְ לִלְכַת בְּמַדְבַּר מִרְחַק שְׂאוֹתוֹ הוֹלְכִים בְּיוֹם אֶחָד, הַמְּרַחֵק שְׂאֵלֵיוּ הַרְחִיק מִבְּבֵּאֵר שֶׁבַע הִיָּה מִרְחַק הַלִּיכָה שֶׁל יוֹם אֶחָד.¹⁷⁸¹ אֱלֹהֵיוּ לֹא נִשְׂאָר בְּבֵּאֵר שֶׁבַע מִשׁוֹם שַׁחֲשֵׁשׁ שֶׁגַם לְשֵׁם תִּגְיַע אִיזָבֵל,¹⁷⁸² וַיָּבֵא וַיִּשָּׁב תַּחַת רְתֵם אֶחָד אֱלֹהֵיוּ הִגִּיעַ לַעֲץ רוֹתֵם וְהִתְיַשֵּׁב מִתַּחַת לַעֲנַפָּיו כְּדִי שִׁיְהִיָּה לוֹ צֶל,¹⁷⁸³ וַיִּשְׁאַל אֶת נַפְשׁוֹ לְמוֹת אֱלֹהֵיוּ בִּיקָשׁ לְמוֹת בִּיָּדֵי ה',¹⁷⁸⁴ וַיֹּאמֶר כֹּךְ אִמֵּר אֱלֹהֵיוּ לְה' בְּתַפִּילָתוֹ: רַב עֲתָה יִקְוֶה הַיִּיְתִי חַי מִסְּפִיק יָמִים מִשׁוֹם שֶׁכָּל יָמָיו אֲנִי חַי בְּצַעַר (וְכֹאשֶׁר חַיִּים חַיִּי צַעַר, גַּם חַיִּים קִצְרִים נִרְאִים כְּחַיִּים אֲרוּכִים), אֲנִי רוֹצֵה לְמוֹת מִכִּיוּן שֶׁכָּל חַיִּי עוֹבְרִים עָלָי בְּצַעַר,¹⁷⁸⁵ קַח נַפְשִׁי

¹⁷⁷¹ מצודות.

¹⁷⁷² **תרגום רלב"ג:** הכוונה היא שאליהו אפילו לא רצה להרוג את הנביאים בהר הכרמל כדי שדמם לא יטמא את אדמת ההר, אלא רצה להוריד אותם לנחל קישון כך שהמים יובילו את דמם למקום רחוק. **מלבי"ם:** הכוונה היא שאחאב אמר לאיזבל גם את הסיבה שאליהו הרג את נביאי הבעל.

¹⁷⁷³ תרגום.

¹⁷⁷⁴ עפ"י הגר"א בפירושו לספר יהושע פרק א' פסוק א'.

¹⁷⁷⁵ מצודות.

¹⁷⁷⁶ מלבי"ם.

¹⁷⁷⁷ **מצודות רד"ק** דחה פירוש שהכוונה היא ליראה, מלשון פחד. **מלבי"ם:** אליהו ראה ברוח הקודש שאיזבל תצליח להרוג אותו.

¹⁷⁷⁸ מצודות.

¹⁷⁷⁹ **מצודות רלב"ג:** הרי באר שבע נמצאת בנחלת שבט שמעון? וענה: או שנחלת שבט שמעון נחשבת בתוך ממלכת יהודה, או שיהודה כבשו את באר שבע משמעון. בהערות בפרק יב' הקשנו על פירושו הראשון של הרלב"ג שסובר שיתכן שגם שבט שמעון היה חלק מממלכת יהודה, משום שממלכת ישראל הייתה אמורה לכלול עשרה שבטים. **מלבי"ם:** אליהו בדרך כלל היה מתבודד ומתעלה בהשגת ה', ולאחר שראה שהעם אינו חוזר בתשובה, הוא חזר לבאר שבע, נפרד שם מנערו והלך להתבודד.

¹⁷⁸⁰ תרגום.

¹⁷⁸¹ תרגום.

¹⁷⁸² רד"ק.

¹⁷⁸³ מצודות.

¹⁷⁸⁴ **מצודות מלבי"ם:** אליהו הבין שהוא הגיע לדרגה הרחנית אליה הוא אמר להגיע בחייו ולכן לא נותר לו בשביל מה לחיות.

¹⁷⁸⁵ **מצודות רד"ק:** אני חי מספיק בעולם הזה ונמצא כל הזמן בסכנה. כמו"כ כתב שמכאן הוכחה שפנחס הוא אליהו, היות ואליהו אומר שהוא לא אמר לחיות יותר שנים מאבותיו. **רלב"ג:** אליהו ביקש למות בגלל שהוא העדיף למות במדבר מאשר למות ברעב.

ה'! תהרוג אותי,¹⁷⁸⁶ **כִּי לֹא טוֹב אֲנֹכִי מֵאֲבֹתַי** אינני טוב יותר מאבותיי להינצל מהמיתה ולחיות לעולם, ובסופו של דבר אני אמות. אם כן אני מעדיף למות עכשיו כדי שלא אחיה עוד חיי צער¹⁷⁸⁷: **(ה) וַיִּשְׁכַּב וַיִּישָׁן תַּחַת רִתְּם אֶחָד אֵלֵיהֶם וַיִּשָׁן מֵעַד הַצֶּהָר**,¹⁷⁸⁸ **וְהָיָה זֶה מִלְאָךְ נִגַע בּוֹ מִיַּד כְּשֶׁאֵלֵהוּ יֵשׁן**, מלאך ה' נגע בו כדי להעיר אותו,¹⁷⁸⁹ **וַיֹּאמֶר לוֹ הַמְּלָאךְ אֲמַר לְאֵלֵהוּ: קוּם אֲכֹל** (המלאך אמר לאליהו) קום משנתך, ותאכל: (ו) **וַיִּבֶט אֵלֵיהֶם הַסֵּתֶר**,¹⁷⁹⁰ **וְהָיָה מִרְאֵשֵׁתָיו עֲגַת רִצְפִים** (אליהו ראה ש-) ליד ראשו הייתה עוגה שנאפתה על גבי גחלים,¹⁷⁹¹ **וַיִּצְפַּח מִיָּם** וכן, ליד ראשו של אליהו הייתה מונחת צלוחית מים,¹⁷⁹² **וַיֵּאכַל וַיִּשְׁתֶּה אֵלֵיהֶם** אכל חלק מעוגת הרצפים ושתה חלק מהמים,¹⁷⁹³ **וַיִּשָׁב וַיִּשְׁכַּב** לאחר שאליהו סיים לאכול ולשתות, הוא חזר לישון¹⁷⁹⁴: **(ז) וַיִּשָׁב מִלְאָךְ יִקְוֶה שְׁנִית וַיִּגַע בּוֹ מִלְאָךְ ה' נגע באליהו פעם נוספת (כדי להעיר אותו שוב),¹⁷⁹⁵ **וַיֹּאמֶר הַמְּלָאךְ אֲמַר לְאֵלֵהוּ: קוּם אֲכֹל** קום משנתך ותאכל את כל העוגה ותשתה את כל המים שנמצאים בצלוחית,¹⁷⁹⁶ **כִּי רַב מִמֶּךָ הַדָּרֶךְ** (עליך לסיים לאכול את העוגה ולשתות את כל המים) מכיוון שעליך ללכת בדרך ארוכה, ואתה צריך שהאכילה והשתיה יספיקו לך לזמן רב¹⁷⁹⁷: **(ח) וַיִּקַּם וַיֵּאכַל וַיִּשְׁתֶּה אֵלֵיהֶם** קם משנתו פעם נוספת, ואכל את כל עוגת הרצפים ושתה את כל המים, **וַיִּלְךָ בְּכַח הָאֲכִילָה הַהִיא אַרְבַּעַיִם יוֹם וְאַרְבַּעַיִם לַיְלָה** אליהו הלך ארבעים ימים ולילות רצופים בכח האכילה שאכל (על ידי נס שהאוכל לא התעכל),¹⁷⁹⁸ **עַד הָרַ הָאֲלֵהִים הָרִב** (אליהו הלך במשך ארבעים ימים ולילות רצופים) עד שהגיע להר סיני¹⁷⁹⁹: **(ט) וַיָּבֵא שָׁם אֶל הַמַּעְרָה אֵלֵיהֶם** הגיע למערה ששם עמד משה לאחר מתן תורה (במערה זו עמד משה לאחר שביקש מה' "הראני נא את כבודך"),¹⁸⁰⁰ **וַיִּלֶן שָׁם אֵלֵיהֶם****

¹⁷⁸⁶ מצודות.

¹⁷⁸⁷ מצודות. מלבי"ם: יש כאן שתי טענות של אליהו כנגד שתי הסיבות שלכאורה היה עליו להמשיך לחיות. כנגד הטענה שהוא צריך עוד להגיע למדרגות גבוהות יותר, אמר אליהו "רב עתה ה'", כלומר: כבר הגעתי למדרגה אליה אני אמור להגיע, וכנגד הטענה שיייתכן שהיה צריך להמשיך לחיות כדי שהוא יוכל להגיע למדרגה שבו הוא נפרד מהגשמיות בעולם הזה, אמר שהוא אינו טוב יותר מאבותיו שלא הגיעו למדרגה זו ולא חיו לעולם.

¹⁷⁸⁸ מצודות וכתב שהכתוב מדגיש שלאליהו היה רק רותם אחד לשכב תחתו ולא מצא רותם נוסף, כך שכאשר הוא השתתח, חלק מגופו לא היה מכוסה על ידי הרותם. מלבי"ם: זהו רותם אחר גדול יותר.

¹⁷⁸⁹ מצודות. מלבי"ם: הרותם השני לא היה באמת רותם, אלא היה מלאך שנדמה לאליהו בצורה של רותם.

¹⁷⁹⁰ תרגום.

¹⁷⁹¹ מצודות.

¹⁷⁹² מצודות. מלבי"ם: עוגת הרצפים היא עודה שנעשתה מרשפי אש ובאה לרמוז לו שגופו יזדכך וחלק העפר ובכך יזכה לנבואה, והמים הם רמז לתורה, ובעצם נאמר לו כאן שמזונו יהיה רוחני.

¹⁷⁹³ רד"ק.

¹⁷⁹⁴ תרגום.

¹⁷⁹⁵ מלבי"ם: כאן לא נדמה המלאך לאליהו בדמות רותם.

¹⁷⁹⁶ רד"ק בפירושו לפסוק ו'.

¹⁷⁹⁷ מצודות.

¹⁷⁹⁸ מצודות. רד"ק: מחלק בין הנס שנעשה עם משה רבינו שממש לא אכל ושתה במשך ארבעים יום לנס נעשה על אליהו שהלך בכל אותה אכילה במשך ארבעים יום. כמו"כ כתב בפסוק יג' שהמראה הזה היה גמול לאליהו על שהחזיר את עם ישראל בתשובה. מלבי"ם: בפעם השנייה הזדכך גופו באופן שלא היה צריך לישון יותר, ובכך זה הלך במשך ארבעים יום וארבעים לילה. כמו"כ כתב המלבי"ם שנס זה כן דומה לנס שנעשה למשה רבינו (ובכך חולק הוא על הרד"ק).

¹⁷⁹⁹ מצודות. רד"ק: אליהו נעצר שם משום שחשב שיייתכן שתתגלה אליו נבואה או שהוא פשוט נעמד שם בלי כוונה עד שהתגלה אליו ה'. כמו"כ כתב שלאורך ההליכה, הקב"ה יישר את ההרים ואת הדרכים כמו שעשה לארון הברית כשהארון חזר משדה פלשתים.

¹⁸⁰⁰ מצודות.

ישן במערה שבהר סיני, וְהִנֵּה דָבָר יִקְוֶה אֱלֹהֵי בְעוֹד אֵלֵיהוּ יִשָּׁן, התגלה אליו ה' על ידי מלאך,¹⁸⁰¹ וַיֹּאמֶר לוֹ מלאך ה' שאל את אליהו: מַה לְךָ פֶּה אֱלֹהֵהוּ (ה' שאל את אליהו) מדוע באת לפה אליהו? הקב"ה רצה להתחיל שיחה עם אליהו, ולכן שאל אותו מדוע הגיע להר סיני¹⁸⁰²: (י) וַיֹּאמֶר אֵלֵיהוּ עֲנֵה לְמַלְאָךְ ה': קָנָא קָנָאִי לִיקְוֶה אֱלֹהֵי צְבָאוֹת (אני נמצא כאן משום ש-) אני נקמתי נקמה לשם ה' והרגתי את נביאי הבעל,¹⁸⁰³ כִּי עָזְבוּ בְרִיתְךָ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (נקמתי את נקמת ה' מפני ש-) עם ישראל הפר את הברית שכרת איתך שלא לעבוד עבודה זרה,¹⁸⁰⁴ אֵת מִזְבְּחֹתֶיךָ הָרָסוּ עִם יִשְׂרָאֵל הֲרָסוּ אֵת הַמִּזְבְּחוֹת עֲלֵיהֶם הִקְרִיבוּ לְךָ (ה') קרבנות,¹⁸⁰⁵ וְאֵת נְבִיאֶיךָ הָרְגוּ בְּחָרֵב וְכֵן הָרַג עִם יִשְׂרָאֵל אֶת הַנְּבִיאִים שְׁלָךְ, עם ישראל שיתף פעולה עם איזבל כשהרגה את נביאי ה',¹⁸⁰⁶ וְאֹתָר אֲנִי לְבָדִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל חוֹשְׁבִים שֶׁאֲנִי הַנְּבִיא הַיְחִיד שֶׁנִּשְׁאַרְתִּי בְּחַיִּים (ואינם יודעים על הנביאים שהחביא עובדיה),¹⁸⁰⁷ וַיִּבְקְשׁוּ אֶת נַפְשִׁי לְקַחְתָּהּ וְלִמְרוֹת שֶׁנִּשְׁאַרְתִּי נְבִיא ה' היחיד, בני ישראל עדיין רצו להרוג אותי, ובאתי לכאן, למקום המקודש שבו היה מעמד מתן תורה, כדי לבקש שתנקום בהם¹⁸⁰⁸: (יא) וַיֹּאמֶר מַלְאָךְ ה' אֵמַר לְאַלְיָהוּ: צֵא וְעַמְדָתָּ בְּהָר לְפָנַי יִקְוֶה צֵא מֵהַמְּעָרָה וְתַעֲמוֹד עַל הַר סִינִי עֲצֹמוֹ. תִּתִּיצֵב לְפָנַי ה' עַל הַר סִינִי, וְהִנֵּה יִקְוֶה עִבְרָה בְּסוּפוֹ שֶׁל דָּבָר, כְּבוֹד הַשְּׂכִינָה יַעֲבוֹר עַל הַר סִינִי (לאחר שיעברו כל מחנות המלאכים כפי שנראה),¹⁸¹⁰ וְרוּחַ גְּדוּלָּה וְחֹזֶק רוּחַ גְּדוּלָּה וְחֹזֶק נִשְׁבָּה וְעִבְרָה בִּפְתַח הַמְּעָרָה. הַכוּוֹנָה לְמַחְנֵה שֶׁל מַלְאָכִים שֶׁמִּתְגַּלִּים בְּרוּחַ,¹⁸¹¹ מִפְּרָק הָרִים וּמִשְׁבַּר סְלָעִים לְפָנַי יִקְוֶה הַרוּחַ הַחֹזֶק שׁוֹבֵרֵת הָרִים וְסָלְעִים.¹⁸¹² הַנְּבִיא מֵתָאֵר אֶת חוֹזֶק הַרוּחַ בְּדֶרֶךְ הַהִפְלָגָה וְאוֹמֵר שְׂרוּחַ זֶה יִכּוֹל לְפָרֵק אֶת הָהָרִים וְלִשְׁבֵר אֶת הַסְּלָעִים,¹⁸¹³ לֹא בְּרוּחַ יִקְוֶה בְּשַׁעֲהַ שֶׁמַּחְנֵה הַמַּלְאָכִים שֶׁמִּתְגַּלִּים בְּרוּחַ עֵבֶר בִּפְתַח הַמְּעָרָה, קוֹל ה' אֵמַר לְאַלְיָהוּ שֶׁכְּבוֹד הַשְּׂכִינָה לֹא עוֹבֵר בְּמַלְאָכֵי הַרוּחַ,¹⁸¹⁴ וְאַחֲרֵי הָרוּחַ רְעֵשׂ אַחֲרֵי הַרוּחַ, עֵבֶר רַעַשׂ בִּפְתַח הַמְּעָרָה, מַחְנֵה נוֹסֵף שֶׁל מַלְאָכִים שֶׁמִּתְגַּלִּים בְּרַעַשׂ,¹⁸¹⁵ לֹא בְּרַעַשׂ יִקְוֶה בְּשַׁעֲהַ שֶׁמַּחְנֵה הַמַּלְאָכִים שֶׁמִּתְגַּלִּים בְּרַעַשׂ עֵבֶר בִּפְתַח הַמְּעָרָה, קוֹל ה' אֵמַר לְאַלְיָהוּ שֶׁכְּבוֹד הַשְּׂכִינָה לֹא עוֹבֵר בְּמַלְאָכֵי הַרַעַשׂ¹⁸¹⁶: (יב) וְאַחֲרֵי הָרַעַשׂ אֵשׁ אַחֲרֵי הַרַעַשׂ עֵבֶר בִּפְתַח הַמְּעָרָה אֵשׁ, מַחְנֵה נוֹסֵף שֶׁל מַלְאָכִים

¹⁸⁰¹ מהר"י קרא וכתב שלא ייתכן שהכוונה ממש לדברי ה', שהרי לאחר מכן נאמר לו "והנה ה' עומד". רלב"ג:

הדיבור כאן היה בגדר נבואה.

¹⁸⁰² מצודות. מלבי"ם: השאלה לאליהו הייתה מדוע הוא נמצא במערה, מדוע הוא אינו נמצא יחד עם העם ומוכיח אותם לחזור בתשובה. תשובת אליהו הייתה שהוא אינו יכול להוכיח את העם משום שהם רוצים להרוג אותו.

¹⁸⁰³ מצודות וכתב שחלק מהקנאה הזו הייתה גם עצירת הגשמים.

¹⁸⁰⁴ תרגום. רד"ק בשם המדרש כתב שהכוונה שעם ישראל ביטל את מצוות ברית מילה.

¹⁸⁰⁵ מצודות.

¹⁸⁰⁶ רד"ק.

¹⁸⁰⁷ מצודות.

¹⁸⁰⁸ מצודות.

¹⁸⁰⁹ מצודות.

¹⁸¹⁰ מצודות.

¹⁸¹¹ מצודות. מהר"י קרא: רוח יכולה לשמש הן בלשון זכר והן בלשון נקבה.

¹⁸¹² מצודות.

¹⁸¹³ רד"ק.

¹⁸¹⁴ מצודות.

¹⁸¹⁵ מצודות.

¹⁸¹⁶ מצודות.

שמתגלים באש,¹⁸¹⁷ **לֹא בָאֵשׁ יִקְוֶה** בשעה שמחנה המלאכים שמתגלה באש עבר בפתח המערה, קול ה' אמר לאליהו שכבוד השכינה לא עובר במלאכי האש,¹⁸¹⁸ **וְאַחַר הָאֵשׁ קוֹל דְּמָמָה דְּקָה** אחרי מחנה המלאכים שעברו באש, עבר בפתח המערה קול דממה, קול המורכב מקול עדין ושתיקה, קול נמוך¹⁸¹⁹: **(יג) וַיְהִי כְשָׁמַע אֱלֹהִים כְּשָׁאֲלִיחוֹ שָׁמַע אֶת קוֹל הַדְּמָמָה הַדְּקָה עוֹבֵר בְּפֶתַח הַמַּעְרָה, הוּא הַבֵּין שֶׁעֲכָשׂוּ הוּא צְרִיךְ לְצֵאת מֵהַמַּעְרָה מִשּׁוּם שֶׁהַשְּׂכִינָה מִתְגַּלֶּית בְּקוֹל הַדְּמָמָה הַדְּקָה (לְאוֹרֵךְ כֹּל מֵרָאה הַנְּבוּאָה, הִיא אֲלִיחוֹ בְּתוֹךְ הַמַּעְרָה, עַד שֶׁהַשְּׂכִינָה הַתְּגַלְתָּה בְּקוֹל הַדְּמָמָה הַדְּקָה),¹⁸²⁰ וַיִּלֵּט פָּנָיו בְּאֲדָרְתוֹ** (כשקול הדממה הדקה עבר בפתח המערה) אליהו כרך על פניו את האדרת שלו, מלבוש חשוב שהיה מיוחד לנביאים.¹⁸²¹ אליהו כרך את האדרת על פניו כדי להסתיר אותם,¹⁸²² **וַיֵּצֵא וַיַּעֲמֹד פֶּתַח הַמַּעְרָה** אליהו יצא ונעמד בפתח המערה, כמו שה' ציווה אותו לעשות,¹⁸²³ **וְהִנֵּה אֱלֹהִים קוֹל** (מיד כשיצא אליהו מהמערה) קול ה' דיבר עם אליהו,¹⁸²⁴ **וַיֹּאמֶר קוֹל ה' אֵמַר לְאֱלִיחוֹ** (כאן הכוונה להתגלות ממשית של ה' אליו):¹⁸²⁵ **מַה לָּךְ פֶּה אֱלִיחוֹ** אליהו! האם אתה עדיין רוצה להתנקם בישראל (גם אחרי שראית שדרכי להתנהג בנחת, בקול דממה דקה). בכך שהשכינה עברה דווקא בקול הדממה הדקה, רמז ה' לאליהו שצריך לנהוג בנחת עם בני ישראל, ולכן, לאחר ההתגלות בקול הדממה הדקה, שאל ה' את אליהו אם הוא עדיין רוצה להתנקם מעם ישראל¹⁸²⁶: **(יד) וַיֹּאמֶר אֱלִיחוֹ עֵנָה לְה': קִנְאָה קִנְאָתִי לִיקְנוֹק אֱלֹהִים צְבָאוֹת** אני הרי מקנא לשם ה' אלוקי הצבאות ולא לטובתי, ואם כן אני עדיין מעוניין בנקמה,¹⁸²⁷ **כִּי עֲזָבוּ בְרִיתְךָ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל** (אני מבקש להינקם מעם ישראל מפני ש-) עם ישראל הפר את הברית שכרת איתך שלא לעבוד עבודה זרה, **אֶת מִזְבְּחֶיךָ הָרָסוּ** עם ישראל הרס את המזבחות עליהם הקריבו לך (ה') קרבנות, **וְאֶת נְבִיאֶיךָ הָרְגוּ בַּחֶרֶב** וכן הרג עם ישראל את הנביאים שלך, עם ישראל שיתף פעולה עם איזבל כשהרגה את נביאי ה', **וְאוֹתָר אֲנִי לְבְדֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל** חושבים שאני הנביא היחיד שנשארתי בחיים (ואינם יודעים על הנביאים שהחביא עובדיה), **וַיִּבְקְשׁוּ אֶת נַפְשִׁי לְקַחְתָּהּ** ולמרות שנשארתי נביא ה' היחיד, בני ישראל עדיין רצו להרוג אותי: **(טו) וַיֹּאמֶר יִקְוֶה אֱלֹהִים** ה' אמר לאליהו, תמנה את שלושת האנשים הבאים שיעשו את הנקמה בישראל:¹⁸²⁸ **(I) לָךְ שׁוֹב לְדַרְבְּךָ**

¹⁸¹⁷ מצודות.

¹⁸¹⁸ מצודות.

¹⁸¹⁹ מצודות. **תרגום:** הכוונה למחנה של מלאכים המשבחים את ה' בדממה. רלב"ג: ה' בנה את הפורענויות בהדרגה: הרוח היא הפורענות הכי פחות מזיקה והאש הכי מזיקה, וכתב שה' רצה לרמוז לאליהו שהוא אינו מביא פורענות על עם ישראל משום שלא תהיה בכך כל תועלת, שהרי עם ישראל לא יחזור בתשובה כפי שלא חזר בתשובה לאחר הרעב שהיה במשך כל שלשת השנים, ולכן הדבר היחיד שעושה הוא לסלק את ההשגחה מהם ועל ידי כך באים פורענויות בדרך אגב.

¹⁸²⁰ מצודות. **מהר"י קרא:** הקול היה קול דממה כדי שאליהו יוכל לשאת את הקול.
¹⁸²¹ מצודות.

¹⁸²² **רד"ק** ובכך השווה בין הסתרת הפנים של אליהו להסתרת הפנים של משה.
¹⁸²³ מצודות.

¹⁸²⁴ **תרגום.**

¹⁸²⁵ **מהר"י קרא** בפסוק ט'.
¹⁸²⁶ מצודות.

¹⁸²⁷ מצודות.

¹⁸²⁸ מצודות. **רד"ק:** מלכתחילה הציווי היה שאלישע יהיה זה שימשח את חזאל ויהוא. הסיבה שה' אמר לאליהו לחזור ולהגיע למדבר דמשק היא כדי שיפגוש את אלישע, ועל ידי שפגש את אלישע ראשון הבין שהרצון היה למשוך אותו לנביא ולאחר מכן אלישע יהיה זה שימשח את חזאל ויהוא למלכים. רלב"ג: אין הכוונה שהיה ציווי מפורש לאליהו למשוך אותם, אלא היה כאן מעין הגדת עתיד שאנשים אלה יגרמו לנקמה בעם ישראל. **מלבי"ם:** שלשת האנשים שיכו בישראל יהיו כנגד שלושת הטענות שהיו לאליהו על עם ישראל. כנגד "עזבו

מִדְבַּרָה דְמִשְׁק תַּחֲזוֹר לַמְּדַבֵּר דְמִשְׁק בְּאוֹתָהּ הַדֶּרֶךְ שֶׁבָה בְּאוֹתָהּ לִפְנֵי, ¹⁸²⁹ וּבָאתָ וּמִשְׁחָתָ אֶת חֲזָאֵל לְמַלְךְ עַל אֲרָם כְּאִשֶּׁר תִּגְיַע לְדְמִשְׁק, תִּמְנַה אֶת חֲזָאֵל לְהִיּוֹת מֶלֶךְ עַל אֲרָם (וְאִין הַכּוּוֹנָה לְמִשְׁחָה כְּמוֹ שִׁמְשַׁח אֶת מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל, אֲלֵא הַמִּשְׁחָה כַּאֲן נֹאמְרָה בְּלִשׁוֹן הַשְּׂאֵלָה) ¹⁸³⁰: (טז) וְאֵת יְהוֹא בֶן נִמְשִׁי תִּמְשַׁח לְמַלְךְ עַל יִשְׂרָאֵל וְכֵן תִּמְשַׁח בְּשִׁמְן הַמִּשְׁחָה אֶת יְהוֹא בֶן נִמְשִׁי לְמֶלֶךְ עַל יִשְׂרָאֵל, ¹⁸³¹ (3) וְאֵת אֱלִישָׁע בֶּן שָׁפְטַת מִאֲבֵל מְחֹלָה תִּמְשַׁח לְנָבִיא תַּחְתָּיָךְ וְכֵן תִּמְנַה אֶת אֱלִישָׁע שִׁימֵשׁ נְבִיא לְיִשְׂרָאֵל לְאַחַר שֶׁתַּעֲלֶה בְּסַעֲרָה הַשְּׂמִימָה ¹⁸³²: (יז) וְהָיָה הַנְּמַלֵּט מִחֶרֶב חֲזָאֵל כֹּל מִי שִׁינְצַל מִחֶרֶב שֶׁל חֲזָאֵל, כֹּל מִי שֶׁחֲזָאֵל לֹא יִהְיֶה אוֹתוֹ בְּחֶרֶב, ¹⁸³³ יָמִית יְהוֹא (כֹּל מִי שִׁינְצַל מִחֶרֶב שֶׁל חֲזָאֵל) יְהוֹא יִמְשִׁיךְ אֶת הַנִּקְמָה וְיִהְיֶה אוֹתוֹ. הַכּוּוֹנָה לְבֵית אַחָב שִׁוְשֵׁמֶד עַל יְדֵי יְהוֹא (וּלְמִירוֹת שִׁיחֵהוּ הַשְּׂמִיד אֶת בֵּית אַחָב לְפָנֵי שֶׁחֲזָאֵל הִרְגָה אֶת אֱלֹהֵי מַעַם יִשְׂרָאֵל שֶׁעָבְדוּ עֲבוּדָה זָרָה, הִיָּה בְּרוּר לְהִי יִתְבָּרֵךְ שֶׁחֲזָאֵל לֹא יִצְלִיחַ לְהַשְּׂמִיד אֶת בֵּית אַחָב, וְלִכֵּן הֵם נֹחֲשָׁבִים לְנַמְלָטִים מִחֶרֶב חֲזָאֵל), ¹⁸³⁴ וְהַנְּמַלֵּט מִחֶרֶב יְהוֹא יָמִית אֱלִישָׁע וְכֹל מִי שִׁינְצַל מִיְהוֹא, יִיְהָרֵג עַל יְדֵי אֱלִישָׁע, הִיּוֹת וְאֱלִישָׁע יִקְלַל אוֹתוֹ (הַכּוּוֹנָה לְנַעֲרִים שֶׁלַּעֲגוּ לְאֱלִישָׁע בְּמַלְכִים ב' פֶּרֶק ב' וְנִהְרָגוּ עַל יְדֵי דוּבִים לְאַחַר שֶׁאֱלִישָׁע קִילַל אוֹתָם) ¹⁸³⁵: (יח) וְהִשְׁאֲרֵתִי בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁבַעֲת אֲלָפִים וְאַנִּי (הִי) אֲשִׁיר מִתּוֹךְ כֹּל עַם יִשְׂרָאֵל רַק שֶׁבַעֲת אֲלָפִים אֲנָשִׁים שֶׁחֲזָאֵל, יְהוֹא וְאֱלִישָׁע, לֹא יִהְרָגוּ, ¹⁸³⁶ כָּל הַבְּרָבִים אֲשֶׁר לֹא כָּרְעוּ לְבַעַל וְכָל הַפָּה אֲשֶׁר לֹא נָשַׁק לוֹ (הַאֲנָשִׁים שֶׁאֲשִׁיר בְּחַיִּים הֵם) כֹּל הַאֲנָשִׁים שֶׁלֹּא הִשְׁתַּחֲוּ לְבַעַל וְלֹא נִישְׁקוּ אוֹתוֹ ¹⁸³⁷: (יט) וַיִּלְךְ מִשֶּׁם וַיִּמְצָא אֶת אֱלִישָׁע בֶּן שָׁפְטַת אֲלִיָּהוּ הֵלֵךְ מֵהָרַם סִינִי וּמִצָּא אֶת אֱלִישָׁע בֶּן שָׁפְטַת, ¹⁸³⁸ וְהוּא חָרַשׁ שְׁנַיִם עֶשְׂרֵי עֲמֻדִים לְפָנָיו (כְּשֶׁאֲלִיָּהוּ מִצָּא אֶת אֱלִישָׁע) הָיוּ שְׁנַיִם עֶשְׂרֵי זֹגוֹת בְּקֶר שֶׁחֲרָשׁוּ אֶת הַשְּׂדֵה וְהִלְכוּ לְפָנָיו אֱלִישָׁע, ¹⁸³⁹ וְהוּא בְּשְׁנַיִם הָעֶשְׂרֵי אֱלִישָׁע הִיָּה מֵאַחֲרָיו הַצִּמְד הַשְּׁנַיִם עֶשְׂרֵי שֶׁל הַבְּקָר, ¹⁸⁴⁰ וַיַּעֲבֹר אֲלֵיָּהוּ אֲלִיָּהוּ עָבַר וְהִגִּיעַ אֶל אֱלִישָׁע, ¹⁸⁴¹ וַיִּשְׁלַךְ אֲדָרְתוֹ אֲלָיו אֲלִיָּהוּ הִשְׁלִיךְ עַל אֱלִישָׁע חֶלֶק מֵהָאֲדָרֶת שֶׁלוֹ (הַמַּלְבוּשׁ הַמְּיוֹחָד לְנְבִיאִים). בְּכֵן רִמְזוּ אֲלִיָּהוּ לְאֱלִישָׁע שֶׁגַם הוּא יִהְיֶה נְבִיא ¹⁸⁴²: (כ) וַיַּעֲזֹב אֶת

בריתך" יכה אותם חזאל שאינו בן ברית. כנגד "מזבחותיך הרסו" יכה אותם יהוא שהרס את מזבחות הבעל, וכנגד "נביאיך הרגו בחרב" יהרוג אותם אלישע.

¹⁸²⁹ מצודות.

¹⁸³⁰ מצודות.

¹⁸³¹ מצודות.

¹⁸³² תרגום.

¹⁸³³ מצודות. רש"י: בדברים אלה אמר ה' לאלהיו שאינו יכול להיות יותר נביא ושימנה את אלישע שלא יקטרג על עם ישראל. רד"ק: אלישע יגרום למותם, שהרי יזהיר אותם והם לא ישמעו בקולו (וברלב"ג כתב באופן דומה שהכוונה לרעב שבא בעקבות אלישע), או שבעקבות מותו של אלישע, פשט ארם על ישראל. מלבי"ם: מלכתחילה היה צריך יהוא להימשח על ידי אלהיו, אלא בגלל שאחאב חזר בתשובה, נדחתה הפורענות ומשיחת יהוא.

¹⁸³³ מצודות.

¹⁸³⁴ מצודות.

¹⁸³⁵ מצודות.

¹⁸³⁶ זהו לפי פירוש מצודות אצלינו. אמנם הרד"ק בספר עמוס פרק ג' פסוק יב' כתב שנבואה זו נאמרה על זמן הגלות, כאשר יינצלו מהמלחמה רק שבעת אלפים אנשים שלא ימותו, אך מהגלות הם לא יינצלו.

¹⁸³⁷ מצודות.

¹⁸³⁸ תרגום.

¹⁸³⁹ מצודות.

¹⁸⁴⁰ מצודות. מהר"י קרא דחה פירוש שאלישע עצמו שימש כבן זוג של אחד מהבקר שחרש. רד"ק: יש בכך רמז שאלישע יהיה נביא ומזהיר שנים עשר שבטים.

¹⁸⁴¹ תרגום.

¹⁸⁴² מצודות. מלבי"ם: אלישע הרגיש את הרוחניות שקרנה מאדרת אליהו מאז שאליהו עטף את פניו בהר סיני.

הַבְּקָר וַיִּרְץ אַחֲרַי אֱלֹהֵי: אלישע עזב את הבקר באמצע החרישה, ורץ אחרי אליהו, וַיֹּאמֶר אלישע אמר לאלהו: אֲשַׁקֶּה נָא לְאָבִי וּלְאִמִּי וְאֶלְכָה אַחֲרָיְךָ אני אנשק עכשיו את אבי ואימי, וכך אפרד מהם, ולאחר מכן אלך אחריך לכל מקום שאתה תלך, וַיֹּאמֶר לוֹ אֱלֹהֵי אמר לאלישע: לֵךְ תחזור ותיפרד מהוריד, ¹⁸⁴⁴ שׁוֹב ולאחר מכן תחזור אליי, ¹⁸⁴⁵ כִּי מָה עֲשִׂיתִי לְךָ (תחזור אליי) מכיוון שכל הניסים שעשיתי, אתה תלמד לעשות אותם. אליהו אמר לאלישע שהוא יהיה נביא כמוהו ושגם הוא יעשה ניסים ¹⁸⁴⁶: (כא) וַיֵּשֶׁב מֵאַחֲרָיו אלישע חזר לאלהו לאחר שכבר נפרד מהוריו, ¹⁸⁴⁷ וַיִּקַּח אֶת צֶמֶד הַבְּקָר וַיִּזְבְּחֵהוּ (לאחר שאלישע חזר) הוא גם לקח את זוג הפרים ושחט אותם. ¹⁸⁴⁸ בגלל שמחתו הרבה של אלישע, הוא עשה משתה גדול, ¹⁸⁴⁹ וּבִבְלֵי הַבְּקָר בְּשָׁלֶם הַבְּשָׂר אלישע בישל את צמד הבקר בכלי הבקר שעשויים מעץ, אלישע הדליק אש על ידי ששרף את חלקי כלי הבקר שהיו עשויים מעץ וכך בישל את צמד הבקר, ¹⁸⁵⁰ וַיִּתֵּן לָעָם וַיֹּאכְלוּ אלישע נתן את הבשר שבישל לאנשים שחרשו איתו את השדה ולשאר האנשים שבאו ללוותו ולהיפרד ממנו, ¹⁸⁵¹ וַיִּקֶם וַיֵּלֶךְ אַחֲרַי אֱלֹהֵי: אלישע קם והלך אחרי אליהו, ¹⁸⁵² וַיִּשְׁרְתֵהוּ ומאותו זמן אלישע שימש את אליהו ¹⁸⁵³:

מלכים א פרק כ

(א) וּבֶן הַדָּד מֶלֶךְ אֲרָם קָבַץ אֶת כָּל חֵילוֹ בֶן הַדָּד מֶלֶךְ אֲרָם אסף את כל חייליו, ¹⁸⁵⁴ וַיִּשְׁלְשִׁים וּשְׁנַיִם מֶלֶךְ אֲתוֹ שלשים ושניים מלכים הצטרפו לבן הדד, ¹⁸⁵⁵ וְסוּס וּרְכָב לבן הדד ובעלי בריתו היו הרבה סוסים ומרכבות, ¹⁸⁵⁶ וַיַּעַל וַיֵּצֵר עַל שִׁמְרוֹן בֶּן הַדָּד עלה והטיל מצור על שומרון, ¹⁸⁵⁷ וַיִּלָּחֶם בָּהּ בֶּן הַדָּד נלחם בעיר שומרון ¹⁸⁵⁸: (ב) וַיִּשְׁלַח מֶלְאכִים אֶל אַחָאָב מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל בֶּן הַדָּד שלח שליחים לאחאב מלך ישראל, ¹⁸⁵⁹ הָעִירָה (בן הדד שלח את השליחים) לעיר שומרון: (ג) וַיֹּאמֶר לוֹ בֶּן הַדָּד אמר לאחאב: כֹּה אָמַר בֶּן הַדָּד

¹⁸⁴³ מצודות + תרגום.

¹⁸⁴⁴ מצודות.

¹⁸⁴⁵ מצודות.

¹⁸⁴⁶ מצודות.

¹⁸⁴⁷ רש"י: הנאמר כאן הוא בלשון שאלה: מה עשיתי לך? למה שתבוא אחריי? ונראה שצריך להשלים את פירושו בדברי הרד"ק שבדברים אלה בחן אליהו וראה אם אלישע באמת רוצה ללכת אחריו. רלב"ג: זה מה שעשיתי לך, זה מה שהתכוונתי שתבא אחריי.

¹⁸⁴⁷ רד"ק. מצודות: הכוונה שאלישע הלך אחרי אליהו.

¹⁸⁴⁸ רד"ק.

¹⁸⁴⁹ רש"י.

¹⁸⁵⁰ רד"ק וכתב שמרוב מהירות ללכת אחרי אלישע לא בקע עצים אלא השתמש בכלי הבקר. רש"י כתב שתי דעות לגבי פירוש "בשלם". או שהכוונה שבישל בשביל האנשים שנכחו, או שהכוונה שבישל את שני השוורים.

¹⁸⁵¹ רד"ק. מצודות הזכיר רק שנתן לכל מי שחרש איתו.

¹⁸⁵² תרגום.

¹⁸⁵³ תרגום.

¹⁸⁵⁴ תרגום.

¹⁸⁵⁵ תרגום.

¹⁸⁵⁶ מצודות.

¹⁸⁵⁷ תרגום.

¹⁸⁵⁸ תרגום.

¹⁸⁵⁹ תרגום.

כך אומר בן הדד, כך אני אומר, **בְּסִפְּךָ וּזְהַבְּךָ לִי הוּא הַכֶּסֶף** והזהב שלך שייכים לי,¹⁸⁶⁰ **וְנִשְׂיָךְ וּבְנֵיָךְ הַטּוֹבִים לִי הֵם** וגם הנשים שלך ובניך הטובים שייכים לי גם כן¹⁸⁶¹: (ד) **וַיַּעַן מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר** אחאב מלך ישראל ענה לבן הדד ואמר לו: **כִּדְבָרְךָ אֲדֹנָי הַמֶּלֶךְ** אדוני המלך, אני מסכים לדבריך, אני (אחאב) מסכים להיות משועבד אליך ולהעלות לך מס,¹⁸⁶² **לָךְ אָנֹכִי וְכָל אֲשֶׁר לִי** אני וכל מה ששלי – שייך לך¹⁸⁶³: (ה) **וַיָּשָׁבוּ הַמֶּלְאָכִים וַיֹּאמְרוּ** השליחים של בן הדד חזרו לאחאב ואמרו לאחאב בפעם השנייה: **כֹּה אָמַר בֶּן הַדָּד** כך אמר בן הדד, **לֵאמֹר** כך אמר בן הדד בדבריו:¹⁸⁶⁴ **כִּי שָׁלַחְתִּי אֵלֶיךָ לֵאמֹר בְּסִפְּךָ וּזְהַבְּךָ וְנִשְׂיָךְ וּבְנֵיָךְ** כששלחתי אליך שליחים ואמרתי לך שהכסף, הזהב, הנשים והבנים שלך שייכים לי, **לִי תִתֶּן** התכוונתי שתיתן לי את הכל בעצמך. אחאב חשב שבן הדד התכוון שעם ישראל יהיה משועבד תחת ארם ויעלה להם מיסים והסכים לכך. אולם בן הדד שלח שליחים חזרה ואמר שכוונתו הייתה שעשוי הוא ייקח מאחאב את הכסף, הזהב, הנשים והבנים הטובים¹⁸⁶⁵: (ו) **כִּי אִם כָּעַת מִחָר אֶשְׁלַח אֶת עֲבָדֵי אֱלֹהֶיךָ** אם לא תיתן לי בעצמך מיד את מה שאבקש (הכסף, הזהב, הנשים והבנים הטובים) עד למחר, בזמן הזה של היום (בעוד כעשרים וארבע שעות), **אֶשְׁלַח אֶת עַבְדֵי אֱלֹהֶיךָ**,¹⁸⁶⁶ **וְחִפְּשׂוּ אֶת בֵּיתְךָ וְאֶת בְּתֵי עֲבָדֶיךָ** יחפשו בכל ביתך ובכל בתי עבדיך,¹⁸⁶⁷ **וְהִיָּה כָּל מַחְמַד עֵינֶיךָ יִשְׁיֻמוּ בַיָּדִים וְלִקְחוּ** ועבדי ישימו בידם וייקחו את כל מה שהם ירצו לקחת, ולא רק את הכסף והזהב. בן הדד אמר לאחאב שאם לא ייתן לו את הכסף והזהב, כשהעבדים שלו יבואו וייקחו את הכסף והזהב, הם ייקחו גם את כל מה שהם ירצו לקחת, ולא רק את הכסף והזהב¹⁸⁶⁸: (ז) **וַיִּקְרָא מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל לְכָל זִקְנֵי הָאָרֶץ** אחאב קרא לזקנים שבארץ ישראל,¹⁸⁶⁹ **וַיֹּאמֶר** אחאב אמר לזקנים: **דַּעוּ נָא וּרְאוּ** עכשיו תדעו ותראו, תבינו,¹⁸⁷⁰ **כִּי רָעָה זֶה מִבְּקִשׁ** (תבינו) שהרי הדד מחפש תירוצים לעשות לנו דברים רעים, מכיוון שהוא דורש דרישות שהוא יודע שאיננו יכולים להיענות להם. אחאב אמר לזקנים שבן הדד אינו רוצה דווקא את הכסף והזהב, אלא הוא מחפש תירוצים על מנת לפתוח במלחמה, וזוהי הסיבה שהוא דורש דרישות שלא ניתן להיענות להן,¹⁸⁷¹ **כִּי שָׁלַח אֵלַי לְנִשֵּׁי וּלְבָנַי וּלְכֶסֶפִּי וּלְזָהָבִי** שהרי הדד שלח שליחים כדי לדרוש ממני את הנשים שלי, את הבנים שלי, את כספי וזהבי, **וְלֹא מִנְעַתִּי מִמָּוְנוֹ** האם לא אמנע מלענות לו? האם עולה על דעתו של בן הדד שאני אסכים לתת לו את כל הדברים האלה? ברור שלא ומכיוון שכך, ברור שהוא רק מחפש תירוץ לפתוח במלחמה¹⁸⁷²: (ח) **וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו כָּל הַזִּקְנִים וְכָל הָעָם** כל הזקנים והעם אמרו לאחאב: **אֵל תִּשְׁמַע וְלֹא**

1860. תרגום.

1861. תרגום.

1862. מצודות.

1863. תרגום.

1864. עפ"י הגר"א בפירושו לספר יהושע פרק א' פסוק א'.

1865. מצודות.

1866. מצודות.

1867. מצודות.

מהר"י קרא: זה מה שהפריע לאחאב. אחאב סבר שהוא כבר הסכים לתת לבן הדד את כל מה שהוא רוצה ובכל זאת בן הדד רוצה לערוך אצלו חיפוש, סימן שבן הדד מחפש דרך להיכנס לעיר ולכבוש אותה.¹⁸⁶⁸

מצודות. רש"י: הכוונה במחמד עיניו של אחאב היא לספר התורה. אחאב אמר שהתורה אינה שלו לתת ולכן קרא לזקני ישראל לשאול אותם אם מותר לו לתת, ומכאן רואים שלמרות שעם ישראל היה עובד עבודה זרה, הוא עדיין היה מכבד את ספר התורה.

1869. תרגום.

1870. תרגום.

1871. מצודות.

1872. מצודות.

תאבה אל תשמע ואל תתרצה לדברי בן הדד, אל תסכים לדברי בן הדד¹⁸⁷³: (ט) וַיֹּאמֶר לְמַלְאכֵי בֶן הַדָּד אחאב אמר לשליחים של בן הדד: אָמְרוּ לְאֲדֹנָי הַמֶּלֶךְ תֹּאמְרוּ לֵאדוֹנֵי הַמֶּלֶךְ, לִבְן הַדָּד, כָּל אֲשֶׁר שְׁלַחְתָּ אֶל עֲבָדֶיךָ בְּרֵאשֵׁנָה אַעֲשֶׂה כָּל מָה שֶׁבִּיקֶשֶׁת מִמֶּנִּי כִשְׁשַׁלַּחְתָּ אֵלַי אֶת הַשְּׁלִיחִים, אֲקִיִּים. כְּלוּמָר: אֲנִי מִסְכִּים לְהַעֲלוֹת לִבְן הַדָּד מִיָּסִים,¹⁸⁷⁴ וְהַדְּבָר הַזֶּה לֹא אוֹכַל לַעֲשׂוֹת אֲךָ לֹא אוֹכַל לַעֲשׂוֹת אֶת דְּרִישְׁתְּךָ הַשְּׁנִייה, לִתֵּת לְךָ אֶת הַנְּשִׂים שֶׁלִּי, הַבָּנִים שֶׁלִּי וְאֶת כֶּסֶפִּי וְזֹהָבִי,¹⁸⁷⁵ וַיֵּלְכוּ הַמֶּלְאָכִים הַשְּׁלִיחִים הִלְכוּ לִבְן הַדָּד, וַיִּשְׁבְּהוּ דְבַר הַשְּׁלִיחִים הַחֲזִירוּ לִבְן הַדָּד אֶת תְּשׁוּבַתוֹ שֶׁל אַחָאב¹⁸⁷⁶: (י) וַיִּשְׁלַח אֱלֹהֵי בֶן הַדָּד שֶׁלַח שְׁלִיחִים לַאֲחָאב, וַיֹּאמֶר בֶּן הַדָּד אֵמַר לַאֲחָאב עַל יַדֵּי הַשְּׁלִיחִים שֶׁשַׁלַּח: כִּיָּהוּ יַעֲשׂוּן לִי אֱלֹהִים וְכִיָּהוּ יוֹסִפוּ לְשׁוֹן שְׁבוּעָה, אֲנִי (בֶּן הַדָּד) נִשְׁבַּע בְּשֵׁם אֱלֹהִים,¹⁸⁷⁷ אִם יִשְׁפֹּק עֵפֶר שְׁמֹרוֹן לְשָׁעֲלִים לְכָל הָעָם אֲשֶׁר בְּרַגְלֵי (אֲנִי נִשְׁבַּע) אִם יִסְפִּיק הָעֵפֶר שֶׁבְּשׁוּמְרוֹן, לַאֲגֵרוֹפִים שֶׁל כָּל חִיילֵי. כְּלוּמָר: יֵשׁ לִי כָּל כֶּךָ הַרְבֵּה חִיילִים, שֶׁאִם כָּל אֶחָד מֵהֶם יִיקַח רֶק אֲגֵרוֹף מֵלֵא מֵעֵפֶר שׁוּמְרוֹן, לֹא יִהְיֶה מִסְפִּיק עֵפֶר בְּשׁוּמְרוֹן¹⁸⁷⁸: (יא) וַיַּעַן מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אַחָאב מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל עֵנָה לְשִׁלְחֵי בֶן הַדָּד וְאָמַר לְהֵם, דְּבָרוּ (אַחָאב אֵמַר לְשִׁלְחֵי בֶן הַדָּד) תֹּאמְרוּ אֵל בֶּן הַדָּד: **אֵל יִתְהַלֵּל חֲגֹר** אֵל יִתְפָּאֵר אֲדָם שְׁעֵדִיִן נִמְצָא רֶק בְּשֶׁלֶב שֶׁהוּא חוֹגֵר חֲרָב, כְּמִפְתַּח (אֵל יִתְפָּאֵר אֲדָם שֶׁנִּמְצָא רֶק בְּשֶׁלֶב שֶׁהוּא חוֹגֵר אֶת הַחֲרָב) כְּמִי שֶׁמִּתִּיר אֶת חֲגוּרְתוֹ וְחֲרָבוֹ לְאַחַר סִיּוּם הַמִּלְחָמָה. אַחָאב אֵמַר לִבְן הַדָּד שֶׁלֹּא יִתְפָּאֵר כָּל עוֹד לֹא נִיצַח אֶת הַמִּלְחָמָה בְּפוּעַל¹⁸⁸⁰: (יב) וַיְהִי כִשְׁמִיעַ אֶת הַדְּבָר הַזֶּה כֹּאשֶׁר בֶּן הַדָּד שָׁמַע מִשְׁלִיחָיו אֶת דְּבַרֵּי אַחָאב, וְהוּא שָׁתָה בֶּן הַדָּד הִיָּה בְּאַמְצַע לְשִׁתוֹת לְשִׁכְרָה (כִשְׁשָׁמַע אֶת תְּשׁוּבַתוֹ שֶׁל אַחָאב), הוּא וְהַמְּלָכִים בְּסָפּוֹת בֶּן הַדָּד וְהַמְּלָכִים שֶׁהָיוּ אִיתוֹ בְּבֵרִית שְׁתוֹ וְהִשְׁתַּכְּרוּ בִּיחַד בְּסוֹכוֹת שֶׁהִכִּינוּ לְהֵם בְּצַד לֶשֶׁם צַל,¹⁸⁸¹ וַיֹּאמֶר אֵל עֲבָדָיו בֶּן הַדָּד אֵמַר לְעַבְדָיו: שִׁימוּ תְּשִׁימוּ כָּלִי מִצוֹר כְּדֵי לְהִלְחֵם בְּשׁוּמְרוֹן,¹⁸⁸² וַיִּשְׁימוּ עַל הָעִיר חִיילָיו שֶׁל בֶּן הַדָּד שָׁמוּ כָּלִי מִצוֹר כְּדֵי לְהִלְחֵם בְּשׁוּמְרוֹן: (יג) וְהִנֵּה נִבְיָא אֶחָד נָגַשׁ אֶל אַחָאב מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר הִיָּה נְבִיָא שְׁנִיגֵשׁ אֵל אַחָאב מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וְאָמַר לוֹ: **כִּיָּהוּ אֵמַר יְקִנֹּק** (הַנְּבִיָא אֵמַר לַאֲחָאב) כֶּךָ אֵמַר ה': הֲרֵאִיתָ אֶת כָּל הַהֶמּוֹן הַגָּדוֹל הַזֶּה הָאֵם שֶׁמֵּת לִבְ לַכְּמוֹת הַחִיילִים הַגָּדוֹלָה שֶׁבָּאָה לְהִלְחֵם נִגְדָּךְ,¹⁸⁸⁴ הַנְּנִי נִתְּנוּ בְּיַדְךָ הַיּוֹם (לְמִירוֹת שֶׁיֵשׁ הַרְבֵּה מְאוֹד חִיילִים שֶׁבָּאִים לְהִלְחֵם נִגְדָּךְ) אֲנִי (ה') מוֹסֵר בְּיַדְךָ הַיּוֹם אֶת הַחִיילִים הָאֵלֶּה,¹⁸⁸⁵ וַיִּדְעָתָ כִּי אֲנִי יְקִנֹּק

¹⁸⁷³ **מצודות. מלבי"ם:** "ולא תאבה" היינו שינסה למצוא תחבולות להוריד ממנו את עולו של בן הדד.

¹⁸⁷⁴ **מצודות.**

¹⁸⁷⁵ **מצודות.**

¹⁸⁷⁶ **תרגום.**

¹⁸⁷⁷ **מצודות.**

¹⁸⁷⁸ **מצודות. רש"י:** הכוונה היא שאם כל אחד מחייליו של בן הדד ידרוך על עפר שומרון, לא יהיה מספיק עפר

בעיר שומרון.

¹⁸⁷⁹ **מצודות.**

¹⁸⁸⁰ **מצודות.**

¹⁸⁸¹ **מצודות.**

¹⁸⁸² **רש"י. מצודות:** הזמינו עצמכם למלחמה על העיר. רד"ק: שימו כלי מלחמה.

¹⁸⁸³ **תרגום. לפי חז"ל** מדובר על מיכיהו בן ימלה.

¹⁸⁸⁴ **מצודות.**

¹⁸⁸⁵ **מצודות. מלבי"ם:** כדי שיעשה נס לאחאב והוא ינצח במלחמה, היה צורך קודם כל שלא יאמין שהוא יכול לנצח בדרך הטבע, ולכן הנביא קודם כל שאל אותו אם הוא ראה את כל החיילים של ארם, וכך יבין אחאב שהוא אינו יכול לנצח בדרך הטבע.

וכך, על ידי שאמסור בידך את החיילים של ארם, אתה (אחאב) תדע שאני הוא האל האמיתי¹⁸⁸⁶: (יד) **וַיֹּאמֶר אַחְאָב** אחאב שאל את הנביא: **בְּמִי** ביד מי ייתן ה' את כל החיילים האלה, כלומר: מי ייצא ראשון למלחמה כדי להכניע את בן הדד ובני בריתו,¹⁸⁸⁷ **וַיֹּאמֶר** הנביא ענה לאחאב: **כֹּה אָמַר יְקֹזֵק כֹּךְ אָמַר ה'**: **בְּנַעֲרֵי שְׂרֵי הַמְּדִינֹת** (ה' ימסור את ארם) במשרתים המועטים המשרתים את שרי המדינות, המשרתים את שרי המדינות הם שיעמדו בראש הצבא. נערי שרי המדינות לא היו חיילים מאומנים וזוהי הסיבה שהקב"ה רצה שהם יעמדו בראש המלחמה כדי להגדיל את נס הניצחון,¹⁸⁸⁸ **וַיֹּאמֶר** אחאב שאל את הנביא: **מִי יֵאָסֵר הַמֶּלֶחְמָה** מי יעמוד בראש המלחמה כדי לפקד על החיילים,¹⁸⁸⁹ **וַיֹּאמֶר** הנביא ענה לאחאב: **אַתָּה** (הנביא ענה לאחאב) אתה (תפקד על החיילים במלחמה)¹⁸⁹⁰: **(טו) וַיִּפְקֹד אֶת נַעֲרֵי שְׂרֵי הַמְּדִינֹת** אחאב מנה את המשרתים של שרי המדינות, אחאב ספר כמה משרתים של שרי המדינות היו לו,¹⁸⁹¹ **וַיְהִי מֵאֲתֵימִם שָׁנִים וְשָׁלְשִׁים** במניין נערי שרי המדינות התברר שהיו מאתיים שלשים ושתיים (232) משרתים,¹⁸⁹² **וְאַחֲרֵיהֶם פָּקֵד אֶת כָּל הָעָם כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל** אחרי שאחאב מנה את המשרתים של שרי המדינות הוא מנה את הכשרים שבבני ישראל שיצאו למלחמה,¹⁸⁹³ **שִׁבְעַת אֲלָפִים** סך הכל היו שבעת אלפים אנשים כשרים בבני ישראל שיצאו למלחמה¹⁸⁹⁴: **(טז) וַיֵּצְאוּ בְּצִדְהָרִים** חיילי ישראל יצאו למלחמה בצהרי היום,¹⁸⁹⁵ **וּבֶן הַדָּד שֵׁתָה שְׂפֹר בְּסִכּוֹת** (כאשר חיילי ישראל יצאו למלחמה) בן הדד היה מתחת לאחת הסוכות שהקים לצל והיה כבר שתוי מרוב יין ששתה (כפי שראינו בפסוק יב),¹⁸⁹⁶ **הוּא וְהַמְּלָכִים שְׁלֹשִׁים וְשָׁנִים מֶלֶךְ עֹזֵר** אתו שלשים ושניים המלכים שבאו עם בן הדד בברית היו יחד עם בן הדד מתחת לסוכות שהם הקימו לצל, והם עזרו לו כשהיה שיכור¹⁸⁹⁷: **(יז) וַיֵּצְאוּ נַעֲרֵי שְׂרֵי הַמְּדִינֹת בְּרֵאשִׁיטָה** המשרתים של שרי המדינות יצאו ראשונים מהעיר שומרון,¹⁸⁹⁸ **וַיִּשְׁלַח בֶּן הַדָּד** בן הדד שלח שליחים לברר מה קורה עם המצור שהטיל על

¹⁸⁸⁶ **תרגום.**

¹⁸⁸⁷ **מצודות.**

¹⁸⁸⁸ **מצודות. רש"י:** נערי שרי המדינות הם בני תערובות, שכל מלך היה נותן חלק מבניו לאחאב, וכך הם שימשו עירבון לאחאב שהמלכים לא ימרדו בו, היות ואם הם ימרדו בו, הוא יהרוג את בניהם. **רד"ק:** הכוונה לבני השרים שמנהגם היה לגדול בחצר המלך. כמו"כ כתב שהנביא אינו אומר שעל ידי נערי שרי המדינות יגדל הנס, אלא הנביא אומר לאחאב שהוא לא יצטרך לחזק את צבאו על ידי אנשים מבחוץ ויוכל להסתפק בחיילים שהיו לו. כמו"כ העלה הרד"ק אפשרות לומר שנאספו חיילים אל העיר מבחוץ והנביא אומר לאחאב שהוא לא יצטרך להשתמש בהם.

¹⁸⁸⁹ **מצודות. רד"ק:** סיבת השאלה היא שאחאב ידע שאינו ראוי לעמוד בראש המלחמה כשה' עושה נס, שכן הוא עבד ע"ז.

¹⁸⁹⁰ **תרגום. רש"י:** הצייווי כאן היה שאחאב ייצא תחילה במלחמה ויהרוג את בן הדד, ומכאן שהיה ציווי מפורש שאחאב יהרוג אותו. **רד"ק** בפסוק לה' כתב שלא היה ציווי מפורש, אלא מכך שהנביא אמר לאחאב "ונתתי את כל ההמון הזה בידך", אחאב היה אמור להבין שעליו להרוג את בן הדד.

¹⁸⁹¹ **תרגום.**

¹⁸⁹² **תרגום.**

¹⁸⁹³ **תרגום. מצודות:** הכוונה היא ששבעת אלפים החיילים האחרים יצאו להילחם אחרי נערי שרי המדינות. ¹⁸⁹⁴ **מצודות** בפירושו השני ורש"י. **מצודות בפירושו הראשון** כתב שהכוונה היא שלא היו יותר משבעת אלפים חיילים מאומנים. **רלב"ג:** מדובר על האנשים שהיו בשומרון. **רד"ק** כתב בפירוש אחד כרש"י ומצודות ובפירוש

אחד כרלב"ג.

¹⁸⁹⁵ **תרגום.**

¹⁸⁹⁶ **מצודות.**

¹⁸⁹⁷ **מצודות.**

¹⁸⁹⁸ **תרגום. מלבי"ם:** בגלל שיצאו בהתחלה רק שרי המדינות, לא רצה בן הדד לצאת בעצמו למלחמה.

שומרון, ¹⁸⁹⁹ וַיִּגִּדּוּ לוֹ הַשְּׁלִיחִים אֲמָרוּ לְבֵן הַדָּד, לֵאמֹר כֹּךְ אֲמָרוּ הַשְּׁלִיחִים לְבֵן הַדָּד לְאַחַר שְׁחִזְרוּ מִמְּקוֹם הַטֶּלֶת הַמְצוֹר: ¹⁹⁰⁰ אֲנָשִׁים יֵצְאוּ מִשְׁמֶרֶץ (הַשְּׁלִיחִים שֶׁשָׁלַח בֶּן הַדָּד עֵנוּ לוֹ: אֲנַחְנוּ רֵאִינוּ אֲנָשִׁים שִׁיצְאוּ מֵהָעִיר שׁוֹמְרוֹן לְמִצְוֵת הַמְצוֹר-¹⁹⁰¹: (יח) וַיֹּאמְרוּ בֶּן הַדָּד צִוּוּהָ עַל הַשְּׁלִיחִים, אִם לְשָׁלוֹם יֵצְאוּ תִפְשׂוּם חַיִּים אִם אֲנָשִׁים אֵלֶּה יֵצְאוּ מֵהָעִיר שׁוֹמְרוֹן לְצַרְכֵי שְׁלוֹם, תִּתְפָּסוּ אוֹתָם כִּשְׁהֵם חַיִּים, אֵל תִּהְרְגוּ אוֹתָם, ¹⁹⁰² וְאִם לְמִלְחָמָה יֵצְאוּ חַיִּים תִּפְשׂוּם וְאִם הָאֲנָשִׁים יֵצְאוּ מֵהָעִיר שׁוֹמְרוֹן כְּדִי לְהִלָּחֵם, גַּם כֵּן, תִּתְפָּסוּ אוֹתָם בְּחַיִּים וְאֵל תִּהְרְגוּ אוֹתָם. בֶּן הַדָּד צִוּוּהָ אֶת חַיִּילוֹ לְתַפּוֹס אֶת הַיּוֹצֵאִים מֵהָעִיר שׁוֹמְרוֹן כִּשְׁהֵם חַיִּים וְלֹא לְהַרְגוֹ אוֹתָם, בֵּין אִם הֵם יֵצְאוּ לְמִלְחָמָה וּבֵין אִם הֵם יֵצְאוּ לְמִטְרוֹת שְׁלוֹם. ¹⁹⁰³ בֶּן הַדָּד הָיָה כָל כֹּךְ בְּטוֹחַ בְּנִצְחוֹנוֹ עַד שֶׁצִּוּוּהָ שֶׁלֹּא לְהַרְגוֹ אֶת חַיִּילֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁתּוֹקְפִים אוֹתוֹ, אֲלֵא לְקַחַת אוֹתָם בְּשֶׁבִי-¹⁹⁰⁴: (יט) וְאֵלֶּה יֵצְאוּ מִן הָעִיר אֵלֶּה הֵם הָאֲנָשִׁים שִׁיצְאוּ מֵהָעִיר שׁוֹמְרוֹן: ¹⁹⁰⁵ נְעָרֵי שְׂרֵי הַמְּדִינֹת הַמְּשֻׁרְתִים שֶׁל שְׂרֵי הַמְּדִינֹת יֵצְאוּ רֵאשׁוֹנִים מֵהָעִיר שׁוֹמְרוֹן, ¹⁹⁰⁶ וְהַחִיל אֲשֶׁר אַחֲרֵיהֶם שֶׁבַעַת אֲלָפִים הַחַיִּילִים יֵצְאוּ מֵהָעִיר שׁוֹמְרוֹן אַחֲרֵי הַמְּשֻׁרְתִים שֶׁל שְׂרֵי הַמְּדִינֹת-¹⁹⁰⁷: (כ) וַיָּבֹאוּ אִישׁ אִישׁ כָּל חַיִּיל מִיִּשְׂרָאֵל הִרְגוּ אֶת הַחַיִּיל שֶׁל אֲרָם שֶׁבַעַת לְקַחַת אוֹתוֹ בְּשֶׁבִי, ¹⁹⁰⁸ וַיִּנְסוּ אֲרָם חַיִּילֵי אֲרָם בְּרָחוּ מִפְּנֵי חַיִּילֵי יִשְׂרָאֵל, מִשׁוֹם שֶׁהִי הִטִּיל מוֹרֵךְ בְּלִבָּם. חַיִּילֵי אֲרָם אֲמָרוּ שֶׁאִם חַיִּילֵי יִשְׂרָאֵל הַצְּלִיחוּ לְהַרְגוֹ אֶת אֵלֶּה שֶׁבַעַת אוֹתָם, סִימָן הַדָּבָר שֶׁהֵם גִּבּוֹרִים גְּדוּלִים, וְזֹאת מִשׁוֹם שֶׁהִי הִטִּיל מוֹרֵךְ בְּלִב חַיִּילֵי אֲרָם, שֶׁהָרִי מִי שִׁיצְאוּ לְמִלְחָמָה הָיוּ רַק נְעָרֵי שְׂרֵי הַמְּדִינֹת וּשְׁבַעַת אֲלָפִים חַיִּילִים, ¹⁹⁰⁹ וַיִּדְרְפִם יִשְׂרָאֵל חַיִּילֵי יִשְׂרָאֵל רָדְפוּ אַחֲרֵי חַיִּילֵי אֲרָם, וַיִּמְלֹט בֶּן הַדָּד מֶלֶךְ אֲרָם עַל סוּס בֶּן הַדָּד בְּרַח מֵהַמְּעֵרָכָה כִּשְׁהוּא רָכַב עַל הַסּוּס שֶׁעָלָיו רָכַב בְּמִשְׁךְ הַמִּלְחָמָה, ¹⁹¹⁰ וַפְּרָשִׁים גַּם הַפְּרָשִׁים מִצְבֵּא אֲרָם בְּרָחוּ עִם בֶּן הַדָּד-¹⁹¹¹: (כא) וַיֵּצֵא מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל אַחֲבָב מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל יֵצְאוּ מֵהָעִיר שׁוֹמְרוֹן (לְאַחַר שֶׁרָאָה שֶׁהִתְחִיל לְנִצַּח בְּמִלְחָמָה). לְמִצְוֹת שֶׁהִנְבִּיא אֲמָרוּ לְאַחֲבָב שֶׁהוּא יַעֲמְדוּ בְּרֵאשׁ הַצְּבָא, אַחֲבָב נִמְנַע מִלְּצֵאת מֵהָעִיר שׁוֹמְרוֹן מִשׁוֹם שֶׁהוּא פָּחַד בְּכָל זֹאת לְצֵאת וּלְהִלָּחֵם, ¹⁹¹² וַיֵּךְ אֶת הַסּוּס וְאֶת הָרֶכֶב אַחֲבָב הִיכָה אֶת הַסּוּסִים וְהַמְּרַכְבוֹת שֶׁל צְבָא אֲרָם, הִפִּיל מֵהֵם אֶת הַחַיִּילִים שֶׁרָכְבוּ עֲלֵיהֶם וְהָרַג אוֹתָם, ¹⁹¹³ וְהִבֵּה בְּאֲרָם מִכָּה גְּדוּלָּה אַחֲבָב הִכָּה בְּאֲרָם מִכָּה גְּדוּלָּה, אַחֲבָב נִיצַח בְּמִלְחָמָה נִיצָחוֹן מוֹחָץ-¹⁹¹⁴: (כב) וַיִּגָּשׁ הַנְּבִיא אֶל מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ לוֹ הַנְּבִיא שֶׁנִּיבֵּא לְאַחֲבָב לְפָנָי הַמִּלְחָמָה (בְּפִסּוֹק יג) נִיגַשׁ שׁוֹב לְאַחֲבָב מֶלֶךְ

¹⁸⁹⁹ מצודות.

¹⁹⁰⁰ עפ"י הגר"א בפירושו לספר יהושע פרק א' פסוק א'.

¹⁹⁰¹ רד"ק: נערי שרי המצודות יצאו לפני שהספיקו להטיל את המצור.

¹⁹⁰² מצודות בפירושו הראשון.

¹⁹⁰³ מצודות בפירושו הראשון. לפי פירוש זה יוצא שיש כאן היפוך המילים לתפארת המליצה, וצריך לומר שהמילה "חיים" בשני המקרים מוסבת על חיילי בן הדד. בפירושו השני מפרש מצודות שהכוונה במילה "חיים" היא לתפוס אותם בזריזות ופירוש הדברים הוא כך: אם הם יצאו למטרות שלום, כלומר שהם נכנעים בפניך, תתפסו אותם בזריזות. ואם הם יצאו למטרות מלחמה והם יצאו בזריזות (ולפי פירוש זה המילה "חיים" השני מוסב על היוצאים מהעיר), תתפסו אותם אך אין צורך לעשות זאת בזריזות.

¹⁹⁰⁴ רד"ק.

¹⁹⁰⁵ מצודות.

¹⁹⁰⁶ מצודות.

¹⁹⁰⁷ מצודות.

¹⁹⁰⁸ מצודות.

¹⁹⁰⁹ רד"ק.

¹⁹¹⁰ רד"ק.

¹⁹¹¹ מצודות.

¹⁹¹² רד"ק.

¹⁹¹³ רד"ק.

¹⁹¹⁴ תרגום.

ישראל ואמר לו: ¹⁹¹⁵ לֵךְ הַתְּחִזֵק (הנביא ניבא לאחאב) תכין את עצמך למלחמה נוספת נגד ארם, ¹⁹¹⁶ וְדַע
 וּרְאֵה אֵת אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה ותחשוב איך להכין את הצבא שלך למלחמה, ¹⁹¹⁷ כִּי לְתִשׁוּבַת הַשָּׁנָה (תכין את
 עצמך למלחמה נוספת) כיוון שבדיוק בעוד שנה, ¹⁹¹⁸ מֶלֶךְ אֲרָם עָלָה עָלֶיךָ (בדיוק בעוד שנה) מלך ארם
 יעלה עליך שוב למלחמה ¹⁹¹⁹: (כג) וְעַבְדֵי מֶלֶךְ אֲרָם אָמְרוּ אֵלָיו עַבְדֵי שֶׁל בֶּן הַדָּד אָמְרוּ לְבֶן הַדָּד: אֱלֹהֵי
 הָרִים אֱלֹהֵיהֶם עַל בֶּן חִזְקוֹ מִמֶּנּוּ האלוקים של ישראל חזק בהרים, והמלחמה נגד ישראל הייתה בהרי
 השומרון ולכן ישראל ניצחו במלחמה, ¹⁹²⁰ וְאוֹלָם נִלְחַם אִתָּם בְּמִישׁוֹר אבל אם נילחם נגד ישראל בשטח
 מישורי, אִם לֹא נִחְזַק מֵהֶם (אם נילחם נגד ישראל בשטח מישורי) אתה תראה אם לא נהיה חזקים יותר
 מהם, ברור הדבר שנצח אותם ¹⁹²¹: (כד) וְאֵת הַדָּבָר הַזֶּה עֲשֵׂה (חוץ מהעברת המלחמה לשטח מישורי)
 תעשה גם את הדבר הזה כדי שנצח אותם, ¹⁹²² הֲסֵר הַמְּלָכִים אִישׁ מִמְּקוֹמוֹ תסיר את המלכים מהפיקוד
 על הצבא. אל תיתן למלכים לפקד על הצבאות שיתקופו את ישראל, ¹⁹²³ וְשִׁים פְּחוֹת תַּחְתֵּיהֶם ובמקום
 המלכים תמנה את הפחות, השרים של המלכים, לפקד על החיילים במלחמה. עבדי מלך ארם אמרו לו
 שכאשר המלכים מפקדים על הצבא, הם מרגישים את עצמם מכובדים מאוד, ולכן הם נמנעים מלסכן את
 עצמם ולכן אינם יוצאים לאיזורים שבהם מתרחשים הקרבות האמיתיים. לכן, אם ימנה במקומם את
 הפחות לפקד על הצבא, הם יסכנו את עצמם ויילכו למקומות שבהם מתרחשים הקרבות ממש ¹⁹²⁴: (כה)
 וְאִתָּה תִּמְנֶה לְךָ חֵיל פְּחִיל הַנֶּפֶל מֵאוֹתָךְ אתה (בן הדד) תמנה מספר זהה של חיילים למספר החיילים
 שהיו במלחמה הראשונה בה הפסדנו (ואין צריך להגדיל את הצבא יותר מכך), ¹⁹²⁵ וְסוּס כְּסוּס וגם מספר
 הסוסים שישתתפו במלחמה השנייה, יהיה זהה למספר הסוסים שהיו במלחמה הראשונה, וְרֶכֶב כְּרֶכֶב
 וגם מספר המרכבות שישתתפו במלחמה השנייה, יהיה זהה למספר המרכבות שהיו במלחמה הראשונה,
 וְנִלְחַמְהָ אִתָּם בְּמִישׁוֹר ואנחנו נילחם נגד ישראל בשטח מישורי, אִם לֹא נִחְזַק מֵהֶם ואז אתה (בן הדד)
 תראה שנצח את ישראל, ¹⁹²⁶ וְיִשְׁמַע לְקֹלָם וַיַּעַשׂ בֶּן הַדָּד שמע בקול עבדיו ועשה כמו שאמרו (להילחם
 בשטח מישורי, למנות את השרים שייצאו לפקד על החיילים במקום המלכים, ולגייס מספר זהה של
 חיילים כמו במלחמה הראשונה): (כו) וַיְהִי לְתִשׁוּבַת הַשָּׁנָה כשעברה שנה מהמלחמה הראשונה, ¹⁹²⁷

¹⁹¹⁵ רד"ק.

¹⁹¹⁶ מצודות. רד"ק בפירושו השני: התחזק במעשים טובים.

¹⁹¹⁷ תרגום.

¹⁹¹⁸ מצודות. רש"י: הכוונה לסוף השנה, ובפירושו לשמואל ב' פרק יא' פסוק יא' כתב שזהו הזמן שבו יוצאים המלכים למלחמות.

¹⁹¹⁹ מצודות.

¹⁹²⁰ מצודות וכתב שהסיבה שחשבו זאת היא בגלל שה' נתן את התורה על הר.

¹⁹²¹ מצודות.

¹⁹²² מצודות.

¹⁹²³ מצודות. מלבי"ם: עבדי מלך ארם אמרו לו שהם הפסידו במלחמה בגלל אחת מהסיבות: או שאלוהי

ישראל הוא (חלילה) רק אלוהי ההרים או בגלל שהמלכים שהיו איתו ישבו איתו ושטו לשכרה ולכן יש להעביר אותם מתפקידם.

¹⁹²⁴ מצודות. רש"י: בגלל שהפחות הגיעו ממשפחות פחות מיוחסות, הם יתאמצו יותר כדי למצוא חן בעיני המלך. רד"ק: החיילים בעצמם מתאמצים יותר כשהפחות מפקדים עליהם, כיון שהם מתגאים פחות. כשהמלכים מפקדים עליהם, הם מתגאים ולכן אינם מתאמצים כל הצורך.

¹⁹²⁵ מצודות.

¹⁹²⁶ רש"י.

¹⁹²⁷ מצודות בפסוק כב'.

וַיִּפְקֹד בֶּן הַדָּד אֶת אָרָם בֶּן הַדָּד מִנָּה, סַפֵּר, אֶת חַיִּילֵי אָרָם, ¹⁹²⁸ וַיַּעַל אֶפְקָה לְמַלְחָמָה עִם יִשְׂרָאֵל בֶּן הַדָּד
עַל־הָאָפֶק כְּדִי לְהִלָּחֵם עִם יִשְׂרָאֵל ¹⁹²⁹: (כז) וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הִתְפַּקְדוּ חַיִּילֵי יִשְׂרָאֵל נִמְנוּ, סַפְרוּ אוֹתָם, ¹⁹³⁰
וּכְלָפְלוּ חַיִּילֵי יִשְׂרָאֵל גַּם דָּאָגוּ לְסִיפּוֹק צַרְכֵיהֶם שֶׁל הַחַיִּילִים בְּמַלְחָמָה, הֵם סִיפְקוּ לְחַיִּילֵי יִשְׂרָאֵל אוֹכֵל וְכֹלֵי
נֶשֶׁק, ¹⁹³¹ וַיִּלְכוּ לְקָרְאָתָם חַיִּילֵי יִשְׂרָאֵל יָצְאוּ לְקִרְאָת חַיִּילֵי אָרָם, וַיַּחְנּוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל נֶגְדָם חַיִּילֵי יִשְׂרָאֵל
הִקִּימוּ אֶת מַחֲנֵה הַצֶּבֶא שֶׁלָּהֶם מוֹל מַחֲנֵה אָרָם, ¹⁹³² בְּשָׁנֵי חֲשָׁפֵי עֵזִים מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל נִרְאָה מֵרַחֵק כְּמוֹ שְׁתֵּי
קְבוּצוֹת עֵזִים נִפְרְדוֹת: נַעֲרֵי שְׂרֵי הַמַּדְיּוֹת הִקִּימוּ מַחֲנֵה נִפְרָד, וְשִׁבְעַת אֲלָפִים הַחַיִּילִים הִקִּימוּ מַחֲנֵה נִפְרָד,
וְכַךְ מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל הִתְחַלַּק לְשְׁנַיִם, וְהָיָה נִרְאָה מֵרַחֵק כְּמוֹ שְׁתֵּי קְבוּצוֹת עֵזִים, ¹⁹³³ וְאָרָם מָלְאוּ אֶת הָאָרֶץ
מֵרֹב חַיִּילִים שֶׁהָיוּ לְאָרָם, הַדָּבָר נִרְאָה כְּאִילוֹ שֶׁהֵם מִילְאוּ אֶת כָּל הָאָרֶץ. הַנְּבִיא מֵתָאֵר בְּדֶרֶךְ גּוֹזְמָא אֶת
הַצֶּבֶא הַגְּדוֹל שֶׁהָיָה לְאָרָם וְאוֹמֵר שֶׁהָיָה נִרְאָה שְׁחַיִּילֵי אָרָם מִילְאוּ אֶת הָאָרֶץ מֵרֹב חַיִּילִים שֶׁהָיוּ לָהֶם ¹⁹³⁴:
(כח) וַיֵּגֶשׁ אִישׁ הָאֱלֹהִים וַיֹּאמֶר אֶל מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל הַנְּבִיא נִיגַשׁ אֶל אַחֲבָב מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וְאָמַר לוֹ, ¹⁹³⁵ וַיֹּאמֶר
הַנְּבִיא אָמַר לְאַחֲבָב אֶת אוֹתוֹ הַדָּבָר פַּעֲמַיִם כְּדִי לְחַזֵּק אֶת לִבּוֹ שֶׁל אַחֲבָב וְלוֹמַר לוֹ שֶׁהִישׁוּעָה מֵה', וְלִכְן
מוֹפִיעָה כַּאֲן אֲמִירָה נּוֹסֶפֶת: ¹⁹³⁶ בַּה אָמַר יְקֹנֶק כִּךְ אָמַר ה': יַעַן אֲשֶׁר אָמְרוּ אָרָם אֱלֹהֵי הָרִים יְקֹנֶק וְלֹא
אֱלֹהֵי עַמִּיקִים הוּא כְּעוֹנֵשׁ עַל כִּךְ שֶׁאָרָם תִּלּוּ אֶת הַהֶפְסֵד שֶׁלָּהֶם בְּכַךְ שֶׁאָמְרוּ שֶׁאֲנִי (ה') אֵל רַק בְּהָרִים וְלֹא
בְּשֹׁטְחֵי הַמִּישׁוֹר (וְלִכְן אִם הַמַּלְחָמָה נִגְדַּת מַמְלַכַּת יִשְׂרָאֵל תִּהְיֶה בְּשֹׁטְחֵי מִישׁוֹרֵי, הֵם, אָרָם, יִנְצְחוּ), ¹⁹³⁷ וְנִתְּנֵי
אֶת כָּל הַהֶמוֹן הַגְּדוֹל הַזֶּה בְּיַדְךָ (כְּעוֹנֵשׁ עַל שֶׁאָרָם תִּלּוּ אֶת הַהֶפְסֵד שֶׁלָּהֶם בְּכַךְ שֶׁאָמְרוּ שֶׁאֲנִי רַק אֵל
בְּהָרִים) אֲנִי אֲמַסּוֹר אֶת הַחַיִּילִים הַרְבִּים שֶׁל אָרָם בְּיַדְךָ, ¹⁹³⁸ וַיִּדְעֵתָם כִּי אֲנִי יְקֹנֶק (עַל יְדֵי שֶׁתִּנְצְחוּ אֶת
אָרָם) אַתֶּם תִּדְעוּ שֶׁאֲנִי ה'. הַנְּבִיא אָמַר לְאַחֲבָב שֶׁהִסִּיבָה שִׁינְצַח בְּמַלְחָמָה נִגְדַּת אָרָם אֵינָה בְּגַלְל שִׁישׁ לוֹ זְכוֹת
שֶׁל מִצְוָה, אֲלֵא רַק בְּגַלְל שֶׁאָרָם תִּלּוּ אֶת הַהֶפְסֵד בְּכַךְ שֶׁה' חִזַּק יוֹתֵר רַק בְּהָרִים וְלֹא בְּמִישׁוֹרֵעַל יְדֵי שְׁבִנֵי
יִשְׂרָאֵל יִנְצְחוּ בְּמַלְחָמָה שֶׁתִּהְיֶה גַּם בְּמִישׁוֹר, יִידַע עִם יִשְׂרָאֵל שֶׁה' הוּא הָאֱלֹהִים בְּכָל הָאָרֶץ ¹⁹³⁹: (כט) וַיַּחְנּוּ
אֱלֹהֵי נֹכַח אֱלֹהֵי שְׁבַעַת יָמִים מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל חֲנָה מוֹל מַחֲנֵה אָרָם בְּמִשְׁךְ שִׁבְעָה יָמִים, ¹⁹⁴⁰ וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי

¹⁹²⁸ תרגום.

¹⁹²⁹ לפי רד"ק, העיר אפק הייתה חלק מממלכת יהודה, אלא שבגלל שהיה שם שטח מישורי גדול, קרא צבא ארם לצבא ישראל לערוך שם את המלחמה, וצבא ישראל הסכים לכך. רלב"ג: אפק הוא שטח שכבש ארם מִיִּשְׂרָאֵל.

¹⁹³⁰ תרגום. מצודות: הכוונה היא שלא נפקד מִיִּשְׂרָאֵל אף חייל שהיה במלחמה הראשונה, ולפי פירוש זה "וכלכלו" מוסב על המניין, בני ישראל נמנו והתברר שכולם, כל החיילים שהשתתפו במלחמה הראשונה, היו קיימים.

¹⁹³¹ רש"י. מלבי"ם: במלחמה השנייה יצאו כל חיילי ישראל ולא רק שרי המדינות ושבעת אלפים החיילים ולכן במלחמה זו בא לידי ביטוי הפער בין צבא ישראל לצבא ארם.

¹⁹³² תרגום.

¹⁹³³ מצודות.

¹⁹³⁴ מצודות.

¹⁹³⁵ תרגום.

¹⁹³⁶ מצודות. רש"י בשם חז"ל: היו כאן שתי אמירות: אמירה ראשונה שה' ייתן בידי את כל ההמון, ואמירה שנייה שלא יחמול על בן הַדָּד. רש"י לשיטתו בפסוק יד' שהיה ציווי מפורש של הנביא לאחאב שלא לחמול על בן הַדָּד. רד"ק בפסוק לה' כתב שלא היה ציווי מפורש, אלא מכך שהנביא אמר לאחאב "ונתתי את כל ההמון הזה בידיך", אחאב היה אמור להבין שעליו להרוג את בן הַדָּד. מלבי"ם: האמירה הראשונה לא הייתה נבואה, אלא הנביא אמר לאחאב דברים הקשורים למלחמה והזכיר לו את חובתו להכין את הצבא למלחמה. באמירה השנייה כבר נאמר דברי נבואה.

¹⁹³⁷ תרגום.

¹⁹³⁸ תרגום.

¹⁹³⁹ רד"ק וכתב שייתכן שבישועה הראשונה עם ישראל חשב שהניצחון שלהם היה במקרה.

¹⁹⁴⁰ מצודות.

לאחר שעברו שבעה ימים שבהם מחנה ישראל חנה חנה מול מחנה ארם, וְתִקְרַב הַמִּלְחָמָה (לאחר שעברו שבעה ימים שבהם מחנה ישראל חנה חנה מול מחנה ארם) התקרבו חיילי ישראל וחיילי ארם זה לזה,¹⁹⁴¹ וַיִּבְנוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת אָרֶם מֵאֶלֶף רִגְלֵי בַיּוֹם אֶחָד וְחֵיילֵי יִשְׂרָאֵל הֲרִגוּ מִמַּחֲנֵה אָרֶם מֵאֶלֶף (100,000) חיילים רגליים ביום אחד¹⁹⁴²: (ל) וַיִּנְסוּ הַנּוֹתָרִים אַפְקָה אֶל הָעִיר הַחֵיילִים הַנְּשָׂאִרִים מִמַּחֲנֵה אָרֶם, חֵיילֵי אָרֶם שֶׁלֹּא הֻכּוּ עַל יַדֵי חֵיילֵי יִשְׂרָאֵל, בָּרְחוּ אֶל הָעִיר אַפְקָה,¹⁹⁴³ וְתִפַּל הַחֹמָה עַל עֲשָׂרִים וְשִׁבְעָה אֶלֶף אִישׁ הַנּוֹתָרִים לַפְּנֵי שֶׁהִסְפִּיקוּ חֵיילֵי אָרֶם לְהִיכַנֵּס לְעִיר אַפְקָה, חֹמַת הָעִיר נִפְלָה בְּדֶרֶךְ נֹס עַל חֵיילֵי אָרֶם, וְכֵן נִהְרְגוּ עֲשָׂרִים וְשִׁבְעָה אֶלֶף חֵיילֵי אָרֶם שֶׁלֹּא נִהְרְגוּ עַל יַדֵי חֵיילֵי יִשְׂרָאֵל. אַמֵּם בֶּן הַדָּד לֹא נִהְרַג בְּמַפּוֹלַת הַחֹמָה, מִשּׁוּם שֶׁהוּא נִכְנַס רָאשׁוֹן אוֹ אַחֲרוֹן לְעִיר, וְהַחֹמָה נִפְלָה לַפְּנֵי אוֹ אַחֲרֵי שֶׁהוּא עֲצָמוּ נִכְנַס לְעִיר,¹⁹⁴⁴ וּבֶן הַדָּד נֹס וַיָּבֵא אֶל הָעִיר חֶדֶר בְּחֶדֶר בֶּן הַדָּד בָּרַח וְנִכְנַס לְחֶדֶר שֶׁהָיָה בְּתוֹךְ חֶדֶר. בֶּן הַדָּד רָצָה לְהִסְתַּתֵּר בִּיעִילוֹת וְהוּא בָּחַר בְּחֶדֶר פְּנִימִי (שֶׁהָיָה בְּתוֹךְ חֶדֶר חִיצוֹנִי) בְּתַקּוּוֹה שֶׁשֶׁם לֹא יִמְצָאוּ אוֹתוֹ חֵיילֵי יִשְׂרָאֵל¹⁹⁴⁵: (לֹא) וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו עֲבָדָיו עַבְדֵיךָ שֶׁל בֶּן הַדָּד אָמְרוּ לְבֶן הַדָּד: הֲיֵהָ נָא שְׂמַעְנוּ כִּי מַלְכֵי בֵּית יִשְׂרָאֵל כִּי מַלְכֵי חֶסֶד הֵם אֲנַחְנוּ שִׁמְעָנוּ עַכְשָׁיו שֶׁמַּלְכֵי יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂים חֶסֶד עִם אוֹיְבֵיהֶם,¹⁹⁴⁶ נְשִׁימָה נָא שְׂקִים בְּמַתְנֵינוּ נִקְשׁוֹר עַכְשָׁיו עַל מַתְנֵינוּ שְׁקִים,¹⁹⁴⁷ וְחִבְלִים בְּרֹאשֵׁינוּ וְכֵן נָשִׂים עַכְשָׁיו חִבְלִים עַל רֹאשֵׁינוּ. הַשְׁקִים עַל הַמַּתְנֵיִים וְהַחִבְלִים עַל הָרֹאשִׁים מִשְׁמֵשִׁים לְסִימָן כְּנִיעָה: לְבוֹשׁ הַשְׁקִים מֵרָאֵה שֶׁהֵם יִצְאוּ כְּשִׁבוּי מִלַּחְמָה וְהַחִבְלִים עַל הָרֹאשִׁים מֵרֹאשִׁים שֶׁהֵם מוֹכְנִים לְהִיתְלוֹת,¹⁹⁴⁸ וַיִּצְאָ אֶל מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל (לְאַחַר שְׁנַיִם שְׁקִים עַל מַתְנֵינוּ וְחִבְלִים עַל רֹאשֵׁינוּ) נָצָא עִם סִימְנֵי הַכְּנִיעָה לְמֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל,¹⁹⁴⁹ אוֹלֵי יָחִיהָ אֶת נִפְשֶׁךָ אוֹלֵי אַחֲבָב יִשְׂאִיר אוֹתְךָ בַּחַיִּים (אִם נִרְאָה לוֹ אֶת סִימְנֵי הַכְּנִיעָה)¹⁹⁵⁰: (לֹב) וַיִּחְגְּרוּ שְׁקִים בְּמַתְנֵיהֶם וְחִבְלִים בְּרֹאשֵׁיהֶם עַבְדֵיךָ שֶׁל בֶּן הַדָּד קִשְׁרוּ שְׁקִים עַל מַתְנֵיהֶם וְחִבְלִים עַל רֹאשֵׁיהֶם,¹⁹⁵¹ וַיָּבֵאוּ אֶל מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ עַבְדֵיךָ שֶׁל בֶּן הַדָּד בָּאוּ לַפְּנֵי אַחֲבָב וְאָמְרוּ לוֹ, עֲבָדֶיךָ בֶּן הַדָּד אָמְרָה תְּחִי נָא נִפְשִׁי (עַבְדֵיךָ שֶׁל בֶּן הַדָּד אָמְרוּ לְאַחֲבָב) עַבְדְּךָ בֶּן הַדָּד הִתְחַנֵּן שֶׁתְּקִיִּים עַכְשָׁיו אֶת נַפְשִׁי, שֶׁלֹּא תִהְרַג אוֹתוֹ עַכְשָׁיו,¹⁹⁵² וַיֹּאמֶר אַחֲבָב שָׂאֵל אֶת עַבְדֵי בֶּן הַדָּד: הֲעוֹדְנִי חַי (אַחֲבָב שָׂאֵל אֶת עַבְדֵי בֶּן הַדָּד) הֲאֵם בֶּן הַדָּד עַדִּין חַי? אָחִי הוּא בֶּן הַדָּד חִבִּיב עַלֵּי כֹּאחַ וְלֹא אֶעֱשֶׂה לוֹ כֹּל רַע¹⁹⁵³: (לֹג) וְהָאֲנָשִׁים יִנְחָשׁוּ עַבְדֵי בֶּן הַדָּד נִיחָשׁוּ. הַנִּיחָשׁ הוּא מַעִין נִיסְיוֹן לְנִבְאָה אֶת הַעֲתִיד עַל יַדֵי סִימָן כְּלִשְׁהוֹ. עַבְדֵי בֶּן הַדָּד אָמְרוּ שֶׁבֶכֶךָ שֶׁאַחֲבָב אָמַר עַל בֶּן הַדָּד שֶׁהוּא כֹּאחִיו, יֵשׁ

1941 תרגום.

1942 תרגום.

1943 תרגום. רד"ק: סיבת בריחת חיילי ארם לאפקה היא משום שאפקה הייתה תחת שלטון ממלכת יהודה שחיו בשלום עם ארם. רלב"ג לשיטתו שסובר שאפקה היא עיר שכבשו ארם מישראל, ולכן עבדי הדד שכתובים בפסוקים הבאים הם תושבי העיר אפקה.

1944 רד"ק וכתב שהסיבה שהיה צורך בנס היא משום שאם חיילי ארם היו מספיקים להיכנס אל העיר, ממלכת יהודה הייתה מונעת מחיילי ישראל מלהורגם.

1945 מצודות.

1946 מצודות.

1947 מצודות.

1948 מצודות.

1949 תרגום.

1950 תרגום.

1951 תרגום.

1952 תרגום.

1953 מצודות.

בכך סימן טוב שאחאב יסכים להשאיר את בן הדד בחיים,¹⁹⁵⁴ וְיִמְהָרוּ עֲבָדָיו שֶׁל בֶּן הַדָּד מִיֵּהָרוּ (כדי לנצל את הרגע),¹⁹⁵⁵ וַיַּחְלֹטוּ הַמַּמְנוֹ עֲבָדָיו שֶׁל בֶּן הַדָּד הַחֲלִיטוֹ אֶת הַדִּיבּוֹר שִׁיצָא מֵאֲחָאב, כְּלוֹמֵר: הַטְּמִיעוּ אֶת הַדְּבָרִים שִׁיצָאוּ מִפִּי אֲחָאב בְּכַךְ שֶׁחֲזָרוּ עַל דְּבָרָיו,¹⁹⁵⁶ וַיֹּאמְרוּ עֲבָדָיו שֶׁל בֶּן הַדָּד אֲמָרוּ לֵאחָאב: אֲחִיךָ בֶּן הַדָּד (עֲבָדָיו שֶׁל בֶּן הַדָּד חִיזְקוּ אֶת דְּבָרָיו שֶׁל אֲחָאב בְּכַךְ שֶׁחֲזָרוּ עֲלֵיהֶם וְאָמְרוּ) בֶּן הַדָּד הוּא אֲחִיךָ. עַל יָדֵי שֶׁהֵם חֲזָרוּ וְאָמְרוּ שֶׁבֶן הַדָּד הוּא אֲחִיו שֶׁל אֲחָאב, הֵם חִיזְקוּ אֶת דְּבָרָיו שֶׁל אֲחָאב, וְכֵן רָצוּ לוֹדָא שֶׁאֲחָאב לֹא יֵהָרוּג אוֹתוֹ,¹⁹⁵⁷ וַיֹּאמֶר אֲחָאב לְעֲבָדָיו שֶׁל בֶּן הַדָּד: בָּאוּ קָחְהוּ אֶתֶם רְשָׁאִים לְהִיכַס לְעִיר אֶפֶק וּלְקַחַת מִשָּׁם אֶת בֶּן הַדָּד בְּלִי שֶׁאֵהָרוּג אוֹתוֹ,¹⁹⁵⁸ וַיֵּצֵא אֱלִי בֶּן הַדָּד בֶּן הַדָּד יָצָא מֵהָעִיר אֶפֶק לְקִרְיַת אֲחָאב, וַיַּעֲלֵהוּ עַל הַמְּרֻכְבָּה אֲחָאב הֵעֵלָה אֶת בֶּן הַדָּד עַל הַמְּרֻכְבָּה שֶׁלּוֹ: (לֵד) וַיֹּאמֶר אֱלִי בֶּן הַדָּד אֲמַר אֶל אֲחָאב: הָעָרִים אֲשֶׁר לָקַח אָבִי מֵאֵת אָבִיךָ אֲשִׁיב אֲנִי אֲחִיזִיר לָךְ אֶת הָעָרִים שֶׁאֲבִי כָּבַשׁ מֵאֲבִיךָ. אֲבִיו שֶׁל בֶּן הַדָּד כָּבַשׁ עָרִים מְעַמְרִי, אֲבִיו שֶׁל אֲחָאב, וְבֶן הַדָּד אֲמַר לֵאחָאב שֶׁהוּא יֲחִזִּיר לוֹ אֶת הָעָרִים הָאֵלֶּה,¹⁹⁶¹ וְחִוְצוֹת תְּשִׁים לָךְ בְּדַמְשֶׁק וְגַם תּוֹכַל לְבַנוֹת לָךְ שׁוּקִים בְּעִיר הַבִּירָה דַּמְשֶׁק, כִּאִילוֹ הָעִיר דַּמְשֶׁק שִׁיכַת לָךְ,¹⁹⁶² כִּאֲשֶׁר שָׁם אָבִי בְּשֶׁמְרוֹן (אֵתָהּ תּוֹכַל לְבַנוֹת לָךְ שׁוּקִים בְּדַמְשֶׁק) כִּשֶׁם שֶׁאֲבִי עָשָׂה כִּאֲשֶׁר הוּא כָּבַשׁ אֶת שׁוּמְרוֹן מִיַּד עַמְרִי,¹⁹⁶³ וְאֲנִי בְּבִרְיָת אֲשֶׁלְחָךְ אֲחָאב אֲמַר לְבֶן הַדָּד: אִם תִּכְרֹת לִי בְרִית שֶׁתִּקְיִים אֶת דְּבָרְךָ (שֶׁתִּחֲזִיר לִי אֶת הָעָרִים וְשֶׁאֲכַל לְבַנוֹת שׁוּקִים בְּדַמְשֶׁק), אִזְּאֲשַׁלְּחָךְ אוֹתְךָ לְדֶרֶךְךָ,¹⁹⁶⁴ וַיִּכְרַת לוֹ בְּרִית בֶּן הַדָּד כִּרְתַּת בְּרִית עִם אֲחָאב עַל מַה שֶׁהִתְחַיֵּב לוֹ, וַיִּשְׁלַחְהוּ אֲחָאב נֶתָן לְבֶן הַדָּד רְשׁוֹת לְלַכַּת חֲזָרָה לְאַרְצוֹ: (לֵה) וְאִישׁ אֶחָד מִבְּנֵי הַנְּבִיאִים אָמַר אֶל רַעְהוּ בְּדַבַּר יְקֹנָק אֶחָד מִתְּלַמִּידֵי הַנְּבִיאִים (לְפִי חֲזו"ל זֶהוּ מִיכִיָּהוּ בֶּן יִמְלָה) אֲמַר לְחֲבָרוֹ בְּשִׁלְחוֹתוֹ שֶׁל ה',¹⁹⁶⁵ הֲבִינִי נָא תְּכָה אוֹתִי עַכְשָׁיו. הֲכָאָה זֶה הֵיא סִימָן לְצִוּוֵי שֶׁהִיָּה לֵאחָאב לְהָרוּג אֶת בֶּן הַדָּד,¹⁹⁶⁶ וַיִּמָּאֵן הָאִישׁ לְהַכְתוֹ הָאִישׁ סִירַב לְהַכּוֹת אֶת תְּלַמִּיד הַנְּבִיא¹⁹⁶⁷: (לו) וַיֹּאמֶר לוֹ בֶּן הַנְּבִיא אֲמַר לְאִישׁ שֶׁסִּירַב לְהַכּוֹת אוֹתוֹ: יַעַן אֲשֶׁר לֹא שָׁמַעְתָּ בְּקוֹל יְקֹנָק כְּעוֹנֵשׁ עַל שֶׁלֹּא

¹⁹⁵⁴ **מצודות. מלבי"ם:** הכוונה היא שעבדי בן הדד לא האמינו שאחאב קרא לבן הדד "אח" וחשבו שהוא רק צוּחֶק, וְלֹכַן הֵם נִיֶּסוּ לְבַרֵּר אִם הַדְּבָרִים יֵצְאוּ מֵאֲחָאב בְּלִב שֶׁלֵּם.

¹⁹⁵⁵ **מצודות.**

¹⁹⁵⁶ **מצודות. רד"ק** פִּירַשׁ שֶׁהַמְּמַנּוּ מוֹסֵב עַל יִנְחָשׁוּ. כְּלוֹמֵר: שֶׁלְּפָנַי שֶׁאֲחָאב עָנָה, הֵם נִיחָשׁוּ לְפִי מַה שִׁיעֲנָה לֵהֶם אֲחָאב וְאָמְרוּ שֶׁאִם אֲחָאב יֹאמֵר דְּבָרִים טוֹבִים, יֵהִיָּה בְּכַךְ מִשׁוֹם סִימָן טוֹב, וְהֵם נִיחָשׁוּ כְּדִי לְבַרֵּר אִם הַדְּבָרִים יִסְתַּדְּרוּ לְטוֹבָתָם. וְלֵאחֵר מִכֵּן, עוֹד לְפָנַי שֶׁהַסְּפִיק לְהוֹצִיא אֶת כָּל הַמִּילָה שֶׁאֲחִי הוּא, הֵם חֲזָרוּ עַל כֵּךְ וְאָמְרוּ גַם הֵם כֵּךְ כְּדִי לְחַזֵּק אֶת הַדְּבָר.

¹⁹⁵⁷ **מצודות.**

¹⁹⁵⁸ **תרגום. רד"ק:** בן הדד היה בטוח בעיר אפק משום שהייתה בתחום ממלכת יהודה, אלא שלא היה יכול לצאת משם משום שאחאב היה תופס אותו, ולכן היה חשוב לעבדיו של בן הדד שאחאב ישאיר אותו בחיים לפני שהוא יצא משם. לפי הרד"ק, מכך שהנביא אמר לאחאב "ונתתי את כל ההמון הזה בידך", אחאב היה צריך להבין שעליו להרוג את בן הדד, והקב"ה בכוונה גרם לכך שכל חיילי ארם נהרגו מנפילת החומה, והוא השאיר את בן הדד בחיים כדי לנסות את אחאב.

¹⁹⁵⁹ **תרגום.**

¹⁹⁶⁰ **רש"י.**

¹⁹⁶¹ **רש"י.**

¹⁹⁶² **מצודות. רד"ק:** הכוונה שאחאב יוכל לגבות את המכס מהשווקים שבדמשק.

¹⁹⁶³ **רש"י.**

¹⁹⁶⁴ **מצודות. מלבי"ם:** אחאב רק רצה בכריתת הברית וויתר על הערים שלקח אביו של בן הדד מעמרי וכן על הבטחתו של בן הדד שיוכל לבנות שווקים בדמשק, ובאמת בן הדד לא החזיר לאחאב את הערים האלה.

¹⁹⁶⁵ **תרגום + מצודות.**

¹⁹⁶⁶ **תרגום. רד"ק:** כשם שהאיש סירב להכות את בן הנביא, כך אחאב סירב להרוג את בן הדד.

¹⁹⁶⁷ **תרגום.**

שמעת לציווי של ה' (להכות אותי),¹⁹⁶⁸ הַנֶּדֶד הוֹלֵךְ מֵאַחֲרַי וְהַכֹּהֵן הָאֲרִיִּה מִיַּד כְּשֶׁתֵּלֵךְ מִמֶּנִּי, אֲרִיִּה יֵהָרֹג אוֹתְךָ,¹⁹⁶⁹ וַיֵּלֶךְ מֵאַחֲרָיו הָאִישׁ שְׁסִירֵב לַהֲכוֹת אֶת בֶּן הַנְּבִיא הַלֵּךְ מִמֶּנּוּ, וַיִּמְצָאֵהוּ הָאֲרִיִּה וַיִּכְהוּ אֲרִיִּה מִצֵּא אֶת הָאִישׁ שְׁסִירֵב לַהֲכוֹת אֶת בֶּן הַנְּבִיא וְהָרַג אוֹתוֹ.¹⁹⁷⁰ בְּהִרְגָת הָאָדָם שְׁסִירֵב לְשִׁמוּעַ לְקוֹל הַנְּבִיא יֵשׁ מִשׁוּם סִימָן לְאַחֲבָב שֶׁגַם הוּא יָמוּת בְּגִלְל שְׁסִירֵב לְשִׁמוּעַ בְּקוֹל הַנְּבִיא¹⁹⁷¹: (לז) וַיִּמְצָא אִישׁ אַחֵר בֶּן הַנְּבִיא מִצֵּא אָדָם נוֹסֵף, וַיֹּאמֶר בֶּן הַנְּבִיא אִמְרָ לְאִישׁ הַשְּׁנִי שְׁמִצָּא: הַכִּינִי נָא תִּכֶּה אוֹתִי עִכְשָׁיו,¹⁹⁷² וַיִּכְהוּ הָאִישׁ הַכֹּהֵן וּפְצַעַת הָאִישׁ הַשְּׁנִי הִיכָה אֶת בֶּן הַנְּבִיא עַד שִׁיִּצֵּא מִמֶּנּוּ דָם¹⁹⁷³: (לח) וַיֵּלֶךְ הַנְּבִיא וַיַּעֲמֵד לְמִלְכָּה עַל הַדֶּרֶךְ הַנְּבִיא הַלֵּךְ וַנְּעַמְד עַל הַדֶּרֶךְ שְׁבָה יָדַע שְׁאַחֲבָב עֵתִיד לְעִבּוֹר בּוֹ, וְהוּא הַמֵּתִין לוֹ שֶׁם,¹⁹⁷⁴ וַיִּתְחַפֵּשׂ בְּאַפְרָ עַל עֵינָיו הַנְּבִיא שֶׁם צַעִיף עַל עֵינָיו כְּדִי שֶׁהַמֶּלֶךְ לֹא יִכְרַהֲרוּ¹⁹⁷⁵: (לט) וַיְהִי הַמֶּלֶךְ עֹבֵר כַּאֲשֶׁר אַחֲבָב עֵבֵר בְּדֶרֶךְ שְׁבָה הַמֵּתִין לוֹ הַנְּבִיא,¹⁹⁷⁶ וְהוּא צָעַק אֶל הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר (כַּאֲשֶׁר אַחֲבָב עֵבֵר בְּדֶרֶךְ) הַנְּבִיא צַעַק אֶל הַמֶּלֶךְ וַאֲמַר לוֹ (הַנְּבִיא הַשְּׁתַּמֵּשׂ בַּמַּכָּה שֶׁהוֹכַח כְּתִירוֹץ לְצַעוֹק אֶל הַמֶּלֶךְ וּלְמִשׁוֹךְ אֶת תְּשׁוּמַת לִיבּוֹ כִּאִילוֹ בֹּא לְהַתְלוֹן עַל הַמַּכָּה שֶׁהִיכּוֹ אוֹתוֹ):¹⁹⁷⁷ עֲבֹדָה יִצָּא בְּקֶרֶב הַמְּלַחְמָה אֲנִי הָעֶבֶד שְׁלֹךְ, יִצְאֵתִי בְּתוֹךְ הַחַיִּילִים שִׁיִּצְאוּ לְמַלְחָמָה, אֲנִי הֵייתִי אֶחָד הַחַיִּילִים שֶׁהִשְׁתַּתְּפוּ בְּמַלְחָמָה נֶגַד אֲרָם,¹⁹⁷⁸ וְהִנֵּה אִישׁ סָר תוֹךְ כְּדִי הַמַּלְחָמָה אָדָם סָטָה מֵהַדֶּרֶךְ וּבֹא אֵלַי,¹⁹⁷⁹ וַיָּבֵא אֵלַי אִישׁ אוֹתוֹ אָדָם הֵבִיא לִי שְׁבוּי מֵהַמַּלְחָמָה,¹⁹⁸⁰ וַיֹּאמֶר הָאִישׁ שֶׁסָר מֵהַדֶּרֶךְ אִמְרָ לִי: שְׁמֹר אֶת הָאִישׁ הַזֶּה תִּשְׁמֹר עַל הַשְּׁבוּי שֶׁהִבֵּאתִי, אִם הִפְקֹד יִפְקֹד אִם הַשְּׁבוּי יִבְרַח וְעַל יָדִי כִּךְ יֵהִי חֶסֶר,¹⁹⁸¹ וְהִיתָה נִפְשְׁךָ תַּחַת נִפְשׁוֹ (אִם הַשְּׁבוּי יִבְרַח) אֵתָה תִּמּוֹת בְּמִקּוּמוֹ, אוֹ פֶּכֶר פֶּסֶף תִּשְׁקוֹל וְאִם תִּשְׁמֹר עַל הַשְּׁבוּי כִּרְאוּי, תִּקְבַּל כִּיכֹר כֶּסֶף כֶּשֶׁךְ עַל שְׁמֵרַת עֵלֶיךָ¹⁹⁸²: (מ) וַיְהִי עֲבֹדָה עֲשֵׂה הִנֵּה וְהִנֵּה בְּעוֹד עֲבֹדֶךָ, אֲנִי, הֵייתִי עֶסוֹק בְּמַלְאכְתִּי,¹⁹⁸³ וְהוּא אֵינְנִי (בְּעוֹד הֵייתִי עֶסוֹק בְּמַלְאכְתִּי) הַשְּׁבוּי בְּרַח בְּלִי שְׁשֵׁמֶתִי לָב,¹⁹⁸⁴ וַיֹּאמֶר אֵלָיו מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל אַחֲבָב מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל אִמְרָ לְנְבִיא: בֶּן מִשְׁפָּטָה אֵתָה חֲרָצֶת הַמִּשְׁפָּט שְׁלֹךְ הוּא כְּמוֹ שְׁאִמְרַת בְּתִיאוֹר הַמַּעֲשֵׂה: אֵתָה חַיִּיב לְמוֹת¹⁹⁸⁵: (מא) וַיִּמְהַר

1968 תרגום.
1969 תרגום.
1970 תרגום.
1971 רש"י.
1972 תרגום.
1973 רש"י. רד"ק בשם חז"ל: אותה טיפה שיצאה מבן הנביא הייתה כפרה לישראל ועל ידי כך לא מתו מהם חיילים ברמות גלעד.
1974 מצודות.
1975 מצודות. רש"י: הכוונה שהנביא שינה את בגדיו.
1976 תרגום.
1977 מצודות.
1978 תרגום. מלבי"ם: הנביא באמת יצא להילחם במלחמה, וה' הפקיד את בן הדד בידי כלל חיילי ישראל שיהרגו אותו, ועכשיו לאחר שהוא חסר, אחאב יהרג.
1979 רש"י.
1980 רש"י.
1981 מצודות.
1982 רלב"ג. מצודות: צלע זה של הפסוק הוא המשך של תיאור גורלו למקרה שהשבוי יברח ומשמעו שיהיה חייב למות או לפדות את עצמו בכסף.
1983 מצודות.
1984 מצודות.
1985 רלב"ג. מצודות: אתה חייב למות או לפדות עצמך. רד"ק: אתה קיבלת על עצמך לשמור על השבוי ולכן אתה חייב.

וַיִּסַר אֶת הָאֵפֶר מֵעֲלֵי עֵינָיו הַנְּבִיא מִיָּהָר וְהוֹרִיד אֶת הַצְּעִיף מֵעַל עֵינָיו,¹⁹⁸⁶ וַיִּכַּר אֶתוֹ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל (לאחר שהנביא הוריד את הצעיף מעל עיניו) אחאב הכיר את הנביא, כִּי מִהַנְּבִיאִים הוּא (אחאב הכיר את הנביא) כיוון שהנביא היה אחד מתלמידי הנביאים, ואחאב הכיר אותו¹⁹⁸⁷: (מב) וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי הַנְּבִיא אִמֵּר לֵאחֶאב, כֹּה אָמַר יְקֻנֹּק כֹּךְ אִמֵּר ה': יַעַן שִׁלַּחְתָּ אֶת אִישׁ חֲרָמִי מִיָּד כְּעוֹנֵשׁ עַל שְׁשִׁילַחְתָּ אֶת הָאִישׁ שֶׁהָיָה חַיִּיב מִיָּתֶהּ מִתַּחַת יָדְךָ, בְּגַלְל שְׁנַתֵּת לְבֶן הַדָּד לְלַכַּת מִמֶּךָ בְּשִׁלּוֹם,¹⁹⁸⁸ וְהָיְתָה נַפְשְׁךָ תַּחַת נַפְשׁוֹ אֲתָהּ תִּמּוֹת עַל כֹּךְ (כשם שפסקת שדינו של השומר שהשבוי ברח לו הוא מוות),¹⁹⁸⁹ וְעַמְּךָ תַּחַת עַמּוֹ וְעַם יִשְׂרָאֵל יִפְסִיד בְּמַלְחָמָה הַבָּאָה, בְּמִקּוֹם שֶׁאֵרֶם יִפְסִידוּ¹⁹⁹⁰: (מג) וַיִּלְךְ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל עַל בֵּיתוֹ אַחֶאב מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל חֹזֵר אֶל בֵּיתוֹ שֶׁשִּׁמַּשׁ אֹתוֹ לֵיד הָעֵיר אֶפֶק (ואין זה ביתו שבשומרון),¹⁹⁹¹ סָר סָר מֵאַחֶאב כֹּל רֶצוֹן לְדַבֵּר לַעֲשׂוֹת דְּבָרִים אַחֲרָיִם,¹⁹⁹² וְזָעַף (וכן חזר אחאב אל ביתו כשהוא) כּוֹעֵס,¹⁹⁹³ וַיָּבֵא שְׂמֵרוֹנָה לְאַחֵר מִכֵּן אַחֶאב חֹזֵר לְבֵיתוֹ שְׁבִשׁוֹמְרוֹן, לְבֵית הַמְּלוּכָה בְּעִיר הַבִּירָה¹⁹⁹⁴:

מלכים א פרק כא

(א) וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה לְאַחֵר הַמְּלַחְמָה נֶגַד אֶרֶם, אַחֶאב חָטָא בְּחָטָא נֹסֵף שְׂגָם הוּא קִירַב אֶת מִיתָתוֹ,¹⁹⁹⁵ כָּרֶם הָיָה לְנִבְוֹת הַיִּזְרְעֵאלִי אֲשֶׁר בִּיזְרַעְאֵל לְאָדָם בְּשֵׁם נְבוֹת שֶׁהָיָה גַר בִּיזְרַעְאֵל הָיָה כָרֶם,¹⁹⁹⁶ אֲצֵל הַיֵּכָל אַחֶאב מֶלֶךְ שְׂמֵרוֹן הַכָּרֶם שֶׁל נְבוֹת הָיָה לֵיד אֶחָד מֵהָאַרְמוֹנוֹת שֶׁל אַחֶאב מֶלֶךְ שׁוֹמְרוֹן שֶׁהָיָה בִּיזְרַעְאֵל. אַחֶאב אִמְנַם הָיָה גַר בְּשׁוֹמְרוֹן, אֵךְ הָיוּ לוֹ אֲרָמוֹנוֹת בְּמִקּוֹמוֹת נֹסְפִים, וְלֵיד אֶחָד הָאַרְמוֹנוֹת הָאֵלֶּה שֶׁהָיָה בִּיזְרַעְאֵל, הָיָה כְּרָמוֹ שֶׁל נְבוֹת¹⁹⁹⁷: (ב) וַיִּדְבֵּר אַחֶאב אֶל נְבוֹת: לֵאמֹר כֹּךְ אִמֵּר אַחֶאב לְנְבוֹת בְּדַבְרֵי: ¹⁹⁹⁸ תִּנְהַ לִּי אֶת כְּרָמְךָ (אחאב אמר לנבות) תֵּן לִי אֶת הַכָּרֶם שֶׁלְךָ,¹⁹⁹⁹ וַיְהִי לִי לְגֵן יֵרֶק (תֵּן לִי אֶת הַכָּרֶם שֶׁלְךָ) כְּדֵי שֶׁאֶהְפֹּךְ אֶת הַכָּרֶם לְגַן שֶׁאֶגְדֵּל בּוֹ יִרְקוֹת,²⁰⁰⁰ כִּי הוּא קָרוֹב אֲצֵל בֵּיתִי (אני רוצה דווקא את הכרם הזה) כיוון שהכרם קרוב אל הארמון שלי, ומנהג המלכים היה לנטוע גן ירק לִי הַיֵּכָל

1986 תרגום.

1987 תרגום.

1988 רד"ק בפירושו הראשון. בפירושו השני כתב: מי שצדתי אותו כאילו ברשת, כלומר: שילחת את מי שדאגתי

שלט יהיה לו מנוס והוא יפול בידך.

1989 מצודות.

1990 תרגום.

1991 מצודות.

1992 מצודות.

1993 מצודות.

1994 מצודות.

1995 רש"י.

1996 מלבי"ם:

הסיבה שהנביא מדגיש שהכרם היה ביזרעאל היא משום שלמלך מותר לקחת את הכרם של תושבי ממלכתו כאשר הלקיחה היא לצורך מלכותו. לו הכרם היה בעיר הבירה של אחאב, היה מותר לו לקחת את הכרם מצד הדין, אלא שעיר הבירה של אחאב היה בשומרון, ולכן נזקק חסכמתו של נבות. כמו"כ, אם הייתה תועלת אחרת לעם ישראל מהפקעת הכרם של נבות, היה מותר לאחאב לעשות זאת על פי משפטי המלוכה, אולם אחאב רצה להפקיע את הכרם לתועלתו הפרטית. רד"ק: הסיבה שאחאב היה זקוק לביום משפט ולא היה יכול לקחת את הכרם מדין מלך היא מכיוון וגם למ"ד שלמלך מותר כל מה שכתוב במשפט המלך, הרי שמותר למלך לקחת רק את הפירות ולא קניין הגוף עצמו.

1997 מצודות.

1998 עפ"י הגר"א בפירושו לספר יהושע פרק א' פסוק א'.

1999 תרגום.

2000 מצודות. רד"ק: פירש בשני אופנים את גן הירק: או עשב למאכל אדם או עשבים שיש להם ריח טוב.

המלך, ²⁰⁰¹ וְאֶתְנָה לְךָ תַחֲתֵי כֶרֶם טוֹב מִמֶּנּוּ ואני (אחאב) אתן לך (נבות) כרם טוב יותר במקום הכרם שאקח ממך, אִם טוֹב בְּעֵינֶיךָ אֶתְנָה לְךָ כֶּסֶף מְחִיר זֶה ואם אתה מעדיף, אתן לך כסף בערך השדה במקום לתת לך כרם טוב יותר. אחאב אמר לנבות שהוא רוצה לקחת את כרמו, והוא מוכן לתת לנבות לבחור מה לקחת במקום: כרם טוב יותר או כסף ²⁰⁰²: (ג) וַיֹּאמֶר נְבוֹת אֶל אַחְאָב נְבוֹת עָנָה לַאחְאָב: חָלִילָה לִי מִיִּקְנֹךָ חוֹלִין הוּא לִי, כְּלוּמֹר: אֲסוּר לִי בַגֶּלֶל מִצְווֹה מֵאֵת ה', ²⁰⁰³ מִתְּתִי אֵת נַחֲלַת אֲבֹתַי לְךָ (אסור לי בגלל מצוות ה') לתת לך את הכרם שהוא חלק מהנחלה שקיבלו אבותיי בחלוקת הארץ. נבות ענה לאחאב שיש איסור מהתורה למכור את הקרקע שקיבל כנחלת אבותיו לצמיתות, ולכן הוא מסרב למכור לו את הכרם ²⁰⁰⁴: (ד) וַיָּבֵא אַחְאָב אֶל בֵּיתוֹ סֹר וַזְעָף אַחְאָב בָּא אֶל בֵּיתוֹ כִּשְׂרָצוֹנוֹ הַטּוֹב סֹר מִמֶּנּוּ וְהוּא כוּעֵס, אחאב חזר אל ביתו כועס, ²⁰⁰⁵ עַל הַדְּבָר אֲשֶׁר דִּבֶּר אֱלֹהֵי נְבוֹת הַיִּזְרְעֵאלִי (אחאב כעס) בגלל הדברים שנבות, היזרעאלי אמר לו, אחאב כעס בגלל תשובתו של אחאב, ²⁰⁰⁶ וַיֹּאמֶר (אחאב כעס) בגלל שנבות אמר: לֹא אֶתֵּן לְךָ אֵת נַחֲלַת אֲבֹתַי לֹא אֶתֵּן לְךָ אֵת הַכֶּרֶם שֶׁהוּא נַחֲלַת אֲבוֹתַי, וַיִּשְׁכַּב עַל מִטָּתוֹ אַחְאָב נֹשֵׁב עַל מִיטָתוֹ, וַיִּסַּב אֵת פָּנָיו אַחְאָב סוֹבֵב אֵת פָּנָיו לְכִיוּן הַקִּיר מְרֻב שְׁכַעֵס, ²⁰⁰⁷ וְלֹא אָכַל לֶחֶם אַחְאָב גַּם לֹא אָכַל לֶחֶם מְרֻב כַּעֵס, אחאב לא אכל סעודה מרוב שכעס ²⁰⁰⁸: (ה) וַתָּבֵא אֱלֹהֵי אִיזָבֵל אֵשֶׁתוֹ אִיזָבֵל, אֲשֶׁתוֹ שֶׁל אַחְאָב בָּאָה אֵלָיו, וַתִּדְבֶּר אֵלָיו אִיזָבֵל שֶׁאֵלָה אֵת אַחְאָב: מַה זֶה רִוְחֶךָ סָרָה מֵה זֶה שְׂרָצוֹן הַטּוֹב וְדִיבוּרְךָ סֹר, כְּלוּמֹר: מִדּוּעַ אֵתָּה כוּעֵס וְלֹא מְדַבֵּר, ²⁰⁰⁹ וַאֲיִנֶּךָ אָכַל לֶחֶם וּמִדּוּעַ אֵינְךָ אוֹכֵל לֶחֶם, מִדּוּעַ אֵינְךָ אוֹכֵל כֹּל מֵאֲכָל ²⁰¹⁰: (ו) וַיִּדְבֶּר אֱלֹהֵי אַחְאָב עָנָה לְאִיזָבֵל: כִּי אֲדַבֵּר אֶל נְבוֹת הַיִּזְרְעֵאלִי (הסיבה שאני כועס היא) כיוון שדיברתי אל נבות היזרעאלי, וַאֲמַר לוֹ וְאֲנִי אֲמַרְתִּי לְנְבוֹת: תִּנֶּה לִּי אֵת כְּרָמְךָ בְּכֶסֶף (אמרתי לנבות) תן לי את הכרם שלך בתמורה לכסף, או אִם חָפִץ אַתָּה אֶתְנָה לְךָ כֶּרֶם תַּחֲתֵי וְאִם אֵתָּה רוצה, אתן לך כרם אחר במקום הכרם שתיתן לי, ²⁰¹¹ וַיֹּאמֶר נְבוֹת עָנָה לִּי: לֹא אֶתֵּן לְךָ אֵת כְּרָמִי (נבות ענה לי) לא אתן לך את הכרם שלי. אחאב הסביר לאיזבל שנבות סירב לתת לו את הכרם שרצה, גם תמורת כסף או תמורת כרם אחר: (ז) וַתֹּאמֶר אֱלֹהֵי אִיזָבֵל אֵשֶׁתוֹ אִיזָבֵל אֲמָרָה לַאחְאָב: אַתָּה עָתָה תַעֲשֶׂה מְלוֹכָה עַל יִשְׂרָאֵל לִפִּי מֵה שֶׁעֲשִׂית עִכְשָׁיו, אֵתָּה תַצְלִיחַ לְמִלּוּךְ עַל יִשְׂרָאֵל! מִלֶּךְ חַיִּיב לְדַאֵוֹג שְׂרָצוֹנוֹ יִמּוּלָא! איזבל אמרה לאלאב שבכך שהוא נכנע לנבות ולא קיבל את מבוקשו, יש סיכון לממלכתו, שהרי המלך חייב

²⁰⁰¹ רד"ק.

²⁰⁰² מצודות.

²⁰⁰³ מצודות.

²⁰⁰⁴ מצודות. מלבי"ם: סירובו של נבות לתת לאחאב את הכרם היה בגלל שדרכו של אחאב היה להעמיד

עבודה זרה בגנים שלו. גם דבריו של נבות שלא יעזוב את נחלת אבותיו באו כתוכחת מוסר לאחאב שעזב את דרכי אביו.

²⁰⁰⁵ מצודות בפירושו לפרק כ' פסוק מג'.

²⁰⁰⁶ מלבי"ם: כעסו של אחאב לא היה רק על סירובו של נבות למכור לו את הכרם, אלא היו גם על התוכחה של נבות שנגעה לנפשו.

²⁰⁰⁷ מצודות.

²⁰⁰⁸ עפ"י רש"י בפירושו לספר ויקרא פרק כא' פסוק כא'.

²⁰⁰⁹ מצודות.

²⁰¹⁰ עפ"י רש"י בפירושו לספר ויקרא פרק כא' פסוק כא'.

²⁰¹¹ תרגום.

לוודא שרצונו ימולא, ²⁰¹² קום אַכּל לַחֵם וְיִטֵּב לְבַדְךָ קום תאכל סעודה ותשמח, ²⁰¹³ אֲנִי אֶתֵּן לְךָ אֶת כָּרֶם נְבוֹת הַיִּזְרְעֵאלִי ואני (איזבל) כבר אדאג שתקבל את הכרם של נבות היזרעאלי, ²⁰¹⁴ (ח) וְתִכְתֵּב סִפְרִים בְּשֵׁם אַחָאב איזבל כתבה איגרות בשמו של אחאב, ²⁰¹⁵ וְתִחַתֵּם בְּחַתְמוֹ איזבל חתמה על האיגרות בחותמת של אחאב, וכך מי שקרא את האיגרת חשב שאחאב הוא שכתב את האיגרות, ²⁰¹⁶ וְתִשְׁלַח סִפְרִים אֶל הַזְּקִנִים וְאֶל הַחֲרִים אֲשֶׁר בְּעִירוֹ הַיֹּשְׁבִים אֶת נְבוֹת איזבל שלחה את האיגרות אל הזקנים והשרים שיושבים בעיר בה היה גר נבות, ²⁰¹⁷ (ט) וְתִכְתֵּב בְּסִפְרִים לְאִמֹר איזבל כתבה באיגרות את הדברים הבאים: ²⁰¹⁸ קְרָאוּ צוֹם קראו ליום צום בעירכם, תקבעו בעירכם יום צום. הסיבה שאיזבל ציוותה על זקני ושרי העיר לקבוע יום צום היא משום שדרכם היה לפשפש בעברות שבידם בימי הצום, ²⁰¹⁹ וְהוֹשִׁיבוּ אֶת נְבוֹת בְּרֵאשׁ הָעָם ותושיבו את נבות מעל במה גדולה כדי שכל הנוכחים במעמד המשפט יוכלו לראות אותו, ²⁰²⁰ (י) וְהוֹשִׁיבוּ שָׁנִים אֲנָשִׁים בְּנֵי בְלִיעֵל נָגְדוּ ותושיבו מול נבות שני אנשים רשעים, כדי שהם יעידו על נבות עדות שקר, ²⁰²¹ וַיַּעֲדֵהוּ הָאֲנָשִׁים הַרְשָׁעִים יַעֲיֵדוּ על נבות בפני בית הדין, ²⁰²² לְאִמֹר כך יעידו האנשים הרשעים על נבות: ²⁰²³ בְּרַכְתָּ אֱלֹהִים וּמַלְךְ (האנשים הרשעים יעידו על נבות) קללת את אחאב לפני ה', ²⁰²⁴ וְהוֹצִיאֵהוּ וְסִקְלֵהוּ וַיָּמָת תוציאו את נבות ותסקלו אותו באבנים, וכך הוא ימות. ²⁰²⁵ הדין הוא שמי שנכסיו של אדם שנהרג בבית דין כעונש על שזלזל במלכות שייכים למלך, ואיזבל רצתה שבית הדין יהרוג את נבות וכך אחאב יקבל את כרמו, ²⁰²⁶ (יא) וַיַּעֲשׂוּ אֲנָשֵׁי עִירוֹ הַזְּקִנִים וְהַחֲרִים אֲשֶׁר הַיֹּשְׁבִים בְּעִירוֹ

²⁰¹² מצודות. לפי רלב"ג משמע שאיזבל טענה כלפי אחאב שאסור לו להגיב כפי שהגיב משום שדרך המלכים לשדר שהם רגועים ולא לשדר כעס. מלבי"ם: איזבל אמרה לאחאב שחוקי המלוכה לא נקבעו עכשיו, אלא נקבעו מזמן, ולכן כדאי מאוד שידאג שהם יתקיימו.

²⁰¹³ מצודות.

²⁰¹⁴ תרגום.

²⁰¹⁵ תרגום.

²⁰¹⁶ מצודות.

²⁰¹⁷ מצודות. רלב"ג: מכך שאיזבל נזקקה לשלוח את האיגרות לזקנים ולשרים, ורק הם ידעו שהייתה כאן מזימה, רואים שלו העם היה יודע מהי כוונתו של אחאב, לא היו משתפים עימו פעולה. רד"ק: העם לא היה מניח לאחאב למלוך כשהוא רשע בדינים של בין אדם לחברו, ולו היה הורג וגוזל בלא משפט, היה העם מורד בו. רק בעניין העבודה הזרה העם לא היה יכול למנוע מאחאב משום שהייתה רק קבוצה קטנה של שבעת אלפים אנשים שלא כרעו לבעל. לגבי שיתוף הפעולה של הזקנים והשרים הסתפק הרד"ק אם סיבת שיתוף הפעולה הייתה משום שהסכימו עם אחאב או שפחדו ממנו. מלבי"ם: איזבל שלחה את האיגרות לזקנים כדי שישפטו את נבות על שביזה את הע"ז, ולשרים שלחה את האיגרות כדי שישפטו אותו על שביזה את המלך.

²⁰¹⁸ תרגום.

²⁰¹⁹ מצודות. רד"ק בשם אביו: הכוונה אינה ליום צום מלשון תענית, אלא ללשון אסיפה.

²⁰²⁰ מלבי"ם.

²⁰²¹ מצודות.

²⁰²² מצודות.

²⁰²³ עפ"י הגר"א בפירושו לספר יהושע פרק א' פסוק א'.

²⁰²⁴ תרגום. מלבי"ם: הכוונה היא שנבות קילל את הע"ז ואת המלך בדברי התוכחה שאמר לאחאב. מצודות: איזבל ניפחה את חטאו של נבות ואמרה שקילל אלהים ומלך (למרות שמספיק לעבור רק על אחד מאלה כדי להתחייב מיתה) כדי שהכעס עליו יהיה כעס גדול יותר וכך ימהרו יותר לסקול אותו. רד"ק בפסוק טו' הסביר שהסיבה שאיזבל הזכירה את עניין קללת המלך היא משום שהרוגי מלכות נכסיהם למלך.

²⁰²⁵ תרגום.

²⁰²⁶ עפ"י חז"ל בתלמוד בבלי, מסכת סנהדרין, דף מח' עמוד ב'. בגמרא שם יש דעה נוספת שנבות היה בן אחי אביו של אחאב, ואחאב הרג אותו ואת בניו, וכך היה יורש את הכרם מדין יורש רגיל. רש"י בפסוק טו' הביא את שתי הדעות.

כַּאֲשֶׁר שְׁלַחַה אֱלִיהֶם אִיזְבֵּל הַזְקֵנִים וְהַשְּׂרִים מֵהַעִיר שֶׁל נְבוֹת עָשׂוּ כְּמוֹ שְׂאִיזְבֵּל אִמְרָה לָהֶם לַעֲשׂוֹת,²⁰²⁷
כַּאֲשֶׁר כָּתוּב בְּסִפְרֵי אֲשֶׁר שְׁלַחַה אֱלִיהֶם (הַזְקֵנִים וְהַשְּׂרִים עָשׂוּ) כְּמוֹ שֶׁהִיא כְּתוּב בְּסִפְרֵי שֶׁשְׁלַחַה
אֵלֵיהֶם אִיזְבֵּל²⁰²⁸: (יב) קָרְאוּ צוֹם (הַזְקֵנִים וְהַשְּׂרִים) קִבְעוּ יוֹם צוֹם,²⁰²⁹ וְהִשְׁבִּיבוּ אֶת נְבוֹת בְּרֹאשׁ הָעָם וְכִן
הוֹשִׁיבוּ הַשְּׂרִים וְהַזְקֵנִים אֶת נְבוֹת עַל בְּמָה גְדוּלָה בְּבֵית הַדִּין, כְּדֵי שֶׁכֵּל הַנוֹכְחִים בְּמַעֲמַד הַמִּשְׁפָּט יִרְאוּ אוֹתוֹ:
(יג) וַיָּבֵאוּ שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים בְּנֵי בְלִיעֵל שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים הַרְשָׁעִים בְּאוֹ לְבֵית הַדִּין,²⁰³⁰ וַיִּשְׁבּוּ נֶגְדוֹ שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים
הַרְשָׁעִים יִשְׁבוּ מוֹל נְבוֹת, וַיַּעֲדֵהוּ אָנָּשִׁי הַבְּלִיעֵל אֶת נְבוֹת נֶגְדַת הָעָם הָאֲנָשִׁים הַרְשָׁעִים הַעִידוּ עַל נְבוֹת
בְּפָנֵי הַקְּהָל שֶׁהִתְאַסַּף שָׁם:²⁰³¹ לֵאמֹר כֹּךְ אָמְרוּ הָאֲנָשִׁים הַרְשָׁעִים בְּעֵדוּתָם:²⁰³² בְּרַף נְבוֹת אֱלֹהִים וּמַלְאָךְ
נְבוֹת קִילַל אֶת אַחֲאָב לִפְנֵי ה', וַיִּצְאֵהוּ מִחוּץ לְעִיר שְׁלִיחֵי בֵּית הַדִּין הוֹצִיאוּ אֶת נְבוֹת מִחוּץ לְעִיר, שָׁם הָיָה
בֵּית הַסְּקִילָה, הַמְּקוֹם שֶׁבּוֹ הָיוּ סוֹקְלִים אֶת מִי שֶׁבֵּית דִּין חִיִּיב בְּסִקְלָה,²⁰³³ וַיִּסְקְלֵהוּ בְּאַבְנֵים וַיָּמָת שְׁלִיחֵי
בֵּית הַדִּין סָקְלוּ אֶת נְבוֹת בְּאַבְנֵים, וְכֹךְ נְבוֹת מָת:²⁰³⁴ (יד) וַיִּשְׁלַחוּ אֶל אִיזְבֵּל זִקְנֵי הָעִיר וְהַשְּׂרִים שֶׁלְּחוּ
שְׁלִיחִים אֶל אִיזְבֵּל,²⁰³⁵ לֵאמֹר כֹּךְ אָמְרוּ לְאִיזְבֵּל הַשְּׁלִיחִים שֶׁשְׁלַחוּ זִקְנֵי הָעִיר וְהַשְּׂרִים:²⁰³⁶ סָקַל נְבוֹת וַיָּמָת
נְבוֹת נִסְקַל בְּאַבְנֵים וּמָת:²⁰³⁷ (טז) וַיְהִי כִשְׁמַע אִיזְבֵּל כִּי סָקַל נְבוֹת וַיָּמָת כַּאֲשֶׁר אִיזְבֵּל שָׁמְעָה שֶׁנְבוֹת
נִסְקַל בְּאַבְנֵים וּמָת,²⁰³⁸ וַתֹּאמֶר אִיזְבֵּל אֶל אַחֲאָב (כַּאֲשֶׁר אִיזְבֵּל שָׁמְעָה שֶׁנְבוֹת נִסְקַל בְּאַבְנֵים וּמָת) אִיזְבֵּל
אִמְרָה לְאַחֲאָב: קוֹם רֵשׁ אֶת כְּרֶם נְבוֹת הַיִּזְרְעֵאלִי אֲשֶׁר מֵאֵן לָתֵת לָךְ בְּכֶסֶף קוֹם וּתִירֵשׁ אֶת הַכְּרֶם
שֶׁנְבוֹת הַיִּזְרְעֵאלִי לֹא רָצָה לְמַכּוֹר לָךְ בְּכֶסֶף,²⁰³⁹ כִּי אֵין נְבוֹת חַי כִּי מָת (תִּירֵשׁ אֶת הַכְּרֶם שֶׁל נְבוֹת) כִּיּוּן
שֶׁנְבוֹת כָּבַר אֵינּוּ חַי, אֲלֹא הוּא מָת כְּעוֹנֵשׁ עַל שֶׁקִּילַל אֶת הַמֶּלֶךְ, וּמִכִּיּוּן שֶׁהַדִּין הוּא שֶׁהִרְכּוּשׁ שֶׁל הַרוּגִי בֵּית
דִּין מוֹקְנִים לְמֶלֶךְ, מוֹתֵר לָךְ לְקַחַת אֶת הַשְּׂדֵה²⁰⁴⁰: (טז) וַיְהִי כִשְׁמַע אַחֲאָב כִּי מָת נְבוֹת כַּאֲשֶׁר אַחֲאָב שָׁמַע
שֶׁנְבוֹת מָת,²⁰⁴¹ וַיָּקָם אַחֲאָב לָרְדֹת אֶל כְּרֶם נְבוֹת הַיִּזְרְעֵאלִי לְרִשְׁתּוֹ (כַּאֲשֶׁר אַחֲאָב שָׁמַע שֶׁנְבוֹת מָת)
אַחֲאָב קָם כְּדֵי לְרַדֵּת אֶל כְּרֶם נְבוֹת הַיִּזְרְעֵאלִי כְּדֵי לְרִשֵׁת אוֹתוֹ²⁰⁴²: (יז) וַיְהִי דְבַר יִקְוֶק אֶל אֱלֹהֵי הַתְּשֻׁבִי
הָיָה דְבַר נְבוּאָה מֵה' אֶל אֱלֹהֵי הַתְּשֻׁבִי,²⁰⁴³ לֵאמֹר כֹּךְ אָמַר ה' לְאַלְיָהוּ בְּדַבְרֵי הַנְּבוּאָה²⁰⁴⁴: (יח) קוֹם רֵד

²⁰²⁷ **תרגום. מלבי"ם:** הכוונה שגם העם שידע שהיה זה דבר שקר עשה כדבר איזבל וזאת משום שתי סיבות:
א. שנבות היה יושב בעירם והם שנאו אותו. ב. מצד שאיזבל ציוותה.

²⁰²⁸ **תרגום.**

²⁰²⁹ **תרגום.**

²⁰³⁰ **תרגום.**

²⁰³¹ **רד"ק.**

²⁰³² עפ"י הגר"א בפירושו לספר יהושע פרק א' פסוק א'.

²⁰³³ **רלב"ג.**

²⁰³⁴ **תרגום.**

²⁰³⁵ **תרגום.**

²⁰³⁶ עפ"י הגר"א בפירושו לספר יהושע פרק א' פסוק א'.

²⁰³⁷ **תרגום.**

²⁰³⁸ **תרגום.**

²⁰³⁹ **מצודות.**

²⁰⁴⁰ **רד"ק. מלבי"ם:** הכוונה שנבות היה חייב שני סוגים של מיתה: סיף על שמרד במלך וסקילה על שקילל

אלוהים. איזבל אמרה שלמרות שלא קיבל את העונש שהגיע לו על קילת המלך, הוא עדיין נחשב מת ונכסיו
עדיין מוקנים לאחאב.

²⁰⁴¹ **תרגום.**

²⁰⁴² **תרגום.**

²⁰⁴³ **תרגום.**

²⁰⁴⁴ עפ"י הגר"א בפירושו לספר יהושע פרק א' פסוק א'.

לְקִרְיַת אַחָאָב מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר בְּשֹׁמְרוֹן קוֹם וַרְד לְקִרְיַת אַחָאָב מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל שְׂמוּלְךְ בְּשֹׁמְרוֹן,²⁰⁴⁵
הִנֵּה בְכָרִם נְבוֹת אֲשֶׁר יָרַד שָׁם לְרִשְׁתּוֹ אַחָאָב נִמְצָא עֲכָשִׁיו בְּכָרִם נְבוֹת מִשׁוֹם שֶׁהוּא יָרַד לִיזְרַעְאֵל כְּדִי
לְרִשֵׁת אֶת נְבוֹת²⁰⁴⁶: (יט) וַדְּבַרְתָּ אֵלָיו תְּדַבֵּר אֶל אַחָאָב, לֵאמֹר כֹּךְ תֹּאמַר לְאַחָאָב בְּדַבְרֶיךָ: ²⁰⁴⁷ כֹּה אָמַר
יְקִיָּק (תֹּאמַר לְאַחָאָב) כֹּךְ אָמַר ה': הֲרִצְחָתָהּ הָאֵם רִצְחַת אֶת נְבוֹת מְרֹב שְׂנֵאָה,²⁰⁴⁸ וְגַם יְרִשְׁתָּהּ וְגַם יִרְשֵׁת אֶת
מִמּוֹנוֹ כִּיאִילוֹ שֶׁאֲתָה אוֹהֲבוֹ שֶׁאֲמֹר לְרִשֵׁת אוֹתוֹ,²⁰⁴⁹ וַדְּבַרְתָּ אֵלָיו (ה' מִמְשִׁיךְ בְּדַבְרֵיוֹ אֶל אֱלֹהֵיוֹ וְאוֹמַר לוֹ)
תֹּאמַר לְאַחָאָב, לֵאמֹר כֹּךְ תֹּאמַר לְאַחָאָב בְּדַבְרֶיךָ: ²⁰⁵⁰ כֹּה אָמַר יְקִיָּק כֹּךְ אָמַר ה': בְּמִקּוֹם אֲשֶׁר לָקְקוּ
הַכְּלָבִים אֶת דָּם נְבוֹת יִלְקְוּ הַכְּלָבִים אֶת דָּמָךְ גַּם אֲתָהּ בְּאוֹתוֹ מִקּוֹם בּוֹ לִיקְקוּ הַכְּלָבִים אֶת דָּמוֹ שֶׁל
נְבוֹת, שֶׁם יִלְקְוּ הַכְּלָבִים גַּם אֶת הַדָּם שֶׁלְךָ. אֲתָה גֵרַמְתָּ לְכֹךְ שֶׁהַכְּלָבִים יִלְקְוּ אֶת דָּמוֹ שֶׁל אִיזְבֵּל בִּיזְרַעְאֵל,
וְלָכֵן גַּם אֶת הַדָּם שֶׁלְךָ יִלְקְוּ שֶׁם הַכְּלָבִים.²⁰⁵¹ אֲמַנָּם נְבוֹאָה זוֹ לֹא הִתְקִיִּימָה לְגַמְרֵי בְּאוֹפֵן זֶה מִשׁוֹם שֶׁאַחָאָב
חָזַר בְּתִשׁוּבָה²⁰⁵²: (כ) וַיֹּאמֶר אַחָאָב אֶל אֱלֹהֵיוֹ אַחָאָב קָטַע אֶת דַּבְרֵיוֹ שֶׁל אֱלֹהֵיוֹ וְשָׂאֵל אוֹתוֹ:²⁰⁵³
הֲמִצְאָתָנִי אִיבִי אֲתָה הָאוֹיִיב שְׁלִי וְלָכֵן אֲתָה קוֹבַע שֶׁאֲנִי אַחְרָאִי לְמִיתַתּוֹ שֶׁל נְבוֹת. אַחָאָב טוֹעֵן כִּלְפֵי אֱלֹהֵיוֹ
שֶׁלֹּא הוּא הִרְגָה אֶת נְבוֹת, אֲלֵא אִיזְבֵּל, וְכֹל הַסִּיבָה שֶׁאֱלֹהֵיוֹ מִטִּיל אֶת הָאֲשָׁמָה עֲלָיו הִיא רַק בְּגַלְל שֶׁהוּא
(אֱלֹהֵיוֹ) שׁוֹנֵא אוֹתוֹ (אֶת אַחָאָב),²⁰⁵⁴ וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵיוֹ עֵנָה לְאַחָאָב: מִצְאָתִי מִצְאָתִי אוֹתְךָ אֲשֶׁם בְּמִיתַתּוֹ שֶׁל
נְבוֹת. גַּם אִם אִיזְבֵּל הִיא זֹאת שֶׁאַרְגָּנָה אֶת הַמִּשְׁפָּט הַמְּבוּיָם, הֶעֱנִיין נַעֲשֵׂה בִידִיעַתְךָ וַיְכוּלַת לְמַנוּעַ אֶת זְמַמָּה,
וְלָכֵן נִחְשַׁב הַדָּבָר כִּיאִילוֹ שֶׁגַם אֲתָה עֲצַמְךָ עֲשִׂיתָ זֹאת,²⁰⁵⁵ יַעַן הִתְמַכְּרָךְ לַעֲשׂוֹת הָרַע בְּעֵינֵי יְקִיָּק מְרֹב
שֶׁאֲתָה חוֹטָא, הִרִי זֶה נִחְשַׁב כִּיאִילוֹ שֶׁאֲתָה מְכוֹר לַעֲשׂוֹת הָרַע בְּעֵינֵי ה', וְכֹל מָה שֶׁאֲתָה רּוֹצֵה לַעֲשׂוֹת הוּא רַק
לְהַכְעִיס אֶת ה',²⁰⁵⁶: (כֹּא) הֲנִנִי מִבֵּיא אֵלָיְךָ רָעָה אֲנִי (ה') אֲבִיא עֲלֶיךָ (אַחָאָב) פּוֹרְעֵנוֹת,²⁰⁵⁷ וּבְעֵרְתִי אַחְרֶיךָ
וְאֲשַׁמֵּד אוֹתְךָ עַד תּוֹם, לֹא יִישָׂאֵר מִמֶּךָ זָכַר,²⁰⁵⁸ וְהִכְרַתִּי לְאַחָאָב מִשְׁתֵּינִ בְּקִיר אַכְרִית כֹּל אֶחָד מֵהַזְכָּרִים
שֶׁיִּצָּא מִזְרַעְךָ,²⁰⁵⁹ וְעֵצוֹר וְכֹן אַכְרִית גַּם אֶת הַמִּמּוֹן הַמְּכוֹנָס בְּבֵית שֶׁשִּׁיךְ לְאַחָאָב,²⁰⁶⁰ וְעֵזוֹב וְגַם אַכְרִית אֶת

²⁰⁴⁵ רד"ק. רלב"ג הוסיף תירוץ נוסף וכתב שהכוונה היא שתושבי שומרון היו חייבים לעשות את מה שציווה אותם לעשות ולכן הם היו מוכרחים להרוג את נבות.

²⁰⁴⁶ רד"ק.

²⁰⁴⁷ עפ"י הגר"א בפירושו לספר יהושע פרק א' פסוק א'.

²⁰⁴⁸ מצודות. כמו"כ כתב שלמרות שאחאב לא היה זה שהרג את נבות, נחשב הדבר כאילו שהוא עצמו רצח את נבות משום שהדבר נעשה מדעתו.

²⁰⁴⁹ מצודות.

²⁰⁵⁰ עפ"י הגר"א בפירושו לספר יהושע פרק א' פסוק א'.

²⁰⁵¹ מצודות.

²⁰⁵² רלב"ג בפירושו השני. בפירושו הראשון כתב שהכוונה היא על עצם העונש שיבוא על אחאב, שהכלבים ילקקו את דמו. מצודות בפרק כב' פסוק לח' כתב שברית שומרון הייתה קרובה ליזרעאל והמים שהיו מעורבים עם דמו של אחאב זרמו לשם, וכך התקיימה נבואת הנביא. רש"י שם כתב שברית שומרון הייתה ביזרעאל ונבואת הנביא התקיימה.

²⁰⁵³ רד"ק.

²⁰⁵⁴ מצודות.

²⁰⁵⁵ מצודות.

²⁰⁵⁶ מצודות.

²⁰⁵⁷ תרגום.

²⁰⁵⁸ מצודות.

²⁰⁵⁹ מצודות. רד"ק: הדברים כאן נאמרו על דרך הגזמא, שאפילו כלב לא יישאר בחיים. בשם התרגום פירש שהכוונה היא שלא יישאר אפילו מי שחושב דברים, גם הקטנים יושמדו.

²⁰⁶⁰ מצודות. רלב"ג: זהו יורש העצר.

המקנה שבשדות ששייך לאחאב,²⁰⁶¹ בַּיִשְׂרָאֵל (אכרית את זרעך ורכושך) לפני כל ישראל. הדבר יעשה בפרסום גדול וכולם ידעו על כך²⁰⁶²: (כב) וַנִּתְּתִי אֶת בֵּיתְךָ כְּבֵית יִרְבֶּעַם בֶּן נֶבֶט וּכְבֵית בַּעֲשָׂא בֶן אַחִיָּה גורל ביתך יהיה כמו גורלם של ירבעם בן נבט ובעשא בן אחיה, שגם אותם השמדתי עד תום, אֶל הַבַּעַם אֲשֶׁר הִכְעִסְתָּ (הכרתת ביתך הוא כעונש) על הכעס שהכעסת אותי,²⁰⁶³ וַתַּחַטָּא אֶת יִשְׂרָאֵל ועל כך שגרמת לישראל לחטוא²⁰⁶⁴: (כג) וְגַם לְאִיזָבֵל דְּבַר יְקֹנָק וגם על איזבל גזר ה' גזירה שתבוא עליה פורענות,²⁰⁶⁵ לְאֹמֵר כֹּךְ אָמַר ה' שיהיה גורלה של איזבל,²⁰⁶⁶ הַכְּלָבִים יֹאכְלוּ אֶת אִיזָבֵל בְּחַל יִזְרְעָאֵל הכלבים יאכלו את איזבל בעמק יזרעאל²⁰⁶⁷: (כד) הַמֵּת לְאַחָאָב בְּעִיר יֹאכְלוּ הַכְּלָבִים את צאצאיו של אחאב שימותו בעיר, במקום מיושב – יאכלו הכלבים את נבלותיהם,²⁰⁶⁸ וְהַמֵּת בְּשָׂדֵה יֹאכְלוּ עוֹף הַשָּׁמַיִם ואילו את צאצאיו של אחאב שימותו בשדה, במקום שאינו מיושב ואין שם כלבים – יאכלו העופות את נבלותיהם²⁰⁶⁹: (כה) אליהו ממשיך בדברי הנבואה שלו אל אחאב:²⁰⁷⁰ רַק לֹא הִיָּה כְּאַחָאָב לא היה אחד מכל מלכי ישראל שהיה כאחאב. שאר מלכי ישראל שעבדו עבודה זרה, לא הייתה כוונתם לשם עבודת עבודה זרה, אלא כוונתם הייתה למנוע מהעם מלעלות לירושלים. לעומתם, אחאב עבד עבודה זרה בגלל שהאמין בה כדרכי הגויים,²⁰⁷¹ אֲשֶׁר הִתְמַכֵּר לַעֲשׂוֹת הָרַע בְּעֵינֵי יְקֹנָק (לא היה מלך כאחאב) שעשה כל כך הרבה רע בעיני ה'. אחאב עשה כל כך הרבה מעשים שהיו רעים בעיני ה', עד שהדבר נחשב כאילו שהוא התמכר לעשות רע,²⁰⁷² אֲשֶׁר הִסְתָּה אֹתוֹ אִיזָבֵל אִשְׁתּוֹ (אחאב עשה כל כך הרבה רע) כיוון שאיזבל אשתו פיתתה אותו, והוא נגרר אחריה²⁰⁷³: (כו) וַיִּתְּעַב מְאֹד אַחָאָב עֲשֵׂה מַעֲשִׂים מְאֹד מְתוּעֵבִים,²⁰⁷⁴ לְלַכֵּת אַחֲרֵי הַגִּלְלִים (אחאב עשה מעשים מאוד מתועבים) בכך שהלך אחרי העבודה זרה,²⁰⁷⁵ כָּכֵל אֲשֶׁר עָשׂוּ הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר הוֹרִישׁ יְקֹנָק מִפְּנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל בכך שעבד עבודה זרה, אחאב עשה אותם מעשים שעשו האמורי שה' גירש מארץ ישראל, כשבני ישראל כבשו את הארץ. הנביא מדמה את התנהגותו של אחאב ומעשיו לדרך שבה נהגו יושבי הארץ שה' גירש מפני בני ישראל²⁰⁷⁶: (כז) וַיְהִי כִשְׁמַע אַחָאָב אֶת הַדְּבָרִים

²⁰⁶¹ **מצודות. רלב"ג:** אלו הם הבנים שאינם מיועדים למלוכה. **רד"ק:** לא יהיה מי שיהיה עצור ועזוב מהפורענות, הפורענות תבוא על כל בית אחאב ללא יוצא מהכלל. בשם חז"ל כתב שהכוונה היא שלא יהיה להם חלק לא בעולם הזה ולא בעולם הבא.

נביא כאן גם את הפירושים אותם הבאנו ל"עצור ועזוב" בפרק יד' פסוק י'. **רד"ק:** עצור ועזוב היינו גם הדברים שלא יושמדו מיד בתחילת הפורענות. **רש"י:** עצור הינו מי שיש לו משהו שיחזיק בידו והעזוב הוא מי שאין לו אפילו אדם אחר שיחזיק בידו. **רלב"ג:** עצור היינו מה שבידי האדם ועזוב היינו מה שהאדם נתן בידיו של אדם אחר (זאת בניגוד למה שפירש כאן).

²⁰⁶² **מצודות.**

²⁰⁶³ **תרגום.**

²⁰⁶⁴ **תרגום.**

²⁰⁶⁵ **תרגום.**

²⁰⁶⁶ עפ"י הגר"א בפירושו לספר יהושע פרק א' פסוק א'.

²⁰⁶⁷ **רש"י. מצודות:** בחומה נמוכה שנמצאת ביזרעאל. **תרגום:** בנחלה שנמצאת ביזרעאל.

²⁰⁶⁸ **מצודות** בפירושו לפרק יד' פסוק יא'.

²⁰⁶⁹ **תרגום** בפרק יד' פסוק יא'..

²⁰⁷⁰ **רלב"ג.**

²⁰⁷¹ **רד"ק.**

²⁰⁷² **מצודות.**

²⁰⁷³ **מצודות.**

²⁰⁷⁴ **מצודות.**

²⁰⁷⁵ **מצודות.**

²⁰⁷⁶ **מצודות.**

הַאֲלֹהִים כְּשֹׂאחָב שִׁמַּע אֶת דְּבָרָיו שֶׁל אֱלֹהִים, הוּא עָשָׂה חֲמִישָׁה דְּבָרִים שֶׁהֵרָאוּ שֶׁהוּא מְצַטְעֵר עַל מַעֲשָׂיו: (I) וַיִּקְרַע בְּגָדָיו אַחָב קָרַע אֶת בְּגָדָיו, (2) וַיִּשֶׂם שֶׁקַּע עַל בְּשָׂרוֹ וְגַם לָבַשׁ שֶׁקַּע, (3) וַיִּצְוֶם וְגַם צָם, (4) וַיִּשְׁכַּב בְּשֶׁקַּע וְגַם הֵלַךְ לִישׁוֹן כְּשִׁלְבַשׁ אֶת הַשֶּׁקַּע, אַחָב הִשְׁאִיר אֶת הַשֶּׁקַּע עֲלָיו גַּם כְּשֶׁהוּא הֵלַךְ לִישׁוֹן,²⁰⁷⁷ (5) וַיִּהְיֶה אֵט וְגַם הֵלַךְ בְּנַחַת, הֵלַךְ וְהִסְתַּוּבַּב כְּאִדָּם דּוֹאג²⁰⁷⁸: (כח) וַיְהִי דְּבַר יִקְוֶק אֶל אֱלֹהֵינוּ הַתְּשִׁבֵי הִיָּה דְּבַר נְבוּאָה מֵאֵת ה' לְאֱלֹהֵינוּ הַנְּבִיא, ²⁰⁷⁹ לֵאמֹר כֹּךְ אָמַר ה' לְאֱלֹהֵינוּ בְּדַבְרֵי הַנְּבוּאָה²⁰⁸⁰: (כט) הֲרָאִיתָ כִּי נִכְנַע אַחָב מִלְּפָנָי הָאֵם שִׁמַּת לֵב שֹׂאחָב נִכְנַע מִלְּפָנָי, וְשֶׁהוּא מִתְחַרֵּט עַל מַעֲשָׂיו,²⁰⁸¹ יַעַן כִּי נִכְנַע מִלְּפָנָי בְּשַׂכְרֵי שֹׂאחָב נִכְנַע מִלְּפָנָי,²⁰⁸² לֹא אָבִיא הֲרַעָה בְּיָמָיו לֹא אָבִיא אֶת הַנְּבוּאָה הֲרַעָה עַל בְּנֵי בֵיתוֹ בְּחַיָּיו. הַפּוֹרְעָנוֹת עַל בֵּית אַחָב לֹא תִתְקַיֵּם בְּעוֹד אַחָב חַי (אֲךָ אַחָב כֵּן נִעֲנַשׁ וְנִהַרַג עַל יְדֵי חַיִּלֵי אַרֶם),²⁰⁸³ בְּיָמָיו בָּנוּ אָבִיא הֲרַעָה עַל בֵּיתוֹ אָבִיא אֶת הֲרַעָה עַל בֵּיתוֹ בְּיָמָיו בְּנוֹ שֶׁל אַחָב. הַשְּׂמֵדָת בֵּית אַחָב תִּתְקַיֵּם בְּיָמָיו בְּנוֹ (וְאֲכֵן יִהְיֶה הַשְּׂמֵדָת אֶת בֵּית אַחָב בְּזִמְנֵן שִׁהוּרִם בֶּן אַחָב מֶלֶךְ עַל יִשְׂרָאֵל):

מְלָכִים א פָּרָק כִּב:

(א) וַיִּשְׁבּוּ שְׁלֹשׁ שָׁנִים עִם יִשְׂרָאֵל יוֹשֵׁב בְּשֶׁקַּע בְּמִשְׁךְ שְׁלֹשׁ שָׁנִים (מֵאִזְּהוּ הַמְּלַחְמָה הַשְּׁנִיָּה נֶגַד אַרֶם),²⁰⁸⁴ אִין מְלַחְמָה בֵּין אַרֶם וּבֵין יִשְׂרָאֵל בְּמִשְׁךְ שְׁלֹשׁ שָׁנִים הָאֵלֶּה, לֹא הִיִּיתָה מְלַחְמָה בֵּין אַרֶם לְיִשְׂרָאֵל: (ב) וַיְהִי בְּשָׁנָה הַשְּׁלִישִׁית בְּשָׁנָה הַשְּׁלִישִׁית מֵאִזְּהוּ שֹׂאחָב שִׁלַּח אֶת בֶּן הַדָּד (לְאַחַר הַמְּלַחְמָה הַשְּׁנִיָּה שֶׁל יִשְׂרָאֵל נֶגַד אַרֶם),²⁰⁸⁵ וַיֵּרֵד יְהוֹשָׁפָט מֶלֶךְ יְהוּדָה אֶל מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל (בְּשָׁנָה הַשְּׁלִישִׁית לְמַלְחַמַת יִשְׂרָאֵל וְאַרֶם) יְהוֹשָׁפָט מֶלֶךְ יְהוּדָה יָרַד אֶל אַחָב מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל: (ג) וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל אֶל עַבְדָּיו אַחָב מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל אָמַר אֶל עַבְדָּיו: הִידְעַתֶּם כִּי לָנוּ רָמַת גְּלָעַד הָאֵם שִׁמַּתָּם לֵב שְׂרָמוֹת גִּלְעָד שִׁיכַת לָנוּ,²⁰⁸⁶ וַאֲנַחְנוּ מְחַשִּׂים מְקַחַת אֶתְּהָ מִיַּד מֶלֶךְ אַרֶם וְאִנְחָנוּ שׁוֹתְקִים, וְאִנְנוּ לּוֹקְחִים אֶת רָמַת גִּלְעָד מֵאַרֶם.²⁰⁸⁷ כֹּאשֶׁר אַחָב שִׁחַרְר אֶת בֶּן הַדָּד לְחוֹפְשִׁי, בֶּן הַדָּד הִבְטִיחַ לְהַחְזִיר לְיִשְׂרָאֵל אֶת הָעֵרִים שֶׁאָבִינוּ כִּבֵּשׁ מֵעַמְרִי. הָעִיר רָמַת גִּלְעָד נִכְבְּשָׁה עַל יְדֵי אַרֶם בְּתַקּוּפָה קוֹדֶמֶת לְכִיבוּשׁ הָעֵרִים מִיַּד עַמְרִי, וְלִכֵּן לֹא נִכְלָלָה בְּהַסְכָּם שֶׁל אַחָב וּבֶן הַדָּד. כֹּאשֶׁר אַחָב

²⁰⁷⁷ רד"ק.

²⁰⁷⁸ מצודות. רש"י: הלך יחף. רלב"ג: הלך בסתר כדי שלא יראו אותו הולך לבוש בשק.

²⁰⁷⁹ תרגום.

²⁰⁸⁰ עפ"י הגר"א בפירושו לספר יהושע פרק א' פסוק א'.

²⁰⁸¹ מצודות. מלבי"ם: כניעתו של אחאב היא רק מיראת העונש. כמו"כ כתב שלו לא היה נכנע אחאב, יהוא

היה נמלך מיד והיה הורג את אחאב.

²⁰⁸² תרגום.

²⁰⁸³ רלב"ג. רש"י כתב שהפורענות על אחאב כן תתקיים שילוקו הכלבים את דמו ורק הפורענות שקשורה לצאצאיו לא תתקיים בימיו. בפרק כב' פסוק לח' כתב שברית שומרון הוא המקום שבו נהרג נבות וכך התקיימה נבואת אליהו. רלב"ג בפסוק יט' כתב שהנבואה של אליהו לא התקיימה לגמרי משום שאחאב חזר בתשובה, ואין הוא מזהה את בריכת שומרון עם המקום שבו היה כרם נבות, וכך גם נראה לומר שברית שומרון לא הייתה בעמק יזרעאל. מצודות בפרק כב' פסוק לח' כתב שברית שומרון הייתה קרובה ליזרעאל והמים שהיו מעורבים עם דמו של אחאב זרמו לשם, וכך התקיימה נבואת הנביא.

²⁰⁸⁴ מצודות.

²⁰⁸⁵ רש"י.

²⁰⁸⁶ מצודות.

²⁰⁸⁷ מצודות. רש"י: מחשים היינו מתעצלים.

ראה שיהושפט מלך יהודה נמצא איתו, הוא החליט לנסות להחזיר אליו גם את העיר רמות גלעד²⁰⁸⁸: (ד) **וַיֹּאמֶר אֶל יְהוֹשָׁפָט אַחָב שָׁאֵל אֶת יְהוֹשָׁפָט: הֲתִלְוֶה אֶתִּי לְמַלְחָמָה רְמֹת גִּלְעָד** האם תצטרף אליי למלחמה במטרה לכבוש חזרה את רמות גלעד,²⁰⁸⁹ **וַיֹּאמֶר יְהוֹשָׁפָט אֶל מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל** יהושפט ענה לאחאב מלך ישראל: **כְּמוֹנֵי כְמוֹךָ** כמו שאתה תצא למלחמה נגד ארם, כך גם אני אצא למלחמה נגד ארם,²⁰⁹⁰ **כְּעַמִּי כְּעַמְּךָ** כמו שעמך (ממלכת ישראל) ייצא למלחמה נגד ארם, כך העם שלי (ממלכת יהודה) ייצא למלחמה נגד ארם,²⁰⁹¹ **כְּסוּסֵי כְּסוּסֶיךָ** כמו שהסוסים שלך ייצאו איתך למלחמה נגד ארם, כך גם הסוסים שלי ייצאו למלחמה נגד ארם²⁰⁹²: (ה) **וַיֹּאמֶר יְהוֹשָׁפָט אֶל מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל** יהושפט אמר לאחאב מלך ישראל: **דְּרֹשׁ נָא כִּיֹּם אֵת דְּבַר יְקִיָּוָה תְּבַרַר עֲכָשִׁיו וְהַיּוֹם אֵת דְּבַר ה',** האם ננצח במלחמה או לא. יהושפט אמר לאחאב שלמרות שברוך כלל אינו מנסה לברר את דבר ה', עכשיו כשממלכת יהודה מצטרפת אליו והם יוצאים למלחמה משותפת, עליו (על אחאב) לברר את דבר ה'²⁰⁹³: (ו) **וַיִּקְבֹּץ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל אֶת הַנְּבִיאִים** אחאב מלך ישראל אסף את נביאי הבעל,²⁰⁹⁴ **כְּאַרְבַּע מְאוֹת אִישׁ** היו כארבע מאות נביאי בעל אותם אסף אחאב,²⁰⁹⁵ **וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם** אחאב שאל את נביאי הבעל: **הֲאֵלֶיךָ עַל רְמֹת גִּלְעָד לְמַלְחָמָה אִם אֶחָדֶיךָ** האם עליי לצאת ולהילחם כדי לכבוש את רמות גלעד, או שעליי להימנע מלצאת למלחמה,²⁰⁹⁶ **וַיֹּאמְרוּ** נביאי הבעל ענו לאחאב: **עֲלֵה וַיִּתֵּן אֲדֹנָי בְּיַד הַמֶּלֶךְ** תעלה ותילחם, וה' ימסור את ארם בידיך. הסיבה שנביאי הבעל אמרו שה' הוא שימסור את ארם ביד ישראל היא כדי לשכנע את יהושפט שהם נביאי ה'²⁰⁹⁷: (ז) **וַיֹּאמֶר יְהוֹשָׁפָט** יהושפט שאל את אחאב: **הֲאִין פֶּה נְבִיא לִיקְוֹק עוֹד** האם אין כאן נביא אמת, נביא שמתנבא בשם ה'? יהושפט שאל את אחאב האם איזבל הרגה את כל נביאי ה' והבין שלמרות שהנביאים התנבאו אליו בשם ה', הרי שהם היו נביאי שקר. יהושפט הבין שהנביאים אינם נביאי אמת משום שאין מציאות שבה שני נביאי אמת מתנבאים באותה לשון, וכאן כל ארבע מאות נביאי הבעל אמרו את הנבואה באותה הלשון,²⁰⁹⁸ **וַנְּדַרְשֶׁה מְאוֹתוֹ** ונברר על פי נביא האמת אם לצאת למלחמה ולא נסתמך על נביאי הבעל²⁰⁹⁹: (ח) **וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל אֶל יְהוֹשָׁפָט** אחאב מלך ישראל ענה ליהושפט: **עוֹד אִישׁ אֶחָד לְדַרְשׁ אֵת יְקִיָּוָה מְאוֹתוֹ** יש עוד אדם אחד שתוכל לברר דרכו מה ה' אומר,²¹⁰⁰ **וְאֲנִי שְׂנֵאתִיו** אך אני שונא את אותו נביא, **כִּי לֹא יִתְנַבֵּא עָלַי טוֹב כִּי אִם רָע** (הסיבה שאני שונא את אותו הנביא היא) מכיוון שמאז ששלחתי את בן הדד לחפשי, הוא תמיד מתנבא עליי דברים רעים. ממילא, אין צורך לשאול אותו לדבר ה', משום שבכל מקרה הוא יתנבא עליי דברים רעים (כפי שראינו בפרק כ' פסוק לה', חז"ל אמרו

²⁰⁸⁸ **רד"ק. מלבי"ם:** בן הדד אמנם הבטיח לאחאב שיחזיר לו את הערים שאביו לקח מעמרי, אך אחאב שילח אותו בברית ולא דרש ממנו את הערים חזרה.

²⁰⁸⁹ **תרגום.**

²⁰⁹⁰ **מצודות. מלבי"ם:** הסיבה שיהושפט אמר זאת היא משום שהיה מחותן של אחאב.

²⁰⁹¹ **רלב"ג.**

²⁰⁹² **רלב"ג. מלבי"ם:** בדברים אלה אמר יהושפט לאחאב שגם כשהוא יזדקק לעזרה, אחאב יעזור לו כפי שעכשיו יהושפט עזר לו (לאחאב).

²⁰⁹³ **מצודות.**

²⁰⁹⁴ **מצודות.**

²⁰⁹⁵ **מלבי"ם:** הכוונה לארבע מאות נביאי האשרה שלא השתתפו במעמד הר הכרמל.

²⁰⁹⁶ **תרגום.**

²⁰⁹⁷ **מצודות.**

²⁰⁹⁸ **מצודות.**

²⁰⁹⁹ **תרגום.**

²¹⁰⁰ **מצודות.**

שהנביא שהתחפש ואמר את נבואת הפרענות לאחאב לאחר ששחרר את בן הדד הוא מיכיהו בן ימלה),²¹⁰¹ **מִיכְיָהוּ בֶן יְמֵלָה שְׁמוֹ שֶׁל הַנְּבִיא הוּא מִיכְיָהוּ בֶן יְמֵלָה, וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁפָט יְהוֹשֻׁפָט אָמַר לְאַחְאֵב: אֵל יֹאמַר הַמֶּלֶךְ בֶּן אֵל תֹּאמַר שְׁמִיכְיָהוּ אֹמֵר מֵעַצְמוֹ דְּבָרִים רַעִים. כֹּל מָה שְׁמִיכְיָהוּ אֹמֵר הוּא מֵאֵת ה', וְלִכֵּן אִם ה' רֹצֵה שֶׁתִּצָּא לְמַלְחָמָה, מִיכְיָהוּ יֹאמַר לְצִאת לְמַלְחָמָה²¹⁰²: (ט) וַיִּקְרָא מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל אֶל סָרִיס אַחָד אֲחָב מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל קָרָא לְאַחָד הַשְּׂרִיִּם,²¹⁰³ וַיֹּאמֶר אֲחָב אֹמֵר לְשֵׁר שְׁקָרָא לוֹ: מִהֲרֵה מִיכְיָהוּ בֶן יְמֵלָה תִּגִּיד לְמִיכְיָהוּ בֶן יְמֵלָה שִׁבּוֹא מֵהָר²¹⁰⁴: (י) וּמֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וַיְהוֹשֻׁפָט מֶלֶךְ יְהוּדָה יֹשְׁבִים אִישׁ עַל כְּסֵאוֹ מִלְּבָשִׁים בְּגָדִים אֲחָב מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וַיְהוֹשֻׁפָט מֶלֶךְ יְהוּדָה יֹשְׁבוּ עַל הַכִּסֵּא שֶׁלָּהֶם וְהָיוּ מְלוּבָשִׁים בְּבִגְדֵי מַלְכוּת,²¹⁰⁵ בְּגָרְןָּ פֶתַח שַׁעַר שְׁמֶרוֹן (הַכִּסְאוֹת עֲלֵיהֶם יֹשְׁבוּ אֲחָב וַיְהוֹשֻׁפָט הָיוּ) בְּגוֹרָן שְׁעוּמָד מוֹל פֶּתַח הַשַּׁעַר שֶׁל הָעִיר שׁוֹמְרוֹן,²¹⁰⁶ וְכָל הַנְּבִיאִים מִתְנַבְּאִים לְפָנֵיהֶם כֹּל נְבִיאֵי הַשְּׁקֵר הִתְנַבְּאוּ לְפָנָיו יְהוֹשֻׁפָט וְאַחְאֵב²¹⁰⁷: (יֵא) וַיַּעַשׂ לוֹ צְדָקָה בֶּן פְּנַעְנָה קְרָנִי בְּרִזְלָה צְדָקָה בֶּן כְּנַעְנָה (שְׁהִיָּה נְבִיא שְׁקֵר) הַכִּין מְבַרְזָל צוּרָה שֶׁל קְרַנִּים,²¹⁰⁸ וַיֹּאמֶר צְדָקָה אָמַר לְאַחְאֵב: כֹּה אָמַר יְקֹזֵק (צְדָקָה אָמַר לְאַחְאֵב) כֹּךְ אָמַר ה': בְּאַלְהֵי תִּנְגַח אֵת אֲרָם עַד כִּלְתֵּם אֶתָּה תִּשְׁמִיד אֶת אֲרָם לְגַמְרֵי עַל יְדֵי קְרַנִּי הַבְּרִזְלָה הָאֵלֶּה. צְדָקָה רָצָה לְחַזֵּק אֶת נְבוֹאֹת הַשְּׁקֵר שֶׁלֹּא שֶׁאֲחָב יִנְצַח אֶת אֲרָם, וְלִכֵּן הוּא הַכִּין קְרַנִּים מְבַרְזָל וְאָמַר לְאַחְאֵב שֶׁהוּא יִנְגַח אֶת אֲרָם עַל יְדֵי קְרַנִּי הַבְּרִזְלָה שֶׁהַכִּין. זֹאת הֵייתָה דְרָכְךָ שֶׁל נְבִיאֵי הָאֱמֻת לַעֲשׂוֹת פְּעוּלָה עַל מִנַּת לְחַזֵּק אֶת דְּבָרֵי נְבוֹאֹתָם, וְצְדָקָה חִיקָה אֶת נְבִיאֵי הָאֱמֻת בְּמַעֲשָׂהוּ²¹⁰⁹: (יב) וְכָל הַנְּבִיאִים נְבִיאִים בֶּן כֹּל נְבִיאֵי הַשְּׁקֵר הִתְנַבְּאוּ גַם כֵּן,²¹¹⁰ לֵאמֹר כֹּךְ אָמְרוּ נְבִיאֵי הַשְּׁקֵר לְאַחְאֵב בְּנְבוֹאֹתָם: ²¹¹¹ עֲלֵה רְמֹת גִּלְעָד וְהִצַּלְחָ תַעֲלֶה לְהִילָחֵם בְּרִמּוֹת גִּלְעָד וְתִצְלִיחַ בְּמַלְחָמָה,²¹¹² וְנָתַן יְקֹזֵק בְּיַד הַמֶּלֶךְ וְהִי יִמְסוֹר אֶת אֲרָם בְּיַד הַמֶּלֶךְ, הִי יִמְסוֹר אֶת חֵיילֵי אֲרָם בְּיַד²¹¹³: (יג) וְהַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר הָלַךְ לְקָרָא מִיכְיָהוּ דְבַר אֱלֹהֵי הַשְּׁלִיחַ שֶׁהִלַּךְ לְקָרָא לְמִיכְיָהוּ אָמַר לוֹ: ²¹¹⁴ לֵאמֹר כֹּךְ אָמַר הַשְּׁלִיחַ שֶׁל אֲחָב לְמִיכְיָהוּ: ²¹¹⁵ הִנֵּה נָא דְבָרֵי הַנְּבִיאִים פֶּה אַחָד טוֹב אֶל הַמֶּלֶךְ כֹּל הַנְּבִיאִים מְסַכְּמִים שֶׁאֲחָב יִצְלִיחַ בְּמַלְחָמָתוֹ,²¹¹⁶ יְהִי נָא דְבָרְךָ כְּדְבַר אַחָד מֵהֶם**

2101 מצודות.

2102 מצודות.

2103 מצודות.

2104 מצודות.

2105 מצודות.

2106 מצודות. מהר"י קרא: הכוונה שהיו לבושים בבגדי מלחמה.

2107 מצודות. רד"ק: מנהג תושבי ממלכת ישראל היה לבנות את הגרנות בסמוך לערים מפחד שמא חיילי ארם ייקחו בכח את מאכליהם. בשם חז"ל כתב שהכוונה היא שיהושפט ואחאב ישבו בחצי גורן כמו הסנהדרין כדי שכל אחד מהם יוכל לראות את חברו.

2108 תרגום. רד"ק: למרות שמדובר בנביאי שקר, הם היו מתנבאים בשמו של ה'. מלבי"ם: עד שהשליח לא הלך לקרוא למיכיהו, לא היו הנביאים מתנבאים בשם ה'. רק עכשיו לאחר שהלכו לקרוא למיכיהו, עברה רוח ה' לפתות את נביאי השקר למרות שהמעמד לא היה מעמד שבו הם היו ראויים להתנבא בו.

2109 מצודות. מלבי"ם: צדקיהו הוא הראשון שהתנבא מרוח ה' שפיתתה את כל הנביאים.

2110 מצודות.

2111 תרגום.

2112 עפ"י הגר"א בפירושו לספר יהושע פרק א' פסוק א'.

2113 תרגום.

2114 תרגום.

2115 עפ"י הגר"א בפירושו לספר יהושע פרק א' פסוק א'.

2116 מצודות.

עכשיו גם אתה תאמר כדבריהם, ²¹¹⁷ וְדַבַּרְתָּ טוֹב וגם אתה תאמר שהמלך יצליח במלחמתו ²¹¹⁸: (יד) וַיֹּאמֶר מִי־כִּי־הוּ מִיכִיָּהוּ אִמַר לְשַׁלִּיחַ: חִי יִקְוֶה אֲנִי נִשְׁבַּע בְּשֵׁם ה', כִּי אֵת אֲשֶׁר יֹאמֶר יִקְוֶה אֵלָיו אֲתוֹ אֲדַבֵּר אֲנִי אוֹמֵר רַק אֵת מֶה שֶׁהוּ יֹאמֵר לִי לֹמַר ²¹¹⁹: (טו) וַיָּבֹא אֶל הַמֶּלֶךְ מִיכִיָּהוּ בֹא לִפְנֵי אַחָב, וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אֵלָיו אַחָב שָׁאֵל אֶת מִיכִיָּהוּ: מִי־כִּי־הוּ הַנִּלְדָּה אֶל רָמַת גִּלְעָד לְמַלְחָמָה אִם נִחְדָּל (אַחָב שָׁאֵל אֶת מִיכִיָּהוּ) מִיכִיָּהוּ! הֵאֵם עֲלֵינוּ לִלְכַת לְמַלְחָמָה נֶגַד אַרְם, או שְׂמָא עֲלֵינוּ לְהִימָנַע מִלְּהִלָּחַם נֶגַד אַרְם, ²¹²⁰ וַיֹּאמֶר אֵלָיו מִיכִיָּהוּ עֲנֵה לְאַחָב: עֲלֵה וְהַצֵּלְחָ תַעֲלֶה לְהִלָּחַם וּתְצַלִּיחַ, ²¹²¹ וְנָתַן יִקְוֶה בְיַד הַמֶּלֶךְ הַלְוֹאִי וְהוּ יִמְסֹר אֶת אַרְם בְּיַדְךָ, הַלְוֹאִי וְנִנְצַח בְּמַלְחָמָה נֶגַד אַרְם ²¹²²: (יז) וַיֹּאמֶר אֵלָיו הַמֶּלֶךְ אַחָב אִמַר לְמִיכִיָּהוּ: עַד כַּמָּה פְּעָמִים אֲנִי מִשְׁבַּעְךָ אֲשֶׁר לֹא תִדְבַר אֵלָי רַק אֲמַת בְּשֵׁם יִקְוֶה אֲנִי מִשְׁבִּיעַ אוֹתְךָ כַּמָּה פְּעָמִים שְׂצָרִיךְ שֶׁתֹּאמַר לִי רַק אֵת הָאֲמַת בְּשֵׁם ה'. אַחָב הִבִּין מִדְּבָרָיו שֶׁל מִיכִיָּהוּ שֶׁהוּא אֵינוֹ אוֹמֵר אֶת הַנְּבוּאָה הָאֲמִיתִית שֶׁהַתְּנַבָּא מֵהוּ, בְּגַלְל שְׁמִיכִיָּהוּ לֹא פִתַח אֶת דְּבָרָיו בְּמִילִים "כֹּה אִמַר ה'", וְלִכֵּן הִשְׁבִּיעַ אוֹתוֹ שִׁיאִמַר רַק אֲמַת ²¹²³: (יז) וַיֹּאמֶר מִיכִיָּהוּ אִמַר לְאַחָב: רְאִיתִי אֵת כָּל יִשְׂרָאֵל נֹפְצִים אֶל הַהָרִים רֵאִיתִי בְּמֵרָאָה הַנְּבוּאָה אֶת כָּל חֵיילֵי יִשְׂרָאֵל מִתְּפֹזְרִים עַל הַהָרִים, ²¹²⁴ כִּצְאֵן אֲשֶׁר אֵין לָהֶם רֹעָה (חֵיילֵי יִשְׂרָאֵל הֵיוּ מִפּוֹזְרִים עַל הַהָרִים) כְּמוֹ צֹאן שֹׂאִין לוֹ רֹעָה. כְּאִשֶׁר לְצֹאן אֵין רֹעָה, הֵם מִתְּפֹזְרִים הֵיוֹת וְאֵין מִי שִׁיאֲגִיד אוֹתָם יַחַד, ²¹²⁵ וַיֹּאמֶר יִקְוֶה ה' אִמַר לִי בְּתוֹךְ מֵרָאָה הַנְּבוּאָה: לֹא אֲדַנִּים לְאֱלֹהֵי יִשׁוּבוּ אִישׁ לְבֵיתוֹ בְּשָׁלוֹם הֵיוֹת וְאֵין לַעַם אֲדוֹן, מִנְּהִיג, הֵם יִחְזְרוּ לְבֵיתָם בְּשָׁלוֹם. הַנְּבִיא אִמַר לְאַחָב שֶׁהוּא עֲצֻמוֹ, הַמְּנַהֵיג שֶׁל עַם יִשְׂרָאֵל, יָמוֹת בְּמַלְחָמָה, וְכִךְ יִהְיֶה עִם יִשְׂרָאֵל כִּצְאֵן לֹלָא מִנְּהִיג, אֲךָ הַצֹּאן עֲצֻמוֹ, הָעַם, יִחְזֹר לְבֵיתוֹ בְּשָׁלוֹם וְלֹא יִהְיוּ הַרוּגִים נוֹסְפִים מִחֵיילֵי יִשְׂרָאֵל (חוּץ מֵאַחָב). ²¹²⁶ אֲמַנִם רֵאִינוּ שֶׁבִדְבַר הַנְּבוּאָה הַקּוֹדֵם שִׁיאִמַר מִיכִיָּהוּ לְאַחָב, הוּא אִמַר שֶׁגַם עִם יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה תַחַת אַרְם וְיוֹכֵה בְּמַלְחָמָה, אֲךָ בְּזִכּוֹת טִיפַת הַדָּם שִׁיצֵאָה מִמִּיכִיָּהוּ כִשֶׁהוֹכֵה, הַתְּכַפֵּר הַדְּבַר לַעַם יִשְׂרָאֵל ²¹²⁷: (יח) וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל אֶל יְהוֹשָׁפָט אַחָב מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל אִמַר אֵל יְהוֹשָׁפָט: הֲלוֹא אֲמַרְתִּי אֵלָיךְ לֹא יִתְנַבֵּא עָלַי טוֹב כִּי אִם רָע הֲרִי אִמַרְתִּי לְךָ שְׁמִיכִיָּהוּ לֹא יִתְנַבֵּא עָלַי דְּבָרִים טוֹבִים, אֲלֵא יִתְנַבֵּא עָלַי רַק דְּבָרִים רָעִים מִשׁוֹם שֶׁהוּא שׁוֹנֵא אוֹתִי. הַסִּיבָה שְׁמִיכָה אִמַר שֶׁאֲמוֹת בְּמַלְחָמָה הֵיא בְּגַלְל שֶׁהוּא שׁוֹנֵא אוֹתִי וְלֹא בְּגַלְל שֶׁהַתְּנַבָּא כִךְ ²¹²⁸: (יט) וַיֹּאמֶר מִיכִיָּהוּ אִמַר לְאַחָב: לִכֵּן שָׁמַע דְּבַר יִקְוֶה הֵיוֹת וְאֵתָה חוֹשֵׁד שֶׁאֲמַרְתִּי מִעֲצָמִי אֶת נְבוּאָת הַפּוֹרְעֵנוֹת עֲלֶיךָ מִשׁוֹם שֶׁאֲנִי שׁוֹנֵא אוֹתְךָ, וְאֵתָה טוֹעֵן שֶׁבֵאֲמַת לֹא הַתְּנַבֵּאתִי כִךְ, אֲסַבִּיר לְךָ אֶת דְּבַר הַנְּבוּאָה שֶׁרֵאִיתִי וְתִשְׁמַע אֶת דְּבַר נְבוּאָת ה', ²¹²⁹ רְאִיתִי אֵת יִקְוֶה יֹשֵׁב עַל כְּסֹאָו וְכָל צְבָא הַשָּׁמַיִם עֹמְדִים עָלָיו רֵאִיתִי בְּנְבוּאָה שֶׁהוּ יֹשֵׁב עַל

²¹¹⁷ תרגום.

²¹¹⁸ מצודות.

²¹¹⁹ תרגום.

²¹²⁰ תרגום.

²¹²¹ תרגום.

²¹²² מצודות בפירושו הראשון. בפירושו השני כתב שמיכיהו אמר זאת דרך צחוק.

²¹²³ מצודות.

²¹²⁴ מצודות.

²¹²⁵ מצודות.

²¹²⁶ מצודות.

²¹²⁷ רש"י. רד"ק: או שכוונת הנביא שעם ישראל יהיה תחת העם הארמי יתקיים במלחמות אחרות, או

שהכוונה שימותו רק מעטים מעם ישראל במלחמה ולכן נחשב הדבר ששאר העם חזר לביתו בשלום.

²¹²⁸ מצודות.

²¹²⁹ מצודות.

כסאו לשם משפט,²¹³⁰ וכל המלאכים עמדו סמוכים לה',²¹³¹ **מִיִּמִּינוּ וּמִשְׂמָאלוֹ** המלאכים עמדו מימינו ומשמאלו של ה'. כמובן שאין חלילה הכוונה שהמלאכים עמדו מימינו ומשמאלו של ה', שהרי מלא כל הארץ כבודו, אלא הדבר נאמר כמשל²¹³²: **(כ) וַיֹּאמֶר יְקֹזֵק ה' שאל את המלאכים שעמדו בסמוך אליו: מִי יִפְתָּה אֶת אַחָב וַיַּעַל וַיִּפֹּל בְּרִמַת גִּלְעָד** מי יכול להטעות את אחאב כדי שיעלה להילחם ברמות גלעד, וכך הוא ימות במלחמה,²¹³³ **וַיֹּאמֶר זֶה בְּכֹה וְזֶה אֹמֵר בְּכֹה** כל אחד מהמלאכים אמר "כך אפתה את אחאב". לכל אחד מהמלאכים היה רעיון איך לפתות את אחאב כדי שייצא למלחמה וייהרג²¹³⁴: **(כא) וַיֵּצֵא הָרוּחַ וַיַּעֲמֵד לִפְנֵי יְקֹזֵק הָרוּחַ יצא ונעמד לפני ה' חז"ל אמרו שרוח זה היה רוחו של נבות היזרעאלי,²¹³⁵ וַיֹּאמֶר הָרוּחַ אמר לה': אֲנִי אֶפְתָּנּוּ** אני אטעה את אחאב ואגרום לכך שייצא למלחמה נגד ארם,²¹³⁶ **וַיֹּאמֶר יְקֹזֵק אֵלָיו ה' שאל את הרוח: בְּמָה** איך תטעה את אחאב לצאת ולהילחם נגד ארם: **(כב) וַיֹּאמֶר הָרוּחַ** אמר לה': **אֵצָא וְהֵייתִי רוּחַ שֶׁקֶר בְּפִי כָּל נְבִיאָיו** (אני אפתה את אחאב על ידי ש-) אצא ואהיה נבואת שקר בפי כל נביאי הבעל, אני אגרום לכך שנביאי השקר כולם יאמרו לאחאב שהוא הולך להצליח במלחמה שלו,²¹³⁷ **וַיֹּאמֶר ה' אמר לרוח: תִּפְתָּה וְגַם תּוֹכַל** אתה תטעה את אחאב ותצליח בכך, אחאב באמת ישמע אליך וייצא למלחמה בעקבות שתטעה את נביאי השקר,²¹³⁸ **צֵא וַעֲשֵׂה** תזדרז וצא לפתות את אחאב כמו שאמרת²¹³⁹: **(כג) וַעֲתֵדָה הִנֵּה נָתַן יְקֹזֵק רוּחַ שֶׁקֶר בְּפִי כָּל נְבִיאֶיךָ אֱלֹהָ** (מיכיהו ממשך בדבריו לאחאב) עכשיו ה' גרם לכך שכל נביאך ידברו דברי שקר,²¹⁴⁰ **וַיְקֹזֵק דְּבַר שֶׁקֶר, וַיִּגֹּשׁ אֶת מִיכָיְהוּ בֶן כְּנַעֲנָה** צדקיהו בן כנענה ניגש אל מיכיהו, **וַיִּכָּה אֶת מִיכָיְהוּ עַל הַלְּחִי** צדקיהו היכה את מיכיהו על הלחי,²¹⁴² **וַיֹּאמֶר צדקיהו שאל את מיכיהו לאחר שהכה אותו: אִי זֶה עָבַר רוּחַ יְקֹזֵק מֵאֵתִי לְדַבֵּר אוֹתְךָ** באיזה דרך עברה רוח מהי אליי וגרמה לי להכות אותך²¹⁴³: **(כד) וַיֹּאמֶר מִיכָיְהוּ מיכיהו ענה לצדקיהו: הֲנִיךָ רָאָה בַּיּוֹם הַהוּא** אתה תראה שביום שעם ישראל ייצא להילחם נגד ארם,²¹⁴⁴ **אֲשֶׁר תִּבְא חֹדֶר בְּחֹדֶר לְהַחֲבֶה** (ביום שעם ישראל ייצא להילחם נגד ארם) אתה (צדקיהו) תתחבא בחדר פנימי כדי שחיילי ישראל לא יהרגו אותך. מיכיהו אמר לצדקיהו שלאחר שעם ישראל ייצא למלחמה ויתברר שהם הפסידו, הוא (צדקיהו) יתחבא משום שחיילי ישראל ירצו להרוג אותו על שגרם להם לצאת ולהילחם נגד ארם בכך שהבטיח להם שהם ינצחו

2130 מלבי"ם.

2131 מצודות.

2132 רד"ק. מצודות כתב שמימינו ומשמאלו הכוונה למזכים ומחייבים את אחאב.

2133 מצודות.

2134 מצודות.

2135 תרגום. לפי חז"ל היה זה רוחו של נבות היזרעאלי.

2136 תרגום.

2137 מצודות. מלבי"ם: יש כאן מידה כנגד מידה. אחאב הרג את נבות על ידי עדות שקר ונבות יטעה את אחאב

על ידי רוח שקר.

2138 מצודות.

2139 מצודות.

2140 מצודות.

2141 מצודות.

2142 תרגום.

2143 מצודות.

2144 מצודות.

במלחמה²¹⁴⁵: **(כו) וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל** אחאב מלך ישראל ציווה את אחד מעבדיו: **קח אֶת מִיכָהוּ** וְהִשִּׁיבֵהוּ אֶל אִמִּן שֶׁר הָעִיר וְאֶל יוֹאֵשׁ בֶּן הַמֶּלֶךְ קח את מיכיהו, ותחזיר אותו אל העיר ותביא אותו לאמון שהוא שר העיר ואל יואש הבן של²¹⁴⁶: **(כז) וַאֲמַרְתָּ** (אחאב ממשיך בציווי שלו אל העבד) תאמר לאמון ויואש: **כֹּה אָמַר הַמֶּלֶךְ** כך אמר אחאב המלך: **שִׁימוּ אֶת זֶה בֵּית הַכֹּהֵן** תשימו את מיכיהו בתוך בית הסוהר,²¹⁴⁷ **וְהֶאֱכִילֵהוּ לֶחֶם לֶחֶץ** ותאכילו אותו רק לחם בכמות מצומצמת, תאכילו אותו רק את כמות הלחם שהוא צריך כדי שהוא לא ימות ברעב,²¹⁴⁸ **וּמִיָּמִים לֶחֶץ** וגם תתנו לו רק מים בצמצום,²¹⁴⁹ **עַד בָּאֵי בְּשָׁלוֹם** כך תעשו (תשאירו אותו בבית הכלא ותתנו לו רק כמות מצומצמת של לחם ומים) עד שאחזור משדה הקרב בשלום²¹⁵⁰: **(כח) וַיֹּאמֶר מִיכָהוּ** מיכיהו אמר לאחאב: **אִם שׁוֹב תָּשׁוּב בְּשָׁלוֹם** אם אתה תחזור מהמלחמה בשלום,²¹⁵¹ **לֹא דָבַר יִקְוֶה בִּי** (אם אתה תחזור מהמלחמה בשלום) אינני נביא אמת, ואמרתי את נבואת הפורענות על דעת עצמי ולא מאת ה',²¹⁵² **וַיֹּאמֶר מִיכָהוּ** אמר בקול:²¹⁵³ **שְׁמַעוּ עַמִּים כְּלֵם כָּל שְׁבִטֵי יִשְׂרָאֵל!** תשמעו כולכם את מה שאמרתי (שאחאב לא יחזור מהמלחמה בשלום ואם הוא יחזור מהמלחמה בשלום, סימן שאינני נביא אמת)²¹⁵⁴: **(כט) וַיַּעַל מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וַיְהוֹשֶׁפֶט מֶלֶךְ יְהוּדָה רָמַת גִּלְעָד** אחאב מלך ישראל ויהושפט מלך יהודה עלו לרמות גלעד כדי להילחם ולכבוש את העיר²¹⁵⁵: **(ל) וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל אֶל יְהוֹשֶׁפֶט** אחאב מלך ישראל אמר אל יהושפט: **הֲתַחַפֵּשׂ וּבֹא בַּמִּלְחָמָה** אני צריך להתחפש כדי שחיילי ארם לא יכירו אותי, ורק אחר כך אוכל להשתתף במלחמה, (למרות שאחאב לא האמין לדברי הנביא, הוא חשש קצת מהם),²¹⁵⁶ **וְאַתָּה לְבַשׁ בְּגָדֶיךָ** אך אתה יכול עדיין ללבוש את בגדי מלכותך, היות והנביא לא ניבא עליך נבואת פורענות ומשמע שתחזור מהמלחמה בשלום,²¹⁵⁷ **וַיִּתְחַפֵּשׂ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וַיָּבֹא בַּמִּלְחָמָה** אחאב מלך ישראל התחפש ונכנס לקרב²¹⁵⁸: **(לא) וּמֶלֶךְ אֲרָם צִוָּה אֶת שָׂרֵי הָרֶכֶב אֲשֶׁר לוֹ שְׁלֹשִׁים וּשְׁנַיִם** מלך ארם ציווה את שלושים ושתיים שרי המרכבות שלו,²¹⁵⁹ **לֵאמֹר** כך

²¹⁴⁵ **מצודות. רלב"ג:** הכוונה היא שלמרות שעם ישראל יצליח במלחמה, עדיין ינסו להרוג אותו משום שאחאב מת במלחמה. **המלבי"ם** כתב שמיכיהו ענה לצדקיהו שהוא מסתכל על העתיד ובעתיד יהיה מלך שימלוך ברמת גלעד ולא זכיתי להבין את דבריו.

²¹⁴⁶ **רלב"ג. מצודות:** הכוונה היא שמיכיהו היה כבר אסור פעם אחת בבית האסורים, ועכשיו ציווה אחאב להחזיר אותו לשם.

²¹⁴⁷ **מצודות.**

²¹⁴⁸ **מצודות.**

²¹⁴⁹ **מצודות.**

²¹⁵⁰ **תרגום.**

²¹⁵¹ **תרגום.**

²¹⁵² **מצודות.**

²¹⁵³ **מצודות.**

²¹⁵⁴ **מצודות.**

²¹⁵⁵ **תרגום.**

²¹⁵⁶ **מצודות. רש"י** כתב שהסיבה שאחאב היה צריך לשנות את בגדיו היא מכיוון שארם הכירו אותו, ולכן המאמץ העיקרי שלהם במלחמה היה להרוג אותו, לעומת יהושפט, שלא הכירו אותו ולא היה להם מריבה איתו ולכן כלל לא רצו להרוג אותו. **מלבי"ם:** סיבת ההתחפשות הייתה כדי שעכשיו הוא לא ייקרא מלך וכך נבואת הפורענות לא תחול עליו. סיבה נוספת שכתב היא שחשש שיש מרגלים.

²¹⁵⁷ **מצודות.**

²¹⁵⁸ **תרגום.**

²¹⁵⁹ **תרגום.**

אמר מלך ארם לשרי הרכב שלו בשעה שציווה אותם: ²¹⁶⁰ **לֹא תִלְחֲמוּ אֶת קִטָּן וְאֶת גְּדוֹל** אל תילחמו נגד החיילים הזוטרים שבצבא ישראל ולא נגד המפקדים הגדולים, ²¹⁶¹ **כִּי אִם אֶת מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל לְבַדּוֹ** תילחמו רק במלך ישראל. מלך ארם ציווה את חייליו שלא יתרכזו במלחמה נגד חיילי ישראל, אלא יתאמצו רק בהריגת אחאב. מלך ארם חשש שאם חיילי ארם יילחמו נגד חיילי ישראל, יראה אחאב שהוא מפסיד במלחמה ויברח משדה המערכה, ולכן ציווה את עבדיו להתרכז ולהילחם רק באחאב כדי שיוכלו להרוג אותו בוודאות ²¹⁶²: **(לֵב) וַיְהִי כִּפְרָאוֹת שָׂרֵי הָרֶכֶב אֶת יְהוֹשָׁפָט** כאשר שרי המרכבות של ארם ראו את יהושפט, ²¹⁶³ **וְהָמָּה אָמְרוּ** שרי המרכבות של ארם אמרו זה לזה, **אֵיךְ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל הוּא** (שרי המרכבות של ארם אמרו זה לזה:) אין זה חייל פשוט, אלא זהו מלך ישראל. חיילי ארם חשבו שיהושפט הוא מלך ישראל משום שהוא היה היחיד במערכה שהיה לבוש בבגדי מלכות, ²¹⁶⁴ **וַיִּסְרוּ עָלָיו לְהִלָּחֵם** שרי המרכבות סרו מדרכם ונלכו להילחם עם יהושפט, ²¹⁶⁵ **וַיִּזְעַק יְהוֹשָׁפָט** יהושפט צעק לחייליו שיבואו לעזור לו ²¹⁶⁶: **(לֵב) וַיְהִי כִּפְרָאוֹת שָׂרֵי הָרֶכֶב כִּי לֹא מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל הוּא** כאשר שרי המרכבות הבינו שיהושפט אינו מלך ישראל. הם הבינו כך משום שהם ראו שרק אנשי יהודה הם שנענו לקריאת העזרה של יהושפט, ²¹⁶⁷ **וַיָּשׁוּבוּ מֵאַחֲרָיו** (כאשר שרי המרכבות הבינו שיהושפט אינו מלך ישראל) הם חזרו אחורה ולא נלחמו עם יהושפט ²¹⁶⁸: **(לֵד) וַאִישׁ מִשָּׁן בִּקְשָׁת לְתַמּוֹ** אחד מחיילי ארם משך בקשת וירה חץ בלי שהתכוון לפגוע דווקא באחאב (שהרי אחאב היה מחופש ולא ידעו שהוא המלך), ²¹⁶⁹ **וַיִּבֶה אֶת מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל בֵּין הַדְּבָקִים וּבֵין הַשְּׂרִיזִן** החץ שירה החייל פגע בין הקשקשים שחיפו על הנקבים בשריון ובין השריון עצמו. כלומר: החץ נכנס בדיוק לתוך אחד הנקבים שהיו בשריון ושכוסו על ידי קשקשים (הנקראים בלשון הכתוב "הדבקים"), ²¹⁷⁰ **וַיֹּאמֶר לְרַכְבּוֹ** אחאב אמר למי שנהג במרכבתו: ²¹⁷¹ **הֲפֹךְ יָדְךָ תִּסּוּב** את ידיך שמחזיקים ברסן של הסוסים, וכך המרכבה תסתובב, ²¹⁷² **וְהוֹצִיאֲנִי מִן הַמַּחֲנֶה** (תסתובב את ידיך ותהפוך את הרסן) ותוציא אותי מהמחנה אל מקום בטוח, ²¹⁷³ **כִּי הִחֲלִיתִי** (תוציא אותי מהמחנה) כיוון שנהיית חולה. אחאב לא אמר במפורש שהוא נפצע מהחץ משום שלא רצה שחיילי ישראל ידעו על פציעתו ועל ידי כך הם היו מתמלאים בפחד ובורחים מהמערכה ²¹⁷⁴: **(לֵה) וַתַּעֲלֶה הַמֶּלֶחֶמָה בַּיּוֹם הַהוּא** המלחמה התחזקה ביום שבו אחאב נפצע המחץ שירו בו, ²¹⁷⁵ **וְהַמֶּלֶךְ הָיָה מַעֲמֹד בְּמִרְכָּבָה נֹכַח אָרֶם** המלך אחאב היה עומד על מרכבתו מחוץ למחנה כדי שלא

2160 עפ"י הגר"א בפירושו לספר יהושע פרק א' פסוק א'.

2161 תרגום.

2162 רד"ק.

2163 תרגום.

2164 מצודות.

2165 תרגום.

2166 מצודות. רש"י: יהושפט זעק לה'.

2167 מצודות. רד"ק: חיילי ארם פשוט הכירו בקולו שהוא אינו מלך ישראל.

2168 תרגום.

2169 מצודות.

2170 מצודות. רלב"ג: "יתכן לומר שהכוונה שעל גבי השריון היו כלי נשק נוספים והחץ נכנס מתחת לכלי הנשק

האלה. בכל מקרה מקום פגיעת החץ הייתה בדרך נס ולא הייתה יכולה לקרות על דרך הטבע.

2171 מצודות.

2172 מצודות.

2173 תרגום.

2174 מצודות.

2175 מצודות.

יידעו שהוא נורה. במקום שאחאב ישכב על מיטה כדרך הפצועים, הוא נעמד במרכבה שלו כדי שהעם לא יידע שהוא נפגע,²¹⁷⁶ וַיָּמַת בְּעֵרֵב אחאב מת בערב אותו יום, וַיִּצָּק דָּם הַמֶּכֶּה אֶל חֵיק הָרֶכֶב דְּמוֹ שֶׁל אחאב טפסף לתוך החלל העמוק שהיה באמצע חלל המרכבה²¹⁷⁷: (לו) וַיַּעֲבֹר הָרְנָה בַּמַּחֲנֶה הַכְּרוּז עֵבֶר בַּמַּחֲנֶה יִשְׂרָאֵל,²¹⁷⁸ כִּבְּאֵ הַשָּׁמַשׁ (הכרוז עבר במחנה ישראל) בשקיעת השמש,²¹⁷⁹ לְאֹמֵר כֹּךְ אָמַר הַכְּרוּז בשעה שעבר במחנה ישראל:²¹⁸⁰ אִישׁ אֶל עֵירוֹ וְאִישׁ אֶל אֲרָצוֹ כל אחד מחיילי ישראל ויהודה יחזור אל עירו וארצו משום שהמלחמה הסתיימה שהרי מלך ישראל נהרג²¹⁸¹: (לז) וַיָּמַת הַמֶּלֶךְ הַמֶּלֶךְ אחאב מת מפציעתו, וַיָּבֹא שְׁמֵרוֹן גופתו של אחאב הגיעה לעיר שומרון,²¹⁸² וַיִּקְבְּרוּ אֶת הַמֶּלֶךְ בְּשְׁמֵרוֹן אנשים מישראל קברו את אחאב בעיר שומרון²¹⁸³: (לח) וַיִּשְׁטֹף אֶת הָרֶכֶב עַל בְּרִכַּת שְׁמֵרוֹן נהג המרכבה של אחאב שטף את המרכבה מדמו של אחאב בבריכת העיר שומרון,²¹⁸⁴ וַיִּלְקֹוּ הַכְּלָבִים אֶת דְּמוֹ הַכְּלָבִים ליקקו את דמו של אחאב כאשר שתו מהבריכה. כאשר הכלבים באו לשתות את מי הבריכה, היה דם אחאב מעורבב במים ששתו,²¹⁸⁵ וְהִזְנוֹת רָחֲצוּ וגם את כלי הנשק שטפו בבריכת שומרון, במים שהיו מעורבבים בדמו של אחאב,²¹⁸⁶ כְּדָבָר יְקֹוֹק אֲשֶׁר דִּבֶּר (הכלבים ליקקו את דמו של אחאב) כמו שהיניבא

2176. מצודות.

2177. מצודות.

2178. מצודות.

2179. תרגום.

2180. עפ"י הגר"א בפירושו לספר יהושע פרק א' פסוק א'.

2181. מצודות.

2182. תרגום.

2183. תרגום.

2184. מצודות.

רש"י: במקום זה נהרג נבות וכך התקיימה נבואתו של אליהו. רלב"ג בפרק כא' פסוק יט' כתב שלא כל נבואת אליהו התקיימה משום שאחאב חזר בתשובה, ואין הוא מזהה את בריכת שומרון כאותו מקום שבו היה כרם נבות. מצודות: המקום היה קרוב ליזרעאל, ולכן המים זרמו למקום שבו היה כרם נבות. רד"ק: אין צורך לומר שדווקא נהג מרכבתו של אחאב שטף את המרכבה, אלא מדובר על השוטף שלא הוזכר שמו.

2185. מצודות.

2186. תרגום.

תרגום. מצודות: הכוונה לזונות ממש וכך התבזה אחאב יותר. רש"י: אחאב היה מצונן ואיזבל עשתה לו דמות של שתי זונות. רד"ק בשם חז"ל: הכוונה לחזיונות, כאשר הכוונה לנבואות אליהו ומיכיהו, שעתה התקיימה נבואתם.

עיקרי התועלויות מהרלב"ג:

1. צריך להתיישב בכל דבר לפני שעונים תשובה ולכן רחבעם ביקש שלושה ימים לפני שענה לעם ישראל תשובה על בקשתם.
2. העצה הטובה נמצאת בזקנים ולא בנערים.
3. על ידי שהאדם ישפיל את עצמו בתחילה, הוא יקנה לעצמו מעלה.
4. ייעוד ה' התקיימה ונקרעו מבית דוד עשרה שבטים.
5. לספר על יושרו של רחבעם שלא נלחם נגד ישראל בגלל צו הנביא.
6. להודיע רעת ירבעם שעשה את העגלים.
7. לפרסם את הניסים שנעשו על ידי הנביא שבא מיהודה.
8. לומר שה' אינו חוזר בו מדברי נבואה, ולכן נענש הנביא מיהודה כשחזר לבית אל.
9. רשעים אינם נענשים באופן ישיר על חטאם כפי שלא נענש נביא השקר. (דבר זה מצאנו גם אצל ירבעם שלא נענש מיד על חטאו ואצל רחבעם נענש מיד לאחר שחטא שנה אחת.)
10. לפרסם שנבואתו של אחיה לאשת ירבעם התקיימה.
11. להודיע שסיבת חטאו של רחבעם היא היותו בן נעמה העמונית.
12. להודיע שסיבת חטאו של אבים היא היותו בן מעכה, בן אישה רעה.
13. להודיע ששנות רשעים תקצרנה, ולכן אבים לא האריך במלכותו.
14. להודיע שלא ראוי שאדם יבטח באדם ולכן אסא נענש על שבטח בבני אדם.
15. לבאר שה' משגיח על עם ישראל בגלל הברית עם האבות, וזוהי הסיבה שלמרות שעם ישראל חטא הרבה, הקב"ה לא נפרע מהם במשך תקופה ארוכה.
16. לפרסם את ניסי אליהו.

על אחאב²¹⁸⁷: (לט) וַיִּתֵּר דְּבָרֵי אַחָאָב וְכָל אֲשֶׁר עָשָׂה שָׂאֵר הַדְּבָרִים וְהַמַּעֲשִׂים שֶׁעָשָׂה אַחָאָב שְׂאִינִם כְּתוּבִים בַּסֵּפֶר מַלְכִים, וּבֵית הַשֵּׁן אֲשֶׁר בָּנָה וְכֵן הַפְּרָטִים הַנוֹגְעִים לְבֵית שְׁבִנָּה אַחָאָב וְהִיא עָשׂוּי מִשֵּׁן שֶׁל פִּיל,²¹⁸⁸ וְכָל הָעָרִים אֲשֶׁר בָּנָה וְכָל הָעָרִים הָאֲחֵרוֹת שֶׁאַחָאָב בָּנָה,²¹⁸⁹ הֲלֹא הֵם כְּתוּבִים עַל סֵפֶר דְּבָרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי יִשְׂרָאֵל (שֶׂאֵר הַדְּבָרִים וְהַמַּעֲשִׂים שֶׁעָשָׂה אַחָאָב וּפְרָטֵי בֵּית הַשֵּׁן וְהָעָרִים שְׁבִנָּה) כְּתוּבִים בַּסֵּפֶר דְּבָרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי יִשְׂרָאֵל: (מ) וַיִּשְׁכַּב אַחָאָב עִם אֲבֹתָיו וַיִּמְלֹךְ אַחְזִיָּהוּ בְּנֵו תַחְתָּיו אַחָאָב מֵת, וּבְמִקְוֹמוֹ מֶלֶךְ אַחְזִיָּהוּ בְּנֵו: (מא) וַיְהוֹשֶׁפֶט בֶּן אֲסָא מֶלֶךְ עַל יְהוּדָה בְּשָׁנַת אַרְבַּע לְאַחָאָב מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל יְהוֹשֶׁפֶט הִתְחִיל לְמַלְכּוֹ עַל יְהוּדָה לְאַחַר שֶׁכָּבַר עֲבָרוֹ אַרְבַּע שָׁנִים מֵאִזְ שֶׁאַחָאָב מֶלֶךְ עַל יִשְׂרָאֵל, כְּלוֹמֵר: יְהוֹשֶׁפֶט הִתְחִיל לְמַלְכּוֹ עַל יְהוּדָה בְּשָׁנָה הַחֲמִישִׁית שֶׁאַחָאָב מֶלֶךְ עַל יִשְׂרָאֵל²¹⁹⁰: (מב) וַיְהוֹשֶׁפֶט בֶּן שְׁלֹשִׁים וַחֲמִשׁ שָׁנָה בְּמַלְכוֹ וְעֶשְׂרִים וַחֲמִשׁ שָׁנָה מֶלֶךְ בִּירוּשָׁלַם יְהוֹשֶׁפֶט הָיָה בֶן שְׁלֹשִׁים וַחֲמִשׁ כְּשֶׁהִתְחִיל לְמַלְכּוֹ,

17. לומר שמותר לנביא לעבור על חלק ממצוות התורה בציווי ה' לפי שעה, כשם שאלוהו אכל את בשר העורבים והקריב על במה בשעת איסור הבמות.
18. להראות שהנסיים התקיימו באופן תמידי כמו שכד הקמח לא כלתה וכמו שהעורבים הביאו בשר לאלוהו על בסיס יומי.
19. ראוי שאדם יברח מהסכנה כשהוא יכול כשם שברח אליהו.
20. להודיע שסביבתו של האדם השלם נשפּטת בשמים באופן חמור יותר כמו האישה הצרפתיית.
21. אדם שחטא יהיה מושגח מאת ה' בזכות אדם אחר שמושגח מהשמים, כשם שאלוהו עורר את ההשגחה על האישה הצרפתיית.
22. אדם שרוצה לעשות מעשה, עליו לדאוג שמטרתו תתקיים באופן הכי טוב, כשם שאלוהו החזיר את הגשם וניסה על ידי כך להחזיר את עם ישראל בתשובה.
23. לומר שאין שינוי בהקב"ה, כשם שאלוהו אמר על הבעל שאולי יש לו שיג ושיח.
24. להודיע שניסי הנביא נעשים על ידי תפילה, כשם שאלוהו הוריד אש בהר הכרמל.
25. לאדם שלם אסור לרחם על הרשעים כשם שאלוהו הרג את נביאי הבעל.
26. להודיע שראוי לחלוק כבוד למלכות כשם שאלוהו חלק כבוד לאחאב (אמנם אלוהו עשה כן רק לאחר שאחאב חזר בתשובה).
27. ללמדנו שאלוהו היה אורך ימים.
28. מקום הר סיני הוא מקום מוכן לקבלת נבואה.
29. מטרת הנביא לגרום שה' ישגיח על עם ישראל ולכן כשאלוהו ביקש שיהיה רעה לעם ישראל הקב"ה אמר לו למנות את אלישע במקומו.
30. החשק בבקשת השלמות והחכמה מביא את האדם לשלמות כשם שאלישע עזב את הכל על מנת לגדול בחכמה.
31. להודיע שלא ראוי שאדם יפרד מהוריו ללא ידיעתם כשם שאלישע נפרד מהוריו כשהלך עם אלוהו.
32. הגאווה גורמת למכשולים כשם שגרמה לבן הדד להפסיד במלחמה נגד אחאב.
33. החכמה האלוקית מקרבת את ישראל לעבודת ה' כשם שהראו לעם ישראל שצבא ארם אינו צבא גדול.
34. להודיע שכאשר אויב נופל לאדם במלחמה, אין ראוי לחמול עליו.
35. להודיע שלא ראוי לאדם להקשות את ליבו, שהרי נבות הקשה את ליבו וגורלו היה רע ומר.
36. להודיע שאחאב משל על עם ישראל ועם ישראל היה מחוייב לכבד את דרישותיו ולכן לא נענשו השרים ששיתפו פעולה עם אחאב והעלילו על נבות.
37. לפרסם את חטא אחאב בעניין נבות.
38. להודיע שהרוגי מלכות נכסיהם למלך.
39. להודיע שכאשר ה' ייעד דבר רע על אדם כלשהו והוא חזר בתשובה, ייתכן שה' יחזור בו מהפורענות.
40. להודיע שבית הסקילה מחות לעיר כפי שהוציאו את נבות.
41. לפרסם את רשעותו של אחאב שלמרות כל מה שקרה, עדיין רצה לשאול את נביאי השקר האם יצליח במלחמה.
42. להודיע שעצת ה' תקום ולא יועיל שום דבר למנוע מעצת ה' להתקיים חות מתשובה ולכן למרות שאחאב התחפש, הוא עדיין נהרג.
43. להודיע שהאדם מושפע מצבא השמים כפי שהיה בנבואה של מיכיהו בן נמלה על צבא השמים ועל הרוח שפיתתה את אחאב.

²¹⁸⁷ מצודות.

²¹⁸⁸ רש"י. רד"ק: ייתכן שאחאב בנה כמה בתים שהיו עשויים משן של פיל.

²¹⁸⁹ תרגום.

²¹⁹⁰ מצודות.

והוא מלך במשך עשרים וחמש שנה (אך לא היו היו אלה שנים שלמות, אלא הוא מלך חלק מהשנה הראשונה וחלק מהשנה האחרונה),²¹⁹¹ וְשֵׁם אִמּוֹ עֲזֹבָה בַת שְׁלֹחִי שֵׁם אִמּוֹ שֶׁל יְהוֹשֻׁפֵּט הָיָה עֲזֹבָה בַת שלחי: (מג) וַיֵּלֶךְ בְּכָל דֶּרֶךְ אֲסָא אָבִיו יְהוֹשֻׁפֵּט הֵלֵךְ בְּדֶרֶךְ שֶׁאֲסָא הֵלֵךְ בוֹ, כְּלוּמַר: יְהוֹשֻׁפֵּט הָיָה מֶלֶךְ צָדִיק, לֹא סָר מִמְּנוֹ יְהוֹשֻׁפֵּט לֹא סָטָה מִדְּרֹכָה הַטּוֹבָה שֶׁל אֲסָא,²¹⁹² לַעֲשׂוֹת הַיֵּשֶׁר בְּעֵינָיו יִקְוֶה יְהוֹשֻׁפֵּט עֲשָׂה מַעֲשִׂים שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בְּעֵינָיו הִי: (מד) אֵךְ הַבְּמוֹת לֹא סָרוּ עוֹד הָעַם מִזִּבְחֵיהֶם וּמִקְטָרֵיהֶם בְּבָמוֹת (למרות צדקותו של יהושפט) בימיו של יהושפט עוד לא סילקו מתחומי ממלכת יהודה את הבמות עליהם הקריבו קרבנות לשמים, והעם ביהודה עוד הקריב קרבנות והקטיר קטורת בבמות שנבנו לשם ה', וזאת למרות שמאז שנבנה בית המקדש, היה אסור להקריב בבמות²¹⁹³: (מה) וַיִּשְׁלַם יְהוֹשֻׁפֵּט עִם מְלֶכֶךְ יִשְׂרָאֵל יְהוֹשֻׁפֵּט עֲשָׂה שְׁלוֹם עִם אַחָב מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל (משום שאביו אסא נלחם נגד מלכי ישראל)²¹⁹⁴: (מו) וַיִּתֵּר דְּבָרֵי יְהוֹשֻׁפֵּט שֶׁאֵר דְּבָרָיו שֶׁל יְהוֹשֻׁפֵּט שֶׁאֵינֶם כְּתוּבִים בְּסֵפֶר מַלְכִים, וּגְבוּרָתוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה וְשֶׁאֵר מַעֲשֵׂי הַגְּבוּרָה שֶׁעָשָׂה יְהוֹשֻׁפֵּט שֶׁאֵינֶם כְּתוּבִים בְּסֵפֶר מַלְכִים, וְאֲשֶׁר נִלְחַם וְהַמְלַחְמוֹת שֶׁיְהוֹשֻׁפֵּט נִלְחַם בָּהֶן וְאֵינֶן כְּתוּבוֹת בְּסֵפֶר מַלְכִים, הֲלֹא הֵם כְּתוּבִים עַל סֵפֶר דְּבָרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי יְהוּדָה (שֶׁאֵר דְּבָרָיו, מַעֲשֵׂי הַגְּבוּרָה וְהַמְלַחְמוֹת שֶׁבָּהֶם נִלְחַם יְהוֹשֻׁפֵּט שֶׁאֵינֶם כְּתוּבִים בְּסֵפֶר מַלְכִים) כְּתוּבִים בְּסֵפֶר דְּבָרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי יְהוּדָה: (מז) וַיִּתֵּר הַקֶּדֶשׁ אֲשֶׁר נִשְׂאָר בְּיָמֵי אֲסָא אָבִיו הַדְּבָרִים שֶׁלֹּא הָיוּ צְנוּעִים שְׁעַם יִשְׂרָאֵל הָיָה עוֹשֶׂה, שֶׁאֲסָא הִשְׁאִיר וְלֹא הִצְלִיחַ לְהַשְׁמִיד,²¹⁹⁵ בְּעַר מִן הָאָרֶץ יְהוֹשֻׁפֵּט הִשְׁמִיד מִתְּחוּמֵי מַמְלַכַת יְהוּדָה²¹⁹⁶: (מח) וּמְלֶכֶךְ אֵין בְּאָדָם מֵאֵז שֶׁדוּד כִּבַּשׁ אֶת אֶרֶץ אֲדָוִם, לֹא הָיָה מֶלֶךְ אֲדָוִמי שֶׁמֶלֶךְ עַל הָעַם הָאֲדָוִמי,²¹⁹⁷ נִצָּב מְלֶכֶךְ בְּמָקוֹם מֶלֶךְ אֲדָוִמי, הָיָה נִצִּיב מִטַּעַם מַמְלַכַת יְהוּדָה שֶׁהָיָה מְמוֹנָה עַל אֲדָוִם גַּם לְאוֹרֶךְ תְּקוּפַת מַלְכוּתוֹ שֶׁל יְהוֹשֻׁפֵּט עַל יְהוּדָה²¹⁹⁸: (מט) יְהוֹשֻׁפֵּט עָשָׂה אֲנִיּוֹת תְּרַשִּׁישׁ יְהוֹשֻׁפֵּט בָּנָה אוֹנִיּוֹת בְּדַגְמִים דּוּמִים לְאוֹנִיּוֹת שֶׁהָיוּ בּוֹנִים בְּאֶרֶץ תְּרַשִּׁישׁ,²¹⁹⁹ לְלַכְתָּ אוֹפִירָה לְהָהָב (יְהוֹשֻׁפֵּט עֲשָׂה אֶת הָאֲנִיּוֹת) כְּדֵי לְלַכֵּת לְאוֹפִיר וְלִהְבִּיא מִשֶׁם זֶהָב,²²⁰⁰ וְלֹא הֶלֶךְ אוֹלָם בְּסוּפוֹ שֶׁל דְּבַר צִי הָאֲנִיּוֹת שֶׁל יְהוֹשֻׁפֵּט לֹא הִגִּיעַ עַד לְאוֹפִיר,²²⁰¹ כִּי נִשְׁבְּרוּ אֲנִיּוֹת בְּעֵצִיּוֹן גָּבֵר (צִי הָאֲנִיּוֹת שֶׁל יְהוֹשֻׁפֵּט לֹא הִגִּיעַ עַד לְאוֹפִיר) מִשּׁוֹם שֶׁהָאוֹנִיּוֹת נִשְׁבְּרוּ בְּעֵצִיּוֹן גָּבֵר לְפָנָיו שֶׁהֵם הִסְפִּיקוּ לְהִגִּיעַ לְאוֹפִיר²²⁰²: (נ) אֵז אָמַר אַחֲזִיָּהוּ בֶן אַחָב אֶל יְהוֹשֻׁפֵּט (לְאַחַר שֶׁנִּשְׁבְּרוּ הָאֲנִיּוֹת שֶׁעָשָׂה יְהוֹשֻׁפֵּט) אַחֲזִיָּה אָמַר לְיְהוֹשֻׁפֵּט: יִלְכוּ עִבְדֵי עִם עֲבָדֶיךָ בְּאֲנִיּוֹת הָעֲבָדִים שֶׁלִּי (אַחֲזִיָּה) יִלְכוּ יַחַד עִם הָעֲבָדִים שֶׁלְךָ (יְהוֹשֻׁפֵּט) בְּאוֹנִיּוֹת לְאוֹפִיר, וְלֹא אָבָה יְהוֹשֻׁפֵּט יְהוֹשֻׁפֵּט לֹא רָצָה לְחַבּוֹר לְאַחֲזִיָּה הַרְשַׁע וְלֹא

2191 מצודות.

2192 תרגום.

2193 מצודות.

2194 רד"ק. כמו"כ הסביר שהסיבה שהנביא מציין זאת היא משום שהנביא מציין שני דברים לא טובים שהיו בימיו של יהושפט: אי הסרת הבמות והשלום שעשה עם אחאב.

2195 מצודות. רש"י. כתב שהניאוף היה בפרהסיא. רלב"ג: משכב זכור.

2196 מצודות.

2197 רש"י. וכתב שהכתוב הזכיר זאת כדי לומר שהנציבים המשיכו רק בחייו של יהושפט אך כשהורם בנו התחיל למלוך על יהודה, פשע אדום ביהודה.

2198 מצודות.

2199 מצודות. רלב"ג: יהושפט עשה עשר אניות ללכת לתרשיש וזהו הפשר שבין הקרי והכתיב.

2200 מצודות.

2201 מצודות.

2202 תרגום. רש"י: שבירת האניות הייתה כעונש על שהתחבר לאחזיה בהליכתו לאופיר. אמנם מצודות כתוב שאין זאת הפעם שבה הלך יהושפט עם אחזיה, שהרי בדברי הימים מסופר שהם הלכו יחד לתרשיש.

הסכים שעבדיהם ילכו בשותפות לאופיר²²⁰³: (נא) וַיִּשְׁכַּב יְהוֹשָׁפָט עִם אֲבֹתָיו וַיִּקְבֹּר עִם אֲבֹתָיו בְּעִיר דָּוִד אָבִיו יְהוֹשָׁפָט מֵת וּנְקָבָר בְּקִבְרֵי אֲבוֹתָיו בְּעִיר דָּוִד אֲבִיו (הכוונה שיהושפט היה צאצא של דוד המלך והנביא מציין זאת לומר שיהושפט הלך בדרכו של דוד המלך והיה צדיק),²²⁰⁴ וַיִּמְלֹךְ יְהוֹרָם בֶּן תַּחְתָּי יְהוֹרָם בֶּן יְהוֹשָׁפָט מֶלֶךְ עַל יְהוּדָה בְּמָקוֹם יְהוֹשָׁפָט: (נב) אַחְזִיָּהוּ בֶן אַחְזָב מֶלֶךְ עַל יִשְׂרָאֵל בְּשִׁמְרוֹן אַחְזִיָּה בֶן אַחְזָב הִתְחִיל לְמַלּוֹךְ עַל יִשְׂרָאֵל בְּשׁוֹמְרוֹן, בְּשָׁנַת שֶׁבַע עָשָׂרָה לַיהוֹשָׁפָט מֶלֶךְ יְהוּדָה לְאַחַר שִׁיחַשְׁפָּט מֶלֶךְ עַל יְהוּדָה בְּמִשְׁךְ שֶׁבַע עָשָׂרָה שָׁנָה,²²⁰⁵ וַיִּמְלֹךְ עַל יִשְׂרָאֵל שְׁנַתִּים אַחְזִיָּה מֶלֶךְ עַל יִשְׂרָאֵל בְּמִשְׁךְ שְׁנַתִּים (אך לא היו אלה שנתיים שלמות)²²⁰⁶: (נג) וַיַּעַשׂ הָרַע בְּעֵינָי יְקֹזֵק אַחְזִיָּה עָשָׂה מַעֲשִׂים רָעִים בְּעֵינֵי ה',²²⁰⁷ וַיִּלְךְ בְּדֶרֶךְ אָבִיו וּבְדֶרֶךְ אָמוֹ אַחְזִיָּה גַם הֵלֵךְ בְּדַרְכָם שֶׁל אַחְזָב וְאִיזָבֵל וְעַבַד עֲבוּדָה זָרָה,²²⁰⁸ וּבְדֶרֶךְ יָרְבֵּעַם בֶּן נֶבֶט אֲשֶׁר הִחֲטִיָּא אֶת יִשְׂרָאֵל וְכֵן הֵלֵךְ אַחְזִיָּה בְּדַרְכּוֹ שֶׁל יָרְבֵּעַם שֶׁגָּרַם לְיִשְׂרָאֵל לְחַטּוֹא בְּעַגְלִים: (נד) וַיַּעֲבֹד אֶת הַבַּעַל וַיִּשְׁתַּחֲוֶה לוֹ אַחְזִיָּה עַבַד אֶת הַבַּעַל וְהִשְׁתַּחֲוּוּ לוֹ, וַיִּכְעַס אֶת יְקֹזֵק אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אֲשֶׁר עָשָׂה אָבִיו אַחְזִיָּה הִכְעִיס בְּמַעֲשָׂיו אֶת ה', כְּמוֹ שֶׁאַחְזָב הִכְעִיס אֶת ה':

²²⁰³ מצודות וכתב שייטן שהיה זה לאחר שהנביא הוכיח את אחזיה.

²²⁰⁴ רד"ק.

²²⁰⁵ מצודות. רלב"ג הוסיף אפשרות נוספת וכתב שייטן ששנות מלכי ישראל נמנים למניין שנות מלכי יהודה ולכן כאשר יש מעבר שנה במלכי בית דוד, המעבר נספר גם למלכי ישראל. רש"י: השנה הראשונה שבו עמד אחאב לא נמנית לו (בדומה למצודות אלא שכתב שכן דרכו של המקרא).

²²⁰⁶ מצודות.

²²⁰⁷ תרגום.

²²⁰⁸ רלב"ג.